

Δρoς ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΙΑΜΑΚΗ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ
Ε.Π.Ι.ΓΡΑ

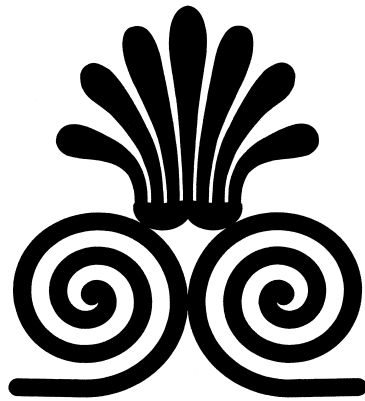
Δρος ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΙΑΜΑΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟ ΠΑΡΑΒΙΒΛΙΚΗ ΙΟΥΔΑΪΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
(Ε.Π.Ι.ΓΡΑ)

Dr CONSTANTINUS SIAMAKIS

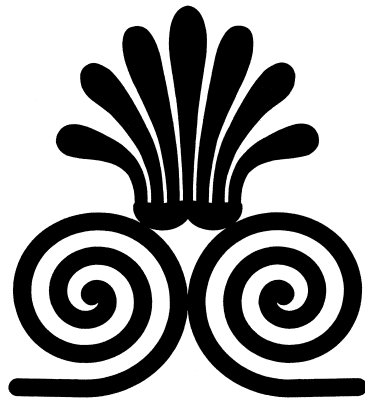
**INTRODUCTIO
IN GRAECANICAM
PENES BIBLUM IUDAICAM LITERATURAM
(Ε.Π.Ι.ΓΡΑ)**

**EDITIONES DONAX
THESSALONICE MMXX**

Δρoς ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΙΑΜΑΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟ ΠΑΡΑΒΙΒΛΙΚΗ ΙΟΥΔΑΪΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
(Ε.Π.Ι.ΓΡΑ)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΟΝΑΞ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

Δρος Κωνσταντίνου Σιαμάκη
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟ ΠΑΡΑΒΙΒΛΙΚΗ ΙΟΥΔΑΪΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

© Δρ Κωνσταντίνος Σιαμάκης
ISBN 978-960-7127-42-6

Χορηγοί: άνώνυμοι κατ' επιθυμίαν των

Διορθωταί τυπογραφικών δοκιμίων οί μαθηταί μου:

1. Άθανάσιος Σιαμάκης, θεολόγος καί φιλόλογος, άδερφός μου
2. Άντώνιος Σιδηρόπουλος, θεολόγος καί φιλόλογος
3. Ίωάννης Άβραμίδης, δικηγόρος καί φιλόλογος

Τυπογραφεΐο:

Παῦλος Γιαννούλης· υπεύθυνος τυπογραφείου
Κωνσταντίνος Τσολερίδης· επιμελητής έκδόσεως
Κυριακή Νταλακούδη· στοιχειοθεσία, σελιδοποίησι

Βιβλιοδεσία: Ίωακίμ Τρικαλιάρης

Ταχυδρομική διεύθυνσι - παραγγελίες επί αντικαταβολῇ

Δρ Κωνσταντίνος Σιαμάκης	Έκδόσεις ΔΟΝΑΞ
Τ.Θ. 1635 - Πανεπιστημιούπολις	Τ.Θ. 1635 - Πανεπιστημιούπολις
540 06 Θεσσαλονίκη	540 06 Θεσσαλονίκη

τηλ. 2310 - 73.73.77

τηλ. 2310 - 73.73.77

Dr Constantinus Siamakis
P.O. Box 1635 - University
540 06 Thessaloniki
Greece

Editiones DONAX
P.O. Box 1635 - University
540 06 Thessaloniki
Greece

tel. 2310 - 73.73.77

tel. 2310 - 73.73.77

www.philologus.gr

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στὴν παροῦσα «Εἰσαγωγή στὴν Ἑλληνόγλωσσο Παραβιβλική Ἰουδαϊκὴ Γραμματεία» (Ε.Π.Ι.ΓΡΑ) ἐξετάζω τόσο τὰ κείμενα ποὺ περιέχονται στὸν τόμο τῶν κειμένων τῆς Γραμματείας αὐτῆς ὅσο καὶ ὅσα δὲν περιέχονται γιὰ τοὺς λόγους ποὺ λέω στὸν παρόμοιο Πρόλογο τοῦ τόμου ἐκείνου.

Τὰ ἐκδιδόμενα στὸν τόμο τῶν κειμένων κι ἐξεταζόμενα στὴν παροῦσα Εἰσαγωγή τὰ διακρίνω στὶς ἀκόλουθες τέσσερες κατηγορίες.

Α'. Λόγια κείμενα

Β'. «Λαϊκὴ Βίβλος» τῆς Ἀλεξανδρείας

Γ'. Ἄλλαι ἐλληνόγλωσσοι ἰουδαϊκαὶ μεταφράσεις τῆς Βίβλου

Δ'. Σχόλια εἰς τὴν Βίβλον.

Τὸ 94% τῶν κειμένων, ποὺ περιέχονται στὸν τόμο τῶν κειμένων εἶναι διάχυτα στὴ μέχρι στιγμῆς ἐκδιδόμενη Π. Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα τόσο ὡς *παρείσακτα* καὶ μὴ κανονικὰ βιβλία ὅσο καὶ ὡς νόθες προσθήκες μέσα στὸ κείμενο τῶν κανονικῶν βιβλίων. εἶναι ἓνας ὄγκος πάνω ἀπὸ μισὴ φορὰ μεγαλειότερος ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη. κι ἐκτὸς ἀπὸ 4 ἐξαιρέσεις ποὺ εἶναι βιβλία γραμμένα μὲ κάποια θεοσέβεια, τὰ παρείσακτα εἶναι ἀντιβιβλικά καὶ ἀμαρτωλά, μερικὲς φορὲς δὲ κι ἀντιχριστιανικά.

Αἰσθάνομαι πολλὴ ἀνακούφισι, ποὺ ἡ Π. Διαθήκη ἀπαλλάσσεται ἐπὶ τέλος ἀπὸ ἓναν τέτοιον κακοήθη ὄγκο. ἐν τούτοις ἔκρινα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκδώσω κι αὐτὸν τὸν ὄγκο, συνοδευόμενον κι ἀπὸ τὴν παροῦσα Εἰσαγωγή, ὥστε εἰδικοὶ καὶ μὴ εἰδικοὶ νὰ εἶναι ἐνημερωμένοι γιὰ ποιό λόγο ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἀντιβιβλικά. ἀπόβλητα ἀπὸ τὴ Βίβλο εἶναι βέβαια γιὰ ἓναν μόνο καὶ ἀδήριτο λόγο· ἐπειδὴ στὴν ἀποστολικὴ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἱερὰ παράδοσι, ἡ ὁποία διασώζεται ἀγνή καὶ ἀέρρητη στοὺς ἐκκλησιαστικῶς ὑπευθύνους καταλόγους τοῦ Μελίτωνος καὶ τοῦ Ἀθανασίου, δὲν παραδίδονται ὡς κανονικά. ἐγὼ ἐδῶ ἀπλῶς τ' ἀποδεικνύω καὶ ἀντιβιβλικά. ἀσφαλῶς ὅλα τ' ἀρχαῖα κείμενα, ἀνεξαρτήτως τῆς ποιότητός των, εἶναι γιὰ τὸν εἰδικὸ πηγὲς πληροφοριῶν χρήσιμες. γι' αὐτὸ κι ὁ τόμος ἐκεῖνος, ὅπου συγκέντρωσα τὴν κατὰσπαρτὴ Ε.Π.Ι.ΓΡΑ τὴν παρασιτεύουσα κυρίως στὰ χειρόγραφα

τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης, εἶναι στοὺς εἰδικοὺς χρήσιμος. οἱ ἀρχαιότερες ἐξωτερικὲς μαρτυρίες γι' ἀρκετὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἀνευρίσκονται στὰ κείμενα τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ. εἶναι ὅμως ὅλα μιὰ γιὰ πάντα πλέον ἐκτὸς Βίβλου. κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῆς Κ. Διαθήκης, καὶ τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης πρέπει νὰ ἐκδίδονται μόνα. σὲ ἔκδοσι τῆς Βίβλου δὲν πρέπει νὰ ἐπισυνάπτονται ἄλλα βιβλία· ὅσο στὰ *ἅγια τῶν ἀγίων* ἔμπαινε μόνος ὁ ἀρχιερεὺς. τὸ νὰ συνυπάρχουν στὸν ἴδιο τόμο μὲ ἴδια γράμματα καὶ σὲ ἴδιο πλαίσιο σελίδος ἡ Βίβλος μ' ὅποιαδήποτε ἄλλα βιβλία εἶναι βεβήλωσι.

Τὸ κείμενο τῶν βιβλίων τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, ποὺ ἐκδίδω, τὸ ἔχω πάρει ἀπὸ πολλὰ παλιὰ ἔντυπα ἐκδόσεις μὲ κριτικὴ ἐπιλογὴ τῶν διαφορῶν γραφῶν, προσθέτοντας καὶ διορθώσεις μου, χωρὶς νὰ ὑποσημειώσω τίς ἐπιλογές καὶ διορθώσεις μου σὲ κριτικὸ ὑπόμνημα. λίγες φορὲς ἔβλεπα καὶ ἀρχαῖα χειρόγραφα γιὰ κάποιες διευκρινήσεις.

Ὡς πρὸς τὴν κοπὴ κεφαλαίων καὶ τὴ στιχαρίθμηση, δεξιὰ σημειῶνω τὴν παλιὰ ἢ μιὰ ἀπὸ τίς παλιές, κι ἀριστερὰ τὴ δική μου, ποὺ εἶναι ὁργανικώτερη καὶ καλλίτερη· ὅταν σημειῶνω μόνον μία, εἶναι ἡ παλιά.

Δρ Κωνσταντῖνος Σιαμάκης

JEWISH PARABIBLICAL LITERATURE IN GREEK (Ε.Π.Ι.ΓΡΑ)

In the present *Introduction in the Greek-language Parabiblical Jewish Literature* I review texts of this Literature:

1. Unwanted books in the Old Testament the so-called ἀναγινωσκόμενα or δευτεροκανονικά.
2. Texts and abstracts of Greek-speaking Jewish authors from 180 B.C. to around 200 A.D.
3. Greek-language Jewish translations of the Old Testament more recent than Septuaginta.
4. Marginal comments of ancient manuscripts of the Bible, which were wedged in the original text of the Bible from 180 B.C. to around 300 A.D.

I publish all these texts in another volume of 638 pages.

Dr Constantinus Siamakis

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Είσαγωγή Κείμενα	
Πρόλογος	5	5
Περιεχόμενα	7	7
Γενικά	11	11
Α'. Λόγια Κείμενα	39	13
1. Ἀριστέας	39	15
2. Ψαλμὸς εἰς Δαυῖδ	46	46
3. Σοφία Ἰησοῦ	47	47
4-8. Μακκαβαϊκά	68	–
4. Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαί	71	123
5. Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον	72	126
6. Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ	75	156
7. Πτολεμαϊκά	83	202
8. Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ	101	217
9. Σοφία Σολομῶντος	106	238
10. Ἀποσπάσματα	118	264
11. Πάπυροι	121	292
12. Ἐπιγραφαί	125	295
Β'. «Λαϊκὴ Βίβλος» τῆς Ἀλεξανδρείας	127	297
1-14. Βιβλία «Ἱστορικά»	129	299
1. Κτίσις ἢ Λεπτὴ Γένεσις	132	299
2. Μωϋσῆς	134	306
3. Δαυῖδ	136	307
4. Σολομών	138	311
5. Βασιλεῖς	139	317
6. Τρεῖς σωματοφύλακες	140	318
7-8. Βῆλ καὶ Δράκων	144	323
9. Σωσάννα	146	325
10-14. Τὰ πέντε βιβλία τῆς νήσου Φάρου	149	–
10. Ἀχιάχαρος	158	328
11. Μανασσῆς	164	329

12. Τωβίτ	171	338
13-14. Ἐπανορθωτικὴ τάσι	178	—
13. Ἰουδίθ	180	352
14. Ἐσθήρ	194	375
15-16. Βιβλία «Ποιητικά»	224	390
15. Ψαλμοὶ Σολομῶντος	224	390
16. Προσευχητάριον τοῦ Ἰουδαίου	228	406
α'. Προσευχή	229	406
β'. Ὑμνος	230	407
γ'. Προσευχὴ εἰς ἀγαλλίασιν	231	409
δ'. Προσευχὴ μετανοίας	232	411
ε'. Ὁδὴ νικητήριος	233	412
17-19. Βιβλία «Προφητικά»	235	414
17. «Ἐπιστολὴ Ἰερεμίου»	235	414
18. Σιβυλλικοὶ χρησμοί	237	417
19. Ἀποκάλυψις Ὑέσδρα	238	418
Γ'. Ἄλλαι ἰουδαϊκαὶ μεταφράσεις τῆς Βίβλου	243	421
Γενικά	243	—
1. Ἀγνώστου μετάφρασις ἱστορικῶν βιβλίων	245	423
2. Ἀγνώστου μετάφρασις Ψαλμῶν	248	442
3. Φίλωνος Ἰουδαίου μετάφρασις Νόμου	250	447
4. Ἰωσήπου μετάφρασις	252	448
5-10. Ἐξαπλικές ἀντιχριστιανικές μεταφράσεις	257	449
11. Βαρανίνα μετάφρασις	259	—
12. Μαρκιανὴ μετάφρασις	260	449
13. Θεοδοτίωνος μετάφρασις «Δανιήλ»	—	450
Δ'. Σχόλια εἰς τὴν Βίβλον	261	481
Μὴ ἐκδιδόμενα κείμενα	270	—
Σημειώσεις	271	—
Εὗρετήριο	289	631

QUAE CONTINENTUR

	Introductio	Textus
Prologus	5	5
Quae continentur	7	7
Generalia	11	11
A. Textus facundi	39	13
1. Aristeas	39	15
2. Psalmus in David	46	46
3. Sapientia Iesu	47	47
4-8. Maccabaica	68	–
4. Epistulae Maccabaicae	71	123
5. De Iuda Maccabaeo	72	126
6. Biblus domus regum dei	75	156
7. Ptolemaica	83	202
8. De ratione imperatoria	101	217
9. Sapientia Salomonis	106	238
10. Fragmenta	118	264
11. Papyri	121	292
12. Inscriptiones	125	295
B. «Biblus popularis» Alexandriae	127	297
1-14. Libri «Historici»	129	299
1. Creatio vel Genesis Subtilis	132	299
2. Moyses	134	306
3. David	136	307
4. Salomon	138	311
5. Reges	139	317
6. Tres satellites	140	318
7-8. Bel et Draco	144	323
9. Sosanna	146	325
10-14. Quinque libri insulae Phari	149	–
10. Ahiaharus	158	328
11. Manasses	164	329

	Introd.	Textus
12. Tobit	171	338
13-14. Inclinatoria emendatoria	178	—
13. Iudith	180	352
14. Esther	194	375
15-16. Libri «Poëtici»	224	390
15. Psalmi Solomonis	224	390
16. Precatorium Iudaei	228	406
a. Precatio	229	406
b. Hymnus	230	407
c. Precatio in laetitiam	231	409
d. Precatio poenitentiae	232	411
e. Carmen victoriale	233	412
17-19. Libri «Prophetici»	235	414
17. Epistola Ieremiae	235	414
18. Oracula Sibyllina	237	417
19. Apocalypsis Esdrae	238	418
C. Aliae iudaicae translationes Bibli	243	421
Generalia	243	—
1. Incerti translatio librorum historicorum	245	421
2. Incerti translatio Psalmorum	248	442
3. Philonis Iudaei translatio Legis	250	447
4. Iosephi translatio	252	448
5-10. Translationes Hexaplares oppositae Christianis	257	449
11. Baranina translatio	259	—
12. Translatio Marciana	260	449
13. Theodotionis translatio «Daniel»	—	450
D. Scholia in Biblum	261	481
Textus quos non edo	270	—
Notationes	271	—
Index	289	631

ΓΕΝΙΚΑ

Τὴν Ἑλληνόγλωσσο Παραβιβλική Ἰουδαϊκὴ Γραμματεία (Ε.Π.Ι. ΓΡΑ) ὡς πρὸς τὴν προέλευσι τῶν κειμένων της πρῶτα τὴ διακρίνω σὲ τέσσερες μεγάλες ομάδες κειμένων.

1. Κείμενα παρείσακτα στὴ χειρόγραφη παράδοσι τῆς Π. Διαθήκης τόσο ὡς βιβλία παρεμβαλλόμενα ἀνάμεσα στὰ κανονικὰ καὶ συνήθως ἀναφερόμενα κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ὡς ἀναγινωσκόμενα κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους κυρίως ἀπὸ παπικούς καὶ προτεστάντες ὡς δευτεροκανονικά, ὅσο καὶ ὡς σχόλια σφηνωμένα στὸ κανονικὸ κείμενο τῆς Π. Διαθήκης.

2. Ἀποσπάσματα Ἰουδαίων συγγραφέων τὰ ὁποῖα περισφύζονται σ' ἑλληνογλώσσους Χριστιανούς συγγραφεῖς ὅπως ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης καὶ ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας.

3. Ἐκτεταμένα συγγράμματα γνωστῶν ἢ καὶ ἀγνώστων Ἰουδαίων συγγραφέων, ὅπως ὁ Φίλων καὶ ὁ Ἰώσηπος.

4. Παπυρικά καὶ ἐπιγραφικὰ ἀνασκαφικὰ εὗρηματα.

Σὲ ἄλλον τόμο ἐκδίδω τὰ κείμενα μόνο τῶν δύο πρώτων ομάδων, ἀλλ' ἐδῶ ἐξετάζω εἰσαγωγικῶς καὶ τὰ τῶν δύο ἄλλων.

Τὰ παρείσακτα βιβλία ἀποτελοῦν, ὅπως εἶπα, τὸ 94% τοῦ συνόλου τῶν ἐδῶ ἐκδιδομένων, τὰ δὲ μὴ παρείσακτα ἀποσπάσματα τὸ 6%. συνεπῶς ἡ μὲν παροῦσα εἰσαγωγή καλύπτει ὅλη τὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, ἡ δὲ ἔκδοσι, ποὺ ἀκολουθεῖ, περιλαμβάνει τὰ παρείσακτα βιβλία καὶ τ' ἀποσπάσματα.

Τὰ παρείσακτα βιβλία μαρτυροῦν, ὁ καθένας φυσικὰ ἐν μέρει, τόσο οἱ δυὸ ἐπώνυμοι ἑλληνόγλωσσοι Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς τῶν ἀποστολικῶν χρόνων Φίλων καὶ Ἰώσηπος ὅσο καὶ πολλοὶ ἑλληνόγλωσσοι λατινόγλωσσοι καὶ ἀλλόγλωσσοι Χριστιανοί. ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ εἶναι πρῶτοι καὶ ἀρχαιότεροι μάρτυρες τῶν κειμένων καθ' ἓνα ἕκαστο, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι 14: Φίλων, Ἰώσηπος, πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰώσηπο ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν Πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή, Ψευδοκλήμης Ῥώμης, Ἰουστίνος, Εἰρηναῖος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Τερτυλλιανός, Ὠριγένης, Ἀνατόλιος Λαοδικείας, Εὐσέβιος Καισαρείας, Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων δῆθεν, Ἀπολλινάριος Λαοδικείας, καὶ Ψευδαθανάσιος. οἱ μαρτυρίες των εἶναι λίγες μὲν φορὲς ἀπλὴ παράθεσι χωρίου

αὐτολεξεῖ ἢ συνοπτικὴ ἔκθεσι τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου μὲ ἀναντίρρητη ἀναφορὰ σ' αὐτό, τὶς δὲ περισσότερες φορές μαζὶ μὲ τὴν παράθεσι τοῦ χωρίου ἢ τῆς συνόψεως εἶναι καὶ κατονομασία τοῦ βιβλίου. ἀπὸ τοὺς μάρτυρες ὁ μὲν ἀρχαιότερος Φίλων (20 π.Χ. - 50 μ.Χ.) ἔγραψε μόνο μετὰ Χριστὸν κι ἐλάχιστα χρόνια πρὶν ἀρχίσῃ ἡ σύνταξι τῆς Κ. Διαθήκης, ὁ δὲ νεώτερος Ἀπολλινάριος ἔγραψε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 350-390' καὶ οἱ ἀρειανικὲς Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων λεγόμενες εἶναι γραμμένες κι αὐτὲς λίγο πρὸ τοῦ 400. ὁ δὲ ἔσχατος Ψευδαθανάσιος, ποὺ μαρτυρεῖ μόνο τὸ σωστὸ τίτλο *Πτολεμαϊκά* τοῦ ἀκεφάλου βιβλίου τοῦ σφαλερῶς λεγομένου «Γ' Μακκαβαίων», ἔγραψε πολὺ ἀργότερα, ἴσως καὶ τὸν Ι' αἰῶνα. παραθέτω τὶς ἀρχαιότερες μαρτυρίες τῶν παρεισάκτων καὶ τῶν λοιπῶν κειμένων τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ.

1. *Ψ-Ἀριστέου Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλοκράτη*. Φίλων, Βίος Μωϋσ. 2,25-44. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,10-13' 12,7-119. Ἰουστίνος, Ἀπολ. Α' 31,1-5. Εἰρηναῖος, Ἔλ. 3,21,2. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,22,148-9. Ἀνατόλιος Λαοδ., Καν. πασχ., 3 PG 10,213a.
2. *Ψαλμὸς εἰς Δανὶδ*. Ἀπολλινάριος Λαοδ., Ψαλμ. 151.
3. *Σοφία Ἰησοῦ (Σιραχίδου)*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,4,27' 1,10,47.
4. *Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαί*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 5,14,97.
5. *Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον (=Μακκ. Β')*. Ἐβ 11,35. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 5,14,97.
6. *Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ (=Μακκ. Α')*. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 12-13. Ὠριγένης, Εἰς Ψαλμ., 1 (Εὐσέβιος, Ἐκ. ἰστ. 6,25,2) Κέλσ. 8,46.
7. *Πτολεμαϊκά (=Γ' Μακκ.)*. Εὐσέβιος, Χρον., 2 (ΒΕΠ 20,274). Ψ-Ἀθανάσιος, Σύνοψ., 74 (ΒΕΠ 33,341) (*Πτολεμαϊκά*).
8. *Περὶ αὐτοκράτορος λογιζοῦ*. Εὐσέβιος, Ἐκ. ἰστ. 3,10,6.
9. *Σοφία Σολομώντος*. Ψ-Κλήμης Ῥώμ., Α' Κορ. 3,4' 27,5. Κλήμης Ἀλ., Παιδ. 2,1,7' Στρ. 6,11,92' 93.
10. *Ἀποσπάσματα*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,23,152' 154. Εὐσέβιος, Εὐ. πρ., 8-9.
11. *Κτίσις, Μωϋσῆς, Δανὶδ, Σολομών, Βασιλεῖς*. Χειρόγραφα Π. Διαθήκης.
12. *Τρεῖς σωματοφύλακες*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21,124.
13. *Βήλ*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21,123.
14. *Δράκων*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21,123.
15. *Σωσάννα*. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 4,19,119.
16. *Ἀχιάχαρος*. Τωβίτ 1,21-22' 11,17-18' 14,10-11. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,15,69.
17. *Μανασσῆς*. Τωβίτ 14, 10-11. Ἰουδίθ 8,1-4' 7-8' 10,3' 16,21-24.
18. *Τωβίτ*. Εἰρηναῖος, Ἔλ. 1,30,11. Κλήμης, Στρ. 1,21,123.
19. *Ἰουδίθ*. Ψ-Κλήμης Ῥώμ., Α' Κορινθ. 55, 4.
20. *Ἑσθήρ*. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,186-293. Ψ-Κλήμης Ῥώμ., Α' Κορινθ. 55,6.
21. *Ψαλμοὶ Σολομώντος*. Κατάλογος Ἀλεξανδρινοῦ χειρογράφου (Α). Ὅχτῳ χειρόγραφα τῶν αἰώνων Ι'-ΙΕ'.
22. *Προσευχὴ Ἀζαρίου*. Εἰρηναῖος, Ἔλ. 4,13,2. Ὠριγένης, Περὶ εὐχῆς 14,4.
23. *Ὕμνος τῶν τριῶν παίδων*. Ὠριγένης, Εἰς Ματθ. 13,2.
24. *Προσευχὴ μετανοίας Μανασσῆ*. Διαταγαὶ ἀποστόλων 2,22,2-18.
25. *Ἰζδὴ νικητήριος Ἰουδίθ*. Ἰουδίθ 16,1-17. Διαταγαὶ ἀποστ. 8,2,142. Νεῖλος ἀσκητ., Περὶ διαφορᾶς ἡσυχάζόντων, 22 PG 79,1088a.
26. *Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου*. Tertullianus, Scorpi. 8,5.

27. *Υιοὶ Σαδδούκ* ἢ *Ἀποκάλυψις Ἰεζεκιήλ* (= Ἰζ 40-48). Ἰουστίνος, Διάλ. 118,2. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 4,25, 157-158 (Dindorf). (ἀπόκρυφο προσκολλημένο στὸν Ἰεζεκιήλ μετὰ τὸ τέλος του). βλ. Σχόλια.
28. *Ἀποκάλυψις Ἑσδρα*. Ἰουστίνος, Διάλ., 72. Κλήμης, Στρ. 1,22,149.
29. *Ἑσδρας Ἰερεὺς*. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,1-151. Κλήμης, Στρ. 1,21,124.
30. *Μετάφρασις Ψαλμῶν ἄλλη*. Ὠριγένης, Κέλσ., παπυρ. ἀπόσπ., ΒΕΠ 17,53.
31. *Μετάφρασις Θεοδοτίωνος*. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 3,21,1.
32. *Σχόλια εἰς τὴν Βίβλον*. Φίλων, Γηγ., 6-7. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,73. Κλήμης, Παιδ. 3,2,13 Στρ. 3,7,59.

Καὶ τὴν *Ἀποκάλυψιν Ἑσδρα*, ποὺ δὲν ἀνευρίσκεται στὰ χειρόγραφα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὴν περιέλαβα στὰ παρείσακτα βιβλία, ἐπειδὴ τὴ χρησιμοποιοῦν ὡς θεόπνευστη πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς. τὰ περισσότερα παρείσακτα βιβλία ἀναφέρονται καὶ στοὺς Καταλόγους τοῦ Κανόνος, τοὺς ὁποίους ἐκδίδω στὸ β' μισὸ τοῦ Α' τόμου τῆς Εἰσαγωγῆς στὴ Βίβλο. στοὺς καταλόγους τῆς ἐλληνογλώσσου ἐκκλησίας ἀναφέρονται συνήθως ὡς *μὴ κανονικά, μὴ κανονιζόμενα, ἀποκανονιζόμενα, ἀκανόνιστα, ἔξω τοῦ Κανόνος, ἀναγινωσκόμενα* (= ποὺ ἐπιτρέπεται νὰ διαβαστοῦν ὡς μονοθεϊστικά), ἢ καὶ *ἀπόκρυφα*. στοὺς λατινογλώσσους παπικούς Καταλόγους καὶ στοὺς Ἀσιατικούς κι ἀφρικανικούς μονοφυσιτικούς καὶ νεστοριανικούς Καταλόγους καὶ στοὺς ἰουδαϊκοὺς καὶ στοὺς μωαμεθανικοὺς ἀναφέρονται ἀδιακρίτως ὡς βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. οἱ πρὸ τῶν Τούρκων μωαμεθανοὶ ἦταν λαοὶ κάπως ἐγγράμματοι καὶ παραδόξως εἶχαν ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ποιὰ εἶναι τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, πιθανῶς ὡς πρῶην Χριστιανοί· γι' αὐτὸ δίνουν καὶ Καταλόγους τοῦ Κανόνος. οἱ Τούρκοι μωαμεθανοὶ δὲν εἶχαν ποτὲ τέτοιο ἐνδιαφέρον, οὔτε εἶχαν ἰδέα γιὰ τὴν ὕπαρξι τῆς Βίβλου, προφανῶς ἐπειδὴ μέχρι τὸν 20ο αἰῶνα ἦταν γενικῶς ἀναλφάβητοι χωρὶς καμμιά γραμματεία. οἱ ἡγέτες των δὲν ἤξεραν οὔτε τὴν ὑπογραφή τους νὰ βάζουν· τοὺς τὴ ζωγράφιζαν οἱ Χριστιανοὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἀραβες, κι ἐκεῖνοι τὴ χτυποῦσαν σὰ σφραγίδα. ἀκολούθως παραθέτω τὶς μαρτυρίες τῶν Καταλόγων τοῦ Κανόνος γιὰ τὰ παρείσακτα βιβλία.

Κατάλογοι ἐλληνογλώσσου ἐκκλησίας

Ἀμβροσιανὸς Κατάλογος (Muratori)
 Ὠριγένης
 Ἀθανάσιος μέγας
 Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου
 Ἐπιφάνιος Κύπρου
 Σύνοδος Καρθαγένης Γ'
 Ψ-Ἀποστολικὸς Ψ-Κανὼν ΠΕ'
 Ψ-Κανὼν Ξ' Λαοδικείας (σχόλιο)

Παρείσακτα

Σοφ Σολ
 Μακκ Α', Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ
 Ἑσθήρ

Ψ-Ἀθανάσιος
 Ψ-Χρυσόστομος
 Σύνοψις ἐν ἐπιτόμῳ
 Στιχισμὸς Π.Δ. καὶ Κ.Δ.

Ἰωάννης Δαμασκηνός
 Διάλογος Τιμοθέου καὶ Ἀκύλα
 Νικηφόρος Ἀ΄ Κωνσταντινουπόλεως

Ἰώσηπος Χριστιανός
 Ἱεροσ. Βιβλιοθήκη - χφφ 54
 Ἀλέξιος Ἀριστηνός
 Χφφ Βατικανό (B)
 Χφφ Σιναϊτικὸ (S)

Χφφ Ἀλεξανδρινό (A)

Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ., Ἑσθήρ, Ἔπ Ἱερ
 Σιραχ, (Μακκ Α Β)
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ Δ, Σοφ Σολ, Σουσ, Τωβ,
 Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Σουσ, Τωβ,
 Ἰουδ, Ἑσθήρ, Ψα Σολ
 Μακκ Α, Ἑσθήρ
 Μακκ Α Β Γ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ Δ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ, Ψα Σολ

Κατάλογοι λατινογλώσσου ἐκκλησίας

Hilarius Pictaviensis
 Translatio antiqua (Itala?)
 Catalogus T. Momsen (Cyprianus?)
 Concilium Hipponense

Damasus Romae

Rufinus
 Hieronymus
 Innocentius I Romae

Augustinus

Concilium Carthaginense III

Gelasius Romae

Hormisdas Romae

Cassiodorus
 Iunilius

Catalogus Claromontanus

Παρείσακτα

Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιράχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Μακκ Α Β, Τωβ, Ἰουδ, Ἑσθήρ
 Σιράχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Ἑσθήρ
 Ἑσθήρ (:)
 Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ
 Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ἰουδ,
 Ἑσθήρ

Catalogus Amiatinus	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Isidorus Hispalensis	Ήσθήρ
Eugenius Toletanus	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Hildefonsus Toletanus	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Catalogus Latinus s. VIII	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ, Ster (·)
Catalogus monasterii Bobio s. VIII	Μακκ Α Β, Τωβ, Ίουδ, Sterh (·)
Alcuinus	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Ίουδ, Ήσθήρ
Rabanus Maurus	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Notker Balbulus	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Radulphus Flaviacensis	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Ivo Carnotensis	Μακκ Α Β, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Ivo Augustodunensis	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Hugo a s. Victore	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Petrus Venerabilis Cluniacensis	Ήσθήρ
Richardus a s. Victore	Σιραχ, Μακκ Α, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Petrus Comestor	Σιραχ, Μακκ (Α), Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Ioannes Saresberiensis	Σιραχ, Μακκ Α, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Ioannes Belethus	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Petrus Blesensis	Σιραχ, Μακκ (Α), Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Petrus de Riga	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Σοφ Σολ (Philo), Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Ps-Alcuinus	Μακκ (Α Β), Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Hugo de s. Caro	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Nicolaus de Lyra	Σιραχ, Μακκ (Α Β), Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ, Ἐπ' Ἱερ, Ἀποκάλυψις Ἐσδρα (Δ')
Concilium Ferrarae-Florentiae	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ

**Κατάλογοι αίρετικῶν - Ἰουδαίων
- μωαμεθανῶν**

Σιναϊτικὸς στιχομετρικὸς Κατάλογος
Ταλμουδικὸς ῥαββινικὸς Κατάλογος
Ψ-Ἀποστολικὸς Ψ-κανὼν ΠΕ' (κοπτικὸς)

Παρείσιακτα

Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ
Ήσθήρ
Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Ήσθήρ

Ψ-Αποστολικός Ψ-κανών ΠΕ' (αιθιοπικός)	Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Έσθήρ
Σιών Ἀρμένιος (= Ψ-Αποστ. Ψ-Κανών ΠΕ')	...Σιραχ...
Μωαμεθανός τοῦ 821 (Ἄραψ)	Σοφ Σολ
Μωαμεθανός τοῦ Θ'-Ι' αἰῶνος (Ἄραψ)	Σοφ Σολ, Έσθήρ
Ἰουδαϊκός Κατάλογος (μασοριτικός)	Έσθήρ
Ἀγάπιος ἐπίσκοπος Μανμπίτζ	Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Ίουδ, Έσθήρ
Εὐτύχιος Ἀλεξανδρείας (ἀραβιστί)	Σοφ Σολ
Ἰμπν Ἀτ Ταγίμπ (Ἄραψ)	Σιραχ, Σοφ Σολ
Γρηγόριος Ἀβουλφαράγιος - Ἀποστ. καν. ΠΕ'	Σοφ Σολ, Μακκ Α Β Γ, Σουσ, Ίουδ, Έσθήρ
- Μ. Ἀθανάσιος	Σιραχ, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Έσθήρ
- Ὡριγένης	Σιραχ, Τωβ
Έβέδ Ἰησοῦς (Ψ-Αποστ. Ψ. καν. ΠΓ' = ΠΕ')	Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Ίουδ
Έβέδ Ἰησοῦς (προσωπικός Κατάλογος)	Σιραχ, Μακκ (Α;), Σοφ Σολ, Τωβ, Έσθήρ
Ἰμπν Χαλντούμ (Ἄραψ μωαμεθανός)	Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ, Ίουδ, Έσθήρ Ἐπ Ἰερ
Σεβήρος Ἀλ Μουκαφά	Μακκ (Α;), Σοφ Σολ, Έσθήρ
Αἰθιοπικός Κατάλογος (ΙΕ' αἰῶνος)	Σιραχ, Μακκ Α Β, Σοφ Σολ, Τωβ, Ίουδ, Έσθήρ
Πράξεις ἀγίου Μερκουρίου (αιθιοπιστί)	Σιραχ, Μακκ Α Β Γ, Σοφ Σολ

Ἄλλες ἐπὶ μέρους μαρτυρίες τῶν παρεισάκτων βιβλίων, κατά-σπαρτες στὰ κείμενα τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ κυρίως τῆς πολυγλώσσου χριστιανικῆς γραμματείας σημειῶνω κατὰ τὴν ἐξέτασι τοῦ κάθε τέτοιου βιβλίου χωριστά, χωρὶς νὰ ἐπαναλαμβάνω κι αὐτὲς τῶν Καταλόγων τοῦ Κανόνος πὺν μόλις ἐξέθεσα. εἶναι αὐτονόητο ὅτι τέτοιαις ἐξι-χνιάσεως τῶν μαρτυριῶν γιὰ τὰ παρείσακτα βιβλία δὲν ἔγινε ποτὲ πρὶν ἀπὸ τὴν παροῦσα ἔρευνα οὔτε μικρὸ κλάσμα.

Τρία μόνο κείμενα γράφτηκαν πρωτοτύπως ἑβραϊστὶ στὰ Ἱεροσό-λυμα· ἡ Σοφία τοῦ Σιραχίδου Ἰησοῦ, οἱ Μακκαβαϊκὲς Ἐπιστολές, καὶ ἡ Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ· κι ἀργότερα στὴν Ἀλεξάνδρεια μεταφράστηκαν στὴν ἑλληνική. ὅλα τ' ἄλλα τὰ μέχρι τὸ 70 μ.Χ. γράφτηκαν πρωτοτύπως ἑλληνιστὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια. μετὰ δὲ τὸ 70 μ.Χ. γράφτηκαν καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια πάλι, καὶ στὴ Ῥώμη, καὶ στὴν Ἰάμνεια τῆς Παλαιστίνης, καὶ σ' ἄλλους ἴσως τόπους. τὸ ὀψιμώτατο Ἀποκάλυψις Ἔσδρα γράφτηκε στὴ Ῥώμη ἑλληνιστί, κι αὐ-τὸ φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἑλληνισμοὺς τῆς λατινικῆς του μεταφράσεως, ἐνῶ τὸ ἑλληνικὸ του πρωτότυπο δὲν ἔχει βρεθῇ. ἡ ἔ-σχατη καὶ παρὰ καιρὸν γραμμένη Μαρκιανὴ μετάφρασι 11 βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης γράφτηκε ἢ στὴν Ἀδριανούπολι ἢ στὴν Τραπεζοῦ-να ἢ σὲ ἄλλο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὰ τρία λόγια κείμενα, πὺν γράφτηκαν πρωτοτύπως ἑβραϊστὶ, στὴν ἑλληνική τους μετάφρασι φυσικὰ ἑβραΐζουν· πάντως λιγώτερο ἀπὸ τὴ μετάφρασι τῶν Ο'. τὰ κατ' εὐθείαν στὴν ἑλληνική γραμμένα ἔ-

χουν ἑλληνικὰ καλλίτερα, ἀλλὰ δὲν λείπουν κι ἀπ' αὐτά, ἰδίως ἀπὸ τὰ μὴ λόγια, κάποιοι ἑβραϊσμοί. αὐτὸ συμβαίνει γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους. 1) κατὰ τὴ σύνταξί τους ἢ τὶς διαδοχικὲς διασκευές των πιθανῶς συμπεριέλαβαν κομμάτια ἀπὸ ἄγνωστα σ' ἐμᾶς ἑβραϊκὰ κείμενα μεταφρασμένα ἑλληνιστὶ πρὶν ἀπὸ τὴ συμπερίληψί τους. 2) γράφτηκαν ἑλληνιστί, ἀλλ' ἀπὸ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι στὸ ἑλληνικὸ τους σόλοικο κι ἑβραϊζόν λεξιλόγιο εἶχαν πολλὰ ἑβραϊκὰ (λέξεις, ὅρους, σύνταξι). 3) γράφτηκαν ἑλληνιστί, ἀλλ' ἔχουν βιβλικούς καὶ λειτουργικούς ὅρους ἑβραϊκούς ἢ ἑβραϊζόντες. 4) εἶναι διασκευές ἢ περιλήψεις ἀπὸ ἑβραϊκὰ κείμενα.

Μιὰ σπουδαία διαφορὰ τῶν παρείσακτων πρὸς τὴ μετάφρασι τῶν Ο', διαφορὰ πὺν εἶναι καὶ χρονολογικὸ τεκμήριο ἀμάχητο, εἶναι ὅτι στοὺς Ο' γράφεται πάντοτε *Ἱερουσαλήμ*, ἐνῶ ὁ ἐξελληνισμένος τύπος *Ἱεροσόλυμα* ἀνευρίσκεται μόνο στὰ παρείσακτα καὶ στὴν Κ. Διαθήκη βέβαια.

Ἡ Ἑλληνόγλωσση Παραβιβλικὴ Ἰουδαϊκὴ Γραμματεία (Ε.Π.Ι. ΓΡΑ) ἀρχίζει ἕναν αἰῶνα μετὰ τὴ μετάφρασι τῶν *Ἑβδομήκοντα*, τὸ 180 π.Χ. καὶ τελειώνει περίπου τὸ 200 μ.Χ.. τ' ἀρχαιότερα κείμενά της εἶναι ἢ τοῦ Ἀριστέου *Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλοκράτη*, ὁ *Ψαλμὸς εἰς Δαυΐδ*, καὶ ἡ *Σοφία* τοῦ Σιραχίδου Ἰησοῦ, τὰ δὲ τελευταῖα ἢ μετάφρασι τοῦ μασσοριτικοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν *Σύμμαχον* καὶ οἱ ἀνώνυμες μεταφράσεις οἱ γνωστὲς ὡς *Πέμπτη Ἑκτὴ* καὶ *Ἑβδόμη* (ἐννοεῖται στήλη τῶν Ἑξαπλῶν), οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔγιναν μετὰ τὸ 230, ἐφ' ὅσον συμπεριλήφθηκαν στὰ Ἑξαπλᾶ. Ἰουδαῖοι ἑλληνόγλωσσοι ὑπῆρχαν μέχρι τὸ 324, ὅταν σταμάτησαν οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν. ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ὅσοι παρέμειναν στὸ θρήσκευμα Ἰουδαῖοι, ἔγραφαν τὴ γραμματεία τους μόνο στὴν ἑβραϊκὴ. διάβαζαν ὅμως οἱ ἑλληνόγλωσσοι ἰδιωτικῶς τὴν Π. Διαθήκη ἀπὸ τοὺς Ο' μέχρι τὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ (θ. 565). μόνο κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐμφανίστηκε παρὰ καιρὸν ἡ ἑλληνόγλωσση ἰουδαϊκὴ Μαρκιανὴ μετάφρασι τοῦ μασσοριτικοῦ.

Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα ἐγὼ λέω *παρείσακτα*, ἄλλοι τὰ λέν, ὅπως ἦδη ἀνέφερα, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *ἀναγινωσκόμενα*¹, δηλαδὴ βιβλία πὺν ἐπιτρέπεται νὰ διαβάσουν οἱ Χριστιανοί, ὅταν ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βίβλο θέλουν νὰ διαβάσουν καὶ κάτι ἄλλο, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους *δευτεροκανονικά*. ὅπως ἔδειξα καὶ στὴν Εἰσαγωγή στὴ Βίβλο, ὁ δεύτερος ὅρος ἐμφανίστηκε τὸ 16^ο αἰῶνα ἀπὸ μιὰ βλακεία. οἱ λατινόγλωσσοι θεολόγοι καὶ ἰδίως οἱ πάπες Ῥώμης στὰ φερμάνια τους (*decreta*) ἀπὸ τὸ 250 περίπου συνήθιζαν νὰ δίνουν στοὺς Χριστιανούς τρεῖς καταλόγους βιβλίων. ὁ πρῶτος ἦταν ὁ κλειστὸς κατάλογος τοῦ Βιβλικοῦ Κανόνος, δηλαδὴ τῶν *κανονικῶν* καὶ θεοπνεύ-

στων βιβλίων, τὰ ὅποια οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διαβά-
ζουν· οἱ ἄλλοι δυὸ ἦταν ἀνοιχτοὶ κατάλογοι κοινῶν βιβλίων ἐπιτρε-
πομένων κι ἀπαγορευμένων. ὁ δεύτερος ἦταν κατάλογος τῶν ἀναγι-
νωσκομένων, ἐκείνων δηλαδή ποὺ δὲν ἀπαγορευόταν νὰ ἀναγινώ-
σκωσιν οἱ Χριστιανοί. τὸν Δ' αἰῶνα τὰ βιβλία τῶν δυὸ πρώτων κατα-
λόγων στὴ Δύσι ἐξισώθηκαν. κι ὁ τρίτος ἦταν ὁ κατάλογος τῶν ἀπα-
γορευμένων ἢ ἐμποδισμένων (*prohibitorum*), ποὺ οἱ Χριστιανοί, ἂν
τὰ διάβαζαν, στὸ παπικὸ καθεστῶς ἀντιμετώπιζαν ποινὴ ἀφορισμοῦ
ἢ καὶ καύσεως. στὸ παπικὸ καθεστῶς ὁ κατάλογος αὐτὸς ὑπάρχει μέ-
χρι σήμερα γνωστὸς στὸ διεθνὲς ὡς *Index librorum prohibitorum* ἢ
κοινῶς «Μαῦρος Πίνακας» βιβλίων ποὺ ὁ χαλίφης τῆς Ῥώμης ἀπα-
γορεύει στοὺς Χριστιανοὺς νὰ τὰ διαβάσουν. ἀπαγορεύει δὲ μόνο βι-
βλία ποὺ ἀμφισβητοῦν τὴ μεγαλωσύνη του, κι ἀδιαφορεῖ γιὰ ὅποια-
δήποτε ἄλλα ψυχώλεθρα βιβλία. τὸ ΙΦ' αἰῶνα στὴ Δύσι ὁ Ἰουδαῖος
Σήξτος ἀπὸ τὴ Σιέννα (1520-69), ποὺ ἔγινε Χριστιανός, ἔπειτα πάλι
Ἰουδαῖος, ἔπειτα πάλι Χριστιανός, κι ἐν τέλει μοναχός, συγχέοντας
τὶς λέξεις *Κανὼν* καὶ *Κατάλογος*, νόμισε ὅτι ὁ δεύτερος *Κατάλογος*
βιβλίων ἦταν ἓνας *Δεύτερος Κανὼν*, μὲ βιβλία θεόπνευστα μὲν ἀλλ'
ὄχι καὶ τόσο θεόπνευστα. κι ἀντὶ νὰ τὰ λέγῃ «βιβλία τοῦ δευτέρου κα-
ταλόγου», τὰ ἔλεγε «βιβλία τοῦ δευτέρου Κανόνος», τοῦ κάπως θεο-
πνεύστου, καὶ *δευτεροκανονικά*. κι αὐτὸ τὸ ἔκανε ἐπιθυμώντας νὰ
κάνῃ μιὰ «χειρονομία καλῆς θελήσεως» καὶ συμβιβασμοῦ στοὺς νεο-
φανεῖς τότε προτεστάντες μὲ τὴ νοοτροπία τοῦ «μισὰ δικὰ σας μισὰ
δικὰ μας». ἀργότερα τὸ δόλωμα αὐτὸ τῆς παπικῆς ἀνοησίας τὸ ἔχα-
ψαν οἱ προτεστάντες, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰ ἄλλα φαντάζονται γιὰ τὸν ἑ-
αυτό τους ὅτι, «μιὰ καὶ καθάρισαν γιὰ πάντα τὴ Χριστιανικὴ πίστι ἀ-
πὸ τὰ παπικὰ πρόσθετα, δὲν ξαναδέχτηκαν ποτὲ μὰ ποτὲ ἄλλα τέ-
τοια». τὰ παπικὰ γονίδια ποὺ κληρονόμησαν καὶ τᾶχουν στὸ αἷμα
τους τοὺς εἶναι ἀδύνατο νὰ τὰ δοῦν.

Κατὰ τὸ 19^ο αἰῶνα οἱ Ἕλληνες «βιβλικοὶ θεολόγοι» τῶν πανεπι-
στημίων, πού, γιὰ νὰ εἶναι ἀμερόληπτοι, παίρνουν τὸ Κείμενο τῆς Π.
Διαθήκης ἀπὸ τοὺς προτεστάντες καὶ τὸν Κανόνα ἀπὸ τοὺς παπι-
κοὺς, ἔμπασαν «στὴν καθ' ἡμᾶς ἱερὰν ἐπιστήμην» τὸν βλακώδη αὐτὸ
ὄρο μαζί καὶ μὲ τὴ συνεπακόλουθη δοξασία ὀρολογία καὶ νοοτροπία.
οἱ δὲ «δογματικοὶ θεολόγοι» τῶν αὐτῶν πανεπιστημίων, οἱ ἀναπάλ-
λακτα ἐξαρτημένοι ὅλοι ἀπὸ τὴν παπικὴ δογματικὴ νοοτροπία τοῦ
ἰησουΐτου D. Petavius (θ. 1652), ὁ ὅποιος ἄμεσα ἢ ἔμμεσα εἶναι πάντα
ἡ πηγὴ τους, ὅπως καὶ ὅλων τῶν παπικῶν δογματικῶν, εἴτε τὸν ξέ-
ρουν εἴτε δὲν τὸν ξέρουν, ἀποφαίνονται καὶ διαχαράσσουν ἱεροπρε-
πῶς, ὡς μυρίπνοα ἄνθη τοῦ παραδείσου, ὅτι τὰ «δευτεροκανονικά»
εἶναι μὲν καὶ ταῦτα κάπως θεόπνευστα, ἀλλ' ὄχι καὶ τόσο πολὺ, ὥστε

ν' ἀντὶ τῆς ἀπ' αὐτὰ ἢ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ τὸ δόγμα της. ἱεροκρυφίως ὅμως καὶ «κατ' οἰκονομίαν» δηλαδὴ «γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ κερδοσκοπικοὺς», βγάζουν καὶ ἀπ' αὐτὰ τὸ δόγμα τῶν μνημοσύνων (Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον 12,43-44), τὰ ὅποια μᾶς κάθισαν κατὰ τὴν ἐξηκονταετία τῆς φραγκοκρατίας (1204-61) μ' ἓνα ψευδεπίγραφο κείμενο τοῦ «Ἰωάννου» (Δαμασκηνοῦ!), καὶ τὰ ὅποια μνημόσυνα εἶναι μιὰ κάπως σιτεμένη καὶ ἐκφυλισμένη παραλλαγή τοῦ πλατωνικοῦ καὶ ὠριγενικοῦ καὶ αὐγουστινείου καὶ παπικοῦ δόγματος τοῦ *καθαρητηρίου πυρός*².

Ἡ Ε.Π.Ι.ΓΡΑ ἀναπτύχθηκε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου στὴν Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἡ ἀκμὴ τῶν συγγραφέων της δὲν εἶναι συνεχής, ἀλλὰ χρονικῶς ἐπικεντρώνεται σὲ πέντε μὴ συναπτὲς περιόδους:

1. 180-145 π.Χ. - χρυσοῦς αἰώνας της
2. 103-101 π.Χ.
3. 47 π.Χ. - 37 μ.Χ. - ἀργυροῦς αἰώνας της
4. 70-135
5. 160-200.

Α'. 180-145 Ἐπὶ Πτολεμαίου F' Φιλομήτορος

Τὸ 180 π.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια ἔγινε βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ὁ τριῶν ἐτῶν ὀρφανὸς νήπιος Πτολεμαῖος F' ὁ Φιλομήτωρ. ἡ νεαρὴ Ἀντιοχειανὴ Σελευκὶς μητέρα του, Ἰουδαία ἴσως, ποὺ ἀσκοῦσε τὴν ἀντιβασιλεία, προσέλαβε *διδάσκαλον τοῦ βασιλέως* καὶ οὐσιαστικὰ κηδεμόνα δικό της καὶ ἀνεπίσημο ἀντιβασιλέα τὸν πολὺ ἐξελληνισμένο καὶ ἑλληνομαθέστατο Ἀλεξανδρέα Ἰουδαῖο καὶ Λευῖτη Ἀριστόβουλο. πρὸς αὐτὸν μετὰ 20 χρόνια ἀπευθύνει μιὰ ἐπίσημη Ἐπιστολὴ τοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατημένων Ἰουδαίων τῆς Παλαιστίνης Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος (*Ἰούδας Ἀριστοβούλῳ διδασκάλῳ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως*), ὁ ὁποῖος ἀγωνιζόταν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴ χώρα του ἀπὸ τὴ σκληρὴ τυραννία τῶν Σελευκιδῶν τῆς Ἀντιοχείας. μὲ τοὺς Σελευκίδες ὁ Πτολεμαῖος, ἂν καὶ ἀνεψιὸς καὶ ἐξάδερφός τους, ἦταν σὲ διαρκὴ σκληρὸ πόλεμο, καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἰούδα τὸν διευκόλυναν. τέσσερα χρόνια μετὰ τὴν ἀρχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Πτολεμαίου F' ἡ μητέρα του πεθαίνει πρόωρα καὶ ὁ κηδεμόνας τοῦ ἐπταετοῦ βασιλέως Ἀριστόβουλος βρίσκεται οὐσιαστικὸς βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, μὲ τοὺς κυριωτέρους στρατηγούς καὶ ἄλλους ὑψηλοὺς κρατικούς λειτουργοὺς Ἰουδαίους. τὸ ὄνομα *Ἀριστόβουλος* γίνεται τόσο περιβόητο, ὥστε πολλοὶ γόννοι τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ βασιλικῶν δυναστειῶν τῶν Ἀσμωναίων καὶ τῶν Ἡρῳδῶν ὀνομάζονται *Ἀριστόβουλοι*. ὁ Ἀριστόβουλος παιδαγωγῆσε καὶ προστάτευσε τὸν Πτολεμαῖο, ὑποθέτω, μέχρι περὶ τοὺς 20 χρόνια του (164 π.Χ.), ὁπότε ὁ

Πτολεμαῖος προέκυψε ἓνας ἱκανὸς βασιλεὺς. τὴν ἴδια χρονιὰ πέθανε ξαφνικὰ ὁ Σελευκίδης βασιλεὺς τῆς Ἀντιοχείας κι ἀπάνθρωπος τύραννος τῶν Ἰουδαίων καὶ ἄρπαγας τῶν οἰκονομιῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ βεβηλωτῆς τοῦ Ἀντίοχος Δ΄ ὁ Ἐπιφανής. πέντε χρόνια πρὶν πεθάνῃ, ἀπὸ τὸ 168 π.Χ., τὸν σφυροκοποῦσε ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος (= Σφυροκόπος). καὶ δυὸ χρόνια μετὰ τὸ θάνατο ἐκείνου ὁ Ἰούδας ἐλευθέρωσε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν Ἰουδαία καὶ καθάρισε τὸ ναὸ ἀπὸ τὰ εἰδωλα, προσφέροντας ὕψιστες ὑπηρεσίες καὶ στὸν Πτολεμαῖο καὶ στὸν ἐμπιστο ἐκείνου Ἀριστόβουλο. αὐτὸ τὸ εἶδαν μὲ καλὸ μάτι καὶ οἱ συνεχῶς ἀνερχόμενοι Ῥωμαῖοι, σύμμαχοι τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Ἰούδα, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν πενταετία ἐκείνη ὄχι μόνο ἀπαλλάχτηκαν κι οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὸν Χιτλερίσκο Ἀντίοχο Δ΄ τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ κατέκτησαν καὶ τὴ Μ. Ἀσία καὶ τὴ Β. Ἑλλάδα. σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν Ἀριστόβουλο ἀπευθύνει ὁ Μακκαβαῖος Ἰούδας τὴν Ἐπιστολὴ του.

Αὐτὰ συνετέλεσαν στὸ νὰ διανύσουν οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας τὸν κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴ ἀρχαιότητα «χρυσὸν αἰῶνα» τους τόσο σὲ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμι ὅσο καὶ στὰ ἑλληνόγλωσσα γράμματα· διότι ἦταν ἑλληνόγλωσσοι. ἡ ἀκμὴ αὐτὴ τῶν γραμμάτων τους, τῶν ἑλληνικῶν, στὴν Ἀλεξάνδρεια ἐννοοῦνταν ὡς ἐξελληνισμός τους τόσο στὸ φρόνημα ὅσο καὶ στὸ ἦθος· ἦταν μιὰ ἀνομολόγητη φυγὴ τους ἀπὸ τὴν πίστι καὶ τὴ ζωὴ ποὺ διδάσκει ἡ Βίβλος, γιὰ τὴν ὁποία ἀγωνίστηκαν καὶ σκοτώθηκαν ὁ Ἰούδας καὶ οἱ ἄντρες του.

Οἱ ἑλληνόγλωσσοι Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς τῆς Ἀλεξανδρείας τῶν ἐτῶν 180-145 ἦταν στὴν πραγματικότητα ἀποστάτες ἀπὸ τὸ Νόμο τοῦ θεοῦ καὶ τὴ Βίβλο, ζηλότυποι ἄνδρες ἀπαρρησίαστοι κι ἀνειλικρινεῖς θαυμασταὶ τῆς ἑλληνικῆς εἰδωλολατρίας, μυθολογίας, φιλοσοφίας μὲ τὴν πιὸ ξεπεσμένη τῆς ἔννοια, ἀνηθικότητος, καὶ διαστροφῆς. ἂν οἱ τρεῖς ἄγνοὶ ἐπαναστάτες ἀδελφοὶ Ἰούδας Μακκαβαῖος, Ἰωνάθαν καὶ Σίμων κι ὁ γιὸς τοῦ τρίτου Ἰωάννης ἤξεραν σὲ τί παγιδεύτηκαν μακροχρονίως κι ὅτι ἀκόμη καὶ τὰ ἐγγόνια τους, ποὺ θὰ βασίλευαν, θὰ γίνονταν τέτοιοι ποὺ ἤθελε νὰ τοὺς κἀνῃ ὁ σκληρὸς διώκτης τῆς πίστεώς των Ἀντίοχος Δ΄, θὰ εἶχαν καταραστῇ τὸν ἐξωμότη Ἀριστόβουλο.

Ὁ Ἀριστόβουλος πρῶτος ἔδωσε γραμμὴ στὸν ἐξελληνισμό κι ἐξειδωλολατρισμὸ τῶν Ἰουδαίων μὲ μιὰ ἑτεροδιδασκαλία παμπόνηρη.

Ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς Βίβλου.

Ὅτι ὁ Πλάτων δὲν εἶναι παρὰ *Μωϋσῆς ἀπτικίζων*. (αὐτὸ σὰ στάχτη στὰ μάτια τῶν συντηρητικῶν ὁμογενῶν του).

Ὅτι ὅλα ὅσα λὲν οἱ Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ φιλόσοφοι εἶναι

κλεμμένα από τὸ Μωϋσῆ καὶ τὴ λοιπὴ Π. Διαθήκη. (αὐτὸ σὰν περισσότερη στάχτη στὰ μάτια τους, στάχτη τέτοια ποὺ νὰ κολακεύῃ ἀπατηλὰ καὶ τὸν ἐθνικισμό τους).

Ὅτι ὅσα λέει ἡ Βίβλος, ἀσφαλῶς δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦνται ὅπως φαίνονται, ἀλλὰ νὰ ἐρμηνεύωνται *ἀλληγορικῶς*, δηλαδὴ καββαλιστικά, καὶ τότε οἱ μελετηταὶ τῆς *ἀνάγονται ἐμφιλοσόφως* στὰ πιὸ βαθιὰ καὶ ὑψηλὰ διανοήματα· δηλαδὴ στὴν πιὸ βρόμικη μυθολογία καὶ θρησκεία καὶ φιλοσοφία ἐλληνικῆς κοπῆς.

Ἄν ἐξαίρεθοῦν ἡ Σοφία τοῦ Σιραχίδου, ἡ ψευδεπίγραφη «Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου», ὅ,τι γράφτηκε ἀπὸ τὸν Ἰούδα τὸ Μακκαβαῖο ἢ γι' αὐτόν, ὠρισμένοι πάπυροι, καὶ ὠρισμένες ἐπιγραφές, ὅλα τ' ἄλλα κείμενα τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ τῶν ἐτῶν 180-145 π.Χ. ἀνήκουν σ' αὐτὸ τὸ κίνημα τῆς ἀποστασίας καὶ ἀποτελοῦν ἔμμεση ἢ καὶ ἄμεση ὑπονόμευσι τῆς Βίβλου. λεπτομέρειες γιὰ τὴ χρονολόγησί τους θὰ πῶ στὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ καθένα. ἐδῶ δίνω συνοπτικὸ χρονολογικὸ κατάλογο.

1. Ψ-Ἀριστέας	180-170	16. Ψ-Κλέαρχος Σολεύς	160-145
2. Ψαλμὸς εἰς Δαυῖδ	180-170	17. Ψ-Ἐκαταῖος Ἀβδηρίτης	160-145
3. Ἰησοῦς Σιραχίδης (Σοφία)	180-170	18. Ψ-Ἀρτάπανος	160-145
4. Ἀριστόβουλος	180-145	19. Κτίσις	150-145
5. Φίλων ὁ πρεσβύτερος	180-145	20. Μωϋσῆς	150-145
6. Θεόδοτος	180-145	21. Δαυῖδ	150-145
7. Ψ-Χρησμοὶ Ἀπόλλωνος	180-145	22. Σολομών	150-145
8. Ἐξεκιήλος	180-145	23. Βασιλεῖς	150-145
9. Δημήτριος	180-145	24. Τρεῖς σωματοφύλακες	150-145
10. Εὐπόλεμος	180-145	25. «Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου»	150-145
11. Θεόφιλος	180-145	26. Προχριστιανικαὶ	
12. Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαί	162' 124	μεταφράσεις Π.Δ. (πλὴν Ο')	150-145
13. Ἰάσον Κυρηναῖος	161	27. Σχόλια στὴ Βίβλο	180 π.Χ.-200 μ.Χ.
14. Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον	161	28. Πάπυροι	259 π.Χ.-200 μ.Χ.
15. Συρίας σχοινομέτρησις	160-145	29. Ἐπιγραφαί	180 π.Χ.-200 μ.Χ.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ φιλοϊουδαίου Πτολεμαίου F' –περίπου σύγχρονος πρέπει νὰ ἦταν καὶ ὁ θάνατος ἢ παροπλισμὸς τοῦ Ἀριστοβούλου– βασίλευσε γιὰ λίγους μῆνες ἡ γυναῖκα του Κλεοπάτρα μαζί μὲ τὸν 15 ἐτῶν γιό τους Πτολεμαῖον Ζ' τὸν Νέον Φιλοπάτορα, ἀλλὰ πείσθηκε νὰ παντρευτῇ τὸν ἀδερφὸ τοῦ ἀντρός της Πτολεμαῖον Η' τὸν Εὐεργέτην Β' ἢ σκωπτικῶς λεγόμενον Φύσκωνα (=Κοιλαρᾶ), μὲ τὴ συμφωνία ὅτι οἱ δυὸ Πτολεμαῖοι, Ζ' καὶ Η', θὰ συμβασιλεύουν. ὁ Φύσκων ὅμως τὴν ἡμέρα κιόλας τοῦ γάμου καὶ τῆς στέψεώς του ὡς βασιλέως ἔσφαξε τὸν δεκαπεντάχρονον ἀνεψιό του - προγονό του καὶ βασίλευσε μόνος του 29 χρόνια (145-116 π.Χ.). καὶ ὅχι μόνον ἔδιωξε ἀμέσως καὶ ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ ἀπὸ τὴ διοίκησι κάθε Ἰουδαῖο, ἀλλὰ κήρυξε καὶ ἕναν ἄγριο διωγμὸ - γενοκτονία ἐναντίον κάθε Ἰουδαίου τῆς ἐ-

πικρατείας του. Έτσι έληξε και ό «χρυσόυς αιών» του, πού είχε διαρκέσει 35 χρόνια. στην Άλεξανδρεία Ιουδαίος συγγραφεύς και ιουδαϊκό σύγγραμμα δέν ξαναεμφανίστηκε για 65 χρόνια μετά τό θάνατο του Πτολεμαίου Η΄ Φύσκωνος. κι όταν εμφανίστηκε τό 47 π.Χ., ή Αίγυπτος ήταν έπαρχία τής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας μέ αυτοκράτορα τόν Ιούλιο Καίσαρα και «βασίλισσα» τή διαβόητη έρωμένη του Κλεοπάτρα Ζ΄.

Β΄. 103-101 π.Χ. Μετά τό θάνατο του Άσμωναίου Ιωάννου Ύρκανου

1. Βίβλος του οίκου των βασιλέων του θεού 103-101

Ή Βίβλος των βασιλέων γραμμένη στην Ίερουσαλήμ έβραϊστί, δέν είχε κατ' άρχήν σχέσι μέ την άλεξανδρινή έλληνόγλωσση ιουδαϊκή γραμματεία. όπως θα επαναλάβω και θα αιτιολογήσω, γράφτηκε κατά τά έτη 103-101 π.Χ., χωρίς ν' άποτελή προϊόν καμμιās γραμματικής κινήσεως.

Γ΄. 47 π.Χ. - 37 μ.Χ. Ήπι των Ρωμαίων Ιουλίου, Άντωνίου, Αύγουστου, Τιβερίου, και των Ηρωδών.

Ό Ρωμαίος στρατηγός Πομπήιος, πού υπέταξε την Αίγυπτο και την Ιουδαία, στην Ιουδαία εισέβαλε τό 65 και κυριάρχησε άπολύτως τό 63 π.Χ., σφάζοντας πάνω άπό 12.000 Έβραίους στην Παλαιστίνη και πολλούς στην Αίγυπτο κι επιβάλλοντάς τους ως βασιλέα στην Ίερουσαλήμ τόν Άραβα Ηρώδη Α΄ για λόγους εϋνοήτους. όταν όμως τό 47 π.Χ. ό Ιούλιος Καίσαρ συνέτριψε τόν Πομπήιο και στην Έλλάδα και στην Αίγυπτο, φέρθηκε φιλικά τόσο στους Ιουδαίους τής μητροπόλεως όσο και σ' εκείνους τής Αιγύπτου και τής λοιπής διασποράς (47-44 π.Χ.). εξ ίσου φιλοϊουδαίοι υπήρξαν και οι επόμενοι τρεις αυτοκράτορες Άντώνιος (44-31), Αύγουστος (31 π.Χ. - 14 μ.Χ.), και Τιβέριος (14-37). οι επόμενοι αυτοκράτορες υπήρξαν σκληροί διώκτες των Ιουδαίων τής μητροπόλεως, τής Άλεξανδρείας, και τής Ρώμης (37-54). κατά τά χρόνια των τεσσάρων πρώτων (47 π.Χ. - 37 μ.Χ.) και τής ρωμαϊκής πρós τους Ιουδαίους εϋνοίας (πρβλ. Μθ 27,11-26· 62-66· Λκ 23,1-25· Μρ 15,1-15· Ιω 18,28-19,16· ιδίως 19,12-16), πού είναι και χρόνια του Χριστού, προέκυψε ό «άργυροϋς αιώνας» τής άλεξανδρινής έλληνογλώσσου ιουδαϊκής γραμματείας, ή οποία είναι φτωχότερη και ποιοτικώς κατώτερη τής του «χρυσού» του Β΄ π.Χ. αιώνος· κείμενα λαϊκά, τής υποστάθμης, «άρλεκιν» για κυροϋλες, γραώδη παραμύθια και άμετρα ψευδοποιήματα· άπαξάπαντα δέ άλεξανδρινά και έλληνόγλωσσα. εκτός άπό τά γραπτά του Φίλωνος,

τὰ γραμμένα πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς, τὰ γλωσσικῶς ἄψο-
γα ἄπτικὰ ἀλλὰ στὸ περιεχόμενο τελείως παρανοϊκά, ὅλα τ' ἄλλα εἶ-
ναι ἀνώνυμα ἢ ψευδεπίγραφα, τὰ πλεῖστα σὲ γλῶσσα καὶ ὕφος τοῦ
κατωτάτου ἐπιπέδου, καὶ κάποια, ἰδίως ἡ Ἑσθήρ, μὲ φαντασιωτικῆς
ἀνθελληνικῆς αἰχμῆς ἀπευθυνόμενες προφανῶς πρὸς τοὺς κυριάρ-
χους Ῥωμαίους, οἱ Ἰουδαῖοι συντάκτες τῶν στοὺς Ῥωμαίους, πὺν κο-
λακεύουν, ῥίχνουν μπηχτὲς ἐναντίον τῶν πρώην κυριάρχων τους καὶ
τώρα πιά συνυποδούλων τους Ἑλλήνων. καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα πρώτης
τάξεως χρονολογικὸ τεκμήριο. παραθέτω κατάλογο αὐτῶν τῶν κειμέ-
νων.

1. Προσευχὴ Ἀζαρίου	47 π.Χ.-37 μ.Χ.	10. Σωσάννα	47-31 π.Χ.
2. Ὑμνος τριῶν παιδῶν	47 π.Χ.-37 μ.Χ.	11. Ἀχιάχαρος	47-31 π.Χ.
3. Προσευχὴ Τωβίτ	47 π.Χ.-37 μ.Χ.	12. Μανασσῆς	47-31 π.Χ.
4. Προσευχὴ Μανασσῆ	47 π.Χ.-37 μ.Χ.	13. Τωβίτ	31 π.Χ.-37 μ.Χ.
5. Ὠδὴ Ἰουδίθ	47 π.Χ.-37 μ.Χ.	14. Ψ-Σίβυλλα (πεζή)	10 π.Χ.-14 μ.Χ.
6. Ψαλμοὶ Σολομώντος	47-45 π.Χ.	15. Ἰουδίθ	14-37 μ.Χ.
7. Ψ-Νουμᾶς	47-31 π.Χ.	16. Ἑσθήρ	14-37
8. Βήλ	47-31 π.Χ.	17. Πτολεμαϊκά	41-54
9. Δράκων	47-31 π.Χ.	18. Φίλων	14-39

οἱ συντάκτες τῶν κειμένων αὐτῶν δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ
ὅσον οὐπω μέγας καὶ ἀκαταγώνιστος ἀντίπαλός τους θὰ εἶναι ὁ
κατ' ἀρχὰς ἐβραϊκὸς Χριστιανισμός. τὸ 37, πὺν ἄρχισε στή Ῥωμαϊκὴ
αὐτοκρατορία ὁ σκληρὸς διωγμὸς τῶν Ἰουδαίων τόσο ἀπὸ τὸν ἀνθύ-
πατο τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀβίλλιο Φλάκκο ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτο-
κράτορες Καλιγούλα καὶ Κλαύδιο (37-54), ὅλους εἰδωλολάτρες, στήν
Αἴγυπτο καὶ στή Ῥώμη καὶ σ' ὅλη τὴν αὐτοκρατορία, ἡ χριστιανικὴ
γραμματεία δὲν εἶχε γεννηθῇ ἀκόμη. ἡ Καινὴ Διαθήκη ἄρχισε νὰ
γράφεται μετὰ 13 χρόνια (49 μ.Χ.), καὶ μᾶλλον δὲν εἶχε γίνῃ γνωστὴ
στοὺς Ἰουδαίους πρὸ τοῦ 70 μ.Χ.. μετὰ καὶ ἀπὸ ἄλλο ἓνα περίπου δε-
καετὲς διάλειμμα ἀνανήψεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὸν προειρημένο
διωγμὸ (54-66 ἐπὶ Νέρωνος) οἱ Ἰουδαῖοι μπαίνουν στή μέγιστη περι-
πέτειά τους μὲ τὴν πρώτη τους ἐπανάστασι κατὰ τῶν Ῥωμαίων (66-
70), ἡ ὁποία τοὺς ὀδηγεῖ στήν καταστροφὴ καὶ στή διασπορά τους.
μεταξὺ τῶν ἐτῶν 37 καὶ 80 δὲν μποροῦσαν ν' ἀναπτύξουν καμμιά ἐλ-
ληνόγλωσση γραμματεία. εἶχαν ἄλλες κατεπείγουσες προτεραιότητες
καὶ μάλιστα τὴν ἐπιβίωσί τους.

Δ'. 70-135 Μεταξὺ τῶν δυὸ ἰουδαϊκῶν ἐπαναστάσεων

1. Ἀποκάλυψις Ἰεζεκιήλ	70-93	4. Περὶ αὐτοκράτορος	
2. Ἰώσηπος	75-96	λογισμοῦ	120
3. Σοφία Σολομώντος	80-120	5. Ἀκύλας	128-9
		6. Ψ-Σίβυλλα (ἐμμετρῇ)	130

Μεταξὺ τῶν δυὸ ἰουδαϊκῶν ἐπαναστάσεων τὰ ἑλληνόγλωσσα ἰουδαϊκὰ κείμενα εἶναι λίγα, γραμμένα τὰ τοῦ Ἰωσήπου στὴ Ῥώμη, τὸ τοῦ Ἀκύλα στὴν Ἰαμνεία, καὶ τ' ἄλλα τρία στὴν Ἀλεξάνδρεια. ἄλλ' εἶναι ἐκ μέρους τῶν συντακτῶν τους ὅλα πολὺ σκόπιμα. οἱ συντάκτες τῶν γνωρίζουν πὰ πολὺ καλὰ τὴ Χριστιανικὴ πίστι καὶ τὴν Κ. Διαθήκη, ποὺ ἔχει ὁλοκληρωθῇ. κλέβουν ἀπὸ τὴν Κ. Διαθήκη, ἀπαντοῦν ἔμμεσα σ' αὐτὴ, ἰδίως τὸ συνέδριο τῆς Ἰαμνείας (70-135 μ.Χ.), κλέβουν κι ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ φιλοσοφία, ἰδίως ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸ στοϊκὸ Ἐπικτήτο. τὸ συνέδριο τῆς Ἰαμνείας εἶναι τὸ ἀπὸ Μωϋσέως τρίτο καὶ τελευταῖο (α'. 1630-630 π.Χ., β'. 560 π.Χ. - 70 μ.Χ., γ'. 70-135).

Ε'. 160 - 200 Μετὰ τὴν τελικὴ διασπορά

1. Ἀποκάλυψις Ἑσδρα	160	5. Ἑκτὴ	Β' αἰ.
2. Θεοδοτίων	170	6. Ἑβδόμη	Β' αἰ.
3. Σύμμαχος	200	7. Ψ-Νουμήνιος	180
4. Πέμπτη	Β' αἰ.		

Ἀφοῦ χρειάστηκε 30 περίπου χρόνια γιὰ ἀνάνηψι, ὁ ἑλληνόγλωσσος ἰουδαϊσμός τῆς διασπορᾶς ἐπανεμφάνισε κάποια κείμενα. εἶναι κυρίως ἄλλες κι ἀντιχριστιανικὲς ἑλληνόγλωσσες μεταφράσεις τῆς Βίβλου γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς διασπορᾶς, μιὰ ψευδοπροφητεία γιὰ τὴν «ἀπὸ μνήμης ἀνασύνταξι» τῆς Βίβλου ἀποδιδόμενη στὸν Ἑσδρα, καὶ κάποια ἱστορικὰ - φιλοσοφικὰ κείμενα ἀποδιδόμενα ψευδεπιγράφως στὸν Ἑλληνα φιλόσοφο τοῦ Β' αἰῶνος Νουμήνιο. τόποι συντάξεως αὐτῶν τῶν κειμένων ἢ Ῥώμη καὶ ἢ Ἀλεξάνδρεια.

Ε'. ΙΔ' αἰ. Μετὰ τὴν παγίωσι τοῦ μασοριτικοῦ κειμένου καὶ πρὸ τῆς τυπογραφίας

1. Μαρκιανὴ μετάφρασι

Μετάφρασι 11 βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης ἀπὸ τὸ παγιωμένο μασοριτικὸ κείμενο. εἶναι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Ἐν τέλει διακρίνω κατ' εἶδος τὰ κείμενα τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ στὶς τέσσερες κατηγορίες ποὺ τὰ διακρίνω.

1. Λόγια Κείμενα
2. «Λαϊκὴ Βίβλος» τῆς Ἀλεξανδρείας
3. Ἄλλαι ἑλληνόγλωσσοι ἰουδαϊκαὶ μεταφράσεις τῆς Βίβλου
4. Σχόλια εἰς τὴν Βίβλον.

τὰ πρωτοτύπως στὴν ἑβραϊκὴ γραμμένα ἱεροσολυμιτικὰ βιβλία Σοφία Σιραχίδου, Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαί, καὶ Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν

βασιλέων, φαίνονται σαφῶς ὅτι εἶναι μεταφράσεις, ὅσο φαίνεται καὶ ἡ Βίβλος κατὰ τὴν μετάφρασι τῶν Ο΄. τὰ ἐξ ἀρχῆς ἑλληνόγλωσσα λόγια κείμενα τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων εἶναι γραμμένα σὲ καλὰ ἑλληνικὰ τὰ δὲ περισσότερα σὲ «ἀττική» διάλεκτο. στὴν κορυφὴ τοῦ «ἀττικισμοῦ» βρίσκεται ὁ Ἀριστέας. τὰ λαϊκὰ παραμῦθια καὶ «τραγούδια» ποὺ ἀπαρτίζουν τὴ «Λαϊκὴ Βίβλο» τῆς Ἀλεξανδρείας, ἂν καὶ ἔχουν λίγους κι ἐλαφροὺς ἐβραϊσμούς τῆς γλωσσικῆς συνηθείας τῶν συντακτῶν τους, εἶναι γραμμένα σὲ δημώδη μὲν ἑλληνικὴ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, στὴν κοινὴ τῆς ἐποχῆς, ἀλλ’ ἡ ἑλληνικὴ τους εἶναι πολὺ πιὸ ἑλληνικὴ ἀπὸ τὴ βαρβαρίζουσα ἑλληνικὴ τῶν Ο΄. τὰ Σχόλια στὴ Βίβλο πλησιάζουν τὴν ἑλληνικὴ τῶν Ο΄ πολὺ περισσότερο· ὅπως ὅταν ἕνας, θέλοντας ν’ ἀντικαταστήσῃ τὴν κατεστραμμένη πόρτα ἐνὸς αὐτοκινήτου μὲ μιὰ προϋπάρχουσα, προσπαθεῖ νὰ βρῇ μιὰ σὲ χρῶμα ὅσο γίνεται πλησιέστερο πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ αὐτοκινήτου. ἀπὸ τίς «ἄλλες μεταφράσεις» τῆς Βίβλου ἢ μὲν ἀγνώστου προελεύσεως ἢ λεγομένη «Ἑσδρας Ἱερεὺς», ἡ ὁποία μάλιστα λογοκρίνει καὶ ψαλιδίζει πολὺ ἄρεστὰ γιὰ τὸ εἰδωλολατρικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τὴ μεταφραζόμενη Βίβλο, ὅπως κάνουν καὶ οἱ συντάκτες τῶν λογίων κειμένων, εἶναι σ’ ἑλληνικὴ πολὺ καθαρώτερη ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν Ο΄, ἢ δὲ τοῦ Θεοδοτίωνος πλησιάζει μιμούμενη τὴ γλῶσσα τῶν Ο΄, καὶ ἡ τοῦ Συμμάχου τὴν πλησιάζει λιγώτερο. ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀκύλα καὶ τοῦ μεταφραστοῦ τῆς Μαρκιανῆς μεταφράσεως εἶναι πολὺ στριμμένη καὶ ἀλλόκοτη μέχρι γελοιότητος.

Ὁ χρόνος τῆς δράσεως τῶν προσώπων τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» εἶναι χρόνος μυθικός, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐντοπιστῇ σὲ κανένα σημεῖο τοῦ πραγματικοῦ χρόνου τῆς ἱστορίας. εἶναι ὁ ἐκτὸς χρόνου χρόνος τῶν παραμυθιῶν. διότι παραμῦθια εἶναι οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς καὶ τίποτε περισσότερο. ὁ ἀφηγηματικὸς χρόνος τους εἶναι σὰν τὸ χρόνο τοῦ μύθου τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος εἶναι μὲν *πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε πάντων*, ἀλλ’ ὥς βρέφος θηλάζει μιὰ οἰκόσιτη κατσίκα καὶ φρουρεῖται ἀπὸ *ἐνόπλους Κούρητες*· ἢ σὰν τὸ χρόνο τῶν θρακικῶν καλάντων, στὰ ὁποῖα, ὅταν ἡ Παναγιά κοιλοπονοῦσε γιὰ νὰ γεννήσῃ, παρακαλοῦσε τὸν Ἅι Γιάννη τὸν Πρόδρομο καὶ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους νὰ τρέξουν νὰ φωνάξουν τὴ μαμή. κάτι παραπλήσιο, ἀλλ’ ὄχι τόσο ἐξόφθαλμο, συμβαίνει καὶ σὲ δυὸ ἀπὸ τὰ λόγια κείμενα, στὴν Ἐπιστολὴ τοῦ Ψευδαριστέου καὶ στὰ Πτολεμαϊκὰ· προσπαθοῦν νὰ καρφιτσωθοῦν σὲ κάποια ὑπαρκτὴ στιγμή τῆς ἱστορίας, σὰν τὰ ὀξυμῶρως λεγόμενα «ἱστορικὰ μυθιστορήματα» ἢ «ἔργα ἐπιστημονικῆς φαντασίας», ἐνῶ στὴν πραγματικότητά βρίσκονται κι αὐτὰ ἔξω ἀπὸ τὸν πραγματικὸ χρόνο.

Κανένα παρείσακτο βιβλίον δὲν ἔχει τὴν ὑπερεθνικὴ γραμμὴ καὶ

παγκοσμιότητα τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης. ἄλλα εἶναι πατριωτικά ἰουδαϊκά, ἄλλα δουλικῶς φιλελληνικά ἢ καὶ εἰδικώτερα φιλολακωνικά, ἄλλα ἀνθελληνικά, ἄλλα ἀντιπερσικά, ἄλλα ἀνταιγυπτιακά, ἄλλα φιλορρωμαϊκά, καὶ ἄλλα ἀντιρρωμαϊκά. κανένα βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης, παρὰ τὴν ἔντονη καὶ ἐκδηλὴ ἀγάπη τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν περσιόσιο λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, δὲν ἐμφανίζει ἵχνη τέτοιων ἀδυναμιῶν. στὴν Π. Διαθήκη φαίνεται πολλὰς φορὰς καὶ ἡ πραγματικὴ ἀγάπη πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη καὶ ἡ ἀηδία πρὸς τὸ βιολογικὸ σύνολο τοῦ Ἰσραήλ· καὶ ἀντιστρόφως, δὲν φαίνεται πούθενά κάποια ἐκτίμησι πρὸς τὴ διανόησι ἢ τὴν πολιτεία καὶ τὴν πρακτικὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. ἀντίθετα, στὰ παρείσακτα βιβλία, παρὰ τὴ φυλετικὴ ἀντιπάθεια καὶ ἀντιπαράθεσί τους πρὸς τοὺς Ἑλληνας καὶ ὅλους τοὺς ξένους, φαίνεται τόσο ὁ φθονερός θαυμασμός καὶ ἡ κλεπτομανὴς μειονεξία καὶ κομπλεξικότητα τῶν συντακτῶν τους ἔναντι τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅσο καὶ ἡ συναίνεσί τους καὶ τὰ «στραβὰ μάτια» τους πρὸς τὴ βιβλικῶς ἀπαράδεκτη εἰδωλολατρικὴ ἑλληνικὴ νοοτροπία καὶ πρακτικὴ. ἡ διείσδυσι τῆς σαρκὸς καὶ τῆς ἁμαρτίας στὴ νοοτροπία τῶν συντακτῶν τῶν παρείσακτων βιβλίων εἶναι ἐμφανέστατη· καὶ γίνεται ἐμφανέστερη μὲ τὴν ἀντιπαραβολή τους πρὸς τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. ὁ ἑλληνισμός, εἴτε ὡς ἀντικείμενο φανερῆς μιμήσεως εἴτε ὡς λάθρα ζηλευτὸς εἴτε ὡς ὀχληρὸς σὲ συνειδήσεις μειονεκτικῶν καὶ κλονισμένων, διακρίνεται γιὰ τὴν ἰσχυρὴ παρουσία του καὶ τὴν προαγωγή του σὲ κριτήριον.

Ὁ ἀντιπαγανισμός τῶν παρείσακτων βιβλίων δὲν εἶναι σὰν τὴ ῥωμαλέα καὶ ὑψηλόφρονα εἰρωνεία τῶν Ψαλμῶν ἢ τοῦ Ἑσαΐου ἢ ὅλης τῆς Π. Διαθήκης πρὸς τὰ καταγέλαστα εἰδῶλα καὶ τὴν καταγέλαστη ματαιότητα τῆς θύραθεν μυθολογίας καὶ νοοτροπίας καὶ διανοήσεως, ἀλλ' εἶναι μιὰ ἐναγώνια ἀγχώδης μικρόψυχη ἐριστικὴ καὶ μὴ πεποιθυῖα στὴν πειστικότητά της ἀντίρρηση, ὅπως ἐκείνη τῆς δῆθεν «Ἐπιστολῆς τοῦ Ἱερεμίου». ἡ συχνὴ ψευδωνυμία τῶν συντακτῶν ἀποβλέπει ὅχι σὲ μιὰ προβολή τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀληθείας τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ σὲ μιὰ προπαγάνδα γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν ἀντεπίθεσι τῆς ἰουδαϊκῆς σαρκὸς. τὸ προστατευόμενον, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ ὑπεράσπισι, εἶναι ἡ κομπλεξικὴ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια καὶ ὅχι ἡ πίστις στὸν Κύριο. μπορῶ νὰ πῶ ὅτι αὐτὰ τὰ βιβλία τὰ παρείσακτα εἶναι ὑπεύθυνα γιὰ τὴν ἐκτροπὴ τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἐκείνου ἐθνικισμοῦ, ποὺ δυσκόλεψε τὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ ὅσο τίποτε ἄλλο καὶ ἐν τέλει τὸν σταύρωσε. ὁ κατώτατος καὶ μόνον πρακτικὸς παγανισμός τῆς μαγείας εἶναι πολλὰς φορὰς περασμένος γιὰ τὰ καλὰ μέσα στὰ βιβλία αὐτὰ καὶ ἰδίως στὸν Τωβίτ. φιλοσοφικὲς θεωρίαι τῆς ματαιότητος καὶ τῆς *κενῆς ἀπάτης*, ὅπως οἱ πλατωνικὲς καὶ οἱ στοϊκῆς, καὶ διάφορες ἄλλες τέχνες τῆς

ἀνθρωπίνης ψευτιᾶς καὶ τσαρλατανικῆς δοκησιοφίας, ὅπως ὁ αἰγυπτιακὸς καὶ πλατωνικὸς καββαλισμὸς, ὡς φθονερῶς κλεμμένα σκουπίδια ποὺ ἐγίναν ἀντικείμενο ἄφρονος σφετερισμοῦ, εἶναι ἐπίσης φανερὰ ἢ καὶ λαθραῖα καὶ καλὰ ῥιζωμένα καὶ κατακαθισμένα κατακάθια μέσα στὸ κείμενο τῶν παρεισάκτων βιβλίων. ὁλόκληρη ἡ γραμματεία, ποὺ ἀπαρτίζουν, εἶναι σαφῶς ἐξαρτημένη ἀπὸ τὰ τοξικά ναρκωτικά τῆς θύραθεν γραμματείας καὶ νοοτροπίας καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς ἐλληνικῆς. γι' αὐτὸ καὶ ὅλ' ἀνεξαιρέτως τὰ παρείσακτα βιβλία, ἄλλο λιγώτερο κι ἄλλο περισσότερο, διολισθαίνουν σὲ ἀντιβιβλικές δοξασίες. ὅσα δὲ εἶναι μεταγενέστερα τῆς Κ. Διαθήκης, περιέχουν καὶ ἀντιχριστιανικὲς αἰχμές.

Καὶ τὰ μὲν λόγια κείμενα, παρὰ τὴν οἴησι τῶν συντακτῶν τους, ποὺ κρύβουν μέσα τους, δὲν ἐμφανίζουν τολμηρὴ ἀξίωσι ὑπερανθρώπου κύρους, τὰ δὲ βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» ἔχουν ὅλα ἀδίστακτη τὴν ἀξίωσι τῆς θεοπνευστίας. κι αὐτὸ εἶναι τὸ κύριο κριτήριό μὲ τὸ ὁποῖο τὰ ξεχώρισα ἀπὸ τὰ λόγια, τὸ δὲ δεύτερο ἡ γλῶσσα τῶν λογίων, καὶ τὸ τρίτο ἡ γραμμὴ νοοτροπία καὶ ἔκφρασι τῶν λαϊκῶν. θὰ ἔλεγα κατ' ἄλλον τρόπον ὅτι ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῶν παρεισάκτων βιβλίων, οἱ μὲν τῶν λογίων δὲν προσπάθησαν ἰδιαίτερος νὰ χωθοῦν μέσα στὴ Βίβλο, καὶ τὰ βιβλία τους βρέθηκαν ἀνάμεσα στὰ κανονικὰ κυρίως ἀπὸ λάθη τῶν βιβλιογράφων καὶ τῶν βιβλιοπωλῶν, οἱ δὲ τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τὸ φρόντισαν αὐτὸ ἰδιαίτερος. φρόντισαν νὰ φιγουράρουν ὡς θεόπνευστοι καὶ ν' ἀξιῶσουν θέσι μέσα στὴ Βίβλο. ἡ προσπάθειά τους νὰ ἐπιβληθοῦν στὴ συνείδησι τῶν ἀναγνωστῶν τους ὡς θεῖες αὐθεντίες εἶναι φανερὴ καὶ γελοία. ὁ ἀγράμματος ἀνθρώπος ῥέπει εὐκολώτερα στὸ νὰ παριστάνῃ τὸν προφήτη, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸ φακίρη. ὁ ἀγράμματος, καὶ μόνο ποὺ γράφει κάτι, ἰδίως ἔμμετρο, φαντάζεται ὅτι εἶναι θεόπνευστος. αὐτὸ φαίνεται μέχρι σήμερα καὶ στοὺς λογοτέχνες, ποὺ συνήθως εἶναι ὀλιγογράμματοι· παρ' ὅλο ποὺ γράφουν ὅσο εὐκόλα πορδίζουν, ὅταν γράφουν «ἔχουν ἔμπνευσι» (= κάπως σιτεμένη καὶ μαραγκιασμένη θεοπνευστία· ἂν καὶ ἡ πορδὴ εἶναι κι αὐτὴ μία πνεῦσι). οἱ ἐπιστήμονες, ὅσον κόπο κι ὅση σοφία κι ἂν ἔχουν τὰ βιβλία τους, δὲν φαντάζονται ποτὲ ὅτι «ἔχουν ἔμπνευσι». ὁ Θουκυδίδης κι ὁ Ἀριστοτέλης λ.χ. δὲν ἀρχίζουν ποτὲ *Μῆνιν αἶδε, θεά, καὶ Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα*. πολὺ σοφὰ αὐτοσαρκάζεται ὁ Σουρῆς μ' ἐκεῖνο τὸ ὑπέροχο ἡμιστίχιό του *Μοῦσα μου μὲ τὸ μοῦσι σου*. γι' αὐτὸ τὰ βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» εἶναι καὶ ἰδιαίτερος βλάσφημα. τὰ λόγια, παρ' ὅλη τὴν ἐκτροπή τους, δὲν ἔχουν αὐτὸ τὸ εἶδος βλασφημίας.

Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ λόγιοι Ἀλεξανδρινοὶ ἐλληνόγλωσσοι Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς καὶ ὁ Ἰώσηπος, ποὺ ἔγραψε στὴ Ῥώμη, διακατέχο-

νται ἀπὸ ἑνα ἄγχος· πῶς θὰ κρύψουν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις τὸ περιεχόμενο τῆς Π. Διαθήκης, γιὰ τὴν ὁποία κατὰ τὰ ἄλλα κανυχῶνται μὲ πολλὴ κι ἀφρενάριστη ἐθνικὴ ἀλαζονεία. ἡ Π. Διαθήκη εἶναι φωτιὰ καὶ τσεκούρι γιὰ τὴν πολυθεΐα τὰ εἰδωλα καὶ τὴν ἀνηθικότητα τῶν εἰδωλολατρῶν, γιὰ τὴ διαφθορὰ τους ὡς πόρνων καὶ πορνῶν, καὶ γιὰ τὴ διαστροφή τους ὡς ἀρσενοκοιτῶν καὶ κιναιδῶν, πράγματα γιὰ τὰ ὁποία αὐτὴ νομοθετεῖ μόνο τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. τοὺς εἶναι ἀδύνατο νὰ φανερώσουν τίς ἐξιστορήσεις γιὰ τὴν καῦσι τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας, γιὰ τίς θανάσιμες ποινές ποὺ ἐπιβάλλει ὁ Νόμος σὲ κάθε σεξουαλικὴ ἐκτροπή, γιὰ τὴν ἐξοντωτικὴ ἐμφύλια σύρραξι Ἰσραὴλ καὶ Βενιαμὶν ἐξ αἰτίας μιᾶς ἀποπείρας κιναιδισμοῦ, γιὰ τὴ σφαγὴ 850 κιναιδῶν ἱερέων τοῦ Βάαλ ἀπὸ τὸν προφήτη Ἡλία, ποὺ γενικῶς ἀποφεύγουν καὶ νὰ τὸν κατανομάσουν, γιὰ τὴ γενικὴ σφαγὴ τῶν ἀρσενοκοιτῶν καὶ κιναιδῶν ἀπὸ τὸ βασιλέα Ἰού, γιὰ τίς μεγάλες σφαγές τῶν διεστραμμένων ἐκφύλων ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ, τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυή, καὶ τὸ Δαυΐδ, γιὰ τὴν εἰρωνεία καὶ τὸ σαρκασμὸ τῶν προφητῶν πρὸς τοὺς τέτοιους εἰδωλολάτρεις, γιὰ τὰ βλακώδη εἰδωλα, γιὰ τίς πόρνες θεές καὶ τοὺς πόρνους ἀρσενοκοῖτες καὶ κιναιδῶν θεοὺς των.

Οἱ λόγιοι ἑλληνόγλωσσοι Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς, ποὺ ζοῦν καὶ φιλοφρονοῦνται ἀνάμεσα στοὺς εἰδωλολάτρεις τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ῥώμης, τῆς Ἐφέσου, τῆς Ἀντιοχείας, καὶ κάθε τέτοιας κοινωνίας, ντρέπονται φοβοῦνται καὶ τρέμουν νὰ μὴν ἐξοργίσουν τοὺς εἰδωλολάτρεις τοῦ περιγύρου τους, καὶ νὰ μὴ χάσουν τὴ φιλοφροσύνη τους, ἂν ἐκεῖνοι μάθουν τί γράφει ἡ Π. Διαθήκη τους. κυρίως ἀποφεύγουν «ὅπως ὁ διάλογος τὸ θυμιάμα» ν' ἀναφέρουν τὴν ἀποστολὴ τὸ ἔργο τὸ κήρυγμα καὶ τὸ φρόνημα τῶν προφητῶν. προσπαθοῦν νὰ πείσουν τοὺς εἰδωλολάτρεις ὅτι ἡ Π. Διαθήκη εἶναι μόνο Νόμος, ἓνας ὑπέροχος ἀστικός κώδικας μὲ θαυμαστὲς προβλέψεις καὶ σοφὴ δικαιοσύνη γεμάτη (εἰδωλολατρικὴ) «ἀνθρωπιὰ», καὶ τίποτε ἄλλο. κι ὁ κάθε τέτοιος Ἰουδαῖος, ποὺ γράφει κυρίως *Περὶ Ἰουδαίων* ἢ *Ἀρχαιολογία* (= Ἱστορία) *τῶν Ἰουδαίων*, ὅπως ὁ Ἰώσηπος, σὰ στρουθοκάμηλος μὲ τὸ κεφάλι χωμένο στὴν ἄμμο καὶ τὰ ὀπίσθια τουρλωμένα σὲ κοινὴ θέα, ὅπως λέγεται, ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ τέτοιο σύγγραμμά του εἶναι ἀκριβὲς καὶ πλήρης μετάφρασι τῆς Βίβλου τῶν Ἰουδαίων, ἐκείνης ποὺ ἤδη μεταφράστηκε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπὶ Πτολεμαίου Β' στὴν Ἀλεξάνδρεια. ἡ δυνατὴ κι ἀνεκφώνητη φοβισμένη κραυγὴ τους εἶναι· «Μή, εἰδωλολάτρεις, μὴν ψάχνετε τὴ Βίβλο μας· εἶναι αὐτὸ ποὺ σὰς μεταφράζουμε ἐμεῖς· δὲν περιέχει τίποτε ἄλλο· ἀλήθεια σὰς λέμε».

Τὸ τῆς Γενέσεως (28,7-15) ὅτι ὁ Κύριος τύφλωσε πολλοὺς Σοδομίτες καὶ τὴν ἄλλη μέρα κατέκαυσε τὰ Σόδομα, ἐπειδὴ ἀποπειράθη-

καν ὡς ἀρσενοκοῖτες νὰ βιάσουν σὰν κιναιίδους δυὸ νεαροὺς φιλοξενούμενους τοῦ Λώτ, ὁ Ἰώσηπος τὸ «μεταφράζει»: «Ἐπειδὴ ἦταν φιλάργυροι κι ἀφιλόξενοι (οἱ σπαγγοραμμένοι!), ὁ θεὸς ἐπέτρεψε ν' ἀλωθῇ καὶ καταστραφῇ ἡ πόλι τους»· ὁ δὲ Φίλων τὸ ἴδιο αὐτὸ τὸ «μεταφράζει» (καββαλιστικά): «Ὅταν οἱ διάνοιες εἶναι τυφλὲς καὶ δὲν σέβωνται τοὺς *ἱεροὺς λόγους*, ὅπως εἶναι λ.χ. νὰ εἶναι κάποιος κατὰλληλος μόνον γιὰ θυρωρὸς» (προφανῶς ἐπειδὴ *ἤγγισαν συντρίψαι τὴν θύραν* τοῦ Λώτ!) «ἀλλ' αὐτὸς θέλει νὰ γίνῃ βασιλεὺς, τὸ θεῖον ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτὲς τὶς διάνοιες κάθε εὐτυχία»³. φιλοσοφικὸς ἀέρας κοπανιστός. κι ὅταν ὁ Φίλων σκοντάφτῃ στὸ κεφάλαιο τοῦ Νόμου (No 161,1-5), ὅπου ὁ Μωϋσῆς νομοθετεῖ γιὰ τὸν τελεστικὸ κιναιδισμό καὶ γιὰ τὴν «ἀφιέρωσι» παιδιῶν στὸ ναὸ - κιναιδαριὸ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς των στὸν κίναϊδο θεὸ *Ἀρχοντα* (= *Μλκ* = *Μολόχ* = *Ἄνακτα*), καὶ θεσπίζει ἄμεση θανατικὴ καταδίκη καὶ τῶν γονέων ἐκείνων καὶ ὅλων ὅσοι θ' ἀνεχτοῦν τὴν πρακτικὴ ἐκείνων ἢ θὰ «κάνουν στραβὰ μάτια» γιὰ τὴν πρᾶξι ἐκείνων, ὁ φιλόσοφος λέει ἀόριστα ὅτι ὁ Μωϋσῆς τοὺς κριτικάρει μόνον γιὰ τὴν ἀσύδοτη «παιδεραστία»⁴, τὴν ὁποία βέβαια γιὰ τ' ἀνήλικα παιδιὰ τους ἀκόμη καὶ οἱ εἰδωλολάτρες τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου δὲν τὴν ἤθελαν. τὸ τοῦ Δευτερονομίου (5,512-3) ὅτι μὲ ποινὴ θανάτου ἀπαγορεύεται στὸν Ἰσραὴλ νὰ ἔχῃ ναὸ μὲ ἐκδιδόμενες ἱερεῖες πόρνες (*τελεσφόρους*) κι ἐκδιδομένους ἱερεῖς κιναιίδους (*τελισκομένους*), ὅπως ἔχουν οἱ εἰδωλολάτρες, καὶ νὰ εἶναι εἰσόδημα τοῦ ναοῦ τὸ εἰσπραττόμενο πόρνητρο (*μίσθωμα, ἄλλαγμα*) αὐτῶν τῶν σκύλων (*κυνῶν*) γι' αὐτά τους τὰ *βδελύγματα* (= ἔργα τοῦ κόλου, ἀπὸ τὸ ἠχοποίητο *βδέω* = κλάνω), ὁ Φίλων τὸ «ἐρμηνεύει» - διασκευάζει ὅτι στὸ μωσαϊκὸ Νόμο θεσπίζεται ὁ ἱερεὺς νὰ παντρεύεται μόνον *παρθένον*⁵. στὸ πρῶτο ὄνειρο τοῦ Ναβουχοδονόσορ (Αἰ 2) ὁ Ἰώσηπος ἀποσιωπᾷ μὲν ὅσα λέγονται γιὰ τὸν Ναβουχοδονόσορ, τὸν Πέρση βασιλέα, καὶ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, «ἐρμηνεύει» δὲ τὸ σύνολο πολὺ κολακευτικὰ γιὰ τοὺς Ῥωμαίους· ὅτι τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος δὲν θὰ καταλυθῇ ποτέ, ἀλλὰ θὰ παραμείνῃ ἀκμαῖο στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων⁶. καὶ παρακάτω λέει τὸ παραμῦθι ὅτι ὁ Μ. Ἀλέξανδρος πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ προσκύνησε τὸ θεὸ τῶν Ἰουδαίων⁷.

Καὶ δὲν σκέφτονταν οἱ τέτοιοι Ἰουδαῖοι τὸ ἀπλούστατο ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ τοὺς ποῦν οἱ εἰδωλολάτρες· «Ἀφοῦ ἡ Βίβλος σας μεταφράστηκε πρὶν ἀπὸ τρεῖς αἰῶνες, καὶ οἱ δικές σας μεταφράσεις ἔχουν κάποιες διαφορές, δώστε μας ἐκείνη τὴν περίφημη μετάφρασί της, νὰ τὴ διαβάσουμε. γιατί μᾶς τὴν ξαναμεταφράζετε σεῖς, καὶ μάλιστα μὲ κάποιες διαφορές;». ὁ φλύαρος Φίλων τὰ βιβλικά κείμενα, ποὺ «μεταφράζει», τὰ μεταφράζει μὲ μιὰ μετάφρασι περίπου ἑκατονταπλάσια ἀπ' αὐτά. ὁ παμπόνηρος αὐλοκόλακας τοῦ Βεσπασιανοῦ

καὶ τοῦ Τίτου Ἰώσηπος δίνει ὡς ἀκριβῆ μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης μιὰ Ἀρχαιολογία διπλάσια τῆς Π. Διαθήκης, ἢ μᾶλλον τετραπλάσια, διότι δὲν «μεταφράζει» τὰ ποιητικὰ καὶ προφητικὰ βιβλία. καὶ τὰ βιβλία ποὺ «μεταφράζει» τὰ λογοκρίνει τὰ ψαλιδίζει καὶ τοὺς ἀλλάζει τὰ φῶτα. κόβει καὶ τροποποιεῖ ὅ,τι θὰ μποροῦσε νὰ ἐνοχλήσῃ ἕναν εἰδωλολάτρη.

Στὸ ἀπολογητικὸ βιβλίο του πρὸς τὸν εἰδωλολάτρη Ἀπίωνα (1,38-42) ὁ Ἰώσηπος ἐξυμνεῖ μὲ ἀχαλίνωτη ὑπερηφάνεια τὴ Βίβλο τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ὡς διὰ μαγείας ἔχει 22 βιβλία, ὅσα γράμματα ἔχει καὶ τὸ ἀλφάβητό τους (! πρόκειται γιὰ βιβλιοδετικὴ συγκυρία), ἀλλ' ἀποφεύγει ν' ἀναφέρῃ ἔστω κι ἑνὸς βιβλίου τὸν τίτλο. γράφει μόνον ὅτι εἶναι 5 βιβλία νόμων, 13 βιβλία ἱστορίας ποὺ τὴν ἔγραψαν οἱ προφῆτες, καὶ 4 βιβλία ὕμνων. ἔτσι ἀφανίζει τοὺς προφῆτες κάνοντάς τους ἱστορικούς, μιᾶς ἱστορίας ποὺ αὐτὸς τὴν ἔχει «μεταφράσει» πλήρως μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σῖγμα· εἶναι ἡ Ἀρχαιολογία του! ἡ ὁποία καλύπτει 3.000 χρόνια· τόσο μεγάλη ἱστορία ἔχει τὸ ἔθνος του! τρέμει νὰ μὴν πάρουν εἶδησι οἱ εἰδωλολάτρες γιὰ τὸ τί ἀκριβῶς γράφει ἡ Π. Διαθήκη.

Ὅλοι οἱ ἐλληνόγλωσσοι Ἰουδαῖοι ἐπιμένουν ὅτι πλατωνικὴ καὶ στοϊκὴ φιλοσοφία καὶ Π. Διαθήκη δὲν διαφέρουν σὲ τίποτε. ὁ Φίλων σὲ ἕνα ἀπέραντο πέλαγος πολύτομης λογορροίας παρανοϊκοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀκράτου καββαλισμοῦ ἐννοεῖ ὅτι «μεταφράζει» πιστὰ τὴν Π. Διαθήκη ποὺ εἶναι μόνον Νόμος, ἐπιλέγοντας νόμους φουκαρισμένους μὲ φιλοσοφία· καὶ τί σύμπτωσι! εἶναι ὁλόκληρο τὸ πλατωνικὸ καὶ τὸ στοϊκὸ μαζί φιλοσοφικὸ σύστημα. καημένοι Ἕλληνες! καὶ προσηγήθηκε τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ζήνωνος ὁ Μωϋσῆς 1.200 χρόνια· πάει ἡ φιλοσοφικὴ πρωτιά σας! ἐρμηνεύοντας καββαλιστικὰ βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ παρενείρῃ ὡς «ὁλόιδια παράλληλα» πολλοὺς μύθους τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας, σὲ μιὰ γλῶσσα «ὑψηλὴ» καὶ ἄψογη ἀττικὴ. παραληρεῖ κυριολεκτικὰ σὲ κατάστασι παρανοίας, μιμούμενος σὰν πῖθηκος ἢ παπαγάλος τὸν Πλάτωνα, ὥστε νὰ προκύψῃ καὶ τὸ περιβόητο σλόγκαν· *ἢ Φίλων πλατωνίζει ἢ Πλάτων φιλωνίζει*. ἔτσι στὴν κατὰ Φίλωνα ἢ Ἰώσηπο Π. Διαθήκη οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι ἕνα φιλήσυχο καὶ γαλήνιο ἔθνος ἀπαθῶν καὶ σοφῶν φιλοσόφων ποὺ χορτοφαγεῖ, καὶ μιὰ ἐβδομάδα τὸ χρόνο ἔχει τὴν ἰδιοτροπία νὰ τρώῃ ψητὸ κρέας μυρηκαστικῶν μὲ γαλέττα καὶ νερόβραστα ῥαδίκια, ὥστε νὰ μὴν ἔχη περιττὰ κιλά· μερικοὶ τρέφουν καὶ ἰσοβίως ἄκοπα μαλλιά καὶ γένεια. κι ὁ κουντὸς εἰδωλολάτρης σχηματίζει τὴ γνώμη ὅτι ἡ Βίβλος τῶν γραφικῶν Ἰουδαίων εἶναι κάτι σὰν τὴ στοχαστικὴ Ἀερολογία (*Τὰ εἰς ἑαυτὸν*) τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ἢ τῆς Παρλαπίπης (*Διατριβαί*) τοῦ σακάτη Ἐπικτήτου, ἢ τὴ Χορτοφαγία (*Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων*) τοῦ

γκουροῦ Πορφυρίου. ἀκίνδυνα πράγματα καὶ γιὰ τοὺς μὲν καὶ γιὰ τοὺς δέ. δὲν ἔχω δὴ στή ζωή μου πιὸ κομπλεξικὴ προδοσία τῆς Βίβλου ἀνάμικτη μὲ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια γι' αὐτήν. ἀγχώδης ἀπόκρυψι τοῦ περιεχομένου της καὶ παραπληροφόρησι γι' αὐτὸ μὲ ἄκρως ἀλαζονικὴ καύχησι γι' αὐτὸν τὸν «ἐθνικὸ θησαυρὸ τους». μένει κανεὶς κατάπληκτος γι' αὐτὸ τὸ ὁμαδικὸ ἄγριο κόμπλεξ τῶν ἐλληνογλώσσων Ἰουδαίων λογίων τῆς διασπορᾶς.

Αὐτὸ εἰδικὰ τὸ κόμπλεξ τῆς ἀποκρύψεως δὲν τὸ ἔχουν καθόλου τὰ κείμενα ποὺ γράφτηκαν κυρίως στὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν Παλαιστίνην, ὅπως τὰ τρία Μακκαβαϊκά, ποὺ στὰ χειρόγραφα ἐμφανίζονται ὡς δύο (Α' καὶ Β' Μακκαβαίων). οὔτε ἡ ψευδεπίγραφη «Ἐπιστολὴ Ἱερρεμίου» εἶναι τέτοια, οὔτε τὰ γραῶδη παραμύθια ποὺ ἀπαρτίζουν τὴ «Λαϊκὴ Βίβλο» (Σωσάννα, Ἰουδίθ, Ἑσθήρ, οἱ καλλονές, Τρεῖς σωματοφύλακες, Τωβίτ, Μανασσῆς, τὰ γενναῖα παλληκάρια, Βῆλ καὶ Δράκων, ἡ καζούρα γιὰ τὰ γελοῖα εἰδῶλα τῶν εἰδωλολατρῶν). οὔτε οἱ Μακκαβαῖοι φαρισαῖοι τῶν Ἱεροσολύμων οὔτε τὰ λαϊκὰ κατακάθια τῆς Ἀλεξανδρείας φαίνονται νὰ συμμερίζονται τὸ ἄγχος καὶ τὸ κόμπλεξ τῶν λογίων, οὔτε ἐνδιαφέρονται νὰ κάνουν φιγούρα ἀπτικισμού καὶ φιλοσοφίας, ὅταν γράφουν στὴν ἐλληνικὴ τῆς πιάτσας. αὐτοὶ προσεγγίζουν τὴ βρόμικη εἰδωλολατρία μὲ τὸν δικό τους τρόπο. διότι, ἂν ἐξαιρεθοῦν τὰ 3 Μακκαβαϊκά, τὰ 3 κατὰ τῶν εἰδώλων, οἱ 5 προσευχές - ὕμνοι, καὶ οἱ 18 «Ψαλμοὶ Σολομώντος», ὅλοι οἱ ἄλλοι, λόγιοι καὶ γριῆς παραμυθοῦδες, εἶναι ἀποστάτες καὶ σοβαρῶς ἀντιβιβλικοί.

Γι' αὐτὸ κι ὁ Κύριος βέβαια τοὺς λογίους φαρισαῖο Παῦλο καὶ τελώνη Ματθαῖο καὶ προσήλυτο Λουκᾶ, καὶ τοὺς ἀπλοῖκους ψαρᾶδες Πέτρο καὶ Ἰωάννη, τὰ πραγματικὰ παλληκάρια τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τῶν ἴδιων χρόνων, διάλεξε, γιὰ νὰ καθαιρέσουν *ἐν δυνάμει θεοῦ* τὴ βρόμικη καὶ βλακώδη εἰδωλολατρία, *οὐ χωρὶς αἵματος* (Ἐβ 10,8), ν' ἀποτοξινώσουν μὲ ὑπερανθρώπους μόχθους καὶ κινδύνους καὶ μὲ θυσία τῆς ζωῆς των τὰ ἔθνη, καὶ νὰ φυτέψουν βαθιὰ μὲς στὶς καρδιές των τέως εἰδωλολατρῶν τὴ σωτήρια ἀλήθεια, γιὰ τὴν ὁποία ἔζησαν καὶ πέθαναν ὁ Ἀβραάμ ὁ Ἰωσήφ ὁ Μωϋσῆς ὁ Δαυῖδ οἱ προφῆτες, κι ἐνανθρώπησε καὶ θυσιάστηκε ὁ Χριστός. οἱ Ἀριστόβουλοι οἱ ψευδο-Ἀριστέοι οἱ Σιραχίδες οἱ παρανοϊκοὶ Φίλωνες οἱ θρασύδειλοι Ἰώσηποι καὶ οἱ παλιόγριες ποὺ ἔφτιαξαν τὰ παραμύθια τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου», οἱ φιλοτόμαροι ἐκεῖνοι ἐξωμότες, οἱ ἀνάξιοι ἀπόγονοι τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἦταν ἀνίκανοι ν' ἀναλάβουν τὴν ἀποστολὴ ποὺ ἀνέλαβαν καὶ ἔφεραν εἰς πέρας οἱ σύγχρονοὶ τους γενναῖοι Ἰσραηλῖτες Παῦλος Πέτρος Ἰωάννης Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς. καὶ ἦταν ὄντως πολὺ διαβολεμένη διαβολιὰ τοῦ διαβόλου

νὰ χάσῃ τὰ βιβλία τῶν δειλῶν ἐξωμοτῶν ἀνάμεσα στὰ βιβλία τῶν ὑπερόχων προφητῶν καὶ ἀποστόλων τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ μπερδεύῃ καὶ νὰ φθείρῃ τοὺς Χριστιανούς.

Σὲ ὄψιμα χρόνια στὴν ἐπ' ἐκκλησίας δημοσίευσι, δηλαδὴ δημοσία ἀνάγνωσι, τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἄρχισε νὰ παρειαφρέῃ καὶ ἡ δημοσίευσι τεσσάρων μόνο καὶ μικρῶν παρειασάκτων βιβλίων. στὴ συνέχεια παραθέτω δυὸ σχετικούς πίνακες, ὅπου ἐμφανίζεται ὅλη αὐτὴ ἡ κατ' ἐκτροπὴν δημοσίευσι μαζὶ καὶ μὲ τίς ἀπαραίτητες ἐξηγήσεις.

1. Δημοσίευσι Παρειασάκτων

Κείμενα	στίχοι	λειτουργικὸ βιβλίον	ἀκολουθία
1. Προσευχὴ Μανασσῆ	42	Ὡρολόγιον	Μέγα Ἀπόδειπνον
2. Προσευχὴ Ἀζαρίου	50	Ὡρολόγιον Τριώδιον	Ἑσπερινὸς - Ὁρθρος Ὁρθρος
3. Ὑμνος τριῶν παιδῶν	76	Ὡρολόγιον Τριώδιον	Ἑσπερινὸς - Ὁρθρος Ὁρθρος
4. Σοφία Σολομῶντος	139	Μηναῖα (20 φορές) Πεντηκοστάριον (1)	Ἑσπερινὸς - Ὁρθρος Ἑσπερινὸς - Ὁρθρος

2. Δημοσίευσι τῆς «Σοφίας Σολομῶντος» ἀναλυτικῶς

α'. Οἱ 139 στίχοι σὲ 6 ἀναγνώσματα - περικοπὲς ποὺ ἐπαναλαμβάνονται σὲ ἑορτὲς ἀνὰ 1 ἢ 2 ἢ 3 πάντοτε σὲ Ἑσπερινὸν ἢ Ὁρθρον

1. 3,1-20	4. 6,1-20
2. 3,16-14,17	5. 6,1' 19-23' 26-53
3. 4,12-14	6. 6,77-7,7

β'. Τ' ἀναγνώσματα σὲ Ἑσπερινὸν - Ὁρθρον εἶναι πάντοτε 3. τ' ἀναγνώσματα τῶν πλείστων ἑορτῶν εἶναι καὶ τὰ 3 περικοπὲς κανονικῶν βιβλίων.

Ὅταν ἀναγινώσκονται περικοπὲς τῆς «Σοφίας Σολομῶντος», μία ἢ δύο ἢ τρεῖς, ἐκτοπίζουν ἀντίστοιχες περικοπὲς κανονικῶν βιβλίων. ἔτσι προκύπτουν 3 τύποι εἰσβολῆς περικοπῶν τῆς «Σοφίας Σολομῶντος».

τύπος	ἀναγνώσματα	ἑορτὲς τοῦ ἔτους
A	2 κανονικά - 1 «Σοφίας Σολ»	8 ἑορτὲς διάφορες
B	1 κανονικὸ - 2 «Σοφίας Σολ»	6 ἑορτὲς μόνο ἁγίων
Γ	3 «Σοφίας Σολομῶντος»	7 ἑορτὲς μόνον ὁσίων (= μοναχῶν)

- γ'. 8' έορτές ένός παρεισάκτου άναγνώσματος' 1 Σεπτεμβρίου, 26 Όκτ, 9 και 17 Δεκ, 1 Ίαν, 26 Μαρτ, 17 Μαΐ, 29 Αύγ.
 6' έορτές δύο παρεισάκτων άναγνώσμάτων' 13 Νοε, 27 και 30 Ίαν, 10 Φεβρ, 23 Άπρ, Μάιον (Κυριακή άγίων πάντων).
 7' έορτές τριών παρεισάκτων άναγνώσμάτων' 5 Δεκ, 11 και 17 και 20 και 25 Ίαν, 6 Μαΐ, 25 Ίουλ.

Γιά την είσβολή των παρεισάκτων άναγνώσμάτων στην έπ' εκκλησίας δημοσίευσι πρέπει νά έχουμε ύπ' όψιν τά έξής.

1. Μέχρι τó 641 τ' αντίπαλα εκκλησιαστικά κέντρα δέν ήταν δύο άλλα τρία' Κωνσταντινούπολις Άλεξάνδρεια Ρώμη. όταν τó 641 ή Άλεξάνδρεια και όλη ή Αίγυπτος καταλήφθηκαν από τούς άρειανούς πού προσφάτως είχαν μετεξελιχθή σέ μωαμεθανούς (ισλάμ), τ' αντίπαλα κέντρα έμειναν δύο' Κωνσταντινούπολις και Ρώμη.

2. Κέντρο του προχριστιανικής κι έξωχριστιανικής προελεύσεως μοναχισμού, ό όποιος γύρω στο 350 εισέβαλε στην εκκλησία και τó 692 την υπέταξε με τη βοήθεια του πάπα Ρώμης, ήταν ή Αίγυπτος. ό χαλίφης της Ρώμης, υποχρεώνοντας τó 306 όλους τούς κληρικούς του νά χωρίσουν τίς γυναίκες των, νά διώξουν στους δρόμους τά παιδιά τους, νά παραμείνουν στο έξής άγαμοι μέν άλλα σεξουαλικώς άχαλίνωτοι κι άτιμώρητοι, και νά κυβερνούν την εκκλησία αποκλειστικώς αυτοί μέ άρχηγό τόν ίδιο, υπήρξε για τó μοναχισμό της Αιγύπτου κι άργότερα όλου του Άνατολικού Ρωμαϊκού κράτους (Βυζαντίου) ό θαυμαστός και ζηλευτός άρχηγός. γι' αυτό οί μοναχοί της Άνατολικής εκκλησίας ήταν για μέν την εκκλησία, όπου εγκαταβίωναν, συνεχής σκληρή κι άνηλής αντίπολίτευσι, για δέ τó χαλίφη της Ρώμης φανατικοί θαυμασται και όπαδοί κι εγκάθετοί του είς βάρος της εκκλησίας πού τούς φιλοξενοῦσε' πέμπτη φάλαγγα του πάπα Ρώμης μέσα στην Άνατολική εκκλησία' όπως ήταν οί κομμουνισται της Ελλάδος για τόν Στάλιν και τη Σοβιετία του πριν από 70 χρόνια.

3. Ό πάπας Ρώμης κατά τά τέλη του Δ' αιώνας, μέ προσωπική του «άλάθητη» «θεόπνευστη» κι αναντίρρητη άπόφασι, έβαλε στο Βιβλικό Κανόνα τά παρείσακτα βιβλία, μυθολογώντας ότι στη Ρώμη τά βιβλία αυτά τά έφερε και τά ένέταξε στον Κανόνα ό άπόστολος Πέτρος. εκεί όλα τά κάνει ό «Πέτρος». ό Ρουφίνος, πού γράφει τó μῦθο αυτό, τόν γράφει ως άκολούθως. καθώς μιλάει για τά παρείσακτα Σωσάννα και Ύμνος των τριών παιδων, συνυπονοώντας και όλα τ' άλλα παρείσακτα, πού δέχεται τó παπικό χαλιφάτο, λέει' Τó άγιο πνεῦμα ένέπνευσε στους έβδομήκοντα μεταφραστάς νά κάνουν μιá μετάφρασι άλάθητη και θεόπνευστη. αυτή όμως περιέλαβε και τά παρείσακτα πού μεταφράστηκαν τότε. κι έφ' όσον ό Πέτρος χρημάτισε

πάπας τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης ἐπὶ 24 χρόνια, εἶναι βέβαιο καὶ πέρα ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸς παρέδωσε σ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησία αὐτὰ τὰ βιβλία. ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥώμης τὰ δημοσιεύει μέχρι σήμερα, σὰ νὰ εἶναι στὸ θρόνο της καὶ νὰ διδάσκη μέχρι σήμερα ὁ ἴδιος ὁ Πέτρος. συνεπῶς κανεὶς ἱερόσυλος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή⁸. λίγο ἀργότερα βέβαια ὁ πάπας Ῥώμης πέταξε τὴ μετάφρασι τῶν Ο', στὴν ὁποία στηρίχτηκε αὐτὸς ὁ μῦθος, καὶ καθιέρωσε τὴ *vulgata*. κράτησε ὅμως καὶ τὰ παρείσακτα, ποὺ τὰ ἐνέταξε στὴ *vulgata* ἢ αὐτὸς ἢ ὁ «Πέτρος»· τὸ ἴδιο κάνει· ἀφοῦ ἐκεῖ ὅλα τὰ κάνει ὁ «Πέτρος». ὅσα τεκμήρια καὶ ἐπιχειρήματα καὶ ἂν παρουσιάσῃς σ' ἓνα βάτραχο, ἐκεῖνος σοῦ ἀπαντᾷ πάντοτε *Βρεκεκεκέξ κοᾶξ κοᾶξ*.

4. Ὅταν μετὰ τὸ 641 ὁ πάπας Ῥώμης ἔγινε μοναδικὸς ἀντίπαλος τῆς ἀρχικῆς καὶ Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἔξ κυρίως προτιμήσεις του θέλησε καὶ πάσχισε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ· α) τὸ πρωτεῖο του ἢ χαλιφᾶτο του ἢ παγκόσμια κυριαρχία του, β) τὴν ὑποχρεωτικὴ καὶ ἀχαλίνωτη ἀγάμια ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν κληρικῶν, ὥστε νὰ δουλεύουν στρατευμένοι καὶ ἀπερίσπαστοι σ' αὐτὸν μὲ ἀμοιβὴ τὴν ἀσυλία τῆς ἀκολασίας των, γ) τὰ παρείσακτα βιβλία ὡς κανονικά καὶ θεόπνευστα, δ) τὸ πλατωνικὸ - ὠριγενικὸ - αὐγουστίνειο καθαρτήριο πῦρ (*purgatorius ignis*) ἥτοι προσωρινὴ καὶ ἀνακλητὴ κόλασι ποὺ καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τὴν ἀνακαλεῖ μόνο αὐτός, μεταθέτοντας τὸν κολασμένο στὸν παράδεισο, ε) τὰ γλυπτὰ καὶ χρωστικὰ εἰδωλά του, καὶ f) τὸ πλατωνικὸ - νεοπλατωνικὸ - αὐγουστίνειο *Filioque*.

5. Ἐξ αἰτίας φιλικῶν διπλωματικῶν σχέσεων μὲ μερικοὺς αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ στηριξί του, ὅπως ὁ τυχοδιώκτης Ἰουστινιανὸς Β' ὁ ῥινότμητος, ἡ πόρνη καὶ σκυλόμαννα Εἰρήνη ποὺ ἀνέτρεψε τύφλωσε καὶ ἀντικατέστησε τὸ γιό της ἡ ἴδια καὶ ποὺ ὁ χαλίφης τῆς Ῥώμης θὰ τὴν πάντρευε καὶ μὲ τὸν ὑποχείριό του Καρλομάγνο, καὶ ἡ πόρνη καὶ σκυλόμαννα Θεοδώρα ποὺ γέννησε ἀνύπαντρη δυὸ χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορος συζύγου της καὶ ποὺ ἤθελε ν' ἀνατρέψῃ καὶ ἀντικαταστήσῃ τὸ γιό της, ὁ πάπας - χαλίφης Ῥώμης εἶχε κατὰ καιροὺς εὐκολὴ διείσδυσι ἢ καὶ αὐξημένη ἐπιρροή ἢ καὶ ἔνοπλη κατοχὴ στὸ Ἀνατολικὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος καὶ κυρίως στὴν ἀρχικὴ καὶ ὀρθόδοξη Ἀνατολικὴ ἐκκλησία. ἔτσι εἶχε ἰσχυρὴ ἐπιρροή σ' αὐτὴ κατὰ τὰ ἔτη 610-717, πολὺ ἰσχυρὴ κατὰ τὰ ἔτη 717-859, ἔνοπλη κατοχὴ κατὰ τὰ ἔτη 1204-61, καὶ μετὰ τὸ 1261 μέχρι τὸ 1453 φιλικώτατες μὲν σχέσεις μὲ τὸ κράτος (ἢ μοναδικὴ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων ἦταν παπικοί) ἐχθρικώτατες δὲ μὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ γε τὸν μοναχισμό. οἱ ἔξ ἀρχῆς φιλοπαπικοὶ καὶ παπόδουλοι μοναχοὶ ἔγιναν γιὰ πρώτη φορὰ ἀντιπαπικοὶ κατὰ τὰ ἔτη 859-886, ἀπὸ φόβο πρὸς τὸ Φώτιο καὶ τοὺς αὐ-

τοκράτορες Βασίλειο Α' και Λέοντα Γ', έπειτα πάλι παπόφιλοι, έπειτα αντίπαπικοί κατά τὰ έτη 1054-1204 έπειδή τούς κόπηκαν οί γέφυρες πρὸς τὸν πάπα Ῥώμης, έπειτα παπόφιλοι κατά τὰ έτη 1204-80 έξ αἰτίας τῆς φραγκοκρατίας και τοῦ παποφίλου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου ΙΑ' Βέκκου, έπειτα ἄλλοι έμειναν πιστοί σ' ἐκείνον και ἄλλοι έγιναν αντίπαπικοί, έπειδή τὰ χάλασαν με τὸν Βέκκο, και ἄφοῦ ἦταν διχασμένοι μέχρι τὸ 1310, έπειτα έγιναν ὅλοι αντίπαπικοί μέχρι και ὁλόκληρη τὴν Τουρκοκρατία· διότι ὁ Τοῦρκος δὲν χωράτεψε.

6. Ἐπιφανείς ἐγκάθετοι πράκτορες τοῦ πάπα Ῥώμης μέσα στὴν Ἀνατολική ἐκκλησία ὑπῆρξαν τὸν 7^ο αἰῶνα ὁ λατινικῆς καταγωγῆς Ἀφρικανὸς Μάξιμος ὁ λεγόμενος *ὁμολογητής*, τὸν δὲ 8^ο αἰῶνα ὁ Θεόδωρος Στουδίτης και ὁ εὐνουχισμένος πρίγκιπας και πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνάτιος.

7. Μεγάλες ἀλλαγές στὴ διοίκηση, στὴν ἠθική, στὴ λατρεία, στὴν ἀντιμετώπιση τῆς Βίβλου, και ἀφανείς ἀλλὰ σοβαρές ἀλλαγές στὸ δόγμα ἐπέφερε ὁ πάπας Ῥώμης στὴν Ἀνατολική ἐκκλησία τὸ 692 με τὴ λεγόμενη πενθέκτη σύνοδο, και τὸ 1204-61 με τὴ φραγκοκρατία, έχοντας κύρια ὄργανά του τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἀνατολῆς. ἐκεῖνος ποὺ κυρίως ἀποτοξίνωσε τὴν Ἀνατολική ἐκκλησία ἀπὸ τὶς παπικὲς τοξίνες ὑπῆρξε ὁ ἐπιλεγείς ὡς μηδέποτε μοναχὸς Φώτιος· γι' αὐτὸ και οἱ παπικοί τὸν μισοῦν θανάσιμα μέχρι σήμερα.

8. Ἀνάμεσα στὶς μεγάλες ἀλλαγές τοῦ πάπα Ῥώμης στὴν Ἀνατολική ἐκκλησία εἶναι και ἡ ἀντιμετώπιση τῆς Βίβλου και ἡ ἐπιβολὴ τῶν παρεισάκτων βιβλίων τόσο με τὴ συχνότερη συμπερίληψί τους στὴ χειρόγραφη παράδοσι τῆς Βίβλου ὅσο και με τὴν ἐπ' ἐκκλησίας δημοσίευσί τους. και ἐδῶ ἐνδιαφέρει κυρίως αὐτὸ τὸ ὄγδοο.

Τὰ τρία πρῶτα παρείσακτα κείμενα, *Προσευχὴ τοῦ Μανασσῆ*, *Προσευχὴ τοῦ Ἀζαρίου*, και *Ὕμνος τῶν τριῶν παιδων*, εἰσέβαλαν στὴν ἐπ' ἐκκλησίας δημοσίευσί σὲ δύο χρόνους· πρῶτα κατά τὸν 6^ο αἰῶνα στὴν Ἀλεξάνδρεια με τὴν πρωτοβουλία τῶν Ἀλεξανδρέων και Παλαιστινίων μοναχῶν, και έπειτα κατά τὸν 9^ο αἰῶνα σ' ὅλο τὸ Ἀνατολικὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος με τὴν πρωτοβουλία ὅλων τῶν μοναχῶν και κυρίως τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. γι' αὐτὸ και καταχωρίστηκαν στὸ κατ' ἐξοχὴν μοναχικὸ λειτουργικὸ βιβλίον *Ψρολόγιον*, σωρειτικὸ πλάσμα ποὺ ὠλοκληρώθηκε τὸν 9^ο αἰῶνα. σὲ δεύτερο δὲ χρόνο ἀπὸ τ' *Ψρολόγιον* τὰ 2 και 3 περάστηκαν και στὸ *Τριώδιον*.

Τὸ τέταρτο κείμενο ποὺ εἰσέβαλε στὴν ἐπ' ἐκκλησίας δημοσίευσί τῆς Βίβλου, ἡ «*Σοφία Σολομώντος*», ἐπιβλήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἄμεσα ἀπὸ τὸν πάπα Ῥώμης κατά τὴ φραγκοκρατία (1204-61)· και καθίσε. τότε ὁ πάπας κατήργησε ἀπὸ τὴ δημοσίευσί τὸ *Προφητολό-*

γιον, ἤτοι ἀναγνωσματοῦριο δημοσιεύσεως ὅλης τῆς Π. Διαθήκης πλὴν τῶν Ψαλμῶν, κι ἐπέβαλε τῇ «Σοφία Σολομώντος». παρὰ τὴν κατάργησι τοῦ Προφητολογίου, ποὺ ἰσχύει μέχρι σήμερα, ἔμειναν στὴ λειτουργικὴ χρῆσι λίγες δημοσιευόμενες περικοπές του κατὰ-σπαρτες στὰ ἄλλα λειτουργικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα καὶ πάλι εἶναι περυσσότερα ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐμβολίμων παρεισάκτων. στοὺς τρεῖς τύπους εἰσβολῆς - χρήσεως τῆς «Σοφίας Σολομώντος» παρατηρεῖται κλιμάκωσι παράλληλη καὶ σύγχρονη μὲ τὴν κλιμάκωσι τῆς προσθετικῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν ἐορτῶν κατὰ τὴ φραγκοκρατία· πρῶτα μιὰ ἀπὸ τίς τρεῖς συνήθεις περικοπές, ἔπειτα δύο, κι ἔπειτα τρεῖς. τὸ δὲ ὅτι οἱ τρεῖς εἶναι μόνο σὲ ἐορτὲς *ὁσίων*, δηλαδὴ μοναχῶν, δείχνει ὅτι ὁ πάπας Ῥώμης κατὰ τὴ φραγκοκρατία ἔκανε ξανὰ τοὺς μοναχοὺς ὁπαδοὺς του κολακεύοντάς τους. καὶ τοὺς ἔχασε μὲν πάλι ὀριστικῶς τὸ 1310, ἀλλὰ μᾶς κάθισαν στὴ λατρεία τὰ παρείσακτα βιβλία, «ποὺ εἶχε φέρει στὴ Ῥώμη ὁ ἀπόστολος Πέτρος καὶ πρῶτος πάπας της»· μόνο στὸν *Ἑσπερινόν*, στὸν *Ὁρθρον*, καὶ στὸ *Μέγα Ἀπόδειπνον*, ἀκολουθίες ἀποκλειστικὰ τῶν μοναχῶν, τῶν φίλων τοῦ χαλίφη τῆς Ῥώμης, καὶ οὐδέποτε στὴ θεία λειτουργία ποὺ εἶναι ἀκολουθία ἐκκλησιαστικὴ. κάτι εἶναι κι αὐτό. μὲ τὴν κατάργησι τοῦ Προφητολογίου συνέβησαν δυὸ ἀξιοπρόσεκτα πράγματα· τὸ Προφητολόγιον ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν χρῆσι (γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀνευρίσκεται χειρόγραφό του νεώτερο τοῦ 1204)· κι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δημοσίευσιν ἐν ὥρᾳ θείας λειτουργίας ἡ Π. Διαθήκη ὠστρακίστηκε ὁλοσχερῶς, ἐνῶ ἔμεινε μόνο τὸ 1 χιλιοστό της (ὁ ψαλμὸς 52 ποὺ ψιθυρίζεται, ὅταν ἐκφώνως λέγεται τὸ «χερουβικόν» καὶ ἡχοῦν θορυβδέστατα τὰ κουδούνια τοῦ θυμιατοῦ ποὺ κραδαίνει ὁ ψιθυρίζων τὸν ψαλμό), στὰ δὲ μοναστήρια κι ἄλλο 1/4 τοῦ χιλιοστοῦ της (ὁ ψαλμὸς 139). ἡ βούλησι τοῦ χαλίφη τῆς Ῥώμης μέχρι σήμερα κυματίζει σὰ σημαία στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία. κατὰ τὰ ἄλλα *κρατοῦμεν τὰς παραδόσεις* τρέφοντας καὶ μακριὰ μαλλιά σὰν τοὺς *χαιτάντες γάλλους τῆς Κυβέλης*⁹.

Ὅπως ἔκανα στὴ Βίβλο ἀποκόλλησι συγκολλημένων βιβλίων κι ἐπανασυγκόλλησι ἀποσυναρμολογημένων, καὶ νέα κοπὴ κεφαλαίων, καὶ νέα στιχομέτρηση, τὰ ἴδια κάνω κι ἐδῶ στὴν ἔκδοσι τῶν παρεισάκτων στίς ἐξῆς περιπτώσεις.

Σοφία Ἰησοῦ (διάκρισι ποιημάτων)

Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαί

Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον } ἀποκόλλησι τῶν δύο

Ἑσδρας Ἰερεὺς

Τρεῖς σωματοφύλακες } ἀποκόλλησι τῶν δύο

Ἑσδρας Ἱερεὺς

Μετάφρασις Παραλειπομένης } ἀποκόλλησι τῶν δύο
Μετάφρασις Ἀναβάσεως }

Βῆλ καὶ Δράκων (θεωρητικὴ ἀποκόλλησι τῶν δύο)

Ἰουδίθ } (θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἀποκόλλησι τῶν δύο)
Ἰσθὴ νικητήριος }

Προσευχητάριον τοῦ Ἰουδαίου

Προσευχὴ (Ἀζαρίου)

Ὑμνος (τῶν τριῶν παίδων)

Προσευχὴ εἰς ἀγαλλίαςιν (τοῦ Τωβίτ)

Προσευχὴ μετανοίας (Μανασσῆ)

Ἰσθὴ νικητήριος (Ἰουδίθ)

} ἐπανασυγκόλλησι
τῶν πέντε
ἀποσυναρμολογημένων

Σχεδὸν ὅλα τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία (νέα κοπὴ κεφαλαίων
καὶ στιχαρίθμησι).

Καὶ προχωρῶ στὴν εἰσαγωγὴν στὸ κάθε βιβλίον τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ.

ΛΕΥΚΗ

Α ΛΟΓΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. ΑΡΙΣΤΕΑΣ

α'. Ἐπιστολή πρὸς Φιλοκράτη

Τὴν Ἐπιστολὴ πρὸς Φιλοκράτη μαρτυροῦν οἱ Ἰουδαῖοι Φίλων καὶ Ἰώσηπος –ὁ δεύτερος στὴν Ἀρχαιολογία του τὴν ἀπορροφάει ὁλόκληρη–, καὶ οἱ Χριστιανοὶ Ἰουστῖνος, Εἰρηναῖος, Κλήμης, Ἀνατόλιος Λαοδικεῖας, Εὐσέβιος Καισαρείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Νικήτας Ἡρακλείας, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Θεοδώρητος, Ἱερώνυμος, Ψευδ-Ἰουστῖνος, Πασχάλιον Χρονικόν, Λέων Γραμματικός, Γεώργιος Σύγκελλος, καὶ Γεώργιος Κεδρηνός¹. ὁ μόνος ποὺ κατονομάζει τὸ συγγραφέα τῆς εἶναι ὁ Ἰώσηπος· στὸν Ἰώσηπο ὅμως λέγεται Ἀρισταῖος. Ἀριστεὰς λέγεται μόνον στὰ χειρόγραφα τῆς χειρόγραφα τῆς Βίβλου.

Ἡ Ἐπιστολὴ ἔχει ὅπωςδήποτε κύριο θέμα τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, ἀλλ' αὐτὸ σὲ ἑκτασι κειμένου εἶναι τὸ τρίτο θέμα· πρῶτο εἶναι τ' Ἀποφθέγματα τῆς σοφίας τῶν πρεσβυτέρων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ δεύτερο ἓνας Τουριστικὸς Ὁδηγὸς τῶν Ἁγίων Τόπων· καὶ μικρότερα σὲ ἑκτασι ἄλλα τρία θέματα. ἡ σύνθεσι δηλαδὴ τῆς Ἐπιστολῆς εἶναι ἡ ἀκόλουθη.

Θέμα	%	§§
1. Ἀποφθέγματα πρεσβυτέρων (Πικρὴ ἀββὼθ!)	36	182-300
2. Τουριστικὸς Ὁδηγὸς Ἁγίων Τόπων	22	51-120
3. Μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα (σὲ 6 θέσεις)	20	3-11' 28-32' 34-51' 121-7' 172-181' 301-317
4. Καββαλιστικὲς ἐρμηνεῖες (γὰ καθαρὰ - ἀκάθαρτα) (-5% νόθα· 134-147' 152' 165-6)	12	128-171
5. Ἀπελευθέρωσι Ἰουδαίων δούλων	7	12-27
6. Διάφορα (πρόλογος - ἐπίλογος - συνδετικά)	3	1-2' 33' 318-322

Ὅτι ἡ μετάφρασι εἶναι τὸ κύριο θέμα φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι μόνον αὐτὸ ἐπανερχεται σὲ ἑξ κατάσπαρτες θέσεις τῆς Ἐπιστολῆς καί, ἐξαιρουμένων τοῦ προλόγου καὶ τοῦ ἐπιλόγου, εἶναι μέσα σ' αὐτὴ τὸ

πρώτο (§ 3-11) καὶ τὸ τελευταῖο (301-317). ὅλα τ' ἄλλα θέματα ἐμφανίζονται στὴν Ἐπιστολὴ μόνο μία φορὰ σὰν ἐνδιάμεσα (ἰντερμέδια).

Τ' Ἀποφθέγματα τῶν πρεσβυτέρων, ποὺ θυμίζουν τὸ πολὺ μεταγενέστερο βιβλίο τῆς *Δευτερώσεως* (= Μισνὰ) *Ἀποφθέγματα πατέρων* (= Πιρκὲ ἄββώθ), εἶναι μιὰ παράθεσι πολὺ ἔμμεσα ἀνταγωνιστικὴ πρὸς τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. καὶ οἱ πρεσβύτεροι μεταφραστοὶ ποὺ μιλοῦν λέγονται κατ' ἐπανάληψιν *φιλόσοφοι* καὶ ἡ σοφία τους *φιλοσοφία* (200· 235· 256· 285· 296).

Ὁ Τουριστικὸς Ὁδηγὸς τῶν Ἁγίων Τόπων, ὅπου ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία ὁ ἐξελληνισμένος τύπος *Ἱεροσόλυμα* (52), εἶναι ἓνα διεγερτικὸ - διαφημιστικὸ χατζητουριστικὸ ὁδοιπορικὸ τὸ ἀρχαιότερο ὅλων. ὁ συντάκτης ἔχει τέτοια λάθη, ποὺ τὸν προδίδουν ὅτι δὲν ἔχει δῆ τὰ *Ἱεροσόλυμα* καὶ τὴν Παλαιστίνη. φαντάζεται ὅτι ἡ χώρα εἶναι κυρίως πεδινὴ καὶ ὁ Ἰορδάνης τὴν *περιρρεῖ* (116) καὶ τὴν ἀρδεύει ὅπως ὁ Νεῖλος τὴν Αἴγυπτο, κάνοντάς τιν πολὺ γόνιμη. δὲν ἔχει ἰδέα γιὰ τὸ ὅτι ὁ ποταμὸς ῥέει εὐθυτενῶς καὶ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαντακωμένος μέσα στὸ βαθύτερο χαντάκι τῆς γῆς, ποὺ στὸ κάτω μέρος του φτάνει στὰ 400 μέτρα χαμηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς παγκοσμίου θαλάσσης· στὴ Νεκρὰ Θάλασσα στὴν ὁποία ἐν τέλει ἐκβάλλει. φαντάζεται δὲ καὶ ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἐμβάλλει τελικὰ σὲ ἄλλον ποταμὸ, καὶ ἐκεῖνος ἐκβάλλει στὴν κοινὴ θάλασσα κοντὰ στὴν Αἴγυπτο (116-7). ἔχει ἀσύμμετρη καὶ ἀνάκατη περιγραφή τῆς χώρας (ζ'), τῶν Ἱεροσολύμων (f'), τοῦ ναοῦ (β'), τῶν ἱερῶν σκευῶν (α'), τοῦ ἀρχιερέως (ε'), τῶν ἱερέων (γ') καὶ τῶν θυσιῶν (δ').

Οἱ καββαλιστικὲς ἐρμηνεῖς, πιθανῶς τὸ ἀρχαιότερο δεῖγμα ἰουδαϊκοῦ καββαλισμοῦ ποὺ ἐφαρμόζεται ὥς ἐρμηνεία στὴ Βίβλο, στρέφονται γύρω ἀπὸ τὴν πιὸ χτυπητὴ κοινωνικὴ διαφορὰ τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὸν περίγυρό τους, τὴ διάκρισι τῶν ζώων σὲ *καθαρά* καὶ *μὴ καθαρά*, δηλαδὴ φαγώσιμα καὶ μὴ φαγώσιμα· εἶναι σὲ ἔκτασι τὸ τέταρτο θέμα. σ' αὐτὸ τὸ μέρος ὀβελίζω ὥς νόθα καὶ μεταγενέστερα τρία κομμάτια, ποὺ ἀποτελοῦν συνολικῶς τὸ 5% τῆς Ἐπιστολῆς. στὸ τρίτο ἀπ' αὐτὰ (165-6) λέγεται καββαλιστικῶς ὅτι ἡ *γαλῆ* (= νυφίτσα ἢ γάτα) εἶναι *μὴ καθαρὸν*, διότι δέχεται τὸ σπέρμα καὶ συλλαμβάνει ἀπὸ τ' αὐτιά, καὶ γεννᾷ ἀπὸ τὸ στόμα· καὶ ὅτι ὁ μωσαϊκὸς Νόμος ἐννοεῖ τοὺς συκοφάντες, οἱ ὅποιοι δέχονται τὰ κουτσομπολιὰ ἐξ ἀκοῆς ἀπὸ τ' αὐτιά, καὶ ἔπειτα τὰ ξερνοῦν ἀπὸ τὸ στόμα τους ὥς συκοφαντίες· γι' αὐτὸ πολὺ σωστὰ ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος καταδικάζει τοὺς τέτοιους εἰς θάνατον (αὐλοκολακεία).

Τὸ πέμπτο καὶ μικρότερο σὲ ἔκτασι θέμα εἶναι ὅτι ὁ Πτολεμαῖος Β' μὲ προσωπικά του χρήματα ἐξαγόρασε καὶ ἀπελευθέρωσε ὅλους τοὺς Ἰουδαίους δούλους.

Ἡ γλῶσσα τῆς Ἐπιστολῆς εἶναι «τὸ κατὰ δύναμιν ἀρχαῖζουσα», δῆθεν ἀττική. εἶναι μιὰ ἐλληνική ποὺ δὲν ὠμιλήθηκε ποτὲ πουθενά, οὔτε ἀττική οὔτε κλασσική οὔτε ἀρχαῖκή οὔτε ἐλληνιστική. ξύλινη γλῶσσα βαρετὴ καὶ ἀσαφὴς καὶ ἐκ γενετῆς νεκρὴ, πολὺ λεξιθηρική, ἐλαφρῶς σόλοιξη μὲ ἀρκετὰ συντακτικὰ ἀνακόλουθα (12-15, κλπ.), μὲ ἀσυνήθιστη ἐναλλαγὴ εὐθέος καὶ πλαγίου λόγου (182-300), ἐπιτηδευμένα δυσνόητη.

Κύριο περιεχόμενο τῆς Ἐπιστολῆς εἶναι ἡ ἰουδαϊκὴ *λογοποιία* τοῦ Β΄ π.Χ. αἰῶνος γιὰ τὴ μετάφρασι τῶν Ο΄ συνοδεύοντας τὴ μετάφρασι ἡ ἐπιστολὴ ὡς πρόλογος πέρασε τὴ λογοποιία γιὰ τὴ μετάφρασι καὶ στοὺς Χριστιανούς. σήμερα οἱ θεολόγοι ὡς μὴ εἰδικοὶ λένε τὸ πρᾶγμα *μῦθον*, ἐπειδὴ δὲν ξέρουν τὴν ἀκριβῆ φιλολογικὴ - γραμματολογικὴ ὀρολογία, στὴν ὁποία αὐτὸ λέγεται *λογοποιία* καὶ ὄχι *μῦθος*. ἡ λογοποιία δὲν εἶναι μῦθος, ἀλλ’ ἱστορία λίγο ἢ πολὺ φθαρμένη, ποὺ κολυμπάει σὲ πλάσμα θρύλου, διατηρώντας καὶ λίγα ἢ πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. δύο δὲ εἶναι οἱ μεγάλες ἰουδαϊκὲς λογοποιεῖς γιὰ τὴν Π. Διαθήκη, φτιαγμένες ἢ μία τὸ Β΄ π.Χ. αἰῶνα γιὰ τοὺς Ο΄ στὴν παροῦσα Ἐπιστολὴ τοῦ Ψευδαριστέου, καὶ ἡ δεύτερη τὸ Β΄ μ.Χ. αἰῶνα γιὰ τὸ μασοριτικὸ κείμενο στὸ ἰουδαϊκὸ ἀπόκρυφο Ἀποκάλυψις Ἑσδρα, γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ πῶ παρακάτω.

Ὅπως ἐξηγῶ σὲ καταλληλότερη θέσι μὲ περισσότερα, ἡ μετάφρασι τῶν *Ἑβδομήκοντα δύο (ΟΒ΄)* ἢ ἀπλουστευτικὰ τῶν *Ἑβδομήκοντα (Ο΄)* λεγομένη ἐγίνε κατὰ τὰ συμπεράσματά μου ἀπὸ τὸ γνήσιο καὶ τότε μὲν ἀκόμη ἄφθαρτο σήμερα δὲ χαμένο ἐβραϊκὸ κείμενο τῆς Π. Διαθήκης στὰ χρόνια τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου Β΄ τοῦ Φιλαδέλφου (285-246 π.Χ.) μὲ τὴ φροντίδα πρῶτα καὶ ἔπειτα μὲ τὴν ἐγκρίσι καὶ τ’ ἀσφαλιστικὰ μέτρα τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις μεγάλου ἰσραηλιτικοῦ συνεδρίου τῶν *Ἑβδομήκοντα δύο* βουλευτῶν, τοῦ ἰδρυμένου μὲ θεῖο πρόσταγμα ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ (No 200,16-18· 27-35) καὶ διαλυμένου ὀριστικῶς κατὰ τὸ 70 μ.Χ. μὲ τὴν ἄλωσι καὶ ὀλοσχερῇ καταστροφῇ τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ γι’ αὐτὸ ἀκριβῶς ὠνομάστηκε τῶν *Ἑβδομήκοντα*, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα «τῆς Ἱερᾶς Συνόδου» ἢ «τοῦ Πατριαρχείου». τὸ ὄνομα *Ἑβδομήκοντα* δοσμένο ἐξ ἀρχῆς εἶναι ἀντιδιασταλτικὸ πρὸς κάθε ἄλλη ἀφερέγγυο μετάφρασι προγενέστερη ἢ μεταγενέστερη καὶ ἀπορριπτικὸ ἐκείνων. ἐγίνε δὲ ἀπὸ δώδεκα δώδεκες Ἑβραίων μεταφραστῶν οἱ ὁποῖες μοιράστηκαν τὰ βιβλία –δώδεκα μεταφραστὰς διακρίνω μέσα στὸ κείμενο αὐτῆς τῆς μεταφράσεως–, 12 ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ 12 ἀπὸ τὴν παραμεσόγειο ἐλληνόγλωσση ἐβραϊκὴ διασπορά, οἱ ὁποῖοι γνώριζαν ὅλοι καλὰ καὶ τὴν ἐβραϊκὴ καὶ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλ’ οἱ μὲν Ἱεροσολυμίτες καλλίτερα τὴν ἐβραϊκὴ οἱ δὲ τῆς διασπορᾶς καλλίτερα τὴν ἐλληνική, ὅπως

συμβαίνει σήμερα μεταξύ Ἑλλήνων κι Ἑλληναμερικανῶν. καί τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο ἔγινε στὴν Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξειδικευμένου ἱερατείου γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν Ἰουδαίων τῆς διασπορᾶς καί γε τῶν Ἀλεξανδρέων, οἱ ὁποῖοι δὲν γνώριζαν τὴν ἑβραϊκὴ καλὰ ἢ οἱ πλείστοι δὲν τὴ γνώριζαν καὶ καθόλου.

Ἀλλὰ μετὰ 100 χρόνια τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ γεγονὸς στὴν ἀκατάγραφη μνήμη τῶν Ἑβραίων φθάρηκε πολὺ κι ἔγινε λογοποιία, διατηρῶντας μέσα στὸ θρυλικὸ πλάσμα ἀρκετὰ βασικά κατὰλοιπα τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. τέτοια κατὰλοιπα εἶναι τὸ ὄνομα *Ἑβδομήκοντα*, ἔστω καὶ παρερμηνευμένο, ὁ χρόνος τῆς ἐκπονήσεως ὁ ἐπὶ Πτολεμαίου Β΄ Φιλαδέλφου, τὸ ὅτι οἱ μεταφρασταὶ ἐργάστηκαν ἀνὰ δύο μαζί, καὶ πολὺ ἀμυδρῶς, τόσο ποὺ οὔτε ὁ συντάκτης τῆς Ἐπιστολῆς τὸ ἀντιλαμβάνεται, τὸ ὅτι ἡ μετάφρασι ἔγινε ἀπὸ αὐθεντικά κι ἐγγυημένα ἀπὸ τὸ μέγα συνέδριο τῶν Ἑβδομήκοντα χειρόγραφα, ποὺ φυλάγονταν στὴν Ἱερουσαλήμ, στὰ γύρω ἀπὸ τὸ ναὸ ἱερατικὰ κτήρια, ὡς πρότυπα ἀντιγραφῶν, καὶ τὸ ὅτι οἱ μεταφρασταὶ ἦταν 24 (12 + 12). τὰ ψήγματα αὐτὰ τῆς ἀλήθειας κολυμποῦν σ' ἓνα πλάσμα πλούσιο σὲ θρύλους φανταχτεροὺς· ὅτι τὴ μετάφρασι τὴν εἰσηγήθηκε ὁ Ἑλληνας διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὴ ζήτησε ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος Β΄ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα τοῦ Ἰσραὴλ Ἐλεάζαρο στέλνοντάς του γράμμα στὴν Ἱερουσαλήμ· ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανε, γιὰ νὰ μὴν ἔχη ἡ τόσο διάσημη βιβλιοθήκη μιὰ τόσο μεγάλη ἔλλειψι· ὅτι ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ἦρθαν τόσο ὁ ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρος μαζί μὲ τὴν ἱερατικὴ ἡγεσία, φέροντας τὰ πιὸ πολυτελῆ ἀντίτυπα τῆς Βίβλου, ὅσο καὶ 72 μεταφρασταί· ὅτι ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος προσκύνησε τὴ Βίβλο· ὅτι χορήγησε τὴ μετάφρασι καὶ φιλοξένησε καὶ φιλοδώρησε μὲ πολλὴ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡγεμονικῶς τοὺς μεταφραστὰς καὶ συζήτησε μαζί τους ὑψηλὰ φιλοσοφικὰ θέματα καὶ θαύμασε τὴ σοφία τους καὶ τὴ μεγάλη ἐγγύτητα τῆς ἰσραηλιτικῆς βιβλικῆς σοφίας μὲ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία· ὅτι οἱ 72 μεταφρασταὶ μετέφρασαν τὴ Βίβλο σὲ 72 ἡμέρες κατὰ дуάδες, κάνοντας 36 παράλληλες καὶ ὁλόκληρες μεταφράσεις τῆς, χωρὶς νὰ ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους καθόλου· ὅτι ἡ ὅλη ἐργασία ἔγινε στὴ νησίδα Φάρον· ὅτι μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσί της ἀντιπαραβλήθηκαν ὅλες οἱ 36 μεταφράσεις μεταξύ τους καὶ βρέθηκαν νὰ μὴ διαφέρουν οὔτε σὲ μία λέξι ἢ σύνταξι· ὅτι ὁ βασιλεὺς ζήτησε κι ἔμαθε πολλὰ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς Βίβλου καὶ θαύμασε· ὅτι τοὺς μεταφραστὰς καὶ τὸν ἀρχιερέα μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του συνώδευσαν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὰνὰπαλιν τρεῖς ἀξιωματικοὶ τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Πτολεμαίου· κι ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ γράφει στὴν παροῦσα ἐπιστολὴ τοῦ Πρὸς Φιλοκράτη τὸν ἀδερφό του ὁ ἀρχηγὸς τῆς

σωματοφυλακῆς καὶ τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς συνοδίᾳ τῶν μεταφραστῶν Ἀριστέας². καὶ γράφει σὲ «ὑψηλὴ ἀττική» γλῶσσα καὶ κατὰ διαστήματα φιλοσοφεῖ πολὺ πλατωνικά. κάτω ἀπ' αὐτὸν κρύβεται κάποιος ἐλληνομαθὴς ἄγνωστος Ἰουδαῖος λόγιος τῆς Ἀλεξανδρείας τῶν ἐτῶν 180-145 π.Χ.. οἱ Χριστιανοὶ κληρονόμοι κι ἀναμεταδότες κι ἐπιμελῆται καὶ διασώστες τῆς λογοποιίας τὴν ἐπαύξησαν μὲ λίγους ἀκόμη θρύλους, οἱ δὲ συναξαρίζονται θρύλησαν κι ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἱεροσολυμίτες μεταφραστὰς ἐκείνους ἦταν ὁ *πρεσβύτερος Συμεών*, ὁ ὁποῖος παρακάλεσε τὸ θεὸ νὰ δῇ τὸν προφητευόμενο Χριστὸ καί, ἀφοῦ ἔζησε 320 περίπου χρόνια, δέχτηκε στὴν ἀγκαλιά του τὸ Χριστὸ βρέφος 40 ἡμερῶν, κι ἀμέσως ἔπειτα εἶπε εὐτυχισμένος *Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου...* (Λκ 9,7-10). ἀνταγωνισμὸς καὶ πλειοδοσία λογοποιίας μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν.

Χρονολογῶ τὴν Ἐπιστολὴ αὐτὴ τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐλληνομαθοῦς Ἰουδαίου Ψευδαριστέου στὰ ἔτη 180-170 π.Χ., ἐπειδὴ φαίνεται σαφῶς τὸ ἀρχαιότερο καὶ πρωτοπύρο κείμενο τοῦ ἰουδαϊκοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» στὴν Ἀλεξάνδρεια, τῶν ἐτῶν δηλαδὴ 180-145 π.Χ.. ἡ Ἐπιστολὴ εἶναι ἐμποτισμένη μὲ ἔντονη καὶ κολακευτικὴ ἀπολογητικὴ καὶ εἶναι μιὰ συγκαλυμμένη ὁμολογία συμφωνίας κι ἀφομοιώσεως μὲ τὴν εἰδωλολατρικὴ νοοτροπία τῶν κυριάρχων Ἑλλήνων ἐπίδειξι γλωσσικοῦ ἀττικισμοῦ, γενικῆς ἐλληνομαθείας, μνήσεως στὴν ἐλληνικὴ φιλοσοφία, συστηματικὴ ἀπόκρυψι τῶν αἰχμηρῶν τῆς Π. Διαθήκης, παραφουσκωμένη ὑπενθύμισι τῶν πρώτων καλῶν σχέσεων τῶν δυὸ ἐθνοτήτων καὶ θρησκειῶν ὅτι ὁ Πτολεμαῖος Β' θαύμασε τίμησε καὶ προσκύνῃσε τὴν ἐβραϊκὴ Βίβλο καὶ τοὺς γραμματικούς της ὅτι τὸ περιεχόμενο τῆς Βίβλου εἶναι σχεδὸν ἡ ἐλληνικὴ φιλοσοφία· ψεύτικη δῆλωσι κι ἀπόδειξι ὅλων αὐτῶν μὲ ἄφθονη καὶ ἄκρατη καββαλιστικὴ ἐρμηνεία ποὺ ἀφήνει κατὰπληκτο κάθε νοήμονα καὶ σοβαρὸ ἄνθρωπο. γενικῶς ὁ Ψευδαριστέας ἀπευθύνεται στοὺς ἰσχυροὺς Ἑλληνες ἐννοώντας· «Μὰ δῆτε πόσο ἴδιοι εἴμαστε! γιατί νὰ ἔχουμε διαφορές; θυμηθῆτε πόσο τίμησε τὸ Νόμο μας ὁ ἐνδοξὸς Β' Πτολεμαῖος σας. δῆτε τί ὥραϊα νομικὰ καὶ λατρευτικὰ πράγματα ὑπάρχουν στὸ Νόμο μας καὶ πόσο ἴδια εἶναι μὲ τὴν ὑπέροχη φιλοσοφία σας. εἶναι ὁλοφάνερα τὸ ἴδιο. κι ἔχουμε καὶ τὸν ἴδιο ἓνα θεό, ποὺ ἀπλῶς ἐμεῖς τὸν λέμε *Κύριον* καὶ σεῖς τὸν λέτε *Ζῆνα καὶ Δία*» (§ 16)!

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλῖμα ἀποκρύπτει καὶ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ μεταφράστηκε ἐπὶ Πτολεμαίου Β' εἶναι ὁλόκληρη ἡ Π. Διαθήκη. οἱ τέτοιοι Ἰουδαῖοι, γεμάτοι δῆθεν καύχησι ποὺ εἶναι Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ μέσα τους καταρῶμενοι τὴν ὥρα ποὺ δὲν γεννήθηκαν εἰδωλολάτρες, *ἐπαίσχύνονται* (Λκ 48,4) τὰ ἱστορικὰ καὶ ποιητικὰ καὶ κυρίως τὰ προφη-

τικά βιβλία τους για τούς λόγους που ἐξήγησα. παρ' ὅλον ὅμως που ἀποκρύπτει ἐπιμελῶς τὰ μετὰ τὸν Νόμον βιβλία, τοῦ ξεφεύγει κάπου ὅτι ὅλα τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης μεταφράστηκαν τότε στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα· ἀλλὰ τὰ ἄλλα, λέει, πλὴν τοῦ Νόμου εἶναι λίγα ἀσήμαντα καὶ κατώτερης ἀξίας. δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σᾶς τὰ περιγράψω. *Ἔτερα ὀλίγα τινὰ βιβλία... ἀπολείπόμενα* (=κατώτερα) *τοῦ Νόμου, τυγχάνοντα* (=κατὰ τύχην) *λεγόμενα* (καὶ αὐτὰ) *ἐβραϊκῇ φωνῇ καὶ ἐβραϊκοῖς γράμμασιν* (καὶ) *ἀμελέστερον σεσημασμένα* (=γραμμένα)³. τὴν πληροφορία αὐτή, που τοῦ βγαίνει μὲ τὸ τσιγκέλι, μιὰ που δὲν μπορεῖ νὰ τὴν παραχώσῃ μὲ καββαλιστικά σκουπίδια, τὴν κάνει πολὺ στριφτὴ μὲ στρίψιμο σκληροῦ καὶ δυσνοήτου ἀπτικισμοῦ καὶ τὴν ἀπαξιώνει μὲ κάθε τρόπο. τὸ ἴδιο κάνει ἀργότερα πάλι στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ ἑγγονος καὶ μεταφραστῆς τοῦ Σιραχίδου, γράφοντας· *Ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Βιβλίων* (=Τωρὰ Νεβίιμ οὐ Κεθουβίμ). ἀνάξια λόγου που δὲν ἀξίζει νὰ κατονομαστοῦν. τὰ ἴδια πολὺ ἀργότερα κι ὁ Φίλων στὴν Ἀλεξάνδρεια κι ὁ Ἰώσηπος στὴ Ῥώμη, καὶ κάθε λόγιος Ἰουδαῖος τῶν ἐλληνιστικῶν κι ἐλληνορωμαϊκῶν χρόνων. τοὺς ἐρχόταν εὐκολώτερο νὰ καταπιοῦν ἓνα μαγκάλι ἀναμμένα κάρβουνα, παρὰ νὰ κατονομάσουν τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. καὶ σήμερα ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ ἀπ' αὐτοὺς τεκμαίρεται ὅτι ἡ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα δὲν περιέλαβε τὰ ἄλλα πλὴν τοῦ Νόμου βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. κατὰ συγκυρίαν κι ἐγὼ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τεκμαίρομαι ὅτι τὰ περιέλαβε. γιατί ξέρω νὰ τεκμαίρωμαι. θέλω νὰ πῶ ὅτι, ἂν θέλω, μπορῶ νὰ τεκμαρθῶ καὶ μόνο ἀπ' αὐτοὺς. διότι παρ' ὅλη τὴν ἀγχώδη προσοχὴ τους ἡ ἐνδιαφέρουσα πληροφορία τοὺς ξεφεύγει, σὰν ἀπὸ φθονερὰ καὶ κομπλεξικὰ νήπια που παραληροῦν.

Τὸ δὲ θαμπὸ ψῆγμα τῆς ἀλήθειας, ὅτι οἱ μεταφρασταὶ ἦταν 12 ἐλληνομαθεῖς κι ἐβραιομαθέστεροι Ἱεροσολυμίτες καὶ 12 ἐβραιομαθεῖς κι ἐλληνομαθέστεροι τῆς διασπορᾶς, εἶναι ὅτι λέει ὅτι 12 ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ὀνόματα ἐλληνικά· *Σίμων (3), Θεοδόσιος (3), Ἰάσων (2), Θεόδοτος, Θεόφιλος, Δοσίθεος, Δάκισ*⁴.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ Ἰουδαῖος Ψευδ-Ἀριστέας, ὁ σωματοφύλακας δῆθεν τοῦ Πτολεμαίου Β', μὲ τὸ ἐλληνικὸ - εἰδωλολατρικὸ προσωπεῖο, που κρύβει μόνο τὴ μύτη του, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχω τὴν ὑπόνοια ὅτι εἶναι ὁ *διδάσκαλος τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου F'*, ὁ κηδεμόνας τοῦ ἀνηλίκου Ἀριστόβουλος (θεωρῶ τὸ *Ἀριστέας* ἐπιτομὴ - ὑποκοριστικὸ τοῦ *Ἀριστόβουλος*), σὲ γλῶσσα κομπῆ καὶ στριφτῆ «ἀπτικῇ», μὲ πολλὴ πλαστογραφία, μέσα σὲ πλούσιο πλάσμα θρύλου, ἐγκωμιάζει τὸ μέγα «καύχημα» τῶν Ἰουδαίων, τὴ Βίβλο, ἀποκρύβοντάς τὴν ὅσο μπορεῖ μ' ὅποιαδήποτε ἀπόκρυψι καὶ μὲ ἄφθονο καββαλισμό. ἡ Ἐπι-

στολή αὐτή, τὸ «κομψοτέχνημα» αὐτὸ τοῦ «ἀπτικισμοῦ» τὸ δυσνόητο, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ γελοιότερα κείμενα στὴν παγκόσμια γραμματεία. οἱ Χριστιανοὶ ὅμως τὸ διέσωσαν καὶ τὸ πρόβαλαν, ἐπειδὴ εἶναι ἡ ἀρχαιότερη μαρτυρία τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα, τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ στὴν Καινὴ Διαθήκη, καὶ τὸ πιὸ μεγάλοστομο ἐγκώμιό της. καὶ ἐγὼ θεωρῶ τὴν Ἐπιστολὴ τοῦ Ψευδαριστέου ντοκουμέντο πολὺ ὑψηλῆς ἀξίας, πάνω στὸ ὅποιο συντρίβονται ὡς σκεύη κεραμέως τὰ ἄδεια κρανία τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς.

β΄. Περὶ Ἰουδαίων (ἀπόσπασμα)

Περισφύζεται τοῦ Ψευδαριστέου καὶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του *Περὶ Ἰουδαίων*, ὅπου λέει γιὰ τὸν Ἰώβ. τὸ διέσωσε στὸ χαμένο τώρα ἔργο του *Περὶ Ἰουδαίων* πάλι ὁ Ἕλληνας Ἀλέξανδρος Κορνήλιος ὁ Πολυΐστωρ (100-30 π.Χ.). ἀπ' αὐτὸν τὸ πῆρε ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας καὶ τὸ παρέθεσε στὸ βιβλίο του Εὐαγγελικὴ προπαρασκευή⁵. ἴσως ὁ Ψευδαριστέας τῆς Πρὸς Φιλοκράτη ἐπιστολῆς καὶ ὁ Ψευδαριστέας τοῦ ἀποσπάσματος εἶναι δυὸ διαφορετικὰ πρόσωπα, καὶ ὁ τοῦ ἀποσπάσματος εἶναι λίγο μεταγενέστερος τοῦ ἄλλου.

2. ΨΑΛΜΟΣ ΕΙΣ ΔΑΥΪΔ

Ὁ *Ψαλμός εἰς Δαυΐδ* ἀνευρίσκεται σχεδὸν πάντοτε στὰ βιβλικά χειρόγραφα συνημμένος ἀνάριθμος στὸ τέλος τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν, μαρτυρεῖται δὲ ῥητῶς σπανίως· στὸν Ἀπολλινάριο Λαοδικεῖας ποὺ τὸν συμπεριέλαβε στὴν ὁμηρικὴ μετάφρασί του τῶν Ψαλμῶν, καὶ στὸν Ψευδαθανάσιο στὴν Πρὸς Μαρκελλῖνον Ἐπιστολὴ του· ἐπειδὴ προφανῶς νόμισαν ὅτι εἶναι κείμενο κανονικό¹. συμπεριλαμβάνεται καὶ σ' ὅλες τὶς μεταφράσεις τῆς Βίβλου, ἀκόμη καὶ σὲ κάποια ἐβραϊκὴ, τῆς ὁποίας χειρόγραφο βρέθηκε στὸ 11^ο σπήλαιο τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης (Κουμράν) καὶ δημοσιεύτηκε τὸ 1963. ὁ *Ψαλμός εἰς Δαυΐδ* εἶναι ἑνα ποιητικὸ κομψοτέχνημα 15 στίχων σὲ 6 στροφές [(3 × 3) + (3 × 2)], εἶδος σονέττου μὲ συμμετρικὴ ἀκροστιχίδα (*Μαα Οεε*) καὶ χωρὶς μετρικοὺς πόδες. εἶναι γραμμένος σὲ τεχνοτροπία ἐλληνικὴ, θυμίζοντας παρόμοια ποιήματα τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας, καὶ σὲ πολὺ καλὴ ἐλληνικὴ γλῶσσα, μὲ ἕναν μόνον ἐλαφρὸ ἐβραϊσμό (9 *ἐν τῷ ἐλαίῳ*· 11 *ἐν αὐτοῖς*· 13 *ἐν τοῖς εἰδώλοις*). φρονῶ ὅτι εἶναι ἔργο πολὺ μεταγενέστερο τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἀλλὰ κι ἕνα ἀπὸ τ' ἀρχαιότερα κείμενα τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, γραμμένο στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὰ ἔτη 180-170 π.Χ. ἀπὸ Ἰουδαῖο, ποὺ ἤξερε νὰ μιλήῃ καὶ νὰ γράφῃ τὴν ἐλληνικὴ ἄριστα. τὸ ποίημα εἶναι ἕνας ἑξυπνος ὕμνος στὸ πρόσωπο τοῦ Δαυΐδ βαλμένος ἑντεχνα στὸ στόμα τοῦ ἴδιου σὰν αὐτοβιογραφία. στὴ Βίβλο κάτι τέτοιο δὲν γίνεται ποτὲ γιὰ κανένα πρόσωπο. δὲν ἐξυμνοῦνται σ' αὐτὴ μὲ κανέναν τρόπο οὔτε οἱ Ἀβραάμ, Μωϋσῆς, Δαυΐδ, Ἰησοῦς Χριστός, Παῦλος.

3. ΣΟΦΙΑ ΙΗΣΟΥ

Ἰησοῦ υἱοῦ Σιράχ Σοφία. εἶναι τὸ πιὸ ἐκτεταμένο καὶ πολύχρηστο ἀπὸ τὰ παρείσακτα βιβλία, ἓνα ἀπὸ τ' ἀρχαιότερα, τὸ πρῶτο πού εἰσέβαλε τόσο στὴ χειρόγραφη παράδοσι τῆς Βίβλου ὅσο καὶ στὴ χρῆσι του ἀνάμεσα στὰ βιβλία τῆς, τὸ πιὸ ἐπαινετὸ ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς χρῆστες του, οἱ ὅποιοι τὸ ἀποκαλοῦν *ἡ πανάρετος Σοφία* καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους θαυμαστικούς χαρακτηρισμούς. γραμμένο κατὰ τὰ ἔτη 180-170 π.Χ. ἐβραϊστὶ στὰ Ἱεροσόλυμα, μεταφράστηκε στὴν ἑλληνικὴ ἀπὸ μὴ κατονομαζόμενο ἔγγονο τοῦ συγγραφέως τὸ 132 π.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια. καὶ εἶναι ἑμμετρο.

Ὑπαινικτικὴ χρῆσι του, κάπως ἀμφίβολη, γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Διδαχὴ¹ καὶ στὸν Ψευδοβαρνάβα². πρῶτος τὸ κατονομάζει σαφῶς ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης καὶ παραθέτει ἀπ' αὐτὸ περίπου 70 φορές, ἰδίως στὸ ἔργο του Παιδαγωγός³. ἔπειτα τὸ μαρτυροῦν οἱ Ὠριγένης, Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, Κυπριανός, Μεθόδιος Πατάρων, Πάμφιλος, Πέτρος Α΄ Ἀλεξανδρείας, Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας, Εὐστάθιος Ἀντιοχείας, Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης, Εὐσέβιος Καισαρείας, Μ. Ἀθανάσιος, ἓνας μαθητὴς τοῦ Ἀθανασίου, Ἀφραάτης ὁ Σύρος, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Βασίλειος Καισαρείας, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Ἀμβρόσιος Μεδιολάνου, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων δῆθεν, Ῥουφῖνος, Ἱερώνυμος, Αὐγουστίνος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Ἐπιστολὴ Γ' οἰκουμενικῆς Συνόδου πρὸς τὴν σύνοδον Παμφυλίας, Θεοδώρητος, Ψευδιπλόλυτος, Πασχάλιον Χρονικόν, Κασσιόδωρος, Προκόπιος Γαζαῖος, Ἀναστάσιος Β' Ἀντιοχείας ὁ Σιναΐτης, Μάξιμος ὁ μολογητὴς, Ἀνδρέας Κρήτης, Ψευδαθανάσιος, Θεοφύλακτος, Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Νεόφυτος ἐγκλειστος, Γρηγόριος Παλαμᾶς, Ἀντώνιος Λαρίσης, Γεννάδιος Σχολάριος⁴, καὶ ἄλλοι. μαρτυροῦν δὲ τὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου καὶ τὰ βιβλία τῆς Ταλμουδ Συνέδριον καὶ Θυσία⁵. οἱ ῥαββῖνοι ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸ βιβλίον αὐτὸ καὶ ἄλλοι ἀπαγορεύουν τὸ διάβασμά του⁶.

Δὲν ἀπόρησα ποτὲ γιὰ τὴν πολλὴ χρῆσι του ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινούς αἵρετικούς Κλήμεντα, Ὠριγένη, Εὐσέβιο, Δίδυμο, κλπ., πού εἶχαν Κανόνα ἄκλειστο καὶ ἀκαθόριστο καὶ χρησιμοποιοῦσαν ὡς θεό-

πνευστες πηγές τῆς πίστεως κι ἀπόκρυφα καὶ θύραθεν κείμενα πολ-
λές φορές ἀπαραδέκτως ἀκάθαρτα καὶ γεμάτα μύθους· οὔτε γιὰ τὴν
παρόμοια χρῆσι του ἀπὸ τοὺς λατινογλώσσους δυτικούς τοὺς μετὰ
τὸ Δάμασο Ῥώμης, ὁ ὁποῖος ἔβαλε κι ἐπισήμως στὸν Κανόνα τὰ πα-
ρείσαικτα. ἀπόρησα ὅμως στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ χρῆσι του ἀπὸ τοὺς ἑλλη-
νογλώσσους ἀνατολικούς, οἱ ὁποῖοι στὸ ζήτημα τοῦ Κανόνος ἦταν
προσεκτικοὶ αὐστηροὶ καὶ συνεπεῖς. ἐξήγησα τὸ πρᾶγμα, ὅταν ἐξήτα-
σα ἰδιαιτέρως τοὺς δυὸ σπουδαιότερους ὅλων Μ. Ἀθανάσιο καὶ Ἰω-
άννη Χρυσόστομο.

Ὁ Ἀθανάσιος ἀπὸ τις 3 φορές, ποὺ παραθέτει χωρία τῆς Σοφίας
τοῦ Σιραχίδου, στὶς μὲν δύο δὲν δείχνει νὰ νιώθῃ ὅτι ἀπὸ κάπου
παίρνει μιὰ φράσι, στὴ δὲ μία λέει *ὥς που ἡ Ἱερὰ Γραφή (λέγει)*. νο-
μίζω ὅτι στὶς δύο δὲν θυμᾶται καὶ δὲν καταλαβαίνει ὅτι «ἡ φράσι αὐ-
τὴ κάπου λέγεται», στὴ δὲ μία νομίζει ὅτι παίρνει τὴ φράσι ἀπὸ τις
Παροιμίες. στὸ δὲ Κατάλογο τοῦ Κανόνος, ποὺ ἔστειλε ὡς ἐγκύκλιο
Ἐπιστολὴ πρὸς ὅλες τις ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης, τὴ Σοφία τοῦ Σι-
ραχίδου καὶ ἄλλα 6 παρείσαικτα τὰ χαρακτηρίζει ὡς *ἔξωθεν βιβλία*
καὶ *οὐ κανονιζόμενα*, ἀλλ' ἀπλῶς *ἀναγινωσκόμενα*⁷.

Ὁ Χρυσόστομος σὲ 25 ἐδάφια τοῦ χρησιμοποιεῖ τὰ ἐξῆς 23 χω-
ρία τῆς Σοφίας τοῦ Σιραχίδου· 2,4· 3,30· 4,22· 4,28· 4,7· 7,5· 8,1-5· 9,8·
9,13· 11,3· 11,5· 15,9· 16,1· 16,3· 18,25· 18,26· 19,15· 23,9-11· 25,19·
28,3-5· 28,6· 32,7-8· 39,21· πολλὴ χρῆσι. εἰσάγει δὲ τὰ χωρία ὡς ἐξῆς.

<i>ὁ Σολομών</i>	2	<i>ὁ σοφὸς ἀνὴρ</i>	2
<i>ὁ Παροιμιαστής</i>	1	<i>σοφὸς τις</i>	5
<i>ὁ Προφήτης</i>	1	<i>τις</i>	1
<i>ἡ Θεία Γραφή</i>	1	<i>ἕτερος</i>	1
<i>αἱ Θεῖαι Γραφαί</i>	1	<i>ἡ σοφωτάτη παραίνεσις</i>	1
<i>ἡ Γραφή</i>	3	<i>ἡ σοφωτάτη συμβουλή</i>	1
<i>τὸ Γραφικόν</i>	1	<i>ἡ ῥῆσις</i>	2
<i>ἡ Παλαιά</i>	2		

οὐδέποτε ὀνομάζει *Σιραχίδην* ἢ *Ἰησοῦν υἱὸν Σιράχ*. ἢ ἔστω *Σοφίαν*.
εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι, ὅταν μιλάῃ στὸ βῆμα καὶ λέῃ τὰ χωρία ἀπὸ
μνήμης, νομίζει ὅτι εἶναι χωρία τῶν Παροιμιῶν ἢ τῆς γνησίας Σο-
φίας ἢ τῶν Παιδειῶν.

Οἱ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ὅσους βρῆκα νὰ μαρτυροῦν
τὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου, τις περισσότερες φορές παραθέτουν τὰ χω-
ρία τους χωρὶς καμμιά εἰσαγωγὴ ἢ μ' ἓνα ἀπλὸ *δι' ὃ λέγει* ἢ *ὡς λέγει*.
παραθέτω ὅμως τις περιπτώσεις ποὺ ἔχουν ὡς εἰσαγωγὴ ἓνα ὄνομα ἢ
ἄλλο χαρακτηρισμὸ τόσο τοῦ συγγραφέως ὅσο καὶ τοῦ βιβλίου.

Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς	<i>Σολομών</i>	<i>1 φορά</i>
	<i>Ἡ τοῦ Ἰησοῦ Σοφία</i>	<i>1</i>

	<i>Σοφία Ἰησοῦ</i>	1
	<i>Σοφία</i>	12
	<i>γραφή</i>	6
	<i>ὁ παιδαγωγός</i>	2
Itala (Translatio antiqua)	<i>Ecclesiasticus (liber)</i>	
Ὠριγένης	<i>Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σιράχ</i>	
Κυπριανός	<i>Ecclesiasticus</i>	3
	<i>Ecclesiasticus Salomonis</i>	2
Πέτρος Α΄ Ἀλεξανδρείας	<i>Ἐκκλησιαστοῦ</i>	
Εὐσέβιος Καισαρείας	<i>Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιράχ ὁ τὴν καλουμένην Πανάρετον Σοφίαν συντάξας</i>	
Μαθητὴς Μ. Ἀθανασίου	<i>ὁ τοῦ Σιράχ</i>	
Βασίλειος Καισαρείας	<i>ἡ ἐπιγραφομένη Σοφία</i>	
Δίδυμος Ἀλεξανδρεύς	<i>ἡ Σοφία τοῦ Σιράχ</i>	
	<i>ὁ σοφώτατος υἱὸς τοῦ Σιράχ</i>	
Ἀμβρόσιος Μεδιολάνου	<i>Salomon</i>	
	<i>propheta</i>	
	<i>Sapientia Sirach</i>	
Ῥουφῖνος	<i>Ecclesiasticus</i>	
Ἰερώνυμος	<i>Ecclesiasticus</i>	
	<i>(ὁ) πανάρετος Iesu filii Sirach liber</i>	
	<i>Parabolae</i>	
Vulgata	<i>Ecclesiasticus</i>	
Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης	<i>ὁ πανάρετος συγγραφεύς</i>	
Αὐγουστῖνος	<i>Ecclesiasticus</i>	
	<i>Liber Iesu Sirach</i>	
	<i>Ecclesiasticus Iesu Sirach</i>	
Γ΄ οἰκουμενικὴ σύνοδος	<i>Divinitus inspirata Scriptura</i>	
	<i>(= ἡ θεόθεν ἐμπνευσθεῖσα Γραφή)</i>	
Θεοδώρητος	<i>ὁ προφήτης</i>	
Πασχάλιον Χρονικόν	<i>Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιράχ ὁ τὴν καλουμένην Πανάρετον Σοφίαν συντάξας</i>	
Κασσιόδωρος	<i>Ecclesiasticus</i>	
Ἀναστάσιος Β΄ Ἀντιοχείας ὁ Σιναΐτης	<i>ὁ Σιράχ</i>	
Μιχαὴλ Γλυκᾶς	<i>ἡ Ἁγία Γραφή (= Σιραχίδης)</i>	
	<i>ὁ θεὸς Σιράχ</i>	
	<i>Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιράχ ὁ τὴν Πανάρετον συντάξας</i>	
Ἀποσπάσματα ἐβραϊκῆς μεταφράσεως	<i>Σοφία (ἢ Λόγοι) Συμεὼν υἱοῦ Ἰησοῦ υἱοῦ Ἐλεάζαρ υἱοῦ Σιράχ</i>	

Τὸ *γραφὴ* ἔτσι σκέτο σημαίνει ἀπλῶς «βιβλίον». τὸ *παιδαγωγός* εἶναι ἐπαινετικὸ προσωνύμιον τοῦ Κλήμεντος, ποὺ τὸ λέει, ἐπειδὴ κατὰ τὴ σύνταξιν τοῦ ἔργου τοῦ *Παιδαγωγός* ἔχει ὑπογραμμὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σιραχίδου. τὸ *Ecclesiasticus (liber)*, δηλαδὴ *Ἐκκλησιαστικὸν (βιβλίον)*, σημαίνει «δημοσιευόμενον (ἐπ' ἐκκλησίας βιβλίον), κανονικὸν ἢ οἰονεὶ κανονικόν». διότι στὴν ἀρχαία ἐκκλησία τίποτε πέρα ἀπὸ τὴ Βίβλον δὲν ἀκουόταν ὡς ἀνάγνωσμα στὸν ἐκκλησιασμό. ὁ Ῥουφῖνος ὁμῶς ἐξηγεῖ ὅτι στὴ λατινὴ γλῶσση δυτικὴ ἐκκλησία ἡ Σοφία τοῦ Σιραχίδου δημοσιευόταν. τὰ *Σολομών* καὶ *Ecclesiasticus Salomonis* δείχνουν τὴν ὅπωςδήποτε ὑπάρχουσα σύγχυσι μεταξὺ Σιραχίδου καὶ τῶν ἀποφθεγματικῶν βιβλίων *Παροιμίαι* καὶ *Ἐκκλησιαστής* ποὺ ἀποδίδονταν στὸ Σολομώντα. στὸν Κυπριανὸ –πρόκειται πάντοτε γιὰ τὸ ἀνθολογικὸ βιβλίον τοῦ Testimonia (=Μαρτυρίαι, Ῥητά, Ἀποφθέγματα)– στὶς δυὸ ἀπὸ τὶς πέντε χρήσεις τοῦ *Ecclesiasticus* ἀκολουθοῦν χωρία τοῦ *Ἐκκλησιαστοῦ* (3,11· 86)· προφανῶς οἱ ἀντιγραφεῖς ἀντὶ *Ecclesiastes* ἀντέγραψαν *Ecclesiasticus*. ἄλλωθ' ἔχει τὸ πρᾶγμα στὸν Πέτρο Α' Ἀλεξανδρείας. ὁ Πέτρος νομίζει ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Σιραχίδου, ποὺ παραθέτει, εἶναι τοῦ *Ἐκκλησιαστοῦ*. διότι στὴν ἐλληνόγλῶσση Ἀνατολὴ ὁ Σιραχίδης δὲν λεγόταν ποτὲ *Ἐκκλησιαστικός*. καὶ τὸ *Parabola* (= *Παραβολαί* = *Παροιμίαι*) ποὺ μαρτυρεῖ ὁ Ἰερώνυμος ὡς χρήσι ἀρχαιοτέρων του δείχνει σύγχυσι τοῦ Σιραχίδου μὲ τὶς Παροιμίες. οἱ χαρακτηρισμοὶ *ἡ ἐπιλεγμένη Σοφία*, *ἡ πανάρετος Σοφία*, *ὁ πανάρετος συγγραφεύς*, *ὁ σοφώτατος υἱὸς τοῦ Σιράχ*, δείχνουν ὅτι τὸ βιβλίον ἐκτιμᾶται ὡς ὑπέροχο, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖται καὶ θεόπνευστο· ὅπως κανεῖς δὲν θὰ ἔλεγε ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι πολὺ ἐξυπνος. ἐκεῖνοι, ποὺ δείχνουν ὅτι ἐκλαμβάνουν τὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου ὡς βιβλίον θεόπνευστο καὶ κανονικόν, εἶναι ὅσοι λέν κατὰ λάθος μὲν τὰ *Σολομών* καὶ *Parabola*, ἐνδεχομένως δὲ τὸ *Ecclesiasticus* (ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν δημοσίευσαν τὸ βιβλίον αὐτό, ἐπειδὴ τὸ θεωροῦσαν θεόπνευστο καὶ μέρος τῆς Βίβλου, ἢ ἐπειδὴ εἶχαν τὴ γνώμη ὅτι ἐπ' ἐκκλησίας μπορεῖ ν' ἀκούεται καὶ κάτι ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλον· ὅπως νομίζουν τώρα), καὶ ὅπωςδήποτε τὰ *Ἀγία Γραφή*, *ὁ προφήτης (propheta)*, *ὁ θεῖος Σιράχ*, καὶ τὸ *divinitus inspirata Scriptura* (=θεόθεν ἐμπνευσθεῖσα Γραφή).

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἡ Σοφία τοῦ Σιραχίδου στὴ λατινὴ γλῶσση Δύσι χαρακτηρίστηκε *liber Ecclesiasticus* καὶ ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται στὴ Ῥώμη μετὰ τὸ 366, στὸ δὲ ἀνθολογικὸ καὶ σωρευτικὸ βιβλίον τοῦ Κυπριανοῦ Testimonia καὶ στὴν Itala (κατὰ τὸν μαρτυροῦντα Κασσιόδωρον *Translatio antiqua*) καὶ τὸ βιβλίον καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ *Ecclesiasticus* ὡς τίτλος τοῦ πλέον εἰσέβαλαν πάλιν μετὰ τὸ 366· καὶ πρῶτος ποὺ τὸ λέει ἔτσι σὲ σωζόμενο κείμενον εἶναι ὁ Ἀμβρόσιος· ἔ-

πειτα οἱ Ῥουφίνος, Ἰερώνυμος, καὶ Αὐγουστίνος. ἡ εἰσβολὴ αὐτῇ τῶν παρεισάκτων στὴ Βίβλο ἔχει σχέσι μὲ τὴν ἐπὶ Δαμάσου πάπα Ῥώμης φιλοτεχνηθεῖσα μυθολογία ὅτι τὰ παρείσακτα βιβλία τὰ ἔφερε στὴ Ῥώμη καὶ τὰ ἐνέταξε στὸν Κανόνα τῆς Βίβλου ὁ ἀπόστολος Πέτρος. ὁ ὅρος *Ecclesiasticus* δείχνει τὴν ἐκ μέρους τῶν παπῶν τῆς Ῥώμης προσπάθεια καὶ προπαγάνδα εἰσαγωγῆς τῶν παρεισάκτων στὴ Βίβλο. καὶ ἡ *Πανάρετος Σοφία* τοῦ Σιραχίδου ἦταν ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος τῆς εἰσβολῆς. οἱ δὲ Ἀλεξανδρινοὶ αἵρετικοὶ Κλήμης, Ὡριγένειος, Εὐσέβιος καὶ Δίδυμος ἦταν σ' αὐτὸ οἱ πρόδρομοι οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ σύμμαχοι τῆς Ῥώμης.

Ἡ ἑβραϊκὴ ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου *Σοφία* (ἢ *Λόγοι*) *Συμεὼν υἱοῦ Ἰησοῦ υἱοῦ Ἐλεάζαρ υἱοῦ Σιράχ* εἶναι ἀσφαλῶς προῖον τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐξεργασιῶν τοῦ κειμένου τῆς ἑβραϊκῆς ἐπαναμεταφράσεως· διότι ὁ ἔγγονος τοῦ συγγραφέως καὶ μεταφραστῆς τῆς *Σοφίας* λέει στὸν πρόλόγόν του· *Ὁ πάππος μου Ἰησοῦς*, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος στὸν ἐπίλογόν του (150) αὐτοσυστήνεται· *Ἰησοῦς υἱὸς Σιράχ Ἱεροσολυμίτης*. ὁ ἐν λόγῳ ἑβραϊκὸς τίτλος εἶναι, νομίζω, ἡ πηγὴ ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ συριακοῦ καὶ αἰγυπτιακοῦ καὶ ἐλληνικοῦ συναξαριστικοῦ μύθου ὅτι αὐτὸς ὁ *Συμεὼν* εἶναι ὁ *Ἱεροσολυμίτης πρεσβύτερος Συμεὼν* ποὺ σὲ ἡλικία 320 περίπου ἐτῶν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του τὸ Χριστὸ ὡς νεογνὸ 40 ἡμερῶν κατὰ τὴν ἀφιέρωσί του στὸ ναὸ καὶ προφήτευσεν γι' αὐτόν (Λκ 9,4-10). ἀσφαλῶς ὁ εὐαγγελιστὴς μὲ κανέναν τρόπο δὲν ἐννοεῖ κάτι τέτοιο. αὐτὸς ὅμως ὁ συναξαριστικὸς μῦθος συνετέλεσε, νομίζω, στὸ νὰ λέγεται ὁ Σιραχίδης ὅχι μόνον *σοφώτατος* καὶ *πανάρετος* ἀλλὰ καὶ *προφήτης* καὶ *θεῖος*, καὶ τὸ βιβλίον του *Ἁγία Γραφή* καὶ *divinitus inspirata Scriptura*, καὶ νὰ γίνῃ ὁ μπροστάρης τῆς εἰσβολῆς τῶν παρεισάκτων στὴ Βίβλο.

Ἡ Σοφία τοῦ Σιραχίδου ὡς κείμενο τὸ ὁποῖο ἐπὶ 3 ἢ 4 αἰῶνες κανεῖς δὲν τὸ ἐκτιμοῦσε ὡς θεόπνευστο ἢ ἔστω σπουδαῖο, ἦταν ἀνεξέλεγκτα ἐκτεθειμένο στὴ διασκευαστικὴ αὐθαιρεσία γραφέων, ἀναθεωρητῶν, καὶ βιβλιοεμπόρων. γι' αὐτὸ ἀφ' ἑνὸς τὸ ἑβραϊκὸ τῆς πρωτότυπο χάθηκε καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ μὲν ἀρχικὴ τῆς ἐλληνικῆς μετάφρασις ἐξελίχθηκε σὲ δυὸ ἀρκετὰ διαφορετικὰ παραλλαγές, ἀπ' αὐτὰς δὲ προέκυψαν μὲ διαφορὰ παραλλαγῶν μία συριακὴ μετάφρασις καὶ μιὰ ἑβραϊκὴ ἐπαναμετάφρασις· ἔτσι σήμερον ὑπάρχουν 4 παραλλαγές. ἐπικρατέστερη στὴ χειρόγραφη παράδοσις εἶναι ἡ μιὰ ἐλληνικὴ, αὐτὴ ποὺ φώλιασε ἀνάμεσα στὰ χειρόγραφα τῶν Ο', συνεκδίδεται μὲ τὴν Π. Διαθήκη, καὶ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὶς περισσότερες χριστιανικὲς μεταφράσεις.

Στὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου ὑπάρχει μεγάλη φθορὰ κειμένου. ἐντόπισα δυὸ μεταθέσεις κειμένου καὶ τέσσερα μεγάλα χάσματα ἐκτάσεως 1 μέχρι 2 στηλῶν παπυρίνου κυλίνδρου. καὶ οἱ ἑξ αὐτὰς φθορὰς βρί-

σκονται στο β' μισό της Σοφίας, οί δὲ πέντε ἀπὸ τὶς ἑξ βρίσκονται στο β' μισό τοῦ μεγίστου ποιήματος 146, τὸ ὁποῖο σημειώνεται στὰ χειρόγραφα μὲ τὴν παρεπιγραφὴ *Πατέρων ὕμνος*.

Σὲ μερικὰ περγαμηνὰ χειρόγραφα της, φορεῖς τῆς φθαρμένης παπυρικῆς παραδόσεως κειμένου, οἱ ὁμάδες τῶν ποιημάτων 100-113 καὶ 114-120 ἀντάλλαξαν τὴ θέσι τους. ἐπειδὴ, ὅπως παρατήρησα, οἱ δυὸ ὁμάδες, μὲ κοινὸ διαιρέτη τὸ 30 (= 15 + 15 σειρὲς κειμένου τῶν 2 σελίδων ἐνὸς φύλλου), βρίσκονται νὰ ἔχουν ἀναλογία ἐκτάσεως ἀκριβῶς 7 πρὸς 6, συμπεραίνω ὅτι σὲ κάποιο πολὺ ἀρχαῖο παπύρινο χειρόγραφο (πρὸ τοῦ 300), τὸ ὁποῖο εἶχε διαλυθῇ φύλλο φύλλο σὰν τράπουλα, κατὰ τὴν πρόχειρὴ ἐπιδιορθωτικὴ ἐπαναβιβλιοδότησί του, ἡ ὁμάδα τῶν 6 φύλλων, ποὺ περιεῖχαν τὰ ποιήματα 114-120, τοποθετήθηκε κατὰ λάθος πρὶν ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν 7 φύλλων, ποὺ περιεῖχαν τὰ ποιήματα 100-113. τὸ χειρόγραφο στὴ νέα του κατάστασι χρησιμοποιήθηκε ὡς πρότυπο ἀντιγραφῆς, ὅποτε σὲ περγαμηνὰ πλέον ἀντιγραφὰ του ἡ μετάθεσι τῶν ποιημάτων κληρονομήθηκε ἀφανῶς. ἔτσι στὶς ἐντυπες ἐκδόσεις τοῦ Σιραχίδου τὰ συμβατικά κεφάλαιά του 31-36 φέρουν διπλὴ ἀρίθμησι. οἱ «κριτικοὶ» ἐκδότες Ess, Tischendorf, Swete, Rahlfs, καὶ ὁ Μπρατσιώτης, καὶ ὅλοι γενικῶς δὲν ἀντιλήφθηκαν τί ἀκριβῶς συνέβη.

Στὸν *Πατέρων ὕμνον* (ποίημα 146) τὰ δίστιχα 115-117, φεύγοντας ἀπὸ τὴ θέσι τους καὶ ἀφήνοντας πίσω τους ἓνα χάσμα πολὺ μεγαλειτέρου τους, σφηνώθηκαν ἀνάμεσα στὰ δίστιχα 77 καὶ 78. ἄλλα τρία μεγάλα χάσματα ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὰ δίστιχα 174 καὶ 175, 194 καὶ 195, 200 καὶ 201. πρέπει νὰ χάθηκαν τοῦλάχιστο τέσσερες μὴ συναπτές στῆλες παπυρίνου κυλίνδρου. τὰ χάσματα ἔγιναν ὀπτικῶς ἀφανῆ πρῶτα μὲ μιὰ ἐπαναβιβλιοδεσία παλιοῦ ξεπουπουλισμένου χασματώδους κυλίνδρου καὶ ἔπειτα μὲ μιὰ «νοικοκυρεμένη» ἀντιγραφὴ ἀπ' αὐτὸν σὲ περγαμηνὸ κώδικα ἐμφανίσιμο. ἔτσι γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Στὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα 10 ποιήματα τῆς Σοφίας τοῦ Σιραχίδου ἔχουν τὶς ἀκόλουθες παρεπιγραφές ὡς τίτλους των.

57. Ἐγκράτεια ψυχῆς	98. <i>Περὶ ὑγείας / Περὶ βρωμάτων</i>
66. Λόγοι παραβολῶν	104. <i>Περὶ ἡγουμένων</i>
75. Παιδεία στόματος	113. <i>Περὶ δούλων</i>
78. Αἵνεσις σοφίας	146. <i>Πατέρων ὕμνος</i>
97. <i>Περὶ τέκνων</i>	151. <i>Προσευχὴ Ἰησοῦ υἱοῦ Σιράχ</i>

Ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1896 καὶ 1900 ἀνακαλύφθηκαν σὲ ἰουδαϊκὴ κρύπτη (γενιζὰ) τοῦ Καΐρου 4 χειρόγραφα (A B C D) τοῦ 11^{ου} καὶ 12^{ου} αἰῶνος μ' ἐκτεταμένα ἀποσπάσματα τῆς ἐβραϊκῆς ἐπαναμετα-

φράσεως τοῦ Σιραχίδου, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὰ 2/3 τῆς ἐκτάσεώς του. καὶ τὸ 1956 ἀνάμεσα στὰ σπαράγματα τοῦ σπηλαίου 2 τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης ἐντοπίστηκαν ἄλλα δυὸ ἀποσπάσματα μὲ 12 συνολικῶς στίχους τοῦ βιβλίου. εἶναι χειρόγραφα τοῦ Β΄ αἰῶνος. αὐτὰ εἶναι ὅ,τι διασώθηκε ἀπὸ τὴν ἐβραϊκὴ ἐπαναμετάφρασι τῆς Σοφίας τοῦ Σιραχίδου⁸.

Ὅπως διαπίστωσα, ἡ Σοφία τοῦ Σιραχίδου εἶναι ποιητικὴ συλλογὴ 150+2 ποιημάτων, τὰ ὅποια διέκρινα ξεχώρισα καὶ ἀρίθμησα, διατηρώντας ἀδιατάρακτῇ τὴν ῥοὴν τοῦ κειμένου, ὅπως εἶναι στὰ χειρόγραφα. τὸ κάθε ποίημα ἔχει τὸ δικό του θέμα, καὶ ἡ σειρὰ τους φαίνεται τυχαία. ἂν αὐτὴ παρέμεινε ἀδιατάρακτῇ κι ἂν ὑπάρχῃ κάποια ταξινόμησι, τότε αὐτὴ μπορεῖ νὰ εἶναι χρονικὴ ἢ ἀλφαβητικὴ ἀφανῆς λόγῳ τῆς μεταφράσεως· πάντως θεματολογικὴ δὲν εἶναι. γιὰ τὴν χρονικὴν ταξινόμησιν συνηγορεῖ καὶ τὸ ὅτι ὁ ποιητής, ἀφοῦ κατέκλεισε τὴν συλλογὴν τοῦ στὰ 150 ποιήματα μ' ἓναν αὐτοβιογραφικὸ ἔμμετρο ἐπίλογο, ἀργότερα μετὰ ἀπ' αὐτὸν πρόσθεσε ἄλλα δυὸ ποιήματα.

Ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῆς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Σιραχίδου προσδιορίζεται πρῶτα ἀδρομερῶς ἀπὸ τὸ χρόνο τῆς μεταφράσεώς της ἀπὸ τὸν ἑγγονό του, ὁ ὁποῖος στὸν περὶ πρόλογό του δηλώνει ὅτι τὴν ἔκανε μετὰ τὴν ἔλευσί του *εἰς Αἴγυπτον ἐν τῷ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει ἐπὶ τοῦ Εὐεργέτου βασιλέως*. Πτολεμαῖοι μὲ τὸ ἐπώνυμο *Εὐεργέτης* ἦταν ὁ Γ΄ (246-221) κι ὁ Η΄ ἢ Φύσκων (145-116)· καὶ οἱ δυὸ βασίλευσαν λιγώτερα ἀπὸ 38 χρόνια· ὁ Γ΄ 25 κι ὁ Η΄ 29. μόνο ἂν προσμετρηθῇ καὶ ἡ συμβασιλεία τοῦ Η΄ μὲ τὸν ἀδερφό του Πτολεμαῖο Φ΄ τὸν Φιλομήτορα ἀπὸ τὸ 170 π.Χ., πρᾶγμα ποὺ ἦταν τότε συνήθεια, συμπληρώνει ὁ Η΄ 54 χρόνια βασιλείας· ὅποτε ὁ μεταφραστὴς ἑγγονος τοῦ Σιραχίδου ἦρθε στὴν Αἴγυπτο καὶ μετέφρασε τὴ Σοφίαν τοῦ πάππου του τὸ 132 π.Χ.. ἓνας ἑγγονος εἶναι μικρότερος τοῦ πάππου του τουλάχιστο γύρω στὰ 40 χρόνια, ὅποτε ἡ σύνταξι τῆς Σοφίας ἀνεβαίνει γύρω στὸ 170 π.Χ., κι αὐτὸ εἶναι τὸ βραδύτερο χρονικὸ της ὅριο. ὁ ποιητὴς στὸν ὕμνο του γιὰ τὸν ἀρχιερέα *Σίμωνα Ὀνίου* (147,1-21) δείχνει ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἀρχιερέως αὐτοῦ ἦταν πρόσφατος, ὅταν αὐτὸς ἔγραφε. ἀπὸ τοὺς δυὸ ἀρχιερεῖς *Σίμωνες Ὀνίου*, μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ πατρώνυμο, ποὺ ὑπῆρξαν, ὁ ποιητὴς ἐννοεῖ ὅπως-δήποτε τὸν Β΄ (219-199 π.Χ.), καὶ ὄχι τὸν Α΄ (310-291 π.Χ.). ὅποτε τὸ ἀρχαιότερο ὅριο συντάξεως τῆς Σοφίας εἶναι τὸ 198 π.Χ.. γράφει ὁ-μῶς ὁ ποιητὴς στὸ ποίημά του 148·

- 1 *Καὶ νῦν εὐλογήσατε τῷ θεῷ πάντων
καὶ μεγαλοποιοῦντι πάντῃ·*

- τὸν ὑψοῦντα ἡμέρας ἡμῶν ἐκ μήτρας
 καὶ ποιοῦντα μεθ' ἡμῶν κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ.
 5 δῶν ἡμῖν εὐφροσύνην καρδίας
 καὶ γενέσθαι εἰρήνην ἐν ἡμέραις ἡμῶν
 ἐν Ἰσραὴλ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος·
 ἐμπιστεῦσαι μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ
 9 καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ λυτρωσάσθω ἡμᾶς.

εἶναι φανερό ὅτι πέρα ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν στὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῶν Σελευκιδῶν ὅλα τ' ἄλλα πηγαίνουν πολὺ καλὰ καὶ εἰρηνικά. τέτοια λόγια μποροῦσε νὰ γράφῃ μόνο πρὶν ἀπὸ τὸ 175 π.Χ., κατὰ τὸ ὁποῖο ἄρχισε γιὰ τὸν Ἰσραὴλ ὁ ἄγριος πόλεμος μεταξὺ Ἰούδα Μακκαβαίου καὶ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς. συνεπῶς τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς συντάξεως τῆς Σοφίας τοῦ Σιραχίδου περιορίζονται στὰ ἔτη 198-175 π.Χ.. καὶ φυσικὰ μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ, ἂν εἶναι καὶ βραδύρροο ἔργο ζωῆς, δὲν γράφεται σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ὅπωςδήποτε. ἡ Σοφία ἐνδέχεται νὰ στιχουργήθηκε κατὰ καιροὺς, σὰν ἡμερολόγιο, μέσα σ' ὅλη αὐτὴ τὴν εἰκοσιπενταετία. ἀλλὰ βέβαια τὸ βιβλίον δημοσιεύθηκε, ὅταν ὠλοκληρώθηκε, μεταξὺ 180 καὶ 175.

Ποιητικὴ συλλογὴ μικρῶν διδακτικῶν - παραινετικῶν ποιημάτων ποικίλων θεμάτων, σὰν αὐτὴ τοῦ Σιραχίδου εἶναι καὶ τὰ *Ἐλεγεία* τοῦ Θεόγνιδος, τοῦ κατὰ 300-350 χρόνια ἀρχαιοτέρου ἀπὸ τὸ Σιραχίδη, τοὺς 1400 στίχους τῶν ὁποίων οἱ κριτικοὶ διακρίνουν μέχρι καὶ σὲ 370 αὐτοτελῆ καὶ ἀτάκτως καταχωρισμένα ποιήματα. ὁ δὲ Σιραχίδης, συμπεραίνω, γνωρίζει καὶ μιμεῖται τὸ Θεόγνι. σήμερον τὰ *Ἐλεγεία* τοῦ Θεόγνιδος εἶναι ἡ ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλο ἀρχαιότερη σφζόμενη ποιητικὴ συλλογὴ στὴν ἑλληνικὴ καὶ στὴν παγκόσμια γραμματεία· καὶ ἔχει καὶ ἐκείνη χαρακτηριστὰ παραινετικὰ ὅπως ἡ συλλογὴ τοῦ Σιραχίδου. καὶ ὅπως ὁ Σιραχίδης συμβουλεύει παραινεῖ καὶ *σοφίζει* μὲ τὴ συχνή του προσφώνησι *τέκνον* ἐπαναλαμβανόμενη περίπου 20 φορές, καὶ ὁ ποιητὴς τῆς θεοπνεύστου καὶ κανονικῆς Σοφίας ἔχει τὴ σχεδὸν ἴδια προσφώνησι *νιέ* πάλι περίπου 20 φορές, ἔτσι καὶ ὁ Θεόγνις στὸ μὲν πρῶτο μέρος τῆς συλλογῆς του ἔχει τὴν ὀνομακλήδην προσφώνησι *Κύρνε* περίπου 100 φορές, στὸ δὲ δεύτερον τὴν προσφώνησι *ὦ παῖ* περίπου 20 φορές. ἔχουν πολλὰ ὅμοια τεχνικὰ οἱ συλλογὲς αὐτές.

Τὸ ὅτι ὅλοι οἱ «εἰδικοί», ποὺ ἐξετάζουν τὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου, προσδιορίζουν τὴν «ὑπόθεσί» της (τὸ σενάριό της!) καὶ δίνουν καὶ διαγράμματα τοῦ περιεχομένου της ὀφείλεται στὸ ὅτι δὲν κατάλαβαν ὅτι πρόκειται γιὰ ποιητικὴ συλλογὴ καὶ ὄχι ἐνιαῖο ποίημα σὰν τὸν Ἰωβ ἢ τὴν Ὀδύσσεια νὰ ποῦμε. ἡ «διάρθρωσι» ποὺ φιλοτεχνοῦν καὶ ἡ «πεντάτευχος» ποὺ «ἀνιχνεύουν» μερικοὶ «ὀξυδερκέστεροι», καὶ οἱ

ὑπότιτλοι πού βάζουν, εἶναι ὅλα προϊόντα τῆς ἄστοχης φαντασίας των. συμβαίνουν συχνά τέτοια φαιδρά στήν τρέχουσα βιβλική καί παραβιβλική ἐπιστήμη. στή μεταφρασμένη Σοφία τοῦ Σιραχίδου μετὰ τὰ ἐπὶ μέρους ποιήματα εἶναι ψηλαφητοὶ καὶ οἱ στίχοι· οἱ μετρικοὶ πόδες ὅμως καὶ τὸ εἶδος τοῦ μέτρου εἶναι ἄγνωστα καὶ μὴ ἀνιχνεύσιμα· τὰ ἐξαφάνισε ἢ μετάφρασι. καὶ στὸ ἐβραϊκὸ «κείμενο» δὲν ἐξιχνιάζεται τίποτε, οὔτε ἂν οἱ στίχοι. κι ἀπ' αὐτὸ πάλι συμπεραίνω ὅτι δὲν εἶναι ἀρχικὸ κείμενο, ἀλλ' ἐπαναμετάφρασι.

Τῇ Σοφίᾳ τοῦ Σιραχίδου, ὅπως εἶπα, μετέφρασε στήν ἐλληνική ὁ ἀνώνυμος ἐγγονός του στήν Αἴγυπτο, προφανῶς στήν Ἀλεξάνδρεια. ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως ἔχει βέβαια τὴ γνωστὴ μεταφραστικὴ ὑφή της, πού εἶναι καὶ τὸ δεύτερο σίγουρο τεκμήριο ὅτι ὑπῆρξε ἀρχικὸ ἐβραϊκὸ πρωτότυπο μετὰ τὴ ῥητὴ δήλωσι τοῦ μεταφραστοῦ στὸν πεζὸ πρόλογό του. στὸ 80,1 ἔχει τὸν ἐβραϊσμὸ *ώραία (ῆ)* ἀντὶ *ώραϊδον (τό)*. ἀλλ' εἶναι ἐλληνικώτερη ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. γι' αὐτὸ ὑπολογίζω ὅτι ἡ μετάφρασι δὲν εἶναι τόσο πιστὴ ὅσο ἡ τῶν Ο' τῆς Π. Διαθήκης. καὶ μᾶλλον αὐτὸ δηλώνει καὶ ἡ σχετικὴ ἀπολογία τοῦ μεταφραστοῦ στὸν πρόλόγό του, σὲ μιὰ σκληρῶς ἀπτικίζουσα γλῶσσα. ἔχω παρόμοιο σφῆζόμενο ἀντικείμενο συγκρίσεως τὴν ἕτερεν μετάφρασι τῆς βιβλικῆς Ἀναβάσεως τὴ γνωστὴ ὡς «Ἑσδρας Ἱερεὺς», πού εἶναι ἐλληνικώτερη τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', ἀλλ' ὅχι πιστὴ περισσότερο σύνοψι ἢ διασκευὴ παρὰ μετάφρασι. ἡ ἀρχαΐζουσα γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐλληνικῆ τοῦ προλόγου τοῦ μεταφραστοῦ, ὀφειλόμενη ἀσφαλῶς στὴ γνωστὴ ἀλεξανδρινὴ ἐπιδειξιμανία, εἶναι μιὰ ἀπτικίζουσα γλῶσσα ἐπιτηδευμένη, ἐφάμιλλη σ' αὐτὸ πρὸς τὴ γλῶσσα τοῦ Ψευδαριστέου καὶ τῶν Ἀποσπασμάτων καὶ τοῦ Φίλωνος. τέτοια γλῶσσα δὲν μαθαίνεται μόνο σὲ σχολεῖα· δείχνει τριβὴ μακροχρονίου συμβιώσεως μὲ Ἑλλήνες. ἀπ' αὐτὸ συμπεραίνω ὅτι ὁ μεταφραστὴς ἐγγονὸς τοῦ ποιητοῦ, πρὶν μεταφράσῃ τὸ ἔργο τοῦ πάππου του, εἶχε μακρὰ διαμονὴν στήν Ἀλεξάνδρεια.

Ὁ Σιραχίδης στὴ Σοφία του εἶναι παίκτης πολλῶν μιμήσεων καὶ γι' αὐτὸ δέκτης πολλῶν ἐπιδράσεων. μιμεῖται τοὺς βιβλικοὺς ποιητὰς –ὅλα τὰ ποιητικὰ βιβλία–, Ψαλμοὺς, Ἰώβ, Παροιμίες, Σοφία, Ἐκκλησιαστή, Ἄσμα, Παιδεῖες, τὰ ὁποῖα λαφυραγωγεῖ, δέχεται ἐπιδράσεις πολλῶν εἰδωλολατρῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀπὸ τοὺς ὁποίους μπουκνώνεται, δείχνει συνεχῶς φθονιάρικα ὅτι, ὅσα εἶπαν οἱ Ἕλληνες, τὰ εἶπαν πιὸ μπροστὰ οἱ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τοῦ Ἰσραήλ, τοὺς ὁποίους ὅμως αὐτὸς συνοψίζει ἐρμηνεύει καὶ ἐκφράζει αὐθεντικώτερα ἀπὸ τοὺς ἴδιους, χωρὶς νὰ εἶναι κατώτερος ἀπὸ κανέναν. ἀντίθετα μάλιστα ἀπὸ τὸν Σολομῶντα εἶναι κι ἀνώτερος. διότι στὸ κάτω κάτω ὁ Σολομῶν ἦταν ἓνας *βέβηλος ἀχαλίνωτος* κι ἐξοργιστικὸς

λάγνος και ἄφρων, πού παρανέκλινε τὰ λαγόνια του στὶς γυναῖκες (146,141), ἐνῶ αὐτὸς ὁ συνετὸς καὶ πανάρετος Σιραχίδης τὶς γυναῖκες τὶς μισεῖ καὶ τὶς σιχαίνεται (82, ὅλο). καὶ πρῶτος αὐτὸς στὸ παραλήρημα τοῦ φθόνου του εἰσάγει στὰ κείμενα τῆς Βίβλου τὴν πλατωνικὴ σχιζοφρενικὴ διάκρισι καὶ «ἔχθρα καὶ τυραννικὸ ῥόλο τοῦ σώματος ἐπάνω στὴν ψυχὴ», λέγοντας τὸ ἀντιβιβλικὸ *παρενεξουσιάζεθης ἐν τῷ σώματί σου* (146,141). καὶ στὸ 11,33 λέει πλατωνιστὶ *Ψυχὴ πονηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐτήν*.

Λέει ὁ Δαυῖδ τὸ θεόπνευστο κι ἀμίμητο *Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου* (Ψα 109,10), τὸ ὁποῖο ὑπενθυμίζει κι ὁ συντάκτης τῆς ἐπίσης θεόπνευστης Σοφίας (Σο 20,4), τὸ λέει κι αὐτὸς ὁ πανάρετος ὡς ἄρπαγμα μὲ ἕξ διαφορετικοὺς τρόπους, σὰν κλεμμένο ἄλογο μὲ βαμμένα τὰ ἄσπράδια του, γιὰ νὰ μὴν ἀναγνωρίζεται ὡς κλοπιμαῖο·

1,12' *Ἀρχὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν Κύριον*

1,14' *Πλησμονὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν Κύριον*

1,16' *Στέφανος σοφίας φόβος Κυρίου*

1,18' *Ῥίζα σοφίας φοβεῖσθαι τὸν Κύριον*

1,24' *Σοφία καὶ παιδεία φόβος Κυρίου*

61,1' *Πᾶσα σοφία φόβος Κυρίου*.

δὲν χορταίνει νὰ τὸ κλέβῃ. μὲ τὸν ἀχαλίνωτο Σολομῶντα ὅμως, πού «ἔγραψε τὴ θεόπνευστη Σοφία του», κι αὐτὸς τὸν φθονεῖ στὴν πραγματικότητα καὶ γιὰ τὶς σεξουαλικές του ἐπιδόσεις – *χίλιες γυναῖκες* εἶχε ὁ *φιλογύνης!* (Βα 23,1)– βρίσκεται σὲ ἀσίγαστο καὶ πολὺ φθονερὸ ἀνταγωνισμό. 25 φορές «ὁ Σολομὼν στὴ Σοφία του» ἀναφέρει τὴ *σοφία* καὶ 27 στὸν Ἐκκλησιαστή του, 57 φορές ὁ Σιραχίδης στὴ δική του Σοφία (ὁ δὲ ψευδεπίγραφος «Σολομῶν» στὴ Σοφία του 32 φορές, ἐρχόμενος δεύτερος). σὲ κανένα βιβλίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἡ *σοφία* δὲν ἀναφέρεται τόσες φορές, ὅσες ἀναφέρεται στὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου. παραλήρημα. λαχάνιασε στὸ φθονερὸ ἀνταγωνισμό του φλερτάροντας τὴ *σοφία*, γιὰ νὰ τὴν κερδήσῃ ὁ σοφολάγνος «ἀπὸ τὸ Σολομῶντα». εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ συντάκτες τῶν δυὸ παρεισάκτων Σοφιῶν, διακατεχόμενοι κι ἐλαυνόμενοι ἀπὸ τὸ μιμητικὸ φθόνο τους, ἔχουν τὴ μανία νὰ ἐπιδείξουν περισσότερη *σοφία*. ἐπιγράφουν δὲ καὶ οἱ δυὸ τὰ βιβλία τους *Σοφία*, μιμούμενοι τὴ βιβλικὴ Σοφία, τῆς ὁποίας ποιητὴς θεωρήθηκε ὁ Σολομῶν. δὲν τὸν χώνεψαν τὸν ἄνθρωπο οὔτε γιὰ τὸ βιβλίο του οὔτε γιὰ τὶς γυναῖκες του καὶ γιὰ τὴ βαρβατοσύνη του. ἀλλὰ πάντως ὁ Σιραχίδης ἔρχεται πρῶτος ὡς ἐραστής τῆς *σοφίας*, πού τὴν κάνει καὶ πρόσωπο (ποιήματα 10 καὶ 78). καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι στὴ γυναῖκα ἀλλεργικός, ἀλλὰ τῆς κυρίας *Σοφίας* αὐτὸς τῆς γεμίζει τὸ σπῖτι λαχταριστὰ καλούδια (ἀτάκες κι ἐξυπνάδες) καὶ τῆς ἔχει κατάφορτα ὅλα τὰ κελλάρια της.

*Πάντα τὸν οἶκον αὐτῆς ἐμπλήσει ἐπιθυμημάτων
καὶ τὰ ἀποδοχεῖα ἀπὸ τῶν γεννημάτων αὐτῆς (1,17).*
ἔ, δὲν εἶναι κι ὡς ἐραστής ἀνώτερος ἀπὸ τὸ Σολομῶντα;

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐρωτικώτατο Ἄσμα «τοῦ ἀχαλίνωτου Σολομῶντος», ποὺ μυρίζει ἐλευθερόστομη βαρβατίλα, αὐτὸς τὸ ἀποπνευματώνει μὲ μιὰ πλατωνικῶς κι αἰγυπτιακῶς καββαλιστικὴ ἐρμηνεία, καὶ τὸ κάνει ἀνώτερο τοῦ λάγνου σολομωντείου. στὸ Ἄσμα αὐτὸς βάζει *νύμφην* τὴν *σοφίαν* καὶ *νυμφίον* τὸν *σοφόν*, μιλώντας καὶ γιὰ τὸν *οἶκον* τῶν *δύο* τους καὶ γιὰ τὰ *τέκνα* τους (14,20-27). ἔ, δὲν εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ Σολομῶντα καὶ στὴ *σοφία*; βελτιώνει καὶ τὴν Ἁγία Γραφή ὁ *πανάρετος*. *οὐκ ἔα αὐτὸν καθεύδειν τὸ τοῦ Σολομῶντος τρόπαιον*. ὄχι, θὰ τὸν ἀφήσῃ νάρθῃ *πρῶτος* ἐκεῖνος, ὁ *λάγνος* καὶ *βέβηλος*! τὸ χρυσὸ μετάλλιο τοῦ πρωτείου τῆς *σοφίας* ἀνήκει στὸν *πανάρετον σοφόν*, καὶ ὄχι στὸν ἀχαλίνωτον ἐκεῖνον *φιλογύνην*. αὐτὸς κι ὁ συνομήλικός του Ἰουδαῖος συντάκτης τῆς «Ἐπιστολῆς Ἀριστέου» εἶναι οἱ ἀρχαιότεροι εἰσηγηταὶ τῆς καταραμένης καββαλιστικῆς ἐρμηνείας τῆς Βίβλου τῆς λεγομένης *ἀλληγορικῆς*, ποὺ ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ τὰ *ἄσχημα λόγια* τοῦ Ἄσματος.

Καὶ τὸ Δαυῖδ, ποὺ κι ἐκεῖνος εἶχε *οὐκ ὀλίγας γυναῖκας, βουκόλια γυναικῶν πολλὰ σφόδρα* (Δδ 81,3), τὸν ἀνταγωνίζεται ὁ Σιραχίδης. καὶ δὲν τολμάει μὲν νὰ τὸν περάσῃ, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἀναδεικνύεται ἴσος του. καὶ *πρῶτα* *πρῶτα* 150 ψαλμοὺς ἐκεῖνος; 150 ποιήματα σοφὰ κι αὐτός. καὶ 2 παραπάνω αὐτὸς σὰν τελευταῖο πανωγόμε ὑπεροχῆς τὸ ἔνα (151) μιὰ «πνευματικώτατη» προσευχή - αὐτοβιογραφία φαρισαίου, ἓνα παραλήρημα φθόνου μὲ τὸ ὁποῖο μιμεῖται τὸ δαυῖτικὸ ψαλμὸ 18· τὸ ἄλλο (152) ἓνα *ἀλφαβητάριον* (ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίδα 22 ἐλεγείων) σὰν τὰ πολλὰ *ἀλφαβητάρια* τοῦ Δαυῖδ στοὺς Ψαλμοὺς καὶ «τοῦ Σολομῶντος» στὸ ἀκροτελεύτιο τῶν Παιδειῶν. στὴν *ἄξια γυναῖκα* ὁ *φιλογύνης* Σολομών, στὴν *ἄξεπέραστη Σοφία* ὁ Σιραχίδης, στὴν ὁποία μόνη –κατὰ τὴν κρίσι του– ἀξίζει ἐγκώμιο, γιὰτὶ αὐτὴ ἡ ὑπέροχη εἶναι μιὰ ἐρωμένη ποὺ τοῦ ἀντρός της στὸ κρεβάτι δὲν τοῦ παίρνει καὶ τὰ μυαλά. εἶναι ἡ ἴδια ἢ μουτσούνα του, ἢ μουτσούνα τοῦ *Σοφοῦ*. *Βοηθός μου καὶ σκεπαστής μου* λέγεται ὁ Κύριος στὴν αὐτοβιογραφικὴ προσευχή-ψαλμὸ 18 (στίχ. 3) ἀπὸ τὸ Δαυῖδ; *Σκεπαστής καὶ βοηθός* λέγεται κι ἀπὸ τὸ Σιραχίδη (151,4). ὅλη ἡ «προσευχή» του εἶναι σύννοφι καὶ διασκευὴ τοῦ ψαλμοῦ καὶ μετασχηματισμός του στὸ δικό του πρόσωπο, ποὺ καὶ πολλὰ δὲν τοῦ ταιριάζουν καθόλου· διότι αὐτὸς δὲν ἦταν κυνηγημένος καὶ πολεμιστὴς σὰν τὸ Δαυῖδ οὔτε ἐν τέλει βασιλεὺς μισούμενος ἀπὸ τὰ γύρω εἰδωλολατρικὰ ἔθνη. τὸ ἀπομίμημά του μοῦ θυμίζει κάποιον ἀνόητο κι ἀγράμματο καὶ φθονερὸ μῖμο, ὁ ὁποῖος μιμοῦνταν κάποιον ἐπιφανῆ ὁμιλητὴ κι ἐπει-

δὴ κάποτε ὁ ἐπιφανής, ὁ ὁποῖος μίλησε, παρ' ὅλο πὺν εἶχε πυρετό, ἄρχισε μὲ τὴ φράσι «Ἄν καὶ πυρέσσων,...», συνήθιζε καὶ ὁ φθονερός μῦθος ν' ἀρχίζει τὶς ὁμιλίαις του μὲ τὴ φράσι «Ἄν καὶ πυρέσσων,...», χωρὶς νὰ ἔχη τίποτε· διότι δὲν ἤξερε καὶ τί σημαίνει ἡ φράσι. καὶ γελοῦσαμε ὅλοι. τὸ δὲ γελοιότερο ἦταν ὅτι κάποτε ἔγραψε κιόλας τὴ φράσι ὡς «Ἄν κεπιρέσον». αὐτὸ κάνει καὶ ὁ Σιραχίδης σ' αὐτὴ τὴν «προσευχὴ του». ἐνάμισυ μέτρο κοντοστούπης φόρεσε πανοπλία ἀντρὸς δύο μέτρων.

ἔχει ὁ Δαυὶδ ἀνάμεσα στοὺς ψαλμούς του καὶ ἓνα πολὺ μεγάλο, δεκαπλάσιο τοῦ μέσου ὅρου τῶν ψαλμῶν του, τὸν 117; ἔχει καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα στὰ μικρὰ ποιήματά του ἓνα πολὺ μεγάλο, τὸν τρισκαιδεκαπλάσιο 146 ἢ *Πατέρων Ὑμνον* κατὰ τὴν παρεπιγραφή. ξεπερνάει τὸ Δαυὶδ. ἔχει ὁ Δαυὶδ ἐκεῖνον τὸν θαυμάσιο ψαλμὸ 103; ἔ, ἔχει καὶ αὐτὸς ἐκεῖνον τὸν *γεγαυρωμένον* καὶ «ἐφάμιλλο» 144.

Ἀρχίζει ὁ Δαυὶδ τὸ προοίμιό του λέγοντας ὅτι *Μακάριος ἀνὴρ* ὅποιος στὴ ζωὴ του πορεύεται ὅπως διδάσκεται στοὺς Ψαλμούς του; ἀρχίζει καὶ ὁ Σιραχίδης δυὸ ποιήματά του, 40 καὶ 43 μὲ τὸ *Μακάριος ἀνὴρ* ὅποιος διδάσκεται *σοφίαν* ἀπ' αὐτόν.

Μιμεῖται, καθὼς ἀνέφερα, καὶ τὸ Σολομώντα στὴ *Σοφία* «ἐκεῖνου» ἔχοντας καὶ αὐτὸς τὸν ἴδιο τίτλο στὴν ποιητικὴ συλλογὴ του, καὶ στὸ *Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου*, καὶ στὸ ἐπαναλαμβανόμενο σολομώντειο ἐναρκτήριο *Υἱέ*, παραλλάσσοντάς το σὲ *Τέκνον*.

Μιμεῖται καὶ τὸν Ἐκκλησιαστή μὲ τὸ νὰ ἔχη κάνει τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του κομπολόγι μικρῶν ποιημάτων σὰν τὰ σολομώντεια στὸ βιβλίό ἐκεῖνο.

Μιμεῖται καὶ τὸ Ἄσμα, χωρὶς τὴν ἐλευθεροστομία του βέβαια, στὸ πρῶτο καὶ ἐναρκτήριο τοῦ ποίημα - ὕμνον στὴ λατρευτὴ του Σοφία, καὶ πάλι στὸ ποίημα 10, ὅπου καὶ τὴν προσωποποιεῖ καὶ τὴ *λατρεύει*, ἐνῶ ἐκεῖνη τὸν *βασανίζει ἐν τῇ παιδεῖα αὐτῆς* καὶ τὸν *πειράζει* (=δοκιμάζει) *ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς* (9). τὴ φαντάζεται δίπλα στὸν Κύριο (Ἰαυέ). τοῦ ἀρέσει νὰ λατρεύῃ καὶ ἓνα πρόσωπο θηλυκό, ἔστω καὶ στὸ γραμματικὸ του γένος μόνο, μιὰ θεά. πολὺ ἰσχυρὴ ἢ πιεστικὴ γοητεία τῆς εἰδωλολατρίας στὴν ψυχὴ του, ἢ ὁποῖα εἰδωλολατρία ἀπὸ τὴ σύζυγο τοῦ θεοῦ ἀρχίζει πάντοτε τὴν πολυθεΐα της. καὶ ὅλη ἡ συλλογὴ τοῦ Σιραχίδου εἶναι ἓνα ἐρωτικὸ παραλήρημα στὴν ἐρωμένη του Σοφία· ὅπως ὁ κάθε εἰδωλολάτρης τὴν ἀνωτάτη θεά του τὴ νιώθει καὶ σὰν ἐρωμένη του. ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ «σολομώντειο» Ἄσμα τὸ φιλτράρει πρὸς τὸ σεμνότερο καὶ σωφρονέστερο μὲ τὴν καββαλιστικὴ ἐρμηνεία του (43,4-6). κλέβει καὶ «βελτιώνει» συνεχῶς. νομίζω ὅτι ὁ κάθε καββαλιστὴς ἐρμηνευτῆς –αὐτοὶ ὅλοι αὐταποκαλοῦνται «ἀλληγορισταί»– νιώθει μιὰ ἀπαράδεκτη κτητικότητα πάνω

στο κείμενο στο οποίο άσελγεῖ καββαλιστικῶς πολὺ ἀνευλαβῇ καὶ ἀναιδῇ. τὸ κάνουν αὐτὸ μερικοὶ καὶ σήμερα.

Μιμεῖται καὶ τὶς Παροιμίες μὲ τὸ νὰ ἔχη κι αὐτὸς στὴ συλλογὴ του τόσο ἄφθονα «ἀποφθέγματα», ὥστε ἔπειτα οἱ Χριστιανοὶ πολλές φορές νὰ μὴ μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν τὸ Σιραχίδη ἀπὸ τὶς Παροιμίες.

Μιμεῖται πολὺ φθονερά καὶ τὶς Παιδεῖες, ποὺ μέχρη στιγμῆς ἦταν ἓνα κουβάρι μὲ τὶς Παροιμίες. ὁ Σιραχίδης ἔχει τὴ λέξι *παιδεία* 35 φορές, ὅσες δὲν ὑπάρχουν στὶς Παιδεῖες οὔτε σὲ ἄλλο βιβλίον τῆς Ἀγίας Γραφῆς. εἶναι πάντοτε πληθωρικὸς στὶς μιμήσεις του. θέλει νὰ ξεπερνᾷ τὶς πηγές τῆς λογοκλοπῆς του, νὰ τοὺς ἔχη ξεπεράσει ὅλους σὲ ὅλα. ἰδιαιτέρως μιμεῖται τὶς Παιδεῖες στὸ ποίημα 75. μιμεῖται καὶ τῶν Παιδειῶν τὶς τετράδες (Πδ 5,1-18 = Σιραχ., 43,4' 77,1-3' 12-14' 80,1-4' 81, ὅλο· 83,2-6' 86-1,6' 134, ὅλο· 149,1-2). παρ' ὅλο δὲ ποὺ δὲν χωνεύει τὶς γυναῖκες, μιμεῖται τὶς Παιδεῖες καὶ στὸ ἐγκώμιο τῆς *ἀνδρείας γυναικός* (Πδ 6,1-22), τὴν ὁποία αὐτὸς ἐμφανῶς ἀκατάδεκτα τὴ λέει καὶ *γυναῖκα ἀγαθὴν* (Σιραχ., 83). τέλος τὶς μιμεῖται καὶ στὸ τελικὸ *ἀλφαβητάριόν* τους, ποὺ κι αὐτὸς τὸ ἔχει ὡς ἀκροτελεύτιο τοῦ βιβλίου του (152) καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 150, ἀλλὰ σ' αὐτὸν τὸ ἀλφαβητάριον εἶναι ἐγκώμιο τοῦ ἀρσενικοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ὄχι τῆς *ἀνδρείας γυναικός*. σωφρονίζει κι ἔτσι τὸν *φιλογύννη* Σολομῶντα μὲ τὰς *χιλίας γυναῖκας*.

Ὅπως ἀναφέρω στὴν Εἰσαγωγὴ στὴ Βίβλο (τ. 2' Κείμενον) ὁ Σιραχίδης στὴν ἀρχὴ τῆς ποιητικῆς συλλογῆς του (1,2) ἔχει μιὰ ἐκφρασι κοινὴ μὲ τὴ σφηνωμένη στὸν Ἰωβ *Λέξιν Ἐλιούς* (ε'· 36,27)· τὸ ἐκεῖ σλόγκαν *Ἀριθμηταὶ αὐτῷ σταγόνες ὑετοῦ* στὴν ποιητικὴ του συλλογὴ τὴ διατυπώνει ὡς *Σταγόνες ὑετοῦ... τίς ἐξαριθμήσει;* δὲν θὰ ἐπαναλάβω ἐδῶ ὅσα λέω γι' αὐτὸ στὴν Εἰσαγωγὴ στὴ Βίβλο.

Ἡ μίμησί του ποτὲ δὲν εἶναι φανερὴ καὶ παραπεμπτικὴ ἐπανάληψι τῶν λόγων κάποιων θαυμαστῶν προσώπων, ἀλλὰ πάντοτε κλοπιμαία καὶ πληθωρικῶς ἀνταγωνιστικὴ, ἐμποτισμένη ἀπὸ φθόνον, λαθραία καὶ ὑπουλὴ διαγωνιστικὴ λήψι γιὰ αὐτοπροβολή· πάντοτε ἱεροσύλος λαφυραγωγία.

Ὁ Σιραχίδης ὑπῆρξε ἓνας πρῶτος ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Ἀριστόβουλον ἐξώθησαν τὸν ἐντόπιον Ἰσραὴλ στὸν ἐξελληνισμό τῆς διανοήσεώς του καὶ νοοτροπίας του. καὶ εἶναι ἠθικὸς αὐτουργὸς τῶν ὅσων συνέβησαν στὸν τότε λαὸ τοῦ θεοῦ ἀπὸ τὸ 175 π.Χ. καὶ ἔξῃς. διότι ἡ λίγο πρὶν ἀπ' αὐτὸν ἐξελληνισμένη ἀλεξανδρινὴ παροιμία τῶν Ἑβραίων ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα τους καὶ μακριὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. κλέβει συχνὰ τεχνικὰ καὶ ἀντιλήψεις ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρικὴ ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία, τῆς ὁποίας φαίνεται γνώστης. ὁ ἐθνικισμὸς του ἔχει τὸ φαρισαϊκὸ ἐγωῖσμό νὰ προσποιῆται ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἑλληνικὴ κουλ-

τούρα, ἀλλὰ κρυφὰ καὶ ὕπουλα κλέβει ἀπ' αὐτὴ συχνά, μολύνοντας ἔτσι καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ ἔθνος του. ἀναφέρθηκα ἤδη σ' ἐπιδράσεις ποὺ δέχεται ἀπὸ τὸν προκλασσικὸ Ἑλληνα λυρικὸ ποιητὴ τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος Θεόγνι, ὁ ὁποῖος ἦταν ἓνας ἐμμανὴς ἀρσενοκοίτης. φυσικὰ δὲν παίρνει ἀπ' αὐτὸν αὐτούσια τὴν ἀρσενοκοιτίαν του, ἀλλὰ παίρνει τὸν συνεπακόλουθο ναρκισσικὸ ἐγωϊσμὸ ἐνὸς ἀρσενοκοίτου καὶ τὸ ὕφος καὶ γε τὴν κατὰ τὰ ἄλλα ἀνένοχη τεχνικὴ του, τὸ νὰ ἔχη τὴν ποιήσιν του σὲ πολλὰ μικρὰ ποιημάτια ποὺ συγκροτοῦν μιὰ ποικιλοθέματη συλλογὴ, ἀποφθεγματικὴ - παραινετικὴ, χωρὶς κεντρικὸ εἰρμό. χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐξάρτησι τοῦ ποιήματος τοῦ Σιραχίδου 121 ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Θεόγνιδος 1097-1104 μὲ θέμα τὸ πόσο ὀδυνηρὴ συμφορὰ εἶναι ἡ διάλυσι μιᾶς φιλίας. ἂν καὶ ὁ Θεόγνις, θρηνεῖ γιὰ μιὰ σοδομιτικὴ φιλία, ἐπειδὴ τὸν ἐγκατέλειπε ὁ κίναιδός του, γιὰ νὰ συνδεθῇ μ' ἓναν ἄλλον ἀρσενοκοίτη. φυσικὰ ἡ παραινετικὴ ποιήσιν σὲ ποιητικὴ συλλογὴ μικρῶν ποιημάτων καὶ στὸ Θεόγνι εἶναι κατ' ἐπίδρασι τῆς ἀνατολικῆς ποιήσεως σὰν ἐκείνη τῶν Παροιμιῶν καὶ τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ (κομπολόγια μὲ χάντρες), κι ὅταν ἡ τέτοια ποιήσιν ἀπὸ τὸ Θεόγνι πηγαίνει στὸ Σιραχίδη, εἶναι ἓνας ἐπαναπατρισμός, πάνω στὸν ὁποῖο θὰ μποροῦσε κανεὶς, θεωρητικὰ μόνο, νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἐπαναπατρισμὸ κι ἐπίδρασι τοῦ Θεόγνιδος στὸ Σιραχίδη, ἀλλ' ἀπλούστερα γιὰ μίμησι τῶν ἐγγχωρίων Παροιμιῶν καὶ τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ. ἀνεξάρτητα ὅμως τοῦ ὅτι ὑπάρχει ἀναντίρρητα καὶ ἡ προαποδεδειγμένη ἐπίδρασι τῶν Παροιμιῶν καὶ τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ, ἡ ἐμφανὴς ἀκρίβεια εἶναι ὅτι καὶ τοῦ Θεόγνιδος ἡ γνῶσις ἡ ἐπίδρασι καὶ ἡ κλοπιμαία τροφοδοσία εἶναι γεγονότα. καὶ ἀσφαλῶς μιὰ θεόπνευστη ποιήσιν, ὅπως προσπαθεῖ διακριτικὰ ὁ Σιραχίδης νὰ ὑποβάλλῃ ὡς τέτοια τὴ δική του, δὲν ταιριάζει καθόλου μὲ τὴν ἀντλησι νοημάτων καὶ νοοτροπίας ἀπὸ τὴ λογόρροια ἐνὸς ἀρσενοκοίτου, λαθραία μάλιστα καὶ φθονερῶς κλεμμένη.

Κλεμμένο ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κουλτούρα φαίνεται καὶ τὸ νόημα *Μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε*, ποὺ ἀνευρίσκεται στοὺς Αἰσχύλο, Σοφοκλῆ, Εὐριπίδη, καὶ Ἡρόδοτο⁹. ὁ Σιραχίδης στὸ φῶριό του αὐτὸ ἔχει τὴ σόλοικη διατύπωσι *Πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα* (31,10)· ἴσως ὅμως τὸ *μὴ* νὰ τὸ πρόσθεσαν γραφεῖς.

Κλεμμένο καὶ θανάσιμα ῥαδιενεργὸ πλουτώνιο εἶναι καὶ ἡ «φαλλοκρατικὴ», ὅπως τὴ λένε σήμερα, δηλαδὴ ἀρσενοκοίτειος καὶ ἰσλαμικὴ κακὴ ἀντίληψι γιὰ τὴ γυναῖκα (82 καὶ 142), ἡ ὁποία ἀνευρίσκεται στοὺς Ἡσίοδο, Περικλῆ, Εὐριπίδη, Εὐπολι, Ἀγνώνα, Ξενοφῶντα (Σωκράτη), καὶ Πλάτωνα (Σωκράτη)¹⁰.

Κλεμμένο εἶναι καὶ τὸ σκληρῶς ταξικὸ νόημα τοῦ ποιήματος 35 (στίχ. 3-6).

*Βάρος ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρης
καὶ ἰσχυροτέρῳ σου καὶ πλουσιωτέρῳ σου μὴ κοινώνει.
τί κοινωνήσῃ χύτρα πρὸς λέβητα;*

ἀνευρίσκεται στὸ αἰσώπιο Κύκνος καὶ κόραξ¹¹. θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ ἴσως ὅτι ὁ Σιραχίδης παίρνει τὸ παρόμοιο μὲ τὰ Αἰσώπια διδασκάλιο ἀπὸ κεῖνο τῆς Βίβλου γιὰ τὴν Κέδρο καὶ τὸν Ἄ-καν (Βα 93,11-12· Πα 74,25-26), ἀλλ' ἓνα ἔμπειρο μάτι καταλαβαίνει ὅτι ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν Αἰσωπίων παίρνει, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ Βίβλο.

Ἡ δὲ κατὰ τῆς γαστριμαργίας καὶ λιχνείας διδαχὴ τοῦ Σιραχίδου εἶναι σαφῶς ξεσηκωμένη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα¹².

Κλέβει δὲ ὁ Σιραχίδης (143,8) καὶ ἀπὸ τὸν πανάρχαιο κι ἄθῳ Ὅμηρο τόσο τὸ περίφημο Α70 τῆς Ἰλιάδος *τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρὸ τ' ἐόντα*, πὺν τὸ κλέβουν κι ἄλλοι πολλοὶ τέτοιοι, ὅπως ὁ συντάκτης τῆς Ἰουδιθ (9,5), καὶ ὁ ἐπίσης Ἰουδαῖος συντάκτης τῶν Σιβυλλικῶν Χρησμῶν (1,3), ὅσο καὶ τὸ λεγόμενο γιὰ τὸν Ὀδυσσεά στὴν ἀρχὴ τῆς Ὀδυσσεΐας (α 1-3), ὅτι *μάλα πολλὰ / πλάγχθη... / πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω* (Σιραχ. 115,1-3), καὶ τὸ κλέβει τρεῖς συναπτές κι ἀλλεπάλληλες φορὲς μὲ τρεῖς διαφορετικὲς καμουφλαρισμένες - παραλλαγμένες διατυπώσεις, ἐννοώντας στὴ θέσι τοῦ Ὀδυσσεῶς τὸν ἑαυτό του· φθονερὴ κλεπτομανικὴ βουλιμία.

Παίρνει ἀπὸ πολλοὺς θύραθεν πολλὰ ὁ Σιραχίδης, ἂν τὸν ἐρευνήσῃ κανεὶς συστηματικά, ἀλλ' ἔκρινε τόσο λίγο μόνο νὰ ἐρευνήσω τὸν ξιπασμένο αὐτὸ καὶ λωποδύτη ποιητὴ, ποὺ ἐξώθησε τὸν Ἰσραήλ σὲ ἄσχημη διολίσθησι. καὶ ἐνῶ ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὸν ἐπίλογό του, στὸν κολοφῶνα τῆς ποιητικῆς συλλογῆς του, ἀπὸ σκληρὸ σωβινισμό δαγκάνει φαρμακερὰ τοὺς Σαμαρεῖτες, δὲν λέει ὁ γλοιώδης οὔτε γρῦ γιὰ τοὺς ἀκαθάρτους ἐθνικοὺς καὶ μάλιστα γιὰ κείνους ποὺ πιέζουν τὸ λαό του ν' ἀρνηθῇ τὸν Κύριό του καὶ ν' ἀσπασθῇ τοὺς πολλοὺς καὶ ψεύτικους καὶ βρόμικους θεοὺς των καὶ τὴν ἀκάθαρτη καὶ διεστραμμένη ζωὴ τους. εἶναι σκληρὸς πρὸς τοὺς κατερραγμένους καὶ φιλόφρων πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς. ὅταν οἱ πιστοὶ τοῦ λαοῦ του μαρτυροῦσαν καὶ πέθαιναν γιὰ τὴν πίστι τους, αὐτὸς μὲ τὴ Σοφία του κουλτουριάζει περισυλλέγοντας κρυφὰ ξένες ἀκαθαρσίες τῶν δημίων.

Στὸν ναρκισσικὸ αὐτοβιογραφικὸ του ὀκτάστιχο ἐπίλογο ὁ ξιπασμένος ποιητὴς αὐτῆς τῆς Σοφίας (150) γράφει·

*Παιδείαν συνέσεως καὶ ἐπιστήμης
ἐχάραξα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ
Ἰησοῦς υἱὸς Σιράχ Ἱεροσολυμίτης,
ὃς ἀνώμβρησε σοφίαν ἀπὸ καρδίας αὐτοῦ.*

*μακάριος ὃς ἐν τούτοις ἀναστραφῆσεται,
καὶ θεῖς αὐτὰ ἐπὶ καρδίαν αὐτοῦ σοφισθήσεται.
ἐὰν γὰρ αὐτὰ ποιήσῃ, πρὸς πάντα ἰσχύσει,
ὅτι φῶς Κυρίου <εἰς> τὸ ἴχνος αὐτοῦ.*

λέγεται Ἰησοῦς, εἶναι γιὸς τοῦ Σιράχ, καὶ Ἱεροσολυμίτης. εἶναι γεγονός ὅτι δηλώνει κανεῖς τὸ πατριωτικὸ του ὄνομα συνήθως ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν του καὶ τὴ χώρα του, διότι μέσα σ' αὐτὴ ἔχουν ὅλοι τὸ ἴδιο. γι' αὐτὸ δὲν ἀποκλείεται ὁ ποιητὴς νὰ ἔγραψε τὴ Σοφία του ἔξω ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὴν Παλαιστίνη, πιθανώτερο στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἐπειδὴ διέμεινε ἐκεῖ κάποιο μεγάλο χρονικὸ διάστημα τῆς ζωῆς του ἢ κινήθηκε πολλές φορὲς μεταξὺ τῶν δύο πρωτευουσῶν, ὅποτε κατὰ πολλὰ κι ἀξιόλογα διαστήματα κατοίκησε καὶ στίς δυὸ καὶ ἔγραψε ἢ ὠλοκλήρωσε τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἦταν εὐλόγο νὰ δηλώσῃ *Ἱεροσολυμίτης*. ἔτσι δήλωναν ἄλλωστε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ οἱ περισσότεροι Ἕλληνες Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοὶ καὶ λογοτέχνες, ὅπως οἱ Ἐρατοσθένης Κυρηναῖος, Καλλίμαχος Κυρηναῖος, Ζηνόδοτος Ἐφέσιος, Ἀριστοφάνης Βυζάντιος, Ἀρίσταρχος Σαμόθραξ, Διονύσιος Θρᾶξ, καὶ ἄλλοι. ἡ συνήθεια εἶναι ἐλληνικὴ καὶ ὄχι ἰσραηλιτικὴ. αὐτὴ ἢ πιθανὴ προϋπάρχουσα σχέσι τοῦ πάππου μὲ τὸ ἐλληνικὸ καὶ τὸ ἐκ γενετῆς ἐλληνόγλωσσο ἰουδαϊκὸ περιβάλλον τῆς Ἀλεξανδρείας ἔφερε ἴσως κάποτε ἐκεῖ καὶ τὸν ἔγγονο, πιθανῶς γιὰ μόνιμη πλέον διαμονή, ἴσως λόγῳ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πολέμων ποὺ ἄρχισαν στὴν Παλαιστίνη, ὥστε νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖ τὴ μετάφρασι τοῦ ἔργου τοῦ πάππου του γιὰ τοὺς ἑλληνογλώσσους Ἰουδαίους καὶ γιὰ τοὺς φίλους Ἕλληνες καὶ νὰ μᾶς ἀφήσῃ καὶ τὸν πεζὸ πρόλογό του σὲ σκληρὴ ἀττικὴ γλῶσσα.

Ἀφοῦ ἐπέγραψε τὴν ποιητικὴ συλλογὴ του *Σοφία*, ὁ Σιραχίδης Ἰησοῦς κατ' ἀπομίμησι, ὅπως εἶπα, τῆς θεόπνευστης βιβλικῆς *Σοφίας*, γιὰ νὰ προβληθῇ μὲ μαστοριὰ σὰν ἓνας δεύτερος σοφὸς Σολομῶν τοῦ Ἰσραήλ, *Ἱεροσολυμίτης* καὶ αὐτός, κι ἀφοῦ γκρέμισε τὸν ἀρχαῖο καὶ φθονούμενο Σολομῶντα σὰν ἀχαλίνωτο στὴ λαγνεία του καὶ *μωμητόν* καὶ *ἄφρονα* (146,142· 143), ἐνῶ αὐτὸς εἶναι ἓνας ἐγκρατὴς καὶ συνετὸς καὶ ὁσιος, βελτιωμένη κοπὴ τοῦ ἀρχαίου Σολομῶντος, ἔπειτα σὰν σὲ ἀναλυτικώτερο ὑπότιτλο δίνει στὴ δική του *Σοφία* τὸ χαρακτηρισμὸ *παιδεία συνέσεως καὶ ἐπιστήμης*, μιμούμενος μὲ τὸ *παιδεία* καὶ τὸ ἄλλο παρόμοιο ποιητικὸ βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης *Παιδεῖαι*, τὸ ὁποῖο ἤδη ἀπὸ τότε, ὅπως φαίνεται, ἐκλαμβανόταν ἐπίσης ὡς ἔργο τοῦ Σολομῶντος. καὶ φυσικά, ὅπως ἔδειξα, κλέβει πολλὰ κι ἀπὸ τὰ δυὸ ἐκεῖνα βιβλία, λεηλατώντας τα κυριολεκτικῶς. δὲν χορ-

ταίνει νὰ κλέβῃ. ἡ βουλιμία του δείχνει ὅτι θὰ ἤθελε, ἂν ἦταν δυνατόν, νὰ ἐπιγράψῃ τὸ βιβλίον του

Σοφία

παιδεία συνέσεως καὶ ἐπιστήμης ἐκκλησιαστοῦ καὶ παροϊμιαστοῦ καὶ ᾄσμα καὶ ψαλμῶν βιβλίον Ἰησοῦ υἱοῦ Σιράχ Ἱεροσολυμίτου
ἐλαυνόμενος δὲ ἀπὸ τὸ μιμητικὸ του φθόνο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο διακατέχεται, ἔχει τὴ μανία νὰ ἐπιδεικνύῃ συνεχῶς τὴν πολλὴ σοφία του. γι' αὐτὸ καὶ λέει, ὅπως ἀνέφερα, τὴ λέξι σοφία 57 φορές, ὅσες αὐτὴ δὲν λέγεται σὲ κανένα κανονικὸ ἢ παρείσακτο βιβλίον, κι ἐξυμνεῖ κατ' ἐπανάληψιν τὴ σοφία, ὑποβάλλοντας ἔντεχνα στοὺς ἀναγνώστες τὴν ιδέα ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ φορεὺς καὶ ἡ πηγὴ τῆς σοφίας, ὁ σοφός. ἡ ἔλλειψι κάθε μετριοφροσύνης ἢ ἀχαλίνωτη σχετικὴ κάψα του καὶ ἡ ξιπασμένη φαρισαϊκὴ του οἴησι ἔπαρσι καὶ ὑπεροψία εἶναι ὀλοφάνερες. κατὰ τὴν ἀλαζονικὴν του γνώμη γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ βιβλίον του, μέσα στὴ διάνοιά του (*καρδίαν αὐτοῦ*) ἔχει σοφία ὅσα εἶναι τὰ νερὰ τῆς ὑψηλίου, καὶ ἀπ' αὐτὴ εὐδοκεῖ νὰ βρέξῃ (*ἀνομβρήση*) ἀπὸ ψηλὰ μιὰ βροχὴ καὶ στὰ κεφάλια τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. εἶναι μακάριος ὅποιος ἐντρυφᾷ στὴ σοφία του, διότι, βάζοντας καὶ μόνο τὰ βρεχόμενα τοῦ Σιραχίδου στὴ δική του διάνοια, γίνεται κι ἐκεῖνος σοφός (*σοφίζεται*)· καὶ μπορεῖ πλέον νὰ κατορθώσῃ μὲ δύναμι τὰ πάντα· διότι στὴν πορεία του θὰ βλέπῃ ποῦ πατάει (*ἵχνος*), ἀφοῦ θὰ ἔχῃ νὰ τὸν φωτίξῃ τὸ *φῶς Κυρίου* δοσμένο σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ Σιραχίδην. δὲν μπορεῖ νὰ κρύψῃ τὴν κάψα του καὶ τὴν προοπάθειά του νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι εἶναι θεόπνευστος.

Νομίζω ὅτι ὁ Σιραχίδης ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους φαρισαίους, τόσο μὲ τὴν ἱστορικὴ ὅσο καὶ μὲ τὴν κακὴ ἔννοια τοῦ ὄρου. εἶναι ἄξιο παρατηρήσεως ὅτι σ' αὐτὸν πρῶτον ἐμφανίζεται τὸ φαρισαϊκὸ πρῶτα κι ἔπειτα καὶ γενικώτερα ἰουδαϊκὸ δόγμα καὶ *παράδοσις πρεσβυτέρων* (Μθ 68,2-5) νὰ μὴν προφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ *Ἰανέ* (Μρ 66,11). γράφει (75,5)

*Ὅρκω μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου
καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς.*

Ἀλλὰ καὶ στὴν καταφρόνησι τῶν ἀνθρώπων ὁ Σιραχίδης φαίνεται χαρακτηριστικὸς φαρισαῖος, καταφρονητὴς τῶν ἄλλων σὰν ἐκείνον τῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου ποὺ δὲν ἀρκέστηκε στὴν ἀλαζονικὴ δόλῳσι τοῦ πόσο *δίκαιος* καὶ *νηστευτῆς* καὶ *ἅγιος* ἦταν ὁ ἴδιος, ἀλλὰ, γιὰ νὰ ἱκανοποιηθῇ πλήρως, κόρεσε καὶ τὴ βουλιμία του νὰ δαγκάσῃ καὶ τοὺς ἄλλους, *ἄρπαγας ἀδίκους καὶ μοιχοὺς*, καὶ μάλιστα καὶ τὸν παρόντα ἐκεῖ ἄθλιο *τελώνην*. δοῦλοι γυναῖκες καὶ Σαμαρεῖτες εἶναι γιὰ τὸ Σιραχίδην σκουπίδια ἄξια βδελυγμίας καὶ τιμωρίας καὶ

μόνο για την ιδιότητα με την οποία γεννήθηκαν. μ' έναν εκπληκτικά άνετο κυνισμό γεμάτο απανθρωπία γράφει στο *περί δούλων* ποίημά του (113, 1-4), σὰ νὰ πρόκηται για ζῶα, πῶς πρέπει ὁ δουλοκτητὴς νὰ τοὺς ἔχη συνεχῶς σὲ δουλειά, γιατί, ἂν τοὺς ἀφήσῃ νὰ ξεκουραστοῦν, ἀποθρασύνονται καὶ θέλουν κι ἐλευθερία, καὶ πῶς πρέπει νὰ τοὺς μαστιγώνῃ καὶ νὰ τοὺς βασανίζῃ σὰ γαϊδάρους, για νὰ μὴ σηκώνουν κεφάλι·

*Χορτάσματα καὶ ῥάβδος καὶ φορτία ὄνῳ,
ἄρτος καὶ παιδεία (= παιδεμός) καὶ ἔργον οἰκέτη.*

.....
*ἄνες χεῖρας αὐτῷ, καὶ ζητήσῃ ἐλευθερίαν.
ζυγὸς καὶ ἱμάς (= μαστίγιον) κάμψουσι τράχηλον
καὶ οἰκέτη κακούργῳ στρέβλαι καὶ βάσανοι.
ἔμβαλε αὐτὸν εἰς ἐργασίαν, ἵνα μὴ ἀργῇ·
πολλὴν γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία.*

ἐνῷ ὁ ἴδιος ὁ σοφὸς Σιραχίδης πρέπει νὰ ἔχη ἀτέλειωτη ἀργία καὶσχόλη (*σχολή*) κι ἀπραξία, για νὰ στοχάζεται τοὺς σοφοὺς στοχασμούς του (128,1) ποὺ μᾶς προσφέρει βρέχοντάς τους σὰ βροχὴ στὰ κεφάλια μας·

*Σοφία γραμματέως ἐν εὐκαιρίᾳ σχολῆς
καὶ ὁ ἐλασσούμενος πράξει αὐτοῦ σοφισθήσεται.*

Ἐκτὸς ἀπὸ ἀπάνθρωπος ὁ ξιππασμένος Σιραχίδης εἶναι καὶ ἀδίστακτα ἀντιβιβλικός. ὁ Μωϋσῆς στὸ Νόμο θεσπίζει μετὰ ἀπὸ 1 μέχρι 6 ἔτη δουλείας, κατὰ τὸ σαββατικὸ ἔτος, ὁ κύριος ν' ἀφήνῃ τὸ δοῦλο *ἐλεύθερον δωρεάν*· κι αὐτὸς δίνει ὁδηγίες πῶς οἱ κύριοι νὰ μὴν ἐπιτρέπουν στὸ δοῦλο μήτε ἀνάσα νὰ πάρῃ, ὥστε μήτε νὰ διανοηθῇ κάτι τέτοιο. κι ἂν ὁ κύριος βασανίσῃ τὸ δοῦλο, ὁ Μωϋσῆς θεσπίζει, για λίαν ἐπιεικῇ τιμωρία τῆς απανθρωπίας του, ν' ἀφήνῃ ἀμέσως τὸ παθόντα δοῦλο ἐλεύθερο· κι ἂν ὁ δοῦλος ἀπὸ τὸ χτύπημα τοῦ κυρίου του πεθάνῃ, νὰ θανατωθῇ κιόλας ὁ κύριος ἀμέσως· κι ὁ Σιραχίδης συνιστᾷ νὰ βασανίζονται οἱ δοῦλοι καὶ νὰ ξυλοκοποῦνται.

Καὶ σὰ μπαταλιασμένος γέρος, ποὺ ἔχασε για πάντα τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσῃ γυναῖκα καὶ κάνει ὁσίως καὶ φαρισαϊκῶς τὴν ἀνάγκη φιλοτιμία, ἀφήνει τὴ μισογυνία του νὰ ξεσπάσῃ καὶ γράφει (142,1) για τὶς γυναῖκες ἀποφθεγματικὰ τὸ ἰσλαμικὸ θέσφατο·

Κρείσσων πονηρία ἀνδρὸς ἢ ἀγαθοποιὸς γυνή.

ἡ πουριτανικὴ τύφλωσι κι ἀγριεμένη σεμνοτυφία καὶ σκληρότητα, ἡ ὁποία εὐδοκιμεῖ στὶς ψυχὲς τῶν κατὰ βάθος ὀλιγοπίστων, δείχνει πᾶ-

ντα τὴν κρυφὴ ἀνεκπλήρωτη νοσταλγία ποὺ νιώθει ἡ μεταμελημένη γιὰ τὴν ἀρχικὴ τῆς καλὴ ἐπιλογὴ καὶ παραπονεμένη κι ἀπαρηγόρητη ἀγνότητά τους γιὰ τὴν ἀχαλίνωτη καὶ ἄνετη καὶ ξαμολημένη ἀμαρτία κι ἀκολασία τῶν ἄλλων, ποὺ ἐρεθίζει τὸ φθόνο τους, καὶ ποὺ ἐκεῖ καὶ τότε ὁ δύστυχος Ἰουδαῖος γερο-φαρισαῖος, ὁ ἐκ γενετῆς «παγιδευμένος» στὴ λατρεία καὶ στὸ νόμο τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, τὴν ἔβλεπε νὰ τὴν ἀπολαμβάνουν οἱ εἰδωλολάτρες Ἑλληνες κατακτηταί. ὅσο ἡ ἀκολασία αὐτὴ ἦταν ἐπίδοσι τῶν ἀποκτηνωμένων βαρβάρων Χαναναίων ἢ Αἰγυπτίων ἢ Βαβυλωνίων ἢ Περσῶν, ὁ Ἰουδαῖος ἄντεχε νὰ τὴν περιφρονήσῃ καὶ ἀποκρούσῃ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἐθιμικὴ του βδελυγμία· ὅταν ὅμως τὴν ἀντίκρουσε νὰ τὴ βιώνουν μὲ φιλοσοφικὴ φινέτσα καὶ διαβολιὰ οἱ Ἑλληνες ὡς δῆθεν προηγμένοι κουλτουριάρηδες, ἡ ἰουδαϊκὴ του ἀντοχὴ δοκιμάστηκε πολὺ ἄγρια, καὶ δὲν ἄντεξε στὸν πειρασμό. ὑπῆρξαν βέβαια καὶ ἥρωες τῆς πίστεως ποὺ ἐπαναστάτησαν ἢ καὶ μαρτύρησαν, ἀλλ' οἱ περισσότεροι λύγισαν· καὶ μοιράστηκαν σὲ ἀκαθάρτους ἀποστάτες, ὅταν μποροῦσαν ν' ἀμαρτήσουν, καὶ σὲ ὀλιγοπίστους φθονεροὺς καὶ φαρμακεροὺς φαρισαίους, ὅταν δὲν μποροῦσαν· κι αὐτοὶ παρίσταναν τὸν ἀλύγιστο πουριτανό· κυρίως ὅταν γήρασκαν. ἀντὶ ὅμως νὰ τοὺς φταίῃ ἡ ἀκολασία, ποὺ τοὺς γαργαλοῦσε, τοὺς ἔφταιγε ἡ γυναίκα. καὶ δὲν καταλάβαιναν ὅτι ἔτσι βλασφημοῦσαν τὸ δημιουργό της. τέτοιος δείχνεται ὁ Σιραχίδης.

Καὶ μιὰ ποὺ θὰ ἦταν παρὰλειψι νὰ μὴν ἀφήσῃ καὶ τὸ ῥατσισμό τοῦ νὰ ἐκτονωθῇ μὲ ὅλη του τὴν κακεντρέχεια, μιμούμενος μὲ τὴν εὐκαιρία καὶ τὶς τετράδες τῶν βιβλικῶν *Παιδειῶν* (5,1-18), τεχνικῶς μόνο βέβαια, γράφει (149) γιὰ τοὺς σιχαμεροὺς καὶ *μωροὺς* Σαμαρεῖτες τὴν ἀκόλουθη τριλίξα - τετράδα·

*Ἐν δυσὶν ἔθνεσι προσώχθισεν ἡ ψυχὴ μου,
καὶ τὸ τρίτον οὐκ ἔστιν ἔθνος·
οἱ καθήμενοι ἐν ὄρει Σαμαρείας καὶ οἱ Φιλιστιῖμ
καὶ ὁ λαὸς ὁ μωρὸς ὁ κατοικῶν ἐν Σικίμοις.*

δὲν αἰσθάνεται τὴν παραμικρὴ εὐγνωμοσύνη πρὸς τοὺς δούλους καὶ τὶς γυναῖκες καὶ τοὺς Σαμαρεῖτες, ποὺ ἡ ἀθλιότητά τους ἀναδεικνύει τὴν Αὐτοῦ ἐλεύθερη κι ἀρσενικὴ καὶ ἰουδαϊκὴ Ὅσιότητα.

Πόσο δὲ ἐγωκεντρικὸ ναρκισσικὸ φίλαντο ἄφιλο κι ἄστοργο ἄτομο ἦταν ὁ Σιραχίδης, ὅπως δείχνουν τὰ γραπτά του, καὶ πόσο ἀερολογίες εἶναι τ' «ἀποτελεσματικὰ» παιδαγωγικὰ τῆς «σοφίας του» ποὺ φλυαρεῖ στὴ «Σοφία» του, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει, τὸ λέει ὁ ἴδιος στὸ ποίημά του 112,1-4, ὅπου γράφει·

*Υἱὼ καὶ γυναικί, ἀδελφῶ καὶ φίλῳ,
μὴ δῶς ἐξουσίαν ἐπὶ σέ ἐν ζωῇ σου·*

*καὶ μὴ δῶς ἑτέρῳ τὰ χρήματά σου,
 ἵνα μὴ μεταμεληθεῖς δέῃ περὶ αὐτῶν.
 ἕως ἔτι ζῆς καὶ πνοὴ ἐν σοί,
 μὴ ἀλλάξῃς σεαυτὸν πάσῃ σαρκί·
 κρεῖσσον γὰρ ἐστὶ τὰ τέκνα σου δεηθῆναί σου
 ἢ σὲ ἐμβλέπειν εἰς χεῖρας νύων σου.*

ὄχι φίλο, σύζυγο, ἀδερφό, γιό, γαμπρό, καὶ πεθερό νὰ τὸν ἔχῃς, ἀλλ' οὔτε πατέρα νὰ τὸν ἔχῃς δὲν ἦταν ἄνθρωπος· ὑπερβολικὰ φιλοτόμαρο ἄτομο, ἀδιαπότιστο ἀπ' ὅποιαδήποτε βιβλικὴ διδασκαλία. καὶ εἶναι στὴ «Σοφία» τοῦ ἔκδηλο ὅτι ἤθελε καὶ πάσχιζε νὰ χωθῇ σὰ θεόπνευστος στὴ Βίβλο· καὶ γιὰ 16 αἰῶνες τὰ κατάφερε· μὲ τὴ βοήθεια τοῦ χαλίφη τῆς Ῥώμης βέβαια, ποὺ καὶ στὴ Βίβλο βάζει τέτοιους κι ἀπὸ τὴν κόλασι στὸν παράδεισο μεταθέτει τέτοιους, ἀκυρώνοντας τὶς ἀποφάσεις τοῦ θεοῦ τὸ τσόκαρο.

Τὸ ποίημα 129 εἶναι αὐτοβιογραφία τοῦ κι αὐτοχαρακτηρισμός του· ἐπίσης καὶ τὰ ποιήματα 150· 151· 152. στὸ 129,9-16 περιμένει κι ἐλπίζει νὰ γίνῃ προφήτης, καὶ νὰ περιληφθῇ στοὺς συντάκτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (*ἐν Νόμῳ Διαθήκης Κυρίου*) μὲ πολὺ καύχημα γιὰ νὰ βρέχῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων τὰ *ῥήματα τῆς σοφίας αὐτοῦ*, ὥστε τὰ πλήθη νὰ *αἰνῶσι τὴν σύνεσιν αὐτοῦ* καὶ νὰ μείνῃ στοὺς αἰῶνες *τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ*, ἡ *ἐκκλησία τοῦ Ἰσραὴλ* νὰ *ἐξαγγέλλῃ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ*, καὶ ν' ἀφήσῃ στοὺς αἰῶνες *ὄνομα* ἐνδοξότερο ἀπὸ τὴ δόξα *χιλίων* ἐνδόξων. γράφει·

*Ἐὰν Κύριος ὁ μέγας θελήσῃ
 πνεύματι συνέσεως ἐμπλησθήσεται·
 αὐτὸς ἀνομβρήσει ῥήματα σοφίας αὐτοῦ
 καὶ ἐν προσευχῇ ἐξομολογήσεται Κυρίῳ.
 αὐτὸς κατευθυνεῖ βουλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιστήμην.
 καὶ ἐν τοῖς ἀποκρύφοις αὐτοῦ διανοηθήσεται.
 αὐτὸς ἐκφανεῖ παιδείαν διδασκαλίας αὐτοῦ
 καὶ ἐν Νόμῳ Διαθήκης Κυρίου καυχήσεται.
 αἰνέσουσι τὴν σύνεσιν αὐτοῦ πολλοί,
 καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος οὐκ ἐξαλειφθήσεται.
 οὐκ ἀποστήσεται τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ,
 καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζήσεται εἰς γενεὰς γενεῶν.
 τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγῶνται ἔθνη,
 καὶ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ ἐξαγγελεῖ ἐκκλησία.
 ἐὰν ἐμμείνῃ, ὄνομα καταλείψει ἢ χίλιοι,
 καὶ ἐὰν ἀναπαύσῃται, ἐκποιεῖ αὐτῷ. (129,9-16).*

πρέπει νὰ εἶχε τὰ μυαλά του ἀρκετὰ ξεκουνημένα ὁ κοκορῆκος.

Ὁ Σιραχίδης ἀποφεύγει ὁποιαδήποτε ἀντιπαράθεσι μὲ τὸν ἐλληνικὸ εἰδωλολατρικὸ κόσμον, ποὺ τὸν περιβάλλει καὶ ποὺ καταδυναστεύει τὸ ἔθνος του, τὸν Ἰσραήλ. ἡ ἀντρεία του ἐκτονώνεται στοὺς ἀδυνάτους καὶ κατερραγμένους· δούλους, γυναῖκες, καὶ Σαμαρεῖτες μὲ τὸ λάθρα ψυχοφθόρον ποιητικὸ τοῦ ἔργου.

4-8. «ΜΑΚΚΑΒΑΪΚΑ»

Ἀνάμεσα στὰ λόγια κείμενα τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ ὑπάρχει μιὰ ομάδα πέντε βιβλίων ποὺ λέγονται συνήθως κατὰ λάθος βιβλία *Μακκαβαίων* ἢ *Μακκαβαϊκά*. τὸ λάθος καὶ ἡ ἐπιπολαιότητα εἶναι τῶν Χριστιανῶν γραφέων ἀναγνωστῶν καὶ συναξαριστῶν.

Τὰ χρονικῶς πρῶτο καὶ δεύτερο ἀπ' αὐτὰ στὴ χειρόγραφη παράδοσι φέρονται κολλημένα σὲ ἓνα, καὶ φυσικὰ τὰ ξεκολλῶ. ὅπως συνέβαινε κάποτε καὶ μὲ τὸν Ἱερεμία καὶ τὴν Ἐπιστολὴ του καὶ τὸν Βαρούχ, ἢ μὲ τὶς τρεῖς Ἐπιστολὲς τοῦ Ἰωάννου, ἢ συμβαίνει ἀκόμη μὲ τὰ τρία βιβλία Παροιμίαι + Σοφία + Παιδεῖαι ποὺ στὰ χειρόγραφα καὶ τὶς ἔντυπες ἐκδόσεις εἶναι ἓνα κουβάρι, καὶ μὲ τὰ βιβλία Αἰχμालωσία καὶ Δανιὴλ ποὺ εἶναι κολλημένα. κι ὅπως ἀποκαθιστῶ τὰ βιβλία ἐκεῖνα τῆς Π. Διαθήκης, ἀποκαθιστῶ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ «Μακκαβαϊκά» βιβλία ξεκολλώντας τα. φέρονται δὲ τὰ δυὸ κολλημένα ὡς *Β' Μακκαβαίων*. τὸ χρονικῶς τρίτο φέρεται ὡς *Α' Μακκαβαίων*. αὐτὰ καὶ τὰ τρία ἔχουν σχέσι μὲ τὴν κατὰ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα ἐπανάστασι τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων κατακτητῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσί τους γιὰ ἓναν αἰῶνα, τῆς ὁποίας ἐπαναστάσεως ὁ χρονικῶς πρῶτος στρατηγὸς Ἰούδας ἐπωνομαζόταν *Μακκαβαῖος* (=Σφυροκόπος· ὅπως λέμε *Πολιορκτητὴς* ἢ *Πορθητὴς* ἢ *Κατακτητὴς* ἢ *Βουλγαροκτόνος* ἢ *Τουρκοφάγος*). οἱ Ἰουδαῖοι ἐπαναστάτες ὁμαδικῶς λέγονται μέσα σ' αὐτὰ τὰ βιβλία τρεῖς φορές *Ἀσιδαῖοι* (=Χασιδίμ = *Εὐσεβεῖς*) (Ἰούδας Μακκ. 40,2· Οἶκος βασιλ. 9,2· 30,4) ὅπως λέμε *Ὀρθόδοξοι* ἢ *Ζηλωταί*.

Μακκαβαῖος λοιπόν, πάντοτε σὲ ἐνικὸ ἀριθμὸ καὶ μόνο ἓνας, λέγεται μέσα στὰ κείμενα αὐτὰ 31 φορές (25+6) μόνον ὁ χρονικῶς πρῶτος στρατηγὸς Ἰούδας, ὁ ὁποῖος καὶ σκοτώθηκε νωρὶς, μετὰ 8 χρόνια πολεμικῆς δράσεως, ἀλλ' εἶναι ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Ἰουδαίας κι ὁ ἀγαπημένος καὶ πολὺκλαυτος ἀδερφὸς τῶν ἐπομένων δύο. αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του Ματθαθία καὶ ἄλλα τρία ἀδέρφια του ἦταν πάντοτε ἡγέτες τῆς ἐπαναστάσεως κι ἔπειτα ἀρχιερεῖς καὶ βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων γιὰ ἓναν αἰῶνα. κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους δὲν λέγεται στὰ κείμενα *Μακκαβαῖος* ποτέ. οὔτε ἀνευρίσκεται σ' αὐτὰ ὁμαδικὸ ὄνομα *Μακκαβαῖοι*. οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ὡς

οικογένεια λέγονταν *Ἀσμωναῖοι* ἀπὸ κάποιον προπάππο τους *Ἀσμών*. κατάγονταν ἀπὸ τὴν ἀρχιερατικὴ οἰκογένεια τοῦ Ἀαρὼν ὅπως καὶ οἱ τέσσερες ἐπιφανεῖς Σαδδουκαῖοι Ἱερεμίας Ἰεζεκιήλ Ἑσδρας καὶ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής. οἱ γόνοι τοῦ Ἀαρὼν ἤδη ἐπὶ Δαυῖδ ἦταν τόσο πολλοί, ὥστε ὁ Δαυῖδ τοὺς διέκρινε σὲ 24 γέννη - ἐφημερίες, γιὰ νὰ λειτουργοῦν μόνοι αὐτοὶ μέσα στὰ *ἅγια* τοῦ ναοῦ, ἐνῶ στὰ *ἅγια τῶν ἁγίων* ἔμπαινε καὶ λειτουργοῦσε μόνος ὁ ἀρχιερεὺς καὶ μόνο μία φορὰ τὸ χρόνο καὶ γιὰ μία μόνη στιγμή. ὁ ἐπὶ Δαυῖδ γενάρχης τῆς πρώτης ἐφημερίας, ἀπὸ τὴν ὁποία κατάγονταν οἱ Ἀσμωναῖοι, τ' ἀδέρφια τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, λεγόταν *Ἰωαρίμ* (στὰ χειρόγραφα τῶν ἐξεταζομένων παρεισάκτων βιβλίων εἶναι γραμμένος σφαλερὰ ὡς *Ἰωαρίβ*) (Πα 23,13· Οἶκος βασιλ. 6,1· 63,2· Λκ 2,1). ἐπειδὴ τὸ 163 π.Χ. ὁ «κανονικὸς» ἀρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων Ἰάσων εἰδωλολάτρησε καὶ ἔγινε Ἕλληνας, νομίζοντας προφανῶς ὅτι ἡ ὑπόθεσι ποὺ ἱστορεῖται στὴν Π. Διαθήκη ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ μέχρι τὸ Νεεμία ἔληξε ἀνεπιστρεπτί, ἔγιναν ἀρχιερεῖς οἱ Ἀσμωναῖοι, πρῶτα ἄτυπα ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος (162) καὶ ὁ Ἰωνάθαν (160), καὶ ἔπειτα ὁ δεῦτερος καὶ τυπικά (152), καὶ ἔπειτα καὶ βασιλεῖς (150 π.Χ.). καὶ ἡγήθησαν ἢ βασίλευσαν στοὺς Ἰουδαίους αὐτοὶ ἐπὶ 112 χρόνια, ἥτοι 12 ὡς ἐπαναστάτες καὶ 100 ὡς βασιλεῖς. ἡ βασιλικὴ αὐτὴ δυναστεία τῶν Ἰουδαίων εἶναι ἡ δευτέρη καὶ τελευταία μετὰ τὴν δυναστεία τοῦ Δαυῖδ. ἡ τρίτη τῶν Ἡρῳδῶν ἡ ἐπὶ Χριστοῦ δὲν ἦταν Ἰουδαῖοι, ἀλλ' Ἀραβες.

Τὰ ἄλλα δυὸ βιβλία, τέταρτο καὶ πέμπτο, δὲν ἔχουν καμμία σχέσι μὲ τοὺς Ἀσμωναίους ἐπαναστάτες καὶ βασιλεῖς, καὶ χρονικῶς βρίσκονται πολὺ μακριὰ ἀπ' αὐτοὺς. οὔτε ἔχουν μέσα στὸ κείμενό τους τὸ ὄνομα *Μακκαβαῖος*. μόνο ἀπὸ λάθος Χριστιανῶν γραφῶν πάλι καὶ μόνο ἐκτὸς κειμένου λέγονται *Γ' Μακκαβαίων* καὶ *Δ' Μακκαβαίων*. τὸ δῆθεν Γ' Μακκαβαίων, ποὺ παραδίδεται καὶ μὲ τὸν ἀρχικὸ καὶ εὐστοχώτερο τίτλο *Πτολεμαϊκά*, εἶναι ἓνα θρυλικὸ λογοτέχνημα γιὰ κάποιον διωγμὸ - γενοκτονία - ὁλοκαύτωμα τῶν Ἰουδαίων στὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ δὲ δῆθεν Δ' Μακκαβαίων εἶναι μιὰ φιλοσοφικὴ (στοϊκὴ) πραγματεία τοῦ 120 μ.Χ., ὅταν δὲν ὑπῆρχαν οὔτε Ἱερουσαλὴμ οὔτε Ἰουδαῖοι βασιλεῖς, ἡ ὁποία κλέβει πολλὰ ἀπὸ τὸν σύγχρονό της στοϊκὸ φιλόσοφο Ἐπίκτητο. αὐτὴ στὸ κείμενό της ἀναφέρει ὡς παράδειγμα τὸ μαρτύριο ἐνὸς εὐσεβοῦς Ἰουδαίου γραμματέως Ἐλεαζάρου καὶ μιᾶς εὐσεβοῦς Ἰουδαίας μὲ τοὺς ἑπτὰ γιούς της ποὺ μαρτύρησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασι τῶν Ἀσμωναίων καὶ τῶν Ἀσιδαίων. οἱ 9 μάρτυρες δὲν λέγονταν Μακκαβαῖοι οὔτε οἱ ἑπτὰ νέοι εἶχαν τὸν Ἐλεάζαρο διδάσκαλο. αὐτὰ τὰ δυὸ εἶναι φαντασιώσεις Χριστιανῶν συναξαριστῶν καὶ ῥητόρων. τὸ μαρτύριο τῶν ἐννέα ὁ ἀνώνυμος φιλόσοφος, ποὺ ἔγραψε τὴν πραγματεία, τὸ παίρνει ἀπὸ τὸ δεύτερο ἱστορικὸ βι-

βλίο που ιστορεῖ τὴ δρᾶσι τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου (κεφ. 10-15) καὶ τὸ παρατανύζει ἀκριβῶς στὸ πενταπλάσιο (κεφ. 8-35).

Ἀπὸ τὰ τρία πρῶτα καὶ ὄντως ἱστορικὰ βιβλία, ποὺ ἱστοροῦν τὴν ἐπανάστασι καὶ τὴ βασιλεία τῆς δυναστείας τῶν Ἀσμωναίων, μόνο τὸ δεύτερο ἔχει στὸν τίτλο του τὸ ὄνομα *Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος*· ὁ δὲ τίτλος του εἶναι καὶ πρώτη φράσι του ἐντὸς κειμένου. τὸ τρίτο κι ἐκτενέστερο ἀπ' ὅλα κι ὡς ἱστορία γενικώτερο καὶ μακροχρονιώτερο εἶχε στὸ ἑβραϊκὸ του πρωτότυπο τὸν τίτλο ποὺ μαρτυρεῖ ὁ Ὁριγένης· *Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ* (= *Σφάρο βῆθ σαβαναῖ ἔλ*)· σὰ νὰ λέμε «Ἱστορία τῶν εὐσεβῶν βασιλέων».

Ἀκολουθώντας πιστὰ τὸ κείμενο τῶν πέντε βιβλίων, ὅπως τὸ ἐκδίδω, τὰ ἐξετάζω εἰσαγωγικῶς μὲ τοὺς πραγματικοὺς τίτλους, τοὺς ὁποίους ἀποκαθιστῶ, δίνοντας ἐδῶ καὶ τοὺς κατὰ λάθος κι ἐξ ἐπιπολαιότητος τίτλους τῶν ἀντιστοιχῶς, καὶ τὸ χρόνο τῆς συντάξεώς των.

1. <i>Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαὶ</i>	162·124 π.Χ.	} Β' Μακκαβαίων
2. <i>Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον</i>	161 π.Χ.	
3. <i>Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ</i>	103-1 π.Χ.	Α' Μακκαβαίων
4. <i>Πτολεμαϊκά</i>	41-54 μ.Χ.	Γ' Μακκαβαίων
5. <i>Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ</i>	120 μ.Χ.	Δ' Μακκαβαίων

Οἱ πολλὲς χρονολογίες, ποὺ δίνονται στὰ τρία πρῶτα βιβλία τῆς ομάδος αὐτῆς τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Ἀσμωναίους, ἔχουν ἀφετηρία τὸ 312 π.Χ., ποὺ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς βασιλείας τῶν Σελευκιδῶν στὴν Ἀντιόχεια. ἀφαιρώντας τὸν κάθε διδόμενο ἀριθμὸ ἐτῶν ἀπὸ τὸ 312, βρίσκουμε τὸ πρὸ Χριστοῦ ἔτος.

Τὰ τρία αὐτὰ βιβλία εἶναι τ' ἀνεκτότερα ἀπ' ὅλα τὰ παρείσακτα. παρ' ὅλα τὰ λάθη τους, τὴν ἐμπάθειά τους, τὶς ἀνθρώπινες ἀτέλειές των, καὶ τὶς κάποιες κατὰ λάθος μόνο κακοδοξίες των, δὲν ἀστειεύονται μὲ τὴν πίστι στὸν Κύριο, ἔχουν ἱστορικῶς μαρτυρημένη θεάρεστη νοοτροπία, καὶ εἶναι πλησιέστερα πρὸς τὴ σοβαρότητα, τὴ νηφαλιότητα, καὶ τὴ βιβλικὴ ὀρθοδοξία. μαρτυροῦν δὲ καὶ ὅλα τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, τοὺς Ψαλμούς, καὶ σχεδὸν ὅλους τοὺς Προφῆτες.

Πολὺ σεμνὰ καὶ εἰλικρινὰ οἱ συντάκτες τῶν τριῶν αὐτῶν παρείσακτων βιβλίων ὁμολογοῦν ὅτι τὰ βιβλία τους δὲν εἶναι θεόπνευστα, οὔτε ὑπάρχει στὶς ἡμέρες των κανεὶς θεόπνευστος καὶ προφήτης. (Ἰούδ. Μακκ. 1,1-5. Οἶκος βασιλ. 17,2· 36,1).

4. ΜΑΚΚΑΒΑΪΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Οί δυο *Μακκαβαϊκαί Ἐπιστολαί* γράφτηκαν στήν Ἱερουσαλήμ καί στάλθηκαν στήν Ἀλεξάνδρεια κατά τὰ ἔτη 162 κι 124 π.Χ. αὐτό φαίνεται σαφῶς στήν Α΄ καί γράφεται ῥητῶς στή Β΄. στή χειρόγραφη παράδοσι παραδίδονται, ὅπως εἶπα, κολλημένες στήν ἀρχή τοῦ βιβλίου *Τὰ κατά Ἰούδαν τόν Μακκαβαῖον*, χωρίς καθόλου ν' ἀποτελοῦν μέρος του· ἐπειδὴ μόνες των δὲν θὰ μπορούσαν ν' ἀποτελέσουν ἐπιβιώσιμο κύλινδρο· θὰ χάνονταν. κι ἀντὶ νὰ ἐπισυναφθοῦν στοῦ τέλους τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐπισυνάφθηκαν στήν ἀρχή προφανῶς γιὰ λόγους χρονικῆς προτεραιότητος. τὴν Α΄ Ἐπιστολὴ τὴ γράφει ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος μαζί με τὸ συνέδριο - κυβέρνησί του ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἱερουσαλήμ καί τὸν καθαρισμὸ κι ἐγκαινισμὸ τοῦ ναοῦ (Χασελεὺ - Νοέμβριος τοῦ 162 π.Χ.), ἐνῶ τὴ Β΄ τὴ γράφει τὸ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ συνέδριο. οἱ δυο Ἐπιστολὲς ἔχουν τὸ ἴδιο θέμα· ἡ Α΄ ἀνακοινώνει καὶ ἡ Β΄ ὑπενθυμίζει στοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλεξανδρείας νὰ ἐορτάζουν μαζί με τὴν Ἰουδαίαν τὴν ἐπέτειο τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ. τὰ δυο σχόλια ὑποσημειώθηκαν ἢ παρασημειώθηκαν στήν Α΄ Ἐπιστολὴ ἀπὸ Ἀλεξανδρέα ἀναγνώστη πολὺ μετὰ τὸ 124 π.Χ., ὅταν οἱ Ἐπιστολὲς ἦταν ἤδη συνημμένες, ἐνῶ ἀργότερα, ἴσως καὶ μετὰ Χριστόν, παρεισέφεραν στοῦ κείμενο ὡς γλωσσήματα. ἀναφέρονται σὲ θρύλους γύρω ἀπὸ τὸ ναό. τὰ ἐπανεφέρα στὴ θέσι τους ἐκτὸς κειμένου, κι ἔτσι τώρα εἶναι καὶ ὀπτικῶς σαφῆ.

5. ΤΑ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΝ ΤΟΝ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΝ

Τὸ βιβλίον *Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον*, τοῦ ὁποῖου ὁ τέτοιος τίτλος εἶναι ἡ πρώτη φράσι του, κι ἀπὸ κεῖ τὸν παίρνω, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ τέτοιος τίτλος συνηθιζόταν πολὺ τόσο γιὰ ἱστορήματα ὅσο καὶ γιὰ μυθιστορήματα μὲ πρωταγωνιστὴ ἓναν ἥρωα ἢ ἓνα ἥρωϊκὸ ἐρωτικὸ ζευγάρι, μαρτυροῦν, μόνον μὲ παράθεσι πληροφοριῶν καὶ χωρὶς νὰ τὸ κατονομάζουν, πρῶτος ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν Πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ του μ' ἐκεῖνο τὸ *Ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν* (Εβ 14,40), ἔπειτα ὁ Ἰώσηπος ποὺ ἀντλεῖ πολλὰ ἀπ' αὐτὸ γιὰ τὴν Ἀρχαιολογία του, καὶ τρίτος ὁ ἀνώνυμος στοῖκός Ἰουδαῖος στὸ βιβλίον του *Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ* πού, ὅπως εἶπα, ἀπ' αὐτὸ ἀντλεῖ τὸ μαρτύριο τοῦ γραμματέως Ἑλεαζάρου καὶ τῆς μητέρας μαζὶ μὲ τοὺς ἑπτὰ γιούς της¹. ἔπειτα ὀνομαστὶ μαρτυροῦν τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον οἱ Κλήμης, Ὡριγένης, Κυπριανός, Εὐσέβιος, Ἀφραάτης ὁ Σύρος, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Ἀμβρόσιος, Ἰωάννης Χρυσόστομος, «Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων», Φιλοστόργιος, Ἰερώνυμος, Αὐγουστίνος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Θεοδώρητος, Ψευδιπλόλυτος, Προκόπιος Γαζαῖος, Πασχάλιον Χρονικόν, Γρηγόριος Α' Ῥώμης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα². ἐπεκτείνω ἐπὶ τόσα χρόνια τὴ μαρτυρία του, γιὰ νὰ φανῇ ἡ χρῆσι του.

Τὸ βιβλίον εἶναι γραμμένο πρωτοτύπως στὴν ἑλληνικὴ, μιὰ αὐστηρὴ ἀλλὰ καὶ λίγο μαλλιαρὴ καὶ ξύλινη κι ἀνούσια ἀττική, ὁ δὲ συντάκτης του τέσσερες φορὲς ἐξηγεῖ στοὺς ἀναγνώστες ὅτι τὰ ἱστοροῦμενα πρόσωπα στὴν Ἰουδαία μιλοῦσαν τὴν *πάτριον φωνήν* (15,9· 12· 44,8) ἢ *συριακὴν φωνήν* (44,10), ὅπως ἔλεγαν τότε τὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα (πρβλ. Μθ 10,2· Λκ 6,2· *Συρία* λέγεται ἡ χώρα τοῦ Ἰσραήλ· τὸ *Παλαιστίνη* δὲν ὑπάρχει στὴ Βίβλο· οὔτε στὰ παρείμενα βιβλία). στὸν πρόλογο καὶ στὸν ἐπίλογο τοῦ ἔργου του λέει ὅτι μὲ πολὺν κόπο καὶ ἰδρώτα καὶ μὲ κάποια ταπεινόφρονα ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἐγχειρήματός του, ἔκανε μιὰ *ἐπιτομὴ* τῆς πενταβίβλου Ἱστορίας τοῦ Ἰάσονος τοῦ Κυρηναίου. ζητεῖ συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ἀπαιτητικούς ἀναγνώστες· τόσο μόνον μποροῦσε νὰ προσφέρῃ μὲ τὶς φτωχὲς ἱκανότητες ποὺ ἔχει. ὁ ἴδιος εὐθύνεται μόνον γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιτομῆς καὶ τὴ γλωσσικὴ τῆς ἐμφάνισι· τὴν εὐθύνει γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀκρίβεια καὶ ἐπάρκεια ἔχει ὁ ἱστορικὸς Ἰάσων (1,1· 3-4· 45,2). τὸ ἔργο τοῦ Ἰάσο-

νος σήμερα δὲν σφύζεται. ὁ Ἰάσων ὁ Κυρηναῖος ἦταν προφανῶς ἑλληνομαθὴς Ἰουδαῖος τῆς Ἀλεξανδρείας (ὅπως καὶ οἱ μὴ Ἰουδαῖοι διευθύνονται τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος καὶ Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος). ἓνας τέτοιος Ἰουδαῖος πρέπει νὰ ἦταν κι ὁ συντάκτης τῆς παρούσης *Ἐπιτομῆς*, ὅπως δείχνει ἡ σκληρῶς ἀττική γλῶσσα. ὅπως ὅμως εἶπα, ἀττικίζει τὸ κατὰ δύναμιν. χρησιμοποιεῖ λ.χ. ἄλλοτε τὸ *ναός* καὶ ἄλλοτε τὸ *νεὸς* ἀκόμη καὶ δίπλα δίπλα (6,3 *ναοῦ*· 12,1 *νεών*· 16,1 *ναόν*· 20,6 *νεών*· 22,1 *νεών*· 22,2 *ναοῦ*· 22,5 *νεὸς*· 39,1 *νεών*· 42,2 *νεών*· 42,3 *ναόν*· 44,5 *ναοῦ*· 44,9 *ναοῦ*). χρησιμοποιεῖ ἔτσι 8 φορές τὴ λέξι *θάνατος* (9,3· 14,1· 14,2· 14,5· 15,12· 37,2· 38,2) καὶ 2 φορές τὴν ἀρχαϊκὴ καὶ ποιητικὴ καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀττικὴ λέξι *μόρος* (21,4· 37,2). ἔχει δὲ κι ἐβραϊσμούς, ὅπως τὰ *οὐχ ὥσπερ ἦν διαβάλλων* (3,2) καὶ *τῷ προσώπῳ τῆς ἐξουσίας* (8,1).

Τὸ βιβλίον ἔχει θέμα τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, ἐλευθερωτοῦ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἰουδαίας ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ ζυγὸ, καὶ καλύπτει ἱστορίᾳ 15 ἐτῶν· μόνο τῆς ἐπικῆς δράσεως τοῦ Ἰούδα. ὁ συντάκτης γνωρίζει τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἰουδαίας, τὸν καθαρισμὸ τοῦ ναοῦ, τὴν ἰδρυσι τῆς ἐορτῆς τῶν ἐγκαινίων κατὰ τὸ 162, καὶ τὴ συντριβὴ τοῦ Ἑλληνος στρατηγοῦ Νικάνορος, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει τὸν κατὰ τὸ 160 ἡρωϊκὸ θάνατον τοῦ Ἰούδα σὲ μάχῃ· τελειώνει τὸ βιβλίον ξέροντας τὸν Ἰούδα ζωντανὸ καὶ δραστήριον. ἄρα τὸ βιβλίον εἶναι γραμμένον ἀκριβῶς τὸ 161 π.Χ., ταυτόχρονα μὲ τὴν πηγὴ του, τῆς ὁποίας εἶναι συνομήλικη περιίληψι.

Εἶναι γραμμένον ὡς ῥητόρευμα σὲ ὕψος λόγου φρονηματισμοῦ ἐμψυχώσεως καὶ παροτρύνσεως, κι ἔχει ἓνα διδακτισμὸ πολὺ ἀνθρώπινο· *Παρακαλῶ οὖν τοὺς ἐντυγχάνοντας τῇδε τῇ βίβλῳ μὴ συστέλλεσθαι διὰ τὰς συμφοράς, λογίζεσθαι δὲ τὰς τιμωρίας μὴ πρὸς ὄλεθρον ἀλλὰ πρὸς παιδείαν τοῦ γένους ἡμῶν εἶναι* (13,1). ἔχει συχνὰ ἐμψυχωτικούς πολεμιστήριους θρύλους γιὰ σημεῖα καὶ ὁράματα *χρυσοχαλίνων* καὶ *σπαθοφόρων ἰππέων*, σὰν τοὺς ἀντιβουλγαρικοὺς καλπασμούς τοῦ καβαλάρη Ἀι-Δημήτρη πάνω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Θεσσαλονίκης ἀνάμεσα στὰ σύννεφα, σὰν τὶς κατὰ τὴ δεκαετία 1821-30 πολεμιστήριες «προφητεῖες τοῦ Ἀγιο-Κοσμᾶ», σὰν τ' ἀντιπολιτευτικὰ «θάματα καὶ ὁράματα» κι «ὀνείρατα» τοῦ Μακρυγιάννη, καὶ σὰν τὶς κατὰ τὸ 1940 ἐμφανίσεις τῆς Παναγίας τῆς Σκέπης στὸ Ἀλβανικὸ μέτωπο ἐναντίον τῆς παπικῆς Παναγίας - Μαντόνας τῶν Ἰταλῶν. ὅπως δῆποτε ὁ συντάκτης τοῦ βιβλίου εἶναι θαυματολογούρης. διακρίνεται τόσο γιὰ συγγραφικὴ μετριοφροσύνη καὶ ταπεινολογία ὅσο καὶ γιὰ ἐθνικὴ κομπορημοσύνη. ἔχει ἔντονον ἐξυμνητικὸ χαρακτῆρα, καὶ τὰ

παλληγκάρια τῆς ἐποποιίας του ὁρμοῦν συχνὰ *λεοντηδόν* (27,3), ὅπως κι ὁ *γενναῖος Ἰούδας* (36,2). ἔχει συχνή ἔκφρασι ἐμπαθείας μ' ἐκεῖνα τὰ *ἐξεβράσθη* καὶ ὁ *οὐκ ἀρχιερεὺς*, ὁ *μυσάρχης* (ἀντὶ *μυριάρχης* = ὑποστράτηγος) (11,5), ἢ καὶ *δύσφημος* (44,9), *κατάρατος* (33,1), *ἀνοσιώτατος* (19,2), *μιαρὸς* (7,1· 20,6· 49,9), *ἀλιτήριος* (33,3· 37,2), *τρισαλιτήριος* (19,3· 44,1), καὶ ἄλλα τέτοια. θεωρεῖ τὴν αὐτοκτονία εὐγενῆ θάνατο (43,2-3), καὶ πιστεύει στὰ μνημόσυνα καὶ μάλιστα τὰ πληρωμένα (36,3). ἔχει διάχυτη ἀντιβιβλική διδασκαλία· ἀπὸ ἄγνοια βέβαια, καὶ ὄχι ὡς ἐνσυνείδητη ἀντίρρηση. ἐνσυνείδητη ψευτιά ὅμως δὲν ἔχει, ὅπως ἔχουν ὅλα τὰ μὴ Μακκαβαϊκὰ παρτίσακτα ἀφηγηματικὰ βιβλία.

Ἔχει ὅμως ἐνθουσιαστικὲς ὑπεβολές - μπαροῦφες. τὸ ἴδιο γεγονός ἱστορεῖται σὲ τρία βιβλία ὡς ἐξῆς.

1. Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον 12,3· *Δύο γυναῖκες ἀνηνέχθησαν περιτετηκνῦναι τὰ τέκνα αὐτῶν· τούτων δὲ ἐκ τῶν μαστῶν κρεμάσαντες τὰ βρέφη καὶ δημοσίᾳ περιαγαγόντες αὐτὰς τὴν πόλιν, κατὰ τοῦ τείχους ἐκρήμνισαν.*

2. Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ 5,3· *...ἐκρέμασαν τὰ βρέφη ἐκ τῶν τραχήλων αὐτῶν...*

3. Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ 7,25· *...ὥστε καὶ γυναῖκας, ὅτι περιέτεμον τὰ παιδιά, μετὰ τῶν βρεφῶν κατακρημνισθῆναι...* (δὲν ἔχει οὔτε μαστοὺς οὔτε τραχήλους).

Γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ἀπαντᾶται ἡ σπουδαία ἐρμηνευτικὴ παρατήρησι ὅτι ὁ θεὸς ἐποίησε τὸ σύμπαν *ἐξ οὐκ ὄντων* (ἐκ τοῦ μηδενός) (15,12), κι αὐτὸ τὸ ἔξυπνο ἐρμηνευτικὸ γιὰ τὸ Γε 1,1 σλόγκαν ἦταν ποὺ δελέαζε πολὺ τοὺς Χριστιανοὺς συγγραφεῖς ὅλων τῶν αἰώνων.

6. ΒΙΒΛΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τὸ βιβλίον *Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ* εἶναι ἱστορία τῶν πέντε πρώτων Ἀσμωναίων ἡγετῶν καὶ βασιλέων· γραμμένο κατ' ἀρχὰς ἐβραϊστὶ στὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὰ ἔτη 103-101 π.Χ., πρέπει νὰ μεταφράσθηκε στὴν ἐλληνικὴ σχεδὸν ἀμέσως καὶ πιθανῶς στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαίους ἐλληνομαθεῖς, ἀλλ' εὐσεβεῖς, καὶ ὄχι ἐλληνόφρονες σὰν τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Ἀριστόβουλο ἀττικιστὰς καὶ προδότες τῆς πατρῶς πίστεως. τὸ ἔτος συντάξεώς του τὸ ὑπολογίζω ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ συντάκτης του στὴν κατακλείδα του δηλώνει ὅτι γνωρίζει τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ πέμπτου Ἀσμωναίου Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ (135-104 π.Χ.), ἀλλὰ δὲν ἱστορεῖ τὰ γεγονότα τῆς μόνο περιληπτικῶς τ' ἀναφέρει μὲ θαυμασμό. ἡ γλῶσσα τῆς ἐλληνικῆς του μεταφράσεως, σὲ σύγκρισιν μὲ τὴ γλῶσσα ὅλων τῶν ἄλλων κειμένων τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, εἶναι ἡ πλησιέστερη πρὸς τὴ γλῶσσα τῶν Ο΄ σχεδὸν ἡ ἴδια. τὸ βιβλίον, ἀνάλογα μὲ τὸ τίνος Ἀσμωναίου τὴν ἡγεμονίαν ἢ βασιλείαν καλύπτει, διακρίνεται σὲ τέσσερα μέρη, καὶ ἓνα πέμπτον ἀπροφικόν, τὸν ἐπίλογον, ὡς ἀκολούθως.

Ἡγέτης - βασιλεὺς		κεφάλαια	ἔτη π.Χ.
Α΄. Ματθαίας	πατέρας τῶν τριῶν	1-10 (12%)	175-168
Β΄. Ἰούδας Μακκαβαῖος	υἱὸς Ματθαίου	11-35 (38%)	168-160
Γ΄. Ἰωνάθαν	υἱὸς Ματθαίου	36-54 (30%)	160-143
Δ΄. Σίμων	υἱὸς Ματθαίου	55-69 (20%)	143-135
Ε΄. Ἰωάννης Ὑρκανός	υἱὸς Σίμωνος	70	135-104

Ἀκριβέστερα καλύπτει τὰ κρισιμώτατα χρόνια 175-104 π.Χ., κατὰ τὰ ὅποια τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀπελευθερώθηκε ἀπὸ κάθε ξένο ζυγὸν –ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπιρροή– καὶ πρόκοψε σὲ πολλὰ καὶ ἔγραψε τὴ μετὰ τὴν Π. Διαθήκην ἱστορίαν του. μετὰ ἄλλα 40 χρόνια, κατὰ τὰ ὅποια ἡ βασιλικὴ δυναστεία ἔπese σὲ παρακμὴ (104-63 π.Χ.), συνολικὰ δηλαδὴ 112 χρόνια μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἢ 100 μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, οἱ Ἰουδαῖοι ὑποτάχθησαν στοὺς Ῥωμαίους καὶ στοὺς ἀπ' αὐτοὺς διωρισμένους Ἀραβες βασιλεῖς τῶν Ἡρῶδης, πρώην δούλους τῶν Ἀσμωναίων βασιλέων. τὸν τελευταῖον Ἀσμωναῖον βασιλέα δολο-

φώνησε και διαδέχτηκε ο έμπιστος δοῦλος του Ἡρώδης Α', ἐγκάθετος τῶν Ῥωμαίων.

Τὸ ἐν λόγῳ βιβλίο μαρτυροῦν ὁ Ἕλληνας Ἀλέξανδρος Πολυῆ-
στωρ, ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος, ποὺ τὸ ἀπορροφάει ὁλόκληρο στὴν Ἀρ-
χαιολογία του γιὰ νὰ γράψῃ τὰ δυὸ βιβλία της 12 καὶ 13, καὶ οἱ Χρι-
στιανοὶ Κλήμης, Τερτυλλιανός, Ὠριγένης, Κυπριανός, Ἀφραάτης ὁ
Σύρος, Εὐσέβιος, Ἀμβρόσιος, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Ἰωάννης Χρυσό-
στομος, Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων, Φιλοστόργιος, Ἰερώνυμος, Αὐγου-
στῖνος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Θεοδώρητος, Ψευδιππόλυτος, Προ-
κόπιος Γαζαῖος, Κοσμᾶς Ἰνδικοπλεύστης, Ἀνδρέας Κρήτης, Ἰώση-
πος (Ι' αἰ.), καὶ τὰ βιβλία τῆς Βαβυλωνιακῆς Ταλμοῦδ Σάββατον καὶ
Ἡμέρα στὴ Γεμαρά τους¹. μέχρι τὸ 250 τοῦλάχιστον, ποὺ σφζόταν τὸ
ἐβραϊκὸ του πρωτότυπο, ὁ Ὠριγένης, ποὺ τὸ κρατοῦσε στὰ χέρια
του, μαρτυρεῖ ὅτι τὸ βιβλίο ἐπιγραφόταν *Σφᾶρ βήθ σαβαναῖ ἔλ*
(= *Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ*), σὰ νὰ λέμε Ἱστορία τῆς
δυναστείας τῶν θεοσεβῶν βασιλέων. ὁ τίτλος, τὸν ὁποῖο ξαναμετα-
φράζω ἀπὸ τὴν ἐβραϊκὴ στὴν ἐλληνικὴ τῶν Ο' κι ἐπαναφέρω στὸ βι-
βλίο, συμφωνεῖ ἀπόλυτα μὲ τὴν κατακλεῖδα τοῦ βιβλίου, στὴν ὁποία
κατ' ἀπομίμησι τῆς πολλῆς φορὲς ἐπαναλαμβανομένης βιβλικῆς κα-
τακλεῖδος κάθε βασιλείας στὸ βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης *Βασιλεῖς*, ὅπου
ὁ θεόπνευστος συντάκτης παραπέμπει στὰ Πρακτικὰ τῆς βασιλικῆς
αὐτῆς (λ.χ. Βα 36,9· 39,7· 40,8· κλπ.), λέει κι αὐτὴ· *Καὶ τὰ λοιπὰ τῶν*
λόγων Ἰωάννου καὶ τῶν πολέμων αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐ-
τοῦ, ὧν ἠνδραγάθησε, καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν, ὧν ᾠκοδόμησε,
καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ, ἰδοὺ ταῦτα γέγραπται ἐπὶ Βιβλίῳ ἡμερῶν
ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐγενήθη ἀρχιερεὺς μετὰ τὸν πατέρα αὐ-
τοῦ. καὶ τὸ βιβλίο δηλαδὴ αὐτὸ εἶναι ἐπιτομὴ τῶν Βασιλικῶν Ἡμερο-
λογίων, ὅπως καὶ τὸ θεόπνευστο βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης *Βασιλεῖς* εἶ-
ναι ἐπιτομὴ πολλῶν τέτοιων Ἡμερολογίων (*Βιβλίων Ἡμερῶν*). ἡ *Βί-*
βλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων δηλαδὴ εἶναι συντεταγμένη μὲ βιβλικὲς
προδιαγραφές. ἀλλὰ βέβαια εἶναι βιβλίο ἀνθρώπινο. στὸ 36,1 ὁ συ-
ντάκτης γράφει· *Ἐγένετο θλίψις μεγάλη ἐν τῷ Ἰσραήλ, ἥτις οὐκ ἐγέν-*
ετο ἀφ' ἧς ἡμέρας οὐκ ᾤφθη προφήτης ἐν αὐτοῖς. ὁ ἴδιος εἶναι εἰλι-
κρινῆς καὶ οὔτε περνάει ἀπὸ τὴ σκέψι του ὅτι τὸ βιβλίο του εἶναι θε-
όπνευστο. ἔχει ἐπίγνωσι κι ὁμολογεῖ ὅτι ζῇ σὲ μιὰ ἐποχὴ χωρὶς θεο-
πνευστία. γι' αὐτὸ φυσικὰ οὔτε ὁ δράστης οὔτε ὁ συντάκτης τῆς ἱστο-
ρίας αὐτῆς μπόρεσε νὰ διαφύγῃ τὴ συμμετοχὴ του σὲ μιὰ πρᾶξι πολὺ
βέβηλη καὶ βρόμικη, σχετικὴ μὲ τὸν μυθικὸ Ἡρακλῆ, ὅπως θὰ ἐκθέσω
παρακάτω.

Τὸ ἐξεταζόμενο βιβλίο, σὲ σύγκρισι μὲ ὅλα τ' ἄλλα παρείσακτα
βιβλία εἶναι τὸ σοβαρότερο κι ἀξιολογώτερο. εἶναι δὲ καὶ τὸ δεύτερο

σὲ ἔκτασι μετὰ τὸ βιβλίον τοῦ Σιραχίδου. εἶναι σοβαρὸ ἱστορικὸ βιβλίον ὑψηλῆς ἀξίας, ποὺ καλύπτει περίπου τὸ ἓνα τέταρτο τῶν τελευταίων 400 προχριστιανικῶν χρόνων τοῦ Ἰσραήλ, τοὺς ὁποίους ἀφήνει ἀκάλυπτους ἡ Π. Διαθήκη. διότι ἡ Π. Διαθήκη καὶ σὲ σύνταξι καὶ σὲ ἱστορικὴ κάλυψι σταματᾷ μετὰ τὴν Ἀνάβασιν (Νεεμία) περίπου τὸ 424 π.Χ.. ἡ Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων εἶναι βιβλίον χρήσιμο στὴν ἱστορικὴ πλαισίωσιν τῆς Κ. Διαθήκης καὶ στὴν ἐρμηνεία της. νομίζω ὅτι καὶ γιὰ τοὺς Ἰσραηλῖτες εἶναι πολὺ σπουδαῖο κείμενον γιὰ τὴν ἐθνικὴ τους ἱστορία. ὁ συντάκτης του δὲν εἶναι καθόλου θαυματολιγούρης. πουθενὰ στὸ κείμενό του δὲν ἀναφέρει σημεῖα καὶ ὁράματα σὰν τὸν προηγούμενον. μόνο κάπου κάπου, ἐνῶ γράφει ἱστορία, καὶ ὄχι διδασχὴ ἢ ὕμνον, παίρνει ὕψος ποιητικοῦ ἢ προφητικοῦ (παραινετικοῦ) κειμένου, ὅπως στὰ χωρία 3,3· 4,2-3· 11,1· κλπ. αὐτὸ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ στὴν Καινὴ δὲν γίνεται ποτέ, ἀλλὰ στὴν ἱστορία οἱ συντάκτες εἶναι ἀπαθέστεροι καὶ τοῦ Θουκυδίδου ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Στὰ κεφάλαια 51-52, ὅπου ἱστοροῦνται γεγονότα τοῦ 146 π.Χ., ἐμπλέκεται ὁ μῦθος τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ μυθολογία. ὅταν μέχρι ἓνα ἔτος πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὸν Ἰούδα τὸν Μακκαβαῖον (162) ἀρχιεράτευε καὶ ἐθναρχοῦσε σ' αὐτὴν ὁ εὐσεβὴς καὶ ἐν τέλει μάρτυς ἀρχιερεὺς Ὀνίας (175-163), ὁ «βασιλεὺς» τῆς Σπάρτης Ἀρειος, ποὺ βασίλευε σὲ μερικὲς ἑκατοντάδες μισελλήνων Σπαρτιατῶν ὅλο καὶ ὅλο σὲ μία μόνο γειτονιά τῆς Σπάρτης², σὰν τὸν πνιγόμενον πού, γιὰ νὰ γλυτώσῃ, ἀρπάζεται καὶ ἀπὸ τὰ μαλλιά του, ἀνοιγόμενος σὲ διπλωματικὲς σχέσεις μετὰ τοὺς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἔστειλε στὸν ἀνύποπτον Ὀνίαν ἓνα γράμμα, μετὰ τὸ ὁποῖο τοῦ ζητοῦσε φιλίαν καὶ συμμαχίαν καὶ τοῦ ἀνακοίνωνε ὅτι οἱ Σπαρτιάτες εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. στὸ λακωνικὸ γράμμα του, ποὺ καταχωρίζεται στὸ ἐξεταζόμενο βιβλίον, γράφει:

Ἀρειος βασιλεὺς Σπαρτιατῶν Ὀνίαν ἱερεῖ μεγάλῳ χαίρειν.

Εὐρέθη ἐν γραφῇ περὶ τε τῶν Σπαρτιατῶν καὶ < τῶν > Ἰουδαίων ὅτι εἰσὶν ἀδελφοὶ καὶ ὅτι εἰσὶν ἐκ γένους Ἀβραάμ. ...

καὶ σ' ἄλλες 5 σειρὲς τοῦ ζητᾷ φιλίαν καὶ συμμαχίαν· ἐννοεῖται ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων· διότι ἐπὶ Ὀνίου οἱ ἐπαναστατημένοι Ἰουδαῖοι ἀγωνίζονταν μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Ἰούδα τὸ Μακκαβαῖον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων Σελευκιδῶν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους. ὁ Ὀνίας δολοφονήθηκε μετὰ λίγες μέρες, καὶ τὸ γράμμα δὲν ἀπαντήθηκε τότε. κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (146 π.Χ.) οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ πρὸ 22 ἐτῶν εἶχαν ὑποτάξῃ τὴν Β. Ἑλλάδα (Μακεδονία ποὺ ἔφτανε μέχρι τὸ Σπερχειὸν καὶ τὸν Ἀχελῷον), ἐτοιμάζονταν μετὰ συμμάχους (δηλαδὴ καταδότες) τοὺς Σπαρτιάτες, νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ κατὰ τῆς Ν. Ἑλλάδος· καὶ μετὰ λίγους μῆνες

τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Ῥωμαῖος ὕπατος Λεύκιος Μόμμιος συνέτριψε τοὺς νοτίους Ἑλληνας, ὑπέταξε ὅλη τὴ Ν. Ἑλλάδα, καὶ κατέστρεψε ἀπὸ τὰ θεμέλια τὴν πρωτεύουσά τους Κόρινθο. ἐκεῖνο τὸ ἔτος, τὸ 146 π.Χ., ὁ Ἀσμωναῖος βασιλεὺς καὶ ἀρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων Ἰωνάθαν, ὁ ἀδερφὸς τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, πρὸ τῆς συντριβῆς τῶν Ἑλλήνων, κρίνοντας ὅτι *συνεργεῖ αὐτῷ ὁ καιρὸς* (= ἡ εὐκαιρία), ἔστειλε ταυτόχρονα πρεσβευτὰς στοὺς συμμάχους τοῦ *Ῥωμαίους καὶ Σπαρτιάτας*, ἐν γνώσει καὶ τῶν τριῶν μερῶν, φρεσκάροντας τὴν παλιὰ καὶ μὲ τοὺς δυὸ φιλίας καὶ συμμαχία του. καὶ στοὺς Σπαρτιάτες ἀπαντᾷ, ἔστω καὶ μετὰ 17 χρόνια, μὲ τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολή του, στὴν ὁποία βεβαιώνει ὅτι οἱ Σπαρτιάτες εἶναι πράγματι βιολογικοὶ ἀπόγονοι τοῦ γενάρχου τῶν Ἑβραίων Ἀβραὰμ καὶ φυσικὰ ἀδέρφια τῶν Ἰουδαίων.

Ἰωνάθαν ἀρχιερεὺς καὶ ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λοιπὸς δῆμος τῶν Ἰουδαίων Σπαρτιάταις τοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν.

Ἔτι πρότερον ἀπεστάλησαν ἐπιστολαὶ πρὸς Ὀνίαν τὸν ἀρχιερέα παρὰ Ἀρείου τοῦ βασιλεύοντος ἐν ὑμῖν ὅτι ἐστὲ ἀδελφοὶ ἡμῶν, ὡς τὸ ἀντίγραφον ὑπόκειται. καὶ ἀπεδέξατο Ὀνίας τὸν ἄνδρα τὸν ἀπεσταλμένον ἐνδόξως καὶ ἔλαβε τὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς διεσαφεῖτο περὶ συμμαχίας καὶ φιλίας. ...

στὴ συνέχεια ὁ Ἰωνάθαν, πέρα ἀπὸ τὴν ἀνανέωσι *τῆς φιλίας καὶ συμμαχίας*, τρεῖς φορὲς ἀναφέρεται στὴ (φυσικὴ - βιολογικὴ) *ἀδελφότητα* Ἰουδαίων καὶ Σπαρτιατῶν (*τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀδελφότητα καὶ φιλίαν...*, *δέον ἐστὶ καὶ πρόπον μνημονεύειν ἀδελφῶν...*, *περὶ τῆς ἀνανεώσεως καὶ τῆς ἀδελφότητος ἡμῶν...*). καὶ ὁ συντάκτης τοῦ ἐξεταζομένου βιβλίου τὰ καταχωρίζει ὅλ' αὐτὰ ὡς σπουδαία ἀνακάλυψι³. ὁ δὲ σημερινὸς ἀναγνώστης ἀσφαλῶς μένει κατάπληκτος γι' αὐτὴ τὴ γενεαλόγησι Ἰουδαίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Ὁ Ἰώσηπος ὅμως λέει καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα λέγονταν τότε πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιστολὰς αὐτὲς καὶ τὰ ὁποῖα τὶς ἐξηγοῦν καλὰ. μετὰ λίγες μέρες οἱ Ῥωμαῖοι μαζί μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, ὅπως εἶπα, κατέσκαψαν τὴν Κόρινθο. καὶ τοὺς μὲν λίγους Σπαρτιάτες, ποὺ ἦταν ἀνέκαθεν ξενομανεῖς ἀνθέλληνες καὶ γλοιώδεις προδότες, τοὺς ἔσφαξαν ὅλους ἰδιωτικῶς οἱ ὑπόδουλοι Πελοποννήσιοι, χωρὶς ν' ἀντιδροῦν οἱ Ῥωμαῖοι· δὲν τοὺς χρειάζονταν πλέον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ ἀπὸ τότε διεισέδυσαν στὴν Ἰουδαία, μετὰ 80 χρόνια ὑπέταξαν καὶ τὴν Ἰουδαία μὲ σφαγὲς πολὺ ἄγριες. ὅπως ἤδη ἀνέφερα, 12.000 Ἰουδαίους ἔσφαξε ὁ Πομπήιος, γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ, ἐπιβάλλοντάς τους ὡς ὑποτελεῖς βασιλεῖς καὶ τοὺς σπιούνους τοῦ Ἡρῶδης.

Ὁ «κριτικὸς ἐκδότης» τῆς Π. Διαθήκης Ess, στὴν ἔκδοσί του, στὸ ἐν λόγῳ βιβλίῳ, στὴ φράσι *παρὰ Ἀρείου τοῦ βασιλεύοντος* (52,1), ἀντὶ Ἀρείου ἐκδίδει *Δαρείου*. ἔτσι ὁ Δαρεῖος, κάποιος Δαρεῖος τέλος

πάντων, ἔγινε βασιλεὺς τῆς Σπάρτης. πάλι καλὰ ποὺ δὲν τὸν ἔκανε Φρειδερίκο. *Δαρείου* ἔχει ἀπ' αὐτὸν κι ὁ Tischendorf. οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες τῆς Ἑσπερίας, χρησιμοποιώντας μόνο τρία χειρόγραφα τῆς πολὺ φθαρμένης παπυρικῆς παραδόσεως κειμένου (SAV - σιναϊτικὸ ἀλεξανδρινὸ βενέτικο), δὲν μπόρεσαν ν' ἀντιληφθοῦν καὶ νὰ διορθώσουν τὴ διττογραφία *ΠΑΡΑΑΡΕΙΟΥ*· καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφτανε ἡ διττογραφία, εἶναι καὶ ἡ ὀριζόντια γραμμὴ τοῦ μεσαίου *Α* ξυμμένη, ὁπότε τὸ ἐναπομένον *Α* θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς «κριτικούς» *Δ*· διότι δὲν θὰ μπορούσε ὁ Σπαρτιάτης βασιλεὺς νὰ λέγεται *Ἀάρειος* (*ΠΑΡΑ Α-ΑΡΕΙΟΥ*)! τότε βέβαια θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τοῦλάχιστον *παρ' Ἀαρείου* (*ΠΑΡ ΑΑΡΕΙΟΥ*), ὁπότε μπορεῖ νὰ τοὺς ἔκοβε τοὺς καημένους τοὺς «κριτικούς» νὰ πλησιάσουν τὸ *παρὰ Ἀρείου* (ὡς *ΠΑΡΑ ΑΡΕΙΟΥ*), ἀλλὰ δὲν τοὺς ἔκοψε μέχρι τόσο. καὶ διάβασαν τὸ περιττὸ καὶ μεσαῖο *Α* ὡς *Δ* κι ἔκαναν τὸν *Ἀρείον Δαρεῖον*. ὁ Swete δὲν ἀντιλήφθηκε κι ἐκεῖνος τὴ διττογραφία, ἀλλὰ διάβασε - ἐξέδωσε *ΠΑΡΑ Δ ΑΡΕΙΟΥ* - *παρὰ δ' Ἀρείου*, μὴ ἀντιλαμβανόμενος ὅτι τὸ *δέ σ'* αὐτὴ τῇ θέσει δὲν στέκεται. πάλι καλὰ ποὺ δὲν ἐξέδωκε *παραδαρείου*. βάλει τὸν κόλο μάγειρα νὰ σοῦ μαγειρέψῃ σκατά, ὅπως λέει κι ἡ σοφὴ παροιμία. ὁ Rahlfs, ποὺ οὔτε κι αὐτὸς κατάλαβε, στὸ «κριτικὸ» ὑπόμνημά του λέει ὅτι καταφεύγει στὸν Ἰώσηπο κι ἀπὸ κεῖνον μαθαίνει ἐπὶ τέλους ὅτι ὁ Σπαρτιάτης βασιλεὺς λεγόταν *Ἀρειος* καὶ ὄχι *Δαρεῖος*. καὶ δὲν καταφεύγει ὁ βλάκας στὸ ἴδιο κεφάλαιο τοῦ κειμένου ποὺ ἐκδίδει (52,4), ὅπου καὶ σύμφωνα μὲ τὰ ἴδια τρία χειρόγραφα, ποὺ τοὺς ταλαιπωροῦν μὲ τὴν ἀκαταστασία τους ἐδῶ, 3 παραγράφους παρακάτω (§ 4) ὁ βασιλεὺς αὐτὸς λέγεται γιὰ δευτέρη φορὰ σωστὰ πλέον *Ἀρειος*· ἢ ἤθελε νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι ξέρει καὶ Ἰώσηπο; ὁ Μπρατσιώτης, ποὺ εἶχε ἀνατυπώσει ἀρχικὰ τὴν «ἔκδοσί» του ἀπὸ τὸν Tischendorf, ὅταν ἀργότερα, καθὼς λέει στὸν πρόλόγό του, τὴν ξαναανατύπωσε ἀπὸ τὸν Rahlfs, ἀλλὰ προφανῶς τοῦ ἔμειναν καὶ γονίδια τοῦ Tischendorf, ἴσως στὰ «δευτεροκανονικά» μόνο βιβλία, διατήρησε ὡς βασιλέα τῆς Σπάρτης τὸν *Δαρεῖον*. καὶ ἔρχομαι στὸν τριεθνὴ μῦθο τοῦ Ἡρακλέους.

Κατὰ τὴν τριεθνὴ λοιπὸν μυθολογία τοῦ 163-146 π.Χ., ὅταν ὁ γενάρχης τῶν Δωριέων καί γε τῶν Σπαρτιατῶν Ἡρακλῆς πῆγε στὴ Λιβύη γιὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν *Ἀνταῖον* (=τὸν ἰθαγενῆ) -ὑπ' ὅψιν ὅτι ἡ Κυρήνη τῆς Λιβύης ἦταν ἀποικία Δωριέων-, ἐκεῖ γονιμοποίησε μιὰ δισεγγονὴ τοῦ Ἀβραάμ (ἀπὸ τὴ Χεττούρα!), κι ἐκείνη τοῦ γέννησε γιό, ποὺ ὠνομάστηκε *Διόδωρος*. ὁ πατέρας τῆς δισεγγονῆς αὐτῆς τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ἔγγονος τοῦ Ἀβραάμ καὶ «πεθερὸς» τοῦ Ἡρακλέους δηλαδὴ, λεγόταν *Ἀφερ*. τὸ *Afer* ὅμως εἶναι ὄνομα λατινικὸ - ῥωμαϊκὸ καὶ σημαίνει *Ἀφρικανός* (*Afer Afri*, συγκεκριμένον δευτερόκλιτο

κατὰ τὸ *vīr vīrī*). ἔτσι μπαίνουν στὸ συμπεθεριὸ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὡς κουμπάροι. στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἡ Ἀφρικὴ στὸν Ὅμηρο λέγεται *Λιβύη* (δ 85) ἢ *Ὀρτυγία* (ο 404) (ἡ χώρα ἀπὸ τὴν ὁποία ἔρχονται τὸ καλοκαίρι οἱ ἀποδημητικοὶ *ὀρτυγες*, τὰ ὀρτύκια) καὶ οἱ Ἀφρικανοὶ λέγονται *Λίβυες*. τὰ *Afer Afri Africa* (= Ἀφρικανὸς Ἀφρικανοὶ Ἀφρικὴ) εἶναι λατινικά. εἶναι ἡ μόνη λατινικὴ λέξι πού χωθήκε, ὅπως χωθήκε, στὴν Π. Διαθήκῃ· δηλαδὴ μ' ἓνα σχόλιο - γλώσσημα· στὴ Γένεσι καὶ στὴν Παραλειπομένη· ξεκινώντας ἀπ' αὐτὸ τὸ σκεῦασμα τὸ παρασκευασμένο σ' αὐτὸ τὸ ἐξεταζόμενο βιβλίον. πρέπει νὰ εἶχε δημιουργηθῇ τότε μιὰ ἐκτεταμένη ἀπόκρυφη παραφιλολογία, στὴν ὁποία ἀναφέρονται - στηρίζονται οἱ δυὸ διπλωματικὲς ἐπιστολὲς κι ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλήθηκαν πολλὰ σχόλια, καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος θέματος δυὸ σχόλια, πού σιγὰ σιγὰ σφηνώθηκαν στὴν Ἀγία Γραφή. στὴν ἀρχὴ γράφτηκαν ἀπὸ λογίους καὶ μᾶλλον ἑλληνομαθεῖς Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαίους στὰ περιθώρια τῶν χειρογράφων τῆς Γενέσεως (47,1⁺· 2⁺) καὶ τῆς Παραλειπομένης (1,1⁺ ἢ κατὰ τὴν παλιὰ στιχαρίθμησι Α' Πα 1,32-33). ἔπειτα ἀπὸ χρόνια τὰ σχόλια τοῦ περιθωρίου χωθήκαν ὡς γλωσσήματα μέσα στὸ ἱερὸ κείμενο. ὅσοι διαβάζουν ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ εἶναι ἔμπειροι στὴν κριτικὴ ἔκδοσι κειμένων, ξέρουν καλὰ πῶς γίνεται αὐτὸ καὶ γιατί καὶ πόσο συχνά, κι ὅτι εἶναι μιὰ ἀθέλητη νοθεία, ἀλλ' ἐξ ἴσου καταστρεπτικὴ μὲ τὴν ἠθελημένη· μιὰ μάστιγα πού ἀντιμετωπίζεται πολὺ δύσκολα. σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὰ ἐν λόγῳ δυὸ γλωσσήματα ὁ ὑπέργηρος Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος τόσο στὴν Π. Διαθήκῃ (Γε 47,1⁺· 2⁺) ὅσο καὶ στὴν Καινὴ (Ῥω 9,19) θαυμάζεται, πού χάρι στὴ μεγάλη πίστι του γεννᾷ τὸν Ἰσαὰκ *ἐκατονταέτης πού ὑπάρχων*, ξαφνικά, πολὺ μετὰ τὸ γάμο τοῦ Ἰσαὰκ, στὰ 150 τοῦ χρόνια, παντρεύεται κι αὐτὸς μιὰ τρίτη γυναῖκα, τὴ *Χεττούρα*, ἢ κατὰ τὸν Ἰώσηπο *Κατούρα*⁴, καὶ γεννᾷ ἀπ' αὐτὴ, ὄχι ἓναν καὶ δυὸ, ἀλλὰ ἕξι γιούς, κι ἀπὸ τὸν τέταρτο, τὸν Μαδιάμ, ἀποκτάει καὶ πέντε ἐγγόνους (κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους πέντε γιούς ἀνάλογους ἐγγόνους, κι ἀπ' ὅλους ἀνάλογες ἐγγόνες), κι ὁ δεῦτερος ἀπὸ τὸν Μαδιάμ ἐγγονός του εἶναι αὐτὸς ὁ *Afer*, ὁ Ἀφρικανός. καὶ στὴ συνέχεια ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἄντρες, γιούς κι ἐγγόνους του, τοὺς στέλνει ὁ Ἀβραάμ κάπου στὴ Λιβύη, γιὰ νὰ τὴν ἀποικίσουν. κι ἐκεῖ φυσικὰ ἐκεῖνοι συναντιοῦνται μὲ τὸν Ἡρακλῆ, λὲς καὶ ἦταν νεώτερος τῶν ἀπογόνων του Δωριέων. ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ἀβραάμ τότε θὰ εἶχε περάσει τὰ 200 του. ἔτσι ὁ Ἡρακλῆς ἐγινε γαμπρὸς ἐπὶ δισεγγονῇ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ συμπεθερίασαν οἱ Σπαρτιάτες μὲ τοὺς Ἰουδαίους, κι ἐγιναν κι αὐτοὶ φυσικὰ τέκνα Ἀβραάμ· ξανὰ ὁ Ἡρακλῆς νεώτερος τῶν ἀπογόνων του. ὁ μῦθος ἀνευρίσκεται καὶ στὴ Γένεσι (χωμένος), καὶ στὴν Παραλειπομένη (χωμένος), καὶ στὸν Ἀλέξανδρο Πολυῖστορα (100-30 π.Χ.), καὶ στὸν

Ίώσηπο, καὶ στὸν Εὐσέβιο Καισαρείας ποὺ παραθέτει τὸ σχετικὸ θαυμασιό χωρίο τοῦ Ἰωσήπου, καὶ γε στὴν πηγὴ του (τὸ ἐξεταζόμενο βιβλίο).

Ἐξετάζοντας ὅλ' αὐτὰ τὰ κείμενα, καὶ χειρόγραφά τους, βρῆκα ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰωσήπος - *Afer* γράφεται σ' αὐτὰ ποικιλοτρόπως· Ἰωσήπος - *Afer*, Ἰωσήπος, Ἰωσήπος, Ἰωσήπος, Ἰωσήπος, Ἰωσήπος, Ἰωσήπος ἢ Ἰωσήπος (ἐξελληνισμένο στὸν Πολυΐστορα), Ἰωσήπος (στὸν Ἰωσήπο), Ἰωσήπος καὶ Ἰωσήπος (στὸν Εὐσέβιο ἀπὸ τὸν Πολυΐστορα). πάντως καὶ οἱ τρεῖς συμφωνοῦν ὅτι ἀπ' αὐτὸν ἡ Λιβύη ὠνομάστηκε Ἰωσήπος· ἔτσι τὸ γράφουν - τονίζουν σὰ λατινικὸ *Africa*⁵. ἂν στοὺς σημερινούς «κριτικούς» ὁ Ἰωσήπος ἔγινε Ἰωσήπος, γιατί νὰ μὴν ἔχη τόση ποικιλία κι ὁ Ἰωσήπος στοὺς ἀρχαίους; πρέπει δὲ κι ὁ μασοριτικός - νεοεβραϊκὸς φωνηεντισμὸς νὰ ἔπαιξε τὸ ῥόλο του σ' αὐτὴ τὴν ποικιλία. πολὺ διπλωματικὸ σκεῦσμα αὐτὸς ὁ τριεθνὴς μῦθος ὁ τόσο διεισδυτικὸς στὰ χειρόγραφα.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γύρω στὸ 50 μ.Χ. -καὶ ὅλοι οἱ ἀπόστολοι νομίζω- κρατοῦσε καὶ διάβαζε μιὰ Παλαιὰ Διαθήκη χωρὶς ἀκόμη αὐτὲς τὶς προσθήκες - σχόλια - γλωσσήματα, διότι στὴν Πρὸς Γαλάτας (9,2-3) γράφει ὅτι ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο γιουὺς ἀπὸ δυὸ γυναῖκες ὅλο κι ὅλο, τὴν Σάρρα καὶ τὴν Ἄγαρ. δὲν γνωρίζει τὴν *Χεττούρα* καὶ ὅλο τὸ γύρω ἀπ' αὐτὴ καὶ τὸν Ἡρακλῆ μυθικὸ ὑλικὸ ποὺ χώθηκε στὴ Βίβλο, δηλαδή στὰ χειρόγραφα της, μετὰ τὴ σύνταξι τῆς Κ. Διαθήκης. σὲ κάποια βέβαια, Ἀλεξανδρινὰ μᾶλλον, εἶχε χωθῇ καὶ πρὸ Χριστοῦ. κι αὐτὴ ἡ ῥύπανσι, ποὺ πολὺ ἀργότερα ἀπὸ χειρόγραφα τῶν Ὁπέρας μετὰ τὴν ἐπαναμετάφρασι καὶ στὸ μασοριτικὸ κείμενο, ἔχει ἀφετηρία τὸ ἐξεταζόμενο βιβλίο, ὅπου οἱ Σπαρτιάτες, λίγο πρὶν τελειώσουν ὅλοι, ἔπρεπε νὰ γίνουν φυσικοὶ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ. ἔνα σκατὸ ἔχει τὸ ἐν λόγῳ βιβλίο *Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ*, ἀλλὰ λέοντα. καὶ ξέρω ὅτι ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ εἶναι ἔτοιμη νὰ τὸ χάψη, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀνακάλυψε ἀκόμη. τὸ μαθαίνει ἐδῶ ἀπὸ μένα.

Ἐδῶ καταλαβαίνει κανεὶς πῶς εἶναι δυνατόν δυὸ τυπικῶς παρόμοια βιβλία, οἱ *Βασιλεῖς* τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἡ ἐδῶ *Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων τοῦ θεοῦ*, ν' ἀντλοῦν τὸ ἱστορικὸ ὑλικὸ τους ἀπὸ εὐσεβῆ κι ἀσεβῆ αὐλικά Ἡμερολόγια καὶ Πρακτικά, ἀλλὰ τὸ ἔνα νὰ εἶναι θεόπνευστο κι ἀλάθητο, ἐπειδὴ τὸ γράφει ἕνας προφήτης ἀπαρραπλάνητος, καὶ τὸ ἄλλο νὰ μὴν εἶναι θεόπνευστο, ἀλλὰ φορέας λαθῶν καὶ μάλιστα ἀκαθάρτων, ἐπειδὴ τὸ γράφει ἕνας μὴ προφήτης. ἐδῶ ἐρμηνεύω ἐπίσης καλλιτέρα τί θέλει νὰ πῇ στοὺς μαθητὰς του Τιμόθεο καὶ Τίτο ὁ Παῦλος, ὅταν τοὺς γράφει *Μὴ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν θεοῦ τὴν ἐν πίστει* (Α΄ Τι 2,2)· καὶ *Μωρὰς ζητήσεις καὶ γενεαλογίας*

καὶ ἔρεις καὶ μάχας νομικὰς περιστάσο· εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι (Ττ 7,2). προφανῶς ἀντιμετώπιζε ἓνα θέμα παρόμοιο μ' αὐτὸ ποὺ ἀντιμετωπίζω κι ἐγὼ ἐδῶ.

7. ΠΤΟΛΕΜΑΪΚΑ

Τὸ παρείσακτο βιβλίο *Πτολεμαϊκά* μαρτυρεῖται καὶ παραδίδεται ὄψιμα καὶ πενιχρά. πρῶτος τὸ μαρτυρεῖ ὁ ἄρειανὸς Εὐσέβιος Καισαρείας τὸν Δ΄ αἰῶνα ἔπειτα τὸν Ε΄ αἰῶνα ὁ πάλι ἄρειανὸς Φιλοσόργιος, καὶ ἔπειτα οἱ Θεοδώρητος, Γεώργιος Σύγκελλος, Φώτιος, καὶ Ψευδαθανάσιος¹· καὶ 15 μόνο περιθωριακοὶ κατάλογοι τοῦ Κανόνος, συνήθως πίνακες περιεχομένων σὲ χειρόγραφα. καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε παραθέτει χωρίο ἀπ' αὐτό.

Τὸ βιβλίο αὐτό, ποὺ σφαλερῶς λέγεται *Μακκαβαίων Γ΄*, διότι δὲν ἀναφέρεται ποτὲ σὲ *Μακκαβαίους* ἢ *Μακκαβαῖον*, οὔτε ἔχει κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν βιβλίων ποὺ λέγονται *Μακκαβαίων Α΄ καὶ Β΄*, ὁ Φιλοσόργιος κατὰ τὸ Φώτιο τὸ *ἀπεδοκίμαζε, τερατῶδες αὐτὸ καλῶν καὶ οὐδὲν ὅμοιον τῷ πρώτῳ διεξερχόμενον* (=...ποὺ καὶ τίποτε τὸ κοινὸ δὲν ἱστορεῖ μὲ τὸ Α΄ Μακκαβαίων). ἀναφέρει τὸ Α΄, ἐπειδὴ περιέχει καὶ ὅλη τὴν ἱστορίαν τοῦ Β΄. θέλει νὰ πῇ ὁ Φιλοσόργιος ὅτι ἀποροῦσε καὶ αὐτὸς γιατί λέγεται *Γ΄ Μακκαβαίων*. ἡ λύσις βρίσκεται στὸν Ψευδαθανάσιο, ὁ ὁποῖος διέσωσε τὴν πληροφορία ὅτι τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐπιγραφόταν *Πτολεμαϊκά*. πιθανῶς δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Σύγκελλος τὸ ἴδιο αὐτὸ βιβλίο ἐννοεῖ μὲ τὴν φράσι τοῦ *Καθὼς ἐν τοῖς Πτολεμαϊκοῖς γέγραπται*. ὁ τίτλος αὐτὸς εἶναι πολὺ ταιριαστὸς καὶ τὸν υἱοθετῶ ἀσυζητητεῖ.

Τὰ Πτολεμαϊκά εἶναι βιβλίο ἀκέφαλο. μετὰ ἀπὸ κωδικολογικοὺς καὶ γραμματολογικοὺς ὑπολογισμοὺς συμπεραίνω ὅτι τοῦ λείπει ἀπὸ μπροστὰ πολὺ κείμενο καὶ φυσικὰ ὁ ἀρχικὸς τοῦ τίτλος. γι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθηκε συμβατικὰ *Γ΄ Μακκαβαίων*, ἀπλῶς ἐπειδὴ στὰ συλλογικὰ χειρόγραφα βρέθηκε δίπλα στὰ Μακκαβαϊκὰ βιβλία. τὸ ἀκέφαλό του ἀπλῶς τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ καθένας, διότι τὸ βιβλίο ἀρχίζει ἀπότομα καὶ ξεκρέμαστα· *Ὁ δὲ Φιλοπάτωρ, μαθὼν παρὰ τῶν ἀνακομισθέντων τὴν γενομένην τῶν ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένων τόπων ἀφαίρεσιν ὑπὸ Ἀντιόχου, παραγγείλας... ἐξώρμησε...* ὑπολογίζω λοιπὸν ὅτι τὸ χειρόγραφό του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο κατάγεται τὸ διασωσμένο κείμενο, ἔχασε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κείμενου ἐκτάσεως 3.000 ἢ 6.000 γραμμάτων ἢ καὶ περισσότερα, δηλαδὴ 1 ἢ 2 φύλλα ἢ καὶ περισσότερα. 4 σελίδες μοῦ φαίνονται ἀρκετές, γιὰ νὰ ἐρμηνεύσω αὐτὴ τὴν ξεκρέμαστη ἐναρξί του. νομίζω ὅτι τὰ 4 σημερινὰ πρῶτα κεφάλαια (κατὰ τὴν ἐδῶ δική μου καλλιτέρεη κοπὴ καὶ ἀρίθμησι κεφαλαίων) εἶναι τὸ διασω-

σμένο υπόλοιπο της ιστορικής αναδρομικής εισαγωγής του συγγραφέως. αυτό το υπόλοιπο έχει έκτασι 6.500 γραμμάτων. υπολογίζω δηλαδή ότι, ἐφ' ὅσον τὸ θέμα τοῦ βιβλίου εἶναι ἓνας ξαφνικὸς καὶ ἄγριος διωγμὸς τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ κάποιον Πτολεμαῖο τῆς Αἰγύπτου καὶ μιὰ ἀπόπειρά του γιὰ γενοκτονία τους, σὰν τὸ λεγόμενο ὀλοκάτωμα τῶν χρόνων μας, τὸ μέρος τοῦ κειμένου ποὺ χάθηκε ἦταν τὸ ἕνα ἢ τὰ δύο τέταρτα τῆς εισαγωγῆς του. γι' αὐτὸ ὑπέθεσα ἀπώλεια 3.000 ἢ 6.000 γραμμάτων, δηλαδή ἑνὸς ἢ δύο φύλλων ῥαφτοῦ βιβλίου μὲ σελίδες τῶν 1.500 γραμμάτων. καὶ ὑποθέτω ὅτι στὸ χαμένο μέρος ὁ συγγραφεὺς ἔλεγε πόση ἀλληλεκτίμησι καὶ ἀγαστὴ συνεργασία εἶχαν οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας μὲ τοὺς προηγούμενους Πτολεμαῖους, καὶ πῶς ὁ τωρινὸς παράφρων Πτολεμαῖος στράφηκε ξαφνικὰ ἐναντίον τους τόσο στὴν Παλαιστίνη ὅσο καὶ στὴν Ἀλεξανδρεία. τὸ ἓνα μισὸ ἢ λίγο παραπάνω τοῦ χαμένου κειμένου ἔλεγε γιὰ τὴν καλὴν συνεργασία μὲ τοὺς προηγούμενους Πτολεμαῖους καὶ τὸ ἄλλο μισὸ ἢ λίγο παρακάτω γιὰ τὴν αἰτία τῆς μεταβάσεως τοῦ τωρινοῦ Πτολεμαίου στὴν Παλαιστίνη· κι ἔπειτα στὴν ἀρχὴ τοῦ διασωσμένου λέει γιὰ τὴν ἀφορμὴ τῆς ἐξαγριώσεώς του ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ἄρχισε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. δηλαδή τὸ χαμένο κείμενο ἦταν τὸ μισὸ περίπου τῆς ιστορικῆς εισαγωγῆς τοῦ συγγραφέως, γιὰ νὰ μπῇ στὸ κυρίως θέμα του, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸ κεφάλαιο 5 *Διακομισθεὶς δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον...*

Ἐνα δεύτερο ποὺ συμπεραίνω εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν Πτολεμαϊκῶν φαίνεται ὅτι ζῆ πολλὴ μετὰ «τὸ γεγονὸς» ποὺ περιγράφει· διότι κάνει πολλὴ χοντρά ιστορικὰ λάθη. ὁ παράφρων Πτολεμαῖος ποὺ δίωξε τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀναμιγνυόμενος στὴ δίωξι αὐτοπροσώπως καὶ κατευθύνοντάς την ἄμεσα, δὲν ἦταν ὁ Φιλοπάτωρ –κανεὶς ἀπὸ τοὺς δυὸ Φιλοπάτορες– ἀλλ' ὁ Εὐεργέτης Β' ἢ Φύσκων (= Φοῦσκος, Κοιλαρᾶς). ὁ Φιλοπάτωρ Β' ἦταν, ὅπως ἀνέφερα, ἓνα παιδί 15 ἐτῶν, ποὺ βασίλευσε λίγες μέρες μαζί μὲ τὴ μόλις χηρεύσασα μητέρα του· κι ἔπειτα σφάχτηκε κι αὐτὸ ἄγρίως ἀπὸ τὸν Φύσκωνα, τὸν ἀδερφὸ τοῦ νεκροῦ πατέρα του· καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἦταν διώκτης αὐτός. ῥητῶς ἄλλωστε καὶ διεξοδικῶς ὁ Ἰώσηπος λέει ἄλλα· ὅτι ὁ διώκτης ἦταν ὁ παράφρων Πτολεμαῖος Η' ὁ Εὐεργέτης Β' ἢ Φύσκων (145-116 π.Χ.)· ὁ γνωστὸς στὴν ἱστορία ὡς ψυχανώματος καὶ κακοῦργος καὶ μεγάλος ἐχθρὸς τῶν Ἰουδαίων καὶ μακροχρόνιος –ἐπὶ 30 χρόνια– διώκτης των. ὁ Ἰώσηπος δὲν γνωρίζει οὔτε μαρτυρεῖ τὸ βιβλίον Πτολεμαϊκὰ ἢ ἔστω Μακκαβαίων Γ', ἀλλὰ γνωρίζει τὸ διωγμὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὸ Φύσκωνα², ποὺ μόνο ἓνας τέτοιος ἔγινε ἐπὶ Ἑλλήνων κατόχων τῆς Αἰγύπτου, αὐτὸς ὁ ἐπὶ Φύσκωνος. κι ἐγὼ λέω ὅτι ὁ θεός, ποὺ κατὰ καιροὺς σωφρονίζει τοὺς δικούς του μ' ἔ-

ναν παλαβό, Ναβουχοδονόσορ ἢ Χίτλερ, χρησιμοποίησε τὸ Φύσκωνα, γιὰ νὰ πατάξῃ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι εἰδικῶς κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἀμέσως προηγούμενης δόξης καὶ εὐημερίας τῶν εἶχαν ἀπομακρυνθῇ πολὺ ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτη πίστι τῶν πατέρων τους καὶ εἶχαν ἀσχημονήσῃ ἐπὶ τῆς Βίβλου. ὁ Φύσκων, ἐπὶ δεκαετίες μὴ οὐσιώδης ἀλλὰ μόνον τυπικὸς συμβασιλεὺς τοῦ ἀδερφοῦ του Πτολεμαίου F' τοῦ Φιλομήτορος, ἀμέσως μετὰ τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ ἀδερφοῦ του, ποὺ ἄφησε διαδόχους τῆς βασιλείας του τὴ νεαρὴ γυναῖκα του καὶ τὸν ἀνήλικό γιό του Πτολεμαῖο Z' Φιλοπάτορα B', παντρεύτηκε τὴ χήρα τοῦ ἀδερφοῦ του μὲ τὴ συμφωνία νὰ συμβασιλεύσῃ οὐσιαστικὰ πλέον μὲ τὸν ἀνήλικό γιό της. τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου ὅμως καὶ τῆς ἀναγνωρίσεώς του ὡς οὐσιαστικοῦ βασιλέως ὁ Φύσκων ἔσφαξε τὸν ἀνήλικό Φιλοπάτορα, ὅπως ἀνέφερα καὶ στὴν ἀρχή, καὶ βασιλεύσε ἐπὶ 30 χρόνια (145-116 π.Χ.). καὶ δίωξε τοὺς μέχρι τότε εὐνοούμενους Ἰουδαίους. ὁ συγγραφεὺς λοιπὸν τῶν Πτολεμαϊκῶν, ἂν ζοῦσε κατὰ τὰ γεγονότα ποὺ ἱστορεῖ ἢ λίγο ἔπειτα, δὲν θὰ ἔκανε τόσο χοντρὸ λάθος. τὸ ἔκανε ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔζησε πολὺ μετὰ τὰ γεγονότα· 185 χρόνια ἔπειτα. μόνον μετὰ τόσα χρόνια μπορεῖ νὰ πῇ ἓνας ὅτι τοὺς Ἑβραίους δίωξε ὁ συνετὸς καὶ ἀγαθὸς Ἀντενάουερ καὶ εὐνόησε ὁ παλαβὸς καὶ κακόψυχος Χίτλερ. τέτοιο λάθος σήμερα, μετὰ 70 χρόνια, δὲν κάνει οὔτε ὁ πιὸ ἀγράμματος.

Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ ποὺ λέει ὁ συντάκτης τῶν Πτολεμαϊκῶν στὰ κεφάλαιά του 2-4, ὅτι ὁ Φιλοπάτωρ τῆς Ἀλεξανδρείας τάραξε τὸν πληθυσμὸ τῶν Ἱεροσολύμων, ἄντρες γυναῖκες καὶ παιδιά, περιγράφονται –πιὸ σεμνὰ ὅμως– στὸ βιβλίον Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον 3,5 ὅπου ὁ διώκτης τῶν Ἰουδαίων ἦταν ὁ ἀπεσταλμένος ἐνὸς ἄλλου Φιλοπάτορος, τοῦ Σελεύκου Δ' τῆς Ἀντιοχείας, πατὴρ τοῦ Ἀντίοχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς, ἴδια δὲ περιγράφονται καὶ στὸ Βιβλίον τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων 3,3 ὅπου ὁ διώκτης τῶν Ἰουδαίων ἦταν ὁ Ἀντίοχος Δ' ὁ Ἐπιφανὴς τῆς Ἀντιοχείας, ποὺ καὶ οἱ δύο βασιλεύσαν 40 καὶ 30 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Φύσκωνα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ὁ συντάκτης τῶν Πτολεμαϊκῶν, ποὺ κλέβει τίς δύο περιγραφές, τίς συγχωνεύει, μπερδεύει τοὺς Φιλοπάτορες, καὶ μετατρέπει τὰ δύο ἱστορούμενα γεγονότα σὲ ἓνα τελεστικὸ παραμῦθι. πρέπει νὰ ἦταν πολὺ βλάκας κι ἀμαθὴς καὶ σαχλός.

Ἐνα ἄλλο μεγάλο ἱστορικὸ λάθος τοῦ συντάκτου τῶν Πτολεμαϊκῶν, ἀλλὰ μόνον ἐνδεχόμενον, εἶναι ὅτι μιλάει γιὰ «κάποιον Ἐλεάζαρον» (*Ἐλεάζαρος τις* 15,1· 16,1) ἐπιφανῆ καὶ σεβάσμιον. νομίζω ὅτι ἐννοεῖται ὁ ὑπερήλικας ἱερεὺς καὶ γραμματεὺς Ἐλεάζαρος ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς 9 μάρτυρες, τὸ μαρτύριο τῶν ὁποίων ἀναγράφεται στὸ βιβλίον Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον (κεφ. 14-15). γιὰ τοὺς μάρτυ-

ρες εκείνους αὐτὸς ἔχει πολὺ ἀμυδρὴ καὶ σφαλερὴ «γνῶσι». καὶ αὐτὸ ἐπίσης μόνο μετὰ δυὸ αἰῶνες μπορούσε νὰ συμβῇ.

Ὁ ἐπόμενος παλαβός, πὺν δῖωξε ἔτσι ἄγρια τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τοὺς τρεῖς Ἑλλήνες, εἶναι ὁ Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ Καλιγούλας (37-41 μ.Χ.). καὶ τότε, ἢ πιθανώτερα λίγο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀγρίου Κλαυδίου (41-54), νομίζω, ἔγραψε ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τὰ Πτολεμαϊκά. στὴν τετραετία τοῦ Καλιγούλα ἢ δὲν πρόλαβε ἢ φοβήθηκε νὰ τὰ γράψῃ. στὴ δεκαπενταετία ὅμως τοῦ Κλαυδίου καὶ προλάβαινε καὶ μπορούσε, διότι δὲν κινδύνευε, ἂν μάλιστα τὰ συγκάλυπτε λίγο μὲ κάποιον ἑτεροχρονισμό καὶ κάποια ἑτεροπροσωπία τοῦ σεναρίου. καὶ ἔτσι μ' αὐτὸν τὸ μετασχηματισμὸ θέλησε νὰ πλήξῃ τὸ νεκρὸ Καλιγούλα ἐπὶ Κλαυδίου, νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς κατερραγμένους Ἰουδαίους, καὶ νὰ στείλῃ ἕνα καλυμμένο μήνυμα - μάθημα στὸν Κλαύδιο. ὁ Κλαύδιος ἐξόντωσι Ἰουδαίων δὲν ἔκανε, ἀλλὰ διέταξε νὰ φύγουν ὅλοι τους ἀπὸ τῇ Ῥώμῃ σ' ὁποιοδήποτε ἄλλο μέρος τῆς αὐτοκρατορίας. ἔτσι γνώρισε ὁ Παῦλος τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ῥώμης Ἀκύλα καὶ Πρίσκιλλα στὴν Κόρινθο. *Εὐρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς Ῥώμης, προσῆλθεν αὐτοῖς* (Πξ 56,2). καὶ λίγο παρακάτω βλέπουμε τὸ Ῥωμαῖο ἀνθύπατο τῆς Κορίνθου Γαλλίωνα ν' ἀποδοκιμάζῃ ἀπὸ βήματος τοὺς Ἰουδαίους τῆς Κορίνθου καὶ ν' ἀνέχεται νὰ δέρουν τὸν ἀρχισυνάγωγό τους οἱ Ἑλλήνες μπροστὰ στὰ μάτια του. *καὶ οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίῳ ἐμελεν* (Πξ 57,3-8).

Ὁ συντάκτης τῶν Πτολεμαϊκῶν σὲ πολλὰ ἐδάφια του (11,8· 12,2· 12,4· 17,3· 18,9· κλπ.) στὸν ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ δὲν προτάσσει τοῦ οὐσιαστικοῦ τὸ ἐπίθετο, ὅπως γίνεται στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἀλλὰ τὸ ἐπιτάσσει, ὅπως γίνεται στὴ λατινικὴ. αὐτὸ δείχνει μακροχρόνια ῥωμαϊκὴ κατοχὴ ἐπὶ τῶν Ἑβραίων καὶ μακροχρόνια ἐπίδρασι τῆς λατινικῆς στὴν ἐλληνικὴ ἀλεξανδρινὴ γλῶσσα τους.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὸ 47 π.Χ. μέχρι τὸ 37 μ.Χ., σχεδὸν ἐπὶ ἕναν αἰῶνα, ἐπὶ Ἰουλίου, Ἀντωνίου, Αὐγούστου, καὶ Τιβερίου, ἦσαν εὐνοούμενοι τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων· τόσο πὺν τὸ 32 ἢ 33 ἐκβίασαν τὸ Ῥωμαῖο ἡγεμόνα (procurator) Πιλάτο ὅτι θὰ τὸν καταγγείλουν στὸν Καίσαρα (Τιβέριο) ὡς προδότη. ἴσως ἀπὸ κάποια ἀποθράσυνσί τους ἴσως ἀπὸ κάποια ἀντιζηλία τῶν ἄλλων, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τιβερίου, οἱ Ἰουδαῖοι –δικαίως ἢ ἀδίκως– κατηγοροῦνται στὴν ἱστορία ὅτι ἔκαναν ταραχὰς (νταηλίκια παραχαϊδεμένων;) στὴ Ῥώμῃ καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια· ὅπως ἴσως ἐκείνοι ἐναντίον τοῦ Παύλου στίς πό-

λεις Ἰκόνιο, Θεσσαλονίκη, Βέροια, Κόρινθο, Ἔφεσο³. ἔτσι ἱστοροῦνται ταραχές Ἰουδαίων ταραξιῶν στήν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τήν ἑναρξί τῆς βασιλείας τοῦ Καλιγούλα. τελείως ἀνιστόρητα ψέμματα γράφει γιά τίς ταραχές αὐτές ὁ Ἰώσηπος, καί τὸ πιὸ ἀνιστόρητο ὅτι συνέβησαν δυὸ μῆνες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καλιγούλα⁴. ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄνθρωπος τοῦ Καλιγούλα, ἀνθύπατος τῆς Αἰγύπτου Ἀβίλλιος Φλάκκος (A. Avillius Flaccus), ἄρχισε σκληρὸ διωγμὸ κατὰ τῶν Ἰουδαίων. ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἰουδαῖος «φιλόσοφος» Φίλων, ποὺ πῆγε στὴ Ῥώμῃ στὸν Καλιγούλα νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἐκδιώχτηκε ἀγριῶς, κι ὁ διωγμὸς γενικεύτηκε⁵. δὲν εἶναι βέβαιο ἂν ἐξελίχτηκε καί σὲ γενοκτονία. πάντως ἐπὶ Κλαυδίου οἱ Ῥωμαῖοι ἔλαβαν συστηματικὰ ἀλλ' ὄχι τόσο σκληρὰ μέτρα κατὰ τῶν Ἰουδαίων. ὁ Νέρων ἔπαυσε κάθε διώξί τους καί τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐπανέλθουν στὴ Ῥώμῃ. Χριστιανοὶ ἐξ Ἰουδαίων ἀποπεμφθέντων ἀπὸ τῇ Ῥώμῃ εἶναι οἱ παραληπτές τῆς Πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, τοὺς ὁποίους ὁ ἀπόστολος εἶχε γνωρίσει κι ἐκχριστιανίσει σὲ διάφορες ἐπαρχίες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπάνοδό τους στὴ Ῥώμῃ. ἐπὶ Νέρωνος, τὸ 66, ἢ ἀπὸ καταπίεσι ἢ ἀπὸ ἀποθράσυνσι, οἱ ἐπιχώριοι Ἰουδαῖοι, ποὺ λέγονται καί Ἑβραῖοι, ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπὶ Βεσπασιανοῦ καί Τίτου καταστροφή τους τὸ 70. τὰ Πτολεμαϊκὰ γράφηκαν, νομίζω, πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφή κι ἀποδιοργάνωσι, πρὶν κι ἀπὸ τὸν κατ' ἀρχὰς φιλικὸ Νέρωνα, ἐπὶ Κλαυδίου, ὅπως συμπέρανα καί προηγούμενως ἀπὸ ἄλλη ὀπτικὴ γωνία στὴ δεκαπενταετία 41-54 μ.Χ.

Τὰ τέσσερα ἐκ πρώτης ὄψεως καί ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου γνωρίσματά του, ποὺ φαίνονται στὸν ἀναγνώστη ἐντυπωσιακὰ, εἶναι ὅτι ὁ συντάκτης του εἶναι κάτι μεταξὺ ῥήτορος καί ποιητοῦ, στὴ γνῶσι ἀνιστόρητος, στὸ ὕφος θρηνώδης, καί στὴ γλῶσσα μανιώδης λεξιθήρας. ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὰ λεξιθηρικὰ καί κλοπιμαῖα κλισέ του, τὸ κείμενό του στὴ γλῶσσα δὲν εἶναι καί πολὺ «ἀπτικόν», οὔτε κἂν σωστό κοινὸ ἐλληνικόν, ἀλλὰ καί μὲ συντακτικὰ λάθη ἢ συντακτικὲς ἀδεξιότητες, σὰν ἐκεῖνη στὸ 14,13-16 μὲ τὸν ἀδέξιο συνδυασμὸ μετοχῶν καί ὑποκειμένων τους ὡς πρὸς τὸ γραμματικὸ γένος των. συνηθίζει τίς μεγάλες συντακτικὲς περιόδους, τίς ὁποῖες ὅμως συντακτικῶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐλέγξῃ. ἡ «ὀρθοέπειά» του εἶναι σπασμένη. παραμένουν ὅμως ἐντυπωσιακὰ τὰ κλεμμένα πολὺ ἀρχαῖκα καί γραμματικῶς εἰδικὰ κλισέ του, ποὺ ἀποτελοῦν καί ἰδιαίτερα μεγάλο ποσοστὸ τῆς ἐκτάσεως τοῦ κειμένου του. καί εἶναι πολὺ ἐπιδειξίαις, χωρὶς νὰ φοβᾶται καθόλου τὴ γλωσσικὴ του ἀδεξιότητα. προσπαθεῖ μάλιστα νὰ φιγουράρῃ κι ὡς βαθὺς γνώστης τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, ἰδίως ὅταν ἀναφέρῃ τὸν Ἑλληνα τύραννο τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος Φάλαριν τοῦ Ἀκράγαντος⁶, ἕναν παροιμιωδῶς αἰμοσταγῇ δικτάτορα καί πολὺ ἐφευ-

ρετικό σὲ βασανιστήρια μηχανήματα καὶ ξακουσμένον γιὰ τὴ χάλκινη ταυρόσχημη ἐγκλείστρα του, τὴν ὁποία πυράκτωνε, μέχρι νὰ καοῦν τὰ θύματά του. τὸν ἀναφέρει μάλιστα δύο φορές⁷. ὁ βασανιστὴς αὐτὸς τύραννος θὰ περάσῃ τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ στὸ ἀπόκρυφο Μανασσῆς μὲ τὴν Προσευχὴ του, χωρὶς ἐκεῖ νὰ κατονομάζεται κιόλας. ἦταν, φαίνεται, πάγκοινη ἱστορικὴ ἀναφορὰ μεταξὺ τῶν ἐπὶ Καλιγούλα διωκομένων Ἰουδαίων. οἱ ἐντυπωσιακοὶ γλωσσικοὶ ἀκροβατισμοὶ τῶν Πτολεμαϊκῶν, ἂν καὶ μὲ ἀραιὰ ἀνάμνησι, μ' ἀπασχόλησαν ἐπὶ πολλὰ χρόνια, θὰ ἔλεγα ἀπὸ 17 ἐτῶν, ὥς ποῦ βρῆκα τὴν ἀκρῆ τους στὰ 40 μου. ἰδιαιτέρως μ' ἀπασχολοῦσε ἡ ὁμηρικὴ λέξι τοῦ συντάκτου *μόρος* ἀντὶ *θάνατος* καὶ ἄλλες 8 λέξεις προκλασσικῆς *κωκυτὸς οἰμωγὴ γόος γοερὸς ἄνοικτος δυσαίακτος μανιώδης κισσόφυλλον Διονύσου*, ποῦ ἀνευρίσκονται σὲ διθυράμβους καὶ τραγωδίαι. τὸ *δυσαίακτος* δὲν ἀνευρίσκεται, ἀλλ' ἀνευρίσκονται τὰ *αἶ αἶαἶ αἰάζω αἰακτὸς δύστηνος*. καὶ τὸ *κισσόφυλλον Διονύσου* δὲν ἀνευρίσκεται, ἀλλ' ἡ τραγικὴ καὶ ὀργιαστικὴ καταγωγὴ του εἶναι ὀλοφάνερη. τίς δυὸ λέξεις *μόρος* καὶ *γόος* τίς ἐπαναλαμβάνει ἀπὸ 4 φορές τὴ μία καὶ 5 φορές τὴν ἄλλη. φαίνονται κεντρικὲς λέξεις του, λαχταριστά του φώρια.

ἄνοικτος 9,4	δυσαίακτος 17,2	μανιώδης 14,10
γοερὸς 13,3	κισσόφυλλον 5,5	μόρος 7,1' 11,2' 11,8' 15,10'
γόος 2,11' 9,3' 9,6' 14,44	κωκυτὸς 17,3	17,2

Τὰ *Πτολεμαϊκά* εἶναι *κοιμὸς*⁸ πεζὸς κοιμὸς. ἐκτὸς ἀπὸ τίς 8 προηγούμενες, τίς πολὺ χαρακτηριστικῆς, ἄλλες 60 λέξεις προέρχονται ἢ μυρίζουν προέλευσι ἀπὸ ἀρχαίους κοιμούς, τῶν προκλασσικῶν καὶ κλασσικῶν χρόνων. εἶναι λέξεις τελεστικῆς ὀργιαστικῆς καὶ θρηνώδεις.

ἄβατος ¹ 14,8	γεγαυρωμένος ¹ 8,1	μεμνημένοι 5,6
ἀγνιά 2,13' 9,3	διοργίζομαι 3,1' 9,12	μυροβραχῆς 9,6
αἰδῶς 2,12' 9,5	δυσνοῶ ¹ 8,14	μυστικῶς 7,10
ἀκαλύπτως 9,6	ἐκνεύω ¹ 8,12	νύκτωρ ² 1,2
ἀλκή ¹ 8,8	ἐννυχος 11,5	οἰμωγὴ 16,2' 17,3
ἀμπλακία 3,19	εὐδόκιμος 7,5	οἰωνόβρωτος ² 17,5
ἀποδύρομαι 9,12	εὐκλεια ² 6,1	ὀλεθρία ¹ 11,5
ἀποτυμπανίζομαι 8,17	εὐπραξία 7,5	ὀλοφυρόμενοι ² 9,2
ἀραρότως 11,4	εὐφροσύνη ¹	πανόδυτος 9,2' 17,3
ἀρήγω 10,1	εὐωχία ¹ 9,8' 17,1' 17,6	πολυδάκρυος 13,3
ἀσινής 15,7' 20,4	θάλαμος, -οι 2,11	προνοοῦμαι ¹ 8,14
ἀτενίζω ¹ 5,2	θρήνος ¹ 9,6' 9,8	προσεδρία 9,15
ἀφεύκτως 18,5	καταστενάζω ¹ 17,5	πυριφλεγής ² 8,19
βέβηλοι ¹ 19,6	λιβανοῦμαι 14,10	σκευαί ¹ 14,10
βοή ¹ 9,2	λιτανεία ² 11,9	σκυλμός 8,15' 9,6' 18,5
βρόχος ¹ 9,8	μειμασμένος ¹ 19,5	στέφος 9,8

τελεται ¹ 5,6	ύμναιος 9,6	χολάω 3,1
τεμένη ¹ 1,7	ύπομαστίδιος 8,17	χορός ¹ 17,3· 17,6
τιθηνοί ¹ 2,13	ύπόφρικος 16,5	ψόγος ¹ 5,3
τιθηνοῦμαι ¹ 8,5	φρύαγμα ¹ 16,1	ψυχουλοῦμαι 13,3

1. ἡ λέξι ὑπάρχει καὶ στὴ Βίβλο.

2. ἡ λέξι ὑπάρχει καὶ στ' ἄλλα παρεῖσακτα.

Ὑπάρχουν ἐπὶ πλέον καὶ μικρὲς ἢ μεγάλες φράσεις, ποὺ ὑποδηλώνουν κινήσεις καὶ κραυγὲς κομποῦ ὀργιαστικῆς συγκεντρώσεως καὶ πομπῆς.

- 2,9 *κραυγῆς τε μετὰ δακρύων τὸ ἱερὸν ἐμπλήσαντες*
 2,10 *ταραχθέντες ἐξεπήδησαν*
 2,21 *ἔμπονος ὄχλων κραυγῇ*
 2,22 *ἢ τοῦ τόπου βεβήλωσις*
 4,1 *ἔνθεσμος λιτανεία*
 5,3 *στήλην ἀναστήσας ἐξεκόλαψε γραφὴν*
 5,4 *εἰς τὰ ἱερὰ εἰσιέναι*
 5,5 *χαράσσεσθαι διὰ πυρὸς εἰς τὸ σῶμα παρασήμῳ Διονύσου κισσοφύλλῳ*
 9,2 *ἀνήκεστον πένθος*
 9,3 *γῶν ἐμπίπλαμαι*
 9,8 *οἱ τε τούτων συζυγεῖς βρόχοις ἀντὶ στεφάνου τοὺς αὐχένας περιπεπλεγμένοι μετὰ ἀκμαίας καὶ νεανικῆς ἡλικίας... τὰς ἐπιλοίπους τῶν γάμων ἡμέρας ἐν θρήνοις διηγον*
 9,9 *ἀγόμενοι σιδηροδέσμοις ἀνάγκαις*
 9,11 *ἐπὶ τὴν λεγομένην Σχεδίαν ἀχθέντων καὶ τοῦ παράπλου περανθέντος*
 9,11 *ἄπλετος περίμετρος*
 9,15 *ἀνήνυτον τέλος*
 10,1 *πεπλανημένη φρὴν καὶ βέβηλον στόμα*
 10,4 *μηχανὴ τῆς ἐκφυγῆς*
 12,4 *μεγαλοσθενὲς χεῖρ*
 13,1 *ἄλεκτρων ἐκεκράγει ὄρθριος*
 13,2 *οἰκτροτάτη θεωρία*
 17,3 *πανόδυρτον μέλος (= κομμός)*
 13,3 *πολυδάκρυον ἱκετείαν ἐν μέλεσι γοεροῖς τείνοντες χεῖρας (= κομμός)*
 14,10 *εὐωδεστάτοις πόμασιν οἶνου λελιβανωμένου*
 14,15 *πρηνεῖς ὁμοθυμαδὸν ῥίψαντες ἑαυτοὺς*
 16,4 *ἀκινήτοις ἔδησαν πέδαις*
 16,13 *ἀπαραπόδιστος εὐστάθεια*
 17,5 *πυρίπνους τόλμα*
 18,5 *νόμου Σκυθῶν ἀγριωτέραν ἐμπεπορημένοι ὠμότητα*
 19,7 *εὐωδεστάτοις ἄνθεσι κατεστεμμένοι*

Τέλος ὑπάρχουν ἰδιαιτέρως καὶ ὄχι λίγες φράσεις - περιγραφῆς ἀθέλητης δῆθεν παραμελήσεως αἰδοῦς θηλέων, οἱ ὅποιες χαρακτηρίζουν ὅλα τ' ἀρχαῖα εἰδωλολατρικὰ τελεστικά κι ὀργιαστικά κείμενα

καὶ τοὺς κομμοὺς καὶ τὶς ὁποῖες ὁ συντάκτης τῶν Πτολεμαϊκῶν χρησιμοποιεῖ κατὰ κόρον· δὲν χορταίνει νὰ τὶς λέγῃ.

- 1,4 ἡ (βασιλίς) Ἀρσινόη... μετὰ οἴκτου καὶ δακρύων τοὺς πλοκάμους λελυμένη
 2,11 αἱ κατάκλειστοι παρθένοι ἐν θαλάμοις σὺν ταῖς τεκούσαις ἐξώρμησαν... γόνων τε καὶ στεναγμῶν τὰς πλατείας ἐνεπίμπλων
 2,12 αἱ δὲ καὶ προσαρτίως ἐσταλμένοι τοὺς ...διατεταγμένους παστοὺς καὶ τὴν ἀρμόζουσιν αἰδῶ παραλιποῦσαι, δρόμον ἄτακτον ἐν τῇ πόλει συνίσταντο.
 2,13 τὰ δὲ νεογνὰ τῶν τέκνων αἱ τε πρὸς τοῦτοις μητέρες καὶ τιθηνοὶ παραλιποῦσαι ἄλλως καὶ ἄλλως, αἱ μὲν κατ' οἴκους οἱ δὲ κατὰ τὰς ἀγνιάς ἀνεπιστρέπτως εἰς τὸ παννύκτερον ἱερὸν ἠθροίζοντο
 9,6 αἱ ἄρτι... γαμικὸν ὑπεληλυθυῖαι παστὸν νεάνιδες ἀντὶ τέρψεως μεταλαβοῦσαι γόνους καὶ κόνει τὴν μυροβραχὴν πεφυρμένην κόμην, ἀκαλύπτως δὲ ἀγόμεναι, θρήνον ἄνθ' ὕμνων ὁμοθυμαδὸν ἐξῆρχον ὡς ἐσπαραγμέναι σκυλμοῖς ἄλλοεθνεσίν.
 14,14 ἔτεροι δὲ νεογνὰ πρὸς μαστοὺς ἔχουσαι βρέφη τελευταῖον ἔλκοντα γάλα
 14,15 καὶ τὰ νήπια χωρίσαντες (=χωρίσασαι) τῶν μαστῶν

Ἐπίσης, ὅπως ὅλοι οἱ κομμοὶ (*Ῥακίνθια*, *Διονύσια*, *Ἀδώνια*, κλπ.) μετὰ τὸ κορύφωμα τῆς τραγωδίας καὶ τοῦ θρήνου ἔχουν ἓνα εὐτυχές τέλος (happy end), σὰ νὰ λέμε μετὰ τὸν Ἐπιτάφιο Θρήνο ἔχουν τὴν Λαμπρὴν, ἔτσι καὶ τὰ Πτολεμαϊκὰ μετὰ τὸ 16,7 καὶ μέχρι τὸ 20,7 - (τέλος) ἔχουν ἀπροσδόκητη τροπὴ τοῦ θρήνου σὲ εὐτυχές τέλος καὶ συμφυλιωτικὸ μάλιστα μὲ τὸν βασιανιστὴ τέλος. πολὺ θέατρο.

Ὅταν οἱ ἄνθρωποι κλαῖνε σὲ κηδεῖα προσφιλοῦς καὶ ἀπὸ τὴ θλίψη καὶ ὀδύνη τοὺς φτάνουν στὸ σημεῖο νὰ χτυπιοῦνται καὶ νὰ μαλλιοτραβιοῦνται μὲ τὰ ἴδια τοὺς τὰ χεῖρια, ἢ ἐκδήλωσι αὐτὴ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἀνέκαθεν ἐκφραζόταν μὲ τὸ ἠχοποιήτο ῥῆμα *κόπτομαι* (=χτυπιέμαι *κόπ κόπ*). καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια ῥίζα λέγονταν τέσσερα ὀνόματα *κομμός*, *κομμάτιον*, *κόπος*, *κοπετός*, ποὺ σημαίνουν τὸν τέτοιο θρήνο. φαίνεται ὅτι τὸ *κομμός* (μὲ *μμ*· ἀπὸ τὸ *πμ*) εἶναι ἀρχαιότερο, ἐνῶ τὰ *κόπος* καὶ *κοπετός* (μὲ *π*) νεώτερα, πάντως καὶ αὐτὰ προκλασσικά· διότι τὸ *κομμός* στὰ κείμενα ἔχει πάντοτε προσαποκτημένη μιὰ σημασία τελεστική καὶ ὀργιαστική, ποὺ τὰ *κόπος* καὶ *κοπετός* δὲν τὴν ἔχουν. παρατήρησα ὅτι στοὺς ποιητὰς κυρίως ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε κείμενο τὰ *κόπος* καὶ *κοπετός* λέγονται μόνο γιὰ θρήνους σὲ κηδεῖες κοινῶν θνητῶν, ἐνῶ τὸ *κομμός* λέγεται γιὰ τὸν τελεστικὸ καὶ ὀργιαστικὸ θρήνο σὲ κηδεῖα - πομπὴ θεῶν θανατουμένων καὶ ἐνταφιαζομένων μ' ἐπιτάφιο θρήνο, πάντοτε νεαρῶν ὠραίων κιναίδων καὶ θανατουμένων - ἐνταφιαζομένων, ὅπως εἶναι οἱ *Δοσπότα* (*Δο-πο-τα*) *Ῥακίνθος* *Ῥακίνθος* *Ἰακχος* *Βάκχος* *Μελικέρτης* *Γανυμήδης* *Νάρκισσος* *Λίνος* *Τριπτόλεμος* *Πέλοψ* *Πενθεὺς* *Ἀκάδημος* *Διόνυσος* *Ἄττις* *Κομβάβος* *Νεκρὸς Τεθνηκὼς* *Μολὸχ* *Ἀρχων* *Βασιλεὺς* *Ἀνημέλεχ* *Ἀδωνις* *Ῥεμφάν* *Θαμμοῦξ* *Ὅσιρις* *Ἄπις* *Ὁσάραπις* *Σέραπις* *Τρύφων* *Σπυρίδων* *Μάμας* *Γεώργιος* *Δημήτριος* *Θεόδωρος* *Παντελεήμων* *Μίθρας* *Δαμια-*

νός *Μόδεστος Γάλλος Χουσεΐν*, οί όποιοι θρηνολογούνταν μ' Ἐπιτάφιο Θρῆνο σ' όλες τῖς χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου τοῦλάχιστον κυρίως μὲν κατὰ τὴν 21 Ἰουνίου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν 22 Σεπτεμβρίου, ὅπως κι ἂν μνηολογοῦνταν σὲ κάθε ἐποχὴ οἱ ἡμέρες αὐτές. τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἄλλοτε εἶναι ἠχοποιήτα ἀπὸ θρηνητικὰ ἐπιφωνήματα (*οὐάχ - Ὑάκινθος, Φάκινθος· ἰάχ - Ἰάκινθος, Ἰακχος, ἰάκχα, βάχ - Βάκχος*), ἄλλοτε βασιλικά (*Δοσπότα, Μελικέρτης, Μολόχ, Ἀρχων, Βασιλεὺς, Ἀδωνις*), ἄλλοτε κιναιδικὰ (*Γανυμήδης, Τρύφων, Ἀνημέλεχ = τρυφερὸς Μολόχ, ἄβρος Ἀδωνις, Μόδεστος*), ἄλλοτε ναρκομανικά (*Νάρκισσος*), ἄλλοτε μαμάκεια (*Διόνυσος = Διούλης, Δημήτριος = ὁ τῆς Δήμητρος, Μάμας = ὁ τῆς Μاماῖς, Δαμιανὸς = ὁ τῆς Damae = ἐλάφου = Δίαπαε*), ἄλλοτε νεκρικά (*Πενθεύς, Νεκρός*) ἢ γεωργικά (*Λίνος, Σπυρίδων, Γεώργιος*), πάντως τὰ νεκρικά καὶ γεωργικά εἶναι *χθόνια*, ἄλλοτε πολιονυχικά (*Τριπτόλεμος*), ἄλλοτε ἀστρικά (*Ῥεμφάν = Αὐγερινός*), κι ἄλλοτε ἄλλης κοπῆς καὶ σημασίας εἴτε ἀδιευκρίνιστης (*Πέλοψ, Ὅσιρις, Ἄπις, Θαμμούζ, Ἄττις, Κομβάβος, Μίθρας*), εἴτε καὶ διευκρινισμένης (*Γάλλος, Θεόδωρος, Παντελεήμων*). τὸ *κομμός* πρῶτα λεγόταν γιὰ τὸ θρῆνο καὶ θνητῶν καὶ θεῶν, κι ἔπειτα ἔμεινε μόνο τελεστικὸ γιὰ τοὺς θεοὺς, ἐνῶ γιὰ τοὺς θνητοὺς μόνο χρησιμοποιεῖτο τὰ προφανῶς νεώτερα *κόπος* καὶ *κοπετός*. ὅσο γιὰ τὸ ὑποκοριστικὸ τοῦ *κομμοῦ κομμάτιον*, αὐτὸ εἶναι ὄψιμος ὅρος γραμματικῶς μόνο πλέον καὶ ποιητικὸς καὶ κυρίως δραματικὸς - θεατρικὸς· ὅπως λέμε τώρα *τροπάριον κοντάκιον ἐωθινὸν καταβασία δοξολογία*. αὐτὰ ὅλα φαίνονται τόσο σὲ ἀρχαίους *κομμούς, διθυράμβους (= τιτυράμβους = τιτύρων ἄμβους = τράγων ᾠδὰς), τραγωδίας κομωδίας* καὶ σὲ μερικά Σχόλιά τους, ὅσο καὶ σὲ ἱστορικοὺς, φιλολόγους, καὶ στοὺς λεξικογράφους Πολυδεύκη καὶ Ἡσύχιον καὶ στὴ Σούμμα⁸. γιὰ νὰ κατανοήσουμε πῶς τὸ ἀρχαιότερο *κομμός* ἀπὸ κοινόχρηστο, ποὺ ἦταν ξέμεινε μόνο τελεστικὸ - ὀργιαστικὸ, ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε πῶς καὶ τὸ *ἄρτος* ἀπὸ κοινόχρηστο, ποὺ ἦταν, ὅταν ἐμφανίστηκε τὸ *ψωμί* γιὰ τὸ κοινὸ ψωμί, ἐκεῖνο ὡς ἀρχαῖκὸ ἔμεινε μόνο γιὰ τοὺς τελεστικούς *πέντε ἄρτους* τῆς λεγομένης ἀρτοκλασίας· δὲν τοὺς λέει ἐκεῖνους «ψωμιὰ» οὔτε καὶ ἡ πιὸ ἀγράμματη γριά· τοὺς λέει πάντοτε μόνον *ἄρτους*. οἱ τελεστικοὶ ὅροι εἶναι πάντοτε ἀπαρχαιωμένοι. τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴ λέξι *μόρος* ἀντὶ *θάνατος*, τὴν ὁποία προανέφερα. ὁ *μόρος* εἶναι ἢ *μοῖρα, τὸ μοιραῖον*, ὁ θάνατος. ἀρχικά λεγόταν καὶ γιὰ κάθε θάνατο⁹, ἀλλ' ὅταν ἐμφανίστηκε ὁ *θάνατος*, τότε ὁ *μόρος* σιγὰ σιγὰ ἀπαρχαιώθηκε καὶ ἔμεινε μόνο γιὰ τὸν ἐνιαύσιον τελεστικὸ θάνατο τοῦ θανατωμένου καὶ θρηνουμένου - ἐνταφιαζομένου θεοῦ· ἐπειδὴ ἢ συντήρησι κι ἀρχαιοπρέπεια καὶ στὰ θρησκευτικὰ καὶ στὰ γλωσσικά εἶναι παράλληλη. τὰ θρησκευτικὰ δὲν ἐπιδέχονται νεωτερισμούς.

Ἀρχαιότερος σφζόμενος *κομμός*, πού περιέχει καί τῖς τελεστικῆς λέξεις *μόρος ὠκύμορος ὠκυμορώτατος*, εἶναι ὁ θρῆνος τῆς Θέτιδος στό Σ τῆς Ἰλιάδος γιά τὸ θάνατο τοῦ Πατρόκλου καί κατὰ βάθος τοῦ γιοῦ τῆς Ἀχιλλέως, γιά τὸν ὁποῖο ξέρεи ὅτι θὰ πεθάνη σὲ λίγον καιρὸ. σημειώνω 10 γνωστοὺς *κομμούς* ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μέχρι τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα.

1. Ὅμηρος, Σ 35-144· 457-467	6. Αἰσχύλος, Χοηφόροι, 306-478
2. Ὑμνος εἰς Δήμητρα	7. Θεόκριτος, Ἀδωνιάζουσαι (= 15)
3. Σαπφώ, Ἀπόσπ. 244 Page	8. Μόσχος, Ἐπιτάφιος Βίωνος
4. Αἰσχύλος, Πέρσαι, 909-1077	9. Βίων, Ἐπιτάφιος Ἀδωνίδος
5. Ἀγαμέμνων, 1072-1177	10. ἀδήλου, Εἰς Νεκρὸν Ἀδωνιν

ὁ *κομμός* ἢ *ἐπιτάφιος θρῆνος* γιά τὸν Λίνον λεγόταν *Αἰλινος* (*αἶ Λίνος, γόος ἐπὶ Νεκρῷ*)¹⁰. βρέθηκαν ἀνασκαφικῶς δυὸ μεγάλα μελανόμορφα ἀγγεῖα τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς (Η'-Ζ' π.Χ. αἰ.), ἓνας ἀμφορεὺς ὕψους 1,55 μ. κι ἓνας κρατὴρ ὕψους 1,23 μ., μὲ παραστάσεις *προθέσεως Νεκροῦ* ὁ ἓνας καὶ *ἐκφορᾶς Νεκροῦ* ὁ ἄλλος¹¹. πρόκειται γιά *ὄργια κομμοῦ* ἢ *ἐπιταφίου θρήνου* γιά κάποιον θανατωμένο καὶ θρηνούμενο - ἐνταφιαζόμενο *Νεκρὸν θεόν*, *Ῥάκινθον Ἰακχον Βάκχον Πενθέα Λίνον Διόνυσον* ἢ ὅποιον ἄλλον τέτοιο. οἱ *ὄργιασται* παριστάνονται νὰ μαλλιοτραβιοῦνται καὶ νὰ χτυπιοῦνται (*κόπτωνται*) καὶ ἠχητικῶς ὑποτίθεται ὅτι *αἰάζουσι*, δηλαδὴ κλαῖνε καὶ σκούζουν *ὀλολύζοντες γοερῶς αἰαῖ αἰαῖ* (= *ᾄ ᾄ, ᾄ ᾄ*). μὲ τέτοιους *αἰαγμούς* (= σκουξίματα) ὁ *αἰακτὸς* ἢ *δυσαιακτὸς* θηλυπρεπῆς νεκρὸς θεὸς μεταφέρεται σὲ κορυφὴ λόφου μὲ *κενοτάφιον* ὅπου θάβεται τελεστικῶς. ὕστερα οἱ θρηνοῦντες *ὄργιασται*, μαζὶ μὲ τὴ θεὰ Μαμά τοῦ κιναιίδου θεοῦ, ἔπαυαν τελείως νὰ κλαῖνε, λέγοντας «θὰ κλάψουμε καὶ θὰ μαλλιοτραβηχτοῦμε τοῦ χρόνου πάλι». αὐτὸ τὸ γελοῖο λέν οἱ δύο στίχοι ἀπὸ τὸν *Ἐπιτάφιον Θρήνον εἰς Ἀδωνιν* τοῦ ποιητοῦ Βίωνος, ὅπου οἱ *ὄργιασται*, ἐφαρμόζοντας τὴ σημερινὴ σκωπτικὴ γιά βλᾶκα λαϊκὴ παροιμία, *Πᾶρ' τον στήν κηδεῖα σου, νὰ σοῦ πῇ 'Καὶ τοῦ χρόνου'*, εὐχονται στὴ θρηνοῦσα θεὰ Μαμά:

Λῆγε γόων, Κυθήρεια, τὸ σάμερον, ἴσχεο κομμῶν·

*δεῖ σε πάλιν κλαῦσαι, πάλιν εἰς ἔτος ἄλλο δακρῦσαι*¹².

ἕναν τέτοιο *κομμόν* ἢ *ἐπιτάφιον θρήνον* τῶν Αἰγυπτίων εἰδωλολατρῶν - κιναιδολατρῶν προφανῶς στὸν τέτοιο θεό τους *Ὅσιριν* περιγράφει κι ὁ Ἡρόδοτος, λέγοντας τὸ γνωστὸ κι ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη (Βα 46,17) αἵματηρὸ ὄργιο, ὅτι οἱ *ὄργιασται* ὄχι μόνο σκούζουν χτυπιοῦνται καὶ μαλλιοτραβιοῦνται, ἀλλὰ καὶ χαράκωνονται στό μέτωπο μὲ μαχαίρια κι αἵμορραγοῦν, προφανῶς γιά «νὰ τοὺς βγῇ τὸ παλαβὸ τὸ αἷμα», ὅπως λέγαμε στὰ χωριά. λέει· *Τύπτονται γὰρ δὴ μετὰ*

θυσίαν πάντες καὶ πᾶσαι, μυριάδες κάρτα πολλαὶ ἀνθρώπων· τὸν δὲ τύπτονται οὐ μοι ὅσιόν ἐστι λέγειν. ὅσοι δὲ Καρῶν εἰσιν ἐν Αἰγύπτῳ οἰκέοντες, οὗτοι τοσούτῳ ἔτι πλέω ποιεύσι τούτων, ὅσῳ καὶ τὰ μέτωπα κόπτονται μαχαίρησι¹³. βρέθηκαν ἀνασκαφικῶς τέτοιες παραστάσεις στὶς πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου, στὶς ὁποῖες οἱ θρηνοῦσες μαινάδες κι ὀργιάστριες μὲ τὰ θρηνητικὰ τουμπελέκια τους καὶ τὰ γοερὰ μοιρολόγια τους, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τ' ἀνοιχτὰ στόματά τους, εἶναι καὶ πολὺ ἄσεμνα ντυμένες μὲ λειψὰ καὶ διαφανῆ προκλητικὰ φορέματα καὶ λάγνες στάσεις καὶ κινήσεις. κλαῖνε τὸν Ὅσιρὶν τους. γοητεία τῆς ἀκολασίας. σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες στὸν Ἐπιτάφιο λίγο ἢ πολὺ γίνονται ὀργια ἀνάμεσα στὸ ἱερατεῖο στὶς θρηνοῦσες καὶ στολίζουσες καὶ στοὺς λοιποὺς ὀργιαστάς. μήπως καὶ τώρα στὸν Ἐπιτάφιο δὲν βρίσκουν ἐνίστε εὐκαιρία οἱ καντηλανάφτες νὰ ῥιχτοῦν στὶς κοπέλλες ποὺ τὸν στολίζουν; καὶ στὴν πομπή δὲν βρίσκουν τὴν ἀνάλογη εὐκαιρία οἱ νεαροί; μακραίωνα θέσμια, σικελικά, ἀπὸ τὴ νῆσο τοῦ Θεοκρίτου καὶ τοῦ Μόσχου, ποὺ στιχοῦρησαν Ἐπιταφίους. ἀπὸ τὴν ἐλληνόγλωσση εἰδωλολατρικὴ παπικὴ Σικελία ἦρθε κι ὁ τωρινὸς Ἐπιτάφιος μαζί μὲ τὰ στιχάκια του τὸ 1864 γιὰ πρώτη φορὰ. στοὺς ὀρθόδοξους Χριστιανοὺς κατὰ τὰ βυζαντινὰ 1100 χρόνια καὶ τὰ 400 χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ὁ Ἐπιτάφιος δὲν ὑπῆρχε· ἦταν ἄγνωστος. ἔναν περὶπου αἰῶνα πρὶν ἀπὸ τὸ 1864 εἶχε εἰσαχθῇ στὰ Βενετοκρατούμενα Ἐπτάνησα. τὸ 1863 ἐκδιώχθηκε ὁ Βαναρὸς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὁθων, καὶ τὸ 1864 ἐνθρονίστηκε ὁ Δανὸς βασιλεὺς τῆς Γεωργίος Α' Γλύξμπουργκ. τότε οἱ Ἀγγλοὶ, ποὺ στὸ μεταξὺ ἦταν οἱ νέοι κάτοχοι τῶν Ἐπτανήσων, γιὰ ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπιρροή τους καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ Γεωργίου Α' Γλύξμπουργκ ἐπέστρεψαν τὰ Ἐπτάνησα στὴν Ἑλλάδα. καὶ τότε ὁ εἰδωλολατρικὸς - παπικὸς - βενετσιάνικος θεσμὸς τοῦ Ἐπιταφίου μαζί μὲ ὅλη τὴν κουλτούρα του μεταδόθηκε καὶ στὴν Ἑλλάδα, γιὰ πρώτη φορὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸ «ὄχυρὸ Κάστρο τῆς ὀρθοδοξίας», κι ἀπὸ κεῖ μέσῳ τῶν εὐλαβεστάτων χατζητουριστῶν μεταδόθηκε σ' ὅλη τὴν Ὀρθοδοξία. ἡ μία *Στάσις* μάλιστα (στὶς τραγωδίες ὁ ὅρος λέγεται *τὸ Στάσιμον*), ἐκείνη ποὺ ἀρχίζει *Ἔρραναν τὸν τάφον*, εἶναι στιχοῦρημένη στὸ μέτρο τοῦ τελευταίου ἀπὸ τοὺς προειρημένους εἰδωλολατρικοὺς Ἐπιταφίους, τοῦ ἐπιγραφομένου *Εἰς Νεκρὸν Ἄδωνιν* προφανῶς καὶ στὴν ἴδια μουσικὴ. μακραίων «ἱερὰ παράδοσις», προχριστιανική. καὶ οἱ Πακιστανοὶ μουσουλμάνοι αὐτομαχαιρώνονται κι αἰμορραγοῦν μαζοχιστικά, ὅταν θρηνολογοῦν τὸν λατρευτὸ τους *τοιούτον Χουσεῖν*. ἔγινε καὶ στὴν Ἀθήνα τὸ ὀργιό τους προπέρουσι (2010). καὶ τὸ ἱερατικὸ κιναιδαριό, ποὺ ἔσφαξε ὁ προφήτης Ἡλίας σύμφωνα μὲ τὸ θανάσιμο στοίχημα ποὺ ἔβαλε μαζί τους, ὅταν ὠρύονταν προσευ-

χόμενοι στὸν *τοιούτον θεόν* τους νὰ τοὺς στείλῃ φωτιά στὸ βωμό τους, αὐτομαχαιρώνονταν κι αἱμορραγοῦσαν κατὰ τὴν προσευχή τους, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καὶ οἱ σημερινοὶ Πακιστανοί. ὁ προφήτης Ἡλίας τοὺς εἰρωνεύετο· «Μήπως δὲν σᾶς ἀκούῃ, ἐπειδὴ, σὰ θεὸς ποὺ εἶναι, αὐτὴ τὴν ὥρα πηδιέται μὲ τοὺς κολομπαρᾶδες του (*ἀδολεσχία αὐτῷ ἐστί*), ἢ μήπως πῆγε νὰ χέσῃ (*χρηματίζει*), κι ἐκεῖνοι συνέχιζαν νὰ προσεύχονται ξεσχίζοντας μὲ μαχαίρια τὰ κορμιά τους κι αἱμορραγώντας, ἐπειδὴ τὸ χοῦι αὐτὸ τοὺς κάθισε. *ἐπεκαλοῦντο ἐν φωνῇ μεγάλη καὶ κατετέμνοντο κατὰ τὸν ἔθισμόν αὐτῶν ἐν μαχαίραις καὶ σειρομάσταις ἕως ἐκχύσεως αἵματος*» (Βα 46,15-18).

Καὶ οἱ τρεῖς προφῆτες μὲ τὰ μεγάλα βιβλία, Ἡσαΐας Ἰερεμίας Ἰεζεκιήλ, ἀναφέρονται στοὺς βδελυροὺς *Ἐπιτάφιους Θρηῆνους* ἢ *Κοιμούς*, καὶ τοὺς εἰρωνεύονται πολὺ σαρκαστικά, ἰδίως ὁ Ἰερεμίας¹⁴. ὁ Ἡσαΐας κι ὁ Ἰερεμίας σαρκάζουν τὸν Ἐπιτάφιο Θρηῆνο τοῦ Ἀδωνιδος, τὸν ὁποῖο λὲν *Ὀδὸν Ἀδωνίμ*¹⁵. ἔτσι καὶ στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ θρησκεία ἢ λατρευτικὴ αὐτὴ «νεκρικὴ πομπή» λεγόταν *Υακίνθις ὁδός*¹⁶ ἢ καὶ *Ἐλευσίς* (= *ἐλευσις*, *παρέλασι*, *πομπή*) ἢ *Ὀρχομενός* (= *Ἐρχόμενος*, ἀπὸ τὸ *ἔρχομαι* μὲ ἑτεροίωσι τοῦ *ε* σὲ *ο* κατὰ τὸ *ὄρχος*, ἥτοι *Ἐλευσίς*, πομπή). τὰ δυὸ πεδία πομπῆς ἀργότερα ἀναπτύχθηκαν σὲ πόλεις. καὶ στὸν Ἡσαΐα φαίνεται ὅτι ἡ πομπὴ κατευθυνόταν πρὸς τὸ *κενοτάφιον*, σὰν τὸν *Υακίνθου Τάφον* ἢ *Διὸς Τάφον*¹⁷ στὴν Κρήτη, ποὺ εἶναι σὲ κορυφὴ λόφου, σὰν τὸν ἐν Ἑλλάδι *Υακίνθιον Πάγον*¹⁸ –στὴν Π. Διαθήκῃ λέγονται *τὰ ὑψηλά*–, ὅπου ὁδηγεῖ μιὰ ἀνηφόρα (*ἀνάβασις Λουῖθ*), καὶ κατὰ τὴν πομπὴ θρηνοῦν οὐρλιάζοντας (*ὀλολύζετε*). καὶ ὁ προφήτης προφητεύει λέγοντας τὴν ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου προειδοποίησι στοὺς ὀργιαστάς· «Θὰ σᾶς κάνω νὰ κλάψετε ἀληθινά». πολὺ ἀποκαλυπτικώτερα ὁ Ἰερεμίας περιγράφει τὶς θρηνολογοῦσες μαινάδες νὰ τρέχουν στὰ βουνὰ φρενιασμένες καὶ νὰ οἰστρηλατοῦνται σεξουαλικῶς θρηνώντας δῆθεν τὸ θανατωμένο θεό τους Μολόχ, καὶ ν' ἀφήνουν ἐντελῶς ξαμολημένη τὴ λαγνεία τους, ἀφύλακτα καὶ προκλητικὰ καὶ ἀδιάντροπα, καὶ νὰ μουγκρίζουν γι' ἀρσενικὸ σὰ δαμάλες (*Μυκήνη* - *Μύκονος* - *Μυκάλῃ*, ἀπὸ τὸ *μῦ* = *μου ου οὐ!*), μιμούμενες τάχα τὴ θεὰ ποὺ θρηνεῖ τὸ γιό της, *ἡ Δάμαλις τὸν Μόσχον*, καὶ νὰ πηδιοῦνται μὲ τοὺς τυχόντες τσομπαναραίους, καὶ νὰ κατασπαράζουν τὰ μικρὰ παιδιὰ τους, ἐπάνω δῆθεν στὴν ὁδὸν τους γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Μολόχ, ἀκριβῶς ὅπως ἡ Ἀγαυὴ καὶ οἱ δυὸ ἀδερφές της τὸν *Πενθέα* (= Πένθιμον), καὶ νὰ νυχτοβραδιάζονται στὰ βουνά, ἀνάμεσα στὰ μαντριά, λυσσασμένες γιὰ βαρβάτους τσομπαναραίους. *κοιμός Ἐπιτάφιος Θρηῆνος*· κι ἐφέτος «καὶ τοῦ χρόνου πάλι, Μαμὰ Κυθέρεια». ὁ δὲ Ἰεζεκιήλ περιγράφει πῶς ἀκόμη καὶ μέσα στὸν *οἶκον τοῦ Κυρίου* τοῦ ἔδειξε ὁ ἄγγελος ξεναγός

ἀγανακτισμένος τὸ αἷσχος τὸ μεγάλο, *γυναῖκας καθημένας* στὸ βόρειο τεῖχος τοῦ ναοῦ νὰ ξενυχτοῦν τὸν πεθαμένο θεὸ *θρηνοῦσαι τὸν Θαμμούζ*, τὸν κίναϊδο θεὸ πὺν δῆθεν θὰ ἔθαβαν. καὶ μέχρι σήμερα οἱ Ἰουδαῖοι, πὺν τὸ χοῦι τοὺς κάθισε, στὸν ἴδιο ἐκεῖνο *τοῖχον τῶν θρηγῶν* κλαῖνε· δὲν κλαῖνε τὸν κατεστραμμένο ναό, ἀλλὰ τὸν κίναϊδο θεὸ τῶν Παλαιστινῶν *Θαμμούζ*. ἔτσι λέει ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ κατὰ τὸ μασοριτικὸ κείμενο. δὲν ξέρουν πιά ποιόν κλαῖνε, δὲν ξέρουν ποιὰ «ἱερὰ παράδοσί τους» συνεχίζουν. ὁλόδια μὲ τοὺς Ἁγιορεῖτες. καὶ συμπληρώνει ὁ ἄγγελος στὸν προφήτη· «Γι' αὐτὸ σὲ λίγες μέρες καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ ναό της ὁ Κύριος θὰ τὰ κἀνῃ ἐρείπια γεμάτα πτώματα· ἔρχονται οἱ Βαβυλώνιοι». σαρκάζει ἀργότερα ἀκόμη κι ὁ Ἀριστοφάνης αὐτὰ τὰ ὑστερικά καὶ βρόμικα καμώματα τῶν γυναικῶν πὺν θρηνοῦν τὸν Ἄδωνι στὴ βρόμικη Λυσιστράτη του λέγοντας· *Ἡ γυνὴ δ' ὀρχομένη / Αἰαῖ ἄδωνιν' φησίν,...* / *ἡ δὲ ὑποπεπτωκυῖα ἡ γυνὴ ἐπὶ τοῦ τέγους / Κόπτεσθε Ἄδωνιν' φησίν*. μὲ τὸ *ὑποπεπτωκυῖα* ἐννοεῖ «Ὅταν ὁ ἐπιβήτορας τὴν ἔχη ἀπὸ κάτω»¹⁹.

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνίδα, ἡ «ἐλεύθερη» βέβαια καὶ ὄχι ἡ δούλη καὶ ἡ πόρνη, καὶ κάθε ἀρχαία «ἐλεύθερη» εἰδωολάτρισσα, ἡ ἔγκλειστη πολὺ μουσουλμανικῶς στὸ *ἄβατον* τοῦ *γυναικωνίου*, ὅπου κατὰ τοὺς σκληροὺς καὶ φανατικοὺς μουσουλμάνους Περικλῆ καὶ Σωκράτη²⁰ δὲν ἔπρεπε νὰ βλέπῃ ποτὲ κανέναν ἄντρα, μήτε νὰ τὴ βλέπῃ κανεὶς ἄντρας, μήτε νὰ ξέρῃ κανέναν, μήτε νὰ τὴν ξέρῃ κανεὶς, μήτε νὰ ῥωτᾷ ποτὲ τίποτε, μήτε νὰ ξέρῃ τίποτε, ἀλλὰ νὰ ζήσῃ ὅλη τὴ ζωὴ της σὰν ἀνύπαρκτη, μέσα στὸ *ἄβατον* ἐκεῖνο γινόταν τόσο ἀνισόρροπη καὶ ψυχανώμαλη, πὺν ἦταν λυσσασμένη γιὰ ἄντρα, εἶχε ἄσβεστη κάψα νὰ οἰστρογηθῇ, νὰ κουνήσῃ τὴν οὐρά της σὲ ἀρσενικούς, νὰ δείξῃ γυμνὰ τὰ βυζιά της, τὰ μπούτια της, τὸ αἰδοῖο της, σὲ κοινὴ θέα, νὰ χορτάσῃ ἀρσενικὸ κύτταγμα. τέτοια κάψα ἔχουν ὅλοι οἱ ἔγκλειστοι σὲ *ἄβατον*· καὶ λυσσομανοῦν οἱ ἄντρες γιὰ θηλυκὰ καὶ οἱ γυναῖκες γι' ἀρσενικούς· νὰ οἰστρογηθῶν, νὰ ξαμολήσουν τὴ λαγνεία τους, νὰ πηδηχτοῦν, νὰ ἐκτονωθοῦν, νὰ χορτάσουν αὐτὸ πὺν στεροῦνται. κι ἔβγαινε ἡ ἀρχαία Ἑλληνίδα ἀπὸ τὴν *ἄβατον* γι' ἀρσενικούς φυλακὴ της μόνο μία μέρα τὸ χρόνο, ὅταν πανηγυριζόταν ὁ ἐνιαύσιος *κοιμὸς* κι *ἐπιτάφιος θρήνος* τοῦ κίναϊδου θεοῦ της. περιέμενε τὴν ἡμέρα ἐκείνη μὲ ἀκράτητη λαχτάρα, νὰ δῇ τὸν ἥλιο, νὰ δῇ ἀρσενικούς, νὰ οἰστρογηθῇ, νὰ οὐρλιάξῃ. κι ὅταν ἔβγαινε, ἀρπαζόταν ἀπὸ τὴν εὐκαιρία νὰ δείξῃ τὸ κορμὶ της σὰ μαινόμενη· ἦταν *μαινάς*. τὴ βοηθοῦσαν καὶ παρωρομοῦσαν καὶ δασκάλευαν σ' αὐτὸ *αἱ ἱεροδόδουλοι* - *πόρνοι* τοῦ σχετικοῦ ναοῦ σὰν κατηχήτριες τοῦ ξαμολήματος. γι' αὐτὸ καὶ ἡ λεσβία Σαπφῶ στὸ σφῆζόμενο ἀπόσπασμα τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου της λέει·

Καθθνάισκει, Κυθήρη', ἄβρος Ἄδωνις· τί κε θεῖμεν;

*Καττύπτεσθε, κόραι, καὶ κατερείκεσθε κίθωνα*²¹.

Ἀφροδίτη! πεθαίνει ὁ τρυφερός Ἄδωνις· τί νὰ κάνουμε·

Νὰ χτυπιέστε, κορίτσια, καὶ νὰ ξεσχίζετε τοὺς χιτῶνες σας.

Κατήχησι τῆς λεσβίας στὰ ἐγκλειστα κορίτσια πῶς νὰ δείχνουν τ' ἀπόκρυφά τους ξεσχίζοντας τὸ φόρεμά τους κατὰ τὴν κηδεία τοῦ κιναιίδου θεοῦ. δὲν γράφω ποτὲ ὑπερβολές.

Ὑστερικὸ κλάμα κατὰ τὴν ἀπότομη κι ἐφήμερη ἀποσυμπίεσί τους γιὰ τὴν ἰσόβια καταπίεσί τους στὴ σκλαβιά τοῦ *ἄβατου*, ἀχαλίνωτη λαγνεία κι ἀδιάντροπη προστυχιά ἐπιδείξεως τῆς γύμνιας τῶν «ἄθελά τους» τάχα μου, καὶ σὲ ἄγριο ἄρπαγμα τῆς εὐκαιρίας τῶν ξεσχίζαν τὰ ρούχα τους, ὅπως τώρα τρυποῦν τὰ παντελόνια τους, «ξεκουμπώνονταν», ξεβρακώνονταν σὰ τρελλές (*μαινάδες*) μπροστὰ στοῦ ἀνώνυμο πλῆθος τῶν ἀρσενικῶν. σήμερα ξεσχίζουν τὰ παντελόνια τους ὄχι γιὰ τὸν ἐγκλεισμό τους σὲ *ἄβατον* ἀλλὰ γιὰ τὴν ὀλιγοφλογιστία (ἀνεπάρκεια στύσεως) ἢ καὶ ἀφλογιστία τῶν «ἀντρῶν», ποὺ ὀφείλεται πάλι στὴν πολλὴ γύμια τῶν γυναικῶν. ἡ ὑπερβολικὴ προσφορά τῆς γύμνιας εἶναι ζητιανηλίκι ὀφειλόμενο στὴν ἀστυσία τῶν «ἀντρῶν» τῶν σακατεμένων ἀπὸ τὴν πολλὴ γύμνια τῶν γυναικῶν. φαῦλος κύκλος. αὐτὰ γίνονταν στ' ἀρχαῖα *ὄργια* (= ἔργα, πράξεις) ἀπὸ τοὺς ἀρχαῖστὶ λεγομένους *ὀργιόνας*, κλασσικιστὶ δὲ *ὀργιαστάς*. σήμερα, ἂν οἱ γυναῖκες σταματήσουν νὰ δείχνουν σ' ὅλους τὸ κορμί τους, οἱ ἄντρες θὰ ξαναποκτήσουν τὴ βαρβατοσύνη τους. οἱ ἀρχαῖες λοιπὸν ἐγκλειστες γυναῖκες ποῦ καὶ πότε πάλι θὰ ξανάβρισκαν εὐκαιρία νὰ δείξουν στοὺς ἀρσενικοὺς τὸν οἶστρο τους, τὴν κάψα τους; ἔκαναν σὰν τὶς δίποδες δαμάλες ποὺ ἔπαιρναν τὰ βουνὰ μουγκρίζοντας γι' ἀρσενικὸ κατὰ τὸν Ἱερεμία. τώρα βρῆκε *Ἡ Δάμαλις τὸν Ταῦρον, ἡ Μυκίνη τὸν Ἀμύκλαν, ἡ Δάμαλις τὸν Μόσχον*.

Οἱ εἰδωλολατρικοὶ θεοὶ στὸν Ὅμηρο εἶναι περίπου 170, ἀλλ' ἀπ' αὐτοὺς προβεβλημένοι καὶ κοινοχρηστότεροι τῶν ἄλλων εἶναι 7. αὐτὸ φαίνεται στὰ Ὅμηρικὰ Ἔπη. τοὺς ζυγίζω ἀπὸ τὴ συχνότητα τῆς ἀναφορᾶς των στὰ Ἔπη αὐτά. στὸν Ἡσίοδο, ποὺ ξεθάβει πολὺ πελασγικὸ στοιχεῖο, εἶναι περισσότεροι. ἀπὸ τὸ 600 π.Χ. περίπου ἀρχίζει ἀπ' ἀνάμεσά τους νὰ προβάλλεται πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς ἕνας μικρὸς σὲ ἡλικία κιναιδαρᾶκος θεός, ποὺ ὠνομαζόταν μὲν καὶ πρῶτα, ἀλλ' ὄχι ὡς κίναιδος οὔτε ὡς ἀνώτερος ἀπ' ὅλους, ἐνῶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀσαφὲς χρονικὸ ὄριο εἶχε καὶ τὶς δυὸ αὐτὲς ιδιότητες, καὶ μία τρίτη, ὅτι ἡ ἐορτὴ του ἦταν ἡ μεγαλειότερη τῆς χρονιάς, ποὺ ἀνάλογα μὲ τὸ κατὰ τύπους ὄνομα τοῦ θεοῦ αὐτοῦ λεγόταν κι αὐτὴ, στὴν Ἀθήνα λ.χ. *Διονύσια*, στὴ Σπάρτη *Υακίνθια*, στὴ Θήβα *Καβίρεια*, στὴν Κρήτη *Βελχάνια*, κι ἄλλοι ὅπως ἄλλιως. στὴ Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, ποὺ

ἦταν ἡ συγκρητιστικὴ χοάνη πολλῶν ἐθνῶν καὶ θρησκειῶν, μέσα στὸν ἀσφυκτικὸ συνωστισμό 8.000 θεῶν τῶν πολλῶν θρησκειῶν καὶ πανθέων, ὁ θεὸς αὐτὸς ὁ κιναιδαρᾶκος, ποὺ στὴν πραγματικότητα ἦταν ὁ δείκτης τοῦ ἥθους καὶ τῆς διαστροφῆς τοῦ ὄχλου, καὶ οἱ γονεῖς του, ποὺ ἦταν συνήθως τὸ ζεῦγος τῶν δυὸ ἀνωτάτων, σὰ νὰ λέμε *Ζεῦς* καὶ *Ἥρα*, προβεβλημένοι πιά πάνω ἀπ' ὅλους, λέγονταν καὶ οἱ τρεῖς μαζί *θεοὶ μεγάλοι*. ὅπως ἀκριβῶς λέγονται ἀπὸ τὸ Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη, τὸ συναξαριστὴ ποὺ «κάνει ταμεῖο», *μεγάλοι καὶ δοξολογούμενοι ἅγιοι* μὲ κατάλυσι ἐλαίου καὶ οἴνου κατὰ τὴν ἐορτὴ τους, καὶ *μικροὶ* καὶ *ἀδοξολόγιστοι ἅγιοι* χωρὶς κατάλυσι ἐλαίου καὶ οἴνου, ἂν ἡ ἐορτὴ τους πέση σὲ καιρὸ νηστείας. ἡ ἐορτὴ τοῦ μεγίστου θεοῦ κιναιδαράκου μαζί καὶ τῆς θεᾶς Μαμᾶς του λεγόταν *μεγαλήσια*. τὸ βάρος ἐνὸς θεοῦ στὴν πρᾶξι τῆς εἰδωλολατρίας ζυγίζοταν πάντοτε ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ τὸ βάρος τῆς ἐορτῆς του. ἐπειδὴ ὁ κιναιδαρᾶκος καὶ μέγιστος θεὸς εἶχε κατὰ τόπους πάνω ἀπὸ 40 ἐθνικὰ ὀνόματα, καὶ δὲν ἦταν πρόσφορο ἡ ἐορτὴ του νὰ λέγεται σ' ἄλλες χῶρες *διονύσια ὑακίνθια καβίρεια βελχάνια*, λεγόταν γενικῶς καὶ ὑπερεθνικῶς *μεγαλήσια*. παρὰ τίς τοπικὲς διαφορότητες ὅμως ἐώρταζαν ὅλοι τὰ *μεγαλήσιά* τους κατὰ τὴν ἐαρινὴ ἰσημερία. καὶ τότε, μιὰ ποὺ ὁ καιρὸς ζέσταινε, ἡ μέρα ἦταν πιά μεγαλείτερη ἀπὸ τὴ νύχτα, καὶ τὸ σφίξιμο τοῦ χειμερινοῦ κρύου ἦταν πιά παρελθόν, ἐνῶ ἡ χαλάρωσι τῆς ὥρας γεγονός, γινόταν τὸ μεγάλο καὶ πολυήμερο πανηγύρι τῆς χρονιάς, τὸ μεγάλο γλέντι καὶ χαροκόπι, καὶ τὸ μεγάλο καὶ γενικὸ ξαμόλημα τῆς ξετσιπωσιάς, ποὺ ἦταν ἀπαίτησι τῆς ἐορτῆς, διότι τὸ προστάτεψε καὶ ἡ πολυκοσμία ποὺ ἐξασφαλίζει ἀνωνυμία καὶ ἀφάνεια.

Ἐνὸς ἐθνους σὰν τοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ζοῦσε ἀναγκαστικὰ ἀνάμεσα στοὺς πανηγυρίζοντες εἰδωλολάτρες, ἀλλ' ὁ θεὸς του τὸ ἠθέλε ἀγνὸ ἔξω ἀπὸ τὸ πρόστυχο τελεστικὸ ξαμόλημα, ὅταν ἡ πίστι του ἦταν σὲ κάμψι, ἡ ἀρετὴ του περνοῦσε σκληρὴ δοκιμασία, καὶ ἄρχιζαν νὰ ζηλεύουν τοὺς εἰδωλολάτρες, ποὺ ἡ γοητεία τῆς ἀκολασίας των δὲν ἦταν ἀνθέξιμη. οἱ Ἰουδαῖοι τότε εἶχαν πολὺ ἰσχυρὴ ῥοπὴ διολισθήσεως. καὶ λιγουρεύονταν νᾶχουν καὶ αὐτοὶ κάποια συμμετοχὴ σ' αὐτὸ τὸ ξαμόλημα ἔστω καὶ μὲ τὴν ἐορτὴ τῶν *μεγαλησίων* κάπως διασκευασμένη ἢ καὶ συγκαλυμμένη κάτω ἀπὸ προσχήματα, μερικὲς φορὲς τόσο ἀραχνοῦφанта καὶ ἰσχνὰ ὅσο τὸ μικρὸ δάχτυλο, πίσω ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖς νὰ κρυφτῆς μὲ κανέναν τρόπο. προσχηματικὸ προϊὸν τῆς τέτοιας ἀσυγκράτητης ῥοπῆς εἶναι καὶ αὐτὸ τὸ σκεῦασμα, τὰ Πτολεμαϊκά. καὶ ἐπειδὴ τὰ ὅποια *μεγαλήσια* εἶχαν δυὸ ἡμιχρόνια, ἓνα πρῶτο λυπητερὸ καὶ κλαυτερὸ μὲ *κοιμούς* καὶ ὑπουλὴ προστυχία, καὶ ἓνα δευτέρου μὲ φανερὸ καὶ ἀπροσχημάτιστο καὶ δῆθεν εὐθυμο ξαμόλημα, ἐμφάνιζαν καὶ οἱ τέως ἐνάρετοι καὶ νεωστὶ χαλαρωμένοι

Ἰουδαῖοι τὰ προσχηματικά τους προϊόντα. τὰ Πτολεμαϊκὰ λοιπὸν εἶναι κυρίως ἐορτόπιττα τοῦ πρώτου ἡμιχρονίου, τοῦ λυπητεροῦ. ἂν καὶ πρὸς τὸ τέλος (16-20) δὲν τοὺς λείπει κι ἓνα μικρότερο κομμάτι εὐθυμο. ὁ διωγμὸς τῶν Ἰουδαίων ἦταν τὸ πρόσχημα, καὶ χρονικῶς βρισκόταν μᾶλλον πολὺ μακριά. δὲν ἐννοῶ τὴ μεγάλη χρονικὴ μακρινότητα τοῦ διωγμοῦ τοῦ Φύσκωνος Πτολεμαίου, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ διωγμοῦ τοῦ Καλιγούλα. αὕτὴ ἡ δεύτερη μακρυνότητα μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν μεγάλη, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἦταν ἓνας χρόνος ἐκτὸς κινδύνου πλέον. γι' αὐτὸ χρονολογῶ τὸ κείμενο αὐτὸ στὸν καιρὸ τοῦ Κλαυδίου. καὶ σὲ τέτοιον καιρὸ τὸ πρόσχημα τοῦ *κομμοῦ* τῶν Πτολεμαϊκῶν, ὁ διωγμὸς τάχα μου, λειτούργησε πολὺ εὐκαίρως. ὁ καιρὸς ἦταν κατάλληλος, ὥστε ὁ *κομμὸς* νὰ εἶναι μὲν «δικαιολογημένος» ἀκόμη, ἀλλὰ νὰ εἶναι στὴν οὐσία του εἰδωλολατρικὸς, καὶ ὄχι ἀκριβῶς ἰουδαϊκός. εἶναι *κομμὸς μεγαλησίων*, τουτέστι πρόστυχου ξαμολήματος, καλυμμένος ὅμως κάτω ἀπὸ τὴν περὶ ἐπαπειλουμένης γενοκτονίας ἰουδαϊκὴ κλάψα, *ἀγόμενος* σὲ χρόνον ἐκτὸς κινδύνου πλέον. ἡ γραφὸρροια Πτολεμαϊκὰ εἶναι ἀπλῶς ἓνα λεκτικὸ πορνικὸ καὶ κιναιδικὸ ἐπιφυλακτικὸ τσιλιμπούρδισμα, προϊόν κρυφοῦ φθόνου τοῦ τέως ἐναρέτου, ποὺ ἀποφάσισε νὰ ξαμοληθῇ λιγάκι κι αὐτὸς στὸ ξαμόλημα τῶν ἄλλων. τί δηλαδὴ μόνον οἱ εἰδωλολάτρες ἔχουν τὸ προνόμιο νὰ γράφουν *κομμούς*; πολὺ βρόμικο βιβλίο.

Ἐν παρόδῳ λέω ὅτι ἔχω τὴ γνώμη ὅτι τὸ *σατυρικὸν δράμα* καὶ ἡ *τραγωδία* εἶναι μετεξελίξεις τοῦ *διθυράμβου*. πρῶτα λεγόταν *τιτύραμβος*, δηλαδὴ *τιτύρων ἄμβος* ἤτοι *τράγων ᾠδή*. *τιτᾶνες* καὶ *τίτυροι* λέγονταν στὴν πελασγικὴ γλῶσσα οἱ *δαίμονες* καὶ τὰ *δαιμόνια*, δηλαδὴ οἱ *θεοὶ* καὶ οἱ *μικροθεοὶ* (οἱ *σάτυροι*). ἡ δὲ *τιτανομαχία* καὶ ἡ *γίγαντομαχία* (*γίγαντες* λέγονταν οἱ ἐνοπλοὶ ἄντρες, οἱ πολεμισταί, οἱ στρατιῶτες) δὲν ἦταν παρὰ δυὸ παρόλληλοι πόλεμοι θεῶν καὶ ἀνθρώπων· ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ πολεμοῦσαν οἱ *Ἀργεῖοι* (κι ἀργότερα *Ἕλληνες*) καὶ οἱ *θεοὶ* τους κι ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ *Πελασγοὶ* καὶ οἱ *τιτᾶνες* των. ὅπως καὶ στὴν Τροία κατὰ τὴν Ἰλιάδα πολεμοῦσαν κι ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ θνητοὶ καὶ θεοί. ἀκόμη καὶ τὸ 1940 ἡ Παναγία ἡ Σκέπη πολεμοῦσε μαζὶ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἡ Παναγία ἡ Μαντόνα μαζὶ μὲ τοὺς Ἰταλούς· ἀκριβῶς ὅπως ἡ Ἀθήνη τῆς Ἰλιάδος ἦταν ἡ μισὴ μὲ τοὺς Ἕλληνες (E 1-8) καὶ ἡ μισὴ μὲ τοὺς Τρῶες (Z 297-310). λεγόταν λοιπὸν *τιτύραμβος* ἢ *τιτύρων ᾠδή*, ἢ τῶν *σατύρων* ἢ *τράγων* (=ἐν-στύτων, ἰθυφαλλικῶν ποὺ ἔχουν τὸ πέος των τραγανό, ἐν στύσει). ἔπειτα ἡ λέξι στὴν προφορὰ καὶ στὴ γραφὴ της μαλάκωσε· ὅπως τὰ *Κρόνος* καὶ *Βέροια* ἐγιναν *Χρόνος* καὶ *Φέρεια*. καὶ ἀκριβῆς μετάφρασι τοῦ *τιτύραμβος* ἢ *διθύραμβος* εἶναι τὸ *τράγων ᾠδή* ἢ *τραγωδία*. αὐτὰ γιὰ τὴ λέξι. ὅσο γιὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ *σατυρικὸν δράμα* καὶ ἡ *τρα-*

γωδία είναι, όπως είπα, μετεξελίξεις του διθυράμβου με την προσθήκη παικτών και κεφαλαίων. όταν ο διθύραμβος ήταν άπλός, μετεξελίχτηκε σε εύθυμο σατυρικό δράμα, όταν ήταν *κομμός*, μετεξελίχτηκε σε λυπητερή τραγωδία, παρ' όλο που στη λέξι κράτησε το συνθετικό του *τράγον*· έπειδή ήταν πλέον όρος, και στην αρχή ή τραγωδία ήταν, νομίζω, ένας *κομμός* στο μέσον, μία *είσοδος* (=εισαγωγή) από μπροστά, και μία *έξοδος* (=κατάληξι) στο τέλος. έπειτα προστέθηκαν ενδιάμεσως τὰ *έπεισόδια* (=έπί πλέον *είσοδοι*) δύο ή τέσσερα. τὰ ενδιάμεσα *χορικά* τεχνικώς ήταν επαναλήψεις του κομμού, ακόμη και χωρίς νά είναι κομμός. τέλος όταν ιδρύθηκαν οί δημοκρατίες, το σατυρικό δράμα προσέλαβε και πολιτικό στοιχείο, ιδίως αντιπολιτευτικό, κι έγινε *κωμωδία*. αργότερα με τη Μακεδονική αυτοκρατορία, που δεν χωράτενε με την αντικρατική φαγωμάρα, ή κωμωδία πέταξε το αντιπολιτευτικό στοιχείο, κι έγινε *μέση κωμωδία* και *νέα κωμωδία*, δηλαδή προοδευτικώς ένα άπλο θεατρικό σενάριο. και ή τραγωδία στο μεταξύ έχασε το τελεστικό στοιχείο του *κομμού*, που ήταν ό άξονάς της, και ταυτίστηκε με τη νέα κωμωδία. έγιναν μυθιστόρημα σε θεατρικό παίξιμο. συνεπώς ό συντάκτης των Πτολεμαϊκών, για νά μαζέψη το υλικό του, διάβασε κυρίως *κομμούς* και τραγωδίες, έβδομη προελληνιστικά. κι έφτασε μέχρι τον Όμηρο, την πηγή των σεναρίων των τραγωδιών, απ' όπου πήρε τον πολύχρηστό του *μόρον*.

Η διεγνωσμένη γοητεία της άκολασίας έβαζε σε άβάσταχτη δοκιμασία την κουρασμένη άγνότητα του όλιγοπίστου κλονισμένου Ίουδαίου που ζούσε στην Άλεξάνδρεια ανάμεσα στους ειδωλολάτρες και μάλιστα τους διαβολεμένους Έλληνες. τους έκανε νά ζηλεύουν τους ειδωλολάτρες για τη λατρευτική βρομιά τους. έκανε και το συντάκτη των Πτολεμαϊκών νά περισυλλέξη σά λυσσασμένος τόσα κλισέ από *κομμούς άδωνιαστών* και νά τὰ ξαμολήση όλα μαζί με πάθος μέσα στο ψυχανώμαλο παραλήρημά του που εξέτάζω. ψυχασθενική γραφόρροια· σεξομανική. για έναν που ξέρει καλά θύραθεν όλα τ' άρχαία ειδωλολατρικά θέσμια, που εξέθεσα, ή διάγνωσι του φθόνου του και της κάψας του, που παρήγαγε αυτό το αυτοψυχογράφημά του, είναι παιχνίδι από τὰ εύκολα. αναπόφευκτη συνέπεια της κάψας του το ότι τὰ κλισέ, που μάζεψε σάν τρελλός (*μαινόμενος*), τὰ λέει και τὰ ξαναλέει και δέν χορταίνει νά τὰ λέη. ότι οί νεαρές και πανόμορφες Ίουδαίες της ειδωλολατρικής και όφθαλμοπόρνου Ίερουσαλήμ ή και Άλεξανδρείας βγήκαν εις τὰς άγνιές με ξεσκέπαστα και λυτά τὰ μαλλιά τους, με γυμνά τὰ βυζιά τους οί καημένες, μερικές καημενούλες μητερούλες και με το μωρό στο ένα βυζί, άτημέλητες ως αίφνιδιασμένες και τρομαγμένες οί καημενούλες, έδειχναν «άθελά τους» τ' απόκρυφα του κορμιού τους, και τὰ λοιπά.

Εἶχε κάψα καὶ οἷστρον καὶ αὐτὸς ὁ φουκαρᾶς Ἰουδαῖος, ὁ συγγραφεὺς τῶν Πτολεμαϊκῶν, νὰ γράψῃ *κομμόν*. τί δηλαδὴ μόνον οἱ εἰδωλολάτρεις; καὶ ἔψαξε καὶ βρῆκε τὴν εὐκαιρίαν, τὴν ἀφορμὴν, τὸ πρόσχημα. τάχα μου γιὰ νὰ διεκτραγωδήσῃ τὸ διωγμὸ τοῦ γένους τοῦ ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο· ἢ τὸν Καλιγούλᾳ τέλος πάντων. ὑστερία τῆς ἀπιστίας, τῆς φθαρμένης καὶ ἐξατμισμένης καὶ χαμένης πίστεως. καὶ μᾶς ἄφησε γραπτὸ τὸ παραλήρημά του. καὶ ὁ διάβολος τὸ ἔχωσε στὴ Βίβλο· γιὰ νὰ τὸ διαβάζουν οἱ Χριστιανοὶ περιβεβλημένο μὲ κῦρος θεοπνεύστου, καὶ νὰ οἰκοδομοῦνται! στὸ διάβολο νὰ πάῃ καὶ νὰ μὴ γυρίσῃ τὸ σκατό. δὲν εἶμαι χαλίφης-πάπαρος τῆς Ῥώμης Δάμασος γιὰ νὰ τὸ κρατήσω μέσα στὴ Βίβλο.

8. ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ἡ στοϊκὴ φιλοσοφικὴ πραγματεία *Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ* μαρτυρεῖται καὶ παραδίδεται πολὺ ἀσθενῶς καὶ ὀψίμως τὸν Δ΄ καὶ Ε΄ αἰῶνα ἀντιστοίχως. τὴ μαρτυρεῖ πρῶτος ὁ ἀρειανὸς Εὐσέβιος Καισαρείας, κι ἀπ’ αὐτὸν ἐπαναλαμβάνουν τὴ μαρτυρία ὁ Ἰερώνυμος ὁ ὀποῖος, ὅπως ἀπέδειξα στὴ φερώνυμη διδακτορικὴ διατριβή μου, στὸ *De viris illustribus*, ξεσηκώνει ὅλο τὸ ὕλικό του ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο, οἱ Φίλοστοργιος, Γεώργιος Σύγγελλος, Φώτιος, καὶ ἡ Σούμμα¹. ἀναγράφεται δὲ καὶ σὲ ὀχτὼ ἀνώνυμες καταστάσεις τῶν περιεχομένων σὲ ἀρχαῖα χειρόγραφα μεταξὺ Ε΄ καὶ Η΄ αἰῶνος². καὶ παραδίδεται σ’ ἐλάχιστα χειρόγραφα, κυρίως δὲ δύο. καὶ οὐδεὶς οὐδέποτε παραθέτει φράσι τοῦ κειμένου του. δηλαδὴ ἡ πραγματεία σχεδὸν ἀγνοεῖται. αὐτὸ φαίνεται κι ἀπὸ τὸ ὅτι ἀκόμη καὶ στὰ χρόνια μας στὴ μοναδικὴ ἐν Ἑλλάδι ἔκδοσι τῆς Π. Διαθήκης («Ζωῆς» - «Σωτήρος»), ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Π. Μπρατσιώτη στὴν ἀρχὴ τοῦ 1928, καθὼς ἦταν λιντυπία, στὸ 13,2 (κατὰ τὴ νέα στιχομετρία 24,1-2) ἡ πέμπτη σειρὰ τοῦ κεφαλαίου γύρισε ὁλόκληρη κατακέφαλα, κι αὐτὸ τὸ τόσο χοντρὸ τυπογραφικὸ λάθος ἔμεινε στὶς 7 πρῶτες ἐκδόσεις μέχρι τὸ 1973 μισὸ αἰῶνα, μέχρι ποὺ κάποιος τὸ εἶδε, καὶ τὸ λάθος στὴν 8^η ἔκδοσι διωρθώθηκε. ὑποτίθεται ὅτι τὸ κείμενο ἦταν «Ἁγία Γραφή». στὶς ἔντυπες ἐκδόσεις τῆς Π. Διαθήκης ἢ ἐλληνικὲς ἀνατυπώσεις ἐκείνων ἢ πραγματεία ἐπισυνάπτεται στὸ τέλος ὡς παράρτημα. ἔτσι ὡς κατ’ ἀρχὴν παραρτήματα χώθηκαν στὴ Βίβλο καὶ τ’ ἄλλα παρείσακτα βιβλία καὶ τὰ σχόλια τοῦ περιθωρίου.

συνομολογεῖται πανταχόθεν ὅτι αὐτο-
δέσποτός ἐστι τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς
-σχηνοῦ ἰοεθρμ ζηοι θρλ ιε ζ ὕψηλο
θέντες ἐμιαροφάγησαν, ἐλέγομεν ἂν
τούτοις αὐτοὺς νενικῆσθαι· 3 νυνὶ δὲ οὐχ

*Τὸ τυπογραφικὸ λάθος ποὺ διατηρήθηκε ἀπαρατήρητο
σὲ ἑπτὰ ἐπανεκδόσεις ἐπὶ 45 χρόνια.*

Ὁ Εὐσέβιος, ποὺ ἀναφέρει τὴν πραγματεία αὐτὴ ὡς ἔργο τοῦ Ἰωσήπου, λέει γι’ αὐτήν· *Πεπώνηται δὲ καὶ ἄλλο οὐκ ἀγενὲς σπούδασμα τῷ ἀνδρὶ (= τῷ Ἰωσήπῳ) Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, ὃ τινες Μακ-*

καβαϊκὸν ἐπέγραψαν. τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνουν κι ὁ Ἱερώνυμος καὶ ἡ Σούμμα. ὁ Φώτιος ὡς ἐπιτομεὺς τοῦ Φιλοστοργίου λέει γιὰ τὴ μαρτυρία ἐκείνου· *Τὸ τέταρτον (= Δ' Μακκαβαϊκὸν) ὑπὸ Ἰωσήπου γεγράφθαι καὶ αὐτὸς (= ὁ Φιλοστόργιος) συνομολογεῖ*. δὲν εἶναι ὅμως ἔργο τοῦ Ἰωσήπου, διότι, ὅπως παρατήρησαν καὶ ἄλλοι, αὐτὸ ἔχει τὰ βιβλικά ἐβραϊκὰ ὀνόματα αὐτούσια ἀνελλήνιστα ξενόληκτα καὶ ἄκλιτα Ἀβραάμ Ἰσαάκ Ἰακώβ Ἰσραήλ Ἰωσήφ Ἀαρὼν Φινεές Δαυῖδ Ἰεζεκιήλ Δανιήλ Μισαήλ, ἐνῶ ὁ Ἰώσηπος καὶ αὐτὰ τὰ 11 καὶ ὅλα γενικῶς τὰ ἔχει πάντοτε ἐξελληνισμένα ἐλληνόληκτα καὶ κλιτὰ Ἀβραμος Ἰσακος Ἰάκωβος Ἰσραήλος Ἰώσηπος Δαυῖδης Ἀρὼν (τοῦ Ἀρῶνος) Φινέης Ἰεζεκιήλος Δανιήλος Μισαήλος. ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλες πολλές καὶ σοβαρὲς διαφορὲς, πὺν ἀποκλείουν τὸ ἔργο νὰ εἶναι τοῦ Ἰωσήπου.

Εἶναι, ὅπως εἶπα, στοϊκὴ φιλοσοφικὴ πραγματεία. εἶναι γραμμὲν ἡ σὲ ἀρχαῖζουσα ἐλληνικὴ, σὲ ὕφος ῥητορικὸ καὶ στομφῶδες καὶ ὑπερβολικὰ φλύαρο, καὶ παρὰ τὴ σαφήνειά της εἶναι πολὺ βαρετὴ κι ἀπωθητικὴ, ἐπειδὴ κάτι πὺν θὰ μπορούσε νὰ τὸ πῇ σὲ 1 σελίδα τὸ λέει σὲ 20. ἀέρας κοπανιστός. δύσκολα μπορεῖ κανεὶς ν' ἀποπερατώσῃ μιὰ προσεκτικὴ ἀνάγνωσί της· συνεχῶς αἰσθάνεται ὅτι προσπαθεῖ νὰ καταπιῇ μιὰ τούφα τρίχες.

Τὴν πραγματεία αὕτῃ ὁ συντάκτης της τὴ λέει καὶ *ἡθολογία* (27,3 *ὃ τίνα τρόπον ἡθολογήσασμι φιλότεκνα γονέων πάθη ψυχῆς...!*), ἕνα γραμματειακὸ εἶδος συνηθισμένο στὴν ἐποχὴ του (Β' μ.Χ. αἰ.). αἱ *ἡθολογίαι* ἢ *ἡθοποιαί* ἢ καὶ *ἡθοπλασαί* ἦταν ῥητορικὰ γυμνάσματα –στὴν ἀρχὴ σχολικὰ– τῶν ἐλληνορωμαϊκῶν ἰδίως χρόνων, μὲ θέματα λ.χ. «Τί θὰ ἔλεγε ὡς ἰκεσία τοῦ Ὁ Ἐκτωρ, ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς ἐτοιμαζόταν νὰ τὸν σφάξῃ» ἢ καὶ ἀνάποδα «Τί θὰ ἔλεγε ὁ Ἀχιλλεὺς, ἂν νικοῦσε ὁ Ἐκτωρ κι ἐτοιμαζόταν νὰ σφάξῃ τὸν ἡττημένο», «Τί θὰ ἔλεγε σ' ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ἕνας ψύλλος πρὸς μιὰ ψύλλα», «Πῶς θὰ περιέγραφε σὲ μιὰ *ἐταιρικὴ ἐπιστολὴ* της ἡ ἐταίρα Γλυκέριον τὸν καινούργιο της γερο-πλούσιο ἐραστὴ στὴν ἐταίρα Ἡδόνιον», καὶ ἄλλα τέτοια. ἐδῶ ὁ *ἡθολόγος* ἀναπαριστᾷ μὲ τὴ φαντασία του «Τί θὰ ἔλεγε ὁ δῆμιος-βασανιστὴς Ἀντίοχος ὡς πρότασι-ὑπόσχεσι-ἀπειλή τοῦ στὸν Ἐλεάζαρο, τοὺς ἐπτὰ παῖδες, καὶ τὴ μητέρα τους, καὶ τί θὰ τοῦ ἀπαντοῦσαν ἐκεῖνοι. πρόκειται γιὰ ἕνα λογοτεχνικὸ εἶδος ὃχι σοβαρό· σχεδὸν καραγκιοζλίκι. στὰ βυζαντινὰ χρόνια γίνεται μέχρι καὶ φιλοσοφικὸς διάλογος μεταξὺ ζώων ἢ φρούτων ἢ λαχανικῶν. εἶναι παίγνια ἢ γυμνάσματα ἢ διαγωνιστικὲς ἐπιδείξεις. τὸ *ἡθος* (*ἡθο-λογία*) στίς λέξεις αὐτὲς ἐν μέρει σημαίνει καὶ *ὕφος*. ἡ παρούσα *ἡθολογία* εἶναι σίγουρα πρόγονος καὶ τοῦ βυζαντινοῦ συναξαρίου γιὰ ἀγίους καὶ μάρτυρες. ὅπως στὸ βυζαντινὸ ἔτσι καὶ στὸ πρωϊμώτερο ἐλ-

ληνορρωμαϊκὸ αὐτὸ ὁ συντάκτης φαντάζεται ὅτι οἱ μάρτυρες σκυλόβριζαν τὸ δῆμιο, ἐπειδὴ βέβαια ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν σκυλοβρίσῃ ὁ ἴδιος. ἔχουν ἐπίσης οἱ συντάκτες τῶν συναξαρίων, ὅπως κι αὐτὸς ἐδῶ, πολὺ σαδιστικὴ φαντασία στὶς περιγραφὰς τῶν βασανιστικῶν μηχανημάτων καὶ τῶν βασανιστηρίων, καὶ βάζουν ὅλα τὰ δυνατὰ τους νὰ ἐπιτύχουν ὅσο γίνεται πιὸ φρικιαστικὲς ἀνατριχίλες στὸν ἀναγνώστη, σὰν τοὺς σημερινοὺς σεναριογράφους τῶν ἔργων φρίκης, θεωρώντας κάτι τέτοιο ὡς ὑψηλόβαθμη λογοτεχνικὴ ἐπιτυχία. γνωστοὶ ἀρχαῖοι *ἡθολόγοι* καὶ *ἡθολογίαι* γονικῶν, μεταθανατίων, ἐρωτικῶν, ἀγροικικῶν, ἀλιευτικῶν, παρασιτικῶν, πορνικῶν, καὶ ἀστείων γυμνασμάτων εἶναι οἱ Ἀλκίφρων, Λεσβῶναξ, Λουκιανός, Αἰλιανός, Φιλόστρατος, Ἀρισταίνετος, Φυσιολόγος, Πουολόγος, (ὁ)Πωρικολόγος, κ.ἄ.. ὁ συντάκτης τῆς *ἡθολογίας* «Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ» εἶναι τόσο δοσμένος στὴ χαζὴ αὐτὴ λογοτεχνικὴ συνήθεια, πού, ἐκτὸς τοῦ ὅτι γράφει δυὸ δοκίμια γιὰ τὸ κάθε μαρτύριο, ἓνα γιὰ τὸ δῆμιο κι ἓνα γιὰ τὸ μάρτυρα, γράφει καὶ δύο λόγους μὲ τὸ «Τί θὰ μποροῦσαν νὰ ποῦν οἱ 7 νέοι, ἂν ἦταν δειλοὶ καὶ ὑπέκυπταν στὴν ἀπαίτησι τοῦ δημίου, καὶ τί θὰ μποροῦσε νὰ πῇ ἡ μητέρα στοὺς γιούς της, ἂν ἦταν δειλὴ καὶ τοὺς συμβούλευε νὰ εἰδωλολατρήσουν! (15,6-11· 29,6-9). σκέτο καρραγιολογία μὲ ἐναλλακτικοὺς ῥόλους γιὰ τὴν ἐναντία περίπτωσι! πέρα γιὰ πέρα σαχλός. «Τί θὰ ἔλεγε ὁ Ἀχιλλεὺς ὡς θῦμα στὸν Ἔκτορα, κι ὁ ψύλλος στὴν ψύλλα ὅταν τὴν ἐρωτεύονταν». κι ὅταν ὁ Ντὲ Γκὼλ ἦρθε στὴ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ 10 μέρες πιὸ μπροστὰ οἱ ἐφημερίδες εἶχαν στὰ συρτάρια τοὺς πλήρες ῥεπορτάζ γιὰ τὴ δολοφονία του, ὥστε νὰ εἶναι ἔτοιμο γιὰ τὴν περίπτωσι πού θὰ δολοφονοῦνταν.

Ἡ πραγματεία φέρει ἔντονη τὴν ἐπίδρασι τοῦ στοῖκοῦ Ἐπικτήτου, ὁ ὁποῖος ὅμως καὶ πλατώνιζε ἀρκετά. γι' αὐτὸ προφανῶς καὶ σ' αὐτὴ ὁ συντάκτης τονίζει ἐξ ἀρχῆς τίς κατὰ Πλάτωνα τέσσερες κεφαλαῖες ἀρετὲς *φρόνησιν σωφροσύνην ἀνδρίαν δικαιοσύνην* ὡς *τέσσαρας ἰδέας τῆς σοφίας* (1,2-4· 2,6). στὴ στοὰ ὅμως ὀφείλει τοὺς ὅρους *αὐτοκράτωρ λογισμός* ἢ *λογισμός κρατῶν τῶν παθῶν* ἢ *αὐτοδέσποτος λογισμός* ἢ *λογισμός ἡγεμῶν τῶν ἀρετῶν* ἢ κι ἐπὶ τὸ ἐβραϊκώτερον *εὐσεβὴς λογισμός*.

Ἀρχίζει μὲ τὴ φράσι *Φιλοσοφώτατον λόγον ἐπιδείκνυσθαι μέλων εἰ αὐτοδέσποτός ἐστι τῶν παθῶν ὁ εὐσεβὴς λογισμός, συμβουλεύσαιμ' ἂν ὑμῖν ὀρθῶς ὅπως προθύμως προσέχητε τῇ φιλοσοφίᾳ* (1,1). σὰ νὰ καταλαβαίνει ὅτι ὁ λόγος του εἶναι ἀνυπόφορα ἀνιαρός. συνεχῶς πιπιλίζει *φιλόσοφος* καὶ *φιλοσοφία* καὶ *φιλοσοφῶ* κι *ἀντιφιλοσοφῶ* (8,10· 11· 18· 28· 12,7· 9· 13,5· 15,4· κλπ.). οὐδέποτε ἀναφέρει τὰ ὀνόματα *Ιούδας*, *Μακκαβαῖος* - *Μακκαβαῖοι*, *Ἀσμωναῖοι*, *Ἀσιδαῖοι*.

‘Όλα δείχνουν ότι ζή και γράφει στην ‘Αλεξάνδρεια. γι’ αυτό αφ’ ενός μιλάει για τή χώρα τοῦ ‘Ισραήλ σάν για μιὰ μακρινή πατρίδα (7,5· 11) και αφ’ ἑτέρου λέει τοὺς κατοίκους της πάντοτε *‘Εβραίους*, ὅπως συνήθιζαν νὰ λένε τότε τοὺς ἐπιχωρίους οἱ ἔξω τῆς χώρας ‘Ιουδαῖοι· ἀκόμη και οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ. Διαθήκης τηροῦν αὐτὴ τὴ συνήθεια, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἦταν πάγκοινη.

Τὸ βιβλίον εἶναι οὐσιαστικὰ συναξάριον - μαρτυρολόγιον, τὸ ὁποῖον, ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ἀγνοώντας τὴν τυχαία τυπογραφικὴ διαίρεσιν σὲ 18 κεφάλαια, ἐδῶ τὸ χωρίζω σὲ 35, και γενικώτερα σὲ δύο μέρη ὡς ἀκολουθῶς.

Μέρος Α΄· κεφάλαια 1-7· τὸ 24% τῆς ἐκτάσεως.

Μέρος Β΄· κεφάλαια 8-35· τὸ 76% τῆς ἐκτάσεως.

τὸ Α΄ εἶναι σκέτος στοῖκοπλατωνικὸς φιλοσοφικὸς στοχασμὸς. τὸ Β΄ εἶναι ἐπανάληψι - διέκτασι τῶν κεφαλαίων 14-15 τοῦ βιβλίου *Τὰ κατὰ ‘Ιούδαν τὸν Μακκαβαῖον*, ἥτοι συναξάριον 9 *‘Εβραίων* μαρτύρων τῆς πίστεως, τοῦ ὑπερηλίκου ἱερέως - γραμματέως ‘Ελεαζάρου, μιᾶς μὴ κατονομαζομένης γυναικὸς, και τῶν 7 ἐπίσης μὴ κατονομαζομένων γυναικῶν τῆς· τὸ συναξάριον - μαρτυρολόγιον, σὲ σύγκρισιν μὲ τὴν πηγὴν του, εἶναι τανυσμένο ἀκριβῶς στὸ πενταπλάσιον και κολυμπᾷ σὲ πλούσιον πλᾶσμα στοϊκῶν στοχασμῶν και ῥητορικῆς φλυαρίας.

Κλέβει ἀπὸ τὴν Κ. Διαθήκην (στὸ 13,3 τὰ Γα 2,19· Β΄ Κο 5,15· ‘Ρω 6,10· κλπ., χρησιμοποιεῖ ἀπόκρυφα (12,11), ἐμφανίζει δὲ τὸ «μαρτυρικὸν» θάνατον τῆς μητέρας περίπου σάν αὐτοκτονία.

‘Απὸ τοὺς δύο ἐκκλησιαστικούς, ποὺ ἔχουν λόγους σ’ αὐτοὺς τοὺς μάρτυρες ὁ μὲν Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸν ῥητόρευμα - συναξάριον - πραγματεία *Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ*, ὁ δὲ ‘Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται στὸ ἱστορικὸν βιβλίον *Τὰ κατὰ ‘Ιούδαν τὸν Μακκαβαῖον*, στὸ ὁποῖον ἀναφέρεται κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν λέῃ τὸ *‘Αλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, ...ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσι*³. μέσα στὸ κείμενον τῶν ὁμιλιῶν του - διότι οἱ ἐπιγραφές εἶναι μεταγενέστερες - ὁ μὲν Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς κάνει αὐθαιρέτως και σφαλερῶς τοὺς μάρτυρες «Μακκαβαίους» και τὸν ‘Ελεάζαρον διδάσκαλον τῶν 7 νέων, πράγματα ἀμάρτυρα σ’ ὁποιοδήποτε ἀρχαῖον κείμενον, ὁ δὲ νηφάλιος και προσεκτικὸς Χρυσόστομος δὲν τοὺς λέει ποτὲ Μακκαβαίους οὔτε μαθητὰς τοῦ ‘Ελεαζάρου.

‘Η ἐν λόγῳ φιλοσοφικὴ πραγματεία τοῦ στοϊκοῦ ‘Ιουδαίου εἶναι γραμμένη γύρω στὸ 120 μ.Χ.. και παρ’ ὅλον ποὺ ἐπιδεικνύεται πολὺ ὡς ἀπαθὴς στοϊκὸς και μᾶς ἀναπτύσσει, ὅπως λέει, *φιλοσοφώτατον λόγον* γιὰ τὸν *αὐτοκράτορα λογισμὸν τὸν αὐτοδέεστον και κρατοῦντα τῶν παθῶν*, πολλὰ φορὲς γράφει παραφουσκωμένος ἀπὸ τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον ξεφυσάει, και σοῦπερ - ὑπερθετικά, ὅπως ὅταν ἀφρίζει

λέγοντας· *Ταῦτα ἀκούσας ὁ αἰμοβόρος καὶ φονώδης καὶ παμμιαρώ-
τατος Ἀντίοχος...* (20,6). φθονερώτερα κομπλεξικώτερα ἐμπαθέστερα
χολερικώτερα καὶ σαδιστικώτερα ὄντα ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους δὲν ὑ-
πῆρξαν ποτὲ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος.

9. ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

Ἡ ψευδεπιγράφως λεγομένη *Σοφία Σολομῶντος* εἶναι τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δυὸ πολυχρηστότερα παρείσακτα βιβλία, ἐρχόμενη στὴ συχνότητα χρήσεως δεύτερη μετὰ τὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου, ἴσως ἐπειδὴ σὲ ἑκτασι εἶναι τὸ 1/3 ἐκείνης. τὰ ἄλλα παρείσακτα εἶναι στὴ χρῆσι πολὺ ὑποδεέστερα. αὐτὴ ὅμως δημοσιεύεται κι ἐπ' ἐκκλησίας, κάτι ποὺ μὲ τὸ Σιραχίδη δὲν συμβαίνει. ὁ Σιραχίδης χρησιμοποιεῖται μόνο παρατιθέμενος σὲ συγγράμματα ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ παρείσακτα ὅμως παρεμβάλλονται, πάντοτε μαζί, σὲ ἀρκετὰ βιβλικά χειρόγραφα, ἀμέσως μετὰ τὸ τέλος τῶν ποιητικῶν βιβλίων. ὅπως ἤδη κατέδειξα, στὴν ἐκκλησίᾳ ἡ Σοφία Σολομῶντος ἄρχισε νὰ δημοσιεύεται μετὰ τὸ ἔτος 1204, ἐπὶ φραγκοκρατίας, μετὰ τὴν κατάργησι τοῦ Προφητολογίου, καὶ μὲ πρόσταγμα τοῦ πάπα Ῥώμης. δημοσιεύονται ἀπ' αὐτὴ 6 περικοπὲς συνολικῆς ἐκτάσεως 139 στίχων (τὸ 0,08 της), 8 φορές σὲ διάφορες ἐορτές, 6 φορές σ' ἐορτὲς ἀγίων, κι 7 φορές σ' ἐορτὲς ὁσίων (= μοναχῶν). δημοσιεύεται μόνο σ' Ἑσπερινούς καὶ Ὅρθρους, ἀκολουθίες μοναχικῆς, καὶ τ' ἀναγνώσματά της ἀνευρίσκονται 20 φορές σὲ Μηναῖα καὶ 1 στὸ Πεντηκοστάριον. πολὺ μικρότερη εἶναι ἡ δημοσίευσι ἄλλων τριῶν περικοπῶν τῶν παρεισάκτων βιβλίων Προσευχὴ Μανασσῆ, Προσευχὴ Ἀζαρίου, καὶ Ὕμνος τῶν τριῶν Παίδων. μαρτυροῦν τὴ Σοφία Σολομῶντος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μνηεῖα της σὲ μερικὸς Καταλόγους τῶν βιβλίων τοῦ Κανόνος, καὶ οἱ Ψευδοκλήμης Ῥώμης, Εἰρηναῖος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Τερτυλλιανός, Ὠριγένης, Κυπριανός, Μεθόδιος Πατάρων, Πάμφιλος, Εὐστάθιος Ἀντιοχείας, Εὐσέβιος Καισαρείας, Μ. Ἀθανάσιος καὶ οἱ μαθηταί του, Ἀφραάτης, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Βασίλειος Καισαρείας, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Ἀμβρόσιος Μεδιολάνου, «Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων», Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος, Ῥουφῖνος, Αὐγουστῖνος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Θεοδώρητος, Δ' οἰκουμενικὴ Σύνοδος, Ψευδ - Ἰππόλυτος, Ἀναστάσιος Α' Ἀντιοχείας, Γρηγόριος Α' Ῥώμης, Ψευδ - Ἀθανάσιος, Σούμμα, Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Νεόφυτος Ἑγκλειστος, Γρηγόριος Παλαμᾶς, Ἀντώνιος Λαρίσσης, καὶ ἄλλοι¹.

Οἱ Τερτυλλιανὸς καὶ Ῥουφῖνος, ὁ καθένας ἀπὸ μία φορά, ἐνῶ λὲν ὅτι Ἀὐτὰ λέει ἡ *Sapientia Salomonis*, παραθέτουν χωρίο τῶν Παροιμιῶν.

Ὁ παπικὸς ἐκδότης τῶν ἔργων τοῦ παναρχαίου καὶ δυνατοῦ ἐπιστήμονος Μελίτωνος Σάρδεων Perler (SC) πασχίζει μὲ γελοῖες ὑπερβολὰς νὰ βρῇ –καὶ «βρίσκει»– στὰ κείμενά του ὑπαινιγμοὺς γιὰ χωρία τῶν δυὸ Σοφίων, Σιραχίδου καὶ «Σολομῶντος»· ἐπειδὴ οἱ παπικοὶ εἶναι οἱ αἵρετικοὶ ποὺ κυρίως ἔβαλαν στὸν Κανόνα τῆς Βίβλου –ὅσον τὸ ἐπ’ αὐτοῖς βέβαια– τὰ παρείσακτα, μὲ τ’ «ἀλάθητα» φερμάνια (decreta) ἀρκετῶν χαλίφηδων τῆς Ῥώμης. ἐν τούτοις ὁ Μελίτων Σάρδεων γιὰ κανένα παρείσακτο δὲν ἔχει οὔτε ὑπαινιγμοῦ ἵχνος. ὁ Perler κατὰ τὴν παπικὴ συνήθεια προσπαθεῖ νὰ βαφτίσῃ τὰ ζαρκάδια μαρούλια, γιὰ νὰ εἶναι νηστήσιμα. τὸ κάνουν αὐτὸ ὅλοι τους καὶ εἶναι σ’ αὐτὸ πολὺ γυμνασμένοι. φιλότιμοι «στῦλοι» τοῦ παπικοῦ ἀλαθίου. ὅσο γιὰ τὴν πολλὴ χρῆσι τῶν δυὸ Σοφίων, Σιραχίδου καὶ «Σολομῶντος», καὶ τοὺς ἐκθειασμοὺς γι’ αὐτὰς τῶν Ἀλεξανδρινῶν αἵρετικῶν Κλήμεντος καὶ Ὡριγένους τοῦ αὐτενουχισμένου κιναίδου, αὐτοὶ στὰ γραπτὰ τους χρησιμοποιοῦν ὡς θεόπνευστες πηγὲς τῆς Χριστιανικῆς πίστεως πάνω ἀπὸ 30 ἑξωβιβλικά κείμενα ὁ καθεὺνας τόσο ἀπὸ τὰ παρείσακτα ὅσο καὶ βδελυρὰ ἀπόκρυφα καὶ εἰδωλολατρικὰ βιβλία χρησμολογικοῦ τύπου, καί γε τὰ ἔργα τοῦ κιναίδου Πλάτωνος. εἶναι πιὸ ἀναξιόπιστοι καὶ ἀπὸ τοὺς πάπες Ῥώμης. ἡ μαρτυρία τους κάπου κάπου εἶναι χρήσιμη, μόνον ἐπειδὴ δείχνει σὲ πόσο ἀρχαία ἐποχὴ ἦταν γνωστὰ κάποια βιβλία· γιὰ τὴν κανονικότητά τους δὲν σημαίνει τίποτε.

Εἰσάγουν δὲ τ’ ἀπὸ τὴ Σοφία αὐτὴ παραθέματά τους οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ὡς ἀκολούθως.

Εἰρηναῖος	<i>ἡ λεγομένη Σολομῶντος Σοφία</i>
Ἀμβροσιανὸς Κατάλογος	<i>ἡ Σοφία ἡ ὑπὸ φίλων τοῦ Σολομῶντος εἰς τιμὴν αὐτοῦ γραφεῖσα (Sapientia ab amicis Salomonis in honore ipsius scripta)</i>
Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς	<i>ὁ Σολομών</i> <i>ἡ Σοφία</i> <i>ἡ θεία Σοφία</i> <i>ἡ Γραφή</i>
Τερτυλλιανὸς	<i>Sophia voce Salomonis</i>
Ὡριγένης	<i>ἡ ἐπιγεγραμμένη τοῦ Σολομῶντος Σοφία</i> <i>ἡ Σοφία</i>
Κυπριανὸς	<i>Sapientia Salomonis</i>
Μεθόδιος Πατάρων	<i>ὁ Σολομών</i> <i>ἡ πανάρετος Σοφία (δῖς)</i>
Πάμφιλος	<i>ἡ Σοφία Σολομῶντος (Sapientia Salomonis)</i>

Εὐστάθιος Ἀντιοχείας	τὰ τοῦ Σολομῶντος Ἀποφθέγματα
Εὐσέβιος Καισαρείας	ἡ λεγομένη Σολομῶντος Σοφία ὁ τὴν πανάρετον Σοφίαν εἰς αὐτοῦ πρόσω- πον ἀναθείς
Μ. Ἀθανάσιος	ἡ Σοφία ἡ Σοφία τοῦ θεοῦ ἡ Γραφή αἱ Ἁγίαι Γραφαί
Κύριλλος Ἱεροσολύμων	ὁ Σολομών
Ἐφραίμ ὁ Σύρος	ἡ Σοφία
Ἀμβρόσιος Μεδιολάνου	Salomon Scriptura
Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς	ὁ Σαλωμών ἡ Σοφία ἡ Σοφία θεολογοῦσα τὸ θεῖκον πνεῦμα ἡ Σαλωμῶνος Σοφία ἡ πανάρετος Σοφία τοῦ Σαλωμῶνος
Ἐπιφάνιος Κύπρου	ὁ μακάριος Σαλωμών
Ἰωάννης Χρυσόστομος	ἡ Σοφία ἡ Γραφή ἡ θεία Γραφή σοφώτατός τις σοφός τις ἄλλος σοφός ἕτερος τις
Ἰερώνυμος	(ἡ) ψευδεπίγραφος Sapiientia Salomonis Scriptura
Ῥουφῖνος	Sapientia per Salomonem
Αὐγουστῖνος	Sapientia Liber Sapientiae Salomon Sapientia Salomonis Salomon prophetans (=προφητεύων) Scriptura Ὁ Σαλωμών ἔγραψε τρία· Παροιμίας, Ἐκ- κλησιαστήν, Ἄσμα· λέγονται ὅμως τοῦ Σαλωμῶνος γὰρ τὸ ὕφος των καὶ ἄλλα δύο· Ἐκκλησιαστικός καὶ Σοφία (Civitas dei)
Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης	ἡ ἐπιγεγραμμένη Σοφία Σολομῶντος

Θεοδώρητος	ἡ <i>θεία Γραφή</i>
Ψ-Ίππόλυτος	ὁ <i>Σολομών</i>
	ὁ <i>προφήτης</i>
Ἀναστάσιος Β΄ Ἀντιοχ.	τὸ <i>λεγόμενον ἀληθές</i>
Ψ-Ἀθανάσιος	<i>Σοφία Σολομώντος καλεῖται τὸ βιβλίον·</i> <i>καὶ γὰρ τοῦτο, φασί, Σολομών ἐστὶν ὁ</i> <i>γράφας.</i>
Σούμμα (= Σουΐδα, Σούδα)	ὁ <i>Σολομών</i>
Μιχαήλ Γλυκᾶς	ὁ <i>σοφὸς Σολομών ἐν τῇ Σοφίᾳ</i> ὁ <i>Σολομών ἐν τῇ βίβλῳ τῇ λεγομένῃ Σοφία</i> <i>Σολομώντος</i>
Νεόφυτος ἑγκλειστος	ὁ <i>σοφὸς Σολομών</i>
Γρηγόριος Παλαμᾶς	τὸ <i>σολομώντειον ἔπος</i> (τρὶς) ὁ <i>θεοῦ σοφίας εὐμοιρηκῶς καὶ περὶ αὐτῆς</i> <i>συγγραψάμενος</i>
Ἀντώνιος Λαρίσης	ὁ <i>Σολομών</i>

Καὶ ἡ ἐπιπολαιότης λήψεως παραθεμάτων ἀπὸ διάφορα «θεοτικὰ» βιβλία ἢ καὶ ἀνθολόγια ἀποφθεγμάτων, καὶ ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις ὅτι παίρνουν ἀπὸ τὶς Παροιμίες, καὶ ἡ λαθεμένη παραδοχὴ τῆς δῆθεν θεοπνευστίας αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ δῆθεν Σολομώντος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμφιβολία γιὰ τὴ γνησιότητα θεοπνευστία καὶ κανονικότητά του, ποὺ εἶναι πιὸ ἔντονη γι' αὐτὸ παρὰ γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Σιραχίδου, χαρακτηρίζουν τὸ πῶς εἰσάγουν οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τὰ παραθέματά τους ἀπὸ τὴν ἀπόβλητη Σοφία τοῦ Ψευδοσολομώντος. θὰ εἶχα νὰ ἐπαναλάβω καὶ γι' αὐτὴ πολλὰ ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶπα γιὰ τὴ χρῆσι τῆς Σοφίας τοῦ Σιραχίδου. θὰ τονίσω ὅμως μόνο ἕξ πράγματα.

1. Καὶ αὐτὴ ἡ *Σοφία* λέγεται *Πανάρετος* ὅπως καὶ ἡ τοῦ Σιραχίδου. ἡ κοινοχρηστία αὐτῆς εἶναι κατ' οὐσίαν ἀντίφασις.

2. Ὁ Ἀθανάσιος στὸν Κατάλογό του, τὸν ὁποῖο γράφει σὲ μεγάλη ἡλικία, 6 μόνο χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν κοίμησί του καὶ 4 μόνο μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐξοριῶν του καὶ τὴν ὀριστικὴ ἀποκατάστασί του στὴν ἐπισκοπὴ του, μετὰ δὲ ἀπὸ ἔρευνα στοὺς ἀρχαιότερους του –ὅπως δὴ ποτε καὶ στὸ Μελίτωνα Σάρδεων– μ' ἐπιστημοσύνη καὶ πολλὴ πείρα πλέον, ἀπορρίπτει τὴ Σοφία αὐτή, μαζὶ καὶ μὲ τὴ Σοφία τοῦ Σιραχίδου καὶ ὅλα τὰ παρείσακτα στὴν Ἀγία Γραφὴ βιβλία, ὡς βιβλία *ἕξωθεν τοῦ Κανόνος* καὶ μὴ θεόπνευστα. ὅλοι οἱ μὴ θεόπνευστοι συγγραφεῖς, ὅσοι ἔχουμε μακροχρόνια συγγραφικὴ δρᾶσι καὶ πολλὴ συγγραφικὴ παραγωγὴ, στὰ νεανικά μας συγγράμματα κάναμε περισσότερα λάθη καὶ στὰ γηρατεία μας θέλουμε πολὺ νὰ τὰ διορθώσουμε ἢ ἔξα-

λείψουμε. ὁ δὲ Αὐγουστίνος, ποὺ ἔκανε λάθη πάρα πολλά, ἔγραψε καὶ *Retractationes* (= Ἀναθεωρήσεις)· ἀνθρώπινο· ὅταν μάλιστα σ' ὅλη τὴ ζωὴ σου παλεύῃς μὲ τὸ πελαγῶδες ψέμμα τοῦ παρελθόντος ποὺ περικύκλωσε τὴ σωτήρια Βίβλο πολὺ ἀπειλητικά.

3. Ἡ ὁψέ ποτε ἴσως ἀναπτυχθεῖσα ἐπιφυλακτικότης τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου στὴ χρῆσι τῆς «Σοφίας Σολομῶντος», ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα, παρὰ τὴν κατ' ἀρχὰς τιμητικὴ τῆς ἀπ' αὐτὸν ἀναφορά, εἶναι ἐμφανής.

4. Ὁ παπικὸς Ἱερώνυμος, στὸ γῆρας του καὶ μετὰ ἀπὸ 30 περίπου χρόνια ἐγκαταβίωσί του στὴν ἑλληγνόγλωσση Ἀνατολή, ἀπορρίπτει κατηγορηματικὰ τὴ «Σοφία Σολομῶντος» ὡς *ψευδεπίγραφον*· γράφει μόνο τὴ λέξι αὐτὴ ἑλληνιστί.

5. Κάποιοι γιὰ τὴ «Σοφία Σολομῶντος» λένε περίπου τὸ τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ· Ὁ Σολομὼν ἐν τῇ βίβλῳ τῇ λεγομένῃ Σοφία Σολομῶντος. θὰ ἔλεγαν ποτὲ Ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ βίβλῳ τῇ λεγομένῃ Γένεσις ἢ Ὁ Λουκᾶς ἐν τῇ βίβλῳ τῇ λεγομένῃ Κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον; εἶναι ὀλοφάνερη τόσο ἡ ἐπιφυλακτικότητά τους ὅσο καὶ ἡ μόλις διορατὴ προσπάθειά τους νὰ προστατεύσουν μὲ τὴ χρῆσι τοῦ ἑνα βιβλίου μὴ παραδεκτὸ ἀλλ' ἀπὸ πολλοὺς ἀπορριπτόμενο, μόνο ἐπειδὴ τοὺς ἀρέσουν τὰ σλόγκαν του.

6. Εἶναι ἐμφανέστατο ὅτι στοὺς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς ἄρεσαν πολὺ μερικὰ σλόγκαν τῆς «Σοφίας Σολομῶντος». στὸ Χρυσόστομο λ.χ. τὸ σλόγκαν *Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ θεοῦ* (3,1), μιὰ διδασκαλία μυριόλεκτη στὴ Βίβλο καὶ κυρίως στὶς ἱστορίες τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Μωϋσῆ, τοῦ Δαυΐδ, τοῦ Παύλου. στὸν δὲ Ἀθανάσιο ἄρεσε πολὺ τὸ σλόγκαν *Ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων* (21,1), τὸ ὁποῖο ὁμῶς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι κι αὐτὸ συχνὴ διδασκαλία στὴ Βίβλο καὶ μάλιστα στοὺς προφῆτες, καὶ εἶναι κι ἀπομίμησι τοῦ περιφήμου ψαλμικοῦ καὶ ζηλευτοῦ στοὺς λαφυραγωγοὺς συντάκτες τῶν δύο *Σοφιῶν*, τὸ *Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου*, εἰδικὰ γιὰ τὸν μεταγενέστερο Ψευδοσολομῶντα μόνο, εἶναι καὶ λαθραῖο ἄρπαγμα ἀπὸ τὸν Παῦλο, τὸν ὁποῖο λεηλατεῖ συχνά, ἀπὸ τὴ διάσημη στὴν Πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολή του διδασκαλία του γιὰ τοὺς ἐπινοητὰς τῶν εἰδώλων τοὺς ὁποίους ὁ θεὸς παρέδωκε στὰ ἄγρια πάθη τῆς πορνείας, τῆς παρὰ φύσιν χρήσεως τῆς *θηλείας*, καὶ τῆς τυφλῆς ἀπὸ τὴν κάψα τῆς ἀρσενικοιτίας - κιναιδείας (Ῥω 3,5-17).

Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἦταν πάντοτε κριτικοί, δὲν εἶχαν συνεχῆ ἐπαγρύπνησι, τοὺς ἔλειπε ἡ ἀπαραίτητη *πανουργία πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης* (Εφ 5,13). τὸ ὅτι ἐμεῖς σήμερα εἴμαστε ἐναντίον τῆς πλάνης *πανουργότεροι* ἐκείνων, προφανῶς τὸ ὀφείλουμε στὸ ὅτι ζεματιστήκαμε ἀπὸ τὶς ἄγριες συνέπειες τῆς μειωμένης καὶ μὴ συνεχοῦς ἐπα-

γρυνήσεως. μπορεί νὰ μὴν εἴμαστε τόσο *ἀκέραιαι περιστεραί* ὅσο οἱ ἀρχαῖοι μας, ἀλλ' ὅπωςδήποτε εἴμαστε *φρονιμώτεροι ὄφεις* ἀπὸ κείνους (Μθ 44,18). μᾶς δίδαξαν καὶ μᾶς γύμνασαν οἱ κακὲς συνέπειες, τὶς ὁποῖες ὑπομείναμε μὲ πολλὴ ὀδύνη.

Μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ἐξέτασι συμπεράνα κι ἐπισήμανα ὅτι ἡ «Σοφία Σολομῶντος» εἶναι κολοβή, ὅτι ἀνάμεσα στοὺς 15 τελευταίους σωζομένους στίχους τῆς ὑπάρχουν καὶ χάσματα, ὅτι ἡ φθορὰ αὐτὴ συνέβη προτοῦ τὸ βιβλίον νὰ παρεισφρήσῃ σὲ χειρόγραφα τῶν Ἑβδομήκοντα, κι ὅτι τόσο ἡ φθορὰ ὅσο καὶ ἡ παρείσφρησι συνέβησαν στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου καὶ γράφτηκε τὸ βιβλίον.

Ἡ «Σοφία Σολομῶντος» εἶναι ποίημα ἢ ἀκριβέστερα ψευδοποίημα· διότι οἱ 1143 στίχοι τῆς εἶναι ψευδοστίχοι· ἐξ ὑπαρχῆς ἄμετροι στίχοι, χωρὶς μετρικὸν πόδες, κουλτουριάρικοι στίχοι σὰν τοὺς σήμερα λεγόμενους «ἐλευθέρους στίχους». ἡ τυπογραφικὴ διαίρεσι τοῦ βιβλίου σὲ 19 κεφάλαια εἶναι τυχαία κι ἐμπορικὴ. ἐδῶ τὸ διήρεσα σὲ 30 κεφάλαια, ἀλλὰ καὶ ἡ διαίρεσί μου εἶναι πολὺ συμβατικὴ. τὸ βιβλίον εἶναι γραφόρροια μανιακοῦ, καὶ ἓνα παραλήρημα γραφορροίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαιρεθῇ σὲ κεφάλαια ἢ παραγράφους. ἂν τὸ κόψῃς σὲ 30 ἢ 100 ἢ 500 κομμάτια, κι αὐτὰ τ' ἀνακατέψῃς σὰν τραπουλόχαρτα μ' ὅποιονδήποτε τρόπο, δὲν πρόκειται νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἀνύπαρκτο εἰρμό του, ἢ νὰ χαλάσῃ τὸ ἀνύπαρκτο διάγραμμα του. μπορεί νὰ διαβαστῇ κι ἀνάποδα στίχο στίχο· τόσο πολὺ δὲν ἔχει εἰρμό ἢ διάγραμμα. μὲ κάποια βεβαιότητα τὸ διήρεσα σὲ δυὸ μεγάλα κομμάτια. τὸ Α' εἶναι οἱ 453 στίχοι τῶν «κεφαλαίων» 1-11 (τὸ 40% του) καὶ εἶναι περίπου φιλοσοφικὸς στοχασμός, τὸ Β' εἶναι οἱ 690 στίχοι τῶν κεφαλαίων 12-30 (τὸ 60% του) καὶ εἶναι προσευχὴ τοῦ συντάκτου τοῦ στὸν Κύριο, παρ' ὅλο πὺν καὶ σ' αὐτὴ ξεχνάει ὅτι προσεύχεται, καὶ πραγματεύεται ὅπως στὸ Α'. ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ προσαγορεύῃ συχνὰ τὸν Κύριο μὲ τὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία τοῦ β' προσώπου *σὺ σοῦ σοὶ σέ*. ἀπὸ τὴν ἐπὶ τῆς πραγματικότητος μακροχρόνια πεῖρα μου ἔχω συμπεράνει ὅτι, ὅταν ἓνας στὴν προσευχὴ του, ἀντὶ νὰ προσεύχεται, διδάσκῃ, εἶναι ἄπιστος καὶ ψυχοπαθής. ἡ πραγματικὴ προσευχὴ εἶναι κατόρθωμα ψυχικῶς ὑγιῶν μόνο ἀνθρώπων κι ἐπὶ πλέον πιστῶν. ἄπιστος δὲν μπορεί νὰ προσευχηθῇ, καὶ ψυχοπαθὴς στὴν «προσευχή» του διδάσκει μόνο· ἀκριβῶς σὰν αὐτόν. γιὰ τὸν πιστὸ ἡ προσευχὴ εἶναι κατόρθωμα, ἀλλ' ἀπλό, χωρὶς καμμιὰ προσπάθεια, σὰν τὴν ἀναπνοὴ τοῦ ὑγιοῦς στὸν ὕπνο. ἡ «Σοφία Σολομῶντος» στὸν ἀνύπαρκτο εἰρμό της καὶ στὴν ἐκτὸς χρόνου καὶ τόπου θέσι τοῦ λαλοῦντος συντάκτου μοιάζει πολὺ μὲ τὸ Κοράνιο· ἀεροβασία. μοιάζει λιγώτερο καὶ μὲ τὴ «Μίμησι Χριστοῦ» τοῦ ἰησοῦ του 15^{ου} αἰῶνος Θωμᾶ Κεμπησίου, καὶ μὲ ἄλλα τέτοια παραληρήματα.

Φθονερὸ πνεῦμα ὁ συντάκτης τῆς «Σοφίας Σολομῶντος», ξιππασμένος ναρκισσισκὸς καὶ δαιμονισμένος. σ' ὁλόκληρο τὸ βιβλίο του δὲν ὀνομάζει κανέναν ἄνθρωπο ἢ ἄγγελο· ἔχει μόνο δυὸ τοπωνύμια, *Πεντάπολιν* (=περιοχὴ Σοδόμων) καὶ *Ἐρυθρὰν Θάλασσαν* (13,13· 51· 30,20)· δὲν ὑπάρχει ἄλλο κύριο ὄνομα. ἔχει ὕψος στοχαστικό, ἀποφθεγματικό, καὶ κάπως ὑψηγόρο. νιώθει σὰν ὁ μόνος κάτοικος τοῦ σύμπαντος· στὸ σύμπαν γι' αὐτὸν ὑπάρχουν μόνο τρεῖς, αὐτὸς καὶ ἡ Σοφία καὶ ὁ θεός.

Ἐν τούτοις φαίνεται ψυλλιασμένος ὅτι ὑπάρχουν στὸ σύμπαν σὰ σκιές καὶ ἄλλα ὄντα, πρὸς τὰ ὁποῖα ψεύδεται. ἔχει ἀξίωσι θεοπνευστίας, καί, χωρὶς νὰ κατονομάξῃ τόπο ἢ χρόνο ἢ πρόσωπο, λέει ὅτι εἶναι ὁ βασιλεὺς Σολομών. ἀπευθυνόμενος δῆθεν πρὸς τὸν *Κύριον* στὴ μεγάλη «προσευχή» του, ὅπως καὶ ὁ Σολομών στὴν ἐπίσης μεγάλη προσευχή του τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ ποὺ ἔκτισε (Βα 16,1-37· Πα 42,3-40), τὴν ὁποία αὐτὸς ὁ μῦθος μιμεῖται, λέει κουτοπόνηρα·

Θεὲ πατέρων καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους,

.....
*σύ με προεῖλω βασιλέα λαοῦ σου
καὶ δικαστὴν νύων σου καὶ θυγατέρων·
εἶπας οἰκοδομῆσαι ναὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ σου
καὶ ἐν πόλει κατασκηνώσεώς σου θυσιαστήριον,
μίμημα σκηνῆς ἁγίας, ἣν προητοίμασας ἀπ' ἀρχῆς.*

.....
*καὶ διακρινῶ τὸν λαόν σου δικαίως
καὶ ἔσομαι ἄξιος θρόνου πατρὸς μου. (12,1· 14-18· 31-32).*

ψεύτης δηλαδὴ ἐνσυνείδητος, ἀπατεώνας, πλαστογράφος, καὶ βλάσφημος θεομπαίχτης. ἂν καὶ οἱ τέτοιοι μανιακοί, ὅταν λένε τέτοια ἐκτὸς πάσης πραγματικότητος ψέμματα, νομίζω, τὰ πιστεύουν καὶ οἱ ἴδιοι, ὅπως οἱ φρενοβλαβεῖς ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι ὁ Μ. Ναπολέον. πιστεύει ὅτι εἶναι ὁ βασιλεὺς Σολομών, ἓνας Σολομών τοῦ 11^{ου} π.Χ. αἰῶνος μὲ τέτοια ἐλληνικὴ - ἄττικὴ γλῶσσα, ποὺ τότε δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη, ἀλλ' αὐτὸς τὴν εἶχε μάθει τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα στὴν Ἀθήνα, στὸ φροντιστήριον ῥητόρων τοῦ Ἰσοκράτους.

Λέει ἐπίσης γιὰ τὴν καταγωγὴν του πιὸ μπροστὰ καὶ τ' ἀκόλουθα·

*Ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἐγλύφειν σάραξ
δεκαμηνιαῖο χρόνω παγεῖς ἐν αἵματι (9,3-4).*

καὶ παρακάτω τ' ἀκόλουθα ναρκισσικά·

*Διὰ τοῦτο εὐξάμην, καὶ φρόνησις ἐδόθη μοι·
ἐπεκαλεσάμην, καὶ ἤλθέ μοι πνεῦμα σοφίας (9,12-13).*

καὶ ἀκόμη παρακάτω πλατωνίζοντας ἄγρια λέει·

*Παῖς δὲ ἤμην εὐφυῆς
 ψυχῆς τε ἔλαχον ἀγαθῆς,
 μᾶλλον δὲ ἀγαθὸς ὢν ἤλθον εἰς σῶμα ἀμίαντον* (11,49-51).

Γράφει, ὅπως προανέφερα, κατὰ τὰ ἔτη 80-120 μ.Χ., ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἀλώσεις τῆς Ἰουδαίας, καὶ μᾶλλον πολὺ κοντὰ στὸ 120. δὲν φαίνεται ν' ἀνήκη στὸ γύρω ἀπὸ τὸν Συμεὼν βὲν Ἀκιβὰ καὶ τὸν Βαρχαχεβὰ ἐπαναστατικὸ κίνημα τῆς Ἰαμνείας ποὺ ἔκανε τὴν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων ἐπανάστασι τῶν ἐτῶν 132-135 ἐπὶ Ἀδριανοῦ. εἶναι ἕνας ξεμοναχιασμένος Ἰουδαῖος, πιθανῶς στὴν Ἀλεξάνδρεια, καὶ μᾶλλον ἔχει χρηματίσει μέλος τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ὁποία λιποτάκτησε· γνωρίζει τίς Ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὅπως καὶ ὅλη τὴν Κ. Διαθήκη. ἀπρόθυμος νὰ συνεργαστῇ καὶ μὲ τοὺς ἕξ αἵματος ἀδελφούς του Ἰουδαίους, ἢ ἀνήμερος λόγῳ ἡλικίας, γνώστης Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ κυρίως τοῦ Πλάτωνος, ἴσως καὶ τοῦ συγχρόνου του στοϊκοῦ Ἐπικτήτου, ζῇ αἰωρούμενος στὸ χάος. στὸ χρόνο ποὺ γράφει δὲν ὑπάρχουν πιά Ἱερουσαλήμ, ναός, ἱερατεῖο, λατρεία, θυσίες, Ἰουδαία μὲ Ἰουδαίους, δὲν φαίνεται δὲ κι αὐτὸς νὰ ἐλπίζει σὲ κάποια ἀποκατάστασι ὅπως οἱ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀκιβὰ ἐπαναστάτες. δὲν θέλει νὰ συνδέεται μὲ κανέναν. στὸν κόσμον του οἱ πάντες εἶναι ἀνύπαρκτοι. θέλει νὰ περιλάβῃ - περισώσει στὸ βιβλίο του ὅ,τι κρίνει αὐτὸς διατηρητέο καὶ ἄξιο γιὰ δικό του ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπὸ τοὺς θύραθεν φιλοσόφους, κι ἔτσι νὰ τὸ προσφέρει - προτείνῃ στοὺς ἄλλους, τοὺς σχεδὸν ἀνύπαρκτους, σὰ μιὰ Τρίτη Διαθήκη. Τρίτη Διαθήκη εἶναι καὶ τὸ Κοράνιο κατὰ τὴν ἐμφανέστατη συνείδησι τοῦ συντάκτου του. στὸν τρόπο καὶ χῶρον σκέψεώς του μοιάζει κάπως μὲ τὸν Φίλωνα. γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Σοφία Σολομώντος» ἀποδιδόταν στὸ Φίλωνα, ἐνῶ ἡ πραγματεία *Περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ* ἀποδιδόταν στὸν Ἰώσηπο, ποὺ ἱστορεῖ ὅμοια ἱστορήματα μ' ἐκείνη.

Ὁ Ψευδο-Σολομών τῆς «*Σοφίας*» παραπέμπει (20,14-15) σὰ σὲ βιβλικὸ χωρίο στὸ νόθο χωρίο περὶ *γιγάντων*, ποὺ «γεννήθηκαν ἀπὸ ἀγγέλους καὶ ἰδιαιτέρως ὁμορφες θνητὲς γυναῖκες», τὸ ὁποῖο στὰ χειρόγραφα βρίσκεται ἀμέσως μετὰ τὸ κεφάλαιο μὲ τοὺς δέκα πρώτους γενάρχες τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὸ Νῶε, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ ψυχοπαθὴς Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἔγραψε εἰδικὸ σύγγραμμα *Περὶ γιγάντων*, καὶ τὸ ὁποῖο ἔχω ὀβελίσει.

Εἶναι τόσο ἄπιστος, ποὺ τοῦ ξεφεύγει ὅτι ὡς μεταθανάτια *ἀθανασία*, τὴν ὁποία ἐπιθυμεῖ κι ἐλπίζει, ἐννοεῖ τὸ ν' ἀφήσῃ τὴ μνήμη του στὴν ἐπίγεια ἀνθρώπινη ἱστορία. λέει·

11 25 *Ἐξω δι' αὐτὴν (γιὰ τὴ σοφία του) δόξαν ἐν ὄχλοις*

32 *Ἐξω δι' αὐτὴν ἀθανασίαν
καὶ μνήμην αἰώνιον τοῖς μετ' ἐμὲ ἀπολείψω.*

43 *ὅτι ἀθανασία ἐστὶν ἐν συγγενείᾳ σοφίας.*

πρόκειται γιὰ τὴν «ἀθανασία» ὅπως τὴν ἐννοοῦν στὴν Ἑλλάδα σήμε-
ρα οἱ πλησιοθάνατοι γέροι ποὺ εἶναι μέλη τῆς ἀκαδημείας, οἱ αὐτο-
καλοῦμενοι «ἀθάνατοι».

Ὁ συντάκτης τῆς «Σοφίας Σολομῶντος» δὲν λεξιθρεῖ ὅπως ὁ συ-
ντάκτης τῶν Πτολεμαϊκῶν, ἀλλὰ στὴ δομὴ τῆς γλώσσας του εἶναι ἐλ-
ληνικώτερος ἐκείνου. ἔχει ὅμως ἰδιοσκεύαστες λέξεις ὅπως ἡ λέξι *μυ-
ριότης* (17,2).

Μέχρι τὸ 135 περίπου ἡ βιβλικὴ Σοφία ἦταν βιβλίον αὐτοτελές, κι
ὁ μιμητικὸς φθόνος μερικῶν ναρκισσικῶν ἀτόμων παρήγαγε ἄλλες
δύο τοῦλάχιστο Σοφίες, τὴν τοῦ Σιραχίδου κι αὐτὴν τὴν τοῦ Ψευδο-
σολομῶντος. ἔπειτα ἡ γνήσια καὶ κανονικὴ Σοφία κόλλησε στίς Πα-
ροιμίες ἀπὸ μπροστὰ καὶ οἱ Παιδεῖες κόλλησαν ἀπὸ πίσω. αὐτὸ ἔγινε
ἀπὸ βιβλιοδετικὴ καὶ συνάμα λειτουργικὴ ἀνάγκη, ὅπως ἐξήγησα
στὴν Εἰσαγωγὴ στὴ Βίβλο. τρία δηλαδὴ μικρὰ βιβλία, ποὺ καὶ τὰ
τρὶα μαζί δὲν ἔχουν οὔτε τὸ 1/4 τῆς ἐκτάσεως τοῦ Ψαλτηρίου, ἦταν ἀ-
νάγκη νὰ περιληφθοῦν σ' ἓναν κοινὸ κύλινδρο, ἐφ' ὅσον καὶ στὴ συ-
ναγωγὴ διαβάζονταν μαζί, διότι τὸ καθένα μόνον του δὲν γινόταν νὰ
βιβλιοδετηθῇ σ' ἓναν βιώσιμο κύλινδρο. καὶ βιβλιοθετήθηκαν σὲ ἓ-
ναν κοινὸ καὶ βιώσιμο. κι ἐκεῖ, γιὰ οἰκονομία χώρου (ἐμπορικὴ συμ-
φεροντολογία) καὶ ἀμέλεια γραφῶν (ἐκδοτικὴ τσαπατσουλιὰ) κόλλη-
σαν. βλέπουμε καὶ σήμερα στὰ σφζόμενα ἀρχαῖα χειρόγραφα τὸ φαι-
νόμενο αὐτὸ συχνά· στὴν προτελευταία σειρὰ μιᾶς σελίδος τελειώνει
ἓνα σύγγραμμα καὶ ἀρχίζει ἄλλο. ἡ διαδοχὴ γίνεται στὴν ἴδια σειρὰ.
στὰ δὲ σημεῖα κολλήσεως, εἴτε ἐξ αἰτίας ἀλλαγῆς θέσεως φύλλων σὲ
κάποια ἐπαναβιβλιοδέτησι ξεπουπουλισμένου βιβλίου εἴτε γιὰ ὁ-
ποιοιδήποτε ἄλλο λόγο τὰ δυὸ συγγράμματα ἀντάλασσαν μεταξὺ
τους καὶ γειτονικά κομμάτια. καὶ τὰ τρία βιβλία τοῦ ἐν λόγῳ κυλίν-
δρου ἔγιναν ἓνα κουβάρι. κι ἐπειδὴ ὡς τίτλος διατηρήθηκε ὁ τῶν Πα-
ροιμιῶν ὡς τοῦ μεγαλειτέρου βιβλίου ἀπὸ τὰ τρία, οἱ Παιδεῖες καὶ ἡ
Σοφία ἀφανίστηκαν. καὶ μᾶς ἔμειναν ἀμανάτι μὲ τὸν τίτλο *Σοφία* οἱ
δυὸ παρείσακτες Σοφίες. ὁ Σιραχίδης, ἐπίσημος μᾶλλον Ἰουδαῖος
καὶ πασίγνωστος, παρ' ὅλο ποὺ πηγαινε φριζὶ φριζὶ νὰ ποζάρῃ γιὰ σο-
φὸς καὶ θεόπνευστος, περισσότερο μάλιστα ἀπὸ τὸ Σολομῶντα, δὲν
τόλμησε νὰ πῇ κάτι τέτοιο, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σολομῶν. αὐτὸ
τὸ ἔκανε εὐκόλα, 300 χρόνια μετὰ τὸ Σιραχίδη, ὁ ἄσημος Ψευδοσολο-

μών. ἦταν καὶ ὁ καιρὸς κατάλληλος, ἐπειδὴ δὲν ἀνευρισκόταν ὁ ἀντιλέγων. οἱ μὲν κατεστραμμένοι Ἰουδαῖοι ἦταν καθηλωμένοι στὴν προσπάθεια ἐπιβιώσεώς των, οἱ δὲ διωκόμενοι Χριστιανοί, μόλις πού εὐκαίρησαν νὰ δώσουν σημασία στὸ φθονερὸ πλαστογράφημά του· ἀλλὰ δὲν εἶχαν καὶ τὸν καιρὸ ν' ἀντιμετωπίσουν κριτικὰ τὸ προϊόν τοῦ φθόνου του καὶ τὴν πλαστογραφικὴ του κακοήθεια. στὴν ἀρχὴ ἄλλωστε τὸ περιμάζεψαν μόνο σὰν «ἓνα καλὸ βιβλίον». ἂν καὶ οἱ κριτικώτεροι τὸ κατάλαβαν καὶ τὸ πέταξαν μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἁγία Βίβλο. ὅσοι ἄκριτοι δέχτηκαν τίς δυὸ Σοφίες, τίς ἀποκάλεσαν *παναρέτους*· ἡ λέξι ἔχει ὑπερασπιστικὴ σημασία. εἶναι σὰν πιστοποιητικὸ χρήσιμο γιὰ πολιτογράφησι στὸ Βιβλικὸ Κανόνα.

Ὁ Ψευδοσολομών, τέως Χριστιανός, ὅπως ὑπέθεσα, καὶ λιποτάκτης, ναρκισσικὸς κουλτουριάρης καὶ ψευτοδιανοούμενος καὶ *sui generis* «φιλόσοφος», ἔκλεψε ὅσα μπορούσε κι ἀπὸ τὸν Παῦλο. προφανῶς, σὰν τὴν ἀλεποῦ πού ἀκολουθεῖ τὸν τράγο μὲ μάταιες ἐλπίδες, ἤλπιζε ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἢ Κ. Διαθήκη κι ὁ Παῦλος σύντομα θὰ ἐξαφανιστοῦν ἀπὸ τὴ μνήμη, χωρὶς ν' ἀφήσουν ἴχνη, ὅποτε τὰ φώρια του θὰ τοῦ μείνουν αὐτουνού ὡς ιδιοκτησία. μὲ τέτοιες φροῦδες ἐλπίδες ἔκλεβαν ἀπὸ τὴν Κ. Διαθήκη καὶ μερικοὶ φιλόσοφοι ὅπως οἱ Ἐπικτητος, Ἀμέλιος, Πλωτῖνος, κλπ. ἔτσι λοιπὸν ὁ Ψευδοσολομών τὰ ἐδάφιά του 6,85-90 γιὰ τὴν *πνευματικὴ πανοπλία*, 17,1-13 γιὰ τὴν *ἐνδικον μισθαποδοσίαν* τῶν λιποτακτῶν, καὶ 23,14-18 μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ *κεραμέως* πού διαπλάθει τὸν *πηλόν* του ὅπως θέλει, εἶναι φώρια ἀπὸ τὰ ἐδάφια τοῦ Παύλου Ἐφ 12,4-8 καὶ Ἐβ 2,2-3 καὶ Ῥω 19,8 ἀντιστοίχως. δὲν θὰ ἐπεκταθῶ σὲ ἄλλα, διότι εἶναι πολλὰ. (Σοφ. Σολ. 10,31-33 ἀπὸ Ἐβ 1,3· Σοφ. Σολ. 18,12-15 ἀπὸ Ῥω 3,3· Σοφ. Σολ. 19,2-5 ἀπὸ Παῦλον Πξ 55,16· κλπ.).

Ἐκλεψε πολλὰ κι ἀπὸ τὸν Πλάτωνα ὁ «φιλόσοφος», ὅσα τοῦ γιάλισαν στὸ φθονερὸ του μάτι, στὸ ἐδάφίό του 11,10-16 μιλάει γιὰ τίς πλατωνικὲς τέσσερες θεμελιώδεις ἀρετὲς *φρόνησιν σωφροσύνην ἀνδρίαν δικαιοσύνην*, γιὰ τίς ὁποῖες πολὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ Πλάτων μιλάει πολὺ πληθωρικὰ στοὺς διαλόγους του Συμπόσιον, Φαίδων, Πρωταγόρας, Λάχης, Πολιτεία, Νόμοι², καὶ ἄλλους. ἰδιαιτέρως πολλὰ κλέβει ἀπὸ τὸν κοσμογονικὸ διάλογο τοῦ Πλάτωνος Τίμαιος γιὰ τὸ *θεῖον* καὶ *τάς ιδέας*, γιὰ τὴν προϋπάρχουσα *ἄμορφον ὕλην* πού διαμορφώθηκε ἔπειτα, γιὰ τὴν προϋπαρξί τῶν ψυχῶν, γιὰ τὸ ὅτι τὸ σῶμα εἶναι μεταγενέστερο τῆς ψυχῆς καὶ ὀχληρὸ βάρος της καὶ δεσμοτῆριό της³. ὑπῆρξαν καὶ στὴν ἐκκλησία τέτοιοι κακόγουστοι φθονεροὶ κλέφτες, σὰν τὸν Βυζαντινὸ ἐκεῖνο τοῦ 10^{ου}-11^{ου} αἰῶνος, ὁ ὁποῖος, ἀντὶ γιὰ τὰ ἀπλὰ καὶ βιβλικά ἐπίθετα τοῦ θεοῦ *αἰώνιος καὶ ἀναλλοίωτος* προτίμησε νὰ χώσει στὴν Εὐχὴ τῆς ἀναφορᾶς τὴ φράσι τοῦ κιναΐδου

Πλάτωνος ἀπὸ τὸ διάλογο τοῦ ἀρσενοκοίτου Σωκράτους μὲ τὸν κίναϊ-
δό του Φαίδωνα *ἀεὶ ὦν ὡσαύτως ὦν*⁴. διεστραμμένοι ζῆλοι φθονε-
ρῶν. καὶ οἱ τρεῖς Ἰουδαῖοι «φιλόσοφοι», ὁ Σιραχίδης κι ὁ Ψευδοσολο-
μών, ποὺ ἔγραψαν τὶς δυὸ Ψευδο-Σοφίες, κι ὁ συγγραφεὺς τοῦ στοῖ-
κοῦ Αὐτοκράτορος λογισμοῦ, δὲν ἄντεξαν στὸν πειρασμὸ νὰ κλέψουν
ἀπὸ τὶς μπαροῦφες καὶ μποῦρδες τοῦ κιναιίδου Πλάτωνος καὶ μάλιστα
ἐκείνη μὲ τὶς τέσσερες κεφαλαιώδεις ἀρετές, *φρόνησιν σωφροσύνην*
ἀνδρίαν καὶ δικαιοσύνην. αὐτὴ τὴ σκατοπαράδοσι τὴ συνέχισαν ἔπει-
τα καὶ «Χριστιανοὶ» μετὰ τὴν παῦσι τῶν διωγμῶν μέχρι καὶ τοὺς κα-
τὰ τὸν 14^{ον} αἰῶνα θεατὰς τοῦ *ἀκτίστου φωτός* κι ἐριστικώτατους ἡσυ-
χαστάς, καὶ σχεδὸν μέχρι τὴν ὀλοκληρωτικὴ τουρκοκρατία. ψώρα.
καὶ μάλιστα οἱ Ἰουδαῖοι ὑποστήριζαν ὅτι τὶς μποῦρδες αὐτῆς τῆς ψώ-
ρας ὁ Πλάτων τὶς ἔκλεψε ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ. περιμάχητη ψώρα· ἀναπάλ-
λακτη μεταδοτικὴ βλεννόρροια, θὰ ἔλεγα, *ἡ φιλοσοφία ἡ κενὴ ἀπάτη*,
ὅπως τὴ λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, μὲ τὴν ὁποία οἱ τσαρλατάνοι *συ-*
λαγωγοῦσι τοὺς χαζοβιόληδες (Κλ 5,3).

ΠΑΪΡΝΕΙ ΔΕ ὁ Ψευδο-Σολομών κι ἀπὸ τοὺς στοῖκούς, ἴσως ἀπὸ
τὸν πρεσβύτερό του σύγχρονό του Ἐπίκτητο, ὅσα λέει γιὰ τὴ σοφία,
μᾶλλον προσωποποιημένη Σοφία, ποὺ εἶναι συνομήλικη μὲ τὸ θεὸ
καὶ ὑπάρχει δίπλα του ὡς δύναμι ποὺ διακρατεῖ τὰ πάντα⁵ σὰν τὴ
σύζυγο τοῦ Διὸς *Μῆτιν* (=Σοφίαν) ἢ σὰν τὴν Εἰμαρμένη (τὴν Κι-
σμέτ) τῶν μωαμεθανῶν ποὺ εἶναι δίπλα στὸν Ἀλάχ καὶ ὑπαγορεύει
τὰ γούστα της στὸν Ἀλάχ. ὅ,τι λιγουρεύεται, τὸ κλέβει· γιὰ παραπε-
μπτικὴ ἀναφορὰ οὔτε λόγος. ὅλα εἶναι δικά του, τοῦ «Σολομώντος»·
τί *σοφὸς βασιλεὺς <Σολομών τοῦ Ἰσραήλ>* εἶναι! ὁ Πλάτων κι ὁ
Ζήνων κι ὁ Ἐπίκτητος τὰ ἔκλεψαν ἀπ' αὐτόν, ὄχι αὐτὸς ἀπὸ κείνους.
εἶναι κι ὁ Φίλων πλατωνο-στοϊκός, ἀλλ' ἀναφέρει τὶς πηγές του.

Ἀπὸ τὴν προσωποποιημένη καὶ θεοποιημένη Σοφία, τὴ θηλυκὴ
θεὰ ποὺ εἶναι συνάναρχος τοῦ Κυρίου (10,34-45· 12,19-32· 13,2-8·
κλπ.), διολισθαίνει σὲ μιὰ ἀλλόκοτη πανθεῖα, στὴν ὁποία τὸ *πνεῦμα*
Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην (1,18), κι αὐτὸ τὸ *πνεῦμα* τὸ στο-
λίζει μὲ 21 (3 × 7;) συναπτὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα (*νοερὸν ἅγιον μονογε-
νὲς πολυμερὲς λεπτὸν εὐκίνητον τρανὸν ἀμόλυντον σαφὲς ἀπήμα-
ντον... ὀξύ... βέβαιον... ἀμέριμον παντοδύναμον... κλπ.* (10,17-25),
μιμούμενος καὶ σ' αὐτὸ τὸν Ἰουδαῖο Ἀλεξανδρέα εὐνοῦχο καὶ βλᾶκα
Φίλωνα, ὁ ὁποῖος προσηλακίζει τὸν *φιλήδονον* μὲ 148 συναπτὰ ἐπί-
θετα, *πανοῦργος θρασὺς ἀνάρμοστος ἄμικτος δύσχρηστος... σκωπτι-
κὸς τρώκτης ἡλίθιος* κλπ.⁶ πρέπει νὰ ἦταν 150 ἐπίθετα, ἀλλ' οἱ ἀντι-
γραφεῖς παρέλειψαν δύο ἐκ παραδρομῆς. ἄρα ὁ Ψευδο-Σολομών ἦ-
ταν ἐλαφρότερα παλαβὸς ἀπὸ τὸν Φίλωνα· μὲ λιγώτερα δαιμόνια·
σπεῖρα καὶ ὄχι *λεγεῶνα*.

Μολυσμένος καὶ δηλητηριασμένος ἀπὸ τόσα εἰδωλολατρικὰ ῥα-
διενεργὰ ἀπόβλητα, ξερνάει καὶ τὸ ἀκόλουθο ἀντιβιβλικὸ ξέρασμά
του, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχω τὴ γνώμη ὅτι εἶναι κυρίως ἀντιχριστιανικό.

- 5 8 *Πολύγονον δὲ ἀσεβῶν πλῆθος οὐ χρησιμεύσει
καὶ ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει ῥίζαν εἰς βάθος*
10 *οὐδὲ ἀσφαλῆ βάσιν ἐδράσει.*
κἂν γὰρ ἐν κλάδοις πρὸς καιρὸν ἀναθάλη,
ἐπισφαλῶς βεβηκότα ὑπὸ ἀνέμου σαλευθήσεται
καὶ ὑπὸ βίας ἀνέμων ἐκριζωθήσεται.
περικλασθήσονται κλώνες ἀτέλεστοι,
15 *καὶ ὁ καρπὸς αὐτῶν ἄχρηστος,*
ἄωρος εἰς βρωσιν καὶ εἰς οὐθὲν ἐπιτήδειος·
ἐκ γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα γεννώμενα
18 *μάρτυρές εἰσι πονηρίας κατὰ γονέων ἐν ἐξετασμῷ αὐτῶν.*

10. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Οί συγγραφείς τῶν ἀποσπασμάτων εἶναι ὅλοι Ἀλεξανδρινοί. χρονολογοῦνται δύσκολα, καὶ μόνο βάσει ἐξωτερικῶν μαρτυριῶν, ἐπειδὴ σ' αὐτὰ δὲν δίνουν χρονολογικὴς ἐνδείξεις. ἔτσι ἔκρινα ὅτι οἱ 13 πρῶτοι εἶναι τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, 180-145 π.Χ., σύγχρονοι τοῦ Ἀριστοβούλου καὶ τοῦ Πτολεμαίου 6^{ου} τοῦ Φιλομήτορος. μόνον ὁ Ψ-Νουμᾶς ὁ Ῥωμαῖος καὶ ἡ Ψ-Σίβυλλα ἡ πεζὴ εἶναι τοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος» 47 π.Χ. - 37 μ.Χ., καὶ μᾶλλον τῆς ἐπὶ Αὐγούστου περιόδου, 10 π.Χ. - 14 μ.Χ.. ὁ Ψ-Νουμήνιος εἶναι φυσικὰ μεταγενέστερος τοῦ ἀληθινοῦ Νουμηνίου (150 μ.Χ.) καὶ προγενέστερος τοῦ Κλήμεντος (θ. 215) ποὺ τὸν μαρτυρεῖ τὸν χρονολογῶ γύρω στὸ 180. ἀπὸ τοὺς 13 τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» μόνο γιὰ τὸν Ἰάσονα τὸν Κυρηναῖο, ἀπὸ τὴν πεντάβιβλο Ἱστορία τοῦ ὁποῖου ἀντλήθηκε τὸ βιβλίον Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον, ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι ἔγραψε τὸ 161, ἐφ' ὅσον ἰστόρησε γεγονότα τοῦ ἔτους αὐτοῦ, ἀλλ' ἀγνοεῖ τὸ θάνατο τοῦ Ἰούδα ποὺ συνέβη τὸ 160 π.Χ.. τοὺς ἄλλους 12 τοὺς χωρίζω χρονικῶς σὲ δυὸ ὁμάδες· στοὺς 7 ἐπωνύμους ποὺ φαίνονται πρεσβύτεροι καὶ ἔγραψαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 180-145, καὶ στοὺς 5 ψευδωνύμους ποὺ φαίνονται νεώτεροι καὶ ἔγραψαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 160-145 π.Χ.. οἱ 16 συνολικῶς συγγραφεῖς ἐξωτερικῶς μαρτυροῦνται ἀπὸ πέντε μετεγενεστέρους των καὶ διασημότερους των, οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς εἶναι καὶ ὄριο ante quem, ἀλλὰ, νομίζω, πολὺν ante quem· ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ψ-Νουμήνιο, ποὺ ἔχει καὶ ἀνυποχώρητο ὄριο post quem τὸν ἀληθινὸ Νουμήνιο. καὶ μαρτυροῦνται ὡς ἀκολούθως.

Α΄. Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον	Γ΄. Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς (θ. 215)
Ἰάσων Κυρηναῖος	Ἐζεκιῆλος
Β΄. Ἀλέξανδρος Πολυῆστορ (100-30 π.Χ.)	Ἀριστόβουλος
Φίλων πρεσβύτερος	Ψ-Ἐκαταῖος Ἀβδηρίτης
Θεόδοτος	Ψ-Κλέαρχος Σολεύς
Δημήτριος	Ψ-Νουμᾶς Ῥωμαῖος
Εὐπόλεμος	Ψ-Νουμήνιος
Ψ-Ἀρτάπανος	Δ΄. Πορφύριος (θ. 310)
	Ψ-Χρησμοὶ Ἀπόλλωνος
	Ε΄. Εὐσέβιος Καισαρείας (θ. 339)
	Θεόφιλος
	Συρίας schoinoμέτρησης
	Ψ-Σίβυλλα

Ἐφ' ὅσον οἱ 13 τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» εἶναι ὅλοι σχεδὸν συνομήλικοι, τοὺς τοποθετῶ κατ' εἶδος· πρῶτα οἱ ποιηταί, ἔπειτα οἱ ἐπώνυμοι πεζογράφοι, κι ἔπειτα οἱ ψευδώνυμοι πεζογράφοι.

Τ' ἀποσπάσματα διέσωσαν μέχρι ἐμᾶς ὁ Κλήμης κι ὁ Εὐσέβιος, καὶ οἱ δυὸ αἰρετικοί· ἀρνηταί τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ. ὁ πρῶην δοῦλος Εὐσέβιος πιθανῶς ἦταν Ἑβραῖος καὶ εὐνουχισμένος. τὰ 5 κυριώτερα «ἔργα του», ἦτοι 1. Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία (τὰ 7 πρῶτα βιβλία), 2. Χρονικά, 3. Εὐαγγελικὴ προπαρασκευή, 4. Εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις, καὶ 5. Κανόνες τῆς Κ. Διαθήκης (= Ταμεῖο, Concordantiae), τὰ ἔκλεψε ἔτοιμα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ σπουδαίου ἐπιστήμονος Βηρούλλου ἐπισκόπου Βόστρης μετὰ τὸ θάνατο ἐκείνου. τὰ ἔργα τοῦ Βηρούλλου ὑπέστησαν περίπου ὅ,τι καὶ οἱ μεταφράσεις τοῦ Βέλλα. ὁ Εὐσέβιος γιὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐδῶ ἀποσπάσματα δηλώνει ὅτι τὰ παίρνει ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Πολυῆστορα καὶ τὸν Κλήμεντα, καὶ ἓνα ἀπὸ τὸν Πορφύριο.

Ἀπὸ τοὺς 4 ποιητὰς οἱ τρεῖς, Φίλων Θεόδοτος καὶ ὁ συντάκτης τῶν Ψευδοχρησμῶν, γράφουν στὴν ἐπικὴ ἰωνικὴ, ὁ δὲ Ἐζεκιῆλος στὴν «τραγωδίᾳ» τοῦ *Ἐξαγωγή* (= Ἐξοδος) γράφει στὴν ἀρχαῖζουσα ἀττικὴ ἰωνικὴ τῶν τραγικῶν. οἱ πεζογράφοι ἀττικίζουν ὅσο μποροῦν. ἡ Ψ-Σίβυλλα ἢ ἐδῶ εἶναι πεζογραφικὴ, ἐνῶ ἡ ἄλλη τῶν ἐτῶν 120-132 εἶναι ἔμμετρη. αὕτῃ ἡ ἀρχαιότερη καὶ πεζογραφικὴ πιθανῶς εἶναι νεώτερη τοῦ Βεργιλίου (θ. 19 π.Χ.) καὶ γραμμένη ἐπὶ Αὐγούστου (θ. 14 μ.Χ.). ὁ Ψ-Νουμᾶς πιθανῶς λίγο ἀρχαιότερος ἀπὸ τοὺς 7 πλαστογράφους τῶν ψευδεπιγράφων. ὁ Ψ-Ἀρτάπανος ἦταν τόσο ἀνόητος, ὥστε πῆρε ὡς πλαστὸ ὄνομά του ἓνα περσικό, φανταζόμενος ὅτι εἶναι ἐλληνικό.

Ὁ συντάκτης τῶν Ψευδοχρησμῶν τοῦ Ἀπόλλωνος (§ 5) κλέβει

τὴν ἀστρονομικὴ θεωρία τοῦ Εὐδόξου τοῦ Κνιδίου γιὰ γεωκεντρικὸ πλανητικὸ σύστημα μὲ ὁχτὼ ὁμοκέντρους σφαιρικοὺς καὶ διαφανεῖς οὐρανούς. ὁ Ἐζεκιῆλος στὴν «τραγωδία» τοῦ *Ἐξαγωγή* (2,6,7) κλέβει καὶ παραλλάσσει τὸν Ὀμηρικὸ στίχο (Α70) *τά τ' ἐόντα τά τε προτοῦ τά θ' ὕστερον*. ὁ ἴδιος (1,4,1· 2,1-2) ἀναφέρεται σὰν σὲ βιβλικὸ κείμενο στὸ σχόλιο περὶ «Χεττούρας» (Γε 46,8⁺), ποὺ κάνει τοὺς Σπαρτιάτες «τέκνα Ἀβραάμ», καὶ στὶς σφαλερὲς γραφὲς *Ῥαγούηλ* καὶ *Ὀβάβ* (Νο 197,1). ὁ πολὺς Ἀριστόβουλος (ἀπόσπ. 1) γράφει τὸ περιφρημὸ του ὅτι ὁ Πλάτων ἐκλεψε τὴ Νομοθεσίαν τοῦ Μωϋσῆ ἀπὸ μιᾶ ἑλληνικῇ μετάφρασι ἀρχαιότερη τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Κύρου τοῦ Πέρσου! στὸ ἀπόσπασμα 1 τοῦ Εὐπολέμου ὁ Ἰουδαῖος αὐτὸς δείχνει ὅτι δὲν εἶχε διαβάσει τὴν Π. Διαθήκην οὔτε μία φορά. ὁ ἴδιος δείχνει (1,2-4) καὶ ὅτι γνωρίζει τὰ σχόλια γιὰ γίγαντες γεννημένους ἀπὸ ἀγγέλους καὶ γυναῖκες καὶ γιὰ πύργο Βαβέλ (Γε 6,33⁺· 9,1⁺). νομίζω ὅτι τὰ γνώριζε ὡς ἐδάφια κάποιου ἀποκρύφου, πρὶν γίνουν σχόλια τῆς ᾠας. στ' ἀποσπάσματα τοῦ κειμένου «Συρίας σχοινομέτρησις» καὶ στὰ τοῦ Ψευδ' Ἀρταπάνου (1) ἢ Παλαιστίνῃ λέγεται *Συρία* καὶ οἱ Ἑβραῖοι *Σύροι*. ὁ Ψευδονουμήνιος (ἀποσπ. 1· 2) εἶπε πρῶτος ὅτι οἱ ἐν Β' Τι 3,8 *Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς* ἦσαν Αἰγύπτιοι ἱερογραμματεῖς καὶ μάγοι τοῦ φαραῶ· λέει δὲ καὶ τὸ ἀριστοβούλειο ὅτι ὁ Πλάτων δὲν εἶναι παρὰ «Μωϋσῆς ἀττικίζων». ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐλληνόγλωσσοι Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαῖοι δείχνουν ὅτι δὲν ἦταν παρὰ ἀποστάτες, φθονεροὶ κλέφτες, καὶ μυθομανῆ τσόκαρα.

11. ΠΑΠΥΡΟΙ

Περιορίζονται 450 πάπυροι, που χαρακτηρίζονται «Ίουδαϊκοί» και είναι εκδοθέντες το 1957 και 1960 (Tchericover V.A. - Fuks A., *Corpus papyrorum iudaicarum*, v. 1-2, Cambridge - Massachusetts - Harvard University Press). πολύ λίγες φορές είναι γραμμένοι από Έβραίους - Ίουδαίους. οι πλείστοι συμπεριλήφθηκαν στη συλλογή, μόνο επειδή σ' αυτούς αναφέρεται Ίουδαίος κατονομαζόμενος ή κι ανώνυμος. είναι σῶμα πολύτιμο για την ιστορία των Ίουδαίων κατά τα έτη 259 π.Χ. - 200 μ.Χ., κατά τα όποια είναι γραμμένοι οι πάπυροι που περιλαμβάνει, χρόνια της μεταφράσεως των Έβδομήκοντα, ολόκληρης της Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, των δυο καταστροφών των Ίουδαίων, και κυρίως του Χριστού, των αποστόλων, της εμφανίσεως κι εξαπλώσεως της Χριστιανικής πίστεως και εκκλησίας, και της συντάξεως της Καινής Διαθήκης· τα πιο κρίσιμα χρόνια της ανθρώπινης ιστορίας. δεν καλύπτουν όμως οι «Ίουδαϊκοί πάπυροι» όλ' αυτά τα 460 χρόνια αδιαλείπτως· δεν υπάρχει λ.χ. ούτε ένας από το 5 π.Χ. μέχρι το 41 μ.Χ.. υπάρχουν ευτυχώς άλλοι πάπυροι πάρα πολλοί -40.000-, που καλύπτουν όλ' αυτά τα χρόνια αδιαλείπτως και πολύ πυκνά· θα έλεγα ότι δεν υπάρχει άκαλυπτος ούτε μήνας. για καμμιά άλλη εποχή δεν έχουμε τέτοια κάλυψη με αυτόγραφα κείμενα. οι 450 «Ίουδαϊκοί πάπυροι» ανευρέθηκαν βέβαια όλοι ανεξαιρέτως στην Αίγυπτο, προερχόμενοι κυρίως από τις πόλεις Άλεξάνδρεια, Όξύρρυχον, Φιλαδέλφεια, Τεβτύνιν, Hibeh, αλλά κι από άλλες άγνωστες όσοι προερχόμενοι από αρχαιοκαπηλεία ανευρίσκονται σήμερα σε μουσεΐα της Ευρώπης και κυρίως του Λονδίνου, της Όξφόρδης, του Βερολίνου, του Στρασβούργου, της Βιέννης, και του Βατικανού. οι αρχαιότεροι όλων, που είναι και πολλοί, γραμμένοι κατά τα έτη 259-246 π.Χ., προέρχονται από τη Φιλαδέλφεια, από το αρχείο του Ζήνωνος, επιστάτου του ύπουργού οικονομικών του Πτολεμαίου Β΄ του Φιλαδέλφου (285-246 π.Χ.), επί του όποιου έγινε και ή μετάφρασι των Έβδομήκοντα· και φυσικά οι πάπυροι του αρχείου του Ζήνωνος (5 τόμοι) είναι ταυτόχρονοι μ' αυτήν. είναι το αρχαιότερο και μεγαλύτερο αρχείο παπύρων που βρέθηκε ποτέ. οι πάπυροί του είναι γραμμένοι και χρονολογημένοι με σημείωσι μέχρι και της ήμερομηνίας στην Αίγυ-

πτο αλλά και στην Παλαιστίνη και στην Ἰορδανία πού ἦταν τότε ἐπαρχίες τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων. οἱ Ἰουδαῖοι Πάπυροι δείχνουν τὴν ταχύτατη κι εὐρύτατη διάδοσι τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης στοὺς ἐντοπίους τῶν βιβλικῶν χωρῶν.

Ἡ σωζόμενη ἔκτασι τῶν 450 «Ἰουδαϊκῶν παπύρων» εἶναι περίπου 160 σελίδες σὰν τὴν παροῦσα διπλάσια καὶ πιο πολὺ ἀπὸ τὴν ἔκτασι ὁποιουδήποτε παρεισάκτου βιβλίου. ὡς δεῖγμα παραθέτω στὸν τόμο τῶν κειμένων 4 παπύρους, 2 μεγάλους κι ἑλληνιστοὺς καὶ 2 μικροὺς κι ἑλληνογλωσσούς ἑβραϊκοὺς.

Ὁ Πάπυρος 1, σεκρετάριο ἑγγραφο σὲ δυὸ ἀντίτυπα ἢ πρόχειρο καὶ καθαρό, προερχόμενος ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ζήνωνος (59.003), εἶναι πωλητήριο δούλης τοῦ 259 π.Χ.. κατὰ τὸ ἑγγραφο αὐτὸ ἐπὶ Πτολεμαίου Β' στὴ Βίρκα τῆς Ἰορδανίας (*Ἀμμανίτιδος*) δυὸ Ἑλληνες, ὁ Νικάνωρ τοῦ Ξενοκλέους ἀπὸ τὴν Κνίδο τῆς Μ. Ἀσίας, προφανῶς δουλέμπορος, καὶ ὁ Ζήνων τοῦ Ἀγρεοφῶντος ἀπὸ τὴν Καῦνο τῆς Μ. Ἀσίας ὑπογράφουν αὐτὸ τὸ πωλητήριο (*Ἰνὴ παιδίσκη* = Ἀγορὰ δούλης) παιδούλας ἑπτὰ ἐτῶν, πού ὀνομάζεται *Σφραγίς* καὶ εἶναι Φοινίκισσα (Σιδωνία). (τ' ὄνομά της *Σφραγίς* εἶναι ἀλλιότικος ἀναγραμματισμὸς τοῦ *Σαπφίρα*-Ζαφίρα), καὶ πουλιέται ἀντὶ 50 *δραχμῶν*, κατὰ τὸ μῆνα *Ξανδικόν* (=μισὸ Ἀπρίλιο - μισὸ Μάιο). ἡ ἀγοραπωλησία καὶ «ληξιαρχικὴ πρᾶξι» γίνεται ἐνώπιον ἐνὸς *βεβαιωτοῦ* (=περίπου ληξιάρχου) καὶ μερικῶν μαρτύρων, πού εἶναι στρατιῶτες (μόνιμοι) μιᾶς ἐπιλαρχίας ἱππικοῦ, ἢ ὁποία ἔχει διοικητὴ τὸν Ἀπολλώνιο κι ἀνήκει στὸ σύνταγμα πού διοικεῖ ὁ συνταγματάρχης Τουβίας. ἓνας ἀπὸ τοὺς μάρτυρες, πού τ' ὄνομά του εἶναι φθαρμένο, ἀλλὰ τὸ πατρώνυμό του εἶναι *Ἀνανίας*, καὶ ὁ συνταγματάρχης του *Τουβίας*, ἀπὸ τὰ ὀνόματά τους φαίνονται ὅτι εἶναι Ἑβραῖοι - Ἰουδαῖοι. τὸ ὄνομα *Τουβίας* στὴν Π. Διαθήκη καὶ στὸ παρείσακτο *Τωβίτ* ἀνευρίσκεται ὡς *Τωβίας* (Ἀν 3,49· 30,1· 35,1· 40,5· 50,5· 9· 10. *Τωβίτ* 1,9· 20· 4,2· κλπ)· στὸ Ἀν 3,49 καὶ στὸ παρείσακτο ὡς ὄνομα Ἑβραίου, στὰ δὲ ἄλλα χωρία ὡς ὄνομα Παλαιστίνου Ἀραβος. τόσο μικροὶ δοῦλοι - παιδιὰ σὰν τὴ *Σφραγίδα* προέρχονταν ἢ ἀπὸ αἰχμαλώτους πολέμου ἢ ἀπὸ κατάσχεσι παιδιῶν χρεώστου ἢ κι ἀπὸ ἀπαγωγή ἀνηλίκων, πού τότε ἦταν περίπου ἀνεκτὴ καὶ νόμιμη, ὅπως φαίνεται ἀκόμη καὶ στὸ παλιὸ «εὐσεβὲς» ἀγγλικὸ μυθιστόρημα *Ῥόβινσον Κροῦσος*. οἱ ἀπαγωγεῖς δουλέμποροι - σωματέμποροι (*ἀνδραποδισταί*), ὅταν μετέφεραν τὸ ἐμπόρευσμά τους σὲ μακρινὸ μέρος, ὅπου αὐτὸ δὲν μποροῦσε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς δικούς του, ἢ σὲ ἄλλη ἐπικράτεια, τὸ ἐμπορεύονταν φανερά, ἀπαρενόχλητοι, μὲ ἥσυχη τὴ συνείδησί τους κι ἀτσαλάκωτη τὴν ὑπόληψί τους. τὰ παιδιὰ - δουλάκια χρησιμοποιοῦνταν σὲ διάφορες δουλειές, συνήθως ἐξοντω-

τικές, ἢ γιὰ σπιτική παιδευαστία ὡς παλλακίδες τὰ κορίτσια καὶ σπιτικοὶ κιναιδαράκοι τ' ἀγόρια, ἢ τεμαχισμένα ὡς τροφή κυνηγετικών σκυλιῶν καὶ ψαριῶν σπιτικής πσίνας (φρίσκis), ἢ ὡς πόρνες καὶ κίναιδοι ἰδιωτικῶν καὶ κρατικῶν πορνείων καὶ κιναιδαριῶν, ἢ καὶ ἱερατικῶν τέτοιων μαγαζιῶν ποὺ ἦταν πολλοὶ ναοί. ἔτσι λ.χ. ἔγινε μὲ τὸν ἀνήλικο Φαίδωνα, τὸν ὁποῖο ὁ τύραννος τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» Περικλῆς ἔφερε μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα παιδιά ἀπὸ τὴν Ἥλεία τῆς Πελοποννήσου, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι κατέσφαξαν πολὺ πληθυσμὸ καὶ μάζεψαν πολλὰ λάφυρα καὶ παιδιά, καὶ τὸν ἐνέκλεισε σὲ κρατικὸ κιναιδαριὸ τῶν Ἀθηνῶν. καὶ ὁ φιλόσοφος Σωκράτης ὡς πελάτης ἀρρενοπορνείου τὸ πηδοῦσε συχνά, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀνεχόταν νὰ τὸ πηδοῦν καὶ οἱ ἄλλοι, ἔβαλε τὸν πλούσιο μαθητὴ τοῦ Κρίτωνα καὶ τοῦ τὸ ἀγόρασε, γιὰ νὰ τὸ πηδάῃ μόνον αὐτός. «φιλοσοφικὸς διάλογος» τοῦ Σωκράτους μ' αὐτὸ τὸ κακόμοιρο ἀνήλικο αἰχμάλωτο δουλᾶκι ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ διάλογος Φαίδων, ποὺ ἔγραψε μετὰ πολλὰ χρόνια ὁ Πλάτων. καὶ οἱ Τοῦρκοι σουλτάνοι ἀπὸ τ' ἀνήλικα ἀγόρια καὶ κορίτσια τοῦ παιδομαζώματος διάλεγαν τὰ ὁμορφότερα γιὰ τὸ κρεβάτι τους. αὐτὰ εἶναι τὰ λεγόμενα «ἴτς ὀγλάν» (= τσογλάνια) ἐνῶ, ὅσα γίνονταν πολεμιστὰ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων λέγονταν ἀτζέμ ὀγλάν. ἔχω πληροφορίες ὅτι καὶ ἀπὸ τὶς 28.000 παιδιά τοῦ ἐν Ἑλλάδι κομμουνιστικοῦ παιδομαζώματος τοῦ 1948-49, στὰ ὁποῖα παρὰ λίγο νὰ συμπεριληφθῶ καὶ ἐγώ, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν μὲ ἄρπαξαν, στίς κομμουνιστικὲς - σοβιετικὲς χῶρες μερικὰ ὁμορφα ἀγοράκια καὶ κοριτσάκια εἶχαν τὴν ἴδια τύχη. ὁ Στάλιν ἦταν καὶ κολομπαράς. τὸν εἶχαν κάνει τέτοιον στὴ Γεωργία καλόγεροι κίναιδοι, ποὺ τὸ μοναστήρι τους εἶχε θεολογικὴ σχολή, ὅπου ὁ Τσουγκασβίλι (= ὁ Στάλιν) ἦταν οἰκότροφος φοιτητής. πολὺ ἀνδραποδιστικὸ παιδομάζωμα γιὰ κολομπαράδικη χρῆσι ἔκαναν στὴ Μ. Ἀσία οἱ ἐπιστρέφοντες Ἑλληνες *μύριοι* μισθοφόροι, ποὺ ἱστοροῦνται στὴν Κύρου ἀνάβασιν τοῦ Ξενοφῶντος μὲ πολὺ ἐπιδοκιμαστικὸ καμάρι καὶ γαλήνιο φιλοσοφικὸ ὕφος. παρόμοια ἱστοροῦνται καὶ στὸ Ταξιδιωτικὸ τοῦ Τούρκου ἀξιωματοῦχου Ἑβλιγιά Τσελεμπή σὲ ὕφος «εὐλαβέστατα» μουσουλμανικὸ καὶ εὐτυχισμένα ὀθωμανικόν. οἱ προχριστιανικοὶ ἐξωχριστιανικοὶ μεταχριστιανικοὶ καὶ ψευδοχριστιανικοὶ ἄνθρωποι ἦταν καὶ εἶναι ἀπαίσιοι πέρα ἀπὸ κάθε φαντασία· ἀνάλγητα κτήνη καὶ ψυχανώματα βρομόσκυλα.

Οἱ μικροὶ πάπυροι 2^α καὶ 2^β, προερχόμενοι ἐπίσης ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ζήνωνος (59.004 καὶ 59.005), εἶναι κυριολεκτικῶς ἰουδαϊκοί. εἶναι ἐμπορικὰ - μεταφορικὰ σημειώματα (λίστες) γραμμένα στὴν Παλαιστίνῃ τὸ 259 π.Χ.. γράφουν πόσες ἀρτάβες ἄλευρο πρέπει νὰ στείλῃ ἢ ἔστειλε καὶ χρέωσε σὲ διαφόρους παραλήπτες διαφόρων πόλεων

ὁ μυλωνᾶς ἢ ἔμπορος ἀλεύρων Ἰουδαῖος Φίλων (ἄσχετος βέβαια μὲ τὸν κατὰ τρεῖς αἰῶνες μεταγενέστερο κι ὁμώνυμό του γνωστὸ φιλόσοφο καὶ καββαλιστὴ τοῦ Α' μ.Χ. αἰῶνος Φίλωνα τὸν Ἰουδαῖο).

Ὁ πάπυρος 152, γραμμένος τὸ 41 μ.Χ., ὀχτὼ χρόνια πρὶν ἀρχίσῃ νὰ γράφεται ἡ Καινὴ Διαθήκη μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Κορίνθου, εἶναι ἓνα σύντομο γράμμα, ποὺ γράφει στὴν Αἴγυπτο καὶ στέλνει στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ ὀλιγογράμματος Ἕλληνας Σαραπίων στὸν ἐπίσης Ἕλληνα φίλο του Ἡρακλείδη. τοῦ δίνει ὁδηγίες γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐπιτύχῃ κάποιο ῥουσφέτι. σ' ἓνα σημεῖο τοῦ γράφει νὰ φυλάγεται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ὅπως κάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι (*ὥς ἂν πάντες καὶ σὺ βλέπε σατὸν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων*). τὸ γράμμα εἶναι σπουδαῖο καὶ περίφημο γλωσσολογικὸ μνημεῖο. ὁ πάπυρος προέρχεται ἀπὸ μέρος τῆς Αἰγύπτου ἄγνωστο, διότι στὸ μουσεῖο τοῦ Βερολίνου κατέληξε μὲ ἀρχαιοκαπηλία ἢ ἄμεση κλοπὴ. ὁ τέταρτος αὐτὸς πάπυρος ἀσφαλῶς δὲν ἀνήκει στὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐλληνόγλωσσος καὶ ἐλληνικός, γράμμα Ἑλλήνος πρὸς Ἕλληνα· εἶναι ὅμως ἐνδιαφέρον τεκμήριο καὶ γιὰ τὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, διότι δείχνει ἄμεσα πῶς ἀντιμετώπιζαν τότε τοὺς Ἰουδαίους οἱ ἄλλοι. γι' αὐτὸ καὶ τὸν συμπεριέλαβα στὰ δείγματα.

12. ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

Ἑλληνόγλωσσες ἰουδαϊκὲς ἐπιγραφὲς τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων ἀνευρίσκονται σ' ὅλο τὸν παραμεσόγειο δακτύλιο καὶ κυρίως στὸν τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου καὶ κάποιες δημοσιεύονται στὸ τοῦ Α. Deissmann, *Licht from the Ancient East* (Michigan 1965). ἐπειδὴ, ὅπως οἱ πάπυροι ἔτσι κι αὐτές, εἶναι μὲν κείμενα δημῶδη, ἀλλὰ δὲν ἐμφανίζουν τὴν ἀξίωσι θεοπνευστίας ποὺ ἐμφανίζουν τὰ κείμενα τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου», κι ἐπειδὴ ὡς κείμενα μικρὰ ἀποσπασματικὰ ἀδέσποτα κατάσπαρτα ἐτερόκλητα κι ἀνέντακτα ἦταν προσφορώτερο νὰ ἐξεταστοῦν ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς ἐδῶ, τὰ ἐξετάζω ἐδῶ. ὅπως-δήποτε ἀνήκουν κι αὐτὰ στὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ. ἡ περισυλλογὴ τους σ' ἓνα σῶμα, χρήσιμο καὶ πολύτιμο γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, τῆς γλωσσολογίας, καὶ πολλοὺς ἄλλους πέρα ἀπὸ κάθε φαντασία τομεῖς, εἶναι ἔργο μεγάλο ἐπίπονο δαπανηρὸ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σκοπὸ μου· δὲν ἔχουν ἄμεσο βιβλικὸ ἐνδιαφέρον. οἱ ἐπιγραφές, πάντοτε βέβαια χαρακτικὲς καὶ σὲ σκληρὴ γραφικὴ ὕλη, κυρίως μάρμαρο, βρίσκονται σὲ διάφορα μουσεῖα κι ἐκδίδονται σὲ διάφορες ἐκδόσεις ἢ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ καὶ εἰδικοῦ ἰουδαϊκοῦ.

Στὸ ἐκδιδόμενο δείγμα τῶν δυὸ ἐπιγραφῶν τῆς νήσου τοῦ Αἰγαίου Ῥηνείας, κοντὰ στὴ Δῆλο, τοῦ Α΄ π.Χ. αἰῶνος, οἱ ὁποῖες ἀπόκεινται στὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο Ἀθηνῶν, τὰ κείμενα εἶναι τυπικὲς μαγικὲς *ἀραί*, δηλαδὴ τελεστικὲς κατάρες. ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓνα μονίμως ἐπαναλαμβανόμενο στερεότυπο στέλεχος κειμένου, ὅπου συμπληρώνονται τὰ κατὰ περίπτωσιν ὀνόματα καὶ στοιχεῖα τῶν προσώπων καὶ τῶν ὑποθέσεων, ὅπως σήμερα στίς προεκτυπωμένες αἰτήσεις ἢ δηλώσεις συμπληρώνουμε τὰ στοιχεῖα μας καὶ τὸ αἵτημά μας ἢ τὸ δηλούμενο.

ΛΕΥΚΗ

Β
«ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΟΣ»
ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τὰ 20 βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι 14 λαϊκὰ παραμύθια - μυθιστορήματα - κομποί, 2 λαϊκὲς ποιητικὲς συλλογές, καὶ 4 λαϊκὰ «προφητικὰ βιβλία». ὡς κινούμενα ὅλα στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο τῶν παραμυθιῶν εἶναι κατ' ἀρχὴν δύσκολο νὰ χρονολογηθοῦν· χρονολογοῦνται ὅμως, διότι δίνουν ὅπωςδῆποτε κάποια χρονολογικὰ στοιχεῖα λαογραφικοῦ χαρακτήρος περισσότερο καὶ λιγώτερο ἱστορικοῦ. κι ἔτσι χρονολογῶ 7 στὸ «χρυσὸ αἰῶνα» τοῦ ἑλληνογλώσσου Ἰουδαϊσμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας (150-145 π.Χ.), 10 στὸν «ἀργυρὸ αἰῶνα» (47 π.Χ. - 37 μ.Χ.), 2 στὸν καιρὸ τοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας (70-135 μ.Χ.), καὶ 1 στὸν καιρὸ τοῦ διαλυμένου Ἰσραὴλ μετὰ ἀπ' ὅλες τὶς ἀλώσεις καὶ καταστροφές (160), ὅταν πιά κράτος τοῦ Ἰσραὴλ δὲν ὑπάρχει, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἶναι κατάσπαρτοι σ' ὅλο τὸ ῥωμαϊκὸ παραμεσόγειο δακτύλιο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πούλημένοι δοῦλοι ἢ καὶ περιστασιακῶς ἀπελεύθεροι, ἀλλὰ πάντως, ὡς λαὸς γραμμάτων καὶ ἔξυπνος, ἐξακολουθοῦν καὶ κάτω ἀπὸ τὶς συνθῆκες αὐτὲς νὰ διανοοῦνται καὶ νὰ γράφουν (Ἑσδρας Δ', Θεοδοτίων, Σύμμαχος, Ψευδο-Νουμήνιος, Περί αὐτοκράτορος λογισμοῦ, Σοφία Σολομῶντος, κλπ.). ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» τὰ μὲν «ἱστορικὰ» κολακεύουν τοὺς Ἕλληνας, τὸ δὲ ἓνα «προφητικὸ» εἰρωνεύεται τοὺς εἰδωλολάτρες· τὰ τοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος» εἶναι ἀνθελληνικά, καὶ τὸ τοῦ καιροῦ τῆς διαλύσεως εἶναι ἐντόνως μὲν ἀντιρωμαϊκὸ συγκαλυμμένα δὲ κι ἀντιχριστιανικὸ. καὶ τὰ χρονολογῶ ὡς ἀκολουθῶς.

Χρυσὸς αἰώνας 150-145 π.Χ.	Ἀργυρὸς αἰώνας 47 π.Χ. - 37 μ.Χ.	Χρόνοι Ἰαμνείας 70-135	Χρόνοι διασπορᾶς 160
Κτίσις Μωϋσῆς Δαυῖδ Σολομών Βασιλεῖς Τρεῖς σωματοφ. Ἐπιστ. Ἱερεμίου	Βήλ Δράκων Σωσάννα Ἀχιάχαρος Μανασσῆς Τωβίτ Ἰουδίθ Ἑσθήρ Ψαλμοὶ Σολομῶντος Προσευχητάριον	Υἱοὶ Σαδδούκ Σιβυλλικοὶ Χρησιμοὶ	Ἀποκάλυψις Ἑσδρας

Ἡ γλῶσσα τῶν κειμένων τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» μοιάζει μὲ τὴ βαρβαρίζουσα γλῶσσα τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', τὴν ὁποία οἱ συντάκτες μιμοῦνται κι ἐπίτηδες, ἐπειδὴ ὅλοι γράφουν ψευδεπίγραφα κι ἀπόκρυφα βιβλία κι ἔχουν σκοπὸ νὰ τὰ πλασσάρουν ὡς Βίβλον. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι γράφουν τοῦλάχιστο ἓναν αἰῶνα μετὰ τὴ μετάφρασι τῶν Ο' καὶ τοῦλάχιστο 10 χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τὴν κατοχὴ τῶν Σελευκιδῶν. γι' αὐτὸ καὶ περιορίζω τὸ χρόνο συντάξεώς των στὸ τέλος τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος». ἀντίθετα ἡ γλῶσσα τῶν παραμυθιῶν τοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος», τῶν χρόνων τῆς εὐνοίας Ἰουλίου Ἀντωνίου Αὐγούστου καὶ Τιβερίου, εἶναι καλλίτερη ἐλληνική. οἱ ὀλιγογράμματοι συντάκτες των μιλοῦν καὶ γράφουν τὴν ἐλληνικὴ καλλίτερα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν μιὰ τέλεια «ἀναπαλαίωσι» καὶ νὰ μιμηθοῦν ἀκριβῶς τὴ γλῶσσα τῶν Ο', παρ' ὅλο ποὺ κι αὐτοὶ φιγουράρουν ὡς θεόπνευστοι καὶ θέλουν νὰ ἐντάξουν τὰ βιβλία τους στὸν Κανόνα τῆς Βίβλου. ὁ συντάκτης τῆς Ἑσθήρ ἔχει κι ἀνθελληνικὲς αἰχμὲς πὺν τις λέει ἀπευθυνόμενος φυσικὰ στοὺς Ῥωμαίους. ὁ Ψευδο-Ἑσδρας δίνει ὁ ἴδιος τὸ ἀκριβὲς ἔτος τῆς συντάξεως τῆς Ἀποκαλύψεως του, 160.

1-14. ΒΙΒΛΙΑ «ΙΣΤΟΡΙΚΑ»**Μυθιστορήματα «ίστορικά»**

1. Κτίσις ἢ Λεπτὴ Γένεσις
2. Μωϋσῆς
3. Δαυῖδ
4. Σολομών
5. Βασιλεῖς

Μυθιστορήματα φανταστικά

1. Τρεῖς σωματοφύλακες
2. Βήλ
3. Δράκων
4. Σωσάννα
5. Ἀχιάχαρος
6. Μανασσῆς
7. Τωβίτ
8. Ἰουδίθ
9. Ἑσθήρ

Τὰ 14 αὐτὰ δῆθεν «ίστορικά» παρείσακτα βιβλία εἶναι ὅλα μυθιστορήματα. τὰ 5 πρῶτα εἶναι, ὅπως θὰ τὰ ἔλεγαν σήμερα, «ίστορικά μυθιστορήματα», τὰ 9 ὑπόλοιπα εἶναι ἐντελῶς φανταστικά μυθιστορήματα με τοὺς πρωταγωνιστὰς τὶς πρωταγωνίστριες καὶ ὅλα τ' ἄλλα πρόσωπα καὶ δρώμενα ἀνύπαρκτα καὶ ἀγένεωτα. τὰ 5 «ίστορικά» μυθιστορήματα σήμερα δὲν σφύζονται ἀκέραια, ἀλλὰ πλῆθος ἀποσπασμάτων τοὺς βρίσκονται σφηνωμένα ὡς γλωσσήματα προερχόμενα ἀπὸ τὸ περιθώριο, ὅπου ἦταν ἀρχικὰ σημειώσεις, μέσα στὸ κείμενο τῶν κανονικῶν βιβλίων, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ἀπέξυσα. ἀρχαιότερο στὴν παγκόσμια γραμματεία διασφύζόμενο «ίστορικό μυθιστόρημα» πεζὸ εἶναι ἡ Κύρου παιδεία τοῦ Ξενοφῶντος, στὴν ὁποία πραγματικὸ εἶναι μόνον τὸ πρόσωπο, ἀκριβέστερα τὸ ὄνομα, τοῦ Πέρσου βασιλέως Κύρου, τὰ δὲ ἄλλα ὅλα εἶναι τῆς φαντασίας τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τελείως ἀνιστόρητα παραμύθια. τὰ ἐδῶ 5 ἐξεταζόμενα «ίστορικά μυθιστορήματα» ὅμως δὲν ἦταν ἀκριβῶς ἔτσι. ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑπαρκτὰ πρόσωπα τῶν πρωταγωνιστῶν, ἔχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπαρκτὰ πρόσωπα· γενάρχες τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς Σημιτικῆς φυλῆς, πατριάρχες τοῦ Ἰσραὴλ, συνεργάτες τοῦ Μωϋσῆ, στρατηγοὺς καὶ ὑπουργοὺς τοῦ Δαυῖδ, τοῦ Σολομῶντος, καὶ τῶν ἄλλων βασιλέων, περισσότερα τοῦ Νοτίου βασιλείου, καὶ λιγώτερα τοῦ Βορείου. εἶχαν καὶ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα ἀληθινά, παρμένα ἀπὸ τ' ἀντίστοιχα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης (Γένεσιν, Νόμον - Δευτερονόμιον, Δαυῖδ, Βασιλεῖς)· τὰ δὲ

ἄλλα ὅλα ἦταν ὀλοσχερῶς φανταστικά. ἐφ' ὅσον τὰ βιβλία δὲν σφύζονται ἀκέραια, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ στατίσω τί ποσοστὸ τοῦ συνόλου ἦταν οἱ ἀληθινὲς πληροφορίες οἱ ξησηκωμένες ἀπὸ τὴ Βίβλο, καὶ τί ποσοστὸ οἱ φαντασιώσεις τῶν παραμυθῶν. ὅπως ὅμως δείχνουν τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἔκτασι τῶν γλωσσημάτων τῶν σφηνωμένων στὸ σῶμα τῆς Βίβλου, ἦταν, νομίζω, περίπου μισὰ - μισά. ὁ δὲ βαθμὸς τῆς μυθομανίας τῶν συντακτῶν, ὁ ὅποιος διαφαίνεται στὰ γλωσσήματα, ἦταν ἐκπληκτικὰ μεγάλος. οἱ συντάκτες τῶν παραμυθιῶν αὐτῶν πρέπει νὰ ἦταν ἀδίστακτοι καὶ ἀδιάντροποι φρενοβλαβεῖς. τέτοιοι εἶναι ἄλλωστε ὅλοι οἱ πλαστογράφοι τῶν ἀποκρύφων· δαιμονισμένα καὶ ψυχανώματα ἄτομα. ἐπηρεασμένα δὲ ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καὶ ἀσιατικὴ μυθολογία καὶ λοιπὴ κουλτούρα. γράφουν ὅλοι τους στὴν πιὸ κοντινὴ πρὸς τὴν τῶν Ο' γλῶσσα. μῖμοι· παπαγάλοι· ὅπως εἶναι ἐπίσης οἱ πλαστογράφοι τῶν ἀποκρύφων. ἦταν δὲ καὶ ζηλωταὶ τῶν ἑλληνικῶν μυθιστορημάτων μὲ δυὸ πρωταγωνιστὰς ἐρωτευμένους (*Ἐκείνος καὶ Ἐκείνη*), ἓνα εἶδος τὸ ὁποῖο κατὰ τὰ ἑλληνιστικὰ χρόνια ἀνθοῦσε στὴν ἑλληνικὴ γραμματεία καὶ ἰδιαιτέρως στὴν Ἀλεξανδρινή. παραθέτω τοὺς τίτλους μερικῶν σφζομένων.

Β' αἰ.	;	Νίνος καὶ Σεμίραμις (ἀποσπάσματα)
	;	Μητίοχος καὶ Παρθενόπη (ἀποσπάσματα)
Α' αἰ. π.Χ.		(Ίώσηπος, Ἀρχ. 2,238-253), Μωϋσῆς καὶ Θάρβις (περίληψις)
Β' αἰ. μ.Χ.		Ξενοφῶν Ἐφέσιος, Τὰ κατ' Ἀνθειαν καὶ Ἀβροκόμην ἢ Ἐφεσιακά
		Ίάμβλιχος Βαβυλώνιος, Τὰ κατὰ Ῥοδάνην καὶ Συνωνίδα ἢ Βαβυλωνιακά
		Χαρίτων Λαμψακηνός, Τὰ κατὰ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην
Β-Γ' αἰ.		Λόγγος Λέσβιος, Δάφνις καὶ Χλόη ἢ Λεσβιακά ἢ Ποιμενικά
Γ' αἰ.		Ἡλιόδωρος Ἐμεσηνός, Τὰ κατὰ Θεαγένην καὶ Χαρίκλειαν ἢ Αἰθιοπικά
Δ' αἰ.		Ἀχιλλεὺς Τάτιος, Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα
Ε' αἰ.		Μουσαῖος, Τὰ καθ' Ἡρώ καὶ Λεάνδρον

τὸ φαινόμενο διακρίνεται καὶ σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ 9 φανταστικὰ μυθιστορήματα. ὅλα μαζί, καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα, ἔχοντας τοὺς πρωταγωνιστὰς καὶ τίς πρωταγωνίστριες ἄλλα καὶ τοὺς δυὸ μαζί καὶ ἄλλα μεμονωμένους, δίνουν ἓνα περίγραμμα ὅλου τοῦ σώματος τῶν «ἱστορικῶν» βιβλίων τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας μὲ *καλὰς* καὶ *γενναίους* καὶ *τέρατα*, ὅπως εἶναι συνηθισμένο σὲ τέτοια λαϊκὰ παραμύθια ἢ μυθιστορήματα. δίνω τὸ ἰχνηλατούμενο περίγραμμα.

Αἱ <i>καλαί</i> (= οἱ πεντάμορφες)	οἱ <i>γενναῖοι</i> (= τὰ παλληκάρια)	τὰ <i>τέρατα</i> (= οἱ δράκοι)
1. <i>Σωσάννα</i>	1. <i>Ζοροβάβελ</i>	1. <i>Βήλ</i>
2. <i>Ιουδίθ</i>	2. <i>Ἀχιάχαρος</i>	2. <i>Δράκων</i>
3. <i>Ἐσθήρ</i>	3. <i>Μανασσῆς</i>	
	4. <i>Τωβίτ</i>	

στὰ «ἱστορικὰ μυθιστορήματα» βέβαια τὸ σχῆμα τῶν ζευγαρωμένων πρωταγωνιστῶν ἀνευρίσκεται μόνο στὰ 3 μεσαῖα βιβλία·

2. *Τὰ κατὰ Μωϋσῆν καὶ Θάρβιν*

3. *Τὰ κατὰ Δαυῖδ καὶ Μερόβ*

4. *Τὰ κατὰ Σολομῶντα καὶ φαρωνίδα*

τὰ ἄλλα δυὸ δὲν ἔχουν τέτοιο στήσιμο, ἐπειδὴ δὲν προσφέρονται γιὰ τέτοιο.

1. ΚΤΙΣΙΣ ἢ ΛΕΠΤΗ ΓΕΝΕΣΙΣ

Τὰ 5 πρῶτα «ἱστορικά» βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου», ποὺ φυλλομάνησαν γύρω ἀπὸ 5 μεγάλα θέματα τῆς θεόπνευστης καὶ κανονικῆς Βίβλου, δημιουργία Μωϋσῆς Δαυὶδ Σολομὼν βασιλεῖς, εἶναι διασκευὲς τῶν σχετικῶν κανονικῶν βιβλίων· ἐπειδὴ κάποιοι φρενοβλαβεῖς κοκορῖκοι τὰ γεγονότα τὰ ἤθελαν ἀλλιῶς, οἱ συντάκτες αὐτῶν τῶν διασκευῶν - ἀποκρύφων θέλουν νὰ ποῦν ὅτι «τὰ γεγονότα ἔγιναν διαφορετικά» καὶ δίνουν αὐτοῖς τὸ πῶς ἔγιναν κατὰ τὴ γνώμη τους καὶ τὴ «γνώσι» τους. θέλουν τρία κυρίως πράγματα· νὰ φέρουν ἀντίρρηση, ν' ἀποκρύψουν, νὰ ἐπιδείξουν. ἐννοεῖται ὅτι ἀπευθύνονται σ' ἓνα ἀνάλογο ἀναγνωστικὸ κοινό, ποὺ ἀρέσκεται σ' αὐτὰ τὰ τρία καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες φρενοβλαβικὰς μαγκιές. γιὰ τὸ πρῶτο αὐτὸ βιβλίον τους, ὅτι μπορεῖ νὰ ἐπιγραφόταν *Κτίσις*, ἔχω τὴν ἐνδειξὴ ὅτι στὸν ἔμμετρο Κατάλογο τοῦ Κανόνος τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου ἡ Γένεσις λέγεται *Κτίσις*¹· καὶ ὑποψιάζομαι κάποιον συμφυρμὸ ὀνομασιῶν. ὅτι δὲ μπορεῖ νὰ ἐπιγραφόταν καὶ *Λεπτὴ Γένεσις*, ὡς συντομώτερη ἀπὸ τὴν κανονικὴ Γένεσι (πάντοτε τ' ἀπόκρυφα εἶναι πολὺ συντομώτερα ἀπὸ τὰ κανονικὰ βιβλία) ἔχω τὴν ἐνδειξὴ ὅτι μέχρι καὶ τὸ 12^ο αἰῶνα κυκλοφοροῦσε ἓνα ἀπόκρυφο μ' αὐτὸν τὸν τίτλο², ποὺ εἶναι καὶ μίμησις τοῦ παραομηρικοῦ ψευδεπιγράφου *Μικρὰ Ἰλιάς* ἢ *Ἐλάσσων Ἰλιάς*, τὴν ὁποία μαρτυροῦν πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης καὶ δεύτερος ὁ Ψευδ-Ἡρόδοτος³ καὶ τῆς ὁποίας διασώθηκαν 23 ἀποσπάσματα⁴. ἀσφαλῶς τὸ ἀπόκρυφο *Λεπτὴ Γένεσις* μέχρι τὰ χριστιανικὰ χρόνια μπορεῖ νὰ πέρασε ἀπὸ τέτοιες ἐξεργασίες, ποὺ ν' ἄλλαξε ὅλη τὴ γόμωσί του· νὰ μὴν ἦταν πιά τὸ ἀρχικὸ *Κτίσις*.

Τὸ ἀρχικὸ ἀπόκρυφο *Κτίσις*, ἢ ὅπως ἀλλιῶς λεγόταν, ἐστίαζε τὴ διαφωνία του πρὸς τὴν κανονικὴ Γένεσιν στὰ 12 σημεῖα· δημιουργία, παράδεισος, Κάιν, γίγαντες, κατακλυσμὸς, κατάρρα τοῦ Χάμ, διασπορὰ τῶν ἐθνῶν στὴ γῆ, πύργος τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν, γενεαλογία τοῦ Σὴμ, Λῶτ, Ἀβραάμ, καὶ Ἡσαΰ. ὑπῆρξε ἡ πηγὴ πολλῶν σχολίων τοῦ περιθωρίου, τὰ ὁποῖα σὲ δεύτερο χρόνον σφηνώθηκαν ὡς γλωσσήματα στὸ κείμενο τῆς Γενέσεως ἤδη κατὰ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ μόνο σὲ παπυρικὰ χειρόγραφα τοῦ ἀλεξανδρινοῦ κλίματος. κατὰ τὰ ἔτη 120-132 περάστηκαν στὸ πρωτομασοριτικὸ κείμενο καὶ στὴ

μετάφρασι τοῦ Ἀκύλα. μετὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς τοῦ Β' καὶ Γ' αἰῶνος Κλήμεντα καὶ Ὡριγένη περάστηκαν σὲ χριστιανικά χειρόγραφα τῆς Αἰγύπτου, καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα περάστηκαν στὴ χειρόγραφη παράδοσι τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν ὁλέθρια ὑπόδειξι τῶν Καππαδοκῶν Βασιλείου Καισαρείας, Γρηγορίου «τοῦ θαυματουργοῦ», Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Γρηγορίου Νύσσης, καὶ Ἀμφιλοχίου.

2. ΜΩΨΗΣ

Τὸ ἀπόκρυφο *Μωϋσῆς* ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸν τὸν τίτλο ἐνδέχεται νὰ εἶχε τὸν τίτλο *Τὰ κατὰ Μωϋσῆν καὶ Θάρβιν*. ὁ συντάκτης τοῦ ἤθελε ἀφ' ἑνὸς νὰ κρύψῃ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις τοῦ ἀλεξανδρινοῦ περιγύρου τοῦ τὸ γεγονός ὅτι ὁ θετὸς πρίγκιπας Μωϋσῆς δραπέτευσε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἐπειδὴ ἀκούστηκε ὅτι σκότωσε τὸν Αἰγύπτιο ἀξιωματοῦχο ποὺ κακοποιοῦσε ἕναν Ἑβραῖο, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ γράψῃ ἕνα ἐρωτικό ῥομάντσο γιὰ τὸ Μωϋσῆ καὶ τὴν Αἰθιοπίσσα βασιλοπούλα *Θάρβιν*, ποὺ τὸν ἐρωτεύτηκε γιὰ τὴν ἀντρεία του (ὅπως ἡ Μελχὸλ τὸ Δαυὶδ νὰ ποῦμε), ὅταν τὸν εἶδε ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως τῆς νὰ μάχεται ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν Αἰγυπτίων ἐναντίον τῶν Αἰθιόπων, καὶ τὸν ζήτησε σὲ γάμο, κι ὁ Μωϋσῆς ἀνταποκριθῆκε στὸν ἐρωτὰ τῆς καὶ τὴν παντρεύτηκε. καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἔσκασαν ἀπὸ τὸ φθόνο τοὺς γιὰ ὅλ' αὐτά, καὶ ἔπεισαν τὸ φαραὼ νὰ δολοφονήσῃ τὸ Μωϋσῆ, κι αὐτὸς πρόλαβε κι ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. ὁλόκληρο αὐτὸ τὸ ῥομάντσο τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος τὸ ἀπορροφάει ὁ Ἰώσηπος στὴν Ἀρχαιολογία του¹ μετὰ τρεῖς αἰῶνες. ἀπ' αὐτὸ τὸ ῥομάντσο προέρχεται τὸ γλῶσσημα στὸ Νόμο (No 202,1⁺) ποὺ λέει ὅτι τ' ἀδέρφια τοῦ Μωϋσῆ Ἀαρὼν καὶ Μαριάμ, φθονώντας τον γιὰ τὴ γυναῖκα του τὸν κατηγοροῦσαν *ἐνεκεν τῆς γυναικὸς τῆς Αἰθιοπίσσης ἣν ἔλαβε Μωϋσῆς, ὅτι γυναῖκα Αἰθιοπίσσαν ἔλαβεν*, ἐνῶ τὸ κανονικὸ βιβλίον τοῦ Νόμου λέει σαφῶς καὶ διὰ πολλῶν ὅτι ἡ γυναῖκα τοῦ Μωϋσῆ ἦταν Μαδιανίτισσα, θυγατέρα τοῦ Ἰοθὼρ· δηλαδὴ λευκὴ καὶ ὄχι νέγρᾶ καὶ δὲν λεγόταν *Θάρβιν*, ἀλλὰ Σεπφώρα. ἀπ' αὐτὸ ἐπίσης πιθανῶς προέρχεται ἡ ἄλλη σφήνα πάλι στὸ Νόμο (No 9, 9⁺), κατὰ τὴν ὁποία, ὅταν ὁ Μωϋσῆς πῆγαινε ἀπὸ τὴ Μαδιάμ στὴν Αἴγυπτο, γιὰ νὰ βγάλῃ τὸν Ἰσραήλ, εἶχε μαζί του τὴν οἰκογένειά του, καὶ τότε ἕνας ἄγγελος πολὺ ἅγιος προσπαθοῦσε (!) νὰ τὸν σκοτώσῃ, ὁπότε ἡ γυναῖκα του κατάλαβε ὅτι αὐτὸ τὸ κάνει, ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς ἄφησε ἀπερίτμητο *τὸν υἱὸν αὐτοῦ*, καὶ παίρνοντας ἀμέσως μιὰ κοφτερὴ πέτρα (=πέτρινη λεπίδα), περιέταμε *τὸ παιδίον* τῆς, δηλαδὴ τὸ μωράκι τῆς (ποὺ τότε πρέπει νὰ ἦταν 40 ἐτῶν ἄντρας)· καὶ μόλις ἡ πανέξυπνη γυναῖκα εἶδε τὴν περιτομὴ νὰ ματώνῃ, εἶπε τὴν (παρ' Ἀλεξανδρινοῖς ῥαββίνοις τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος συνηθισμένη τελεστικὴ) φράσι *Ἔστη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς*

τοῦ παιδίου μου, κι ὁ φονικὸς ἄγγελος σταμάτησε τὴν προσπάθειά του νὰ ξεκάνῃ τὸν ἄντρα της. τί σοῦ εἶναι κι αὐτὲς οἱ γυναῖκες! ἀντιλαμβάνονται πολὺ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄντρες τὶς εἰσπρακτικὲς ἀνάγκες τοῦ ἱερατείου. μὲ τέτοια παραμύθια οἱ ῥαββῖνοι τῆς ἐλληνιστικῆς διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων φοβέριζαν τοὺς πελάτες των ποὺ ἀμελοῦσαν νὰ περιτάμουν τὰ παιδιά τους, μὲ κίνδυνο αὐτοὶ νὰ χάσουν τὰ τυχερά τους. ὅπως τώρα ἂν κανεῖς ἀμελῇ νὰ κάνῃ μνημόσυνα καὶ ἀγιασμούς, ὁ ἄνθρωπός του στὴν κόλασι δὲν ἔχει ποτὲ κανένα ῥεπὸ ἀπὸ τὰ βασανιστήριά της, καὶ τὰ πρόβατά του κινδυνεύουν νὰ ξεπαστρεφτοῦν ἀπὸ κλαπάτσα. φυσικὰ ἀπὸ ῥαββίνους κυρίως γράφονταν τὰ τέτοια ἀπόκρυφα καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα σχόλια τῶν περιθωρίων στὴ Βίβλο, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ σφηνώθηκαν στὸ κανονικὸ κείμενο ὡς γλωσσήματα. ἀντίθετα τὸ κανονικὸ κείμενο τοῦ Νόμου λέει ὅτι ὁ Μωϋσῆς πῆγε στὴν Αἴγυπτο μόνος, χωρὶς τὴν οἰκογένειά του, τὴν ὁποία ἀργότερα τοῦ ἔφερε κατ' εὐθείαν στὸ Σινὰ ὁ πεθερὸς του Ἰοθὼρ (No 45,1-7).

3. ΔΑΥΪΔ

Τὸ ἀπόκρυφο ῥομάντσο *Δαυΐδ* ἔχει τὴν ἱστορία τοῦ Δαυΐδ ἀλλιῶς, καὶ ὄχι ὅπως τὴ δίνει ἡ Βίβλος. ὅτι ὁ Δαυΐδ δὲν πῆγε ποτὲ στὸ ἀνάκτορο τοῦ Σαούλ ὡς ὀργανοπαίκτης του, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ τὴν ἐπικείμενη μάχη Ἰσραηλιτῶν καὶ Φιλισταίων μὲ τὶς ἀπειλὲς τοῦ Γολιάθ πῆγε φαγητὰ στοὺς τρεῖς στρατευμένους ἀδελφούς του. ἐκεῖ ἔμαθε ὅτι ὁ Σαούλ ὑποσχέθηκε νὰ δώσῃ τὴν κόρη του Μερὸβ (ὄχι Μελχὸλ ποὺ ἔχει τὸ κανονικὸ κείμενο) σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ σκοτώσῃ τὸν Γολιάθ, καὶ τοῦ ἄναψαν τὰ αἵματα νὰ τὴν πάρῃ αὐτός· καὶ τὸν ἤλεγξε γιὰ τὸν ἐγωϊσμό του ὁ ἀδελφός του Ἑλιάβ, ἀλλ' ὁ Δαυΐδ ἔκανε αὐτὸ ποὺ ᾔθελε. ἔτσι γνώρισε τὸν Σαούλ, κλπ.. αὐτὸ τὸ ἴδιο ἴσως λέει ἐπίσης ὅτι, ὅταν ὁ ἀπὸ τὸ Σαούλ κυνηγημένος Δαυΐδ κατέφυγε στὸ βασιλεῖα τῶν Φιλισταίων Ἀγχούς, συκοφαντήθηκε ὡς ἐπικίνδυνος γιὰ τὴ χώρα καὶ γιὰ τὸν Ἀγχούς, φοβήθηκε μήπως συλληφθῇ καὶ ἐκτελεσθῇ, καὶ ἄρχισε νὰ κάνῃ τὸν τρελλὸ καὶ ἐπιληπτικὸ, ἀφρίζοντας καὶ χύνοντας τὰ σάλια του στὰ γένια του καὶ βαρύνοντας τὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν, ὥστε οἱ Φιλισταῖοι νὰ ξεγελαστοῦν καὶ νὰ ποῦν «Ἐλα, μωρέ, τί ἐπικίνδυνος μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ χαζὸς ἐπιληπτικός;», καὶ νὰ μὴν τὸν σκοτώσουν. βιώματα καὶ τεχνάσματα τοῦ φοβισμένου Ἰουδαίου τῶν ἐλληγιστικῶν χρόνων, ποὺ ζῇ ἀνάμεσα στοὺς εἰδωλολάτρες δακτυλοδεικτούμενος πολλὰς φορὲς ὡς μισητὸς καὶ ἀνεπιθύμητος. ἀνευρίσκονται ὡς γλωσσήματα (πρώην σχόλια τοῦ περιθωρίου) καὶ ἄλλες τέτοιες ἀντιβιβλικὲς σαχλαμάρες γιὰ τὸ Δαυΐδ στὸ φερώνυμο βιβλίο.

Μεγάλα κομμάτια τοῦ ἐν λόγῳ βλακώδους ἀποκρύφου, ποὺ εἶναι ἡ πηγὴ τους, διασώθηκαν στὸ ἀλεξανδρινὸ χειρόγραφο (A) τῆς Βίβλου ὡς ἱερὸ κείμενο, σφηνωμένα δίπλα καὶ ἀνάμεσα στ' ἀντίθετα κανονικὰ σὰν ἀντιρρήσεις ἐνὸς ἀγνώστου βλάκα καὶ κοκορῆκου, καὶ αὐτὰ οἱ σημερινοὶ ἐρμηνευταὶ καὶ μεταφρασταὶ τὰ ἐρμηνεύουν καὶ μεταφράζουν μὲ πολλὴ εὐλάβεια ὡς θεόπνευστα. μπορεῖ νὰ εἶναι βλακώδεις καὶ ἐμετικὲς ἀντιρρήσεις πρὸς τὴ Βίβλο, ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ἔχει τὸ ἀρειανικὸ ἀλεξανδρινὸ χειρόγραφο, τὸ ὁποῖο ὡς πρὸς τὴν Π. Διαθήκη του προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἰουδαϊκῆς παρασκευῆς ιδιοκτησίας καὶ χρήσεως Ἑβδομήκοντα, καὶ τὰ ἐκδίδουν μόνο ἀπ' αὐτὸ οἱ προτεστάντες Walton, Tischendorf, Nestle, Swete, Rahlfs, κλπ., οἱ ὁποῖοι θέ-

λουν τὴ Βίβλο κουρελοῦ, γιὰ νὰ τὴν πολεμοῦν εὐκολώτερα, αὐτὰ οἱ δικοί μας ὀρθοδοξαῖδες τύπου Μπρατσιώτου καὶ Γιαννακοπούλου τὰ θεωροῦν ἱερὰ καὶ θεόπνευστα κείμενα καὶ τὰ ἐρμηνεύουν μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ βλακείας. κι ὅποιος τολμήσῃ ν' ἀμφισβητήσῃ αὐτὰ τὰ ἅγια καὶ ἱερὰ κείμενα, ἀλίμονό του. οἱ ὀρθοδοξαῖδες καιροφυλακτοῦν στὸ καρτέρι τους, ὅπως τὸν 17^ο αἰῶνα οἱ ῥασκόλνικοι στὴ Ῥωσία ἔφτασαν μέχρι σχίσματος ἀπὸ τοὺς «ἄσεβεῖς» ποὺ διώρθωσαν τὰ τυπογραφικὰ λάθη τῶν λειτουργικῶν βιβλίων· αὐτοὶ τὰ ἤθελαν ἔτσι μὲ τὰ παραδοσιακὰ λάθη τους. *Οὐκ ἀρνησόμεθά σε, ὦ φίλη Ὀρθοδοξία!*

4. ΣΟΛΟΜΩΝ

Τὸ γύρω ἀπὸ τὸ *Σολομῶντα* ἀπόκρυφο βιβλίο, ἢ καὶ ἀπόκρυφη παραφιλολογία, στρέφεται κατ' ἀρχάς γύρω ἀπὸ μιὰ φράσι τοῦ κανονικοῦ βιβλίου *Βασιλεῖς*, ὅτι ὁ Σολομὼν ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες του πῆρε καὶ μιὰ *θυγατέρα φαραὼ* τῆς Αἰγύπτου (Βα 13,12' 23,2). ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ ἀπόκρυφο λέει πολλὰ «διαφορετικά» πρὸς τὸ κανονικὸ κείμενο, τὰ ὁποῖα καὶ παρατίθενται σὰν σὲ ἀντιπαράβολή καὶ κατὰ πόδας ἀντίρρησι πρὸς τ' ἀντίστοιχα κανονικά, τὸ σχόλιο τὸ προερχόμενο ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀπόκρυφο ἐπαναλαμβάνεται δύο φορές σὲ ἄλλα δύο σημεία (Βα 5,1⁺· 19,9⁺) τοῦ κανονικοῦ κειμένου. ἐπὶ πλέον ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας διέσωσε μιὰ «ἀλληλογραφία μεταξὺ Σολομῶντος καὶ φαραὼ *Οὐαφρῆ*», ποὺ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ πατέρας τῆς προειρημένης γυναικὸς τοῦ Σολομῶντος, κι ἄλλη μιὰ μακρὰ «ἀλληλογραφία μεταξὺ Σολομῶντος καὶ *Σούρωνος* τοῦ βασιλέως τῆς Φοινίκης», ποὺ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πούλησε στὸ Σολομῶντα τὴν ξυλεία τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀνακτόρου του. τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ὅμως ἐλληνόγλωσσο ἀλληλογραφία αὕτη μνημονεύει κι ὁ Ἀλέξανδρος Πολυῖστωρ (100-30 π.Χ.), κι ἀπ' αὐτὸν τὴν πῆρε κι ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης¹. ἀλλ' ἡ κανονικὴ Βίβλος λέει ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Φοινίκης λεγόταν *Χιράμ* (Βα 10,1-19), ὁ δὲ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου *Οὐαφρῆ* ἔζησε μισὴ χιλιετία μετὰ τὸ Σολομῶντα, στὰ χρόνια τοῦ προφήτου Ἱερεμίου, κι ὁ Ἱερεμίας προφήτευσε ὅτι αὐτὸν τὸν φαραὼ θὰ τὸν σφάξῃ ὁ Ναβουχοδονόσορ σὲ λίγο (Ἱε 53,33). πολλὰ καὶ μεγάλα κομμάτια αὐτοῦ τοῦ βλακώδους κι ἀντιβιβλικοῦ ἀποκρύφου εἶναι σφηνωμένα ὡς γλωσσήματα στὸ κανονικὸ κείμενο τοῦ βιβλίου *Βασιλεῖς*· πολλές φορές δίπλα στὰ κανονικὰ χωρία ἐκεῖνα πρὸς τὰ ὁποῖα διαφωνοῦν. αὐτὸ δείχνει ὅτι τὰ γλωσσήματα στὴν ἀρχὴ ἦταν σημειωμένα στὸ ἀκριβῶς διπλανὸ περιθώριο ὡς σχόλια.

5. ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Στὸ ἴδιο κανονικὸ βιβλίον *Βασιλεῖς* σφηνώνονται ἀπὸ σχετικὸ πάλι ἀπόκρυφο, πιθανῶς ὁμώνυμο, πολλὰ κομμάτια γιὰ τοὺς βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα περισσότερα καὶ τοῦ Ἰσραὴλ λιγώτερα. ἓνα ἀπὸ τὰ μεγάλα γλωσσήματα ποὺ σφηνώνεται στὴν ἱστορία τοῦ βασιλέως Ἰωσαφὰτ εἶναι κομμάτι τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτίωνος (Βα 57,16⁺ *Καὶ Ἰωσαφὰτ υἱὸς Ἀσὰ ἐβασίλευσεν ἐπὶ Ἰούδαν... ἐβασίλευσεν Ἰωρὰμ υἱὸς αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ*). μέσα σ' αὐτὸ τὸ γλῶσσημα σφηνώνεται ὡς ἄλλο γλῶσσημα ἓνα κομμάτι τῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀκύλα (*Καὶ περισσὸν τοῦ ἐνδιηλλαγμένου... καὶ οὐκ ἠθέλησεν Ἰωσαφὰτ*). ἐνδιηλλαγμένην (= ἐκμισθωμένη - ἐκδιδόμενη - πουλημένη - ἐμπορευομένη τὸ σῶμα τῆς) ὁ Ἀκύλας λέει συνήθως τὴν πόρνη, κι ἐδῶ *περισσὸν τοῦ ἐνδιηλλαγμένου* (= στίφος ἐκμισθωμένων) λέει τὰ στίφη τῶν πορνῶν, καὶ κιναιδῶν, ποὺ ἐκδίδονταν ὡς *ιερόδουλοι* στοὺς εἰδωλολατρικὸν ναοὺς - πορνεῖα - κιναιδαριά. προφανέστατα ὁ δῆθεν «πουριτανὸς» ῥαββῖνος Ἀκύλας ἀντὶ τῶν ἀπλῶν καὶ σαφῶν ἐκφράσεων τῶν Ἑβδομήκοντα προτιμοῦσε αὐτὲς τὶς ἀκαταλαβίστικες λέξεις καὶ φράσεις (ὡς δῆθεν ἀκριβέστερες), γιὰ νὰ μὴν ἀντιληφθοῦν κι ἐξοργιστοῦν οἱ εἰδωλολάτρεις, ποὺ αὐτὰ τὰ βδελυρὰ ἔργα τὰ εἶχαν ὡς θεῖα θέσμια καὶ τρόπο λατρείας τοῦ θεοῦ, ἐνῶ οἱ εὐσεβεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἰσραὴλ τοὺς κιναιδῶν καὶ τὶς πόρνες τοὺς ἐξώντωναν.

Τὸ μεγάλο καὶ σύνθετο αὐτὸ γλῶσσημα, προσερχόμενο ἀπὸ τὶς στήλες τῶν Ἑξαπλῶν τοῦ Ὠριγένους, παρεισέφρησε στὸ κανονικὸ κείμενο τῶν Ἑβδομήκοντα ἀσφαλῶς μετὰ τὸ 300 μ.Χ.. ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος στὰ γλωσσήματα αὐτὰ ἔχει καὶ πολὺ ἀπόκρυφο ὕλικό, εἶναι ὁ Θεοδοτίων. σ' αὐτὸν ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι στὴν Αἰχμαλωσία καὶ στὸν Δανιὴλ σφηνώθηκαν πέντε ἀπόκρυφα ὁλόκληρα (Σωσάννα, Προσευχή Ἀζαρίου, Ὑμνος τριῶν παιδῶν, Βήλ, Δράκων).

6. ΤΡΕΙΣ ΣΩΜΑΦΥΛΑΚΕΣ

Μιά φορά κι έναν καιρό στο βασιλικό παλάτι της Περσίας με τις 127 σατραπείες και τους αναρίθμητους σατράπες, στρατηγούς, τοπάρχες, και άλλους μεγιστάνες, προκηρύχτηκε ένας διαγωνισμός σοφίας, ο οποίος επινοήθηκε σχεδιάστηκε και προκηρύχτηκε όχι από κείνον που θα χορηγούσε το έπαθλο ή που ενδιαφερόταν για την ανεύρεση του νικητού και για τις υπηρεσίες του, ἀλλ' από κείνους που έτσι στα καλά καθούμενα τους σφύριξε να σχεδιάσουν και προκηρύξουν ένα διαγωνισμό, στον οποίο να διαγωνιστούν οι ίδιοι και να κερδήσουν ένα πανάκριβο έπαθλο. Εκείνος, που θα έδινε στο νικητή το έπαθλο, κοιμόταν στον *κοιτών*α του την ώρα που επινοήθηκε σχεδιάστηκε και προκηρύχτηκε ο διαγωνισμός· και, όταν ξύπνησε, βρήκε την προκήρυξη κάτω από το μαξιλάρι του. διότι ήταν ο τρισένδοξος βασιλιάς της απέραντης και πανίσχυρης Περσίας με τις 127 σατραπείες κλπ.. κι εκείνοι που του έβαλαν την προκήρυξη κάτω από το μαξιλάρι του ήταν οι πλησιέστεροι *τρείς σωματοφύλακες* του. αυτοί ωρεξεύτηκαν επινόησαν σχεδίασαν και προκήρυξαν το διαγωνισμό, για να διαγωνιστούν και να βραβευθούν οι ίδιοι. λές κι ο βασιλιάς ήταν το πiónι των πραιτωριανών του που ωρεξεύτηκαν για τον εαυτό τους το διαγωνισμό και το έπαθλο. ο υποχείριος αυτός μέγας και πανίσχυρος βασιλιάς ήταν ο Μαρία Άρτάνεθ Ναβοχοδονόσορ Κῦρος Δαρείος Άρταξέρξης, ἀλλὰ στο παραμύθι λέγεται μόνο *Δαρείος*. ο νικητής του διαγωνισμού που πήρε το έπαθλο ήταν ο νέος και σοφός σωματοφύλακας - πραιτωριανός Ροντρίγκες Δανιήλ Ζοροβάβελ Νεεμίας, που στο κείμενο ονομάζεται μόνο *Ζοροβάβελ* και μάλιστα μόνο μία φορά και σε παρενθετική πρότασι (5,1). ίσως σε άλλες παραλλαγές του παραμυθιού λεγόταν με ένα άλλο από τα ονόματά του. το θέμα του διαγωνισμού προσδιώρισαν οι ίδιοι οι διαγωνιζόμενοι *τρείς σωματοφύλακες*. και το έπαθλο, που το προσδιώρισαν πάλι οι ίδιοι, ήταν να πάρη ο νικητής το άξίωμα του πρωθυπουργού της αυτοκρατορίας και μιὰ κόρη του βασιλέως για γυναίκα του (*δεύτερος Δαρείου και συγγενής (=γαμβρός) Δαρείου*) και τὰ συνεπακόλουθα *μεγάλα επινίκια*, ήτοι πορφυρή στολή, χρυσά ποτήρια, χρυσό κρεβάτι, *χρυσοχάλινον ἄρμα* (δηλαδή χρυσό ἄρμα με χρυσοχάλινο ἄλογο, διότι το ἄρμα δὲν φοράει χαλινάρια), πορφυρό στέμμα (*βυσσίνην κί-*

δαριν), καὶ χρυσὸ ἐγκόλπιον μενταγιὸν διακριτικὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιωματός του. αὐτὸ φυσικὰ δὲν εἶναι διαγωνισμὸς ἀλλὰ προξικόπημα. ἀλλὰ τὸ προξικόπημα στὰ παραμύθια γίνεται ἢ μ' ἓνα διαγωνισμὸ ἐξυπνάδας ἢ μὲ μιὰ μονομαχίαν συνήθως ἀναίμακτη. διότι τὰ ἐπαναστατικὰ πολλὰ αἵματα τρομάζουν τὰ παιδάκια ποὺ νανουρίζονται μ' αὐτὰ τὰ παραμύθια, γιὰ νὰ χαλαρώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν. ὁ νικητὴς τοῦ διαγωνισμοῦ ὅμως μετὰ τὴ νίκη του ζήτησε ἄλλο ἔπαθλο πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ προκηρυγμένο. χαρακτηριστικὸ γραῶδες παραμῦθι ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ δὲν εἶχε οὔτε ἀμυδρὴ γνῶσι τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ θὰ μπορούσε νὰ ταυτίσῃ σ' ἓνα πρόσωπο τὸν Ἰούλιο Καίσαρα, τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουῦτσο, τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, τὸ Ριχάρδο τὸ λεοντόκαρδο, καὶ τὸν Μ. Κωνσταντῖνο, καὶ νὰ τὸν λέῃ τὸ ξανθὸ παλληκαράκι ἢ τὸ βασιλόπουλο μὲ τὸ χρυσὸ σπαθὶ καὶ τὸ ἄσπρο ἄλογο. γραῶδες παραμῦθι γιὰ μάγους βασιλόπουλα πεντάμορφες καὶ νεράιδες. ὁ νικητὴς λοιπόν, πού, ἂν καὶ δὲν λέγεται, ἀπὸ τ' ὄνομά του καὶ τὸ αἵτημά του φαίνεται Ἰουδαῖος, ζητάει τὸ ἐξῆς ἔπαθλο, ὅπως κάθε ἐπικρατήσας προξικοπηματίας ἐπιβάλλει στὸ βασιλεῖα τοὺς ὅρους του·

1. Νὰ ἐπιστρέψουν (*ἀναβῶσιν, ἀνάβασιν*) ὅλοι στὴν Ἱερουσαλήμ. (προφανῶς οἱ αἰχμάλωτοι Ἰουδαῖοι) (6,4-5).

2. Ν' ἀνοικοδομηθῇ ἡ κατεστραμμένη Ἱερουσαλήμ (6,1' 5' 6' 7,2).

3. Ν' ἀνοικοδομηθῇ ὁ ναός. (ἐννοεῖται τῆς Ἱερουσαλήμ). (6,1).

4. Νὰ ἐπιστραφοῦν στὸ ναὸ ὅλα τ' ἀρπαγμένα χρυσὰ ἱερὰ σκεύη του (6,1' 6).

5. Ν' ἀνοικοδομηθοῦν τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλήμ (6,5-6' 7,2).

κι ὁ βασιλεὺς τὰ ἔκανε ὅλ' αὐτὰ ἀμέσως, ποὺ κατὰ τὰ κανονικὰ κείμενα τὰ ἔκαναν τέσσερες βασιλεῖς· Ναβουχοδονόσορ (ποὺ βράβευσε τὸ Δανιήλ), Κῦρος, Δαρεῖος, Ἀρταξέρξης Α', μέσα σὲ 210 χρόνια. κι ἐπὶ πλεόν ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ἔκανε ἄλλα τρία πράγματα.

1. Διέταξε τοὺς τοπάρχες τοῦ Λιβάνου νὰ χορηγήσουν κέδριν ξυλεία (6,4)· ποὺ αὐτὸ τὸ ἔκανε γιὰ τὸ Νεεμία ὁ Ἀρταξέρξης (Ἀν 29,10-11).

2. Ἔστειλε κι ὁ ἴδιος –πρὶν κτισθῇ– στὸ ναὸ χρήματα, θυσίες, ὀλοκαυτώματα (6,5)· ποὺ αὐτὸ τὸ ἔκανε ὁ Δαρεῖος (Ἀν 14,15).

3. Χορήγησε ἱερατικὴ στολὴ στὸν ἀρχιερεὰ καὶ χρηματικὰς χορηγίες στοὺς Λευῖτες· ποὺ αὐτὸ δὲν τὸ ἔκανε κανεὶς ἀπὸ τοὺς τέσσερες ποὺ ἀπαρτίζουν τὸν «Δαρεῖον».

καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τὸ πολλαπλὸ αὐτὸ ἔπαθλο τὸ γιόρτασαν μὲ ἑφταήμερο χαρμὸσυνο γιορτάσι, μὲ μουσικὰ ὄργανα καὶ χορούς, καὶ μὲ μεθύσια (*ἐκωθωνίζοντο*) (7,2). καὶ ζοῦσαν αὐτοὶ καλὰ κι ἐμεῖς καλλίτερα.

Ὁ παραμυθῆς συντάκτης, ἢ μᾶλλον καταγραφεὺς τοῦ παραμυ-

θιοῦ, ἦταν ἄνθρωπος πού δὲν διάβασε τὴ Βίβλο ποτέ του οὔτε μιὰ ἀπλὴ ἢ μερικὴ ἀνάγνωσι. διότι ἀνάμεσα στὰ ἄλλα λέει κι ὅτι, ὅταν οἱ Χαλδαῖοι κυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸ ναὸ τῆς τὸν πυρπόλησαν οἱ Ἰδουμαῖοι (6,1). τὸ ναὸ τῆς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὴ βαβυλωνιακὴ ἄλωσι τῆς πυρπόλησαν οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ πιὸ συγκεκριμένα ὁ πρωθυπουργὸς των (*ἀρχιμάγειρος*) Ναβουζαρδάν κατ' ἐντολὴν τοῦ Ναβουχοδονόσορ, κατὰ δὲ τὴ ῥωμαϊκὴ ἄλωσι τὸν πυρπόλησαν οἱ Ῥωμαῖοι¹. τὸ ἐδῶ στὸ παραμῦθι *ἐνεπύρισαν οἱ Ἰδουμαῖοι* εἶναι ἡ ἀντιγραφικὸ λάθος ἀντὶ *Ῥωμαῖοι*, ἢ ἐνσυνείδητη συγκάλυψι - συμφυρμός *διὰ τὸν φόβον τῶν Ῥωμαίων*, ἢ καὶ ἐσκεμμένο πατριωτικὸ ψέμμα γιὰ νὰ τονωθῇ πατριωτικῶς τὸ ἐθνικὸ μῖσος τῶν Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν Ἰδουμαίων, ἦτοι Παλαιστινῶν Ἀράβων.

Τὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς σοφίας ἦταν «Ποιά εἶναι στὸν κόσμο ἡ μεγαλειότερη δύναμι». ἀπὸ τοὺς *τρεῖς σωματοφύλακες ὁ εἷς ἔγραψεν* *ῚΥπερισχύει ὁ οἶνος*, ὁ ἕτερος ἔγραψεν *ῚΥπερισχύει ὁ βασιλεύς*, ὁ τρίτος ἔγραψεν *ῚΥπερισχύουσιν αἱ γυναῖκες, ὑπὲρ δὲ πάντα νικᾷ ἡ ἀλήθεια* (2,3). κι ἀνέπτυξαν ὁ καθένας τὰ ἐπιχειρήματά του μὲ μιὰ διάλεξι μπροστὰ στὸ βασιλέα καὶ ὅλους τοὺς μεγιστᾶνες τῆς αὐτοκρατορίας. ὁ τρίτος καὶ καλλίτερος, πού χειροκροτήθηκε ἀπ' ὅλους καὶ καταφιλήθηκε ἀπὸ τὸ βασιλέα, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς. «Ὁ οἶνος, ὁ βασιλεὺς, οἱ γυναῖκες, οἱ ἄνθρωποι, εἶναι ὅλοι ἄδικοι καὶ ψεῦτες καὶ θὰ καταστραφοῦν μὲ τὴν ἀδικία τους. ...ἔχω δὴ τὴν παλλακίδα τοῦ Δαρείου Ἀπάμη, τὴν κόρη τοῦ θαυμαστοῦ Βαρτάκου, νὰ παίρνη μπροστὰ σὲ κόσμον καὶ μεγιστᾶνες τὸ στέμμα τοῦ Δαρείου ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ τὸ φορᾷ αὐτὴ, καὶ νὰ χαστουκίζῃ κιόλας τὸ βασιλεῖα μπροστὰ σ' ὅλους αὐτούς, ἔτσι γιὰ τὸ κέφι τῆς. εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἡ γυναῖκα ἰσχυρότερη του;» (5,4). ἔχω τὴν ὑπόνοια ὅτι στὸ μαγείρεμα τοῦ παραμυθιοῦ ὑπάρχει καὶ γυναικεῖος δάκτυλος. ἐννοῶ κάποια γριὰ καψουριασμένη γιὰ ἓνα παρελθὸν πού λαχταροῦσε καὶ δὲν εἶχε. κατ' ἐξοχὴν γραῶδες παραμῦθι.

Τὸ παραμῦθι αὐτό, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὴν πρώτη φράσι τοῦ δευτέρου κεφαλαίου του, ἐπιγράφεται *Τρεῖς σωματοφύλακες* (2,1). τὸ μαρτυροῦν μὲ τοὺς τίτλους *ῚΕσδρας* ἢ *ῚΕσδρας Ἱερεὺς* ἢ *Ἱερεὺς* καὶ παραθέτουν ἀπ' αὐτὸ χωρία στὰ ἔργα τους οἱ Ἰώσηπος ὁ ὁποῖος στὴν Ἀρχαιολογία του (95 μ.Χ.) παραθέτει διασκευασμένο ὁλόκληρο τὸ βιβλίον ὡς ἱστορία καὶ οἱ Ἰουστῖνος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὡριγένειος, Κυπριανός, Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, Εὐσέβιος Καισαρείας, Μ. Ἀθανάσιος, μαθηταὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς, Μάξιμος ὁμολογητής, Ὀλυμπιόδωρος, Μιχαὴλ Γλυκᾶς, καὶ Γρηγόριος Παλαμᾶς². σὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς ἀρέσει τὸ σλόγκαν του *Μεγάλῃ ἢ ἀλήθεια καὶ ὑπερισχύει* (5,7).

Τὸ μαρτυροῦν ὡς *Ἑσδραν Ἱερέα*, ἐπειδὴ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίον παραδίδεται σφηνωμένο ὁλόκληρο. τόσο τὸ λεγόμενο *Ἑσδρας Ἱερεὺς* ὅσο καὶ τὸ παραμῦθι *Τρεῖς σωματοφύλακες* εἶναι γραπτὰ συνομήλικα γραμμένα κατὰ τὸ τέλος τοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» (150-145 π.Χ.), ἀλλ' ἡ ἐνσφήνωσι τοῦ δευτέρου στὸ πρῶτο ἔγινε πολὺ ἀργότερα, πιθανῶς στὰ χρόνια τοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας (70-135 μ.Χ.). ὑποθέτω ὅτι ἀπ' αὐτὸ τὸ παραμῦθι κατάγεται ἡ ἰδέα καὶ ὁ τίτλος τῆς ἐλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ φερωνύμου μυθιστορήματος (*Les trois mousquetaires*) τοῦ παπικοῦ Γάλλου μυθιστοριογράφου Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ.

7-8. ΒΗΛ ΚΑΙ ΔΡΑΚΩΝ

Τὰ δυὸ μικρὰ παραμύθια *Βήλ* καὶ *Δράκων* γραμμένα στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὰ ἔτη 47-31 π.Χ. ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ Μάρκου Ἀντωνίου, στὴν ἀρχὴ ἦταν δυὸ ξεχωριστὰ κείμενα, ἀλλ' ἔπειτα ἐνώθηκαν σ' ἐνιαῖο βιβλίο μὲ λεκτικούς συνδέσμους μεταξὺ τῶν δυὸ κομματιῶν. ὁ Ἰούλιος Ἀφρικανὸς τὰ λέει *δύο· ἥδε ἡ περικοπὴ (= Σωσάννα) σὺν ἄλλαις δύο ταῖς ἐπὶ τῷ τέλει τῷ παρὰ τῶν Ἰουδαίων εἰλημμένῳ Δανιήλ οὐκ ἐμφέρεται*. στὴ χειρόγραφη παράδοσι παραδίδονται καὶ στὴν ἀρχαία γραμματεία μαρτυροῦνται κυρίως ὡς ἓνα βιβλίο. τὰ μαρτυροῦν ὡς ἓνα ἢ δύο οἱ Εἰρηναῖος, Κλήμης, Ἰούλιος Ἀφρικανός, Ὠριγένης, Κυπριανός, Μαθηταὶ τοῦ Ἀθανασίου, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ἀμβρόσιος, Δίδυμος, Ἀστέριος Ἀμασείας, τὸ ἀρειανικὸ ἀλεξανδρινὸ ἀπόκρυφο Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος, Ἀλύπιος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Νεῖλος ἀσκητής, Θεοδώρητος, Ψευδιπλόλυτος, Προκόπιος Γαζαῖος, Δωρόθεος ἀββάς, Ἡσύχιος πρεσβύτερος, Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἀνδρέας Κρήτης, Θεόδωρος Στουδίτης, Γεώργιος Νικομηδείας, Ψευδαθανάσιος, Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Νεόφυτος ἐγκλειστος, καὶ Ψευδευσέβιος¹.

Λέγεται ὅτι διαδραματίζεται ἐπὶ Κύρου τοῦ Πέρσου μὲ πρωταγωνιστὰς αὐτὸν τὸν Κῦρο καὶ τὸν προφήτη Δανιήλ. ἡ ἀπὸ τὴν κανονικὴ Βίβλο γνωστὴ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Κῦρος, μόλις ἔγινε βασιλεὺς, διέταξε νὰ ἐπαναπατριστοῦν ὅσοι θέλουν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας, κι ὅτι ὁ Δανιήλ, ποὺ ἔζησε κι ἐπὶ Κύρου λίγα χρόνια, δύο μέχρι πέντε, δὲν ἐπαναπατρίστηκε, ἐπειδὴ ἦταν ὑπέργηρος, τοῦλάχιστο 90 ἐτῶν. καὶ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἔχη τὴ δραστηριότητα ποὺ μυθολογεῖται μέσα στὰ δυὸ αὐτὰ συμπληρωμένα παραμύθια.

Ὁ προφήτης Ἀββακούμ ἔζησε πάνω ἀπὸ 200 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ Δανιήλ· καὶ τὸ νὰ πηγαίνει φαγητὸ στὸ Δανιήλ τὸ φυλακισμένο στὸ λάκκο τῶν λεόντων εἶναι σὰ νὰ λὲς ὅτι ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ἔμαθε γράμματα σ' ἓνα σημερινὸ λύκειο. ὅσο γιὰ τὸν ἀρπαγμὸ τοῦ Ἀββακούμ μαζὶ μὲ τὸ ἀγγεῖο τοῦ φαγητοῦ στὸν ἀέρα καὶ τὴ μεταφορὰ του στὴ Βαβυλῶνα, εἶναι κλεμμένος πολὺ ἀδέξια ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ ποὺ

ἀνελήφθη ἔτσι καὶ *ἤχθη εἰς Ἱερουσαλήμ ἐν ὁράσει θεοῦ*, χωρὶς ν' ἀπουσιάσῃ σωματικῶς ἀπὸ τῆ Βαβυλωνία ὅπου ζοῦσε, χωρὶς οὔτε τὸ σῶμα του (Ἰζ 6,1-4). ὁ παραμυθᾶς τοῦ *Δράκοντος* ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἓνας χαρακτηριστικὸς πλαστογράφος - ἀποκρυφογράφος, δὲν ἔχει διαβάσει καὶ τὴ Βίβλο ποτέ του, οὔτε κυρίως τὸν προφῆτη Ἀββακούμ, καὶ λέει βλακεῖες πολὺ χοντροκομμένες· καὶ ὁ χρόνος του εἶναι χρόνος τῶν παραμυθιῶν καὶ τῶν θρακικῶν καλάντων. εἶναι δὲ καὶ ἀσεβὴς ἄνθρωπος καὶ διεστραμμένος ψεύτης. καὶ ὁ ἐγκλεισμὸς τοῦ Δανιήλ στὸ λάκκο τῶν λεόντων (ἐπὶ 7 μέρες μάλιστα!) εἶναι κλεμμένος ἀπὸ τὴ Βίβλο (Αἰ, 6). καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ Κύρου καὶ ἡ ἔμφοβη καὶ δουλικὴ ὑπόκνυψί του στοὺς «πανίσχυρους» συνεργάτες του εἶναι τελείως ἀντιβιβλικὰ καὶ ἀνιστόρητα παραμύθια. κατὰ τὰ κανονικὰ κείμενα καὶ τὴν ἔξω ἱστορία ὁ Κῦρος ἦταν ἓνας πανίσχυρος αὐτοκράτωρ ἱδρυτὴς τῆς αὐτοκρατορίας του, ποὺ οἱ συνεργάτες του τὸν ἔτρεμαν. ὁ ἀνίσχυρος καὶ ὑπὸ κηδεμονίαν βασιλεὺς, ποὺ παρὰ τὴ θέλησί του ὑπέκυψε στὸ νὰ βάλουν οἱ πανίσχυροὶ συνεργάτες του τὸ Δανιήλ στὸ λάκκο τῶν λεόντων, ἦταν ὁ Δαρεῖος ὁ Μῆδος (Αἰ 5,42· 6,1· 6,31). ὁ παραμυθᾶς τοῦ Δράκου ζῇ πολὺ μακριὰ χρονικῶς ἀπὸ τὸ Δανιήλ, περὶ τοὺς 500 χρόνια τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν ἔχει ἰδέα γιὰ τὸ τί λέει ἡ Βίβλος γιὰ τὸν ἐγκλεισμὸ τοῦ Δανιήλ στὸ λάκκο τῶν λεόντων. καὶ εἶναι γενικῶς τελείως ἀνιστόρητος, σὰ νὰ μπερδεύῃ τὸ Μ. Ἀλέξανδρο μὲ τὸν Βυζαντινὸ Μιχαήλ Γ' τὸν οἰνόφλυγα· πολὺ χοντροκομμένο τσόκαρο· πιθανῶς παλιόγρια ποὺ πλάθει *γραῶδεις μύθους*. ὅτι δὲ γράφει στὴν Ἀλεξάνδρεια φαίνεται ἀπὸ τὸ χοντροκομμένο λάθος του ν' ἀναφέρει τὴ σύγχρονή του αἰγυπτιακὴ *ἀρτάβην* (3) ὡς μέτρο τῆς ἐπὶ Δανιήλ Βαβυλωνίας. σὰ νὰ λὲς ὅτι «ὁ Ἰουστινιανὸς παρήγγειλε 10 λίτρα κόκα κόλα».

Αὐτὰ τὰ δυὸ καὶ τ' ἄλλα τρία, συνολικῶς πέντε, παραμύθια, ποὺ σφηνώθηκαν στὰ κανονικὰ βιβλία Αἰχμαλωσία καὶ Δανιήλ, ποὺ καὶ ἐκεῖνα παραδόθηκαν κολλημένα ἀλλ' ἀσύγχυτα ὡς *Δανιήλ*, συνετέλεσαν στὸ νὰ ὑπάρχῃ ἀπὸ τὰ χρόνια ἤδη τοῦ Ἰωσήπου, περὶ τοὺς 100 μ.Χ., ἀμφιβολία γιὰ τὴ γνησιότητα τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ, πρᾶγμα ποὺ ἐκμεταλλεύτηκε καὶ ὁ δραπέτης ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸ καὶ ἀντίχριστος Πορφύριος στὶς ἀρχὲς τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἐκμεταλλεύονται σήμερον τὰ τσόκαρα τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς ἐναντίον τῆς Βίβλου. ἰδιαιτέρως ἔνοχα καὶ ψυχοφθόρα βιβλία τὰ πέντε αὐτὰ παρείσακτα τὰ σφηνωμένα - προσκολλημένα στὸ βιβλίον Δανιήλ.

9. ΣΩΣΑΝΝΑ

Τὸ πολύχρηστο ἀλεξανδρινὸ παραμῦθι *Σωσάννα* μαρτυροῦν οἱ Κλήμης, Ἰούλιος Ἀφρικανός, Ὡριγένης, Κυπριανός, Μεθόδιος Πατάρων, Εὐσέβιος Καισαρείας, Μαθηταὶ τοῦ Ἀθανασίου, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Ἀστέριος Ἀμασείας, Δίδυμος, Διαταγαὶ ἀποστόλων, Ἀμβρόσιος, Ἐπιφάνιος, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος, Ῥουφῖνος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Νεῖλος ἀσκητής, Ψευδιπλόλυτος, Ἰωάννης Καρπάθιος, Ἀμμώνιος Ἀλεξανδρεύς, Γρηγέντιος Τεφρών, Λεόντιος Βυζάντιος, Προκόπιος Γαζαῖος, Μάξιμος ὁμολογητής, Ὀλυμπιόδωρος, Ἰωάννης Μανσοῦρ ὁ Δαμασκηνός, Ψευδαθανάσιος, Ψευδευσέβιος, Θεόδωρος Στουδίτης, Νικηφόρος Α΄ Κωνσταντινουπόλεως, Στέφανος διάκονος, Γρηγόριος πρεσβύτερος, Μιχαήλ Γλυκᾶς, Νεόφυτος ἔγκλειστος, καὶ Γρηγόριος Παλαμᾶς¹. ὁ Θεοδώρητος, ὅταν ἐρμηνεύῃ τὸν Δανιήλ, ἀγνοεῖ τὴ Σωσάννα· τὴν ἀγνοεῖ δὲ καὶ γενικῶς.

Τὸ ὄνομα τόσο στὰ χειρόγραφα τοῦ βιβλίου ὅσο καὶ στοὺς ἀρχαίους χρῆστες του παραδίδεται καὶ ὡς *Σουσάννα*, ὅπως γράφεται μία φορὰ κι ὡς ὄνομα μιᾶς μαθητρίας τοῦ Κυρίου (Λκ 37,4), πρᾶγμα ποὺ δείχνει ὅτι ἐπὶ Χριστοῦ ἦταν ὄνομα σὲ χρῆσι· στὴν Π. Διαθήκῃ δὲν ἀνευρίσκεται. κυρίως ὅμως παραδίδεται ἐδῶ κι ὡς *Σωσάννα*, ἀπὸ λαϊκὴ παρετυμολόγησι, ἐπειδὴ *ἐσώθη*.

Βιβλίον συγκινητικὸ δακρύβρεκτο καὶ «δίκαιο», ἀλλ' ἔξω ἀπὸ τὸν Κανόνα τῆς Βίβλου, φανταστικόν, καὶ ἀνιστόρητο. εἶναι ἀντιπαπαδικὸς λίβελλος - λαϊκὸ μασάλι· ὑπόκωφη διαμαρτυρία τῶν Ἀλεξανδρέων Ἰουδαίων ἐναντίον τῶν ῥαββίνων τους, ποὺ λοξοκύτταζαν τὶς γυναῖκες των καί, ὅταν τοὺς βόλευε, τὶς ῥίχνονταν κιόλας. ἀπὸ τὰ δαγκωνιάρικα ἀντιπαπαδικὰ παραμύθια τὰ γνωστὰ καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ στὸ Βυζάντιο². φαίνεται αὐτὸ ἀπὸ τὶς μπηχτὲς τοῦ «Δανιήλ» στοὺς δυὸ πρεσβυτέρους· *Πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κακῶν, νῦν ἤ-κασιν αἱ ἁμαρτίαι σου, ἃς ἐποίεις τὸ πρότερον, κρίνων κρίσεις ἀδίκους, καὶ τοὺς μὲν ἀθώους κατακρίνων, ἀπολύων δὲ τοὺς αἰτίους· καί· Οὕτως ἐποιεῖτε ταῖς θυγατρῶσιν Ἰσραήλ, καὶ ἐκεῖναι φοβούμεναι ὠμίλουν ὑμῖν* (= συνουσιάζονταν μαζί σας) (στίχ. 52-53· 57).

Εἶναι δὲ ἡ *Σωσάννα* καὶ ἀντιβιβλική. κατὰ τὴν κανονικὴ Βίβλο ὁ

Δανιήλ ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ ὡς προφήτης, ὅταν ἐρμηνεύῃ τὸ ὄνειρο τοῦ Ναβουχοδονόσορ μετὰ τὸν ἀνδριάντα. κατ' αὐτὸ ὅμως τὸ παραμῦθι τῆς Σωσάννης ἡ πρώτη ἐμφάνισι τοῦ προφήτου Δανιήλ εἶναι στὸ δικαστήριον τῆς Σωσάννης, τὴν ὁποία μετὰ τὴν πρώτην δῆθεν ἐκείνη προφητεία του ἔσωσε, καταδικάζοντας εἰς θάνατον τοὺς ἀσελγεῖς δικαστάς.

Καὶ ὁ Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός, ἡλικιωμένος καὶ καταρτισμένος ἐπιστήμων, στὴ βραχυλογικὴ καὶ σοφὴ Ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ νεαρὸ Ὀριγένη, χρήστη καὶ πολὺ θερμὸ ὑποστηρικτὴ τότε τῆς θεοπνευστίας καὶ κανονικότητος τῆς Σωσάννης, χαρακτηρίζει τὸ βιβλίον αὐτὸ *χαρίεν μὲν ἀλλὰ νεωτερικόν* (=πρόσφατο) *καὶ πεπλασμένον* (=πλαστογράφημα) *καὶ κίβδηλον*. καὶ δίνει μερικὰ ἀναντίρρητα ἐπιχειρήματα.

1. Ὁ Δανιήλ στὸ γνήσιον βιβλίον του οὐδέποτε προφητεύει ὅπως οἱ ἄλλοι προφῆται μετὰ τὴν συνήθη καὶ ἐλεγκτικὴν προφητικὴν ἔμπνευσι, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ ἀποκαλυπτικὰ ὄνειρα ποὺ ἐρμηνεύει (ὅπως ὁ ἀρχαῖος Ἰωσήφ) καὶ μετὰ ὁράματα ποὺ βλέπει (ὅπως μία φορὰ ὁ Ἡσαΐας καὶ πολλὰς φορὰς ὁ Ἰεζεκιήλ).

2. Ὁ Δανιήλ στὴ Σωσάννα φαίνεται σὰ νὰ μὴν πιστεύῃ μήτε ὁ ἴδιος στὴν ἐπάρκεια τοῦ προφητικοῦ ἐλέγχου του, καὶ κάνει ἀνθρώπινες ἀναγκρίσεις, γιὰ νὰ συμπεράνῃ τὴν ἀπόφασίν του ἀπὸ τὴν ἐρευνά του.

3. Τὸ λογοπαίγνιον τοῦ Δανιήλ *σχῖνος - σχίσαι καὶ πρίνος - πρίσαι* εἶναι λογοπαίγνιον μόνον στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα· στὴν ἑβραϊκὴ τὰ δύο δέντρα λέγονται ἄλλιως, καὶ ἓνα τέτοιο λογοπαίγνιον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ.

4. Οἱ Ἑβραῖοι, οἱ ὅποιοι στὴ Βαβυλῶνα ἦσαν σχεδὸν στραγγαλιζόμενοι αἰχμάλωτοι καὶ πέθαιναν στοὺς δρόμους, καὶ μάζευαν τὰ πτώματά τους οἱ ὁδοκαθαρισταὶ γιὰ πέταμα, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἔχουν ἐκεῖ δικαστικὴ ἐξουσία, ποὺ εἶχε μάλιστα καὶ δικαιοδοσία νὰ ἐπιβάλῃ καὶ θανατικὴ ποινή. αὐτὰ εἶναι οὐτοπία, ποὺ δὲν θὰ τὴν ἔκανε οὔτε ὁ καρναγιοζοπαίχτης (*μῖμος*) Φιλιστίων.

5. Σὲ τέτοια κατάστασι οἱ Ἑβραῖοι τῆς Βαβυλῶνος καὶ σὲ πολὺ πρόσφατη αἰχμαλωσία μάλιστα, ὅπως προϋποθέτει ἡ τότε παιδικὴ ἡλικία τοῦ Δανιήλ μέσα στὸ κείμενον τῆς Σωσάννης, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἔχουν παλάτια μετὰ *παραδείσους* καὶ πισίνες, σχεδὸν αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα, σὰν τὸ παλάτι τοῦ ἀντρὸς τῆς Σωσάννης Ἰωακίμ.

6. Στὸ ἑβραϊκὸ κείμενον ἡ Σωσάννα δὲν ὑπάρχει.

7. Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τοῦ κειμένου δὲν μοιάζουν καθόλου μ' ἐκεῖνα τοῦ Δανιήλ.

Στὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ τοῦ Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ ἔχω νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἑξῆς:

1. Στὸν ἐκκλησιαστικὸ Κανόνα τῆς Π. Διαθήκης (ὅπως πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰούλιο καὶ τὸν Ὠριγένη ἀποσαφήνισε ἐπιστημονικῶς ὁ Μελίτων Σάρδεων, καὶ διασώζεται μέχρι σήμερα ἀκέραιος) ἡ Σωσάννα δὲν ὑπάρχει.

2. Στὴ Βαβυλῶνα καὶ σ' ὅλη τὴ Βαβυλωνία, μιὰ προσχωματικὴ πεδιάδα στὴν ὁποία δὲν ἀνευρίσκεται πέτρα καὶ δὲν ὑπάρχει βουνό, τὰ δέντρα *σχῖνος* (=μαστιχόδεντρο) καὶ *πρῖνος* (=πουνάρι) δὲν ὑπάρχουν οὔτε ὑπῆρξαν ποτέ.

3. Ὁ Δανιὴλ δὲν ἦταν *παιδάριον* οὔτε τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς αἰχμαλωσίας. ἦταν ἄντρας πάνω ἀπὸ 30 ἐτῶν. διότι 11 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωσι τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν αἰχμαλωσία πῆγε στὴ Βαβυλῶνα μαζὶ μὲ τὸ βασιλέα καὶ τὴ βασιλομήτορα, ὡς πρίγκιπας κι αὐτός, καὶ μαζὶ μὲ τὸν Ἀαρωνίδη ἱερέα καὶ προφῆτη Ἰεζεκιήλ καὶ ἄλλους 18.000 ἐπιφανεῖς καὶ σημαντικοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἐγγυητικὸς ὄμηρος σὲ ἡλικία περίπου 20 ἐτῶν. καὶ μετὰ 11 ἔτη κατέφθασαν ἐκεῖ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι Ἰουδαῖοι. ὁ παραμυθᾶς τῆς Σωσάννης βιβλικῶς εἶναι ἐντελῶς ἀνιστόρητος.

Φαίνεται δὲ καὶ λάγνος, ἐρεθισμένος σεξουαλικῶς ἀπὸ τὸ πλάσμα τῆς φαντασίας του. δὲν τοῦ ἀρκεῖ νὰ πῇ μία καὶ ἀπαραίτητη φορὰ ὅτι ἡ Σωσάννα ἦταν πάρα πολὺ ὁμορφή (*καλὴ σφόδρα*) (στίχ. 2), ἀλλὰ δὲν ἀντέχει νὰ μὴν τὸ πῇ κι ἄλλη μιὰ κι ἐντονώτερη φορὰ (*ἡ δὲ Σωσάννα ἦν τρυφερὰ σφόδρα καὶ καλὴ τῷ εἶδει*· στίχ. 31).

Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ εἶναι σύγχρονο τῶν δυὸ προηγουμένων, γραμμένο κατὰ τὰ ἔτη 47-31 π.Χ..

10-14. ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΦΑΡΟΥ

Ἡ Φάρος ἦταν μία νῆσος, πού σήμερα εἶναι μέρος τοῦ δαπέδου τῆς Ἀλεξανδρείας· ὄχι πλέον νῆσος. ὅπως καὶ ἡ Τύρος κόλλησε κι αὐτὴ στὸ ἠπειρωτικὸ ἔδαφος· ἐκείνη μ' ἐπιχωματώσεις, αὐτὴ μὲ προσχώσεις. στὴν ἀρχαιότητα ἡ Φάρος ἦταν ἓνα μικρὸ νησὶ μακρόστενο σὰν ἀγγούρι, πού ἐκλείνε το ἑλμάνι τῆς Ἀλεξανδρείας σὰ βύσμα ἀφῆνοντάς του δυὸ ἐξόδους· τὸ ἔκανε δίστομο. καὶ εἶχε ἐπάνω του μιὰ μικρὴ πολίχνη ψαράδων. καὶ ἦταν εὐάερο καὶ εὐκρατο, καὶ μὲ πολλὴ χλωρίδα. ἐκεῖ ἐπὶ Πτολεμαίου Α' (323-285 π.Χ.) κτίστηκε ἓνας τεράστιος καὶ πολυώροφος πύργος μὲ φρυκτωρικὸ φανὸ στὴν κορυφὴ του γιὰ τὰ πλοῖα, πού ὠνομάστηκε κι ἐκεῖνος Φάρος. κι ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ κτίζονται σ' ὅλο τὸν κόσμον τέτοιοι φανοὶ καὶ νὰ λέγονται κι ἐκεῖνοι φάροι. τῇ νήσο Φάρον ἀναφέρουν ὁ Ὅμηρος κι ὁ Θουκυδίδης¹. τῇ νήσο καὶ τὸν πύργο μὲ τὸ φρυκτωρικὸ φανὸ τ' ἀναφέρουν ὁ Στράβων, πού δίνει καὶ μιὰ καλὴ περιγραφὴ τῆς νήσου καὶ τοῦ πύργου καὶ τοῦ φανοῦ, κι ἔπειτα οἱ Πλίνιος, Ἰώσηπος, Λουκιανός, Στέφανος Βυζάντιος, Ἀχιλλεὺς Τάτιος², καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Τὰ ἐπόμενα πέντε βιβλία, Ἀχιάχαρος Μανασσῆς Τωβίτ Ἰουδίθ Ἑσθήρ, καὶ τὰ προεξετασμένα Πτολεμαϊκὰ τῆς προηγουμένης κατηγορίας τῶν λογίων βιβλίων, ἴσως δὲ καὶ τρία ἀπὸ τ' ἀμέσως προηγούμενα, Τρεῖς σωματοφύλακες καὶ Δράκων καὶ Σωσάννα, συνδέονται μ' αὐτὴ τὴ νήσο Φάρο τῆς Ἀλεξανδρείας· ὅχι ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσί τους «ἐκτυλίσσεται» ἐκεῖ, οὔτε ἐπειδὴ συντάχθηκαν ἐκεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ δρώμενά τους ἐδρῶντο ἐκεῖ· διότι εἶναι κείμενα *δρωμένων*· θρησκευτικῶν καὶ τελεστικῶν *δρωμένων*· *δράματα*· εἶναι δὲ καὶ *κομμοί*· εἶδος πεζῶν *κομμῶν*. λόγιος *κομμός* τὰ Πτολεμαϊκὰ, μὲ γνῶσι κι ἐπίγνωσι τοῦ γραμματειακοῦ εἶδους, λαϊκοὶ *κομμοί* τὰ ἄλλα πέντε· *κομμοί* ἰδιόρρυθμοι, μὲ τρόπο ἰουδαϊκόν, ἐμποτισμένοι ὅμως μὲ παγανιστικὸ ἑλληνικὸ σιρόπι. θὰ τὸ δείξω αὐτὸ κατὰ τὴν ἐξέτασί τους, ὅπως τὸ ἔδειξα καὶ γιὰ τὰ Πτολεμαϊκὰ.

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι ἓνας λαὸς ξεχωριστὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦταν ἀκόμη πιὸ ξεχωριστός. ἐπειδὴ σταμάτησαν τὴν ἀδελφογαμία πρῶτοι ἀπ' ὅλους καὶ μὲ μεγάλη διαφορὰ (οἱ Ἕλληνες δευτέροι καὶ μ' ἀρκετὴ κι αὐτοὶ διαφορὰ ἀπὸ τοὺς τρίτους καὶ ὁ-

λους τούς περαιτέρω), κι ἔχουν τὰ γονίδιά τους πολὺ πιὸ ἄφθαρτα· εἶναι ἡ ὑπεροχότερη ἀνθρώπινη φυλὴ στὴ βιολογικὴ καθαρότητα, στὴν ἠθικὴ ἀγνότητα, στὴν ὑγεία, στὴν ὁμορφιά, καὶ στὴ νοημοσύνη. ἀναπτύχθηκαν στὴν ἀπομόνωσι, καὶ γι' αὐτὸ στὰ προσόντα τους αὐτὰ ἔμειναν ἀμείωτοι καὶ ἀμόλυντοι. ἀπὸ τὰ χρόνια ὅμως τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἀναγκάστηκαν νὰ συμβιώνουν μὲ πολὺ κατωτέρους των εἰδωλολάτρες, κι ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μὲ Ἑλλήνες καὶ Ῥωμαίους εἰδωλολάτρες πιὸ φινετσάτους στὴν εἰδωλολατρία τους. κι ἀπὸ τότε ὁ λαὸς αὐτός, ὅπου κι ἂν βρίσκεται καὶ σ' ὅλες τὶς ἐποχές, ἀντιμετωπίζει κατ' ἀρχὰς δυὸ προβλήματα· ἓνα ὅτι ὁ ὁποιοσδήποτε περιγύρος τοὺς φθονεῖ, καὶ θέλει τὸ κακό τους, κι ἓνα ὅτι αὐτοὶ ἀναγκάζονται ν' ἀναπτύξουν μιὰ ἀμυντικὴ πονηριά, ποὺ πολλὲς φορὲς εἶναι καὶ προληπτικὴ. σ' αὐτὰ προστέθηκε ἔπειτα ἐντελῶς τεχνικὰ κι ἄλλο ἓνα πρόβλημα. ἐνῶ στὸν καιρὸ τῆς ἀπομονώσεώς των καὶ τῆς ἄφταστης ἀναπτύξεώς των ἦταν λαὸς ἀγροτικὸς (γεωργικὸς - κτηνοτροφικὸς - ἀλιευτικὸς) μὲ δική του χώρα, στὸν καιρὸ τῆς συμβιώσεώς των μὲ εἰδωλολάτρες ἀναγκάστηκαν νὰ γίνουν λαὸς μόνο ἀστικὸς καὶ χωρὶς δική του χώρα. στὴ διασπορὰ καὶ στὴ συμβίωσι δὲν ὑπάρχει ποτὲ Ἑβραῖος ἀγρότης· καὶ εἶναι λαὸς ἀποσυνδεδεμένος ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὴ χώρα, ἀρριζωτὸς καὶ ξεκάρφωτος. εἶναι ὅλοι τους τεχνῖτες, ἔμποροι, διοικηταί· ἀστοί. κι αὐτοὶ οἱ τέτοιοι εἶναι μὲν ὅλοι τους πιὸ εὐκατάστατοι ἀπὸ τὸν ἀγρότη, ἀλλὰ δίπλα στὸ φθόνο τοῦ περιγύρου τὰ κεκτημένα τους δὲν εἶναι καὶ πολὺ κεκτημένα. καὶ οἱ ἀστοὶ φθονοῦν πιὸ πολὺ καὶ πιὸ ἐπικίνδυνα ἀπὸ τοὺς ἀγρότες. τέλος ἔχουν κι ἓνα τέταρτο ἐντελῶς πνευματικὸ πρόβλημα. ἐνῶ ὑπῆρξαν ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ θεοῦ μὲ συμβόλαιο (*παλαιὰ διαθήκη*), σὲ κάποιο χρονικὸ σημεῖο δὲν ἀποδέχτηκαν τὴν ἀνανέωσι τοῦ συμβολαίου (*καινὴ διαθήκη*), τὸ ὁποῖο προέβλεψε θεόθεν καὶ προεῖπε ὡς ἐντεταλμένος τοῦ θεοῦ ὁ προφήτης των Ἰερεμίας (Ἰε 95,1· Μασορ. Ἰε 31,31-32· Ἐβ 9,9-10), γιὰ νὰ εἶναι προπαρασκευασμένοι νὰ τὸ ὑποδεχτοῦν. πρὶν ὅμως φτάσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀνανεώσεως τοῦ συμβολαίου, αὐτοί, καθὼς συμβίωναν μὲ εἰδωλολάτρες καὶ εἶχαν διολισθήσῃ ἔξω ἀπὸ τὴν τήρησι τοῦ παλαιοῦ συμβολαίου, καὶ ποιμαίνονταν ἀπὸ μολυσμένους καὶ πεισματάρηδες ἱερεῖς καὶ ῥαββίνους, βρέθηκαν ἀπροπαρασκευοὶ γιὰ τὸ νέο συμβόλαιο, καὶ πολλοὶ δὲν τὸ ἀποδέχτηκαν. καὶ τὸ πολέμησαν κιόλας περίπου ἐπὶ 110 χρόνια, ὅταν εἶδαν πολλοὺς μὴ Ἑβραίους νὰ ἔχουν μπῆ στοὺς συμβαλλομένους τοῦ νέου συμβολαίου. καὶ ἔμειναν *ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ*, ὅπως ἦταν οἱ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς εἰδωλολάτρες. τὸ *ἄθεοι* δὲν τὸ ἐννοῶ μὲ τὴ σημερινὴ σημασία «ἀρνηταὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ», ἀλλὰ μὲ τὴν σημασία μὲ τὴν ὁποία τὸ λέει ὁ Παῦλος (Ἐφ 3,2)· «ἀπροστάτευτοι ἀπὸ τὸ θεό», «ἀνασφάλιστοι ἀπὸ τὸ θεό», «ἀ-

κάλυπτοι ἀπὸ τὸ θεό», «ἀκηδεμόνευτοι ἀπὸ τὸ θεό», ἀπηλλοτριωμένοι *τῆς πολιτείας* (= ἰθαγενείας) *τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν* (= συμβολαίων) *τῆς ἐπαγγελίας* (= τῆς ἀσφαλίσεως), *ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ*. αὐτὸ ὁ Παῦλος τὸ λέει γιὰ τοὺς εἰδωλολάτρες, ἀλλ' ὅταν κάποιοι τέως εἰδωολάτρες μπῆκαν στὸ νέο συμβόλαιο, βγῆκαν ἐθελουσίως στὴν ἄθεη θέσι τους ὅσοι Ἰουδαῖοι δὲν δέχτηκαν αὐτὸ τὸ συμβόλαιο. κι ἔτσι τὸ νὰ τοὺς ὑποβλέπη ὁ περίγυρος, ὅχι ἀκριβῶς ὁ χριστιανικός, ἀλλ' ὁ κακοήθης παραχριστιανικός, ἦταν ἐπόμενο, καὶ ἐντάθηκε.

Τότε λοιπόν, στὰ προχριστιανικά ἐλληνιστικά χρόνια, ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι τῆς διασπορᾶς, καὶ πιὸ πολὺ οἱ τῆς μεγαλείτερης παροικίας των, τῆς Ἀλεξανδρινῆς, προκειμένου νὰ ἐορτάσουν τὶς ἀγνές καὶ ἁγίες βιβλικές ἐορτές των, ἀναζήτησαν ἕναν ἥσυχο κι ἀπαράτηρητο τόπο, ἕναν τόπο κοντὰ στὴν ἀστική παροικία τους, ἀλλ' ἔξω ἀπ' αὐτὴ καὶ κάπως ἔρημο καὶ πολὺ πρόσφορο. καὶ βρῆκαν τὴ νῆσο Φάρο τῆς Ἀλεξανδρείας. ἦταν σὰν τὸ Μπροῦκλιν τῆς Νέας Ὑόρκης ἢ τὸ Νησί τῆς Μικρῆς Πρέσπας ἢ τὸ νησί τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἦταν σχεδὸν ἀκατοίκητο· ἦταν ὅ,τι τοὺς χρειαζόταν.

Βιβλικές ἐορτές οἱ Ἑβραῖοι εἶχαν τρεῖς· *πάσχα* ἢ *ἄζυμα*, *ἐορτὴ τῶν πρωτογεννημάτων* ἢ *πεντηκοστή*, καὶ *σκηνοπηγία*. τὸ *πάσχα* ἐώρταζαν τὴ διάβασι τῆς Ἑρμθρᾶς Θαλάσσης κι ἀπελευθέρωσί τους ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. τὴν *πεντηκοστή* ἐώρταζαν τὴν ἀρχὴ τῆς ἀγροτικῆς συγκομιδῆς. καὶ μὲ τὴν *σκηνοπηγία* κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀγροτικῆς συγκομιδῆς ἐώρταζαν τὴν ἀνάμνησι τῆς ζωῆς των στὴν ἔρημο τοῦ Σινά, καὶ ἡ ἐορτὴ αὐτὴ ἔμοιαζε μὲ τὴ δική μας πρωτομαγιά. ἐώρταζαν δὲ τὶς τρεῖς ἐορτές κατὰ τοὺς μῆνες τοὺς ἀπὸ τότε λεγομένους *Νισάν Σιβάν Θεσρί* σὲ ἡμερομηνίες ποὺ ἀπεῖχαν 10 μέχρι 30 μέρες ἀπὸ *τάς τροπᾶς*· δηλαδὴ μετὰ τὴν ἐαρινὴ ἰσημερία, πρὶν ἀπὸ τὸ θερινὸ ἡλιοστάσιο, καὶ μετὰ τὴ φθινοπωρινὴ ἰσημερία. ἡ μέχρι 20 ἡμέρες διακύμανσι διαφορᾶς ἀπὸ *τάς τροπᾶς* ὀφείλεται στὴν ἀνὰ 4 ἔτη παρεμβολὴ ἑνὸς ἐμβολίου μηνὸς 20 ἡμερῶν, ὅπως εἶναι τώρα ἡ ἐμβόλιμη ἡμέρα 29 Φεβρουαρίου. ὁ θεὸς τοποθέτησε τὶς τρεῖς ἐορτές μακριὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς προειρημένες ἡλιακές τροπές, ἐπειδὴ τὶς τροπές οἱ εἰδωολάτρες τὶς ἐώρταζαν πολὺ ὀργιαστικὰ καὶ βρόμικα μὲ λατρεία τοῦ κατὰ τόπους πολυωνύμου θανατωμένου καὶ θρηγνουμένου κιναίδου θεοῦ τους, ἀσκώντας τὸν κιναιδισμό καὶ τὴν τελεστικὴ πορνεία μὲ τοὺς καὶ τὰς *ἱεροδούλους* του ὡς λατρεία τοῦ θείου καὶ πληρώνοντας πόρνητρα καὶ κιναιδιάτικα ὑπὲρ τοῦ ναοῦ του. ἔκανε δηλαδὴ ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅ,τι ἔκανε ὁ βλάκας καὶ βρομιάρης ἢ παμπόνηρος «ἀλάθητος» καὶ «παναγιώτατος» χαλίφης τῆς Ῥώμης, ποὺ πῆρε τὰ Χριστούγεννα ἀπὸ τὶς 5 Ἰανουαρίου καὶ τὰ ἔβα-

λε στίς 25 Δεκεμβρίου, χειμερινὸ ἡλιοστάσιο, ταυτίζοντάς τα μὲ τὴ μιά ἀπὸ τὶς τέσσερες τέτοιες βρόμικες εἰδωλολατρικὰς ἐορτὰς, ἐκείνη τῶν γενεθλίων τοῦ βρόμικου εἰδωλολατρικοῦ θεοῦ Saturnus, γιὰ νὰ ἐορτάζουν μαζί Χριστιανοὶ καὶ εἰδωλολάτρες, ποὺ τότε ἦταν περίπου μισοὶ μισοί, ἀκόμη καὶ μέλη τῆς ἴδιας οἰκογενείας πολλὰς φορὲς.

Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας ἐώρταζαν τὸ μὲν *πάσχα* ἀφανῶς μέσα στὰ σπίτια τους στὸν ἀστικὸ χῶρο τῆς παροικήσεώς των. τὴ δὲ *ἐορτὴ τῶν πρωτογεννημάτων* ἢ *πεντηκοστή* σχεδὸν δὲ τὴν ἐώρταζαν, διότι δὲν ἦταν πιά ἀγρότες καὶ δὲν εἶχαν *γενήματα*, ἢ σὰν ἀνάμνησι μόνο οἱ τῆς παροικίας τὴν ἐώρταζαν πάλι μέσα στὰ σπίτια τους. τὴν πανηγυρικώτατη ὅμως *σκηνοπηγία*, ποὺ ἦταν ἀνάμνησι καὶ ἐπανάληψι τῆς ζωῆς των στὴ θερμὴ καὶ ἄνυδρη ἔρημο, σὲ καλύβια ἀπὸ κλαριά δέντρων καὶ χόρτα, ποὺ στὴν πατρίδα τους τὴν ἐώρταζαν στίς αὐλὲς των καὶ στίς πλατεῖες των, τώρα πιά στὴν ξένη χώρα καὶ πόλι ἦταν ἀδύνατο νὰ τὴν ἐορτάσουν ἀνάμεσα στοὺς εἰδωλολάτρες· καὶ τὴν ἐώρταζαν στὴν ἡσυχὴ καὶ ἀπαράτηρητη κοντινὴ νῆσο Φάρο· γύρω στὴν 1 Ὀκτωβρίου. ἡ Φάρος ἦταν γι' αὐτοὺς τὸ θεόσταλτο δῶρο.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδο ἀπὸ τὴ βαβυλώνιο αἰχμαλωσία οἱ Ἰουδαῖοι πρόσθεσαν ἄλλες τρεῖς ἐξωβιβλικὰς ἐορτὰς, *κλήρους*, *ἄλωσιν*, *ἐγκαίνια*. οἱ δύο πρῶτες εἶναι βέβαια γεγονότα βιβλικά, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐορτὰς θεσπισμένες μέσα στὴ Βίβλο. σημειώθηκαν στὴ μνήμη ὡς γεγονότα, ἀλλ' ὡς ἐορτὰς θεσπίσθηκαν ἀπὸ τὸ λαὸ πολὺ μετὰ τὸ πέρας τῆς συντάξεως τῆς Βίβλου. τὸ μεταβιβλικὸ γεγονὸς τῶν *ἐγκαινίων* ἔγινε καὶ ἀμέσως θεσπίσθηκε κιόλας ὡς ἐορτὴ τὸ 162 π.Χ.. ἡ *ἄλωσις* τῆς Ἱερουσαλὴμ, ποὺ ὡς γεγονὸς μνημονεύεται στὸ βιβλίον Βασιλεῖς (Βα 127,8) ὅτι ἔγινε τὸν 5^ο μῆνα (Ἀάβ = Ἰούλιο - Αὐγούστο). καὶ οἱ *κλήροι* (*πυρρίμ* - *πουρίμ*) ἔγιναν καὶ ἀργότερα θεσπίσθηκαν νὰ ἐορτάζωνται κατὰ τὸν 12^ο μῆνα Ἀδάρ (Φεβρουάριο - Μάρτιο) ἥτοι ἓνα μῆνα πρὸ τοῦ *πάσχα*. καὶ τὰ ἐξωβιβλικά *ἐγκαίνια* μνημονεύονται ὡς γεγονὸς μὲν στὴν Α' Μακκαβαϊκὴ Ἐπιστολὴ ὡς ἐορτὴ δὲ στὴν ἴδια Ἐπιστολὴ καὶ στὴν Κ. Διαθήκη. (Α' Μακκ. Ἐπιστ., 18. Ἰω 27,1). ἦταν ἐπέτειος τοῦ καθαρμοῦ καὶ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὸν Ἰούδα τὸ Μακκαβαῖο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀπὸ τὸ Σελευκίδην Ἀντίοχο Δ' τὸν Ἐπιφανῆ στίς 25 τοῦ 9^{ου} μηνὸς Χασελεὺ (Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου) τοῦ 162 π.Χ.. καὶ αὐτὲς οἱ τρεῖς ἐορτὰς ἔπесαν μακριὰ ἀπὸ τὶς ἡλιακὰς τροπὰς τὶς μαγαρισμένες μὲ τ' ἀκάθαρτα καὶ διάστροφά ὄργια τῶν εἰδωλολατρικῶν ἐορτῶν. ἡ ἐορτὴ τῶν *κλήρων* ὅμως ἦταν μία μόνο ἐβδομάδα κοντὰ στὴ χειρότερη ἀπ' αὐτὰς, αὐτὴ ποὺ στὴν Ἑλλάδα λεγόταν *Μεγάλα Διονύσια*.

Εἰδικὰ τότε, μετὰ τὴν ἐαρινὴ ἰσημερία (20 Μαρτίου), καὶ μέχρι τὸ θερινὸ ἡλιοστάσιο (21 Ἰουνίου), ὅταν πηδοῦν τὶς φωτιές, καθὼς ἡ

θερμοκρασία συνεχῶς ἀνεβαίνει καὶ τὰ βαρομετρικὰ εἶναι ἀκατάστατα, σὰ χύτρα πού βράζει καὶ ἀχνίζει, κι ὁ δείκτης δυσφορίας πολὺ πιεστικός, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε μέσα στὸ ἔτος, οἱ μὲν ἄλλοι ἐνοχλοῦνται στὰ ρευματικά τους καὶ στὰ παλιά τους κατάργματα, οἱ δὲ ψυχοπαθεῖς καὶ νευρασθενικοὶ ἔστω καὶ λίγο ἐνοχλοῦνται ὅλοι στὸν ψυχικὸ τους κόσμον· τότε εἶναι γι' αὐτοὺς τὸ πιὸ σκληρὸ τέστ ψυχικῆς ἰσορροπίας. τὸ πλῆθος εἶναι ἐξημμένο καὶ μανιακὸ, ἡ ἀναφλεξιμότητα τῶν πολλῶν μεγάλη, καὶ τότε πολὺ θέλουν νὰ συμπεριφεροῦν ὡς *μαινάδες* καὶ *τίτυροι* - *σάτυροι* - *satores* - *saturni* (= *σατύρονοι*) καὶ *κάβιροι*, καὶ νὰ λατρεύσουν ὅπως λατρεύουν τὸν κίναϊδο θεὸ τους καὶ τὴν πορνικὴ θεὰ *Mā* (= *Μαμά*) του μὲ ἀκάθαρτες καὶ διάστροφες πράξεις - *ὄργια* (= *ἔργα*, *δρώμενα*) σὲ κατάστασι «ἰερᾶς»(!) *μανίας* καὶ μέθης, πού εὐνουχίζει τὴ συνείδησι μὲ ἀναισθησία, καὶ ἀλλοφροσύνης, πού θέλει νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀσυλία κι ἀμνηστεία, καί γε μὴ ὑστερικούς *θρήνους* καὶ *κομμούς* γιὰ τὸ θάνατό του στὸ ἡλιοστάσιο, ὅταν ἀρχίζῃ νὰ μικραίνει ἡ μέρα, ἥτοι ὅτι τάχα μου ἐκείνος πεθαίνει ἢ θανατώνεται, συνήθως ἀπὸ τὸν σαδιστικὸ ἐπιβήτορά του κατὰ τὸ ὄργιο (*Ἀπόλλων* - *Ῥάκινθος*, *Κάπροι* - *Ἄδωνις*, κλπ.). τότε εἶναι καιρὸς *πιτυράμβων* - *διθυράμβων* - *τραγωδιῶν*, διότι *τίτυροι* λέγονταν πελασγιστὶ οἱ *σάτυροι* ἢ *τράγοι*. ὁ κατ' ἐξοχὴν φρενοβλαβικὸς καιρὸς τῆς χρονιάς γιὰ τοὺς φρενοβλαβεῖς καὶ διεστραμμένους βιτσιόζους τοὺς ἀκαθάρτους στὴν πρακτικὴ καὶ στὴ συνείδησι. τότε· στὰ *Μεγάλα Διονύσια*. κάπως δεύτερος τέτοιος καιρὸς εἶναι ὁ μεταξὺ τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας καὶ τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου, ὁ καιρὸς τῶν *Μικρῶν Διονυσίων* τῶν ἀρχαίων, ὁ γύρω ἀπὸ τὸν μῆνα Ἀιδημητριάτη (= Ὀκτώβριο). εἶναι τὰ δυὸ τρίμηνα ἐξάρσεως τῆς γενικῆς λαϊκῆς ψυχοπαθείας, ἐνῶ τὰ ἄλλα δύο τρίμηνα τοῦ σταθεροῦ ψυχους καὶ τοῦ σταθεροῦ καύσωνος εἶναι τρίμηνα ὑφέσεως καὶ ἡρεμίας. σήμερον στὰ τρίμηνα ἐξάρσεως ἀφ' ἐνὸς καίγονται σὲ διαδηλώσεις τὰ περισσότερα αὐτοκίνητα καὶ κομματιάζονται οἱ περισσότερες βιτρίνες, ἐπειδὴ καὶ ἡ σημερινὴ σεξουαλικῶς δυσφλόγιστη ἢ καὶ ἀφλόγιστη νεολαία τῶν ἄπρασγων λελέδων μόνον μὲ καταστροφὴς μπορεῖ νὰ δείξῃ κάποια στῦσι τῆς καὶ τὴν ἐκτόνωσί της, ἀφ' ἐτέρου δὲ οἱ ψυχίατροι πραγματοποιοῦν τὶς μεγαλείτερες εἰσπράξεις. τὰ φθινοπωρινὰ *Μικρὰ Διονύσια* ἢ κατ' ἀγρούς *Διονύσια* ἄλλοι λέγονται καὶ *Δημήτρια* ἐπειδὴ ὁ μαμάκας κίναϊδος θεὸς Διόνυσος τὴν ἄνοιξι ἐωρταζόταν ὡς γιὸς τῆς *Σεμέλης* (*Σεμελήμιος*), ἐνῶ τὸ φθινόπωρον ὡς γιὸς τῆς *Δημήτρος* (*Δημήτριος* ἢ καὶ *Λυαῖος*), ἐπειδὴ τότε ἔπιναν πολὺ ἀπὸ τὸ καινούργιο κρασί, μὲ τὸ σκασμό τους, καὶ ἀπὸ τὸ ἀλκοὸλ *ἐλύοντο* τὰ γόνατα τῶν ἀντρῶν καὶ τὰ βρακιά τῶν *μαινάδων* γυναικῶν, τῶν *ἱεροδούλων*, πού οἰσθηλατοῦνταν. γι' αὐτὸ λεγόταν καὶ *Λυαῖος* καὶ *Δη-*

μήτριος· ἦταν ὁ ἴδιος· δὲν ἦταν δύο καὶ ἀντίπαλοι, ὅπως μυθολογήθηκε πολὺ ἀργότερα σὲ διάδοχα συγκρητιστικά σχήματα. ἔχω κάνει πολὺ μεγάλη ἔρευνα σ' αὐτό, ἀλλ' ἐδῶ δὲν λέω περισσότερα, γιὰ νὰ μὴ βγῶ ἀπὸ τὸ θέμα μου.

Στὴν ἀρχαία Ἀττικὴ οἱ βρόμικες ὀργιαστικὲς ἐορτὲς τῶν *τροπῶν* τοῦ ἡλίου ἦταν οἱ ἐξῆς. στὴν ἐαρινὴ ἰσημερία (μήνας *Ἐλαφηβολιών*) τὰ *Μεγάλα Διονύσια* ἢ *ἐν ἄστει Διονύσια* ποὺ ἦταν ἡ βρομερώτερη ἀπ' ὅλες· γιορταζόταν ὁ κίναϊδος θεὸς *Διόνυσος βρόμιος* (τὰ *βρέμω* - *βρόμιος* εἶναι ἡχοποιήτα ἀπὸ τὸ *βρρρ* = *μρρρ* τῆς πορδῆς, ἔργον τοῦ κόλου δηλαδὴ ὅπως ὅλα τὰ *ἔργα* - *ὄργια* τῶν κιναιδῶν). στὸ θερινὸ ἡλιοστάσιο (*Σκιροφοριών*) τὰ *Σκιροφόρια* ποὺ ἦταν ὄργιο μόνο πορνικὸ μὲ γυναῖκες - *ἱεροδούλους* - *μαινάδες*, καὶ ὄχι κιναιδικό. στὴ φθινοπωρινὴ ἰσημερία (*Βοηδρομιών*) τὰ *Μεγάλα Μυστήρια*, ὄργιο μυστικιστικὸ καὶ κυρίως ἀννανιστικὸ· γιὰ μπαταλιασμένους - γερασμένους. καὶ στὸ χειμερινὸ ἡλιοστάσιο (*Ποσειδεών*) τὰ *Μικρὰ Διονύσια* ἢ *κατ' ἀγροὺς Διονύσια*, ὄργιο κιναιδικό. εὐθυμὰ ἦταν τὰ δυὸ ἀκράϊα καὶ «πένθιμα» τὰ δυὸ μεσαῖα ὄργια, τὰ μὴ κιναιδικά. ἔξω ἀπὸ τὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα ὅμως ἦταν κιναιδικὰ καὶ τὰ τέσσερα ὄργια, ὅπως φαίνεται στοὺς Θεόκριτο, Μόσχο, Βίωνα, καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ὀργιαστικὰ κείμενα δημοτικὰ ἢ τῆς Παλατινῆς ἀνθολογίας. αὐτὸ ὀφείλεται προφανῶς σ' ἐπίδρασι τῶν ἀσιατικῶν καὶ ἀφρικανικῶν λαῶν, ποὺ ἦταν γείτονες τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων καὶ ἦταν πολὺ πιὸ βρόμικοι σὲ σύγκρισί μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Ῥωμαίους. οἱ δυὸ τελευταῖοι στὸ θέμα αὐτὸ ἦταν οἱ πλησιέστεροι πρὸς τοὺς Ἑβραίους. γι' αὐτὸ πιστεύω ὅτι δὲν εἶναι τυχαῖο ἢ ἀπλῶς γεωγραφικὸ τὸ ὅτι οἱ πρῶτοι λαοὶ ποὺ ἐκχριστιανίστηκαν εἶναι αὐτοὶ οἱ δύο.

Ἄν ἐξαιρεθοῦν τὰ χρονικῶς τελευταῖα ἰδρυμένα *ἐγκαίνια*, κατὰ τίς ἄλλες πέντε ἐορτὲς τοῦ ἐνιαυτοῦ, βιβλικὲς καὶ μὴ βιβλικὲς, οἱ Ἰουδαῖοι, μᾶλλον πρὸ τοῦ 160 π.Χ., ὥρισαν νὰ διαβάζωνται ὡς *προοίμια* (ὅπως δηλαδὴ τὰ ἑλληνικὰ λεγόμενα τελεστικά *Προοίμια Εἰς Δῆμητρα, Εἰς Ἀπόλλωνα, Εἰς Ἑρμῆν, Εἰς Ἀφροδίτην*, ἥτοι ἐορταστικὰ σενάρια - *συναξάρια* - *ὑποθέσεις* τῶν ἐορτῶν τὰ ὅποια διαβάζονταν - ἀπαγγέλλονταν πρὶν ἀπὸ τὰ τελούμενα) πέντε κείμενα. τὰ πέντε αὐτὰ κείμενα τὰ ἔγραφαν καὶ σὲ ἰδιαίτερα «ἀποσπάσματα ἀπὸ τῆ Βίβλου» σὲ πέντε μικροὺς κυλίνδρους - ῥόλους- *volumina* - *μεγίλωθ*, τοὺς ὁποίους στὴν τελεστικὴ - «ψαλτικὴ» ὀρολογία ὠνόμαζαν ἔτσι ἀκριβῶς, *Οἱ Πέντε Κύλινδροι* (*Ἀμὲς Μεγίλωθ*). ἀκριβέστερα ἀπὸ τὴ Βίβλο ἦταν οἱ τέσσερες πρῶτοι, καὶ ὁ πέμπτος καὶ τελευταῖος ἦταν ἐξωβιβλικός· καὶ προστέθηκε πολὺ ἀργότερα· ὡς ἐξῆς κατὰ ἐορτὴν καὶ ἐποχὴν.

πάσχα	μὴν 1 ^{ος}	Ἄσμα
πεντηκοστή	3 ^{ος}	Ῥούθ
ἄλωσις	5 ^{ος}	Θρήνοι
σκηνοπηγία	7 ^{ος}	Ἐκκλησιαστής
κλήροι (πυριμ) (Ἀν 47,1)	12 ^{ος}	Ἑσθήρ

οἱ μῆνες 8-11 ἦταν χειμῶνας χωρίς δυνατότητα ἑορταστικῆς ὑπαίθρου συνελεύσεως.

Μὲ τὸ Ἄσμα ἐρέθιζαν τοὺς νέους γιὰ παντρειά· διότι στὸν Ἰσραὴλ σεξουαλικὴ ἐκτόνωση ἔξω ἀπὸ τὸ γάμο ἦταν ἀδιανότητη. μὲ τὴ φτωχὴ καὶ ἀλλοδαπὴ σταχομαζώχτρα Ῥούθ ἐρέθιζαν γιὰ παντρειά τὶς γόνιμες χῆρες. μὲ τοὺς Θρήνους στὴν ἀρχὴ θρηνοῦσαν τὴν ἄλωσι τῆς Ἱερουσαλήμ· σιγὰ σιγὰ ὅμως διωλίσθησαν, καὶ νομιμοποίησαν κάποιον πανάρχαιο χαναναϊτικὸ θρήνον (*κομμὸν*) στὸ «βόρειο τοῖχο» τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ· διότι δὲν ἦταν ἀκριβῶς γιὰ τὴν ἀλωμένη Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν κάποτε γκρεμισμένο ναό, ἀλλὰ γιὰ τὸν χαναναϊτικὸ κίναϊδο θεὸ Θαμμούζ, τὸν ὁποῖο καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν κάθε χρόνον ἐκεῖ ἀκριβῶς στὸ «βόρειο τοῖχο τοῦ ἀκεραίου ναοῦ» *ἐθρήνον γυναικες* (= μαινάδες), καὶ ἄγγελος Κυρίου τὶς ἔδειξε στὸν Ἰεζεκιὴλ νὰ τελοῦν αὐτὸ τὸ αἶσχος, καὶ ὁ προφῆτης ἐλέγχει δριμύτατα αὐτὴ τὴ διαστροφή στὸ βιβλίο του (Ἰζ 6,13). ἦταν ἓνας σιχαμερὸς εἰδωλολατρικὸς *κομμὸς*. καὶ μέχρι σήμερα τὰ κλαυσουρίσματα στὸν *τοῖχον τῶν θρήνων* εἶναι ὁ ἴδιος *κομμὸς* γιὰ τὸν κίναϊδο θεὸ Θαμμούζ. καὶ σὲ κάποιον ἐφευρημένο ἱερὸ καὶ πανάγιο τάφο στὴν Ἱερουσαλήμ γίνεται σήμερα ἓνας παρόμοιος ἐτήσιος *κομμὸς*· ἓνας ἀμερόληπτος ἐρευνητὴς πρέπει νὰ τὰ λέη ὅλα, χωρίς νὰ σκεπάζη καμμία πλευρά. στὴ σκηνοπηγία διαβαζόταν ὁ Ἐκκλησιαστής. κατάλληλο ἀνάγνωσμα γιὰ ὑπαίθριο γλέντι σὰν πρωτομαγιά, ὅταν ὅλοι εἶναι σὲ χαλάρωσι προσοχῆς, διότι ὁ Ἐκκλησιαστής δὲν ἔχει ἐνιαῖο εἰρμὸ μὲ μακρόπνοα νοήματα ἐκτενῶν κεφαλαίων, ἀλλ' εἶναι ἓνα *ἐκατόλογον* κομπολόγι ὀλιγοστίχων στροφῶν μὲ ποικίλα νοήματα ἀσύνδετα μεταξὺ τους· ἂν ἓνας δὲν προσέξῃ τὰ 2 5 13 21 86 ..., μπορεῖ νὰ καταλάβῃ πλήρως ἐκεῖνα ποὺ θὰ προσέξῃ. καὶ στοὺς *κλήρους*, ὅταν λησμονήθηκε τί ἀκριβῶς ἑορτάζεται μ' αὐτοὺς, διαβαζόταν ὁ ἐξωβιβλικὸς καὶ ἐξωπραγματικὸς *Κύλινδρος Ἑσθήρ*, τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος συντάκτης πολὺ μετὰ τὴ θέσπισι τῆς ἑορτῆς φρόντισε νὰ βάλῃ στὸ σενάριο σὰν ὑποκατάστατό τους μία φανταστικὴ κλήρωσι (*πυριμ* - *πουρίμ*), γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία πλέον τυλίγεται σὰ γαϊτάνι ὅλο τὸ βιβλίο. ὅπως δηλαδὴ στὸ «θρήνο τοῦ βορείου τοίχου τοῦ ναοῦ», ἔτσι καὶ στοὺς *κλήρους* τὴν ἀρχικὴ ὑπόθεσι ἐκτόπισε καὶ ὑποκατέστησε πολὺ ἀσβέστιο, καὶ ἔφτιαξε ἓνα ἀσβεστολιθικὸ ἀπολίθωμα 100% ἄλλο. ἔχουμε μιά διολίσθησι σὲ ἄλλη ὑπόθεσι, παραμυθένια. τέτοιες διολισθήσεις εἶναι γνωστὲς καὶ συχνὲς σ' ὅλες

τις βλακώδεις παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων (Μθ 68,2-3· Μρ 29,9-10) καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνες σ' ὅλα τὰ θρησκευόμενα. ἔτσι ζυμώνονται καὶ μαγειρεύονται ὅλες οἱ μυθολογίες. καὶ τὰ πέντε παρείσακτα βιβλία τῆς νήσου Φάρου εἶναι προϊόντα διολισθήσεως, ἀλλ' ἡ Ἑσθήρ ἔχει μέχρι σήμερα τὴν πιὸ ῥιζωμένη διείσδυσι, ἀφοῦ χώθηκε καὶ στὴ Βίβλο. καὶ εἶναι τὸ πιὸ βρόμικο βιβλίον τῆς νήσου Φάρου.

Μετὰ τὰ προεκτεθειμένα συμπεραίνω ὅτι οἱ ἰουδαϊκὲς ἐορτὲς τῆς νήσου Φάρου, μοιρασμένες στὶς δυὸ ἰσημερίες τοῦ ἔτους, ἦταν οἱ ἀκόλουθες.

Ἑαρινὴ ἰσημερία

Ἄδαρ 13· Νικητήρια (κατὰ Νικάνορος) - Ἑλευθέρια Ἰουδαίων

14· Κληροί (Πυρίμ)

Μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα - Κομμός

Ἑορτὴ τῆς Ἑσθήρ

Φθινοπωρινὴ ἰσημερία

Θεορί Σκηνοπηγία

Ἑβδομήκοντα (ἐπέτειος τῆς μεταφράσεως)

γιά τις τέσσερες ἐορτὲς τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, οἱ ὁποῖες ἤδη λίγο πρὸ Χριστοῦ συγχωνεύτηκαν σὲ μία, διήμερη ἴσως μέχρι καὶ τριήμερη, θὰ πῶ περισσότερα στὴν ἐξέτασι τῆς Ἑσθήρ. γιά τις δυὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας κατὰ τὸ μῆνα Θεορί ἐξηγῶ ἐδῶ. ἡ βιβλικὴ ἐορτὴ τῆς σκηνοπηγίας, γιά τὴν ὁποία ἐξηγήσα, ἦταν, ὅπως εἶπα, ἡ πρώτη πού ἐωρτάστηκε στὴ νήσο Φάρο ἥδη γύρω στὸ 300 π.Χ. γιά πρώτη φορά. ἡ ἐορτὴ τῶν Ἑβδομήκοντα ἦταν ἡ ἐπέτειος τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μεταφράσεως τῆς Βίβλου, πού λέγεται ἔτσι. τὴν ἀναφέρει ὁ Ἰουδαῖος Ἀλεξανδρεὺς Φίλων, κι ἀπ' αὐτὸν ἔπειτα μερικοὶ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς. καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς φθινοπωρινὲς ἐορτὲς κάποτε πρὸ Χριστοῦ συγχωνεύτηκαν σὲ μία. ἔτσι ὡς μία ἐνιαία ἐορτὴ μὲ στοιχεῖα ὅμως κι ἀπὸ τις δυὸ τὴν ἀναφέρει ὁ Φίλων³. διότι λέει μὲν ὅτι εἶναι ἐορτὴ γιά τὴ μετάφρασι τῶν Ο', ἀλλ' ὅταν λέει ὅτι *μετὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας οἱ μὲν πηξάμενοι σκηναὶ ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν οἱ δ' ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ψάμμου κατακλιθέντες ἐν ὑπαίθρῳ μετ' οἰκείων καὶ φίλων ἐστιῶνται*, ἐννοεῖ σαφῶς καὶ σκηνοπηγία. ἐδῶ βέβαια ἐνδιαφέρει μόνο ἡ ἐαρινὴ μία ἐν τέλει ἐορτὴ, ἡ ὁποία ἐξελίχτηκε σὲ κομμόν. ἐκεῖ τελέσθηκαν ὅλοι οἱ κομμοὶ καὶ τελευταῖος ὁ τῆς Ἑσθήρ, κατὰ τὸν ὁποῖο *οἱ Ἰουδαῖοι ἔκαιον καὶ τὸν Ἀμάν*⁴.

Στὴν ἀρχὴ ἡ συγχώνευσι τῶν τριῶν ἀπὸ τις τέσσερες ἐαρινὲς ἐορτὲς ἔγινε, ἐπειδὴ ἦταν χρονικῶς συνημμένες· κι ἔπειτα προστέθηκε τέταρτη ἡ ἐπέτειος τῆς νίκης κατὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Σελευκιδῶν κατακτητῶν Νικάνορος, μὲ τὴν ὁποία ἐδραιώθηκε ἡ ἀπελευθέρωσι τῶν Ἰουδαίων μετὰ 470 χρόνια ἀδιάκοπης σκλαβιάς σὲ τρία ἔθνη (630-

160 π.Χ.). τὸ ξεφάντωμα τῆς τετραπλῆς ἑορτῆς διωγκώθηκε, ἀλλὰ καὶ μαγαρίστηκε μὲ παγανιστικὸ στοιχεῖο σὰν τὰ δικά μας Χριστοῦγεννα τὰ γεμάτα καλικαντζάρους (σατύρους). ἑορτάζονταν πλέον «τὰ πάθη τοῦ ἀπανταχοῦ κατατρεγμένου Ἰουδαίου». ὁ «Ἰουδαῖος» ἄρχισε νὰ ἐξαγιαζεται καὶ νὰ θεοποιῆται, διότι ὁ σκέτος ἐθνικισμὸς ἄρχισε νὰ ἐκτοπίζει *τὰ πρὸς τὸν θεόν*. συρρικνώθηκαν οἱ *κληροί*, ἐξαφανίστηκαν τὰ ἐλευθέρια τοῦ ἔθνους μὲ τὴ νίκη κατὰ τοῦ Νικάνορος καὶ τὸ σκότωμά του, ὑπερτονίστηκε «ὁ πάσχων Ἰουδαῖος», ἐμπλουτίστηκε μὲ τὸν *κομμὸν* τῆς *μαρδοχαϊκῆς ἡμέρας*· ἐπέπλευσε «ὁ σωτήρας καὶ ἡ σώτειρα τῶν Ἰουδαίων»· ποὺ κι αὐτοὶ μυθολογήθηκαν ὅτι κινδύνευσαν καὶ ἔπαθαν. καὶ γράφτηκαν κι ἀνάλογα βιβλία γιὰ «Ἐκεῖνον καὶ Ἐκείνην» ἢ «Ἐκείνην καὶ Ἐκεῖνον». καὶ τὰ «πάθη κάποιου σχεδὸν θεοῦ» ἢ «κάποιου σωτήρος καὶ κάποιας σωτήρας» καὶ ὁ «θρῆνος» γι' αὐτοὺς ποὺ κατέληγε σὲ «χαρμόσυνο τσμπούσι», ἔμοιαζαν πανηγυρικὰ πολὺ μὲ τὴν –ἄς τὴν πῶ ἔτσι– «Ἀκολουθία τῶν παθῶν» ἢ *κομμὸν* γιὰ τὸν πάσχοντα καὶ θανατούμενον καὶ θρηνούμενον - κηδευόμενον κι ἔπειτα ἀναβιοῦντα, γιὰ νὰ πάθῃ πάλι καὶ τοῦ χρόνου, κίναϊδο θεὸ καὶ τὴ θεὰ Μαμά του τὴ «θρηνολογοῦσα», μὲ τὰ *Μεγαλήσια* (*Υακίνθια, Διονύσια, Καβίρια, Βελχάνια, Βάκχεια, κλπ.*). καὶ τὰ ἰουδαϊκὰ σχετικὰ βιβλία εἶναι κατ' οὐσίαν *κομμοί*· γιὰ τὸν πάσχοντα, τὸν διαχρονικῶς κατατρεγμένο Ἰουδαῖο τῆς διασπορᾶς, τὸ στόχο τοῦ φθόνου τοῦ περιγύρου του, ἀλλὰ καμμιὰ φορὰ καὶ τῆς διαβολιᾶς τῆς δικῆς του. αὐτὰ τὰ βιβλία ἦταν κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ τόπους πολλὰ, σὰν τὰ κάλαντα· ὅπως καὶ τὰ ὁμόλογα τῶν Ἑλλήνων. ὅπωςδὴποτε τέτοια εἶναι τὰ προεξετασμένα Πτολεμαϊκὰ, ὁ Ἀχιάχαρος, ὁ Μανασσῆς, ὁ Τωβίτ, ἡ Ἰουδίθ, καὶ ἡ Ἑσθήρ. λίγο φαίνονται τέτοια καὶ ὁ Δράκων (χωρὶς τὸν Βήλ), καὶ ἡ Σωσάννα, ἀλλ' ὄχι ὅπωςδὴποτε. τὰ ἐξ ὅμως ποὺ προωνόμασα καὶ θὰ ἐξετάσω εἶναι ὅπωςδὴποτε. «τελειότερο» εἶναι ἡ Ἑσθήρ· καὶ πιὸ μπηγμένο στὴ λαϊκὴ συνείδησι καὶ συνήθεια.

Κι αὐτὸ τὸ βιβλίο σὲ χρόνια ἐσχάτης ταπεινώσεως ἀλλὰ καὶ μεγάλων ἀλλαγῶν στὴ Βίβλο καὶ στὴν ταλμουδικὴ παράδοσι χώθηκε καὶ στὴ Βίβλο ὡς ἰσότιμο ἰσόκυρο θεόπνευστο καὶ κανονικὸ βιβλίο. τὰ ἄλλα τέτοια τὰ περισυνέλεξαν οἱ Χριστιανοί· ὄχι ὅλοι ἀλλ' οἱ βλᾶκες, ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἄρρεσαν οἱ «βιντεοκασσέττες». διότι γιὰ «βιντεοκασσέττες» πρόκειται. κι ὁ χαλίφης τῆς Ῥώμης τὰ καθαγίασε, χώνοντάς τα στὸν Κανόνα τῆς Βίβλου καὶ αὐτά. καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις, καὶ τῶν ῥαββίνων καὶ τοῦ χαλίφη τῆς Ῥώμης, ὁ παθιασμένος καὶ μαστουρωμένος ὄχλος ἦταν πανέτοιμος νὰ τ' ἀποδεχτῇ κι αὐτὰ καὶ νὰ πανηγυρίσῃ τὸν καθαγιασμό τους. τέτοια λαθρολάγνα καὶ δακρύβρεκτα ῥομάντζα ἄρλεκιν ἦταν δυνατὸν ὁ πάπας Ῥώμης νὰ τ' ἀφήσῃ ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλο;

10. ΑΧΙΑΧΑΡΟΣ

Τὸ ἀλεξανδρινὸ βιβλίον Ἀχιάχαρος τοῦ ἰουδαϊκοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος» (47 π.Χ. - 31 μ.Χ.) μαρτυρεῖται στὸν Τωβίτ, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρεῖς αἰρετικούς Κλήμεντα καὶ Ὡριγένη¹. στὸν Κλήμεντα παραδίδεται ὡς Ἀκικάρος καὶ στὸν Ὡριγένη ὡς Δαχιάχαρος καὶ Διαχιάχαρος. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι πρόκειται γιὰ σφαλερὲς γραφές. στὸν Ὡριγένη τὸ Διαχιάχαρος προέκυψε ἀπὸ τὸ Δαχιάχαρος ἢ καὶ ἀπὸ τὴ φράσι Δι' Ἀχιάχαρον (ΔΙΑΧΙΑΧΑΡΟΝ), καὶ τὸ Δαχιάχαρος ἀπὸ τὴ φράσι ὁ δ' Ἀχιάχαρος (ΟΔΑΧΙΑΧΑΡΟΣ) μὲ κακὴ ἀνάγνωσι. στὸν Κλήμεντα παραλείφθηκε ἀπὸ παρανόγνωσι ἓνα α ἀπὸ τὸ Ἀκικάρος, καὶ ἔγινε Ἀκικάρος (ΑΚΙΚΑΡΟΣ). τὸ ἰωτακιστικὸ ΑΚΕΙΚΑΡ στὴν ἀρχικὴ γραφὴ τοῦ σιναϊτικοῦ χειρογράφου τοῦ Τωβίτ προέκυψε ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν ἀναγνώσεως τῆς καταλήξεως -ΟΣ (-ος), ἢ ὅποια, ὡς γνωστὸν, γραφόταν τότε μὲ δυσανάγνωστο βραχυγραφικὸ σύμπλεγμα ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ πολέμιος ποὺ οἱ «κριτικοὶ» ἐκδότες ἀπαξάπαντες ἀνεξαιρέτως –νὰ μὴ βασκαθοῦν– τὸ διαβάζουν καὶ ἐκδίδουν πόλεμος στὰ χωρία Νο 38,4· 172,5· Ψα 47,9· 75,5, ἢ καὶ στὴν Ἀποκάλυψι (22,13 καὶ 37,13) οἱ μὲ σύμπλεγμα καταλήξεις -ος καὶ -ιος δὲν διαβάστηκαν ἀπὸ τὸ μεταγενέστερο γραφέα τοῦ ἀλεξανδρινοῦ χειρογράφου (Α), καὶ τὰ κατήγορος καὶ χαλκηδόνιος ἀντιγράφηκαν πρῶτα ἐλλιπῆ ὡς κατήγορ καὶ χαλκηδόν καὶ ἔπειτα «διωρθώθηκαν» κατήγορ καὶ χαλκηδόν· καὶ τοὺς μπουμποῦνες Soden, Tasker, Nestle, Aland δὲν τοὺς ἔκοψε νὰ διορθώσουν κατήγορος καὶ χαλκηδόνιος ἢ νὰ στηριχτοῦν σ' ὅποιοδήποτε ἄλλο χειρόγραφο πλὴν τοῦ Α, ποὺ ὅλα ἔχουν τὸ σωστό. ὁ διορθωτὴς ὅμως τοῦ σιναϊτικοῦ χειρογράφου, κρατώντας μόνον τὸ ἰωτακιστικὸ λάθος ΕΙ ἀντὶ Ι, διορθώνει ΑΧΕΙΑΧΑΡΟΣ. ἢ δὲ βουλγάτα (στὸ Τωβίτ 11,17) ἔχει Achior· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λούθηρος διαπραγματεύεται περὶ Achior· παπικὸ γονίδιο στὸ γενάρχη τῶν προτεσταντῶν. τὸ δὲ παραδιδόμενον στὸν Τωβίτ ὄνομα τοῦ ἐπὶ Ἀχιαχάρου Ἀσσυρίου βασιλέως τῆς Νινευὲς ὁ Σαχερδονός ἀντὶ Ἀσορδάν (Βα 114,4) εἶναι πάλι σφαλερὴ γραφὴ σ' ἑλληνικὴ χειρόγραφη παράδοσι, ἢ ὅποια προέκυψε ἀπὸ φράσι ποὺ εἶχε πρὶν ἀπ' αὐτὸ κάποιο τελικὸ σῆμα· ...(τοῦ βασιλέως) Ἀχερδόνος, ποὺ ἔγινε Σαχερδόνος (ΒΑΣΙΛΕΩΣΑΧΕΡΔΟΝΟΣ) καὶ ἔπειτα σὰν ὀνομαστικὴ ὁ Σαχερ-

δονός. τὸ δὲ ἐξελληνισμένο *Ἀχερδών* (γεν. τοῦ *Ἀχερδόνο*) εἶναι ἄλλη κι ἐξελληνισμένη ἀνάγνωσι τοῦ *Ἀσορδάν*. ὅσο γιὰ τὰ *Asharchad-don* - *Ἀσαρχαδδών* ξένων τε καὶ ἡμετέρων, εἶπα· μπουμπουνες. οἱ δικοὶ μας βέβαια δὲν φταῖνε· τοὺς παρασύρουν οἱ ξένοι. ἐκεῖνοι φταῖνε. αὐτοὶ οἱ ξένοι βιβλικοὶ ἓνα σωστὸ πρᾶγμα δὲν μποροῦν νὰ κάνουν· μόνο νὰ παρασύρουν τοὺς καημένους τοὺς δικούς μας ξέρουν οἱ ἀχαῖρευτοι. ὅλα τὰ παραπάνω λοιπὸν δείχνουν τὶς διασκευαστικὰς περιπέτειες τοῦ παραμυθιοῦ *Ἀχιάχαρος* τόσο στὶς ἐλληνικὰς παραλλαγὰς του ὅσο καὶ σὲ κάποια ξενόγλωσση ἀσιατικὴ παραλλαγή. γιὰ δὲ τὰ *κ κ* τοῦ ὀνόματος ἀντὶ *χ χ* στὸν Κλήμεντα θὰ πῶ λίγο παρακάτω.

Ὁ Κλήμης ἐννοεῖ τὸ *Ἀκιάκαρος* ὡς βαβυλωνιακὸ βιβλίον μεταφρασμένο δῆθεν ἀπὸ τὸ Δημόκριτο. φυσικὰ ἐπρόκειτο μὲν γιὰ βαβυλωνιακὸ ἢ ἄλλο ἀσιατικὸ βιβλίον - *κομμόν*, τὸ ὁποῖο ἀπέδωσε ὅμως ὅπως ἤθελε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἐλληνίζοντες Ἀλεξανδρινοὺς Ἰουδαίους τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, σὰν τὸν Ψευδαριστέα ἢ τὸν Ψευδο - Κλέαρχο καὶ τοὺς ἄλλους λογίους ποὺ προεξήτασα.

Τὸ *Ἀχιάχαρος* λοιπὸν δὲν εἶναι ὄνομα ἐβραϊκόν, ἀλλὰ βαβυλωνιακόν· καὶ ἠχοποιήτο. ἂν τοῦ ἀφαιρεθῇ ἡ πρόσθετη ἐλληνικὴ κατάληξι -*ος* καὶ ἡ ἀρχικὴ βαβυλωνιακὴ κατάληξι -*ρ*², μένει ὡς θέμα τὸ θρηνητικὸ ἐπιφώνημα *ἄχι ἄχα*, ποὺ εἶναι ὅ,τι καὶ τὰ *οὐὰχ ἰὰχ βὰχ* ὡς θέματα τῶν ἠχοποιήτων ὀνομάτων *Υάκινθος* *Ίτακχος* *Βάκχος*, πελασγικὰ καὶ φοινικικὰ ὀνόματα τοῦ πάσχοντος θανατωμένου θρηνουμένου ἐνταφιαζομένου καὶ ἀναβιοῦντος θεοῦ. αὐτὰ τὰ ἐπιφωνήματα - κλάματα ἀκούγονταν στὸν ἐπιτάφιο θρῆνο τους. στὸν Κλήμεντα λέγεται *Ἀκιάκαρος*, ἐπεὶδὴ στὴν ἐλληνικὴ πρὸ τοῦ 600 π.Χ., πρὶν δηλαδὴ ἐπινοηθῇ τὸ γράμμα *X* - τὰ 4 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου *Φ X Ψ Ω* εἶναι προσθήκη ἐλληνικὴ-, ὁ φθόγγος *χ* ἢ δὲν ὑπῆρχε ἢ, ἂν ὑπῆρχε, παριστανόταν γραφικῶς μὲ τὸ *K*, ὅπως δείχνουν καὶ πολλὰ ἄλλα ἐνεπίγραφα ἀνασκαφικὰ εὐρήματα, καὶ τ' ὄνομα *Κρόνος* (= *Χρόνος*), κι ἐδῶ εἰδικὰ τὸ *κ* ἢ *κχ* (ἀντὶ *χ*) στὰ τρία προειρημένα ὀνόματα *Υάκινθος* *Ίτακχος* *Βάκχος*, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα δυὸ ὀνόματα τοῦ τέτοιου θεοῦ *Ἀκακος* (*ἄκ ἄκ* = *ἄχ ἄχ*) καὶ *Ἀκάδημος* (*ἄχά* - *δήμος* = λαϊκὸ κλάμα, λαϊκὸς θρῆνος), καὶ στὸ ῥῆμα *ἀκκίζεται*, ποὺ λέγεται γιὰ τὴ γυναῖκα, ἢ ὁποῖα, ὅταν προκαλῇ τὸν ἄντρα ἢ χαϊδεύεται ἢ ἠδονίζεται, κάνει *ἄχ ἄχ*, καὶ τὸ *ἀγανακτῶ* (= *ἄγαν ἄκ* = *πολὺ ἄχ*), καὶ τὸ *ἄχνημαι* (= *κάνω ἄχ*)³. ἔτσι στὸν Κλήμεντα ἀντὶ *ἄχι ἄχα* τὸ ὄνομα ἔχει *ἄκι ἄκα*. ἦταν δηλαδὴ τὸ *Ἀχιάχαρος* κλασσικὸ ὄνομα τοῦ τέτοιου θεοῦ. οἱ μεταξὺ εἰδωλολατρῶν Ἰουδαῖοι τὸ φθόνησαν καὶ τὸ μιμήθηκαν - ἐκλεψαν· ὅπως ἀκριβῶς κλέβουν μὲ τὸ σκασμὸ τους καὶ οἱ Ἕλληνες βιβλικοὶ καθηγηταὶ πανεπιστημίου ὅ,τι γιὰ τὸ μάτι τους,

χωρίς νὰ ντρέπωνται καθόλου· καὶ ὄχι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀπὸ τὸ Μωϋσῆ βέβαια, ὅπως νόμιζαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι· καὶ ἐπλασαν ἓνα πάσχοντα Ἰουδαῖο ἥρωα *Ἀχιάχαρον* –θεὸ δὲν θὰ τολμοῦσαν νὰ πλάσουν–, γιὰ νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσῃ σ' ἓνα προσχηματικὸ τελεστικὸ ὄργιο τοῦ *θρήνου* ἢ *κοιμοῦ* γιὰ τὸν ἐκάστοτε κι ἐκασταχοῦ φθονούμενο κατατρεγμένο καὶ πάσχοντα Ἰουδαῖο –αὐτὸς ἦταν ὁ κρυφὸς νέος θεὸς τοὺς–, ὁ ὁποῖος στοὺς Ἰουδαϊκοὺς κοιμοὺς ἐπέχει τῇ θέσῃ τοῦ θεοῦλη αὐτοῦ· καὶ φυσικὰ ἐνσαρκώνει τὸν κατατρεγμένο καὶ πάσχοντα Ἰουδαϊκὸ λαό.

Τὸ 1896 βρέθηκαν στὴν Αἴγυπτο κι ἀπὸ τὸ 1898 μέχρι τὸ 1913 δημοσιεύθηκαν ὀχτὼ πολλὲς ὄψεις ἐξεργασμένες κι «ἐκχριστιανισμένες» «μεταφράσεις» - διασκευές - παραλλαγές τοῦ μυθιστορήματος *Ἀχικάρ*· ἑλληνικὴ ἐβραϊκὴ συριακὴ ἀραβικὴ αἰθιοπικὴ ἀρμενικὴ σλαβονικὴ καὶ ἀραβόγραφη τουρκικὴ⁴. τὴν ἀποσπασματικὴ μνεία τοῦ μυθιστορήματος - κοιμοῦ τοῦ *Ἀχιαχάρου* στὸν Τωβίτ, ἢ ὁποῖα ὅμως δίνει σὲ κάποιον βαθμὸ καὶ τὸ σενάριο (Τωβίτ 1,21-22· 2,10· 11,17-18· 14,10-11), δημοσιεύω στὸν τόμο τῶν παρεισάκτων κειμένων.

Στὸν Τωβίτ ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὴν κατακλείδα ἐμφανίζονται ξαφνικὰ καὶ ξεκάφωτα, ἴσως σὰ διαφήμισι, τὰ ἄλλα τέσσερα τέτοια βιβλία *κοιμοῦ*· ἓνα μὲ ἥρωα τὸν *Ἀχιάχαρον*, ἓνα μὲ τὸν *Μανασσῆν*, ἓνα μὲ ἥρωῖδα τὴν χήρα τοῦ *Μανασσῆ* τὴν πεντάμορφη *Ἰουδίθ*, κι ἓνα μὲ τὴν *Ἑσθήρ*. σὰ δὲ τρία ἀπὸ τὰ τέσσερα ὁ *κακὸς διάβολος* ποὺ κατατρέχει τοὺς Ἰουδαίους εἶναι ὁ *διάβολος Ἀμάν* (= *Ἀμμάν*, *Ἀμμών*, *Ἀμμωνίτης*, *Ἀμμωνῖται*, *Ἀμμανῖται*, *Ἀμανῖται*), ὁ πλησιέστερος πρὸς τὸν Ἰσραὴλ Παλαιστίνος Ἀραβικὸς λαὸς ἀνέκαθεν κι ὁ ἐπικινδυνότερος· ἐκεῖνος ποὺ ἐνωχλοῦσε θρασύτατα τοὺς Ἰουδαίους ἐπὶ Νεεμίου⁵. διαφημιστικὸ συμπεθέρισμα τῶν πέντε βιβλίων τοῦ ἴδιου σήριαλ· «ὁ ἥρωας σὲ νέες περιπέτειες». μόνον ποὺ ἐδῶ ἀλλάζει ὀνόματα ὁ ἥρωας καὶ ὄχι ὁ κακὸς διάβολος. διότι γιὰ εἶδος σήριαλ πρόκειται. ὁ σταθερὸς εἶναι ὁ *διάβολος*. τὸ δὲ χωρίο τοῦ Κλήμεντος ἔχει ὡς ἐξῆς.

Δημόκριτος τοὺς Βαβυλωνίους Λόγους Ἡθικοὺς <ιδίους> πεποίηται· λέγεται γὰρ τὴν Ἀχιακάρου στήλην ἐρμηνευθεῖσαν τοῖς ἰδίους συντάξαι συγγράμμασι κατὰ ἐπισημνήνασθαι <ὡς> παρ' αὐτοῦ· Τάδε λέγει Δημόκριτος· γράφων.

Ἐπὶ Ἑζεκίου καὶ Ἡσαΐου (810-750 π.Χ.) ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων Σενναχηρίμ πολιορκήσας τὴν Ἱερουσαλὴμ μ' 185.000 στρατό (Βα 109,1-110,32), ἀλλ' ἄγγελος Κυρίου θανάτωσε μιὰ νύχτα ὅλους τοὺς πολιορκητάς, κι ὁ Σενναχηρίμ ἐπέστρεψε στὴ Νινευὴ ἄπρακτος. ἐκεῖ τὸν δολοφόνησαν οἱ γιοί του, ποὺ κατέφυγαν στὴν Ἀρμενία (*Ἀραράτ*), καὶ τὸν διαδέχτηκε ὁ γιὸς του Ἀσορδάν (Βα 114,3-4). αὐτὸς

λοιπόν ὁ Ἀσορδάν ἢ Ἀχερδών ἢ Σαχερδονός ἔκανε πρωθυπουργό του τὸν Ἑβραῖο Ἀχιάχαρον, *ἐξάδελφον*⁶ τοῦ Τωβίτ· τὸν ἔκανε ἐπὶ λέξει *ἐπὶ τοῦ δακτυλίου* (κάτοχο - χρήστη τοῦ βασιλικοῦ δακτυλιδιοῦ μὲ τὴ «μεγάλῃ σφραγίδι» τοῦ κράτους, Γε 101,5-6) καὶ *διοικητὴν πάσης τῆς βασιλείας* καὶ γενικὸ *ἐκλογιστὴν* (ἀνώτατο διαχειριστὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ κράτους) καὶ *οἶνοχόον* του (Ἀν 28,17) καὶ *ἐκ δευτέρας* (= *δεύτερον*)⁷ μετὰ τὸν βασιλέα, πρωθυπουργόν). μίμησι τῆς ἱστορίας τοῦ Δανιὴλ (Αἰ 2,56-58). ὅταν ὁ Τωβίτ πάντρευε τὸ γιό του μὲ γιορτὴ ἐφταήμερη, ἦταν στὸ γάμο κι ὁ πρωθυπουργὸς τῆς αὐτοκρατορίας Ἀχιάχαρος. ὁ Ἀχιάχαρος *ἔθρεψε* τὸν προφανῶς ὀρφανὸ Ἀμάν, τὸν κακὸ διάβολο ποὺ ἐπιβουλεύεται τὸν Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ Ἀσσυρίου Ἀσορδάν (Η' π.Χ. αἰ.) καὶ ἐπὶ Ἀρταξέρξου Α' τοῦ Πέρσου (Ε' π.Χ. αἰ.)· χρόνος θρακικῶν καλάντων. ἂν καὶ τόσο εὐεργετημένος, ὁ Ἀμάν ἀνέτρεψε μὲ μηχανορραφίες τὸν Ἀχιάχαρον καὶ τὸν φυλάκισε ἰσοβίως (*ἤγαγεν αὐτὸν ἐκ τοῦ φωτός εἰς τὸ σκότος*). κάτι ἔγινε ὅμως, καὶ ὁ μὲν Ἀχιάχαρος *ἐσώθη*, ὁ δὲ Ἀμάν φυλακίστηκε ἰσοβίως ἢ ἐκτελέστηκε (*κατέβη εἰς τὸ σκότος*). πιθανώτερο εἶναι ὅτι φυλακίστηκε, καὶ μάλιστα κι ἀποφυλακίστηκε γρήγορα κι ἔγινε κι αὐτὸς ὑπουργός, διότι τὰ ἴδια κάνει καὶ στὸ παραμῦθι τοῦ Μανασσῆ, καὶ στὸ παραμῦθι τῆς Ἑσθήρ στὸ ὁποῖο ἀπαγχονίζεται μαζὶ καὶ μὲ τὰ παιδιὰ του (24,6). ἐκτὸς ἂν ἦταν ἐφτάηυχος κι ἀπαγχονιζόταν στὸ τέλος κάθε παραμυθιοῦ. πάντως παρ' ὅλες τὶς μηχανορραφίες του ἦταν βλάκας, διότι ὅλο γκάφες ἔκανε καὶ ποτὲ δὲν ἔβαζε μυαλό. δὲν ἀποκλείεται νὰ τὸν κρεμοῦσαν κάθε χρόνο· διότι ὁ Ψευδαθανάσιος, ὅταν στὴ Σύνοψί του δίνει περιλήψι τῆς Ἑσθήρ, στὸ τέλος τῆς περιλήψεως γράφει· *Ὀνομάζεται δὲ ἡ ἡμέρα αὕτη τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Φρουρὲ (= Πουρίμ = Κλήροι). διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καίουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἀμάν, καὶ ἐορτάζουσι, μνημόσυνον οὗσαν σωτηρίας αὐτῶν*⁸. νὰ λοιπόν ἀπὸ ποῦ ἔμαθαν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες νὰ κρεμοῦν κάθε χρόνο «τὸν Ἰουδαῖο» ἢ «τὸν Ἰούδα», καὶ πάνω στὴν κρεμάλα νὰ τὸν καΐνε. ἄρα εἶχαν καὶ λίγο δίκαιο οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι ποὺ ὑποστήριζαν ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὅσα ξέρουν, τὰ ἔκλεψαν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους. ὁ ἴδιος Ἀμάν κατὰ τὸ βιβλίον Τωβίτ σκάρωσε (*ἔπηξε*) θανάσιμη μηχανορραφία (*παγίδα*) καὶ στὸ Μανασσῆ, ἀλλὰ γιὰ κάποια παλιὰ *ἐλεημοσύνη* του ὁ Μανασσῆς διασώθηκε. δὲν φαίνεται ἂν Ἀχιάχαρος καὶ Μανασσῆς ἐννοοῦνται στὸν Τωβίτ ὡς ἓνα ἢ δύο σενάρια. μοιάζουν πολὺ καὶ μεταξύ τους καὶ μὲ τὸ παραμῦθι Ἀμάν - Μαρδοχαίου - Ἑσθήρ.

Ὁ Κλήμης γιὰ τὸ σενάριο τοῦ *Ἀκιακάρου*, ποὺ τὸν γνωρίζει μόνον ὡς βαβυλωνιακὸ βιβλίον, καὶ ὅχι ὡς ἀλεξανδρινὸ ἰουδαϊκόν, δὲν λέει τίποτε, ἀλλὰ τ' ὀνομάζει *Βαβυλώνιον λόγον*, ποὺ ἦταν δῆθεν χα-

ραγμένο σὲ *στήλην* προφανῶς μὲ σφηνοειδῆ γραφή· σὰν τὴ λεγόμενη νομοθετικὴ τάχα «Στήλῃ τοῦ Χαμουραπί», ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι τελεστικὸς φαλλός, τὸ δὲ κείμενό της εἶναι κομμὸς - θρῆνος σὲ κάποιον θρηνολογούμενο κίναϊδο θεό, καὶ ὄχι βέβαια ἐκεῖνα ποὺ «διαβάζουν» - φλυαροῦν οἱ τσαρλατάνοι «ποὺ διάβασαν τὴ σφηνοειδῆ γραφή»· κι ὅτι ὁ Δημόκριτος, ποὺ τὸ μετέφρασε, ἐνέταξε τὴ μετάφρασί του στὰ *ἠθικά* του συγγράμματα, καὶ στὸ τέλος του ἔγραφε· *Τάδε λέγει Δημόκριτος*. ὁ μεγάλος φυσικὸς καὶ ἀστρονόμος τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης γνώριζε πράγματι τὴ βαβυλωνιακὴ γλῶσσα καὶ ἄλλες γλῶσσες τῆς Περσικῆς αὐτοκρατορίας, στὴν ὁποία γεννήθηκε ἔζησε ἔδρασε καὶ πέθανε –τὰ Ἀβδηρα τοῦ Νέστου ποταμοῦ ἦταν τότε τὸ δυτικώτερο ἔδαφος τῆς Περσικῆς αὐτοκρατορίας–, διάβαζε καὶ τὴ σφηνοειδῆ γραφή, κι ἔγραψε καὶ δυὸ σχετικὰ συγγράμματα, ἓνα *Περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἱερῶν γραμμάτων*, κι ἓνα *Χαλδαϊκὸς λόγος* (= γλῶσσα). τὰ 70 συγγράμματά του (οἱ τίτλοι τους) παραδίδονται διηρημένα σ' ἑπτὰ κατηγορίες· α) *Ἠθικά* (8), β) *Φυσικά* (16), γ) *Ἀσύντακτα* (9), δ) *Μαθηματικά* (12), ε) *Μουσικά* (8), ς) *Τεχνικά* (8), ζ) ἀνέντακτα (9)⁹. ἀλλὰ τέτοιο ἔργο του γιὰ τὸν *Ἀχιάχαρον* οὔτε ἀναφέρεται στοὺς ἀρχαίους καταλόγους τῶν ἔργων του, οὔτε εἶναι πιθανό. ἦταν, ὅπως εἶπα, ψευδεπίγραφο.

Κατὰ τὴ διασφωζόμενη ἐλληνόγλωσση παραλλαγή τοῦ παραμυθιοῦ, ποὺ βρέθηκε στὴν Αἴγυπτο, ὁ *Ἀχιάχαρος* (*Ἀχικάρ*, *Ἀχιάχαρ*), πρωθυπουργὸς τοῦ βασιλέως Ἀσορδάν, συμμαζεῦει ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα τὸν ὀρφανὸ *Ναδὶν* (τὸν *Ἀδὶν*, *Ἀδάν*, *Ἀδάμ*, *Ἀμάν*) καὶ τὸν μεγάλωνει σὰ γιό του. ἐκεῖνος ὅμως, ὅταν ἀνδρώνεται, συκοφαντεῖ τὸν εὐεργέτη καὶ θετὸ πατέρα του *Ἀχιάχαρον* ὡς ἐπίβουλο τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κράτους (ὅπως ὁ ἴδιος καὶ τὸν Μαρδοχαῖο στὴν Ἑσθήρ), κι ὁ συκοφαντημένος ὑπέροχος ἥρωας καταδικάζεται εἰς θάνατον. λίγο ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσί του κάποιος εὐεργετημένος καὶ εὐγνώμων αὐλικὸς - ἐκτελεστής ἀποκαλύπτει στὸ βασιλέα τὴν ἀλήθεια, κι ὁ μὲν *Ἀχιάχαρος* ἀθκώνεται ἀποκαθίσταται προβάλλεται καὶ θαυμάζεται γιὰ τὴ σοφία του γιὰ τὴ φιланθρωπία του καὶ γιὰ κάθε ἀρετὴ του, ὁ δὲ *Ἀμάν* καταδικάζεται (εἰς θάνατον; καὶ ἐκτελεῖται;). τὸ παραμῦθι εἶναι δακρύβρεκτο.

Ὑπ' ὅψιν δὲ ὅτι στὴν Ἀνάβασι (33,29) ἀνευρίσκεται καὶ πόλι *Ἐκεχάρ* ἢ *Ἐκχεχάρ* ὠνομασμένη ἔτσι πιθανῶς ἀπὸ κάποιον τέτοιο θρηνούμενο θεό. ὅπως λέχθηκαν καὶ *Ἐλευσίς* καὶ *Ὀρχομενός*.

Ὁ «κατατρεγμένος κι ἐν τέλει δικαιωμένος Ἰουδαῖος ἥρωας *Ἀχιάχαρος*», ὅπως δηλώνει τ' ὄνομά του (*ἄχι ἄχα*), ἦταν ὁ βαβυλωνιακὸς θανατούμενος καὶ θρηνούμενος θηλυπρεπῆς θεούλης τύπου Ὑακίνθου Ἰάκχου Βάκχου Ἀδώνιδος, τὸν ὁποῖο ζήλεψαν μαζὶ καὶ μὲ

τὸν *θρῆνον* - *κομμόν* του οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας καὶ τὸν ἔκλεψαν μετασκευάζοντάς τον ὅπως τὸν μετασκεύασαν. τὸ βιβλίο Ἀχιάχαρος ἦταν *κομμός* περίπου σὰν τὰ Πτολεμαϊκὰ καὶ ἀκριβέστερα σὰν τὰ βιβλία Μανασσῆς Τωβίτ Ἰουδῖθ Ἑσθήρ. πέρα ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ ἐπίπεδο ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ λόγιο παραλήρημα Πτολεμαϊκὰ καὶ στὰ πέντε λαϊκὰ παραμύθια εἶναι ὅτι στ' ἀπαισιόδοξα Πτολεμαϊκὰ θρηνεῖται φανερὰ ὁ κατατρεγμένος Ἰουδαϊκὸς λαὸς μὲ ἀτροφικὸ «εὐτυχὲς τέλος», ἐνῶ στὰ εὐχετικὰ παραμύθια θρηνεῖται ὁ φανταστικὸς κατατρεγμένος ἥρωας, ποὺ τὸν ἐνσαρκώνει, μὲ ὑπετροφικὸ «εὐτυχὲς τέλος»· διότι στὰ παραμύθια οἱ ἥρωες πάντοτε ἐν τέλει «ζοῦν αὐτοὶ καλά, κι ἐμεῖς καλλίτερα».

11. ΜΑΝΑΣΣΗΣ

Τὸ ἀλεξανδρινὸ βιβλίον τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἀργυροῦ αἰῶνος (47 π.Χ. - 31 μ.Χ.) *Μανασσῆς* μαρτυροῦν μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἀνέφερα τὰ σύγχρονά του βιβλία Τωβίτ καὶ Ἰουδίθ¹, καὶ ἔμμεσα ἓνα περιληπτικὸ σχόλιο - γλῶσσημα ποὺ σφηνωνόταν ἄλλοτε στὸ βιβλίον Βασιλεῖς καὶ ἄλλοτε στὴν Παραλειπομένη², ἔπειτα δὲ γύρω στὸ 400 τὸ ἀρειανικὸ ἀλεξανδρινὸ βιβλίον Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ Ἐφραίμ ὁ Σύρος, καὶ σὲ μεταγενέστερα χρόνια τὸ μοναχικὸ λειτουργικὸ βιβλίον Ὁρολόγιον, ἢ ἀρχαία ἐγκυκλοπαίδεια Σούμμα, ὁ Ψευδοχρυσόστομος, καὶ ὁ Κύπριος μοναχὸς Νεόφυτος ὁ ἐγκλειστος. ὅλοι αὐτοὶ περισφύζουν καὶ ἀποσπάσματα³. μνεῖα ὅχι τοῦ βιβλίου, ποὺ τὸ ἀγνοοῦν, ἀλλὰ τοῦ σχολίου - γλῶσσήματος στὴν Παραλειπομένη, ποὺ τὸ ἐκλαμβάνουν φυσικὰ ὡς Ἀγία Γραφή, κάνουν ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. λένε· «Ὁ Μανασσῆς διέπραξε βαρύντατα παραπτώματα, ἀλλ', ὅταν μετανόησε, συγχωρήθηκε»⁴.

Τὸ σχόλιο - γλῶσσημα στὴν Παραλειπομένη παραδίδεται στ' ἀρχαιότατα ἀλλὰ καὶ κακῆς ποιότητος ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα Β Α (βατικανό, ἀλεξανδρινό· τὸ δεύτερο εἶναι ἀρειανικὸ χειρόγραφο) καὶ στίς ἀρειανικὲς Διαταγές, καὶ ἓνα κομμάτι τοῦ αὐτοῦσι, ἢ λεγομένη Προσευχὴ τοῦ Μανασσῆ, περισσώθηκε τόσο στὸ χειρόγραφο Α ὡς ἀλεξανδρινὴ μόνον καὶ ἴσως ἀρειανικὴ IB' Ὡδὴ ὅσο καὶ στίς Διαταγές καὶ στ' Ὁρολόγιον τῶν μοναχῶν⁵· καὶ στὸν Ἐφραίμ μόνον μία φράσις της παρμένη μᾶλλον ἀπὸ κάποιον «Ὁρολόγιον».

Ὅτι τὸ σχόλιο - γλῶσσημα γιὰ τὴ δῆθεν μετάνοια τοῦ Μανασσῆ σφηνωνόταν καὶ στὸ βιβλίον Βασιλεῖς φαίνεται στίς Διαταγές, ὅπου ὁ κανονικὸς περιγυρὸς τοῦ ἔχει καὶ λείψανα ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό, καὶ πολὺ χαρακτηριστικὸ τέτοιο εἶναι τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τοῦ Μανασσῆ Ὀψιβά ἢ Ἐψιβά, τὸ ὁποῖο ἀνευρίσκεται μόνον στοὺς Βασιλεῖς, καὶ ὅχι στὴν Παραλειπομένη. στίς Διαταγές ὁ κανονικὸς περιγυρὸς τῆς προσθήκης εἶναι μῖγμα Βασιλέων καὶ Παραλειπομένης.

Στὴν Παραλειπομένη, ὅπου ἡ προσθήκη διατηρήθηκε, στὰ ἐλάχιστα χειρόγραφα ποὺ διατηρήθηκε –καὶ ἀπ' αὐτὰ οἱ προτεστάντες ἐκδότες τὴν πέρασαν καὶ στίς ἐντυπες ἐκδόσεις–, ἀπὸ τὴ θέσι στὴν ὁποία βρίσκεται, ἔχει ἐκτοπίσει τὴν περίληψιν τῶν κατὰ τοῦ Μανασσῆ

προφητειῶν, ἡ ὁποία ὑπάρχει στὸ βιβλίον Βασιλεῖς (117,22-24). πρὸς τὸ τέλος τῆς προσθήκης τέσσερα μικρὰ ἀποσπασμάτια τῆς διαπλέκονται σὲ τέσσερες γειτονικὲς θέσεις, καὶ παρενείρονται μὲ τόση μαστοριά, πὺν τὸ γλῶσσημα ἔχει μιὰ ἀπὸ τὶς καλλίτερες προσαρμογές. ὅμως δὲν παύει στὸ πεπειραμένο καὶ προσεκτικὸ μάτι νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ξένη προσθήκη, πὺν δὲν κολλάει τέλεια. στὸ σχετικὸ ἐδάφιο τῶν Βασιλέων (117,20-26) στὴν ἱστορία τοῦ Μανασσῆ, φαίνεται σαφῶς ὅτι ὁ Μανασσῆς οὐδέποτε αἰχμαλωτίστηκε οὐδέποτε ἐξωρίστηκε καὶ οὐδέποτε μετανόησε. ἀλλὰ καὶ παρακάτω, στὴν ἱστορία τοῦ Ἰωσίου, ὁ συντάκτης τοῦ βιβλίου Βασιλεῖς, πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μανασσῆ, ἀφοῦ ἱστορεῖ τὴν κάθαρσι πὺν ἐπέφερε στὴν Ἰουδαία ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Ἰωσίας, στὸ τέλος λέει· *Πλὴν οὐκ ἀπεστράφη Κύριος ἀπὸ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ τῆς μεγάλης, οὐ ἐθυμώθη ὀργῇ αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰούδα ἐπὶ τοὺς παροργισμούς, οὐς παρώργισεν αὐτὸν Μανασσῆς* (Βα 122,7, καὶ 117,16-23· 118,3-4· 119,16· 122,8· 124,7-8· Πα 85,12-14· 86,2-3· 91,4-5· Ἰε 71,9). καὶ στὸν Ἰερεμία ἐπίσης ὁ Κύριος λέει ἐξωρισμένος γιὰ τὸ Μανασσῆ πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του· *Παραδώσω αὐτοὺς (τοὺς Ἰουδαίους) εἰς ἀνάγκας πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς διὰ Μανασσῆ υἱὸν Ἐζεκίου βασιλέως Ἰούδα, περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν ἐν Ἱερουσαλήμ* (Ἰε 71,9-10). δὲν θὰ λέγονταν αὐτὰ γιὰ ἓναν Μανασσῆ μετανοημένο.

Ὁ κομμὸς «Μανασσῆς» στὴν ἀρχὴ ἦταν ἓνα παραμῦθι γιὰ ἓναν ὑπέροχο Βόρειο Ἰσραηλίτη (ὄχι Νότιο Ἰουδαῖο), ὁ ὁποῖος, πάντοτε σὲ χρόνον θρακικῶν καλάντων, ὑποτίθεται ὅτι μαζί μὲ τὸν Ἀχιάχαρο καὶ τὸν Τωβίτ –συγγενεῖς καὶ φίλοι καὶ οἱ τρεῖς– ἀνῆκε στὴν ἀσσυριακὴ (καὶ ὄχι βαβυλώνιο) αἰχμαλωσία –οἱ δυὸ αἰχμαλωσίες εἶχαν πραγματικὴ χρονικὴ διαφορὰ 135 ἐτῶν–, στὴ Νινευὴ τῇ σύγχρονῃ τῶν Ἐζεκίου καὶ Ἡσαΐου, (καὶ ὄχι στὴ Βαβυλῶνα). καὶ στὸ μυθιστόρημα ὁ ἥρωας Μανασσῆς ἐνσάρκωνε τὸν Ἑβραϊκὸ λαό. δὲν εἶχε καμμία σχέσι μὲ τὸν μετέπειτα βασιλέα τῶν Ἰουδαίων Μανασσῆ.

Κατὰ τὸ πρῶτο ἐδάφιο τοῦ Τωβίτ ὁ ἥρωας Μανασσῆς ἦταν ἓνας πάντοτε εὐσεβὴς καὶ πολὺ πλούσιος Ἰσραηλίτης τῆς Νινευὴ. πὺν ἔκανε πολλὰς ἐλεημοσύνας. ἴσως μετὰξὺ τῶν ἀποδεκτῶν τῶν ἐλεημοσυνῶν τοῦ ἦταν κι ὁ καταραμένος Ἀμάν, ὁ αἰώνιος *κακὸς διάβολος* τοῦ Ἰσραήλ. αὐτὸς *ἔπηξε τῷ Μανασσῇ παγίδα* (μηχανορραφία) καὶ πρέπει νὰ τοῦ προκάλεσε πολὺ ὀδυνηρὸς καὶ ἄκρως ἐπικίνδυνες περιπέτειες· ἀλλὰ στὸ «εὐτυχὲς τέλος» τοῦ μυθιστορήματος ὁ Μανασσῆς διασώθηκε δικαιώθηκε καὶ προβλήθηκε, ἐνῶ ὁ ἀχάριστος καὶ κακὸς Ἀμάν *ἀπώλετο*· πανομοιότυπα μὲ τὰ ζεύγη καλοῦ καὶ κακοῦ Ἀχιαχάρου - Ἀμάν καὶ Μαρδοχαίου - Ἀμάν. λὲς καὶ ἦταν θεατρῖνοι - πρωταγωνισταὶ τοῦ ἴδιου θιάσου πὺν μοιράζονταν τοὺς ρόλους, ὅπως ὁ

Χοντρος και ο Λιγνός. στο έδαφιο δεν φαίνεται αν και ποιό ρόλο έπαιζε στο δράμα ή πεντάμορφη γυναίκα του Μανασσή Ιουδίθ.

Στά επόμενα τρία από Ιουδίθ αποσπάσματα 2-4 ο ζάπλουτος και πανευτυχής Μανασσής πεθαίνει (μᾶλλον όχι βιαίως, ούτε έξ αιτίας του Ἀμάν που ήταν πρό πολλοῦ έξουδετερωμένος ή νεκρός) κι αφήνει στην άγέραστη πεντάμορφη γυναίκα του Ιουδίθ (στά παραμύθια οί ήρωίδες, όπως ή Ἑλένη, ή Πηνελόπη, κλπ. είναι πεντάμορφες ακόμη και μετά τὰ έξήντα τους), που ήξερε νὰ καλλωπίζεται και νὰ ντύνεται πολὺ ὁμορφα, τόσο που οί ἄρσενικοί νὰ γουρλώνουν τὰ μάτια τους, όταν τήν ἀντικρύζουν, τῆς ἄφησε μιὰ τεράστια περιουσία γαιῶν χρημάτων ἀνακτόρων δούλων και ἄλλων ἀγαθῶν. και ή Ιουδίθ βέβαια, σὰν τῇ Δέσπῳ του Τζαβέλλα ή τῇ Μπουμπουλίνα ή τῇ Γκούραινα, συνεχίζει τὸν ήρωϊκὸ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους της ἀγῶνα τοῦ μακαρίτου πολὺ ἀποτελεσματικὰ και ἀντάξια ἐκείνου.

Αὐτὰ φαίνονται στὰ τέσσερα πρῶτα ἀποσπάσματα τὰ προερχόμενα ἀπὸ τοὺς συγχρόνους πρὸς τὸ Μανασσῇ ἀλεξανδρινούς ἰουδαϊκοὺς *κομμους* Ἀχιάχαρος Τωβίτ Ιουδίθ, οί ὁποιοί *ἐδρῶντο* και συντάχτηκαν ὡς κείμενα γύρω στὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ (47 π.Χ. - 37 μ.Χ.) και εἶναι ἐλαφρῶς ἀρχαιότεροι τῆς Κ. Διαθήκης.

Και ξαφνικὰ κάποιος Ἀλεξανδρινὸς Ἰουδαῖος ἀναγνώστης τῆς Π. Διαθήκης κατὰ τοὺς Ο' και τοῦ ἐθνικοῦ μυθιστορήματος σημείωσε στὸ περιθώριο τόσο τῶν Βασιλέων ὅσο και τῆς Παραλειπομένης, πάντοτε στὸ κεφάλαιο τοῦ βασιλέως Μανασσῇ, μιὰ περίληψι τοῦ μυθιστορήματος Μανασσῇ προφανῶς ἐπειδὴ νόμισε ὅτι ὁ ήρωας τοῦ μυθιστορήματος Μανασσῆς εἶναι ὁ ἄσεβης βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα Μανασσῆς. κι ἔτσι τράβηξε στὴ σωτηρία και τὸ βασιλέα. σ' ἐπόμενο ἀντίγραφο τῆς Βίβλου τὸ σχόλιο τοῦ περιθωρίου περάστηκε ὡς γλώσσημα μέσα στὸ κανονικὸ κείμενο, ἐκτοπίζοντας ἀνάλογο κανονικὸ κομμάτι. ἔπειτα στὸ μὲν ἓνα βιβλίο, τοὺς Βασιλεῖς, τὸ γλώσσημα δὲν εἶχε ἐντυπωσιακὸ μέλλον, ἀλλὰ στὸ ἄλλο, τὴν Παραλειπομένη, εἶχε ἐντυπωσιακώτερο. δὲν πέρασε βέβαια σὲ ἀρκετὰ χειρόγραφα του, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἔτη τοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας (100-132), ὅταν μασορίτευε τὸ κείμενο τῆς Π. Διαθήκης ὁ ῥαββῖνος Συμεὼν μπὲν Ἀκιβά, πέρασε τὸ γλώσσημα στὸ πρωτομασοριτικὸ κείμενο τῆς Παραλειπομένης μόνο, ἐπειδὴ ὁ Ἀκιβά συμβουλευόταν συνεχῶς τοὺς Ο', που μετὰ τὴν τέτοια χρῆσι τους τοὺς πέταξε. διότι ή προσθήκη εἶναι περασμένη τόσο στὸ μασοριτικὸ ἐβραϊκὸ ὅσο και στὰ Ἑξαπλᾶ τοῦ Ὠριγένους, και γε στοὺς ἄκριτους «κριτικούς» ἐκδότες τῶν συγχρόνων μας προτεσταντῶν, που ἐπιμένουν νὰ στηρίζονται σὲ τρία μόνο ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα (A B S), ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δύο ἔχουν τὴν προσθήκη. ὅταν ή προσθήκη ῥίζωσε ἔτσι και τὸ μυθιστόρημα Μανασσῆς χά-

θηκε, μᾶλλον κατὰ τὴν καταστροφή τῶν Ἰουδαίων τοῦ 132-5, κι ἔμεινε μόνο ἢ προσθήκη, κι ὅταν καὶ οἱ ἄρειανοὶ Ἀλεξανδρινοὶ τὴν πέ-
ρασαν τόσο σὲ περισσότερα χειρόγραφα ὅσο καὶ στὸ βιβλίο τους
Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων (ἀποσπάσματα 5-6), ὁ μῦθος ῥίζωσε. θυ-
μοῦμαι τὸ τοῦ Χριστοῦ *Πλανῆσαι, εἰ δυνατόν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς*,
ποὺ λέει γιὰ τὸ διάβολο, ὅταν θυμοῦμαι ὅτι κι ὁ βιβλικώτερος ὢλων
τῶν πατέρων Ἰωάννης Χρυσόστομος ξεγελάστηκε μ' αὐτὴ τὴ βρόμικη
προσθήκη.

Στὸ ἀπὸ τῆ Σούμμα ἀπόσπασμα 7 μαθαίνουμε καὶ τὸ βασανιστή-
ριο μηχανήμα, στὸ ὁποῖο ἄρχισε νὰ ψήνεται ὁ αἰχμάλωτος βασιλεὺς
Μανασσῆς, ἀκριβῶς σὰν τὸ παλιὸ μετάλλινον οἰκιακὸ καβουρντιστήρι
τοῦ καφέ. τὸν ἔψηναν μέσα σὲ *χαλκοῦν ἄγαλμα* - καβουρντιστήρι. ἐ-
δῶ, νομίζω, ἐπανεμφανίζεται ἡ διπλῇ ἀναφορὰ τοῦ Φάλαριδος στὰ
Πτολεμαϊκὰ (12,11· 14,7). ὁ Φάλαρις κατὰ τὸν Πίνδαρο καὶ τὸν Πο-
λύβιο καβούρντιζε τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους μέσα σὲ κούφιον
χάλκεον ταῦρον καυτήρα ἢ *χαλκοῦν ταῦρον ἐκπυρούμενον*, κι ὅταν
ἄρχιζε τὸ καβούρντισμα κι ἐκείνοι μέσα μούγκριζαν, τὰ μουγκρητά
τους, βγαίνοντας ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ στόμα τοῦ χαλκίνου ταύρου, ἀκού-
γονταν σὰ μουγκρητά του⁶.

Φρενοβλαβικὲς φλυαρίες ἔχει στὴν περίληψί του (ἀπόσπασμα 9)
ὁ Κύπριος μοναχὸς Νεόφυτος ὁ ἐγκλειστος. «Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν
Ἰουδαίων Ἐζεκίας (800-750 π.Χ.) θεραπεύτηκε ἀπὸ τὴν ἀπειλητικὴ
γιὰ τὴ ζωὴ του νόσο του καὶ εἶπε στὸν «εὐχαριστήριον ψαλμό» του
(παλιὰ στιχομετρία Ἦσ 38,21⁺· παλιὰ στιχαρίθμησι νόθων 39,1-16)
*Ἀπὸ τῆς σήμερον παιδία ποιήσω ἃ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην
σου, Κύριε*, ἡ γυναῖκα του ...Καλλιγόνῃ (!) συνέλαβε καὶ γέννησε
τρὶα ὄψιμα (*ὀψίγονα*) τρίδυμα ἀγόρια, Ἀνανίαν Ἀζαρίαν καὶ Μι-
σαήλ, ποὺ ἦταν *οἱ τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ* οἱ συνομήλικοι τοῦ Δανιήλ
στὴ Βαβυλῶνα (600 π.Χ.). ὁ Ἐζεκίας εἶχε γεννήσει πιὸ μπροστὰ καὶ
τὸν Μανασσῆ, ὁ Μανασσῆς γέννησε τὸν Ἀμών, ὁ Ἀμών τὸν Ἰωσία,
ὁ Ἰωσίας τὸν Ἰωακίμ, ὁ Ἰωακίμ τὸν Ἰεχονία (ἔξ διαδοχικοὶ βασιλεῖς
ἀπὸ πάππο μέχρι τετρακισέγγονο) καὶ μετὰ τὸ τετρακισέγγονο γεννή-
θηκαν οἱ τρίδυμοι ποὺ ἦταν ἀδέρφια τοῦ προπάππου Μανασσῆ. οἱ
τρίδυμοι *τρεῖς παῖδες* μαζί μὲ τὸ Δανιήλ στὴ Βαβυλῶνα ἀπέδειξαν
τὴν ἀπάτη τοῦ εἰδώλου Βήλ, σκότωσαν τὸ Δράκοντα, κι ἀφοῦ μπρο-
στὰ στὸ Δανιήλ φιμώθηκαν οἱ λέοντες στὸ λάκκο τους, κι ἀφοῦ παρὰ
λίγο νὰ καοῦν καὶ οἱ ἴδιοι στὴν κάμινον τοῦ Ναβουχοδονόσορ (χρό-
νος θρακικῶν καλάντων μέχρι ἀηδίας), τότε κι ὁ μεγαλείτερος ἀδερ-
φός των Μανασσῆς μετανόησε κι ἀπὸ ἀσεβῆς ἔγινε εὐσεβῆς καὶ βασι-
λευσε στὴν Ἱερουσαλήμ (τὴν κατεστραμμένη!). κι ἔπειτα οἱ τρίδυμοι
καὶ μπροστὰ στὸν ἀσεβῆ Πέρση βασιλέα ...Ἀττικὸν (!) ὠμολόγησαν

τὴν ἀληθινὴ πίστι καὶ τοῦ εἶπαν· «Εἴμαστε τέκνα τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἐζεκίου καὶ τῆς Καλλιγόνης· ...ὅταν κάποτε μᾶς ἔρριξαν στὴν κάμινο τοῦ πυρός, εἶδαμε δίπλα μας τὸν *Λόγον τοῦ θεοῦ* (Ἰω 1,1) *ἐν μορφῇ ἀνθρώπου* (Φι 3,11)... κλπ. ...καὶ σὺ βασιλεῦ δὲν ξέρεις τί σὲ περιμένει *ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς* (Ἡσ 13,2· Α΄ Πε 5,2). κι αὐτοὺς τοὺς τρεῖς παῖδες καὶ τὸν Δανιὴλ ὁ ἀσεβὴς Πέρσης βασιλεὺς Ἀττικὸς τοὺς σκότωσε, κόβοντας τὰ κεφάλια τους, καὶ διέταξε νὰ καοῦν τὰ σώματα καὶ τῶν τεσσάρων, ἀλλ' οἱ ἄγγελοι τὰ πῆραν καὶ τὰ ἔκρυσαν μέσα στὴν πέτρινη μᾶζα σκληροῦ βράχου ἐπὶ 440 χρόνια (δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 600 π.Χ. μέχρι τὸ 33 μ.Χ.), καὶ τὴ νύχτα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἀναστήθηκαν καὶ *ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς* (Μθ 122,23)...», καὶ πολλὰ ἄλλα τέτοια φρενοβλαβικά, ποὺ δείχνουν ὅτι τὰ τρίδυμα τῆς Καλλιγόνης καὶ τοῦ Ἐζεκίου διάβαζαν καὶ Κ. Διαθήκη (Ματθαῖο, Ἰωάννη, Πέτρο, Παῦλο).

Μιὰ κλειστὴ εὐσεβὴς καὶ ἀγνὴ κοινωνία τοῦ ἐγκοσμιοκρατικοῦ ἰσραηλιτικοῦ - μωσαϊκοῦ τύπου μὲ χώρα δική της ἀπαλλάσσεται ἀπ' ὅσα μέλη της διαφθάρηκαν μὲ τὴ θανάτωσί τους. μιὰ ἀνοιχτὴ εὐσεβὴς καὶ ἀγνὴ κοινωνία τοῦ πνευματικοῦ χριστιανικοῦ τύπου χωρὶς χώρα δική της ἀπαλλάσσεται ἀπ' ὅσα μέλη της διαφθάρηκαν μὲ τὴν ἀποβολή τους ἀπὸ τὴ λέσχη ὁμοφροσύνης. μιὰ κοινωνία ὅμως τοῦ ἐγκοσμιοκρατικοῦ ἰσραηλιτικοῦ - μωσαϊκοῦ τύπου, χωρὶς δική της χώρα καὶ χωρὶς δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν μελῶν της, ἐπεὶδὴ ζῇ ἀνάμεσα σὲ πολυπληθέστερους εἰδωλολάτρες, ποὺ μόνο ἐκεῖνοι ἔχουν τὴν ἐξουσία θανατώσεως ἢ ἀποβολῆς ὁποιοῦδήποτε μέλους, ἐνῶ ὅσα μέλη της διαφθάρηκαν ἔχουν τὴν εὐχέρεια νὰ ἐξακολουθοῦν καὶ νὰ ζοῦν καὶ νὰ εὐτυχοῦν συμβιώνοντας φιλικὰ μὲ τ' ἄλλα μέλη τὰ εἰδωλολατρικά, ἔχει ἀνεπίλυτο πρόβλημα· κι ἀρχίζει αὐτὴ νὰ φοβᾶται καὶ νὰ μειοδοτῇ. τέτοιες παγιδευμένες κοινωνίες εἶναι ἡ παρ' εἰδωλολάτραις παροικοῦσα ἰουδαϊκὴ κοινωνία καὶ τὸ παρὰ Χριστιανοῖς παρασιτεῦον μοναστήρι τῶν μοναχῶν. καὶ ἀκριβῶς αὐτὲς οἱ δυὸ κοινωνίες μειοδοτοῦν, ὅταν νοσοῦν πολλὰ μέλη τους. παρ' ὅλο ποὺ ἡ ποιότητά τους συνεχῶς πέφτει, αὐτὲς, γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν, μειοδοτοῦν μέχρι σημείου ποὺ δὲν φαντάζεται κανεὶς ἄλλος. μποροῦν νὰ φτάσουν στὸ σημεῖο νὰ εἶναι κοινωνίες μὲ τὸ πιὸ φαῦλο ἥθος καὶ μὲ τίς πιὸ φαῦλες «ἀρχές», μπροστὰ στὴν ἀνάγκη - πείσμα νὰ ἐπιβιώσουν πάσῃ θυσίᾳ.

Ἔτσι ἢ ἐν λόγῳ προσθήκη στὸ κείμενο τῆς Παραλειπομένης, ποὺ δημιουργεῖ ἓναν φαῦλο Μανασσὴ νὰ «μετανοῇ» καὶ ν' ἀμνηστεύεται, ἦταν στοὺς Ἀλεξανδρινοὺς Ἰουδαίους «χρήσιμη», κι ὁ κιβδηλοποιός, ποὺ τὴν παρασημείωσε καὶ τὴ σφηνώσε στὸ θεόπνευστο κανονικὸ κείμενο, ἔκρινε τὴ συμπερίληψί της στὴ Βίβλο ἀπαραίτητη ὠφέ-

λιμη καὶ συμφέρουσα γι' αὐτούς. ὅσοι Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι, καθὼς ἐγκαταβίωναν ἀνάμεσα στοὺς εἰδωλολάτρες, ἀποστάτησαν εἰδωλολάτρησαν καὶ κυλίστηκαν στὴν εἰδωλολατρικὴ ἀκαθαρσία, ἔπρεπε νὰ παραινέθων καὶ νὰ πεισθοῦν ὅτι, ἀπ' ὅποιαδῆποτε βλασφημία καὶ ἀκαθαρσία καὶ ἂν ἐπιστρέψουν ἔστω καὶ στὰ γεράματά τους στὴν ἰουδαϊκὴ συναγωγή, θὰ ἔχουν σὰν τὸ Μανασσῆ ἓνα «εὐτυχὲς τέλος». θὰ κερδήσουν καὶ αὐτοί, θὰ κερδήσῃ καὶ ἡ συναγωγή. καὶ γιὰ τοὺς παρὰ Χριστιανοῖς μοναχοὺς ἡ Προσευχὴ τοῦ Μανασσῆ ἦταν ὅ,τι χρειαζόταν· ἔχει τὴν ἀνάλογη καὶ γι' αὐτοὺς παραινετικὴ δύναμι. οἱ μοναχοί, πού, ὅπως φαίνεται καὶ στὴν ἀρχαία ἀββάδικη θηβαϊκὴ καὶ νιτριάκη παραφιλολογία, πηγαιναν συχνὰ καὶ πόρνευαν στὰ πορνεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας, ἔπρεπε νὰ παραινέθων μὲ κάθε τρόπο νὰ ἐπιστρέψουν στὸ μοναστήρι τους ἢ τὸ συνοικισμό τους (*σκητίν*), πού κινδύνευε ἀπὸ ἀποστράγγισι, γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν αὐτοί, καὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς χάσῃ καὶ ἐκείνο καὶ ἐξανέμισθῃ. ἡ μοναστικὴ ἡγεσία ὑποσχόταν ὅτι ὁ θεὸς θὰ τοὺς ἔχῃ ὅπως πρῶτα· σὰ νὰ μὴν ἔκαναν τίποτε· σὰ νὰ ἦταν ἓνα κακὸ ὄνειρο μόνο· σὰν τὸ Μανασσῆ. ἀρκεῖ μόνο τὸ μοναστήρι νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἀριθμητικὴν του δύναμι καὶ τὰ διάφορα ἀπαραίτητα διακονήματά του νὰ μὴ μείνουν χωρὶς τοὺς διακονοῦντες. γιὰ ὅσους δὲ σάπιζαν στὸν μὴ ἀναχαιτίσιμο ἀννατισμὸ ἡ Προσευχὴ τοῦ Μανασσῆ διαβαζόταν στὸ Ἀπόδειπνον, δηλαδὴ στὴν πρὸ τοῦ ὕπνου σχοινοτενὴ βραδινὴ προσευχή τους, σὰ νυχτερινὸ λεκτικὸ φυλαχτὸ, μὲ τὴν πεποίθησι πού εἶχαν καὶ τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν στὴ βραδινὴ προσευχή τους ἔλεγαν ὅλο καὶ ὅλο σὰν τέτοιο λεκτικὸ φυλαχτὸ τὸ στιχάκι

Κάνω βράδυ τὸ σταυρό μου,
ὄπλο ἔχω στὸ πλευρό μου.

οἱ μοναχοὶ εἶχαν ἀνάγκη νὰ τοὺς προστατεύῃ ὁ θεὸς στὸν ὕπνο τους ἀπὸ *τὰς ὁρμὰς τῶν παθῶν καὶ τὰ πεπτρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ*, ἀπὸ τὴν ἀσίγαστη δηλαδὴ σκέψι τοῦ τί ἀπολαμβάνουν ἐκείνη τὴ στιγμή στὸ κρεβάτι τους οἱ παντρεμένοι, ἐνῶ αὐτοὶ οἱ καημένοι εἶναι μόνοι ὁλομόναχοι μὲ τὸ ἐχθρικὸ πέος τους καὶ τὸ ἐχθρικὸ χέρι τους. ἔτρεμαν δὲ καὶ τὴν κατὰ καιροὺς στὸν ὕπνο τους ὑπερχείλισι τοῦ σπέρματος, τὸ ὁποῖο ἔτσι καὶ ἀλλιῶς παράγεται, καὶ παρακαλοῦσαν, τώρα πού πηγαίνουν (*ἀπιοῦσιν*) *πρὸς ὕπνον εἰς ἀνάπαυσιν σώματος καὶ ψυχῆς*, νὰ τοὺς προστατεύσῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν καθημερινὸ ἐφιάλτη, *ἀπὸ τοῦ ζοφεροῦ ὕπνου τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ πάσης σκοτεινῆς καὶ νυκτερινῆς ἡδυπαθείας*, ἰδίως δηλαδὴ ἂν τὴν ὑπερχείλισι τὴ συνώδευε καὶ κανένα ἀνάλογο ὄνειρο, πού ἔπειτα δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ἡσυχάσουν ὅλη τὴν ἡμέρα. ἂν ἄκουγαν τὸν Μ. Ἀθανάσιο, πού τοὺς παραινεῖ ν' ἀδιαφορήσουν γιὰ τὴν ἀπρόκλητη ῥεῦσι σπέρματος, διότι

εἶναι μιὰ ἀναπόφευκτη φυσιολογικὴ λειτουργία, κι ἀδιαφοροῦσαν, θὰ γλύτωναν ἀπὸ τὸν καθημερινὸ ἐφιάλτη. ἀλλ' οἱ μοναχοὶ γι' αὐτὸ τονίζουν τόσο τὴν «ὑπακοή», ἐπειδὴ εἶναι ἄτομα ἰδιαζόντως ἀπειθῆ κι ἀνυπάκουα στὸ θεό, ἔχοντας μέσα τους κάτι τὸ στασιαστικὸ καὶ σατανικόν, ποὺ δὲν ἔχουν οἱ πιστοὶ Χριστιανοί. κι ἐπειδὴ κάθε πρωτὶ ἦταν ἀναστατωμένοι κι ἐτοιμόρροποι γιὰ τὸ ὄνειρο τῆς *ἡδυπαθείας*, πλειστάκις ἐπειδὴ ἦταν μόνον ὄνειρο, καὶ ὄχι πραγματικότης, μιὰ τέτοια προσευχὴ σὰν τοῦ ψεύτικου «μετανοήσαντος Μανασσῆ» τοὺς ἦταν ἀπαραίτητη· ἀπαραίτητη κυρίως γιὰ τοὺς «γέροντές» των βέβαια ποὺ τὸ σῶμα τῶν ὑποτακτικῶν τους κινδύνευε ἀπὸ διαρροή. καὶ ἄντε νὰ τοὺς πείσης ἔπειτα ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ Μανασσῆ εἶναι ἓνα κίβδηλο πλαστογράφημα ποὺ σφηνώθηκε στὴ Βίβλο ἀπατεωνικῶς καὶ βλασφημῶς. ἔπαιξε καλὰ τὸ παιχνίδι του ὁ διάβολος ἐναντίον τῆς Βίβλου, βρískοντας καὶ φανατικούς συμμάχους· μετὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς Ἰουδαίους βρῆκε τοὺς κατ' ἀρχὰς Αἰγυπτίους μοναχοὺς. γι' αὐτὸ σὲ τέτοια θέματα συμπεριφέρονται σὰ δαιμονισμένοι. ἔχουν τὸν ἐλαύνοντα. οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ μοναχοὶ δὲν κατάλαβαν ὅτι ἀπέσβεσαν τὴ διδασκαλία τοῦ Σαμουὴλ καὶ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Ἰωάννου ὅτι ὑπάρχουν ἁμαρτίες ποὺ δὲν συγχωροῦνται ποτέ, ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ διαφθορὰ μὴ ἀναστρέψιμη, ἀμετανόητη.

Ἡ μυθιστορηματικὴ καὶ παγανίζουσα προσθήκη ἔγινε «Ἁγία Γραφή», ὁ μυθιστορηματικὸς Μανασσῆς ῥίζωσε ὡς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἀρειανοὶ μάλιστα στὶς «Ἀποστολικὲς Διαταγές» των (2,22,10) καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μοναχοὶ Νιτρίας Θηβαΐδος καὶ πάσης Αἰγύπτου καὶ Παλαιστίνης καὶ γε οἱ πατέρες ἡμῶν τοῦ ἄλλαξαν καὶ τόπο ἐξορίας, μεταθέτοντάς τον στὴ Βαβυλῶνα. ὅσο γιὰ τὸ χρόνο, εἶναι κι ἐδῶ σὲ μεγάλο βαθμὸ χρόνος θρακικῶν καλάντων. ὁ ἀρχικὸς Μανασσῆς τοῦ μυθιστορήματος - κομποῦ δὲν ἦταν ἁμαρτωλός, οὔτε ἔκανε καμμιά προσευχὴ μετανοίας, ἀλλ' ἔπασχε ὡς ἀδικούμενος ἥρωας, ὁ νέος ὅμως Μανασσῆς ἔπασχε τιμωρούμενος γιὰ τὶς φρικτὲς κι ἀκατονόμαστες ἁμαρτίες καὶ βλασφημίες του· τοῦ ἔφτιαξαν καὶ μιὰ ψευδοέμμετρη προσευχὴ μετανοίας, τὸν ἐπανάφεραν στὸ θρόνο του «ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν», πράγμα τελείως ἀνιστόρητο κατὰ τὴν Π. Διαθήκη (Βα 117,22-24· 122,7· Ἰε 15,4) καὶ ὄντως τρελλό, καὶ τόσο οἱ ὀλιγόπιστοι Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι, ὅσο καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀλεξανδρείας βρῆκαν τὸ ὑπόδειγμα γιὰ τὴν ἀορίστως ἐπαναλαμβανόμενη μετάνοιά τους.

12. ΤΩΒΙΤ

Τὸ κεντρικὸ ἀπὸ τὰ πέντε βιβλία - κομμοὺς *Τωβίτ*, γραμμένο στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὸ Β' μέρος τοῦ ἰουδαϊκοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος» (31 π.Χ. - 37 μ.Χ.) ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου ἢ καὶ μέχρι λίγο πρὸ τοῦ 70 μ.Χ., μαρτυροῦν ὁ Εἰρηναῖος ἴσως πὺν παραθέτει ἓνα χωρίο τῶν αἵρετικῶν γνωστικῶν μὲ 30 ὀνόματα, ἓνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ *Τωβίας*, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιο ἂν εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ βιβλίον *Τωβίτ*, διότι στὴν Π. Διαθήκῃ ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι *Τωβίται*, καὶ σαφῶς οἱ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὁριγένης, Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, Κυπριανός, Ἀθανάσιος, Ἀφραάτης, Ἐφραίμ ὁ Σύρος, Δίδυμος, «Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων», Ἀμβρόσιος, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ῥουφῖνος, Ἰερώνυμος, Αὐγουστῖνος, Νεῖλος ἀσκητής, Προκόπιος Γαζαῖος, Ἀντίοχος μοναχός, Ἀνδρέας Κρήτης, Λέων Γ' ὁ Σοφός, Ψευδαθανάσιος, Μιχαὴλ Γλυκᾶς, καὶ Νεόφυτος ὁ ἑγκλειστος¹.

Ἐπισημαίνω μερικὰ λεγόμενα τῶν ὡς ἄνω, γιὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀξιοπιστίας των καὶ τοῦ κύρους των.

Τὸ βιβλίον λέγεται ἄλλοτε *Τωβίτ* καὶ ἄλλοτε *Τωβίας*. (*Τωβίτ* στὸ μυθιστόρημα λέγεται ὁ πατέρας, *Τωβίας* ὁ γιός). στὴ Βίβλο ἀνευρίσκεται *Τωβίας* καὶ Ἰσραηλίτης (Ἀν 3,49) καὶ Ἀμμωνίτης (ἸΑραβας, Ἀν 34,3' κλπ.), ἀλλὰ *Τωβίτ* οὐδέποτε.

Ὁ μπουκωμένος μὲ πολλὰ ἀναγνώσματα ἀλλὰ τελείως ἄκριτος αἵρετικὸς Κλήμης λέει ὅτι οἱ Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Ἰερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, οἱ τρεῖς παῖδες οἱ συμμαθηταὶ τοῦ Δανιήλ, οἱ τρεῖς σωματοφύλακες τοῦ Δαρείου μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ζοροβάβελ, οἱ Ἑσδρας, Τωβίτ, Ἑσθήρ, καὶ Μαρδοχαῖος ἔζησαν καὶ ἔδρασαν ὅλοι ταυτόχρονα μέσα στὰ 70 χρόνια τῆς βαβυλωνίου - περσικῆς αἰχμαλωσίας. (χρόνος θρακικῶν καλάντων).

Ὁ Ὁριγένης λέει ὅτι αἱ ἐκκλησίαι *χρῶνται τῷ Τωβίτ*. ἐννοεῖ, νομίζω, μερικὲς ἐκκλησίες τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὁποῖες τὸν συμβουλευόνταν. στὰ Ἐξαπλᾶ του ὅμως δὲν τὸν συμπεριέλαβε.

Ὁ Ἀμβρόσιος λέει ὅτι οἱ ἐκκλησίες δημοσίευσαν τὸ *προφητικὸ βιβλίον τοῦ Τωβίτ* (*lecto prophetico libro qui inscribitur Tobias*). ἐννοεῖ, νομίζω, τὶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἴδιου καὶ ἐπὶ Δαμάσου Ῥώμης λατινόγλωσσες δυτικὲς ἐκκλησίες, πὺν αὐτοὶ οἱ δύο, 1 μόνο ἔτος μετὰ τὸ θάνατο

τοῦ Μ. Ἀθανασίου (373) τὶς ἄλλαξαν τὰ φῶτα καὶ ὡς πρὸς τὸ βιβλικὸ Κανόνα. γενικὰ κατὰ τὴν τριακονταετία - γενεὰ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 373 καὶ 407 (θάνατοι Μ. Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου Χρυσοστόμου) ἢ ἀπὸ τὸ 379 (ἀρχὴ βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Α' καὶ ὀριστικὴ παῦσι τῶν διωγμῶν) ἢ στὴ Δύσι καὶ ἀπὸ τὸ 366 (φονικώτατες προγραφές καὶ ἐπικράτησι τοῦ χαλίφῃ Ῥώμης Δαμάσου), ὁ χριστώνυμος ὄχλος -ἐπαναλαμβάνω- βουλιμιώντας λυσσώδῶς ν' ἀποστατήσῃ ἀπὸ τὴ βιβλικὴ καὶ ἀγνὴ Χριστιανικὴ πίστι, βυθίστηκε σὲ μιὰ μὴ ἀναστρέψιμη μῆτε ἀναχαιτίσιμη ἔκπτωσι φρονήματος καὶ θρησκομανία.

Ὁ Ἰερώνυμος λέει ὅτι μετέφρασε τὸν Τωβίτ ἀπὸ τὴ χαλδαϊκὴ γλῶσσα σὲ μία μόνο μέρα γιὰ τοὺς μαθητάς του Χρωμάτιο καὶ Ἡλιόδωρο· καὶ ἄλλοι λέει ὅτι τὸν μετέφρασε ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ. κάνει ψευδολογικὴ ἐπίδειξι γλωσσομαθείας. ὁ ἴδιος ὄχι χαλδαϊκὴ γλῶσσα, ἀλλ' οὔτε ἑβραϊκὴ ἤξερε, ἀλλὰ τοῦ μετέφρασε τὴν Π. Διαθήκη ἀπὸ τὸ πρωτομασοριτικὸ ὁ Ἰουδαῖος ῥαββῖνος Βαρανίνα², ἐνῶ ὁ ἴδιος φρόντιζε μόνο τὸ ὕφος (*stylus*) τῆς λατινικῆς μεταφράσεως, ποὺ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ῥαββίνου ἐβγαίνει τσιάτρα - πάτρα. αὐτὴ εἶναι ἡ διαβόητη βουλγάτα (*vulgata*) ἢ μητέρα τῶν πέντε μητρικῶν παλιῶν εὐρωπαϊκῶν μεταφράσεων γερμανικῆς (1534) γαλλικῆς ἰσπανικῆς ἰταλικῆς καὶ ἀγγλικῆς (1611), ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔγιναν στὰ χρόνια μας ὅλες οἱ μεταφράσεις τοῦ κόσμου καὶ γε οἱ νεοελληνικές.

Ὁ Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς, συμφωνώντας μὲ τὸν αἰρετικὸ Κλήμεντα, ὑποστηρίζει ὡς δόγμα τὸ τοῦ Τωβίτ (12,15) ὅτι ὑπάρχουν *ἑπτὰ πρῶτοι ἄγγελοι* ἀνώτεροι τῶν ἄλλων ἀγγέλων, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποῖους εἶναι καὶ ὁ ἀμάρτυρος στὴ Βίβλο Ῥαφαήλ.

Ὁ Νεόφυτος ὁ ἐγκλειστος λέει τὸν Τωβίτ προφήτη (*ἀξιόπιστος μάρτυς ὁ προφήτης Τωβίτ*).

Ἀπ' αὐτοὺς οἱ μετὰ τὸν Ὠριγένη γνώριζαν ὅλοι ἀπὸ τὴν πασίγνωστη ΛΘ' Ἑορταστικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου (367) καὶ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τῶν κανόνων καὶ κανονικῶν κειμένων ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀπέρριπτε τὸ βιβλίον τοῦ Τωβίτ καὶ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ παρεῖσα-κτα ποὺ ἐξετάζω ὡς τέτοια ἐδῶ.

Ὁ Τωβίτ μέσα στὸ κείμενό του, στὸ 1,3-15 εἶναι σύγχρονος τοῦ Ἡσαΐου (9^{ος}-8^{ος} π.χ. αἰ.), καὶ στὰ 13,10 καὶ 14,5 εἶναι σύγχρονος τοῦ Ἑσδρα (5^{ος} π.Χ. αἰ.). καὶ λέει προφητεῖες ἐκ τῶν ὑστέρων (*vaticinia ex eventu*). στὸ δὲ 13,15-18 ἀποκαλύπτεται ὅτι εἶναι νεώτερος καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου (Ἀπ 37,13-17).

Τὸ βιβλίον Τωβίτ εἶναι λογοτέχνημα περισσότερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ἀφηγηματικὰ βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὅλης τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ. εἶναι γραμμένο στὴν καλλίτερη μετὰ τὴν Κ. Διαθήκη ἀπλὴ καὶ ἀνεπιτήδευτη ἐλληνικὴ γλῶσσα ἁλλοδαποῦ - Ἰουδαίου

τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. ἀκόμα κι ὅταν μιμῆται, τὸ κάνει μὲ χαριτωμένο τρόπο κι ὄχι φτιασιδωμένο καὶ κουραστικό. εἶναι δὲ πολὺ μαστόρικο μυθιστόρημα μὲ ἔντονα φιλολογικὰ γνωρίσματα.

Ἦχει προηγμένη μυθιστορηματικὴ πλοκή (3,7· 16-17· 6,4· 7-9· 7,1-6· 8,17· 10,1), δραματικὰ ἀδιέξοδα μὲ πειρασμὸ αὐτοκτονίας (3,10), μυθιστορηματικὲς ἀπὸ μηχανῆς λύσεις (4,1), μυθιστορηματικὲς ἀντιθέσεις (10,2-7), μυθιστορηματικὴ συσσώρευσι χαρμωσύνων γεγονόνων (11,10-12), δραματικὴ εὐτυχῇ - ἀντιτραγικὴ εἰρωνεία (5,17· 5,22· 8,10), μυθιστορηματικὲς ἀμοιβές (τὸ ἥμισυ τοῦ παντός, 12,5).

Ἦχει μυθιστορηματικὰ «συγκινησιακὰ» διακοσμητικά, ὅπως λ.χ. δυὸ φορὲς (5,17· 11,13) τὸ σκύλο τοῦ Τωβία ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ σ' ὅλες του τὶς περιπέτειες καὶ στὸ πῆγαινε καὶ στὸ ἔλα ἀπὸ τὴν ξενιτειά, πράγμα τελείως ξένο πρὸς τὴ Βίβλο.

Ἦχει ἔντονο διδακτισμὸ· παραινεῖ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τοὺς Ἰουδαίους ἀναγνῶστες·

1. Νὰ διαβάζουν τὶς ἹΑγιες Γραφές (2,6).
2. Νὰ τηροῦν σχολαστικὰ τὶς ἐντολές τοῦ Νόμου αὐτοὶ καὶ οἱ οἰκογένειές των (2,11-14· 4,5-6· 4,14).
3. Νὰ μένουν πιστοὶ στὸν Κύριο (12,6-22).
4. Νὰ προστατεύουν τοὺς ὁμογενεῖς μέχρι αὐτοθυσίας (1,16-20· 2,2-10).
5. Νὰ ἐλεοῦν τοὺς φτωχοὺς ὁμογενεῖς (1,16-20· 2,2-5· 4,11· 4,16-17).
6. Νὰ παίρνουν γυναῖκες ὁμοεθνεῖς (1,9).
7. Ν' ἀποφεύγουν τοὺς γάμους μὲ ἄλλοεθνεῖς (4,12-13).
8. Νὰ φεύγουν μακριὰ ἀπὸ τὴν πορνεία (4,12).
9. Νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ ἐλεοῦν (12,7-9).
10. Νὰ τιμοῦν τοὺς γονεῖς (4,3-4).
11. Νὰ τιμοῦν τοὺς πεθεροὺς καὶ τὶς πεθερές (10,12-13).
12. Νὰ φυλάγουν ἀπὸ τροφές ἀκάθαρτες (χοιρινὰ κλπ.) (1,10-12).
13. Νὰ πηγαίνουν στὰ Ἱεροσόλυμα τὸ πάσχα (1,6-8).

Ἦχει μυθολογικὰ στοιχεῖα, μυθομανία, θρησκοληψία, χοντρά κι ἀπαράδεκτα ψέμματα, πολλὴ μαγεία καὶ ἀντιμαγεία, δηλαδὴ προφυλακτικὰ μέτρα ἀπὸ τὴ μαγεία καὶ φαρμακολύσια.

1. Ὁ μέγας Ῥαφαήλ ὁ θεραπευτῆς, ἡ κραταιὰ προστασία (3, 16).
2. Ὁ ἐπικίνδυνος δαίμονας Ἀσμοδαῖος (3,8-9· 17).
3. Πολυσύνθετη δαιμονολογία (8,1-3).
4. Διάφορα προστατευτικά, προβασκάνια, φίλτρα, ἀντιφάρμακα, καὶ φαρμακολύσια ἐναντίον τῆς μαγείας (6,4· 7-9· 16-19).
5. Ἕνα ποτάμιο ψάρι τόσο μεγάλο ποὺ τρώει ἀνθρώπους (6,2).
6. Ὅτι σὲ μία μόνο μέρα πηγαίνει πεζὸς κανεὶς ἀπὸ τὴ Νινευὴ στὸν Τίγρητα ποταμὸ (6,1).

βιβλίο πολὺ γραῶδες. ὁ ἀνεύρετος στὴ Βίβλο ἄγγελος 'Ραφαήλ (ποὺ γι' αὐτὸ οὔτε στὴ λεγόμενη «σύναξι τῶν μεγάλων ταξιαρχῶν Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ» περιλαμβάνεται, οὔτε στὸ Βυζάντιο καὶ στὴν πρὸ τοῦ 1700 Ὁρθοδοξία καὶ στὴν πρὸ τοῦ 1821 τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα ὑπάρχει ὄνομα 'Ραφαήλ) δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἄγγελος· ὅπως δείχνει ἡ ἔκφρασι *εἰσηκούσθη ἡ προσευχὴ ἀμφοτέρων ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ μεγάλου 'Ραφαήλ* (3,16), καὶ ἄλλες τέτοιες ἐκφράσεις λατρείας θεοῦ, εἶναι θεός. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι εἶναι ὁ μὲ πολὺ βδελυγμία καὶ σιχασιά ἀναφερόμενος στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη κίναιδος θεός 'Ρεμφάν (ἢ 'Ρεφάν 'Ραφάν 'Ραιφάν 'Ρεμμάν 'Ρομφά γραφόμενος, Βα 68,27· Ἀμ 4,30 = Πξ 17,48) ὁ ὁμόλογος τοῦ τέτοιου εἰδωλολατρικοῦ θεοῦ 'Υακίνθου 'Ιάκχου Βάκχου Διονύσου Ἀδώνιδος Ναρκίσσου Μολόχ Ἀνημέλεχ Θαμμούζ Ἀχιαχάρου Μαρδούχ - Μαρδοχαίου κλπ., ὁ θρηγνύμενος θεὸς τῶν κομμῶν. ὁ συντάκτης τοῦ Τωβίτ ἔχει μανία μὲ τὰ ὀνόματα σὲ -ήλ, ποὺ τὰ περισσότερα, τροποποιημένα ἢ καὶ τελείως φανταστικά, τὰ φτιάχνει ὁ ἴδιος, ὅπως *Τωβιήλ Γαβαήλ Γαβιήλ Ἀσιήλ Ἀναήλ Ἀνανιήλ 'Ραγουνήλ* καὶ ἄλλα τέτοια (1,1· 21· 3,7· 16· 4,1· κλπ.). μερικὰ εἶναι στὴ Βίβλο ὑπαρκτὰ χωρὶς τὸ -ήλ, ὅπως *Τωβίας Ἀνανίας* κλπ.. ἔτσι καὶ τὸ 'Ρεμφάν 'Ρεφάν 'Ραφάν 'Ραφά τὸ ἔκανε 'Ραφαήλ, τὸ ὁποῖο ἄλλως ἀνευρίσκεται στὴ Βίβλο³. τὸν λέει δὲ *μέγαν 'Ραφαήλ*, ἐπειδὴ, ὅπως προεξήγησα, ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς μεγάλους θεοὺς λεγομένους κατὰ τὰ ἑλληνιστικὰ χρόνια.

Τὰ δαιμόνια ἔχουν εἰδικότητες, ὅπως λ.χ. ὁ *Ἀσμοδαῖος* εἶναι ἀντισυλληπτικὸς γυναικολόγος κι ἐκτελεστὴς τῶν ἀντρῶν ποὺ ἐτοιμάζονται νὰ διακορεῦσουν τὴ γυναῖκα τους, ἐπειδὴ εἶναι ...ἀντεραστὴς των (ἐρωτευμένος μὲ τὴ γυναῖκα τους!) (3,8-9· 6,15). ὁ 'Ραφαήλ εἶναι βέβαια καλὸς θεὸς καὶ *μέγας* καὶ πολὺς καὶ παντοδαπὸς στὶς εἰδικότητες, ἀλλ' εἶναι ἰδιαιτέρως καὶ φαρμακολύτης ἀντιμάγος, ποὺ λύνει μάγια, διορθώνει τὴ γονιμότητα τῶν γυναικῶν, προστατεύει τοὺς ἄντρες κατὰ τὴ συνουσία τους, μὲ τὴ βοήθεια σκευασμάτων μάλιστα, θεραπεύει ὅλες τὶς ἀρρώστιες περίπου σὰν τὴ Χρυσοβαλάντου. δὲν θεραπεύει ποτὲ μὲ τὸ λόγο του, ἀλλὰ μὲ ἀλοιφές καὶ σκονάκια. γίνεσαι μ' αὐτὰ καλὰ, εἴτε τὰ καταπιῇς εἴτε τὰ πασαλειφτῇς, εἴτε θυμιατιστῇς μὲ τὸν καπνὸ τους, εἴτε σὺ εἴτε ἡ πεθερά σου, τὸ ἴδιο κάνει. διότι τὸ σχετικὸ ἱερατεῖο ἔπρεπε καὶ νὰ πουλάῃ. ὁ λόγος ὡς θεραπευτικὸ φάρμακο δὲν μπορεῖ νὰ πωληθῇ, τὰ σκευάσματα ὅμως πωλοῦνται. σὰν τὸ θαυματουργὸ γονιμοποιὸ μῆλο τῆς Χρυσοβαλάντου ἀπὸ τὴ θαυματουργὸ μηλιά της, ποὺ τὸ κουβαλοῦν μὲ νταλίκες ἀπὸ τὴν Ἄρτα, τὸ Βόλο, καὶ ἄλλα μηλοπαραγωγὰ μέρη, καὶ εἶναι τόσο ἀποτελεσματικὸ, ποὺ μπορεῖ νὰ γκαστρῶσῃ καὶ ἄντρα, ἂν τὸ καταπιῇ κατὰ λάθος· σὰν τὸ παῖσιόχωμα, ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ θρησκειώματος τῶν παῖσι-

νῶν κάνουν γεμιστά τὰ σωληνωτά σταυρουδάκια τους, πού, ὅταν ἀπὸ τὴν πολλή χωματοληψία περιχαρακώνονταν ὁ τάφος πολὺ βαθιά, κουβαλοῦσαν ἄλλο μὲ ἀνατρεπόμενα φορητὰ αὐτοκίνητα, γέμιζαν ξανά τὴ χαράδρα, καὶ ἔπαιρνε ὁ κοσμάκης ὅσο ἤθελε ἡ ψυχούλα του γιὰ τὰ πονίδια του καὶ γιὰ νὰ φυλάγεται ἀπὸ κάθε κακό· διότι τὸ παῖσιόχωμα «ὅλα τὰ κακὰ σκορπᾷ»· τὸ τίμιο ξύλο καὶ τὸ ἅγιο φῶς τὰ ἄφησε πολὺ πίσω. αὐτὸ τὸ τοῦ Τωβίτ δὲν εἶναι φῶς ἢ χῶμα ἢ μῆλο, ἀλλὰ τὸ συκώτι καὶ τ' ἄντερα ἑνὸς μεγάλου καὶ φοβεροῦ ψαριοῦ τοῦ Νείλου (ἄρα ἀλεξανδρινὴ παραφιλολογία), πού ὅταν ξηραθῇ, γιὰ νὰ τὸ καῖς, ὅποτε ἀρρωσταίνεις, ἔχοντάς το μέσα σ' ἓνα κουτί στὸ φαρμακεῖο σου ξηρὸ σκονάκι κοπανισμένο στὸ γουδί, ὥστε νὰ μὴ βρομοκοπάῃ καὶ πολὺ, μόλις τὸ θυμιάτιζης, φεύγουν πανικόβλητα ἀπὸ τὸν καπνὸ τοῦ ὅλα τὰ κακοποιὰ δαιμόνια, ἀκόμη κι ὁ ἴδιος ὁ Ἀσμοδαῖος, «ὅπως ἀποφεύγει ὁ διάλογος τὸ θυμιάμα» ἢ τὰ κουνούπια τὸ καιόμενο «φιδάκι» τὸ καλοκαίρι, καὶ πηγαίνουν –τὰ δαιμόνια, ὄχι τὰ κουνούπια– στὰ βουνὰ τῆς Ἑνωμένης Αἰγύπτου (ἄρα πάλι ἀλεξανδρινὴ παραφιλολογία, κι ἄς γίνεται τὸ θυμιάτισμα στὴν Ἀσσυρία ἢ στὴν Περσία τῆς Ἀσίας. ὁ καπνὸς τοῦ θυμιατοῦ μυρίζει Αἴγυπτο καὶ Ἀλεξάνδρεια. ἀλλιῶς δὲν θὰ φευγαν τὰ δαιμόνια, ἀλλὰ κι ἂν ἔφευγαν ἀπὸ τὴ Νινευὴ ἢ τὰ Ἐκβάτανα, στὸν Καύκασο θὰ πηγαινάν καὶ στὰ Ἱμαλῆα, κι ὄχι στὰ βουνὰ τῆς Ἑνωμένης Αἰγύπτου ἢ στὸ Κιλιμάντζαρο). καταλαβαίνουμε ὅτι, ὅταν τοῦ ψαριοῦ τὰ ἄντερα καίγονταν, ἔξεχναν τόσο ἀνυπόφορα, πού τὴ μπόχα του δὲ τὴν ἄντεχαν οὔτε τὰ δαιμόνια οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ Ἀσμοδαῖος, κι ἔφευγαν πανικόβλητα κι ἔπαιρναν τὰ βουνὰ, γιὰ νὰ πάρουν μιὰ καλὴ ἀνάσα. ἐκεῖ στὴν Ἑνωμένη Αἴγυπτο, ὅπου εἶναι καὶ ἡ Θηβαΐδα, μόναζαν καὶ οἱ μοναχοί (ὁ μοναχισμὸς τῆς Αἰγύπτου ἦταν καὶ προχριστιανικὸς), οἱ περιβόητοι ἀββάδες, καὶ τὰ δαιμόνια, πού κι αὐτὰ μὲ τὶς συνεχεῖς θεραπείες, ὅλα ἐκεῖ εἶχαν μαζευτῇ, πείραζαν τοὺς ἀββάδες συνεχῶς, μιὰ καὶ ἤθελαν νὰ ἔχουν μιὰ ἀπασχόλησι. ὑπ' ὅψιν ὅτι καὶ οἱ μέλισσες, ὅταν τὶς καπνίσῃς δὲν τσιμποῦν, ἀλλὰ κάνουν σὰν ζαβλακωμένες. ἔτσι ἐξωπλισμένος κι ὁ Τωβίας μὲ ἀλεξανδρινὴ ψαρόσκονη μπόρεσε νὰ γονιμοποιήσῃ τὴ γυναῖκα του –οὔτε βιάγκρα νὰ ἦταν!–, πού ὁ Ἀσμοδαῖος μέχρι τότε ὄχι μόνο τὴν κρατοῦσε στεῖρα, ἀλλὰ θανάτωσε κι ἑπτὰ ἄντρες τῆς, προτοῦ νὰ προλάβουν νὰ δρᾶσουν ἐπ'αὐτῆς. γι' αὐτὸ κι ὁ Τωβίας ἑπτὰ φορὲς τὴ θυμιάτισε μὲ τὴν ψαρόσκονή του, πού τοῦ προμήθευσε ὁ μέγας Ῥαφαήλ (6,4· 7-9· 16-19). τέτοια σφοδρὴ ἄμυνα χρειάζόταν, γιὰ νὰ τσακιστῇ νὰ φύγῃ ὁ Ἀσμοδαῖος. πολὺ ἄγριος δαίμονας. ἀλλ' ὅταν ὁ μπουρλοτιέρης Τωβίας τὸν κάπνισε ἑπτὰ φορὲς, γκρεμοτσακίστηκε κι αὐτὸς στὰ Αἰγυπτιακὰ βουνὰ τῶν ἀββάδων. κι αὐτὰ ὅλα τὰ σοφὰ τὰ ἔμαθε στὸν Τωβία ὁ μέγας Ῥαφαήλ, πού τὸν εἶχε γλυτώσει πιὸ μπροστὰ κι ἀπὸ ἑ-

ναν παρὰ λίγο πνιγμὸ σὲ ποτάμι ἢ κατασπάραξι τοῦ ἀπὸ ἑνα τεράστιο κι ἀνθρωποφάγο φαρμακευτικὸ ποτάμιο ψάρι.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ εἰκονοῦλες τῶν κατηχητικῶν εἰκονίζουσιν ὡς φύλακα τοῦ παιδιοῦ ποὺ περνάει μιὰ πρόχειρη καὶ χωρὶς κάγκελλο γέφυρα ποταμοῦ τὸν μέγαν 'Ραφαήλ. παπόβγαλτες εἰκόνες· διότι ὁ πάπας 'Ρώμης μαζὶ μὲ τ' ἄλλα παρείσακτα βιβλία ἔχωσε στὸ βιβλικὸ Κανόνα καὶ τὸν Τωβίτ. κι ἔτσι οἱ παπικοὶ ἔχουν κι ἕναν ἄγγελο παραπάνω ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους· καὶ τί ἄγγελο! μέγαν 'Ραφαήλ 'Ρεμφάν 'Υάκινθον 'Νάρκισσον 'Αδωνιν. οἱ «ἀλάθητοι» καὶ «παναγιώτατοι» πάπες 'Ρώμης εἶχαν πάντοτε ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροντα καὶ προτιμήσεις γιὰ παιδιά. ὁ Λέων Γ' ὁ Μέδικος εἶχε τὸν καλλιτέχνη Μιχαήλ 'Αγγελο Μπουοναρρότι· τὸν προστάτευε. αὐτοὶ οἱ δυὸ ἴδρυσαν καὶ τοὺς ἀνηλίκους ἄγγέλους· τ' ἄγγελούδια δηλαδή· ἐκεῖνα ποὺ δὲν φοροῦν οὔτε ἐσώρουχα. ἔτσι τὰ ἤθελαν οἱ πάπες οἱ πάπαροι καὶ οἱ παπάρες τῆς 'Ρώμης. σμήνη ὁλόκληρα ἀπὸ τέτοια ἄγγελούδια κοσμοῦν τὸ Παποστάσιο τῆς 'Ρώμης, τὸ λεγόμενο «'Αγιος Πέτρος». ἐκεῖ ἔκαναν τὴν πρεμιέρα τοὺς τ' ἄγγελούδια. ἡ τέχνη τοῦ Μιχαήλ 'Αντζελο ἀπαθανάτισε τὴ σχέσι τοῦ μὲ τὸ γάιδαρο Λέοντα 'Ρώμης. ἔτσι ὑπογείως κυλίσονται αὐτὰ τὰ δόγματα ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις τῆς 'Αλεξανδρείας στὸν 'Ιουδαῖο τοῦ Τωβίτ, ἀπὸ τὸν 'Αλεξανδρινὸ 'Ιουδαῖο στὸν πάπα 'Ρώμης καὶ τὸν καλλιτέχνη του, ἀπὸ τὸν πάπα 'Ρώμης στὰ κατηχητικά τῆς 'Ορθοδοξίας· σὰ μολυσματικὴ νόσος μὲ ἀόρατα μικρόβια.

'Εκτὸς ἀπὸ τὸ πολὺ προδοτικὸ γεωγραφικὸ μπέρδεμα τοῦ συντάκτου τοῦ Τωβίτ ὑπάρχει ἐξ ἴσου καὶ τὸ ἱστορικὸ - χρονικὸ μπέρδεμα. γράφει· *Καὶ ἦκουσε (Τωβίτ) πρὶν ἢ ἀποθανεῖν αὐτὸν τὴν ἀπώλειαν Νινευή...* (14,15), καὶ ἔζησε μέχρι *ἐκατὸν πεντήκοντα ὀκτὼ ἐτῶν, καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐνδόξως* (14,11), κι ὁ γιὸς του ὁ Τωβίας *ἀπέθανεν ἐτῶν ἐκατὸν εἴκοσιν ἐπτὰ* (14,14). μακρόβιοι πατριάρχες σὰν τοὺς 'Αβραὰμ 'Ισαὰκ καὶ 'Ιακώβ. συνεχῶς κι ἀκαταπαύστως ψεύδεται. κι ἐνῶ λέει ὅτι ζῇ ἐπὶ Σενναχηρίμ καὶ 'Ασορδάν στὴ Νινευὴ τῶν 'Ασσυρίων στὴν ἀσσυριακὴ αἰχμαλωσία τῶν Βορείων 'Ισραηλιτῶν (8^{ος} π.Χ. αἰ.), ξέρεي καὶ τὴν ἐπὶ Ζοροβάβελ 'Εσδρα καὶ Νεεμίου ἐπιστροφὴ τῶν Νοτίων 'Ιουδαίων ἀπὸ τῆ βαβυλώνιο καὶ περσικὴ αἰχμαλωσία (Ε' π.Χ. αἰ.) καὶ τὴν ἀνοικοδόμησι τοῦ ναοῦ καὶ τῶν *'Ιεροσολύμων*· καὶ ἔτσι ἐξελληνισμένη *'Ιεροσόλυμα* λέει τὴν πόλι (13,8-10· 15-17· 27· 14,4), ποὺ δὲν λέγεται ἔτσι στὴν Π. Διαθήκη καὶ μέχρι τὸ 180 π.Χ. ποτέ. κι ὁ ποταμὸς, ὅπου ὁ 'Ραφαήλ σώζει ἀπὸ πνιγμὸ καὶ κατασπάραξι τὸν Τωβία, εἶναι ὁ Τίγρης ποὺ ὅμως βρίσκεται στὴν Αἴγυπτο, δηλαδή εἶναι ὁ Νεῖλος, καὶ τὰ δαιμόνια καταφεύγουν στὰ παρακείμενα ὄρη τῆς 'Ανω Αἰγύπτου (*εἰς τὰ ἀνώτερα Αἰγύπτου*) (8,3). ταλαντοῦχος βλάκας, εὐσεβέστατος εἰδωλολάτρης, ἀδίστακτος ψεύτης.

Τὸ βιβλίον Τωβίτ εἶναι *κοιμὸς* ποὺ ἔκανε κοιλιὰ πρὸς *γιατροσόφι*. προφανῶς τὸ ῥαββινικὸ ἱερατεῖο τῆς Ἀλεξανδρείας μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἀγεροῦ τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν κοιμὸν τοῦ πωλοῦσε καὶ θυμιατίζουμένη ψαρόσκηνη γιὰ τὰ μάγια, τὴν ὁποία διαφημίζει μ' αὐτὸ τὸ κείμενον· ὅπως ὅλα τὰ βιβλία γιὰ τὸν καλόγερο Παῖσιο Ἐξνεπίδην, μέγαν ἅγιο ἐξωπλισμένον μὲ φωτοστέφανο εἰκόνισμα ναὸ τροπάριον θαύματα καὶ συναξάριον, διαφημίζουν ἑβδομο καὶ τὸ παῖσιόχωμα.

Ὁ *κοιμὸς* φαίνεται σ' ἐκτεταμένα κοιμάτια, ὅπου ὁ κατατρεγμένος καὶ βασανισμένος Τωβίτ διεκτραγωδεῖ τὰ πάθη του καὶ τὰ βάσανά του, ὅσα ὑπέφερε ἀπὸ κακοὺς τυράννους ἐπιβούλους καὶ διώκτες τῶν Ἑβραίων· παρ' ὅλο ποὺ ἦταν φίλος καὶ *ἐξάδελφος* τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς αὐτοκρατορίας Ἀχιαχάρου καὶ τὸν εἶχε προσκεκλημένο καὶ στὸ γάμον τοῦ γιοῦ του 7 ἡμέρες, τὸ δὲ ἱερατεῖο, ποὺ συνέταξε αὐτὸ τὸ κείμενον, διαφημίζει καὶ τοὺς ἄλλους κοιμούς, Ἀχιάχαρον καὶ Μανασσῆ, καὶ ἀπρόβλεπτα τὴν Ἰουδίθ καὶ τὴν Ἑσθήρ. προφανῶς τὸ ἱερατεῖο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θαυματουργὸν ψαρόσκηνη, ποὺ τὴν τρέμουν οἱ δαίμονες, ὅπως οἱ ψεῖρες τὴν ψειρόσκηνη, πωλοῦσε καὶ ψυχωφέλιμα βιβλιαράκια - συναξάρια - κοιμούς· ἀκριβῶς ὅπως θεοκάπηλοι καλόγεροι στὰ πανηγύρια πωλοῦν φυλάδες μὲ βίους ἁγίων μαζὶ καὶ καρβουνάκια ἀπὸ κληματόβεργα γιὰ τὸ θυμιατὸ καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ μπιγλιμπιδία καὶ σκευάσματα. ἀνάμεσα στοὺς συνολικὰ ἕξ ἐλληνογλώσσους ἰουδαϊκοὺς κοιμούς (Πτολεμαϊκὰ, Ἀχιάχαρον, Μανασσῆ, Τωβίτ, Ἰουδίθ, Ἑσθήρ) ὁ Τωβίτ εἶναι κοιμβικὸς κοιμὸς, ποὺ διοχετεύει τὸ πελατειακὸ κοινὸ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους κοιμούς. γι' αὐτὸ ἔχει καὶ *γιατροσοφικὴ* κοιλιὰ γιὰ τὸ ἄλογο ἐμπόρευμα. εἶναι δέ, ὅπως εἶπα, καὶ τὸ γλωσσικῶς ἀπλούστερον μὲ μυθιστορικὴ πλοκή. ὁ ἐμπορόπαπας, ποὺ τὸγραψε, μεταξὺ ταλαντούχων ἐπιλέχτηκε ἐπιμελῶς· ἢ ἄλλως ἐπέπλευσε μὲ τὸ τάλαντό του πάνω ἀπ' ὅλους.

Ὁ μυθιστορηματογράφος τοῦ Τωβίτ, ὅταν σκάρωσε τὸ μυθιστόρημά του αὐτό, ἐνσωμάτωσε σ' αὐτὸ καὶ τὴ λίγο παλιότερή του τρίτη προσευχὴ ἀπὸ τὸ *Προσευχητάριον τοῦ Ἰουδαίου*, τὴν *Προσευχὴν εἰς ἀγαλλίασιν*, τὴν ὁποία θὰ ἐξετάσω παρακάτω. καὶ οἱ πέντε προσευχὲς τοῦ Προσευχηταρίου ἐνσωματώθηκαν ἀργότερα στὰ παρείσακτα μυθιστορήματα.

13-14. ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΤΑΣΙ

Οἱ δυὸ τελευταῖοι ἀπὸ τοὺς ἕξ *κομμούς*, *Ίουδιθ* καὶ *Ἐσθήρ*, ἔχουν πρωταγωνίστρια - ἥρωῖδα - τίτλο γυναῖκα καὶ ὄχι πρωταγωνιστὴ - ἥρωα - τίτλο ἄντρα ποὺ νὰ εἶναι ἐξελικτικὴ ἀπόληξι κιναιίδου θεοῦλη θανατωμένου καὶ θρηνουμένου. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι οἱ *Ίουδαῖοι*, ἓνας λαὸς σαφῶς ἀγνότερος καὶ ὁμαλώτερος στὰ σεξουαλικά ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους, ἀκόμη καὶ στοὺς *κομμούς* των, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ ἀποστάτες τῆς Ἀλεξανδρινῆς παροικίας των φθόνησαν καὶ μιμήθηκαν τοὺς εἰδωλολάτρεις συγκατοίκους των, δὲν ἐνιωθαν ἄνετα νὰ ἔχουν πρωταγωνιστὴ κομμοῦ μιὰ βελτιωτικὴ ἔστω τροποποίησι τοῦ κιναιίδου θεοῦλη τύπου *Υακίνθου Ναρκίσσου Ἀδώνιδος Ὁσίριος*· καί, ὁμαλώτεροι ὄντες, αὐθεντικοὶ καὶ βαρβᾶτοι ἄντρες, προτιμοῦσαν γυναῖκα· πεντάμορφη βέβαια στὶς φαντασιώσεις των καὶ ὀλίγον πορνοειδῆ, ἀλλὰ πάντως φύσει καὶ ἔξει θηλυκὴ.

Στὸ γιὰ ποιὸν ἄλλο λόγο προτιμοῦσαν γυναῖκα, θὰ ἐπανέλθω κατὰ τὴν ἐξέτασι τῆς *Ἐσθήρ*. τόσο γιὰ τὸν ψυχολογικὸ λόγο, τὴν προτίμησι θηλυκῆς, ὅσο καὶ γιὰ τὸν ἄλλο λόγο, ποὺ θὰ ἐξετάσω ἔπειτα, συμπεραίνω ὅτι ἡ *Ίουδιθ* καὶ ἡ *Ἐσθήρ*, στὴν ἀλυσίδα τῶν ἰουδαϊκῶν *κομμῶν*, τῆς ὁποίας ἔχουμε μᾶλλον ἐλαχίστους κρίκους, εἶναι οἱ δυὸ ὁψιμώτερες παρόμοιες σωζόμενες ἐξελικτικὲς φάσεις. συνηγοροῦν σ' αὐτὸ καὶ οἱ ἐθνικὲς ἀνάγκες τῶν χρόνων, στοὺς ὁποίους χρονολογῶ τοὺς ἕξ *κομμούς*. ἀπὸ δῶ καὶ πέρα λοιπὸν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ πεντάμορφες, ποὺ ὡς πρωταγωνίστριες θυμίζουν κάπως τὴ *Ζὰν ντ' Ἀρκ*· ὄχι στὴν ἔνοπλη σύρραξι βέβαια, τὴν ἀταίριαστη σὲ γυναῖκα καὶ μάλιστα πεντάμορφη, ἀλλὰ στὴν παρασκηνιακὴ προσφορὰ ὑπηρεσιῶν, σὰν ἐκείνη τῆς *Μάτα Χάρι*. τὸ κάλλος τους καὶ τὰ θέλγητρά τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ ἔθνους. ἀντιβιβλικὸ καὶ πορνικὸ βέβαια, ἀλλὰ φυσιολογικὸ καὶ ὄχι ἀνώμαλο. ὄχι ἡ ἀποκρουστικὴ βορειοευρωπαϊκὴ ἀρσενικὴ ἔνοπλη ἀντρεία τῆς *Ἀμαζόνος Ζὰν ντ' Ἀρκ*. ὁ παρამεσόγειος ἄντρας, *Ίουδαῖος* ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, τὴ γυναῖκα τὴ θέλει σαφῶς θηλυκὴ· ἐπειδὴ κι αὐτὸς εἶναι σαφῶς ἀρσενικός· τὴ θέλει θηλυκὴ ἀκόμη καὶ στὸν πόλεμο τῆς ἐθνικῆς ἐπιβιώσεως. ἡ *Ζὰν ντ' Ἀρκ*, ὅπως διαπλάστηκε στὴν κουλτούρα τοῦλάχιστον, σὲ σύγκρισί μ' αὐτὲς τὶς δυὸ αὐθεντικὲς θηλυκὲς καλλονές, εἶναι πολὺ λεσβία.

Ἀκόμη κι ὁ παγανιστικώτερος ἀπὸ τοὺς ἕξ συντάκτες τῶν ἱσραήθων κομμῶν, ὁ συντάκτης τῶν Πτολεμαϊκῶν, ὅταν στὸ κείμενό του θέλη νὰ ἐξυμνήσῃ πλαγίως σεξουαλικά θέλγητρα, τὰ βυζιά καὶ τὰ μπούτια τῶν γυναικῶν ἐξυμνεῖ ἔτσι, καὶ ὄχι τὰ πισινὰ τῶν νεαρῶν λελέδων, καὶ μάλιστα τὰ δαγκωμένα πισινά, ὅπως γίνεται στοὺς Ἐπιταφίους θρήνους τοῦ Ἀδωνίδος¹. δεύτερος σὲ ἀγνότητα κι ὁμαλότητα σ' αὐτὸ διέκρινα τοὺς Ἑλληνες, οἱ ὁποῖοι καὶ στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη, ὅπου ἀγνοεῖται ὅποιαδήποτε σεξουαλική διαστροφή, καὶ στὰ *Προοίμια* τῶν ἀρχαϊκῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν τοὺς τῶν γεωμετρικῶν χρόνων (*Ὑμνος εἰς Δῆμητρα*, *Ὑμνος εἰς Ἀφροδίτην*) προτιμοῦν κατ' ἀρχὰς ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς πελασγικοὺς καὶ φοινικικοὺς διεστραμμένους λελέδες *Ῥάκινθον Ῥακχον Βάκχον Νάρκισσον Μελικέρτην Ἀδωνιν* μὲ γυναῖκα *Περσεφόνην, Κόρην, Δήμητρος θύγατρα*, κλπ.. δὲν ἀνέχονταν εὐκόλα τὸ ἀνώμαλο. ἀργότερα ὅμως ξέπεσαν κι αὐτοὶ σὲ *Βάκχον Διόνυσον Ἀδωνιν* κλπ.. οἱ Ἰουδαῖοι ἀποδείχτηκαν ἀνθεκτικώτεροι τῶν Ἑλλήνων στὴν ὁμαλότητά τους, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τοὺς στήριζαν ἡ Βίβλος καὶ οἱ προφῆτες.

Κανεῖς ἄλλος λαὸς τῆς γῆς, πλὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἔβαλαν στ' ὀργιαστικὸ αὐτὸ πόστο θηλυκὴ ἢ θηλυκὴ στοὺς ἄλλους λαοὺς λειτουργεῖ μόνον ὡς Μαμὰ τοῦ κιναίδου πάσχοντος καὶ θρηνουμένου θεοῦλη, ὁ ὁποῖος στήν Π. Διαθήκῃ συνηθέστερα λέγεται *τὸ βδέλυγμα* (ἀπὸ τὸ ἡχοποίητο *βδέω* = κλάνω· δηλαδή *βδέλυγμα* = ἔργο τοῦ κόλου, πορδή, ἐργάτης τοῦ κόλου, κίναϊδος, κολόπαιδο· καὶ *βδελύγματα* = κιναιδικὰ ἔργα - ὄργια). γι' αὐτό, νομίζω, κι ὁ θεός, κατὰ τὴν ἐπιχείρησι τῆς διασώσεως τῆς ἀμαρτωλῆς ἀνθρωπότητος ξεκίνησε ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτοὺς λαοὺς, Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνες, ὡς ἀνεκτότερους τῶν ἀμαρτωλῶν, γι' αὐτὸ καὶ τὶς δυὸ Διαθῆκες του (= Συμβόλαια), Παλαιὰ καὶ Καινὴ, τὶς ἔγραψε ἐβραϊστὶ κι ἐλληνιστί. δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ πράγματα τυχαῖα, ὅσο κι ἂν φαίνεται ὅτι προέκυψαν ἀπὸ κοσμοϊστορικὲς συγκυρίες (ἀπεξάρτησι τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, αὐτοκρατορία τοῦ Δαυΐδ, αὐτοκρατορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διεθνὴς ἐξάπλωσι κι ἐπικράτησι τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης). πιστεύω ὅτι οἱ κοσμοϊστορικὲς «συγκυρίες» δρομολογήθηκαν ἀπὸ τὸ θεὸ ὡς προπαρασκευαστικὲς φάσεις τῆς ἐπιλογῆς τῶν δυὸ προειρημένων λαῶν καὶ γλωσσῶν γιὰ τὴν προχώρησι τοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας, χωρὶς νὰ πιστεύω κι ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἦταν ποτὲ ἢ εἶναι τώρα περιούσιος τοῦ θεοῦ. οἱ δυὸ λαοὶ ἦταν οἱ μεταξὺ τυφλῶν μονόφθαλμοι.

13. ΙΟΥΔΙΘ

Τὸ παρείσακτο βιβλίο *Ιουδίθ*, γραμμένο στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὸ Β' μέρος τοῦ ἰουδαϊκοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος» (31 π.Χ. - 37 μ.Χ.) ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου καὶ μᾶλλον ἐπὶ τοῦ δευτέρου (14-37), μαρτυροῦν καὶ χρησιμοποιοῦν οἱ Ἰουστίνος, Ψευδο-Κλήμης Ῥώμης, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Τερτυλλιανός, Ὀριγένης, Μεθόδιος Πατάρων, Εὐσέβιος Καισαρείας, Τίτος Βόστρων, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Διαταγαί, Δίδυμος, Ἀμβρόσιος, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος, Ῥουφῖνος, Αὐγουστίνος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Νεῖλος ἀσκητής, Πασχάλιον Χρονικόν, Ἀνδρέας Κρήτης, Ψευδαθανάσιος, Μιχαήλ Γλυκᾶς, Νεόφυτος ἔγκλειστος, Σούμμα, καὶ Ἀντώνιος Λαρίσσης¹. ὁ Ἱερώνυμος λέει ὅτι ἡ Α' οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀποφάσισε νὰ διαβάζεται ἡ *Ιουδίθ* μαζί με τὰ βιβλία τῶν Ἀγίων Γραφῶν δηλαδὴ νὰ δημοσιεύωνται ἐπ' ἐκκλησίας ὅπως οἱ *Ψαλμοὶ* τὸ *Εὐαγγέλιον* καὶ ὁ *Ἀπόστολος* δὲν ἀληθεύει. ὁ παπικὸς ἐκδότης τοῦ *Κατ' ἀρειανῶν συγγράμματος* τῶν μαθητῶν τοῦ Μ. Ἀθανασίου γιὰ τὴ φράσι *ὁ δὲ θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπός ἐστι*· *τοῦτο γὰρ εἶπεν ἡ Γραφή* παραπέμπει στὸ *Ιουδίθ* 8,16²· εἶναι ὅμως χωρὶς τοῦ Νόμου (231,73). εἶπα στὰ προηγούμενα γι' αὐτὴ τὴ ῥοπή γιὰ ἀπάτη τῶν παπικῶν ἐκδοτῶν, προκειμένου νὰ στηρίξουν τὸ ἀλάθητο τοῦ χαλίφη τῆς Ῥώμης ποὺ ἔκρινε θεόπνευστα κανονικὰ καὶ δημοσιεύσιμα τὰ παρείσακτα βιβλία.

Ιουδίθ καὶ *Ὀλοφέρνης* εἶναι οἱ πρωταγωνισταὶ τοῦ βιβλίου *Ιουδίθ*. νεαρὴ πανόμορφη καὶ πλούσια Ἰουδαία χήρα ἡ *Ιουδίθ*, ἀρχιστράτηγος τοῦ Ναβουχοδονόσορ ὁ *Ὀλοφέρνης* (ἐνῶ κατὰ τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης ἀρχιστράτηγος τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἦταν ὁ Ναβουζαρδάν· ἄλλωστε τὸ β' συνθετικὸ τῶν κυρίων ὀνομάτων *-φέρνης* (*Ἰνταφέρνης* *Ἀρταφέρνης* *Τισσαφέρνης* κλπ.) εἶναι περσικό, ὄχι βαβυλωνιακό). χήρα ἡ πεντάμορφη, γιὰ νὰ κινῆται ἄνετα στὸ σενάριο τοῦ ψεύτικου καὶ αἱματηροῦ εἰδυλλίου ἀρχιστράτηγος ὁ *Ὀλοφέρνης*, γιὰ νὰ ἔχη ὅλη τὴν ἐξουσία ἐπάνω στὴν καλλονή· στὴ φαντασία του τοῦλάχιστο. προσποιητὸ ἐκ μέρους τῆς καλλονῆς τὸ εἰδυλλίό τους, με ἀπόληξι τὴ δολοφονία τοῦ *Ὀλοφέρνης* ἀπὸ τὴν *Ιουδίθ*. μέσα στὴ σκηνὴ - κρεβατοκάμαρά του νύχτα τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι με τὸ

ἴδιο τὸ σπαθί του, ὅπως ὁ Δαυῖδ μέρα μεσημέρι σ' ἓνα ἀπέραντο πεδίο μάχης ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Γολιάθ μὲ τὸ ἴδιο τὸ σπαθί ἐκείνου. θηλυκὸς Δαυῖδ ἢ Ἰουδίθ, ἡ ἡρωίδα τοῦ παραμυθιοῦ, πολὺ ἐπικίνδυνη πεντάμορφη γιὰ κάθε ἀπρόσεκτο ἄντρα. κι ὁ βλάκας ὁ ἀρχιστράτηγος, ὅταν σκοτώθηκε, δὲν εἶχε τοῦλάχιστο τὴν τιμὴ νὰ σκοτωθῇ σὲ μάχη ἀπὸ ἄντρα, ἀλλὰ σκοτώθηκε ἀπὸ γυναῖκα, γιὰ νὰ τὸν περιφρονοῦν οἱ Ἰουδαῖοι αἰωνίως, ὅτι ξεπαστρέφτηκε *ἐν χειρὶ θηλείας*, ὅπως ὁ ἄλλος ἀρχιστράτηγος ὁ Σισάρα ἀπὸ τὸ χέρι τῆς Ἰαήλ, κι ὁ Ἀβιμέλεχ ἐπίσης (Κρ 7,22-31· 10,65-66)· ἐπαίσχυντος θάνατος. τέσσερες φορὲς ἐπαναλαμβάνεται μὲς στὸ παραμῦθι τὸ *ἐν χειρὶ θηλείας* (9,10· 13,15· 15,10· 16,5). ἔτσι τοῦ ἄξιζε, διότι εἶχε καὶ τὸ θράσος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ὑπέροχη ὁμολογία τῆς Μωαβίτισσας 'Ρούθ *Ὁ λαός σου λαός μου καὶ ὁ θεός σου θεός μου* ('Ρθ 2,14), ὅταν ἀποπειράθηκε ν' ἀποπλάνησῃ τὴν ὑπέροχη Ἰουδίθ (11,23). βιβλικώτατος ὁ παραμυθᾶς.

Ιουδίθ θὰ πῇ *Ιουδαία*, ἀκριβέστερα ὑποκοριστικῶς *Ιουδαιοπούλα*, 'Εβραιοπούλα. μ' ἐβραϊκὴ γραφὴ *Ιευδι* = Ἰουδαῖος (Βα 104,7· Ἀν 34,2), *Ιευδε* = Ἰουδαία (γυναίκα καὶ χώρα) (Δδ 32,1· Ψα 49,13· 75,2· Θρ 1,3· Πξ 48,1· 78,1)· *Ιευδιτ* = Ἰουδίθ ('Εβραιοπούλα). ὡς κύριο ὄνομα κοπέλλας μόνο ἐδῶ στὸ ἐξεταζόμενο βιβλίο κι ὡς παρέμβλητο καὶ νόθο στὴ Γένεσι (55,1) ἀπ' ὅπου τὸ ὀβελίζω. διότι εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπῆρξε, πρὶν γεννηθῇ ὁ γιὸς τοῦ Ἰακώβ *Ιούδας*.

Στὰ χωρία 8,1 καὶ 16,6 ἡ Ἰουδίθ λέγεται *θυγάτηρ Μεραρί*, ἐνῶ στὸ 9,2 λέγεται *θυγάτηρ Συμεών*. ὡς *Συμεών* ἐννοεῖται σαφῶς ὁ γιὸς τοῦ Ἰακώβ καὶ πατριάρχης τῆς φυλῆς *Συμεών*, ἐνῶ ὡς *Μεραρί* στὸ μὲν 16,6 ἐννοεῖται μᾶλλον ὁ γενάρχης τοῦ δήμου *Μεραρί* τῆς φυλῆς *Λευὶ*, ἐνῶ στὸ 8,1 φαίνεται μιὰ προσπάθεια θεραπείας τῆς διαφωνίας μὲ τὸ νὰ δείχνεται ὁ *Μεραρί* ὡς ἄμεσος πατέρας της.

Τὸ ἐξελληνισμένο στὴν προφορὰ ὄνομα *Ὀλοφέρνης* εἶναι ἀνεύρετο ὅπουδῆποτε. ἀνευρίσκονται ὅμως τὰ περσικὰ ὀνόματα μὲ τὸ ἴδιο β' συνθετικὸ *Ἰνταφέρνης* ἢ *Ἰνταφρένης*³, *Ἀρταφέρνης* ἢ *Ἀρταφρένης*⁴, καὶ *Τισσαφέρνης*⁵. τὸ *Ὀλοφέρνης* ἀκούγεται κάπως σὰν *Ὀλοθρευτῆς* καὶ *ὀλοφυρμός*. στὸν Πολύβιο ὅμως ἀναφέρεται *Ὀροφέρνης*, βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας ποὺ συμπολέμησε μὲ τὸν τελευταῖο Δαρεῖο ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου⁶. ὁ παραμυθᾶς τῆς Ἰουδίθ, κι ἂν δὲν μποροῦσε νὰ προφέρῃ τὸ *ρῶ*, μποροῦσε ὅπωςδῆποτε νὰ τὸ γράψῃ.

Κατ' ἐξοχὴν τοῦ παραμυθιοῦ *Ιουδίθ* ὁ χρόνος εἶναι χρόνος τῶν παραμυθιῶν καὶ τῶν θρακικῶν καλάντων· «Ὁ Καραϊσκάκης μαζί μὲ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο, τὸν Τσιμισκῆ, τὸν Καρλομάγνο, τὸν Ἀγαμέμνονα, καὶ τὸν Ἀλῆ Μπαμπᾶ ἔτρωγαν παγωτὰ στὸ Πεκίνο». γιὰ νὰ μὴ περδευστοῦμε κι ἐμεῖς, δίνω πρῶτα μιὰ πραγματικὴ χρονολογία· ἡ ἄ-

λωσι τῆς Ἱερουσαλήμ ἐγινε κατὰ τὸ 19^ο ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βαβυλωνίου Ναβουχοδονόσορ (Βα 125,7· 126,1· 7· 127,1). στίς 7-5-19 λοιπὸν ἔφτασε στὴν Ἱερουσαλήμ ὁ *ἀρχιμάγειρος* (= ἀρχιστράτηγος - πρωθυπουργός) τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὁ Ναβουζαρδάν, μπῆκε στὴν ἀλωμένη πόλι, τὴ λεηλάτησε, πυρπόλησε αὐτὴν ὅλη καὶ τὸ ναό της, καὶ ἔσυρε στὴ Βαβυλῶνα αἰχμαλώτους τοὺς Ἰουδαίους (Βα 127,1-4). τὸ βιβλίον Ἰουδίθ ἀρχίζει χρονολογώντας τὸ γεγονός, ποὺ περιγράφει, ὡς ἀκολούθως: *Ἔτους δωδεκάτου τῆς βασιλείας Ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων ἐν Νινευὴ τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ, ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀρφαξάδ, ὃς ἐβασίλευσε Μήδων ἐν Ἐκβατάνοις* (1,1). πρόκειται γιὰ ἓνα πολὺ μεταγενέστερο τσόκαρο ποὺ λέει περίπου ὅτι *Τὸ 1821 ὁ ἐνθρονισμένος στὸ Βερολῖνο αὐτοκράτωρ τῶν Ἀγγλῶν Νικηφόρος Φωκᾶς, κατὰ τὸ δωδέκατο ἔτος τῆς βασιλείας του, ὅταν στὴ Νέα Ὑόρκη βασίλευε ὁ χαλίφης τῶν Ῥώσων Ἀμὴν Νταντά*. μόνο γιὰ τὴν τέτοια χρονολογία του τὸ βιβλίον τῆς Ἰουδίθ, ἀκόμη κι ἂν ἔγραφε τὰ πιὸ σεμνὰ καὶ ἅγια πράγματα, ἔπρεπε ν' ἀπορριφθῇ σὰ βδελυρὸ σκουπίδι τῆς ψευτιᾶς μὲ πολλὴ σιχασιά. δῆτε τώρα τὴ σύγχυσι τῶν λογίων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅσοι δέχτηκαν αὐτὸ τὸ ῥυπαρὸ σκουπίδι ὡς βιβλίον ἀλάθητο θεόπνευστο καὶ κανονικόν. προσπαθοῦν νὰ προσδιορίσουν τὸ χρόνο τοῦ παραμυθιοῦ μαζὶ καὶ μὲ τὸν Ἀσσύριο ἢ Βαβυλώνιο ἢ Μῆδο ἢ Πέρση βασιλέα, τὸν ὁποῖο *κατήσχυεν* ἢ γενναῖα πεντάμορφη Ἰουδίθ, ἢ Ζὰν ντ' Ἀρκ τῆς Ἀνατολῆς. κατὰ τὸν Ὁριγένειον εἶναι ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁ Βαβυλώνιος. κατὰ τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας (στὸ Χρονικόν του) εἶναι ὁ Πέρσης Καμβύσης, τὸν ὁποῖο οἱ Ἑβραῖοι χαρακτηρίζαν ὡς *δεύτερον Ναβουχοδονόσορ* (ψέμμα). αὐτὴ τὴ γνώμη ἐπαναλαμβάνουν τὸ Πασχάλιον Χρονικόν κι ὁ Μιχαὴλ Γλυκᾶς στὸ Χρονικόν του· ἡ γνώμη κυλιέται ἀπὸ Χρονικὸ σὲ Χρονικὸ σὰ γονίδιο. κατὰ τὸν Ψευδαθανάσιο εἶναι ὁ Ναβουχοδονόσορ ὁ Ἀσσύριος, βασιλεὺς ἀνύπαρκτος. στὴ Σούμμα, ποὺ ὡς σωρευτικὴ ἐγκυκλοπαίδεια ἔχει δυὸ ἀντιφατικὰ σχετικὰ λήμματα –*Ιουδήθ*–, κατὰ τὸ ἓνα εἶναι ὁ Πέρσης Ξέρξης, κατὰ τὸ ἄλλο ὁ Πέρσης Καμβύσης. οἱ ἄλλοι ἀρκοῦνται στὸ «Μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸ ἦταν ἓνας βασιλιάς». στὸ κείμενο τοῦ παραμυθιοῦ (3,8) λέγεται ὅτι εἶναι ὁ Ναβουχοδονόσορ τοῦ Αἰ 3,4-14.

Ἡ δὲ ὀνοματολογία στὴν Ἰουδίθ πετάει σὲ χρόνια πανάρχαια ἢ καὶ προϊστορικὰ σὰν πεταλούδα στὰ λουλούδια ἐκτεταμένου λιβαδιοῦ. *Ἀρφαξάδ*· γιὸς τοῦ Σὴμ (Γε 10,2), ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἓνα ἔτος μετὰ τὸν κατακλυσμό, βασιλεὺς τῶν Μήδων στὰ Ἐκβάτανα, σύγχρονος τῆς Ἰουδίθ. ἀκούγεται βέβαια λίγο καὶ σὰν *Ἀρταξέρξης*. *Ῥαγαῦ* (Γε 10,12)· πατέρας τοῦ προπάππου τοῦ Ἀβραάμ (*Ῥαγαῦ, Σερούχ, Ναχώρ, Θάρα, Ἀβραάμ*). *Ἀριώχ* (Γε 17,1)· σύγχρονος τοῦ Ἀβραάμ

καὶ ἀντίπαλός του. *Ίάφεθ* (Γε 7,6)· γιὸς τοῦ Νῶε. *Γοθονιήλ* (Κρ 4,1-6) ὁ πρῶτος κριτὴς τοῦ Ἰσραήλ, 1000 (χίλια) χρόνια ἀρχαιότερος τῆς Ἰουδιθ καὶ σύγχρονός της. *Ὁζίας* (Πα 75,1· 76,15· Ἡσ 8,1)· βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας σύγχρονος τοῦ Ἡσαΐου, 600 χρόνια ἀρχαιότερος τῆς Ἰουδιθ καὶ σύγχρονός της. ἔστω δὲ ὑπ' ὅψιν ὅτι ὅλ' αὐτὰ τὰ πανάρχαια ὀνόματα εἶναι μέσα στὴ Βίβλο ἅπαξ λεγόμενα καὶ διάσημα. πάντως ὁ παραμυθᾶς ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ πρὶν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Νῶε δὲν ψαρεύει ὀνόματα γιὰ τὸ σενάριό του. τὸ τσόκαρο πάτησε 10 φορὲς ὅλο κι ὅλο στὴ ζωὴ του στὴ συναγωγὴ, ἐκεῖ ἄκουσε κατὰ τὴν ἀνάγνωσι τῆς Βίβλου αὐτὰ τὰ ἐντυπωσιακὰ ὀνόματα, καὶ τὰ κράτησε γιὰ τὸ παραμῦθι του. ἂν θέλῃς λ.χ. νὰ γράψῃς κάτι γιὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμο, καλὸ εἶναι νὰ κρατήσῃς τὰ ὀνόματα Κολοκοτρώνης Ἀνδροῦτσος Ὁρλώφ Καραϊσκάκης Ναπολέον Κανάρης Ὑψηλάντης Ῥήγας Οὐάσιγκτων Νικηταρᾶς· ὀνόματα ὀπλαρχηγῶν εἶναι, θὰ σοῦ χρειαστοῦν. μήπως ὁ ἐν λόγω παραμυθᾶς καὶ τὰ ὀνόματα *Ναβουχοδονόσορ Ἀσσύριοι Μῆδοι Ἐκβάτανα* μὲ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν τὰ περιμάζεψε καὶ τὰ κομπόδεσε γιὰ τὸ παραμῦθι του; ἢ μήπως ἤξερε τὸ στελιάρι ὅτι αὐτὰ ἦταν μεταγενέστερα τοῦ Νῶε, τοῦ Ἀρφαξάδ, καὶ τοῦ Ῥαγαῦ;

Ἡ Ἰουδιθ ὡς κείμενο ἔχει τὰ χάλια της. ὅπως στὸ Νο 38,4 ἔτσι κι ἐδῶ στὴν Ἰουδιθ 9,7 καὶ 16,2 ὅλα τὰ χειρόγραφα κι ὅλες οἱ «κριτικὲς» ἐκδόσεις (Ess, Tischendorf, Swete, Rahlfs, καὶ ὁ Μπρατσιώτης) ἔχουν τὴν παρανάγνωσι *συντρίβων πολέμους* ἀντὶ τῆς σωστῆς ἀναγνώσεως *συντρίβων πολεμίους*. «κριτικοί» ἐκδότες τὰ τσόκαρα.

Γιὰ τὸ πεζικὸ τοῦ Ὀλοφέρνηους ὅλα τὰ χειρόγραφα καὶ ὅλες οἱ «κριτικὲς» ἐκδόσεις ἔχουν τὶς τρεῖς πρῶτες φορὲς (1,16· 2,5· 15) ὅτι ἦταν 120.000 ἄντρες, καὶ τὴν τέταρτη (7,2) ὅτι ἦταν 170.000.

Στὸ 1,6 ὅλα τὰ χειρόγραφα κι ὅλες οἱ «κριτικὲς» ἐκδόσεις ἔχουν τὸν *Τίγριν* (ποταμόν), ἐνῶ τὰ μὲν ζῶα εἶναι τὸ ἀρσενικὸ ὁ *τίγρης* τοῦ *τίγρητος* καὶ τὸ θηλυκὸ ἡ *τίγρις* τῆς *τίγρεως*, ὁ δὲ ποταμὸς ἀρσενικὸς ὁ *Τίγρης* τοῦ *Τίγρητος*· καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε ἂν τὸ χοντροκομμένο αὐτὸ λάθος ἦταν τοῦ συγγραφέως ἢ τῶν χειρογράφων καὶ τῶν «κριτικῶν» ἐκδοτῶν μόνον.

Ὅπωςδήποτε ὅμως στὸ 1,6 ὁ βλάκας ὁ συγγραφεὺς μόνο λέει ὅτι ἡ ἐπικράτεια τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἐπεκτάθη καὶ στὶς περιοχὰς Εὐφράτου, Τίγρητος, καὶ Ὑδάσπου. ὁ *Ὑδάσπης* ὅμως εἶναι ποταμὸς τῆς Ἰνδίας (Στράβων 15,1,3· 15,1,17), καὶ μέχρι ἐκεῖ δὲν ἔφτασαν οὔτε ὁ Ναβουχοδονόσορ (Ἀσσυροβαβυλώνιος) οὔτε οἱ Μηδοπέρσες, ἀλλὰ μόνον ὁ Ἀλέξανδρος. τὸ τσόκαρο εἶχε ἀκουστὰ γιὰ κάποιον ποταμὸ *Ὑδάσπην* καὶ τὸν ἔβαλε κι αὐτόν. θὰ ἔβαζε καὶ τὸ Στρυμόνα καὶ τὸν Ἀμαζόνιο, ἂν τοὺς εἶχε ἀκούσει. ὅσο γιὰ τὸ ποιὸς εἶναι ὁ Ναβουχο-

δονόσορ, πού τὸν λέει Ἀσσύριον μὲ ἔδρα τὴ *Νινευή*, καὶ οἱ «κριτικοὶ» μ' ὅλα τὰ σοβαρά τους «συμπεραίνουν» ὅτι ἦταν κάποιος ἄλλος Ἀσσύριος Ναβουχοδονόσορ, πού φαντάστηκαν, λέω ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὸν πολὺν Ναβουχοδονόσορ τὸν Βαβυλώνιο καὶ μοναδικό, διότι τὸν λέει καὶ *βασιλέα πάσης τῆς γῆς*.

Ὁ συγγραφεὺς –ὁ ἀρχαῖος βλάκας– λέει ὅτι ὁ «ἀρχιστράτηγος τοῦ Ναβουχοδονόσορ» *Ὀλοφέρνης*, κατευθυνόμενος ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ πρὸς τὴ Μεσόγειο, πέρασε πρῶτα τὸν Εὐφράτη κι ἔπειτα ἔφτασε στὴ Μεσοποταμία! (2,24).

Ἐνῶ λέει ὅτι στὸ παρελθὸν οἱ Ἰουδαῖοι *ἠχμαλωτεύθησαν εἰς γῆν οὐκ ἰδίαν* (= ὄχι δική τους), ὅτι ὁ ναὸς *ἐγενήθη εἰς ἔδαφος* (= κατεδαφίστηκε), κι ὅτι πολὺ ἀργότερα οἱ Ἰουδαῖοι *ἀνέβησαν ἐκ τῆς διασπορᾶς καὶ κατέσχον τὴν Ἱερουσαλήμ* (5,18-19), ἔπειτα τοποθετεῖ τὴν ἀντιμετώπισι τοῦ Ναβουχοδονόσορ.

Κι ἐνῶ λέει ὅτι *προσφάτως* καὶ *νεωστὶ* οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴ Βαβυλώνιο αἰχμαλωσία, στὸ τέλος ἔχει τὴν Ἰουδίθ νὰ πανηγυρίξῃ θριαμβευτικὰ μπροστὰ στὸ ναό (ὁ ὅποιος ὅμως δὲν εἶχε ἀνοικοδομηθῇ παρὰ μόνο μετὰ 40 χρόνια). λέει ὅ,τι τοῦ σφυρίξῃ ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς ξαμολάει τίς πιὸ χοντρές βλακείες.

Τὸ *δωδέκατον* ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ναβουχοδονόσορ λοιπὸν «ἔγινε τὸ γεγονός» πού περιγράφεται στὴν Ἰουδίθ· δηλαδὴ 7 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωσι καὶ τὸν ἐμπρησμό τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴ βαβυλώνιο αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων. καὶ τελειώνει τὸ βιβλίο τῆς Ἰουδίθ μὲ τὰ λόγια ὅτι μετὰ τὸ κατόρθωμά της *οὐκ ἦν ἔτι ὁ ἐκφοβῶν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰουδίθ* –ἔζησε μέχρι 105 ἐτῶν– *καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὴν ἡμέρας πολλὰς*. ὁ παλαβὸς δὲν ξέρεῖ ὅτι οὔτε ἀντιφάσεις μὲ τὸν ἑαυτό του δὲν πρέπει νὰ ἔχη, ὅταν γράφῃ ἓνα «ἱστορικὸ» βιβλίο. ἐνδιαμέσως ὅμως (4,1-3) τοῦ ξεφεύγει τοῦ βλάκα ὅτι τὸ γεγονός, πού περιγράφει, ἔγινε 80 χρόνια μετὰ τὴν ἄλωσι τῆς Ἱερουσαλήμ, λίγο μετὰ τὴν ἐπάνοδο (*ἀνάβασιν*) ἀπὸ τὴ βαβυλώνιο αἰχμαλωσία καὶ τὴν ἀποπεράτωσι καὶ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ, δηλαδὴ μετὰ 120 χρόνια· ἐφόσον ὁ ναὸς ἀποπερατώθηκε τοῦλάχιστο 40 χρόνια μετὰ τὴν ἐπάνοδο· δηλαδὴ μόνο 50 χρόνια μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Νῶε, καὶ ἀκριβέστερα ἐπὶ *Ἀρφαξάδ!* *Καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ πάντα ὅσα ἐποίησεν Ὀλοφέρνης τοῖς ἔθνεσιν, ὁ ἀρχιστράτηγος Ναβουχοδονόσορ βασιλέως Ἀσσυρίων, ... καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα σφόδρα ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ ναοῦ Κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτῶν, καὶ ἐταράχθησαν. ὅτι προσφάτως ἦσαν ἀναβεβηκότες ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ νεωστὶ πᾶς ὁ λαὸς συνελέλεκτο τῆς Ἰουδαίας, καὶ τὰ σκεύη καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ὁ οἶκος ἐκ τῆς βεβηλώσεως ἡγιασμένα ἦν. χρόνος*

θρακικῶν καλάντων. καὶ ἡ πεντάμορφη Ἰουδίθ ἔζησε ζάπλουτη ἀνύπαντρη καὶ τρισευτυχισμένη χήρα 105 χρόνια στὴν ἀνύπαρκτη παραμυθένια πόλι της *Βαιτυλούα* (ἀκούγεται λίγο καὶ σὰ *Βεθὴλ* ἢ *Βαιθὴλ* στὰ μετὰ Χριστὸν χρόνια, ὅταν ἡ προφορὰ τῶν *αι* καὶ *ε* ταυτίστηκαν) ἀνάμεσα στοὺς ἐλευθέρους εὐκαταστάτους καὶ τρισευτυχισμένους Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι τότε ἀκριβῶς, στὰ 70 τελευταῖα χρόνια τῆς Ἰουδίθ δηλαδή, ἔλιωναν αἰχμάλωτοι δοῦλοι στὴ Βαβυλῶνα. παρὰ ταῦτα ἡ ἐπάνοδος ἀπὸ τὴ βαβυλώνιο αἰχμαλωσία καὶ ἡ ἀνοικοδόμησι τοῦ ναοῦ ἱστοροῦνται ἄλλη μία φορὰ ὡς βαθὺ παρελθὸν λίγο παρακάτω (5, 18-21).

Καὶ τὸ πιὸ τρελλό· ὁ Ναβουχοδονόσορ μετὰ τὴν ἀπόπειρα νὰ κάψῃ τοὺς τρεῖς παῖδες στὸ καμίνι, ἐπειδὴ δὲν τὸν προσκυνοῦσαν σὰ θεό, μπορεῖ νὰ μετανόησε γι' αὐτὸ ποὺ πῆγε νὰ κάνῃ καὶ νὰ ὠμολόγησε πίστι στὸν ἀληθινὸ θεό τους, καὶ μάλιστα σὲ γραπτὸ ἐγκύκλιο διάταγμά του, καὶ νὰ ἔρριξε στὸ καμίνι κι ἔκαψε τοὺς συκοφάντες των, ἀλλὰ κατὰ τὸν παραμυθᾶ τῆς Ἰουδίθ κράτησε τὸ γινάτι του καὶ γι' αὐτὸ ἔστειλε στρατὸ ἐναντίον τῆς Ἰουδαίας, γιὰ νὰ τὴν ἀλώσῃ καὶ νὰ τοὺς ἀλλάξῃ τὴν πίστι καὶ τὸ θεό! (3,8) ἔσπασε ὅμως τὰ μούτρα του στὴ γενναία ἀντίστασι τῆς πεντάμορφης Ἰουδίθ καὶ γύρισε πίσω ἔντρομος καὶ κατησχυμμένος. τί χήρα πιά κι αὐτὴ ἡ πεντάμορφη! λὲς καὶ ἦταν ἡ ἀποτέτεια κάποιου κατασκόπου τῆς ψυχροπολεμικῆς ἐποχῆς Ἀμερικῆς - Ῥωσίας ἀπὸ κεῖνες ποὺ τοὺς ἀκολουθοῦν καὶ πυροβολοῦν μαζί τους. οὔτε ἡ Παναγία ἡ Σκέπη δὲν γλύτωσε ἐν τέλει τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. οὔτε κι ἡ Ἀφροδίτη ἐπίσης γλύτωσε τὸν Πάρι καὶ τοὺς δικούς του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. πιὸ ὁμορφη δηλαδή ἦταν ἡ Ἰουδίθ; γιατί, ὅπως, ὅταν ἡ ὠραία Ἑλένη πῆγε στὰ τείχη νὰ παρακολουθήσῃ τὴ μονομαχία τῶν δυὸ ἀντρῶν της, καὶ τὴν εἶδαν οἱ γέροι Τρῶες, καί, παρ' ὅλα τὰ γηρατεῖά τους, σχολίασαν ἔκθαμβοι τὴν ὁμορφιά της λέγοντας ξεμυαλισμένοι κι αὐτοὶ «Ἀξίζε γι' αὐτὴ τὴ γυναῖκα νὰ πολεμοῦμε ὅλοι καὶ νὰ σκοτωνόμαστε 10 χρόνια τώρα»⁷, ἔτσι καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ὀλοφέρνηους, ὅταν ἀντίκρουσαν τὴν Ἰουδίθ, *ἐθαύμαζον ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτῆς καὶ ἐθαύμαζον καὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπ' αὐτῆς, καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ· 'Τίς καταφρονήσει τοῦ λαοῦ τούτου, ὃς ἔχει ἐν ἑαυτῷ γυναῖκα τοιαύτας;*' (10,19). ἄρα ἡ Ἰουδίθ ἦταν ἡ πιὸ ὁμορφη ἀπ' ὅλας τὰς τοιαύτας. λέτε ὁ παραμυθᾶς νὰ εἶχε διαβάσει καὶ τὴν Ἰλιάδα στὴν Ἀλεξάνδρεια; καὶ σίγουρα εἶπε· «Μόνο οἱ Ἕλληνες δηλαδή;».

Παρ' ὅλο ποὺ ὁ ἀντίπαλος τῆς Ἰουδίθ εἶναι ὁ προϊστάμενος τοῦ ἀρχιστρατήγου Ὀλοφέρνηους βασιλεὺς *Ναβουχοδονόσορ* ὁ Βαβυλώνιος, ἢ ἔστω Ἀσσύριος, ἡ ἴδια στὴ νικητήρια ᾠδὴ της, ποὺ ψάλλει καὶ τυμπανίζει ὡς *ἐξάρχουσα* (=κορυφαία τοῦ χοροῦ) μαζί μὲ τοὺς

συμπολίτες της (16,1-17), όπως ή αδερφή του Μωϋσέως Μαριὰμ μετά τη διάβασι της Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης (Νο 39,1-3), καὶ ἡ Δεβώρα μετά τη συντριβή του Σισάρα (Κρ 7,35-73), ἀναφέρει ὡς ἀντιπάλους της *Πέρσας* καὶ *Μήδους* (16,10), ποὺ ἦταν ἓνα καὶ δυὸ αἰῶνες ἀντιστοιχῶς μεταγενέστεροι τοῦ Ναβουχοδονόσορ.

Ἐφριξαν Πέρσαι τὴν τόλμαν αὐτῆς

καὶ Μῆδοι <διὰ> τὸ θράσος αὐτῆς ἐταράχθησαν.

προφανῶς τὸ παραμῦθι της ὑπέστη πολλές ἐποχιακὲς προσαρμοστικὲς διασκευὲς καὶ ἀνακατασκευές, ποὺ ἡ κάθε μιὰ τοῦ ἄφησε τὰ λείψανά της καὶ τὰ γονιδιά της. ἢ, ὅπως ἀνακάλυψα, ἡ «νικητήριος ᾠδὴ τῆς Ἰουδιθ» προϋπήρξε ὡς πέμπτη ᾠδὴ-προσευχὴ στὸ «Προσευχητάριον τοῦ Ἰουδαίου», γιὰ τὸ ὁποῖο λέω παρακάτω, καὶ ὁ παραμυθᾶς τῆς Ἰουδιθ ἀπλῶς τὸ ἐνσωμάτωσε στὸ παραμῦθι του ἀπροσάρμοστο.

Ὁ ἀτομικὸς ἢ συλλογικὸς παραμυθᾶς τῆς Ἰουδιθ μιμεῖται σὰν πιθανὸς καὶ παπαγάλος τὴ Βίβλο ὅχι μόνο στὸ προειρημένον ἀπομίμημα Δαυὶδ - Ἰουδιθ, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα.

Ἡ ζάπλουτη χήρα εἶχε καὶ μιὰ *ἄβραν* (= ἀρχιδούλη) *ἐφροσῶσαν πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῆς* (8,10), ὅπως εἶχαν καὶ οἱ πατριάρχες Ἀβραὰμ καὶ Ἰωσήφ καὶ ὁ Αἰγύπτιος ὑπουργὸς Πετεφρῆς ἐπιστάτες - διαχειριστὰς δούλους στὴν περιουσία τους καὶ στὸ ἐργοτάξιο τῶν δούλων τους (Γε 20,2-3· 39,1-10· 94,4-7· 112,1). εἶχε δὲ καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Ὁλοφέρνης ἓναν τέτοιο ἀρχιδούλο ἐπιστάτη *ἐφροστηκότα ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ*, τὸν εὐνοῦχο *Βαγῶαν* (12,11· 13· 15). στὴν ἀρχαία γραμματεία ὁποιοσδήποτε εὐνοῦχος ἀρχιδούλος - ἐπιστάτης Πέρσου ἄρχοντας λέγεται πάντοτε *Βαγῶας*, ὥστε νὰ μὴν εἴμαστε σήμερα βέβαιοι ἂν πρόκειται γιὰ κύριο ὄνομα ἢ προσηγορικὸ ποὺ σημαίνει *εὐνοῦχος*⁸.

Γιὰ ὅσα «ἱστορεῖ» ὁ παραμυθᾶς συνηθίζει στὸ τέλος τὴ γιὰ τέτοιες περιπτώσεις βιβλικὴ καταληκτικὴ φράσι *ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης* (14,10).

Στὸ 16,12 θυμᾶται μιὰ πρόστυχη βρισιὰ τοῦ Σαοὺλ στὸ γιό του Ἰωνάθαν (Δδ 39,11), καὶ τὴν ἐπαναλαμβάνει στὴ νικητήρια ᾠδὴ τῆς Ἰουδιθ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ (16,12).

Καὶ σὰ θηλυκὸς πατριάρχης ἡ Ἰουδιθ *ἐγήρασεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἔτη ἑκατὸν πέντε* (16,23). καὶ ὁ παραμυθᾶς λέει ὅτι καὶ στὰ γεράματά της *πολλοὶ ἐπεθύμησαν αὐτήν, καὶ οὐκ ἔγνω ἀνὴρ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀπέθανε Μανασσῆς ὁ ἀνὴρ αὐτῆς* (16,22). τὴν προβάλλει σὰν ἓνα εἶδος *Παναγίας*. ἡ λέξι *Παναγία* ὑπῆρχε καὶ στὴν προχριστιανικὴ εἰδωλολατρικὴ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 500 π.Χ. περίπου, καὶ ἔπειτα ὁ αὐτεννουχισμένος Ὁριγένης τὴν εἰσήγαγε στὴν ὀρολογία τῶν Χριστιανῶν. παρὰ ταῦτα

ὁ Ἀθανάσιος κι ὁ Χρυσόστομος τὴν ἀγνοοῦν. ἐπικράτησε περίπου ἀπὸ τὸ 620 κι ἔπειτα. οἱ ἐλληνόγλωσσοι Ἰουδαῖοι ὅμως πολὺ πιὸ μπροστὰ ἤθελαν νὰ ἔχουν κι αὐτοὶ μιὰ *Παναγία*, σκέπη καὶ ὑπέρμαχο στρατηγὸ τῶν στρατευμάτων τους. τί δηλαδὴ μόνο οἱ ῥῆλληνες; ἰουδαϊκὴ ζήλεια.

Ἡ Ἰουδίθ στὸ βιβλίο τῆς γενεαλογεῖται κιόλας ὅπως οἱ πατριάρχες καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰσραὴλ (8,1· 9,2· 16,6· 16,23), ποὺ γυναῖκες στὴν Π. Διαθήκη –καὶ στὴν Καινὴ βέβαια– δὲν γενεαλογοῦνται ποτὲ καμμία. ἡ γενεαλογία τῆς ἀπὸ τὸν πατριάρχη Συμεὼν μέχρι τὴν ἴδια ἔχει 11 ἐνδιαμέσους, ἐπειδὴ ὁ παραμυθᾶς φαντάζεται ὅτι φτάνουν τόσοι· καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται οὔτε τὸ κενὸ σχεδὸν τῆς μισῆς χιλιετίας, ἀπὸ τὸν Συμεὼν μέχρι τὶς ἡμέρες τοῦ Μωϋσέως· δὲν σκαλώνω στὸ ὅτι καὶ τὰ μετὰ τὸ Μωϋσῆ εἶναι τῆς φαντασίας του. καί, ὅπως τὴ φτιάχνει, εἶναι σὰ νὰ γέννησε ὁ καθένας τὸν σχετικὸ γιό του κατὰ μέσον ὅρο στὰ 130 του χρόνια. *Ἰσραὴλ <Συμεὼν> Σαρασαδαῖ Σαλαμιήλ Ναθαναήλ Ἐλιάβ Χελκίας Ἥλιον Ἐλκίας Ὁζιήλ Ἰωσήφ Ὡξ Μεραρί Ἰουδίθ*. κι αὐτὸ τὸ *Χελκίας - Ἐλκίας* μοῦ φαίνεται διττογραφία, μὲ τὸ *Ἥλιον* ἀνάμεσά τους σφῆνα· κάποιος μεταγενέστερος κατὰλαβε ὅτι πρέπει ν' αὐξήσῃ λίγο τὰ ὀνόματα. ἀπὸ τὰ ἐνδιάμεσα πρόσωπα μόνο δύο εἶναι πραγματικά· ὁ ἐπὶ Μωϋσέως Σαλαμιήλ, δήμαρχος ἐνὸς δήμου τῆς φυλῆς Συμεὼν, κι ὁ πατέρας τοῦ Σουρισαδαῖ (ὅχι Σαρασαδαῖ), οἱ ὁποῖοι καὶ ἀναγράφονται στὴ Βίβλο, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ δήμαρχοι καὶ φύλαρχοι καὶ γενάρχες φυλῶν καὶ δήμων (No 173,8· 175,9· 188,25· 30· 196,7). τὰ ἄλλα ὅλα εἶναι μόνο τῆς φαντασίας τοῦ παραμυθᾶ, ὅπως καὶ ἡ Ἰουδίθ.

Ἡ φανταστικὴ Ἰουδίθ ἐπιλέχτηκε ὡς πρωταγωνίστρια τοῦ φερωνύμου βιβλίου τῆς, ἐπειδὴ ἔσφαξε ἡ ἀτρόμητη ἐκδικήτρια τὸν αἰσχροὺ Ὀλοφέρνη, ποὺ τὴν κύτταζε λάγνα κι ἐτοιμαζόταν νὰ τὴν ἀνεβῇ, μοιάζοντας ἡ ἀτρόμητη σ' αὐτὸ τὸν ἀπώτερο πατέρα τῆς Συμεὼν τὸν πατριάρχη, ὁ ὁποῖος, ὅταν ὁ ἡγεμόνας τῶν Εὐαίων Συχεμ ἀποπλάνησε καὶ ἐκπαρθένευσε τὴν ἀδερφή του Δίνα, τὴν κόρη τοῦ Ἰακώβ, πῆγε μαζί μὲ τὸ Λευὶ σὲ κατάλληλη εὐκαιρία καὶ κατέσφαξαν κι αὐτὸν καὶ ὅλη τὴν πόλι του (Γε 78,1-39). ὁ Ἰακώβ ὁ πατέρας τους βέβαια κι ὁ συντάκτης τῆς Γενέσεως Μωϋσῆς βλέπουν τὸ γεγονὸς μὲ ἐντελῶς ἄλλο μάτι, καὶ ὅχι ὅπως ὁ «ἀγανακτισμένος» παραμυθᾶς τῆς Ἰουδίθ, ποὺ πνέει μένεα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ «βιάζονται» κι ἐκπαρθενεύουν τὶς ἁθῶες Ἐβραιοποῦλες, καὶ θέλουν σκότωμα ὅπως ὁ τοῦτο σχεδιάζων Ὀλοφέρνης. αὐτὴ τὴν ὀργή του ὁ καταπιεσμένος Ἀλεξανδρεὺς Ἰουδαῖος, ποὺ ἐκφράζεται μέσῳ τῆς πρωταγωνιστρίας τοῦ Ἰουδίθ, τὴν ἐκδηλώνει στὴν προσευχή τῆς ποὺ συντάσσει ὁ ἴδιος· *Κύριε ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου Συμεὼν, ᾧ ἔδωκας ἐν χειρὶ ῥομφαίαν εἰς ἐκδίκη-*

σιν ἄλλογενῶν, οἱ ἔλυσαν μήτραν παρθένου εἰς μίasma καὶ ἐγύμνωσαν μηρόν εἰς αἰσχύνην καὶ ἐβεβήλωσαν μήτραν εἰς ὄνειδος· κλπ. (9,2).

Κι ἓνα ἐν παρόδῳ σχόλιό μου. τὰ λάγνα βλέμματα τοῦ ἐρεθισμένου Ὀλοφέρνης στὴν πανόμορφη καὶ καλλωπισμένη Ἰουδίθ, ποὺ τὸν ἐπισκεπτόταν νύχτα στὴ σκηνή - κρεβατοκάμαρά του ἐπὶ πολλές ἡμέρες κάθε βράδυ καὶ τοῦ κουνιόταν κιόλας, στὴν πολύγαμη Π. Διαθήκη μὲ τὸ φυσικὸ γάμο καὶ τὶς ἀπεριόριστες παλλακίδες δὲν ἦταν κάτι τὸ ἀνήθικο. καὶ οἱ Ἑβραῖοι, βάσει τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου, τὶς κόρες τῶν ἡττημένων κι ἐξωντωμένων ἀντιπάλων τους, ὅσες ἦταν παρθένες, τὶς μοιράζονταν γιὰ παλλακίδες των, κι ἀφοῦ τὶς περνοῦσαν πρῶτα ἀπὸ μιὰ ἐξαγνιστικὴ καὶ ὑγειονομικὴ ἐφταήμερη ἢ καὶ τριακονθήμερη καραντίνα, μὲ καθημερινὰ λουτρὰ καὶ ὁλόσωμο ξύρισμα, ἔπειτα τὶς διακόρευαν ὡς δικές των, ἐνῶ τὶς ἄλλες τὶς σκότωναν ὅπως καὶ ὅλους τοὺς ἄντρες (No 239,1-8· 240,12· Δε 5,440-5). ὁ Ὀλοφέρνης ἀπέναντι στὴν ἐλεύθερη χήρα Ἰουδίθ, ποὺ τοῦ κουνοῦσε καὶ τὴν οὐρὰ της ἀνεπιφύλακτα, ὑπῆρξε ἀγνὸς σωστὸς καὶ δίκαιος καὶ ἀρκετὰ συνεσταλμένος, περισσότερο ἀπ' ὅποιονδήποτε εὐσεβέστατο καὶ δικαιοτάτο Ἑβραῖο. διότι οἱ Ἑβραῖοι, πάντοτε κατὰ τὸν μωσαϊκὸ νόμο, τὶς παντρεμένες καὶ τὶς χῆρες τὶς ἔσφαζαν. πηδοῦσαν μόνο τὶς παρθένες, ποὺ δὲν ἤξεραν νὰ τοὺς δασκαλέψουν διδάσκοντάς τους διαστροφές. ὑπέροχος νόμος καὶ ὄντως θεόπνευστος γιὰ κείνη τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ καὶ γε κατὰ τὴ δική μου ἐρμηνευτικὴ ἄποψι. στὴν περίπτωσι Ὀλοφέρνης καὶ Ἰουδίθ ἀνήθικη εἶναι μόνο ἡ συμπεριφορὰ τῆς Ἰουδίθ, καὶ πολὺ ἀνήθικη. τὸ ἄτομο ποὺ σὲ μιὰ σεξουαλικὴ προσέγγισι ὑποκρίνεται καὶ μόνο προσποιεῖται τὸν ἢ τὴν ἐρωτευμένη, χωρὶς νὰ εἶναι, ἀλλ' ἔχει ἓνα σκοπὸ κακὸ γιὰ τὸν ἄλλο κι ἀποβλέπει σὲ κάποια πρόσκαιρη ἐκμετάλλευσι χωρὶς καλοσύνη, ἐδῶ τὴ δολοφονία, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ σεξουαλικὸ ἔρωτα ὡς δόλωμα μόνο, αὐτὸ τὸ ἄτομο εἶναι τὸ ἀνήθικο καὶ πρόστυχο. ἢ Ἰουδίθ καταπατεῖ ἀναιδῶς τὸ μωσαϊκὸ Νόμο.

Περνώντας ἀπὸ πάροδο σὲ πάροδο, θέλω νὰ σημειώσω ἐδῶ, πάλι ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ σεξουαλικὴ ἠθικὴ τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ὅποιονδήποτε ἄλλου λαοῦ τῆς προχριστιανικῆς ἀρχαιότητος.

Στὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη, ποὺ σὲ ἠθικότητα ἐρχονται δεύτερα μετὰ τὴν Π. Διαθήκη, ὅταν οἱ πολιορκηταὶ τῆς Τροίας Ἀχαιοί, κουρασμένοι ἀπὸ τὸ δεκαετὴ πόλεμο μακριὰ ἀπὸ τὰ σπίτια τους, ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ἀνακτές των, νὰ τὰ παρατήσουν, χωρὶς νὰ κυριεύσουν τὴν Τροία, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ ἄλλοι ἀγορηταί, ποὺ προσπαθοῦν νὰ τοὺς πείσουν νὰ συνεχίσουν τὸν πόλεμο,

δὲν τὰ καταφέρνουν, ὁ σοφὸς καὶ μελιστάλακτος γέρος Νέστωρ τοὺς ἀπευθύνει τῇ μόνῃ πειστικῇ παραίνεσι· «Δὲν θὰ τὰ παρατήσουμε, μέχρι νὰ πηδήξουμε ὅλες τὶς γυναῖκες τῶν Τρώων»⁹. στὸν Ὅμηρο δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοὶ πολεμοῦν, γιὰ νὰ πηδήξουν τὶς γυναῖκες τῶν ἄλλων, ἐνῶ στὴν Π. Διαθήκῃ οἱ Ἰσραηλῖτες, πολεμοῦν γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους καὶ τὴν ἐλευθερία τους ἀπ' αὐτὴ τὴν κακοήθεια τῶν ἄλλων, ἀλλὰ τὶς ἀγνὲς παρθένες αἰχμάλωτες, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὸν πόλεμο, τὶς περιθάλλουν ἐνσωματώνοντάς τὶς στὴν οἰκογένειά τους. μεγάλη διαφορά. βλέπουμε δὲ στὸν Ὅμηρο ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ λέει ὁ Νέστωρ αὐτὸ κάνουν ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, ποὺ μοιράζονται τὶς αἰχμάλωτες, τὶς ὁποῖες θὰ πηδοῦν, κόρες καὶ γυναῖκες τῶν ἡττημένων, τὶς κοπέλλες ἐκείνων ποὺ σκότωσαν οἱ ἴδιοι. δυὸ πόλεις κατέσφαξε καὶ ῥήμαξε ὁ Ἀχιλλεὺς, γιὰ νὰ πάρῃ παλλακίδα τοῦ τὴν ὁμορφὴ Βρισηΐδα¹⁰. καὶ γιὰ τὴ μοιρασιά τῶν αἰχμαλώτων κοριτσιῶν ἦταν ποὺ φαγώθηκαν σὰν τὶς γάτες ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ προκάλεσαν ὅλες τὶς περιττὲς μάχες οἱ ὁποῖες περιγράφονται στὴν Ἰλιάδα τῶν 50 ἡμερῶν. καὶ στὴν ἄλωσι, ποὺ ἐπιτεύχθηκε λίγο ἔπειτα, ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ γιὸς τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμος πάλι τὸ ἴδιο κάνουν, ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Νέστωρ· παίρνουν τὴν Κασσάνδρα καὶ τὴν Ἀνδρομάχῃ ἀντιστοίχως, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι μοιράζονται γιὰ παλλακίδες ὅλες τὶς κοπέλλες ποὺ αἰχμαλωτίζουσιν¹¹.

Πολὺ χειρότερα, καὶ διάστροφα μάλιστα, γίνονται στὶς δημοκρατίες τῶν ἱστορικῶν χρόνων. ὁ Περικλῆς, ὅταν, ὅπως ἀνέφερα, κυριεῦε τὴν Ἥλιδά καὶ κατασφάζει τοὺς ὁμοεθνεῖς τοῦ κατοίκους της, μαζεῦει ὅλες τὶς γυναῖκες τῶν καὶ τ' ἀνήλικα ἀγόρια τους καὶ τὰ κλείνει ἰσοβίως στ' ἀθηναϊκὰ πορνεῖα θηλέων καὶ ἀρρενῶν, γιὰ νὰ χορτάσουν οἱ «δημοκράτες» Ἀθηναῖοι φτηνὴ πορνεία καὶ ἀρσενοκοιτία μὲ φρέσκο κρέας. καὶ ὁ ἀγράμματος φιλόσοφος Σωκράτης, ποὺ δὲν χόρταινε ἀπὸ τὶς δυὸ ταυτόχρονες γυναῖκες τοῦ καὶ τοὺς μαθητάς του, ποὺ πηδοῦσε, ἐπισκεπτόταν τὸ ἀρρενοπορνεῖο καὶ προτιμοῦσε τὸ πιὸ ὁμορφο καὶ ἀκριβὸ ἀγόρι, τὸν Φαίδωνα. καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐρωτεύτηκε παράφορα καὶ πολὺ ζηλότυπα, ἔβαλε τὸν πλούσιο μαθητὴ τοῦ Κρίτωνα καὶ τοῦ τὸ ἀγόρασε, γιὰ νὰ τὸ ἔχῃ μόνον δικό του καὶ γιὰ πάντα¹². συνεργαζόταν δὲ ὁ Περικλῆς καὶ μὲ τὴ σωματέμπορο Ἀσπασία ἀπὸ τὴ Μίλητο, τὴν προμηθεύτριά του, εἰδοποιώντας τὴν κρυφὰ ποῦ θὰ χτυπήσῃ στρατιωτικῶς, ἐννοεῖται μέσα στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ εἶναι καὶ ἐκεῖνη ἐγκαίρως ἐκεῖ καὶ ν' ἀγοράσῃ τὰ καλλίτερα αἰχμάλωτα κορίτσια, τὶς Ἑλληνοπούλες, γιὰ τὰ μαγαζιά της¹³. ὅσο καὶ ἂν ἡ μαρτυρία αὐτὴ τοῦ Ἀριστοφάνους γιὰ τὴν Ἀσπασία λέγεται σὰ σκωπτικὴ καὶ ἀντιπολιτευτικὴ αἰχμὴ, στὸ εἶδος τῆς ὅπωςδήποτε βγαίνει ἀπὸ μιὰ τρέχουσα πραγματικότητα. οἱ διαβόητοι *μύριοι* τοῦ Ξε-

νοφῶντος, ἐπαγγελματίες πολεμοκάπηλοι καὶ διεστραμμένοι τυχοδιώκτες, ὅταν διασχίζουν τὴ Μ. Ἀσία διαγωνίως, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ συνηθισμένο πλιάτσικο, διενεργοῦν καὶ ἄγριο παιδομάζωμα ἀνηλίκων ἀγοριῶν γιὰ ἀρσενοκοιτία. ἀρπάζουν ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῶν γονέων ἀκόμη καὶ τὰ παιδιὰ ἐκείνων ποὺ τοὺς εὐεργετοῦν καὶ τοὺς ἐξυπηρετοῦν ὡς ὁδηγοὶ καὶ ὁδοδείκτες, τοὺς ὁποίους καὶ κακοποιοῦν καὶ διώχνουν ἢ σκοτώνουν ἀπάνθρωπα μετὰ τὴν ὑπηρεσία τους καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ἀνηλίκων ἀγοριῶν τους, ποὺ τὰ φέρνουν καὶ στὴν Ἑλλάδα, στὰ σπίτια τους. ὁ Ξενοφῶν, ὁ τέως μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ποὺ τὸν εἶχε κι ἐραστή του, ἐπαινεῖ καὶ καλοτυγχίζει τὸν Πλεισθένη καὶ τὸν Ἐπισθένη, ποὺ διέπρεπαν στὸ παιδομάζωμα γιὰ τὸν δεύτερο λέει μὲ πολλὴ ἐκτίμησι ὅτι εἶχε μαζέψει γιὰ τὸν διεστραμμένο ἡδονισμό του ἓνα λόχον ἀνήλικα ἀγόρια¹⁴.

Τέτοια ψυχανώματα αἵσχη δὲν ἔκαναν ποτὲ οἱ βιβλικοὶ Ἰσραηλίτες. ἦταν οἱ πιὸ ἀγνοὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους καὶ μὲ μεγάλη διαφορὰ. τὸ σκεπτικὸ τοῦ μωσαϊκοῦ Νόμου εἶναι ὅτι, μετὰ ἀπὸ μιὰ ἄγρια πολεμικὴ σύρραξι ἄλωσι σφαγὴ, ἀντὶ νὰ ἐπιτέσουν σὰ γῦπες τὰ εἰδωλολατρικὰ ἱερατεῖα καὶ νὰ μαζέψουν τὰ ὄρφανὰ κι ἀθῶα κορίτσια γιὰ ἰσόβια τελεστικὴ πορνεία κι ἐμπορία στοὺς ναοὺς - πορνεία τους, καλλίτερα νὰ τὰ μοιραστοῦν οἱ νικηταὶ καὶ νὰ τὰ ἔχουν παλλακίδες, γυναῖκες ἑνὸς μόνο ἀνδρός, ποὺ θὰ γίνουν καὶ μητέρες καὶ θὰ ἔχουν στὸν ἥλιο μοῖρα ἀσύγκριτα καλλίτερη.

Ἄλλ' ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὶς παρόδους, θέλω ἐν τέλει νὰ πῶ ὅτι καὶ ὁ Ὀλοφέρνης, ἔστω ὁ φανταστικός, ὅπως περιγράφεται, εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πιὸ συνεσταλμένος καὶ νόμιμος καὶ ἀγνός. ὁ παρὰ μὲ τῆς Ἰουδίθ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἄδικος μαζί του, εἶναι καὶ ἀντιβιβλικός. τὰ παρείσακτα βιβλία ἔχουν πολλὴ εἰδωλολατρικὴ ὁσμὴ καὶ κακοήθεια, ἂν κανεῖς τὰ προσέξῃ εὐσυνείδητα καὶ ἀμερόληπτα. εἶναι δὲ κατώτερα καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, ὁ ὁποῖος, ἀγνοώντας τὴν πορνεία καὶ τὸν κιναιδισμό, πλησιάζει στὴ σεξουαλικὴ πρακτικὴ τὴν ἀρχαιότερή του Π. Διαθήκη περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους.

Ἐπειδὴ ὁ συντάκτης τοῦ βιβλίου τῆς Ἰουδίθ ἐξαίρει τὰ κάλλη της καὶ τὸν καλλωπισμὸ της καὶ τὸ ὑπέροχο ντύσιμό της, μιᾶς χήρας μάλιστα ποὺ χήρεψε πρὶν ἀπὸ τρία χρόνια καὶ κάτι καὶ ἦταν ζάπλουτη, γιὰ νὰ μὴ νομίση κανεῖς ὅτι ἦταν «καμμιά ἀπὸ κεῖνες», τονίζει τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ της. διότι πάντοτε οἱ πορνοεῖδεις αἰρέσεις ἔχουν πολὺ ἐγκρατικὴ βιτρίνα· εἶναι τὸ ἀπαραίτητο ἄλλοθι - καμουφλάζ. ἐπάνω στὴν ταράτσα τοῦ παλατιοῦ της εἶχε στήσει μιὰ καλύβα, καὶ ἐκεῖ ἔμενε καὶ κοιμόταν, καὶ φοροῦσε γιδοτρίχινο σάκκο κατὰ σαρκα καὶ νήστευε πολὺ σκληρά, σὰ μιὰ ἀσκήτρια τῆς Θηβαΐδος δηλαδή. ὅταν ὁμως ἀποφάσισε νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα της δελεάζοντας

τὸν ἀρχιστράτηγο τῶν πολιορκητῶν Ὀλοφέρνη μὲ τὰ γυναικεῖα σωματικά της θέλγητρα, μπανιαρίστηκε καλλωπίστηκε ἀρωματίστηκε, φόρεσε τὰ περιλάμπρα καὶ πολυτελέστατα φορέματά της, ποὺ φοροῦσε ὅταν ζοῦσε ὁ ἄντρας της ὁ Μανασσῆς, καὶ τὰ πανάκριβα κοσμήματά της καὶ τὸ γεμάτο ἀστραφτερὰ πετράδια στέμμα της στὰ ὑπέροχα μαλλιά της, πῆρε καὶ τὴ θαλαμηπόλο της ποὺ τῆς κουβαλοῦσε τὰ *καθαρά* ἰουδαϊκὰ φαγητά της, καὶ πῆγε σὰν αὐτόμολος στὴ σκηνὴ τοῦ Ὀλοφέρνου. ἀπ' ὅποιους ἀνάμεσα κι ἂν περνοῦσε, ἀναστάτωνε τὶς σεξουαλικὲς ἐπιθυμίες των, ξεσήκωνε τὴ λαγνεία τους, καὶ ὅλοι ἔκθαμβοι τὴν ἔτρωγαν μὲ τὰ μάτια γουρλωμένα ἐρεθισμένοι. ὁ δὲ Ὀλοφέρνης ἦταν ἄκρως ἐρεθισμένος σεξουαλικά, καὶ μόλις ποὺ συγκρατιόταν. ἐκείνη κοιμήθηκε στὴν πολυτελέστατη σκηνὴ του τέσσερες βραδιές, τὸν ἔκανε νὰ ξελιγωθῇ καὶ νὰ χάσῃ τὰ μυαλά του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, οὔτε κἂν νὰ τὴν ἀγγίξῃ· οὔτε ἀπὸ τὰ φαγητά του ἔτρωγε στὰ ἡγεμονικὰ τραπέζια ποὺ τῆς ἔκανε, ἀλλὰ μόνο ξάπλωνε πολὺ προκλητικὰ στ' ἀνάκλιντρά του κι ἔτρωγε τὰ δικά της *καθαρά* ἰουδαϊκὰ φαγητά κι ἔπινε μέτρια. καὶ μιὰ ποὺ ὅλοι σέβονται σὰ ταμποῦ τὰ τελετουργικὰ καμώματα τῶν ἄλλων, ἐπέτυχε ἀπ' αὐτὸν νὰ βγαίνει κάθε βράδυ μετὰ τὰ μεσάνυχτα στὴν ὕπαιθρο, σ' ἓνα φαράγγι μὲ πηγὴ καὶ νὰ μπανιαρίζεται ἐκεῖ (σὰν τὶς μάγισσες καὶ τὶς νεραίδες τῶν παραμυθιῶν νὰ ποῦμε) καὶ νὰ προσεύχεται γιὰ τὴν ἐπιτυχία της. στὸν ἄκρως ἐρεθισμένο Ὀλοφέρνη ἔδινε ὑπονοούμενες μόνο ὑποσχέσεις παραδόσεώς της στὶς ὀρέξεις του μετὰ τὴ λήξι τῶν τελετουργικῶν της, ὅχι καθόλου ῥητὲς καὶ κατηγορηματικὲς, ὅχι ὅχι. καὶ τὴν τετάρτη νύχτα, ποὺ «κοιμήθηκε» στὸ δωμάτιό του μαζί του, ἀλλ' ὅχι στὸ κρεβάτι του, κι ἐκεῖνος ἦταν τύφλα στὸ μεθύσι, –τότε βρῆκε νὰ μεθύσῃ ὁ βλάκας!– καθὼς κοιμόταν βαθιὰ στὸ κρεβάτι του μὲ τὸ ξίφος του κρεμασμένο στὸ κεφαλάρι τοῦ κρεβατιοῦ, ἐκείνη τὸ πῆρε, κι ἔκοψε μ' αὐτὸ τὸ κεφάλι του, τῶβαλε στὸ σακκούλι τῆς συνοδοῦ δούλης της, κι ἔφυγαν μαζί, τάχα γιὰ τὰ συνηθισμένα πιά μεταμεσονύκτια τελετουργικά της στὸ φαράγγι. ἀλλὰ μπῆκαν τρεχάτες στὴν τειχισμένη πολίχνη τῆς Βαιτυλούα, παρέδωσαν στὴ γερουσία τὸ κεφάλι, καὶ θριαμβολογώντας τὸ κρέμασαν στὸ τεῖχος. τὸ εἶδαν τὸ πρωῒ ὅλα τὰ στρατεύματά του καὶ τράπηκαν σὲ ἄτακτη φυγὴ πανικόβλητα. τρεῖς μῆνες πανηγύριζαν στὴν Ἱερουσαλὴμ ποὺ πῆγε ἡ Ἰουδὶθ ὡς θριαμβεύτρια, κι ἀπὸ τότε μέχρι τὰ 105 χρόνια της ποὺ πέθανε, καὶ πολλὰ χρόνια ἔπειτα, κανεὶς λαὸς τοῦ περιγύρου δὲν τόλμησε νὰ πειράξῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ ζοῦσαν ἥσυχoi καὶ τρισευτυχισμένοι. μόνο ποὺ ἡ σφαγὴ τοῦ Ὀλοφέρνου ἔγινε κατὰ τὸ *δωδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ναβουχοδονόσορ* (1,1), ἐνῶ κατὰ τὸ 19^ο ἔτος του, δηλαδὴ σ' 7 χρόνια, καταστράφηκαν ἡ Ἱερουσαλὴμ

καὶ ὁ ναὸς τῆς καὶ ὅλη ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων καὶ αὐτοὶ ὅλοι σύρθη-
καν αἰχμάλωτοι στὴ Βαβυλωνία (Βα 127,1-13) γιὰ 70 χρόνια. ἡ δὲ
Ἰουδιθ ἀναφέρεται κατ' ἐπανάληψι στὴν ἐπάνοδο τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ
κείνη τὴν αἰχμαλωσία καὶ 140 χρόνια μετὰ τὴν ἐπάνοδο (παραμυθέ-
νιος χρόνος θρακικῶν καλάντων). καὶ πόλι τειχισμένη τῆς Ἰουδαίας
ἄγνωστη στὴν Π. Διαθήκη, σὰν τὴ Βαιτυλούα, εἶναι ἡ πόλι τῆς Στα-
χτοπούτας. καὶ ἂν κάποιος σ' ὅλη αὐτὴ τὴ λάγνα ἱστορία καταπάτησε
τὸ μωσαϊκὸ νόμο, εἶναι μόνο ἡ Ἰουδιθ μὲ τὴν πουτανίστικη συμπερι-
φορὰ τῆς. ψυχοφθόρο ἀνάγνωσμα αὐτὸ τὸ πρόστυχο ἀλεξανδρινὸ βι-
βλίο.

Δίνονται ὅμως στὸ βιβλίο αὐτὸ καὶ δυὸ βέβαιες πληροφορίες.
1) ἀναφέρεται σχεδὸν γιὰ πρώτη φορὰ, τρεῖς φορές μάλιστα, κουνου-
πιέρα (*κωνωπεῖον* 10,21· 13,9· 16,19), ποὺ λίγο μόνο πιὸ μπροστὰ ἀ-
ναφέρεται λατινιστὶ στὸν Ὀράτιο (*conopion*)¹⁵. καὶ 2) μαθαίνουμε ὅ-
τι στὰ χρόνια ἐκεῖνα (14-37 μ.Χ.) οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι γιὰ τὸ
καλὸ τῆς ἐθνότητός των χρησιμοποιοῦσαν πόρνες κατασκόπους δο-
λιοφθορεῖς καὶ δολοφόνους ἀντιπάλων, οἱ ὁποῖες ὡς δόλωμα χρησι-
μοποιοῦσαν τὸ κορμί τους· καὶ τὸ κυριώτερο ὅτι ἡ «θεολογία» καὶ ἡ
«ἠθικὴ» τῶν ἐκεῖ Ἰουδαίων τὸ εὐλογοῦσε αὐτὸ καὶ τὸ προπαγάνδιζε
ἀνάμεσα στὶς Ἑβραῖες ὡς ἡρωϊσμὸ καὶ φιλοπατρία. ὅπως νὰ ποῦμε
καὶ ἡ «θεολογία» καὶ ἡ «χριστιανικὴ ἠθικὴ» τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεο-
λογικῆς Γ. Μαντζαρίδου καὶ τοῦ μητροπολίτου Μεσογαίας Νικολά-
ου Χατζηνικολάου καὶ τοῦ εὐλαβεστάτου καὶ πλουσιωτάτου ψυχιά-
τρου Σταύρου Μπαλογιάννη νομιμοποιοῦν εὐλογοῦν καὶ προπαγαν-
δίζουν στὴν ὀρθόδοξη Ἑλλάδα τὸ φόνο καὶ τὴν ἀνθρωποφαγία ἢ
καννιβαλισμὸ ποὺ στὶς μέρες μας ἐμφανίζεται μὲ τὴ μορφή τῶν «με-
ταμοσχεύσεων» («ὁ θάνατός σου ἢ ζωὴ μου») καὶ τῆς ἐν ἀναισθησίᾳ
τοῦ δότου «δωρεᾶς ὀργάνων» μὲ τὸ ἀποτελεῖωμα τῶν βαριὰ τραυμα-
τισμένων. καὶ ὅπως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης
ὡς διαφημιστὴς τῆς προμήθειας ἀνθρωπίνων ὀργάνων γιὰ τὸν Ἑλλη-
ναμερικανὸ μεταμοσχευτὴ Τζέκη ἐξαπέλυσε διάγγελμα πρὸς τὸν ὀρ-
θόδοξο Ἑλληνικὸ λαό· «Προσευχηθῆτε νὰ βρεθῇ γιὰ μένα δότης»· ὃ
ἐστὶ μεθερμηνευόμενον «Προσευχηθῆτε νὰ τραυματιστῇ βαριὰ τὸ τα-
χύτερο κάποιος, γιὰ νὰ τὸν κατασπαράξουμε καὶ νὰ τοῦ πάρουμε τὰ
ὄργανά του γιὰ μένα». καὶ ὅλοι αὐτοὶ εἶναι πάνω ἀπὸ 60 ἐτῶν, καὶ
ξέρουν πρωτίστως καὶ πολὺ καλὰ ὅτι κανεὶς πάνω ἀπὸ 60 δὲν γίνεται
ποτὲ δότης ὀργάνων, ἢ ἔστω αἵματος ἀναπληρουμένου, ἀλλὰ μόνο
λήπτης, καὶ ὅτι ἀνάγκη λήπτου ἔχουν κυρίως οἱ πάνω ἀπὸ 60 ἐτῶν. τί
ὠραία ἠθικὴ! τί ὠραῖο πρᾶγμα νὰ εὐλογῇ κανεὶς τὰ γένηια του μὲ τὰ
συκώτια νεωτέρων του, χωρὶς νὰ κινδυνεύῃ νὰ τοῦ ζητήσουν νὰ δώ-
σῃ καὶ αὐτός, πρὶν πεθάνῃ, τὰ ὄργανά του ἢ ἔστω αἷμα ποὺ ἀναπλη-

ρώνεται! εύκολα παίρνουν μορφή «εύλογίας» καὶ τὰ στυγερότερα ἐγκλήματα ἀνθρωποκτονίας ἀνθρωποφαγίας καὶ καννιβαλισμοῦ. δίδαγμα τῆς παρεισάκτου Ἰουδίθ αὐτό. ὅσο γιὰ τὴν ὑπόληψι τῶν πορνῶν τύπου Ἰουδίθ, τὸ φερώνυμο διαφημιστικὸ βιβλίο τὶς βεβαίωσε ὅτι ἡ ἐθνικὴ ὑπηρεσία θὰ φροντίσῃ νὰ τὶς διαφημίσῃ κι ὡς ὁμορφες κι ὡς ἄψογες κι ἀπείραχτες - ἀνέγγιχτες καὶ μάλιστα ἀσκητικὲς Ἰουδαῖες, καὶ τόσο εὐσεβεῖς ποὺ δὲν παρέλειψαν οὔτε τὴ βιβλικὴ λεπτομέρεια τοῦ μὴ φαγεῖν *ἀκάθαρτα* ἐδέσματα. τὸ ἐθνικοθηρησκευτικὸ φωτοστέφανο ἦταν σίγουρο. θὰ χόρταιναν πρόκλησι καὶ κουνήματα, ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ ὑπηρεσία κατασκοπείας δολιοφθορῶν καὶ δολοφονιῶν θὰ τὶς χορηγοῦσε πιστοποιητικὸ ὅτι ἔφεραν εἰς πέρας τὴν ἀποστολὴν τους τελείως ἀπείραχτες καὶ μὲ τὸ βρακί τους μέχρι τέλους παντάπασιν ἀθέατο. ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἔμμεση ὑπόδειξι ὅτι κάποιες χῆρες ἰδίως, κάπως ζουμερὲς ἀκόμη, εἶναι ὅ,τι πρέπει γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. στὴν Ἑσθήρ αὐτὸ τὸ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ὅσιο ξέβγαλμα τὸ βλέπουμε πολὺ πιὸ προχωρημένο· ὅτι μπορεῖ καὶ τὴ γυναῖκα του νὰ προσφέρει γι' αὐτὴ τὴ δουλειά ἓνας ἡρωϊκὸς ἐθελοντὴς παντρεμένος ἄντρας. *omnia ad gloriam patriae*. τὸ βιβλίο Ἰουδίθ ἔχει στρατολογικὸ χαρακτῆρα. στρατολογεῖ πάσης κατηγορίας θηλυκὰ γι' αὐτὸ τὸ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἱερὸν καὶ ὑπέρτατον καθήκον. κλασσικὴ διακριτικὴ στρατολογικὴ διαφήμισι.

Ὡς *κομμὸς* τὸ βιβλίο Ἰουδίθ ἔχει πρὸς τὸ τέλος τὴν ἡρωίδα του νὰ μοιράζῃ στὶς θριαμβεύουσες γυναῖκες ὡς κορυφαία τους *θύρσους* (15,12-13). ὁ *θύρσος* ἦταν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐμβλημα τῶν ὀργιαστικῶν *κομμῶν*, ποὺ κρατοῦσαν καὶ κράδαιναν οἱ ὀργιάζουσες μαινάδες, καὶ δὲν εἶχε ποτὲ καμμιά ἄλλη χρῆσι. ἦταν τὰ ὀργιαστικὰ μανουάλια. καὶ ὅλοι φοροῦσαν κατὰ τὸ θρίαμβο στὸ κεφάλι στεφάνια ἀπὸ κλαριὰ ἐλιᾶς. τί δηλαδὴ μόνον οἱ Ἕλληνες; ἰουδαϊκὴ ζήλεια.

14. ΕΣΘΗΡ

Τὸ βιβλίο *Ἑσθήρ*, γραμμένο στὴν Ἀλεξάνδρεια τελευταῖο ἀπὸ τὰ τῆς νήσου Φάρου πρὸς τὰ τέλη τοῦ ἰουδαϊκοῦ «ἀργυροῦ αἰῶνος» ἐπὶ Τιβερίου (14-37) καὶ Καλιγούλα (37-41), μαρτυρεῖ πρῶτος ὁ Ἰώσηπος τὸ 93 μ.Χ. καὶ τὸ ἐνσωματώνει ὁλόκληρο στὴν Ἀρχαιολογία του «μὲ δικά του λόγια» βέβαια, ὥστε ν' ἀποτελῇ τὸ 1/3 τοῦ 11ου βιβλίου τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματός του, χωρὶς νὰ τὸ δέχεται κι ὡς κανονικὸ βιβλίο τῆς Βίβλου. τὸ ξέρεي μόνον ὡς κάποιο ἐβραϊκὸ ἱστορικὸ βιβλίο, ὅπως νὰ ποῦμε καὶ τὰ Μακκαβαϊκά¹. ὁ Ἀκιβά καὶ οἱ ἄλλοι ῥαββῖνοι - πρωτομασορίτες τοῦ βραχυχρονίου ἰουδαϊκοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας, πού ἡγήθηκε τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν δυὸ ἐπαναστάσεων 65 χρόνια 70-135 μ.Χ., δὲν δέχονταν τὴν Ἑσθήρ στὸ Βιβλικὸ Κανόνα, κι αὐτὴ ἢ ἀπόρριψί τους ἱστορεῖται στὸ ταλμουδικὸ βιβλίο *Κύλινδρος*². γι' αὐτὸ καὶ σὲ καμμιά ἀπὸ τὶς ἑξ ἑξαπλικές ἰουδαϊκές ἐλληνόγλωσσες μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης ἢ Ἑσθήρ δὲν ὑπάρχει. δὲν ὑπάρχουν Ἑξαπλᾶ τῆς Ἑσθήρ, ὅπως ὑπάρχουν ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης πλην τοῦ Βαρούχ. ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν φαίνεται ἄσχετο, ἐδῶ εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὸ πῶ· λίγο πρὸ τοῦ 400 ὁ ἐνήλικος (τριαντάρης) Ἑβραῖος, πού ἔγινε Χριστιανὸς κι ἐπίσκοπος, Ἐπιφάνιος Κύπρου, γνώστης τῶν ἰουδαϊκῶν καὶ ῥαββινικῶν πραγμάτων, δὲν γνωρίζει τὴν Ἑσθήρ ὡς βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης, οὔτε τῆς χριστιανικῆς οὔτε τῆς ἐβραϊκῆς. καὶ γράφει ὅτι γιὰ λόγους μνημονικὸς κι ἀσφαλιστικὸς οἱ Ἑβραῖοι τῶν χρόνων του χωρίζαν τὰ 22 βιβλία τῆς Π. Διαθήκης σὲ τέσσερες *πεντατεύχους* καὶ μία *δίτευχον*, ὡς ἑξῆς·

1. *Πρώτη πεντάτευχος νομικῶν βιβλίων· Γε Ἑξ Λε Ἀρ Δε.*
2. *Δευτέρα πεντάτευχος στιχηρῶν βιβλίων· Ἰβ Ψα Πμ Ἐκ Ἀσ.*
3. *Τρίτη πεντάτευχος γραφείων ἢ ἀγιογράφων· Ἰη, Κρ + Ρθ, Α'Β' Πα, Α'Β' Βα, Γ'Δ' Βα.*
4. *Τέταρτη πεντάτευχος προφητικῶν βιβλίων· Δωδεκαπρόφητον, Ἡσ, Ἰε (= Ἰε + Θρ), Ἰζ, Δα.*
5. *Δίτευχος· Ἑσ Νε.*

Σὲ κάποια χειρόγραφα καὶ στίς ἔντυπες ἐκδόσεις τοῦ Ἐπιφανίου μετὰ τὴν Δίτευχον προστέθηκε ἀπὸ μεταγενεστέρους *Ἑσθήρ*, ἀλλά,

για νὰ εἶναι πάλι Δίτευχος καὶ τὰ βιβλία ὅλα 22, συμπτύχθηκαν τὰ δυὸ βιβλία *Ἑσδρας* καὶ *Νεεμίας* σὲ ἓνα· *Ἑσδρας*. ὀβελίζω τὸ *Ἑσθήρ* καὶ ἀποκολλῶ τὰ δυὸ βιβλία. ἡ λέξι *Κεθουβίμ* (= *Κτυβίμ*), ἡ ὁποία διασώθηκε καὶ στὴ νεοελληνικὴ δημοτικὴ γλῶσσα ὡς *Κιτάπια* (= *Βιβλία*), σημαίνει ἀπλῶς *Γραπτὰ* (ἀπὸ τὸ ἠχοποίητο ῥῆμα *κτβ*=*γράφω*) ἢ ὅπως μεταφράζει ὁ Ἐπιφάνιος *Γραφεῖα*, καὶ ὄχι *Ἀγιόγραφα*. τὴ λέξι *Ἀγιόγραφα* πρῶτος ἀναφέρει πάλι ὁ Ἐπιφάνιος καὶ τὴν ἀποδοκιμάζει κιόλας ὡς ἀνακριβῆ· διότι στὴν ἐβραϊκὴ λέξι δὲν περιέχεται ὡς πρῶτο συνθετικὸ τὸ *Ἅγιο*· πουθενὰ λοιπὸν δὲν ἀναφέρει ὁ Ἐπιφάνιος τὴν *Ἑσθήρ* ὡς βιβλίον τῆς ἰουδαϊκῆς Βίβλου, οὔτε τὴ σχετίζει μὲ τὰ *Γραφεῖα* ἢ *Ἀγιόγραφα*, ποὺ ἦταν ἐντελῶς ἄλλα ἀπὸ τὰ ὕστερα καὶ μέχρι σήμερα λεγόμενα ἔτσι³. λίγο μετὰ τὸ 400 ὁ παρασκευαστὴς τῆς λατινικῆς βουλγάτας τοῦ Ἱερωνύμου Ἰουδαῖος ῥαββίνος Βαρανίνα δὲν δεχόταν ἀκόμη τὴν *Ἑσθήρ* στὴ μασσοριτικὴ ἐβραϊκὴ Βίβλο. ὁ Ἱερώνυμος τὴ βρῆκε ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλο, τοῦ ἄρρεσε, καὶ τὴ μετέφρασε ἀφιερώνοντάς τὴν στὴ φιλενάδα του Παῦλα σὰν ἓνα ὠραῖο ἀνάγνωσμα· ὠραῖο γιὰ φιλενάδα. αὐτὰ μέχρι τὸν Ε΄ αἰῶνα· οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχαν στὴ Βίβλο τοὺς τὴν *Ἑσθήρ*.

Ἐπειτα ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἑνταξί τῆς *Ἑσθήρ* στὴ Βίβλο ἀρχίζει μιὰ ἀντίστροφη ῥοή. μετὰ τὸ 600 ὁ ταλμουδιστὴς συντάκτης τῆς Γεμαρὰ τοῦ Κυλίνδρου (*Μεγιλά*), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὴν ἄρνησι τῶν ῥαββίνων τοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας νὰ δεχτοῦν τὴν *Ἑσθήρ* στὴν ἰουδαϊκὴ Βίβλο, ὁ ἴδιος δείχνει ὅτι θεωρεῖ τὴν ἑνταξί τῆς ἀποδεκτῆ. ἡ μεταβολὴ φαίνεται ῥητὴ καὶ στὸν ταλμουδικὸ κατάλογο τοῦ Κανόνος στὴ Γεμαρὰ τοῦ βιβλίου *Ἑσχάτη θύρα* (*Βαβὰ Βαθρά*)⁴, ἡ ὁποία εἶναι νεώτερη τοῦ 600. ἡ μεταβολὴ αὐτὴ πιθανῶς εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς χοντρὲς παραδοσιομανεῖς ῥαββινικὲς ἐκείνες ποὺ τὸ 761 προκάλεσαν τὴν ἀντίδρασι τοῦ κινήματος τῶν Καραϊτῶν (Καραϊμ). ἄλλο τὸ ὅτι ἀνάγονται στὸ συνέδριο τῆς Ἰαμνείας ἢ καὶ στὸν *Ἑσδρα*. καὶ ὁ Ἀγαθάγγελος τοῦ Θεοκλήτου Πολυείδου γράφτηκε τὸ 1750, ἀλλ' ἀνάγεται ψευδῶς στὸ 1279. οὕτως ἢ ἄλλως ἡ *Ἑσθήρ* μετὰ τὸ 650 βρίσκεται μέσα στὸ φωνηεντισμένον πιά μασσοριτικὸ τῆς Βίβλου ὡς βιβλίον *κανονικόν*, ὅπως λέμε οἱ Χριστιανοί. οἱ Ἰουδαῖοι ῥαββίνοι ἀντὶ τοῦ *κανονικοῦ* - *μὴ κανονικοῦ* ἔλεγον τότε τοὺς ὅρους *ἄθικτον* γιὰ τὸ *κανονικόν* καὶ *θιγγανόμενον* γιὰ τὸ *μὴ κανονικόν*, τὰ ὁποῖα ἀπὸ κακὴ μετάφρασι μεταφράσεως κατάντησαν στὴν περίεργη καὶ γελοία διατύπωση *μολύνει τὰ χέρια* (= *κανονικόν*) καὶ *δὲν μολύνει τὰ χέρια* (= *μὴ κανονικόν*). ὁ ἄγνωστος ποὺ θέσπισε τὴν ἀλλόκοτη αὐτὴ ὀρολογία ἤθελε, νομίζω νὰ πῇ *Καθιστᾷ τὰ χέρια ποὺ τὸ πιάνουν καταραμένα ὡς βέβηλα, ποὺ τολμοῦν νὰ πιάσουν βιβλίον θεόπνευστον* (= *κανονικόν*), καὶ *Δὲν καθιστᾷ τὰ χέρια ποὺ τὸ πιάνουν καταραμένα, ὡς μὴ βέβη-*

λα, διότι δὲν εἶναι ἀμαρτωλὴ τόλμη ποὺ πιάνουν βιβλίο μὴ θεόπνευστο (=μὴ κανονικόν). ἐπιτυχέστερα θὰ μπορούσαν οἱ δυὸ ὄροι νὰ διατυπωθοῦν καίει τὰ χέρια (=κανονικόν), καὶ δὲν καίει τὰ χέρια (=μὴ κανονικόν). δὲν ἀποκλείεται «πρώτη πτῶσι τοῦ ντόμινο» σ' αὐτὲς τὶς ἐξελίξεις νὰ ἦταν ἡ ἴδρυσι καὶ κεραυνοβόλος ἐξάπλωσι τοῦ ἰσλάμ, ποὺ καὶ στὴ χριστιανικὴ παράδοσι καὶ γραμματεία ἐπέφερε μεγάλες μεταβολές· τὴ λαϊκὴ παράδοσι βέβαια, ἡ ὁποία ὅμως λειτουργεῖ ὡς γάγγραινα μέχρι σήμερα. ἐπίσης εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι γιὰ τὴν εἰσδοχὴ τῆς Ἑσθῆρ στὴ Βίβλο ἐπηρεάστηκαν ἀπὸ τοὺς παπικοὺς οἱ ὁποῖοι σ' αὐτὸ προσηγήθηκαν τῶν Ἰουδαίων κατὰ δυόμισυ αἰῶνες ἢ καὶ περισσότερο. ἐπισυνέβησαν δὲ γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα καὶ μεγάλες «ἁγίες» πλαστογραφίες ὅχι ἀσυνήθιστες στὰ κλίματα τοῦ χαλίφῃ τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἰουδαίων ῥαββίνων - μασοριτῶν - ταλμουδιστῶν.

Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ξεπεσμένοι σὲ μεγάλη θρησκοληψία, ἔβαλαν ἐν τέλει τὴν ἀπὸ παλιὰ γνωστὴ τους καὶ λαχταριστὴ Ἑσθῆρ στὴ Βίβλο τους γιὰ δύο λόγους· ἐπειδὴ, καθὼς σχετίστηκε μὲ τὴν προϋπάρχουσα ἐορτὴ τῶν Κλήρων (Πουρίμ), ἔγινε ἐφεόρτιο λειτουργικὸ ἀνάγνωσμα κατ' ἀπομίμησι τῶν ἀρχαϊκῶν ἐλληνικῶν *Προοιμίων* (*εἰς Δήμητρα, Ἀπόλλωνα, Ἑρμῆν, Ἀφροδίτην*), καὶ δεύτερον ἐπειδὴ παρηγορεῖ τὸν ἀείποτε κι ἀπανταχοῦ κατατρεγμένο ἢ ἀπαράδεκτο Ἰουδαῖο, τὸν κολακεύει, ἀναφλέγει τὸν ἐθνικισμό του, καὶ συσπειρώνει τὴ φυλὴ. ἀρχικὰ ἐννοοῦνταν σὰ δυὸ βιβλία· «ἡ Βίβλος καὶ ὁ Κύλινδρος τῆς Ἑσθῆρ»· θρησκεία καὶ πατρίδα· τὸ θεοτικὸ βιβλίο καὶ τὸ ἐθνικὸ βιβλίο. ἔπειτα ὅμως (ὑπ' ὅψιν ὅτι τότε ἡ Βίβλος, ἰδίως στὴ λατρεία καὶ πολὺ ὄψιμα, ἦταν ἓνα ῥάφι ἢ ντουλάπι ἢ τεῦχος κυττάρων μὲ 22 ῥόλους - *κυλίνδρους* - *κοντάκια* - *εἰλητάρια* - *volumina*· καὶ πολὺ εὐκόλα ἓνας ῥόλος χωνόταν ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους· ἔτσι μὲ μιὰ ἀπλὴ κίνησι τοῦ χεριοῦ μόνο) ἔπειτα, λέω, ἡ Ἑσθῆρ λόγω τῆς σμικρότητός της ἔναντι τῆς Βίβλου - ἴση μὲ τὸ 1 ἑκατοστὸ της-, σφηνώθηκε σ' αὐτὴ· κι ἐξαγιάστηκε. ἦταν ποὺ ἦταν λαχταριστὴ, πῆρε καὶ τὸ χρῆσμα. ἀνέκαθεν ἄλλωστε οἱ Ἰουδαῖοι ὅσο κανεῖς ἄλλος λαὸς ταυτίζουν τὰ ἐθνικά τους μὲ τὰ θεοτικά τους· γιὰ νὰ μὴν πῶ τώρα ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες τὸ κάνουν αὐτὸ ἐρχόμενοι σ' αὐτὸ δεύτεροι μετὰ τοὺς Ἰουδαίους. τὰ δυὸ αὐτά, γιὰ τοὺς δυὸ λαοὺς εἶναι ἱερά ἐξ ἴσου. πρακτικῶς ἡ μικρὴ σὲ ἔκτασι Ἑσθῆρ ὡς μεμονωμένος παπύρινος κύλινδρος (*volumen*) δὲν ἦταν βιβλίο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ ἐπιβιώσῃ, ἂν δὲν συσσωματωνόταν μ' ἓνα ὀγκωδέστερο βιβλίο. ἀλλὰ κι ὡς ἀποψιλωμένο ἐφεόρτιο λειτουργικὸ ἐγχειρίδιο ἡ Ἑσθῆρ συγκολλήθηκε μὲ ἄλλους τέσσερες μικροὺς κυλίνδρους (*μεγιλῶθ*) καὶ κατὰ τὰ μέσα βυζαντινὰ χρόνια συναποτελέσε τοὺς γνωστοὺς ὡς *Πέντε Κυλίν-*

δρους (ἡ μὲν *Μγλτ* = Ἀμὲς *Μεγιλώθ*) ἦτοι Ἄσμα Ῥούθ Θρήνους Ἐκκλησιαστήν καὶ Ἑσθήρ, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν τότε λειτουργικὴ - ψαλτικὴ διαίρεσι - κατὰτάξι τοῦ μασοριτικοῦ κειμένου ἦταν τὸ μεσαῖο ἀπὸ τὰ τρία μέρη τῶν ὁπίμως λεγομένων *Γραφῶν* ἢ *Γραφείων* (*Κεθουβίμ*) ἢ σήμερα ὀριστικῶς καὶ ἀστόχως Ἀγιογράφων. τὸ τελευταῖο ἀκούγεται καὶ σὰν ἁγιαστούρα. οἱ *Πέντε Μεγιλώθ* ἦταν πολύχρηστα ἀναγνωσματοάρια μεγάλων ἑορτῶν· προχείρου χρήσεως ἐγκόλπια, ἐργαλεῖα. ὅπως παρ' ἡμῖν οἱ παπᾶδες, γιὰ νὰ μὴ σηκώνουν - κουβαλοῦν, μὲ τὸ ἓνα χέρι μάλιστα (τὸ ἄλλο κρατᾷ σταυρὸ ἢ ὑσσωπον ἢ θυμιατὸ) τὸ τεράστιο καὶ βαρύντατο *Εὐχολόγιον*, ἔκαναν ἓνα μικρὸ κι εὐχρηστο ἀπόσπασμά του, τὸ *Μικρὸν Εὐχολόγιον*, ἢ *Ἐργαλεῖο* ὅπως τὸ λὲν χαριέντως, μὲ τίς πολυχρηστότερες ἀκολουθίες, ἢ, γιὰ νὰ μὴ ντύνωνται - ξεντύνωνται κάθε λίγο ὅλο τὸ κοστουμί τῶν ἀμφίων, ἔκαναν ἓνα σβέλτο *Ἐπιτραχήλιον*, σὰν ποδιὰ νοικοκυρᾶς σὲ κουζίνα νὰ ποῦμε, τὸ ὅποιο οἱ ζωγράφοι ἀναδρομικῶς πέρασαν καὶ στὸ λαϊμὸ ἀρχαίων ἱεραρχῶν. ἢ «ἱερὰ παράδοσι» προελαύνει καὶ μὲ τὴν ὀπισθεν. λειτουργικῶς ἢ Ἑσθήρ λεγόταν *Κύλινδρος Ἑσθήρ* (*Μγλ* *Αότρ* = *Μεγιλᾶ Ἑσθήρ*). διότι στὸ μεταξὺ, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες μεγάλες μεταβολές, καὶ ἡ διάταξι τῶν βιβλίων στὴ μασοριτικὴ Βίβλο ἄλλαξε πολὺ κι ἔγινε ψαλτικὴ καὶ παπαδική. καταργήθηκαν οἱ τέσσερες *πεντάτευχοι* καὶ ἡ μία *δίτευχος* ποὺ μαρτυρεῖ ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ υἱοθετήθηκαν οἱ τρεῖς *τάξεις* (*σεδέρ* ἢ καθ' Ἱερώνυμον *ordines*), *Τωρὰ Νεβίμ Κεθουβίμ*, ὅπως εἶναι γνωστὲς ἤδη ἀπὸ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ ἐγγόνου καὶ μεταφραστοῦ τοῦ Σιραχίδου (*Νόμος, Προφῆται, καὶ τὰ ἄλλα Βιβλία*)· (Βιβλία = Κιτάπια = Κεθουβίμ = Κθυβίμ = Γραφαί = Γραφεῖα = Ἀγιόγραφα) προσδιωρίστηκαν ὡς Ἀγιόγραφα ἄλλα βιβλία· καὶ μέσα σ' αὐτὰ προσδιωρίστηκαν καὶ οἱ πολυχρηστότερες *Πέντε Μεγιλώθ* καὶ μέσα σ' αὐτὲς βολεύτηκε ἡ ἐξωβιβλικὴ παγανιστικὴ Ἑσθήρ. τὰ πάνω κάτω. τὸ σήμερα σφζόμενο μασοριτικὸ δὲν εἶναι «τόμος» ἢ «κώδικας» τοῦ συνεχοῦς κειμένου, ἀλλ' ἀναγνωσματοάριον (*lectionarium*) ὅπως τὰ παρ' ἡμῖν ψαλτικά - λειτουργικά τεμάχια - ἀνθολόγια τῆς Κ. Διαθήκης Ἀπόστολος καὶ *Εὐαγγέλιον*, ποὺ κι αὐτὰ ἔχουν τὰ βιβλία μὲ ἄλλη τάξι. τὸ μασοριτικὸ στὸ συνεχές του ῥεπερτόριο δὲν διασώθηκε, ὅπως διασώζονται ἢ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα Π. Διαθήκη καὶ ἡ Κ. Διαθήκη στὸ 61% τῶν χειρογράφων τους.

Εἶναι δύσκολο μέχρι κι ἀδύνατο νὰ προσδιοριστῇ πότε ἀκριβῶς ἄρχισαν οἱ μεταβολὲς αὐτές, ἢ διολίσθησι, καὶ πότε ὠλοκληρώθηκαν, καὶ σὲ ποιά κλίματα προηγήθηκαν καὶ σὲ ποιά ἀκολούθησαν. ὅπως εἶπα, ὁ Ὠριγένης Ἐξαπλᾶ γιὰ τὴν Ἑσθήρ δὲν ἔχει, ἀλλ' ἐμφανίζονται γι' αὐτὴν κάποια Διπλᾶ μόνο, ἦτοι *Ἐβραϊκὸν* - *Ἑβδομήκοντα*.

πιθανῶς δὲν εἶναι ἔργο τοῦ Ὡριγένους, παρ' ὅλο πού ἐντύπως συνεκδίδονται μὲ τὰ Ἑξαπλᾶ, σὰν «προσθήκη 14 σελίδων» μόνο, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε Τετραπλᾶ πού εἶναι τὸ μικρότερο ἀπόσπασμα τῶν Ἑξαπλῶν. προσωπικὰ δὲν πιστεύω ὅτι τὰ Διπλᾶ εἶναι ἔργο τοῦ Ὡριγένους. στὸν κατάλογό του τοῦ Κανόνος ὅμως, τὸν «διασωσμένον» ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἀρειανῶν Εὐσέβιο Καισαρείας, ἐμφανίζεται καὶ ἡ Ἑσθήρ ὡς τελευταία λέξι - φράσι· *Ἑσθήρ Ἑσθήρ*⁵. καὶ στὸν κατάλογο τοῦ Κανόνος τοῦ Ἱερωνύμου, τὸν περιβόητο *Prologus galeatus*⁶, ἡ Ἑσθήρ ἐμφανίζεται πάλι ὡς ἡ τελευταία λέξι - φράσι· *ponus Esther* (= ἔνατον Ἑσθήρ). καὶ ἡ Ἑσθήρ λατινιστὶ ἐκδίδεται μέσα στὴν Π. Διαθήκη. ὄχι πρὶν ἀπὸ τὸν 7^ο αἰῶνα. δὲν πιστεύω ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανε ὁ Ἱερώνυμος. ἦταν ἄλλωστε διαταγὴ τοῦ «ἀλαθήτου» χαλίφη τῆς Ῥώμης ἡ Ἑσθήρ (μαζὶ καὶ μὲ τ' ἄλλα παρείσακτα) νὰ χωθῇ στὴ Βίβλο, καὶ νὰ ἐξαλειφθοῦν ὅλες οἱ σχετικὲς διαφωνίες ἢ ὑποψίες διαφωνῶν. ὅσο γιὰ τὶς κατάσπαρτες μαρτυρίες τῆς Ἑσθήρ τόσο στὰ ἔργα τοῦ Ὡριγένους ὅσο καὶ στὰ τοῦ Ἱερωνύμου, δὲν σημαίνουν τίποτε. ἂν νόμιζε κανεὶς ὅτι, ὅσα βιβλία μαρτυροῦν ὡς θεόπνευστα ὁ Κλήμης κι ὁ Ὡριγένης, εἶναι Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, θὰ τὶς εὐρισκε μὲ περισσότερα ἀπὸ 80 βιβλία τὴν κάθε μία. αὐτοὶ δὲν εἶχαν ξεκαθαρισμένη τὴν ἔννοια τοῦ θεοπνεύστου Κανόνος γιὰ τὰ ῥάφια βιβλίων πού «ἦταν» Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, οὔτε καμμιά συνέπεια, καὶ δέχονταν ὡς θεόπνευστα ἀκόμη καὶ εἰδωλολατρικὰ βιβλία. ὁ δὲ Ἱερώνυμος εἰδικὰ γιὰ τὴν Ἑσθήρ εἶχε μιὰ συμπάθεια πού ἐπεῖχε θέσι παραδοχῆς θεοπνεύστου καὶ κανονικοῦ. καὶ τὸ λέω αὐτό, παρ' ὅλο πού δὲν πιστεύω ὅτι αὐτὸς περιέλαβε στὸν κατάλογό του καὶ τὴν Ἑσθήρ. ἀνεργάτιστοι ἄνθρωποι καὶ οἱ τρεῖς· ὁ δὲ παμπόνηρος Εὐσέβιος ἦταν μεγάλος πλαστογράφος καὶ διαστροφεύς. δὲν τὸ κρύβω δὲ - δὲν κρύβονται πράγματα πού εἶναι ἀδύνατο νὰ κρυβοῦν - ὅτι κἀτι παρόμοιο, ἀλλὰ σὲ πολὺ μικρότερο βαθμό, συμβαίνει μὲ πολλοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς ὅλων τῶν ἀρχαίων χριστιανικῶν γλωσσῶν. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἡ ἔνταξι τῆς Ἑσθήρ στὴ Βίβλο ἔγινε πρῶτα στὴν ἀλεξανδρινὴ ἐκκλησία - ἀλλ' ὄχι καὶ στὸν Ἀθανάσιο -, ἔπειτα στὶς λατινόγλωσσες ἐκκλησίες, κι ἔπειτα στοὺς Ἰουδαίους κατ' ἐπίδρασι τῶν «Χριστιανῶν». ἓνα εἰδωλολατρικὸ κείμενο δὲν θὰ τὸ ἔβαζαν στὴ Βίβλο πρῶτοι οἱ Ἰουδαῖοι. κάθε τί τὸ παγανιστικὸ ἀρχίζει πάντοτε ἀπὸ τὸν ἐλληνορωμαϊκὸ κόσμο, ἀκόμη καὶ τὸν χριστιανισμό, κι ἔπειτα κατευθύνεται πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Τὸ βιβλίον Ἑσθήρ μνημονεύουν καὶ οἱ Χριστιανοί, ὀρθόδοξοι κι αἵρετικοί, Ψευδοκλήμης Ῥώμης, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὡριγένης ἔξω ἀπὸ τὰ Ἑξαπλᾶ του, Εὐσέβιος Καισαρείας, Ἀφραάτης ὁ Σύρος, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ἀμβρόσιος Μεδιο-

λάνου, Ἐφραΐμ ὁ Σύρος, Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς, Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος μοναχός, Αὐγουστῖνος, Ψευδιππόλυτος, Νεῖλος ἀσκητής, Πασχάλιον Χρονικόν, Ψευδαθανάσιος, καὶ Μιχαὴλ Γλυκᾶς⁷· σχετικὰ λίγοι. κριτικώτατος εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ Πασχαλίου Χρονικοῦ, ποὺ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ Ἑσθήρ εἶναι ἀνιστόρητο καὶ ψευδολογικὸ ἀπόκρυφο βιβλίον μετὰ τὸν ἐξῆς συλλογισμόν· *Μαρδοχαῖόν φασί τινες ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις γεγενῆσθαι. οὐ γὰρ ἂν ἐσιώπησε τὰς κατ' αὐτὸν πράξεις ἢ τοῦ Ἑσδρά γραφή, ἥτις τὰ κατὰ τὸν Ἀρταξέρξην ἱστορεῖ καὶ Ἑσδραν καὶ Νεεμίαν ἐκ Βαβυλῶνος ἀνελθούσας καὶ τὰς ἐμφερομένας αὐτῶν πράξεις γεγονέναι.*

Τὸ παραμῦθον Ἑσθήρ παραδίδεται σὲ 5 παραλλαγές· ἑβραϊόγλωσση, ἑλληνόγλωσση Α, ἑλληνόγλωσση Β, ἑλληνόγλωσση τοῦ Ἰωσήπου, καὶ λατινόγλωσση τοῦ Ἱερωνύμου. στὰ χειρόγραφα τῶν Ο' χώθηκε ὡς παρειακτὸ βιβλίον ἢ ἑλληνόγλωσση Β, στὸ μασσοριτικὸ καταχωρίστηκε ἀπὸ μασσορίτες μετὰ τὸ 600 ἢ ἑβραϊόγλωσση, καὶ στὴ βουλγάτα ἔβαλε τὴ λατινόγλωσση ὁ χαλίφης τῆς Ῥώμης, παρ' ὅλο ποὺ ὁ «μεταφραστὴς τῆς» Ἱερωνύμος δὲν τὴ θεωροῦσε βιβλίον κανονικόν.

Ὅλες οἱ παραλλαγές αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ μιὰ μὴ σφωζόμενη σήμερον ἑλληνόγλωσση ἀλεξανδρινὴ παραλλαγή, τῆς ὁποίας πλησιέστερες παραλλαγές ἢ μεταγλωττίσεις - παραλλαγές εἶναι ἡ ἑβραϊόγλωσση καὶ ἡ ἑλληνόγλωσση Α. ἔστω δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ παραμύθια δὲν μεταφράζονται ποτέ· ἀπλῶς στὴν ἄλλη γλῶσσα διασκευάζονται - ἀναπλάθονται. γι' αὐτὸ ὁποιαδήποτε μεταγλώττισί τους εἶναι ἄλλη παραλλαγή· καὶ φυσικὰ γίνονται παραλλαγές - ἀναπλάσεις καὶ στὴ γλῶσσα τοῦ προτύπου.

Οἱ πέντε ἐν λόγῳ παραλλαγές, μετὰ θετὴ καὶ συμβατικὴ «ἀφετηρία» τὴν ἑβραϊόγλωσση, συγκριτικῶς ἔχουν τὰ ἐξῆς μεγέθη·

1. Ἑβραϊόγλωσση	1
2. Ἑλληνόγλωσση Α	0,70
3. Ἑλληνόγλωσση Β	1,10
4. Ἑλληνόγλωσση Ἰωσήπου	0,86
5. Λατινόγλωσση Ἱερωνύμου	1 ἢ 1,10

Ἡ ἑβραϊόγλωσση παραλλαγή εἶναι ἡ πιὸ λιτὴ ἀπέριττη καὶ ἄρτια, ἢ συνεπέστερη ὅλων, ἢ μόνη χωρὶς ἀμετροέπεια, καὶ ἡ ἀπολύτως ἄθρη καὶ ἄθρησκη· μέσα τῆς δὲν ὑπάρχει ἀναφορὰ ἢ μνεῖα ἢ ὑπαινιγμὸς θεοῦ ἢ θεοτικῆς διδασχῆς ἢ θρησκευτικὸ καὶ λατρευτικὸ ἵχνος.

Ἡ ἑλληνόγλωσση Α εἶναι παρὰ λίγο ἄθρη καὶ ἄθρησκη· ἔχει τὶς ἐξῆς δύο φραστικὰς μόνον μνεῖες θεοῦ·

3,20· *Ἡ δὲ Ἑσθήρ ... οὕτω γὰρ ἐνετείλατο αὐτῇ Μαρδοχαῖος, φοβεῖσθαι τὸν θεὸν καὶ ποιεῖν τὰ προστάγματα αὐτοῦ, ...*

17,13' ...Πεσὼν πεσῇ καὶ οὐ μὴ δύνῃ αὐτὸν ἀμύνασθαι, ὅτι θεὸς ζῶν μετ' αὐτοῦ.

καὶ εἶναι κάπως λιγώτερο λιτὴ ἀπὸ τὴν ἑβραϊόγλωση, δὲν εἶναι ἄρτια, ἀλλ' ἔχει χάσματα, δὲν ἔχει πολλὴ συνέπεια, κι ἐμφανίζει κάποια ἀμετροέπεια.

Ἡ ἑλληνόγλωση Β, ποὺ εἶναι ἡ ἐκτενέστερη ὅλων, πῆρε τὴν τέτοια ἔκτασί της ἀπὸ 7 θεοτικῆς καὶ θρησκόληπτες μεγάλες προσθήκες μὲ «προφητικὰ» ὄνειρα καὶ προσευχές. οἱ προσθήκες στὸ τελικὸ σύνολο εἶναι τὸ 36%, τὸ δὲ προϋπάρχον κείμενο τὸ 64%. οἱ 7 προσθήκες, κατὰ τὴ δική μου κοπὴ κεφαλαίων καὶ στιχομετρία, εἶναι τὰ κεφάλαια 1' 6' 9-10' 12' 14' 20' 26-27. οἱ προσθήκες δὲν σφηνώθηκαν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐκτόπισαν καὶ ὑποκατέστησαν προϋπάρχον κείμενο, τὸ ὁποῖο ἐξαφανίστηκε, μᾶλλον τὸ 30% τοῦ ἀρχικοῦ, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ ἐκτάσεώς του ἔναντι τῆς ἑβραϊόγλωσης παραλλαγῆς. διότι αὐτὸ σὲ μερικὰ σημεῖα του ἔχει ἐξάρτησι ἀπὸ τὶς προσθήκες· ἂν δηλαδὴ ἀφαιρεθοῦν οἱ προσθήκες, τὸ ἀρχικὸ ποὺ ἀπομένει δὲν εἶναι ἀκέραιο· σὲ μερικὲς θέσεις του ἔχει κενά. τὸ συμπίλημα ἔχει δυὸ ἐνάρξεις, μία στὸ 1,1 καὶ μία στὸ 2,1· εἶναι πολὺ ἀτζαμήδικο συμπίλημα. ἡ ἑλληνόγλωση Β παραλλαγὴ εἶναι πιθανῶς νεώτερη καὶ τοῦ ἔτους 200, διότι τὴν ἀγνοοῦν ὁ Ἰώσηπος καὶ ὁ Ψευδο-Κλήμης Ῥώμης.

Ἡ ἑλληνόγλωση παραλλαγὴ τοῦ Ἰωσήπου εἶναι λῆψι καὶ περίληψι ἀπὸ τὴν ἑλληνόγλωση Α παραλλαγὴ, πρὶν αὐτὴ συμπιληθῇ μὲ τὴ Β· ἡ ἔκτασί της φτάνει στὸ 0,86 τοῦ ἀρχικοῦ. τὴ χαρακτηρίζουν ὁ γνωστὸς ἰωσήπειος ἐξελληνισμὸς τῶν ξενικῶν ὀνομάτων (Ἑσθῆρα, Ἀμάνης, Θεοδοσίτης ἀντὶ Θάρα, Σαβουχάδας ἀντὶ Βουγαθάν, Ἀδέρος ἀντὶ Ἀδάρ, κλπ.), καὶ ἀπόκρυψι ἢ πλαστογράφησι τῶν ἀπαραδέκτων στοὺς Ἕλληνες καὶ Ῥωμαίους εἰδωλολάτρεις ἰουδαϊκῶν ἀντιλήψεων καὶ ἰδιαιτεροτήτων. πόσο δὲ ψεύτης καὶ σαχλὸς καὶ μπαρουφατζίης εἶναι ὡς «ἱστορικὸς» ὁ Ἰώσηπος φαίνεται γιὰ πολλοστὴ φορὰ κι ἐδῶ ἀπὸ τὸ ἐξῆς· στὸ ἴδιο φύλλο λέει ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἡ Ἑσθῆρ ἦταν κόρη τοῦ βασιλικοῦ γένους, δηλαδὴ Δαυϊδὶς τῆς φυλῆς Ἰούδα (11,185) καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ὁ θεῖος της καὶ ἀδερφὸς τοῦ πατέρα της Μαρδοχαῖος ἦταν ἐκ τῆς Βενιαμίτιδος φυλῆς (11,198). βάλε τον μάγειρα νὰ σοῦ μαγειρέψῃ ὅ,τι δὲν τρώγεται.

Ἡ λατινόγλωση παραλλαγὴ τοῦ Ἰερωνύμου εἶναι μὲν μετάφρασι τοῦ ἑβραϊκοῦ τοῦ Δ' αἰῶνος, ἀλλ' ἔχει καὶ λίγες συμμορφώσεις πρὸς τὴν ἑλληνόγλωση Α παραλλαγὴ καὶ κυρίως ἔχει, ἀλλ' ὅλες μαζὶ συσσωρευμένες στὸ τέλος, τὶς θρησκευτικὲς προσθήκες τῆς ἑλληνόγλωσης Β. κουρελοῦ· ὅλες οἱ παραλλαγὲς εἶναι κουρελοῦδες, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἑλληνόγλωση Β καὶ ἡ λατινόγλωση, οἱ «χριστιανικὲς». φυσικὰ δὲν γνωρίζουμε πόσο κουρελοῦ εἶναι ἡ ἑβραϊόγλωση, διότι

δὲν διασώθηκαν τ' ἀκριβῆ πρότυπά της. δίνω πρώτα ἕναν πίνακα διαφορῶν τῶν δυὸ παραλλαγῶν σὲ ὀνόματα καὶ ἀριθμούς, ὅπου φαίνεται ὅτι τὸ ὑλικὸ ποὺ κατὰ καιροὺς ἀποτελοῦσε τὴν Ἑσθήρ, ζυμωνόταν σὰν πλαστελίνη, ἢ ὅποια τὴ μιὰ διαπλαθόταν σὲ κρίνο, τὴν ἄλλη σὲ γάιδαρο, τὴν ἄλλη σὲ ῥόδα, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

πρόσωπα	ἐλληνικὴ Β	Ἰώσηπος	ἐβραϊκὴ	λατινικὴ
1. ὁ ἥρωας	Μαρδοχαῖος	Μαρδοχαῖος	Μρδκι	Mardochaeus
2. ἡ ἡρωίδα	Ἑσθήρ	Ἑσθήρ, Ἑσθήρα	Αῶτρ/Εδῶε	Esther/Edisa
3. ὁ πατέρας της	Ἀμιναδάβ		Αβι'ιλ	Abihail
4. ὁ βασιλεὺς	Ἀρταξέρξης	Ἀρταξέρξης	Α'συρς	Assuerus
5. ἡ τέως βασίλισσα	Ἀστίν	Ἄστη	Υστι	Vasti
6. οἱ 7 εὐνοῦχοι	Ἀμάν		Μευμν	Mauman
	Βαζάν		Βζτα	Bazatha
	Θάρα		ῥββνα	Harbona
	Βαραζί		Βγτα	Bagtha
	Ζαθολθά		Αβγτα	Abgatha
	Ἀβαταζά		Ζτρ	Zethar
	Θαραβά		Κρχῶ	Charchas
7. οἱ 7 ἄρχοντες	Ἀρχεσαῖος		Κρσνα	Charsena
	Σαρσαθαῖος		Στρ	Sethar
	Μελισέαρ		Ἀδμτα	Admatha
	Μουχαῖος		Τρσις	Tharsis
			Μρῶ	Mares
			Μρῶνα	Marsana
			Μμυκν	Mamuchan
8. ὁ διάβολος	Ἀμάν	Ἀμάνης	Εμν Εμδτα	Aman Amudathi
9. ἡ ἐθνικότης του	Βουγαῖος	Ἀμαληκίτης	Αγγι	Agag
	Μακεδών			
10. ἡ γυναίκα του	Ζωσάρα	Γάζασα	Ζρσ	Zares
11. οἱ 2 συνωμότες	Γαβαθά	Βαγαθῶς	Βγτν	Bagathan
	Θάρα	Θεοδοσίτης ἢ Γαβαταῖος Θεοδέστης	Τρσ	Thares
12. οἱ 10 ἐχθροί	Φαρσαννές		Πρσνδτα	Pharsandatha
	Δελφών		Δλπυν	Delphon
	Φασγά		Αῶπτα	Esphatha
	Φαραδαθά		Πυρτα	Phoratha
	Βαρεά		Αδλια	Adalia
	Σαρβακά		Αριδτα	Aridatha
	Μαρμασιμά		Πρμστα	Phermesta

πρόσωπα	έλληνική Β	Ίώσηπος	έβραϊκή	λατινική
	Ἐρουφάϊος		Αριῶι	Arisai
	Ἀρσαῖος		Αριδι	Aridai
	Ζαβουθαῖος		υ Ιζτα	et Iezatha
13. ὁ πληροφοριοδότης		Βαρνάβαζος		
14. ὁ σύνδεσμος	Ἀχραθαῖος	Ἀχράθεος	Ετκ	Athach
15. ὁ σύμβουλος	Βουγαθάν	Σαβουχάδας	ῥβυνε	Harbona
		Σαβουζάνης		
16. ἡ πόλις	ἡ Σούσα	ἡ Σούσα		(ἡ) Susa
	τὰ Σοῦσα	τὰ Σοῦσα		
17. ὁ μήνας	Ἀδάρ	Ἀδάρ - Ἀδέρος		
18. ἡ ἑορτή	Φρουραί	Φρουραί	Πυρ - Πυριμ	Phur - Phurim

	ἀριθμοί			
19. ὕψος σταυροῦ	50 πήχεις	60 πήχεις	50 πήχεις	50 πήχεις
20. ἀριθμὸς σφαγμένων				
α'. στὰ Σοῦσα	10		10	10
	500	500	500	500
	300	300	300	300
β'. στὶς ἐπαρχίες	15.000	75.000	75.000	75.000

Ὁ Ἰώσηπος βέβαια ἀποφεύγει τοὺς καταλόγους ὀνομάτων, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἀρέσει νὰ κάνη τὴν «Ἱστορία» του ἔγγραφα σεκρέτου. παρ' ὅλ' αὐτὰ σ' ὅλες τὶς παραλλαγές φαίνεται ὅχι μόνο πόσο ἀλλοιώνονται τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ κι ὅτι ἀρκετὲς φορὲς δὲν ὑπάρχουν καὶ τὰ πρόσωπα, ὁπότε καὶ τὸ σενάριο ἀλλάζει. στὴ μιὰ παραλλαγή ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς πρωταγωνιστάς, ὁ Ἀμάν, εἶναι Ἀμαληκίτης, στὴν ἄλλη Ἀμμωνίτης (Ἀραβας), στὴν ἄλλη Ἰδουμαῖος, στὴν ἄλλη Μακεδών· προφανῶς ἐπειδὴ οἱ διαδοχικοὶ συντάκτες - διασκευασταὶ τοῦ βιβλίου σὲ κάθε ἐποχὴ ἄλλο λαὸ ἐνδιαφέρονται νὰ στιγματίσουν καὶ νὰ κάνουν μισητὸ στοὺς ἀναγνώστες (5,1· 20,10· 23,3· 24,5· 14). ὁ Ἀμάν μισεῖ θανάσιμα τὸ Μαρδοχαῖο, στὴ μιὰ παραλλαγή ἐπειδὴ ὁ Μαρδοχαῖος ἐξάρθρωσε μιὰ δολοφονικὴ συνωμοσίαν κατὰ τοῦ βασιλέως, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ἦταν εὐνοούμενοι τοῦ Ἀμάν, στὴν ἄλλη παραλλαγή ἐπειδὴ ὁ ὀρθόδοξος Ἰουδαῖος Μαρδοχαῖος δὲν προσκυνοῦσε τὸν Ἀμάν (1,12-14· 4,1-2). ἡ συνειδητὴ ἢ ἀσυνειδητὴ παραποίηση ὀνομάτων συνεχίζεται καὶ στὶς νεώτερες προτεσταντικὲς εὐρωπαϊκὲς μεταφράσεις μ' ἓναν τρόπο μερικὲς φορὲς γελοῖο. στὸ 23,9 τὸ τελευ-

ταῖο ὄνομα τῶν 10 σφαγέντων ἐπιφανῶν ἐχθρῶν τῶν Ἰουδαίων, ποὺ στὴν ἐβραϊόγλωσση παραλλαγή γράφεται *υ Ιζτα* καὶ στὴ βουλγάτα *et Iezatha*, τὸ γράφουν

Γερμανικὴ	<i>und Wajesatha</i>	Ἀγγλικὴ	<i>and Vajezatha</i>
Ἰσπανικὴ	<i>y Vaizatha</i>	Βάμβας	καὶ τὸν Βαῖεξαθά
Ἰταλικὴ	<i>e Vaizata</i>	χιλιασταί	καὶ τὸν Βαῖεξαθά

δηλαδή τὸ ἐβραϊκὸ *υ* (=καὶ) καὶ τὸ μεταφράζουν ὡς *καὶ* (*und, y, e, and, καὶ*) καὶ τὸ μεταγράφουν σὰν πρώτη συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος ποὺ ἀκολουθεῖ ὡς *Wa-, Va, Ba*. μπουμπουνες μὲ ἀπόψεις. γι' αὐτὸ μὴν ἀπορῇ κανεῖς πῶς ὁ πατέρας τῆς Ἑσθῆρ ἀπὸ Ἀμιναδάβ (3,7· 3,15· 24,10) ἔγινε Ἀβιχαῖλ ἢ *Abihail* ἢ Ἀβιχαῖλ (*Αβι'ιλ*)· εἶναι ἀπλό· ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ μαντήλι βγαίνει περιστέρι κι ἀπὸ τὸ καπέλλο κουνέλι. στὸ 23,16 κατὰ τὴν ἐλληνόγλωσση παραλλαγή οἱ Ἰουδαῖοι στίς ἐπαρχίες ἔσφαξαν 15.000 ἐχθροὺς των, κατὰ τὴν ἐβραϊόγλωσση καὶ λατινóγλωσση 75.000. τὸ 75.000 ἐβραϊστὶ γράφεται *μσε υ σοιῶ αλπ* (=πέντε καὶ ἐβδομήκοντα χιλιάδες) καὶ λατινιστὶ *septuaginta et quinque milia* (=ἐβδομήκοντα καὶ πέντε χιλιάδες), ἐλληνιστὶ ὅμως γράφεται *ἐπτακισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι*, στὰ δὲ χειρόγραφα τὸ α' συνθετικὸ τῆς πρώτης λέξεως γράφεται μερικὲς φορὲς μὲ δυσανάγνωστο βραχυγραφικὸ σύμπλεγμα. αὐτὸ ἐδῶ δείχνει ὅτι ἡ ἐβραϊόγλωσση παραλλαγή τῆς Ἑσθῆρ εἶναι μετάφρασι κάποιας ἐλληνόγλωσσης, ἀπὸ δὲ τὶς σφζόμενες ἐλληνόγλωσσες παραλείφθηκε τὸ δυσανάγνωστο *ἐπτακισ*, ὁπότε ἔμεινε μόνο τὸ *μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι* (=15.000). τὸ νὰ ἔγινε στίς μεταφράσεις τὸ ἀντίστροφο (ἀπὸ ἐβραϊκὰ στὰ ἐλληνικά) εἶναι ἀδύνατο.

Σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ βιβλίου οἱ (σεξουαλικῶς ἀκμαῖοι) πρωταγωνιστὰι τῇ χρονιᾷ ποὺ δροῦν εἶναι σὲ ἡλικία ὁ Μαρδοχαῖος 193 ἐτῶν, ἡ Ἑσθῆρ 125 ἐτῶν, κι ὁ βασιλεὺς ὡς Ἀσσουήρος μὲν 155 ἐτῶν ὡς Ἀρταξέρξης δὲ 290 ἐτῶν. ὁ σταυρὸς ποὺ στήθηκε γιὰ τὸ Μαρδοχαῖο, στὸν ὁποῖο ὅμως σταυρώθηκε ὁ Ἀμάν, κατὰ τὶς ἄλλες παραλλαγὰς εἶχε ὕψος 50 πήχεις (=25 μ.), κατὰ τὸν Ἰώσηπο 60 πήχεις (=30 μ.), κτήριο 9-10 ἢ 10-11 ὀρόφων. ὁ Ἰώσηπος στὴν παραλλαγή του παρασκευάζει κι ἓναν ἀνύπαρκτο στίς ἄλλες παραλλαγὰς πληροφοριοδότη ποὺ λέγεται *Βαρνάβαζος*· παρὰ τρίχα *Φαρνάβαζος*, γνωστὸς Πέρσης σατράπης⁸. κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ βρῇ ἀπὸ ποιοῦ μαντήλι ἢ καπέλλο τὸν ἔβγαλε. τὸ παρεῖσακτο αὐτὸ βιβλίο σ' ὅλες τὶς παραλλαγὰς του εἶναι κατάφορτο μὲ τέτοιες παραμυθένιες βλακεῖες.

Γι' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνω· τὰ παραμύθια δὲν μεταφράζονται ποτέ· πάντοτε ἀναπαρασκευάζονται μὲ καινούργια μπαχαρικά κάθε φορὰ· καὶ μετὰ δύο ἢ τρία ξαναμαγειρέματα ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἓνα ἐντελῶς ἄλλο σενάριο ποὺ χρησιμοποιεῖ μόνο μερικὰ ὀνόματα ἢ σχήματα

λόγου τοῦ ἀρχικοῦ παραμυθιοῦ. ἡ μετάφρασι εἶναι ἔργο δύσκολο καὶ ἐπίπονο, τὸ μαγεῖρεμα εἶναι δουλειὰ εὐκόλη κι εὐχάριστη.

Στὴ Βίβλο (Βα 116,1) μνημονεύεται βασιλεὺς Βαβυλῶνος φίλος τοῦ Ἐζεκίου ὀνόματι *Μαρωδάχ Βαλαδάν*, καὶ σὲ σχόλιο γλώσσημα στὴν Ἀνάβασι (Ἀν 3,3⁺) ἀναφέρεται Ἰουδαῖος κορυφαῖος συνεργάτης τοῦ Ζοροβάβελ ὀνόματι *Μαρδοχαῖος* (Ἀν 3,3). σὲ σχόλιο - γλώσσημα στὸ τέλος τῶν Βασιλέων (Βα 128,7⁺) μνημονεύεται φανταστικός βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος *Εὐίλ Μαρωδάχ*, ὁ ὁποῖος στὸν Ἰώσηπο λέγεται ἄλλοτε *Ἀβιλμαραδάχος* κι ἄλλοτε *Εὐιλμαραδοῦχος*⁹. καὶ στὸ βιβλίο Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον ἡ 15 τοῦ μηνὸς Ἀδάρ λέγεται *μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα*¹⁰, ἡ ὁποία συνέπιπτε, νομίζω, μὲ τὴν ἑαρινὴ ἰσημερία καὶ ἦταν ἡμέρα *κομμοῦ*. καὶ νομίζω ὅτι τὸ ὄνομα *Μαρωδάχ* εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ βαβυλωνίου κιναιδίου θνήσκοντος θρηνουμένου κι ἀναβιοῦντος θεοῦ *Μαρωδάχ* ἢ *Μαρδώχ* ἢ καὶ σήμερα *Μαρδοῦκ* λεγόμενου, ποὺ ἦταν ὁ θεὸς ἥλιος, τὰ δὲ *Μαρδοχαῖος* καὶ *μαρδοχαϊκὴ* εἶναι παράγωγά του· τὸ *Μαρδοχαῖος* εἶναι ὅ,τι καὶ τὸ *Διονύσιος* ἀπὸ τὸ *Διόνυσος*. ὅτι δὲ ὁ βαβυλωνιακὸς θεὸς *Μαρωδάχ* ἢ *Μαρδώχ* - *Μαρδοῦκ* ἦταν ὁ λεγόμενος καὶ *Βήλ* ἢ *Βῆλος* - τὸ ἓνα ἦταν ὄνομα τὸ ἄλλο προσωνύμιο - καὶ λατρευόταν ὡς θανατούμενος καὶ θρηνούμενος κιναιδος τὸ λέει σαφῶς ὁ Ἱερεμίας (90,2-3) ἀποκαλώντας τον εἰρωνικῶς *ἡ τρυφερὰ Μαρωδάχ* καὶ *ἡ ἀπτόητος Βῆλος*. ἦταν, νομίζω, ὁ ἴδιος ποὺ στὴν Παλαιστίνῃ λεγόταν ὁ *Βάαλ* καὶ ἡ *Βάαλ* (*Βολ* - *Βολτ* = *Βάαλ* - *Βααλάθ*). ὅλοι οἱ εἰδωλολάτρες συνήθιζαν τὸν κιναιδαράκο θεό τους νὰ τὸν *θηλυστολῶσι* σὰν τραβεστί καὶ νὰ τὸν προσφωνοῦν *θηλυκῶς*. καὶ οἱ προφητὲς μιμοῦνται εἰρωνικῶς τοὺς εἰδωλολάτρες, ὅταν κατονομάζουν τὸν τέτοιο θεό τους. στὸ ἐβραϊκὸ κείμενο ἡ διάκρισι φύλου γίνεται μὲ κατάληξι, ἐνῶ στοὺς Ἑβδομήκοντα μὲ ἄρθρο (*ὁ* - *ἡ*). οἱ μεταφρασταὶ τῶν Ἑβδομήκοντα σκέφτηκαν ὅτι ἔνα ἄκλιτο ξένο ὄνομα μὲ καμμία κατάληξι δὲν δείχνει στὸν ἐλληνόγλωσσο τὸ φύλο του, καὶ ἔλυσαν τὸ πρόβλημα μὲ ἄρθρο.

Ὁ *Μαρδοχαῖος* (*Μρδκι*) τοῦ μυθιστορήματος Ἑσθήρ εἶναι, ὅπως εἶπα, κατ' ἀρχὴν ὁ Βαβυλώνιος κιναιδος θεὸς *Μαρωδάχ* ἢ *Μαρδώχ* ἢ *Μαρδοῦκ*, ὁ θρηνούμενος· σὰν τὸν παλαιστινὸ *Θαμμούζ* ἢ *Μολόχ*, *Ἀνημέλεχ*, *Ἀδωνιν*, ἢ τὸν ἐλληνικὸ *Υάκινθον*, *Ἰακχον*, *Βάκχον*, κλπ., ἢ σὰν τὸν λεγόμενο *ὁ Βάαλ* καὶ ἡ *Βάαλ*· καὶ ἐννοοῦνταν πάντοτε ὁ ἥλιος. καὶ ἦταν ὁ τέτοιος θεὸς ἄλλοτε σύζυγος κι ἄλλοτε γιὸς τῆς σελήνης, ἡ ὁποία ὡς θεὰ σύζυγος ἢ θεὰ Μαμὰ λεγόταν *Στάρ*, *Ἰστάρ*, *Ἀστάρτη*, *Ἀστερία*, *Ἀστραία*, κλπ.. καὶ ἡ Ἀφροδίτη φερόταν ἄλλοτε ὡς ἐρωμένη κι ἄλλοτε ὡς Μαμὰ τοῦ κιναιδίου θεοῦ *Ἀδώνιδος*. καὶ *μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα* λέγεται ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἐπειδὴ εἶναι ἡ δόξα τοῦ *Μαρδώχ* - *Μαρδοχαίου*, τοῦ ἡλίου, διότι κατ' ἐκείνη τὴν ἡ-

μέρα ὁ ἥλιος νικάει κι ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα ἡ ἡμέρα εἶναι μεγαλειότερη ἀπὸ τὴ νύχτα, καὶ τὸ φῶς ἐπιβάλλεται στὸ σκοτάδι. καὶ στὸ ἐξεταζόμενο βιβλίο ὁ *Μαρδοχαῖος* εἶναι ὁ ἥρωας, διότι τὸ βιβλίο εἶναι *κομμὸς* γι' αὐτόν. ἀγγίζει τὸ θάνατο, καὶ θρηνεῖ, ἀλλ' ἐν τέλει τὸν κερδίζει ἡ ζωὴ· ἐπειδὴ ὡς θεὸς εἶναι θανατούμενος καὶ θρηνούμενος, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀναβιῶν.

Ἡ *Ἑσθήρ* (*Αὐτρ*) λεγόταν, λέει, πρῶτα *Ἀδασά* (*Εδδ*) - *Edisa* (*vg*), λὲς καὶ τὸ *Ἑσθήρ* εἶναι τὸ βασιλικὸ ἢ καλογερικὸ ἢ καλλιτεχνικὸ τῆς ὀνομα. ὅμως τὸ *Ἑσθήρ* - *Αὐτρ* εἶναι χαμιτικὸ - χαναανιτικὸ ὄνομα τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀνωτάτης θεᾶς Μამᾶς τοῦ θρηνουμένου κιναίδου θεοῦλη, καὶ συζύγου τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ· καὶ σημαίνει «Στάρ», *Ἰστάρ*, *Ἀστάρτη*· ἐννοεῖται ἡ Σελήνη. καὶ στὴν πελασγικὴ καὶ φοινικικὴ μυθολογία τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχαν ὀνόματα τῶν ἀνωτάτων θεῶν Ἡλίου καὶ Σελήνης, καὶ γονέων τοῦ θρηνουμένου κιναίδου θεοῦλη, *Ἀστραῖος* καὶ *Ἀστραία* ἢ *Ἀστέριος* καὶ *Ἀστερία*¹¹ ἀπὸ τὴν ἴδια ῥίζα *Ἀὐτρ*, πού, ἂν τοὺς βγάλῃς τὴν ἐλληνικὴ κατὰληξι, μένει τὸ *Ἑσθήρ* (*Αὐτρ*). οἱ Πελασγοὶ καὶ οἱ Φοίνικες ἦταν Χαμίτες καταγόμενοι ἀπὸ τὸν προῖστορικὸ παραποτάμιο πολιτισμὸ τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐπανδρώθηκε ὅλος ὁ παραμεσόγειος δακτύλιος. ἡ *Ἑσθήρ* (*Αὐτρ*) εἶναι ἡ αἰγυπτιακὴ *Βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ*¹², δηλαδὴ *Παντάνασσα*, ἡ *Σελήνη*, ἡ σύζυγος τοῦ *Ἡλίου* - *Μαρδῶχ*, ἡ ὁποία μετὰ ἀπὸ ἱερατικὲς μυθολογικὲς ἐξεργασίες καταντάει καὶ Μამὰ τοῦ *Μαρδῶχ* - *Μαρδοχαίου*, ὅταν αὐτὸς μαζί καὶ μὲ τὸ ἱερατεῖο του ἀπὸ βαρβάρους *Μολόχ* (*Ἀδραμέλεχ*) καταντάει κιναίδος *Μολόχ* (*Ἀνημέλεχ*). ὅπως κι ὁ *Ἄδων* ἢ *Ἄδων* (= Δεσπότης, κύριος τοῦ οὐρανοῦ Ἡλίου) γίνεται κατὰ τὴ Σαπφῶ *ἄβρος Ἄδωνις* (= *ἄβρός Ἄδωνις*)¹³, λελὲς κιναιδαράκος· πάντα μαζί μὲ τὸ ἱερατεῖο του. διότι στὴν εἰδωλολατρία ὁ θεὸς πλάθεται καὶ μεταπλάθεται πάντα *κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν* τοῦ ἱερατείου του, μὲ τὶς ἴδιες σεξουαλικὲς ὁρέξεις, σὰν τὴν πλαστελίνη, ποὺ στὰ χέρια τῶν νηπίων γίνεται καὶ ἄνθρωπος καὶ δέντρο καὶ γουρουνί. ἡ πεντάμορφη *Ἑσθήρ* (= *Στάρ*) - *Σελήνη* εἶναι ἡ αἰγυπτιακὴ μεγάλη Μამὰ τοῦ θρηνουμένου κιναίδου *Μαρδῶχ* - *Μαρωδάχ* - *Μαρδοχαίου*, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι θεὸς Βαβυλώνιος. συγκρητισμός. σύστημα *μεγάλων θεῶν* φτιαγμένο ἀπὸ ἀνταλλακτικὰ καὶ ψηφίδες διαφόρων διαλυμένων μυθολογιῶν χτυπημένα σὰν αὐγολέμονο στὴν ἴδια πιατέλα. ἔτσι καὶ ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ *Ἑσθήρ* καὶ ὅποια ἄλλη καρατέτοια θεὰ γίνεται καὶ θηλυκὸ ταίρι τοῦ βαρβάτου καὶ Μამὰ τοῦ κιναιδαράκου. στὰ παραμύθια καὶ στὰ ὄνειρα ὅλα γίνονται· καὶ ἡ σύζυγος τοῦ ἀντρός τῆς γίνεται Μამὰ του, ὅταν μάλιστα ἐκεῖνος «ἀλλάξῃ φύλο». τὸ ὄνομα *Ἑσθήρ* (*Αὐτρ*) δὲν ἀνευρίσκεται στὴ Βίβλο καὶ δὲν εἶναι ἐβραϊκό. εἶναι, νομίζω, «αἰγυπτιακὸ» καὶ στὴ γλῶσσα τῶν Ἰου-

δαίων μπήκε ἐπὶ Πτολεμαίου Η' Φύσκωνος κατὰ τὰ ἔτη 145-116 π.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια μέσῳ κομμῶν.

Τὸ ὄνομα Ἀδασά (*Εδδ*), τὸ πρῶν τῆς Ἑσθήρ, εἶναι ἀνεύρετο στὴ Βίβλο ὡς κύριο ὄνομα, ἀλλ' ἀνευρίσκεται ὡς συνήθης λέξι καὶ σημαίνει *μύρτον* καὶ *μυρτιά* (*μυρσίνη*), καὶ τὸ δέντρο καὶ τὸν καρπὸ (Ἦσ 43,19· 71,12· Ἀν 44,5). καὶ στὴν ἐβραϊόγλωσση παραλλαγή τῆς Ἑσθήρ, τὴν ὁποία μασορίτευαν οἱ ὄψιμοι μασορίτες, συναντᾶται γιὰ πρώτη καὶ μόνη φορὰ ὡς γυναικεῖο κύριο ὄνομα (1,7). καὶ ἔχω τὴ γνώμη ὅτι σημαίνει *Μυρτώ* ἢ *Μυρτίς* (= Μυρτάρια ἢ Μυρτούλα)· μᾶλλον τὸ πρῶτο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἕτερον ὄνομα τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης. Ἀφροδίτη καὶ *Μυρτώ* λεγόταν. ἐξ οὗ καὶ *Μυρτῶν πέλαγος* ἀπὸ τῆς *Μυρτώ* τὸ μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ Κυκλάδων, ἐκεῖ ὅπου οἱ σημερινοὶ μεγάλοι σχεδιάζουν νὰ κατασπαραχθοῦν γιὰ τὰ πετρέλαια. τὰ *Κύπρις* καὶ *Κυθέρεια* - *Κυθήρη* εἶναι τοπικὰ προσωνύμια τῆς τὸ πρῶτο προελεύσεως, τὸ δεύτερο πολιορκικό· ὅπως λένε τώρα *Τηνιακιά* καὶ *Ἀθωνίτισσα*. τὸ *Κυθέρεια* νομίζω ὅτι ἦταν πρῶτα τῆς Ῥέας.

Κάνουν λάθος ὁ Ἡσίοδος κι ὁ Πλάτων ποὺ ἐτυμολογοῦν τὸ ὄνομα Ἀφροδίτη ἀπὸ τὸν ἀφρόν τῆς θαλάσσης, (*οὐνεκ' ἐν ἀφρῷ θρέφθη καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀφροῦ γένεσιν*)¹⁴, καὶ ὁ Εὐριπίδης κι ὁ Ἀριστοτέλης ποὺ τὸ ἐτυμολογοῦν ἀπὸ τὴν ἀφροσύνην, ἐπειδὴ, ὅταν ὁ ἄντρας διακατέχεται ἀπὸ τὴν ἀφροδίτη (= σεξουαλικὴ κάψα), βρίσκεται σὲ κατάστασι ἀφροσύνης, ἔχει χάσει τὰ μυαλά του, δὲν ἔχει τὸν αὐτοέλεγχό του¹⁵. ἔχω τὴ γνώμη ὅτι τὰ δυὸ ὀνόματα Ἀφροδίτη καὶ *Μυρτώ* εἶναι ταυτόσημα, καθαρόαιμα ἑλληνικά, ὀνόματα θεᾶς ἑλληνικῆς, ἐνῶ τὰ ἄλλα ὀνόματα τῆς ἴδιας θεᾶς εἶναι χαμιτικά (πελασγικά, φοινικικά, κυπριακά), καὶ ἡ γόμωσί της ἀντίστοιχη. ὅπως λ.χ. καὶ ἡ Ἄρτεμις ἔχει ἑλληνικὸ βέβαια ὄνομα, ἀλλὰ γόμωσι στὴ μὲν μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα ἑλληνικὴ, στὴ δὲ Μικρασιατικὴ μὴ ἑλληνικὴ. ἡ μητροπολιτικὴ Ἄρτεμις εἶναι θεὰ παρθένος καὶ ἀειπάρθενος, ἐνῶ ἡ Μικρασιατικὴ πολύμαστος Ἄρτεμις Ἐφεσία στὴ γόμωσί της εἶναι ἡ πορνικὴ θεὰ *Κυβέλη* καὶ Μαμὰ τοῦ κιναιίδου θεοῦ Ἄττεως καὶ τοῦ κιναιδικοῦ ἱερατείου τῶν ἀρχαίων *Κορυβάντων* ἢ τῶν ἑλληνιστικῶν λεγομένων *Γάλλων*, κιναιδῶν μοναχῶν. σὰ νὰ πῆραν οἱ ἄποικοι τὴ μητροπολιτικὴ Ἄρτεμιν σὰν ἄδειο τενεκέ, καὶ στὴ Μ. Ἀσία τὴ γέμισαν μὲ πορνικὴ *Κυβέλη*. ἔτσι καὶ ἡ Ἀφροδίτη - *Μυρτώ*, ὡς κατ' ἀρχὴν ἑλληνικὴ εἶναι παρθένος *ώραία γάμου* (= ...σὲ ὥρα γιὰ γάμο), ἐνῶ ὡς *Κυθέρεια* εἶναι πελασγικὴ πορνικὴ καὶ Μαμὰ κιναιδῶν, κι ὡς *Κύπρις* φοινικικὴ - κυπριακὴ καὶ σ' ὅλα ἴδια μὲ τὴν *Κυθέρεια* ἢ τὴν *Ἐφεσίαν* Ἄρτεμιν. ἔχω διαγνώσει ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἑλληνικὴ εἰδωλολατρεία (ἡ ὁμηρικὴ) εἶναι γαμικὴ, ἐνῶ ἡ μεταγενέστερη ἢ ἐμποτισμένη μὲ πελασγικὴ καὶ φοινικικὴ γόμωσι εἶναι πορνικὴ - κιναιδικὴ. ἡ Ἀφροδίτη ὡς Μα-

ντάμ τῶν κορινθιακῶν ναῶν - πορνείων ἢ ὡς Μαμά τοῦ Ἀδώνιδος δὲν εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἐλληνικὴ. τὸ εἶδος τῆς εἰδωλολατρίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ ἱερατείου ποὺ τὴ διαπλάθει καὶ μεταπλάθει. στὸν Ὅμηρο ἡ ἐλληνικὴ εἰδωλολατρία δὲν ἔχει ἐπαγγελματικὸ ἱερατεῖο· ἱερατεύουν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ἀγαμέμνων, Ἀχιλλεύς, Ὀδυσσεύς, κλπ.. στὴν τρωϊκὴ θρησκεία ὅμως, τὴν ἀσιατικὴ, ὑπάρχει ἱερατεῖο ἐπαγγελματικό, ὅπως ὁ *Χρύσης* (= εἰσπράκτορας *χρυσοῦ*)· ποὺ εἶναι καὶ μαστροπικὸ ἀργότερα καὶ κιναιδικό. ἐπειδὴ τέτοιοι γίνονται οἱ ἐπαγγελματίες ἱερεῖς οἱ βολεμένοι.

Ἡ ἐλληνικὴ λοιπὸν εἰδωλολατρικὴ ἀνωτάτη θεὰ ἀρχικὰ εἶναι μία καὶ γαμικὴ· ὄχι πορνικὴ - κιναιδικὴ (ὁ Ὅμηρος ἀγνοεῖ τὴν πορνεία καὶ τὸν κιναιδισμό). λέγεται *Ἀργεῖη* (= *Σελήνη*) καὶ ἔχει κυρίως τρία προσωνύμια· *Ἀφροδίτη Ἀρτεμις Ἥρα*· ποὺ σημαίνουν ἔφηβος, παρθένος, κυρὰ (ἐγγαμῆ). *ἥρως* καὶ *ἥρα* (εὐρωπαῖστὶ *herus* - *Herr* - *sir*, καὶ *hera*) εἶναι ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναῖκα του, ἀφ' ὅτου εἶναι ἐγγαμοὶ· ὁ *κύριος* καὶ ἡ *κυρία*. *ἄρτεμις* εἶναι ἡ ἀτραυμάτιστη, δηλαδή ἡ ἀχτύπητη, ἡ ἀτρυπτη, ἡ παρθένος. καὶ *Ἀφροδίτη* ἡ ἔφηβος, δηλαδή ἡ κοπέλλα ποὺ ἔχει περίοδο. εἶναι τὰ τρία ἡλικιακὰ στάδια τῆς κοπέλλας γενικῶς καὶ τῆς θεᾶς εἰδικῶς μετὰ τὴν ἄγωνα καὶ μὴ ἐνδιαφέροντα παιδικὴ ἡλικία· μὴ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸν ἄντρα δηλαδή. ἔπειτα τὰ προσωνύμια ἔγιναν κύρια ὀνόματα, ὅποτε αὐτονομήθηκαν σὲ τρία πρόσωπα, τρεῖς θεές. ἔτσι πλάθεται καὶ ἐξελίσσεται ἡ εἰδωλολατρία, ἔτσι διολισθαίνει σὲ ὅλο καὶ συνθετώτερο ψέμμα. ἔτσι καὶ ὁ ἀρσενικὸς ἀνώτατος ἐλληνικὸς θεός, ὁ *Ἄργος* (= *Ἥλιος*), ἀρχικὰ ἦταν *ζεὺς* (= ζέων, ζεματῶν), *φασέθων* (= ποὺ *φασέθει* = φωτίζει), *ἀπόλλων* (= ποὺ *ἀπόλλυσι*, σκοτώνει, πολεμιστής, θεὸς τοῦ πολεμικοῦ φόνου), *ἄρειος* - *ἄρης* (= ὁ τῆς *ἀράς*, ὁ τοῦ φόνου τῆς βεντέτας, ἐξ οὗ καὶ *ἄρειος πάγος* = δικαστήριον ποὺ διευθετεῖ τὴ φονικὴ βεντέτα), *έρμειας* (= ἐρμηνευτὴς τῶν οἰωνῶν, χρηστήριος, μαντικὸς), καὶ *αἰδης* (= ἀόρατος, ὁ ἥλιος τὴ νύχτα ὁ ἀφανής), κλπ.. ὅταν τὰ προσωνύμια ἀπὸ τὴν πολλὴ χρῆσιν ἔγιναν κύρια ὀνόματα καὶ ὑποκατέστησαν τὸ πρῶτον κύριο, ὅπως ὅταν λένε «ἡ Μεγαλόχαρη», «ἡ Παναγία», «ἡ Θεοτόκος», χωρὶς νὰ λέν καὶ τὸ κύριο ὄνομα *Μαρία*, αὐτονομήθηκαν ὡς ἔξ πρόσωπα, ἔξ θεοί, *Ζεὺς*, *Φασέθων*, *Ἀπόλλων*, *Ἄρης*, *Ερμῆς*, *Ἄδης*.

Ὁ καρπὸς τῆς *μυρσίνης* ἢ *μυρρίνης* ἢ *μύρτου* (*μυρτιάς*) στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ λέγεται μὲ δυὸ λέξεις· *ἄφρις* καὶ *μύρτον*. ἔτσι ὅμως λέγεται, κατ' ἀρχὴν μεταφορικά, καὶ ἡ κλειτορίδα· ἐπειδὴ μοιάζει μὲ *μύρτον* - *ἄφριν*· καὶ *μυρτόχειλα* λέγονται τὰ ἐσωτερικὰ χεῖλη τοῦ γυναικείου αἰδοίου· καὶ σήμερα ἀπὸ τοὺς γυναικολόγους *μύρτα* λέγονται τὰ κατάλοιπα τοῦ ξεσχισμένου ἀπὸ τὴ διακόρευσιν παρθενικοῦ ὑμένος¹⁶. ὅπως μὲ ὄνομα καρποῦ λέγονται καὶ οἱ θηλές τῶν μαστῶν

ῥῶγες. καὶ στήν ἰταλική ὅλ' αὐτὰ λέγονται *φρούτα* (*fruti*). καὶ *μυρτώ* ἢ *ἀφροδίτη* λεγόταν ἡ κοπέλλα, ἀφ' ὅτου ἦταν γόνιμη μὲ περίοδο κι μ' ἀνεπτυγμένη κι αἰσθαντική κλειτορίδα, ἡ ἔφηβος· ἡ «κλειτοριδοῦ» ὅπως τὴ λέν καὶ ἡ «βυζαροῦ». πρῶτα μὲ τὸ *μυρτώ* ἢ *ἀφροδίτη* ἀντιδιαστελλόταν ἀπὸ τὴν ἄγουρη ἄγονη κι ἀδιάφορη γιὰ τὸν ἄντρα παιδοῦλα. ἔπειτα μὲ τὸ *ἄρτεμις* ἀντιδιαστελλόταν ἀπὸ τὴ διακορευμένη ἔγγαμη, τὴν *ἥρα* (κυρά). καὶ μὲ τὸ *ἥρα* ἀντιδιαστελλόταν ἀπὸ τὴν ἄγαμη *ἄρτεμιν*. τὰ *μυρτώ* καὶ *μυρτίς* εἶναι τὸ πρῶτο μεγεθυντικὸ καὶ τὸ δεύτερο ὑποκοριστικὸ· ἀκούγονταν ὅπως τώρα τὰ *κοπελλάρα* καὶ *γυναικάρα* σ' ἀντιδιαστολὴ πρὸ τὰ *κοπελλίτσα* καὶ *κοριτσόπουλο*.

Στὸ ἐξεταζόμενο βιβλίον τὸ *Ἑσθήρ* (*Αῶτρ*) - *Ἀστραία* - *Ἀστερία* σημαίνει *Σελήνη*, θεὰ Σελήνη, ἡ ἀνωτάτη θεὰ Βασίλισσα καὶ σύζυγος τοῦ Ἡλίου, καὶ τὸ *Ἀδασά* (*Εδῶ*) - *Μυρτώ* σημαίνει τὴν *ὠραία γάμου*, τὴν ἀνωτάτη θεὰ Σελήνη πάλι καὶ *Βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ* καὶ σύζυγο τοῦ βασιλέως θεοῦ Ἡλίου, τὴν ἔχουσα ἀνεπτυγμένη κι αἰσθαντική κλειτορίδα. πρόκειται λοιπὸν γιὰ τὴν ἀνωτάτη θεὰ τῆς εἰδωλολατρίας, ἡ ὁποία λέγεται μὲ τὸ χαμιτικὸ (αἰγυπτιακὸ) ὄνομά της *Ἑσθήρ*, καὶ μὲ τὸ πρῶην (ἄλλο ἀνατολίτικο) ὄνομά της *Ἀδασά*. εἶναι Μαμὰ κιναίδου θεοῦλη, ἀλλ' ἡ μυθιστορηματικὴ της ἐξεργασία τὴν ἔκανε ἀνεψιὰ - ἐρωμένη τοῦ θεοῦ της *Μαρδοχαίου*. πιὸ παλιὰ ἦταν Μαμὰ τοῦ κιναιδαράκου θεοῦ *Μαρδώχ*. τὸ ἰουδαϊκὸ μυθιστόρημα τὴν ἐξιουδαίωσε κάπως· ὅχι ὅμως καὶ πολὺ, ὅπως θὰ φανῇ παρακάτω.

Ὁ *Ἀμάν* εἶναι ὁ διαχρονικὸς *διάβολος* τῶν Ἰουδαίων, ποὺ τοὺς *διαβάλλει* καὶ τοὺς κατατρέχει· ἔτσι *διάβολος* λέγεται στὸ βιβλίον *Ἑσθήρ* (18,4). τὸ ὄνομά του *Ἀμάν* δὲν εἶναι ὄνομα προσώπου, ἀλλ' ἐθνικὸ ὄνομα, καὶ θὰ πῇ Ἀραβας. *Ἀμμών* ἢ *Ἀμμάν* ἢ μὲ ἀπλογραφία *Ἀμάν* λέγεται ὁ διπλανὸς λαός, οἱ Ἀμμωνῖτες ἢ Ἀμμανῖτες, ποὺ ἦταν ἡ κυριώτερη φυλὴ τῶν Παλαιστινῶν Ἀράβων. ἡ κοιτίδα ὅλων τῶν Ἀράβων εἶναι ὁ παραλιακὸς δακτύλιος τῆς λίμνης *Ἀραβα*, οἱ *περίοικοι Ἀραβα*, ὅπως τοὺς λέει ὁ Μωϋσῆς (Δε 2,2· Ἰη 4,17· Βα 96,4). ἀπ' αὐτὴ τὴ *Θάλασσα Ἀραβα* πῆραν καὶ τ' ὄνομά τους· τὴ σήμερα λεγόμενη Νεκρά Θάλασσα. εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Λώτ, τοῦ Ἰσμαήλ, καὶ τοῦ Ἡσαῦ· Ἀμμωνῖται, Μωαβῖται, Ἰσμαηλῖται, Ἐδωμῖται ἢ Ἰδουμαῖοι. αὐτοὶ ἀποίκισαν καὶ τὴν πρὸς νότον τους μεγάλη κι ἔρημη Ἀραβικὴ χερσόνησο, δηλαδὴ τὸν παραθαλάσσιο δακτύλιό της· διότι τὸ ἀχανὲς ἐσωτερικὸ της εἶναι μιὰ ἄδεια ἄνυδρη καὶ ἄγονη Σαχάρα. οἱ πρὸς ἀνατολὰς λοιπὸν καὶ πρὸς νότον γείτονες τῶν Ἑβραίων εἶναι παλαιόθεν οἱ συγγενεῖς τῶν Ἀραβες· καὶ ἰσχυρότεροι ἀπ' αὐτοὺς οἱ Ἀμμωνῖτες· ὁ *Ἀμάν*. τὸ ὄνομα τοὺς ἀκουγόταν ὅπως σ' ἐμᾶς τὸ ὄνομα ὁ Τοῦρκος ἢ ὁ Βούλγαρος. οἱ κατὰ καιροὺς *διάβολοι* τῶν Ἑβραίων, ὅσοι ἀποπειράθηκαν τὴν ἐξόντωσι ὅλου τοῦ ἔθνους

των, είναι ὁ Χάμ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου ποὺ ἔπνιγε τὴ φύτρα τους στὸ Νεῖλο, οἱ Ἀμαλήκ, οἱ *ἀλλόφυλοι* δηλαδή μὴ Σημίτες ἀλλὰ Χαμίτες Πιλιστιῖμ - Παλαιστινοὶ - Φιλιστιῖμ - Φιλισταῖοι, οἱ Ἀμμάν, οἱ Ἑλληνες τύραννοι Φύσκων καὶ Ἀντίοχος Δ΄, οἱ Ῥωμαῖοι Πομπήιος, Καλιγούλας, Βεσπασιανός, Τίτος, καὶ Ἀδριανός, ἡ Ἰσπανίδα Ἰσαβέλλα, καὶ ὁ Γερμανὸς παλαβὸς τῶν χρόνων μας. ὁ *Ἀμμών* ἢ *Ἀμμάν* ἢ *Ἀμάν* ἦταν ὁ πιὸ πρόσφατος στὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο ἄρχισε νὰ σχηματίζεται τὸ σενάριο ποὺ ἐμφανίστηκε ὡς Ἀχιάχαρος, Μανασσῆς, καὶ Τωβίτ (ποὺ γι' αὐτὸ ἔχουν τὸν *Ἀμάν* καὶ ἐκεῖνα), καὶ ἐπὶ Καλιγούλα κατέληξε βιβλίον τῆς Ἑσθήρ.

Ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν στὴ γῆ τους, λίγοι (50.000) ἀδύναμοι καὶ ὑπόδουλοι τῶν Περσῶν, ἐπὶ 120 χρόνια δὲν μποροῦσαν νὰ προκόψουν, ἀλλ' ἔτειναν νὰ ἐξαφανιστοῦν, ἐπεὶ τὸς κατέτρεχαν οἱ διπλανοὶ *Ἀμάν*. συνέβη δὲ στοὺς Ἑβραίους καὶ τὸ φοβερὸ ἀτύχημα νὰ τοὺς εἶναι θανάσιμος προδότης ὁ πρῶτος ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιστρέψας ἀρχιερεὺς των Ἰησοῦς, καὶ ὁ γιὸς του καὶ διάδοχός του Ἰωακίμ, καὶ ὁ ἐγγονός του καὶ διάδοχός των Ἐλιασούβ, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἐλιασούβ, οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν τὶς θυγατέρες των σὲ Ἀμμανῖτες Ἀραβες «πρίγκιπες», καὶ παντρεύονταν οἱ ἴδιοι Ἀράβισσες «πριγκίπισσες», καὶ σπίτωσαν τοὺς Ἀραβες γαμπροὺς των στὸ ἀρχιερατικὸ μέγαρον στὴν αὐλὴ τοῦ ναοῦ καὶ τοὺς ἴδρυσαν μέσα σ' ἐκείνη τὴν αὐλὴ φορολογικὰς καὶ τοκογλυφικὰς τράπεζες (*γαζοφυλάκια*), γιὰ νὰ φορολογοῦν τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ τοὺς ἀπομυζοῦν σὰν αἱμοβόρα τσιμπούρια. ἀπ' αὐτὴ τὴν κατάστασι ἀπελευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους ὁ Ἰουδαῖος ὑπουργὸς τοῦ Ἀρταξέρξου Α' Νεεμίας, ταλαντοῦχος στρατιωτικός, ὁ ὁποῖος μὲ ἐντολὴ τοῦ Ἀρταξέρξου ἔγινε δικτάτωρ (σατράπης) τῆς Ἱερουσαλήμ, τὴν ὠχύρωσε, ἔδωξε τοὺς Ἀραβες, σωφρόνισε τοὺς προδότες ἀρχιερεῖς, καὶ προήγαγε τὸ Ἰουδαϊκὸ κράτος. τὸ Νεεμία πολемоῦσαν ἄγρια οἱ δυνὸ *Ἀμάν* Ἀνὰ Βααλὰτ καὶ Τωβίας, ὁ πρῶτος ἱεροβασιλεὺς (χαλίφης), κίναιδος ἀρχιερεὺς τοῦ κιναιίδου θεοῦ του, καὶ ὁ δεύτερος πρωθυπουργὸς του, καὶ προσπάθησαν κατ' ἐπανάληψιν νὰ δολοφονήσουν τὸ Νεεμία καὶ συνεχῶς τὸν διέβαλλαν στὸν αὐτοκράτορα τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἀκάρπως. ἐν τέλει ὁ Νεεμίας τοὺς ἐξουδετέρωσε¹⁷. ἀνασυγκρότησε τοὺς Ἰουδαίους γύρω στὸ 430 π.Χ.. αὐτὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς ἥρωας, ποὺ ὅμως λησμονήθηκε· ἴσως ἐπεὶδὴ ἦταν πολὺ αὐστηρὸς δικτάτωρ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Ἑβραίους. ἀντ' αὐτοῦ ἐξυμνοῦνται στοὺς πέντε ἐξεταζομένους *κοιμμοὺς* οἱ φανταστικοὶ ἥρωες Ἀχιάχαρος, Μανασσῆς, Τωβίτ, Ἰουδίθ, Ἑσθήρ, καὶ Μαρδοχαῖος. καὶ ὅπως ὁ Νεεμίας ὑποκαταστάθηκε κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς ἑξ αὐτοὺς ψευδοῦς, ἔτσι καὶ ὁ *Ἀμάν*, ἀφοῦ λησμονήθηκε τὸ ὅτι ἦταν Ἀραβας Ἀμμανίτης, *Ἀμάν*¹⁸, καὶ ἀφοῦ νομί-

στηκε ὅτι τὸ Ἀμάν εἶναι προσωπικό του ὄνομα, θρυλήθηκε ἔπειτα ὅτι ἦταν *Βουγαῖος* (Ἰδουμαῖος)¹⁹, *Ἀμαληκίτης* - *Ἀγαγίτης*²⁰, καὶ ἐπὶ Καλιγούλα στὴν τελικὴ Ἑσθὴρ *Μακεδών*²¹. τὸ τελευταῖο, ὅπως εἶπα, εἶναι διαβολὴ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τῶν πρώην κυριάρχων καὶ ἐν τέλει συνυποδούλων τους Ἑλλήνων ἀπευθυνόμενη ὡς κάρφωμα στοὺς νέους κοινούς κυριάρχους ἀμφοτέρων Ῥωμαίους πιθανῶς ἐπὶ Τιβερίου Καίσαρος καὶ Καλιγούλα. τὸ ὄνομα Ἀμάν μόνο ἐλληνικὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν καὶ ἄντρας τῆς Ἑσθὴρ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσεται ἡ ὑπόθεσι, κατὰ μὲν τὶς τρεῖς ἐλληνόγλωσσες παραλλαγές (Α, Β, Ἰωσήπου) εἶναι ὁ Ἀρταξέρξης (ὁ Α' 465-425 π.Χ.), δηλαδὴ ἐκεῖνος δῆθεν τοῦ ὁποίου ὑπουργὸς ἦταν ὁ Νεεμίας, κατὰ δὲ τὶς ἄλλες δυὸ ὁ Ἀσσουήρος (*Ἀσύρως*) ποὺ εἶναι κατ' ἄλλους ὁ πατέρας τοῦ Ἀρταξέρξου Α' *Ξέρξης Α'* (486-465 π.Χ.) κατ' ἄλλους ὁ ἀρχαιότερος *Καμβύσης* (531-524 π.Χ.). φυσικὰ ὅποιος ἀπ' αὐτοὺς κι ἂν ἦταν, σὲ περίπτωσι ποὺ ἡ ὑπόθεσι ἦταν ἀληθινή, τὸ τελευταῖο χρονικῶς βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης, τὸ ἱστορικὸ Ἀνάβασις, ἓνα τόσο μεγάλο γεγονὸς θὰ τὸ μνημόνευε ὅπωςδὴποτε. νομίζω ὅτι οἱ συντάκτες καὶ διασκευασταὶ τῆς Ἑσθὴρ ἐννοοῦσαν μᾶλλον κάποιον μεταξὺ Ἀρταξέρξου Α' (425 π.Χ.) καὶ Μ. Ἀλεξάνδρου (330 π.Χ.). κατὰ τὰ χρόνια αὐτὰ Ἀσσουήρος δὲν ὑπάρχει κανεὶς, *Ἀρταξέρξης* ὅμως ὑπάρχουν δύο, ὁ Β' (404-359 π.Χ.) κι ὁ Γ' (359-338 π.Χ.). ἀλλ' ὅποιον κι ἂν ἐννοοῦν, τὸ σενάριο εἶναι μόνο φανταστικό. δὲν εἶναι κάτι ποὺ συνέβη κάποτε.

Αὐτὰ γιὰ τοὺς τέσσερες πρωταγωνιστὰς τοῦ βιβλίου, Ἑσθὴρ Μαρδοχαῖον Ἀμάν Ἀρταξέρξη.

Τὸ βιβλίο Ἑσθὴρ εἶναι παράγωγο πρῶτον ἐσωτερικῶν ῥοπῶν τοῦ λαοῦ, ποὺ τὸ ἔφτιαξε, καὶ δεύτερον διαφόρων γεγονότων ποὺ «ἱστοροῦνται» μὲ ἐτεροχρονισμό κι ἐτεροπροσώπια ἀπαραίτητα γιὰ κάλυψι καὶ ἀπόκρυψι γιὰ λόγους ἀσφαλείας.

Οἱ ἐσωτερικὲς ῥοπὲς εἶναι περίπου οἱ ἑξῆς ἑφτά.

1. Ἀγανάκτησι τῶν Ἰουδαίων, ἐνὸς ἰδιαίτερος ἀδικημένου λαοῦ, καὶ στὴν ἀδυναμία του διακαῆς καὶ συνεχῆς ἐπιθυμία του νὰ σφαγοῦν καὶ νὰ ξεπατωθοῦν οἱ κακοήθεις ἐχθροὶ καὶ βασανισταὶ του, οἱ ὅποιοι τὸ βασανίζουν ἢ δολοφονοῦν πολὺ κυνικά, ἔτσι γιὰ τὸ κέφι τους μόνο, ἐκτονώνοντας πάνω σ' αὐτὸ κάθε κτηνώδη μοχθηρία τους.

2. Εὐκαιρία τῶν Ἰουδαίων νὰ κλαυτοῦν ἀλλὰ καὶ νὰ θριαμβολογήσουν μετὰ τὴ δίκαιη τιμωρία τῶν ἐχθρῶν τους, ἀκόμη κι ἂν αὐτὴ εἶναι μόνο φανταστική. τέτοια θριαμβολογία τους εἶναι ἡ διατύπωσι ὅτι *Καὶ πολλοὶ τῶν ἐθνῶν περιετέμνοντο καὶ ἰουδαίζον διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων* (22,3).

3. Ἑσωτερικὴ διεστραμμένη ἀνάγκη τοὺς νὰ τελέσουν κι αὐτοὶ ἕναν *κομμόν*, ὅταν θέλουν νὰ ἐκτονωθοῦν. ἡ γοητεία τοῦ ἀμαρτωλοῦ πειρασμοῦ τοῦ συμμετέχειν σὲ *κομμόν* ἢ τοῦ τελεῖν καὶ συντάσσειν ἕναν εὐσεβίστικο «ἐθνικὸν καὶ θεοτικόν» *κομμόν*, σὰν τὰ παρ' ἡμῖν κινηματογραφικὰ ἔργα «Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ», ἦταν γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἀκαταγώνιστη καὶ μὴ ἀναχαιτίσιμη· διότι γαργαλοῦσε τὸ φθόνο τους.

4. Λαϊκὴ ἀνάγκη - κάψα γιὰ ἕναν ἐθνικὸ ἥρωα - σωτῆρα τοῦ ἔθνους, κάψα ποὺ ἐμφανίζεται πάντα μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσι ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ θεό. ὁ Νεεμίας εἶναι βέβαια ἕνας τέτοιος ὑπαρχτὸς καὶ αὐθεντικὸς ἥρωας, ἀλλὰ στὰ ἐξεταζόμενα παραμῦθια εἶναι μὴ ἀνακοινώσιμος, διότι ἡ ἀναφορὰ του χρονολογεῖ, καὶ τὰ παραμῦθια ἀπεχθάνονται κάθε χρονολογικὸ στίγμα, ὅπως ἡ Ἑσθῆρ καὶ τὸ Κορῶνιο. ἔκανε τὸ λάθος νὰ δώσῃ χρονολογικὸ στίγμα ὁ συντάκτης τῆς Ἰουδίθ, ἀλλ' οἱ συντάκτες καὶ διασκευασταὶ τῆς Ἑσθῆρ δὲν τὸ ἔκαναν. γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἑσθῆρ εἶναι τὸ μόνον παραμῦθι ποὺ χώθηκε στὸν Ἰουδαϊκὸ Βιβλικὸ Κανόνα.

5. Λαϊκὴ ἀνάγκη - κάψα γιὰ μιὰ ἐθνικὴ ἡρωίδα καὶ σώτειρα τοῦ ἔθνους θηλυκῆ. τὰ θηλυκὰ εἶναι πιὸ τραβηχτικά στὸ κοινό. τέτοια ἡρωίδα εἶναι ἡ Ἰουδίθ, τύπου σπαθοφόρου ἀμαζόνος Ζὰν ντ' Ἀρκ, ἐνῶ ἡ Ἑσθῆρ εἶναι τύπου Μάτα Χάρι. ἡ κάψα γιὰ ἡρωίδα εἶναι πάντα ἀνώτερη ἀπὸ τὴν κάψα γιὰ ἥρωα. καὶ στὴν Ἰλιάδα ὅλοι οἱ ἀντρεωμένοι πολεμισταὶ «προστατεύονται» ἀπὸ θεά, τὴν Ἀθήνη οἱ Ἀχιλλεὺς Ὀδυσσεὺς Διομήδης, τὴν Ἀφροδίτη οἱ Αἰνείας καὶ Πάρις. δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνας ποὺ νὰ προστατεύεται ἀπὸ ἀρσενικὸ θεό. ἡ σώτειρά τους καὶ «σκέπη» τους ἐνσαρκώνει κατὰ βάθος τὴν ἀποῦσα γυναῖκα τους, ποὺ κινδυνεύει νὰ βιαστῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, ἂν οἱ ἴδιοι νικηθοῦν, καὶ τὴν αἰχμάλωτη κοπέλλα ποὺ θὰ βιάσουν αὐτοί, ὅταν νικήσουν· αὐτὲς τοὺς ἀνοίγουν τὴν ὄρεξι νὰ πολεμοῦν. ἀκόμη καὶ οἱ «Χριστιανοί», ἐνῶ ἔχουν τὸν παντοδύναμο Χριστό, στὸν πόλεμο προτιμοῦν γιὰ «Σκέπη» τους τὴν «Παναγία», τὴν ὁποία καὶ βρίζουν κάθε μέρα ὅλη τὴν ὥρα μὲ πολὺ χυδαῖες καὶ πρόστυχες καὶ εἰδεχθῶς σεξουαλικὲς βρισιές. (ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες «Χριστιανούς» δὲν ὑπάρχει στὴν ὑφήλιο ἄλλος στρατὸς ποὺ νὰ βρίζῃ «τὴν Παναγία του»· κι ὅμως «πιστεύουν» ὅτι ἡ Παναγία μόνον αὐτὸ τὸ στρατὸ «σκέπει» καὶ κανέναν ἄλλο. ὁμαδικὴ ψυχοπάθεια). ἡ Ἰουδίθ καὶ ἡ Ἑσθῆρ Παναγίες τῶν Ἰουδαίων εἶναι. οἱ ῥαββῖνοι, ποὺ κάποτε ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ Βίβλο τὸ Βαρουχ καὶ προσπάθησαν νὰ βγάλουν τὸ Ἄσμα, τὸν Ἐκκλησιαστή, καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ, μποροῦν νὰ βγάλουν κάποτε καὶ τὴν Πεντάτευχο καὶ τοὺς Ψαλμοὺς κι ὅποιοδήποτε ἄλλο βιβλίον, ἀλλὰ τὴν Ἑσθῆρ δὲν θὰ τὴ βγάλουν ποτέ· εἶναι ἡ Παναγία

τους. οἱ εἰδωλολάτρεις χωρὶς θεὸ κάνουν, χωρὶς Παναγία δὲν κάνουν.

6. Λαϊκὴ ἐπιρρέπεια στὸ ῥομάντζο ἄρλεκιν τύπου «Τὸ παλληκάρι καὶ ἡ πεντάμορφη».

7. Μία προφυλακτικὴ ῥοπή γιὰ «ἱστοριογραφικὸ» καμουφλάζ, ποὺ ἐξυπηρετεῖται μὲ ἑτεροχρονισμό κι ἑτεροπροσωπία. γιὰ παράδειγμα, στὸν καιρὸ τοῦ Καλιγούλα καὶ τοῦ Χίτλερ, ἀντὶ νὰ ποῦν «Ὁ παλαβὸς Καλιγούλας ἢ Χίτλερ καὶ τὸ παλληκάρι μας ποὺ τὸν ξεπάτωσε» (ξεπάτωμα εὐχετικὸ καὶ φανταστικὸ μόνο βέβαια), ἀνάγουν ἀλληγορικῶς τὸ γεγονὸς καὶ τὰ πρόσωπα στὸν καιρὸ τῶν Περσῶν ἢ τῶν Ἀσσυρίων κι ἀντὶ γιὰ Καλιγούλα ἢ Χίτλερ λένε Ὀλοφέρνης ἢ Ἀμάν. ὅπως στὴν Ἑλλάδα τὴ γύρω ἀπὸ τὸ 1912, ποὺ κινδύνευε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, γράφθηκαν τὰ ἑτεροχρονισμένα μυθιστορήματα «Στὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου» καὶ «Τὰ μυστικὰ τοῦ Βάλτου» ἀπὸ μιὰ γριά. *τῷ καιρῷ ἐκείνῳ*, ὄχι σήμερ' ὄχι, ὄχι! ἡ ἐπίγνωσι αὐτῆς τῆς ῥοπῆς - μεθόδου εἶναι πολὺ σημαντικὴ γιὰ τὴν ἐρμηνεία αὐτῶν τῶν λαϊκῶν μυθιστορημάτων - κομμῶν· εἶναι σὰ νὰ γράφουν μέσα στὴν τουρκικὴ ἢ γερμανικὴ κατοχὴ γιὰ κατορθώματα φανταστικῶν ἀρχαίων ἢ βυζαντινῶν Ἑλλήνων, ποὺ συντρίβουν τοὺς Πέρσες ἢ Ῥωμαίους Τισσαφέρνη, Φαρνάβαζον, Ῥοῦφον, καὶ Πόρκιον, ἐννοώντας Ὁμέρ, Κιουταχί, Χίμλερ, καὶ Ἀιχμαν.

Ἄχ καὶ νὰ γινόταν σήμερ

σὰν τὰ καλὰ τὰ χρόνια τὰ παλιά!

λοιπόν, πατριῶτες, ἔγινε·

ὁ ἑτεροχρονισμὸς δηλαδὴ μ' ἑτεροπροσωπία.

Καὶ τὰ προϋπάρξαντα γεγονότα, ἱστορικὰ ἢ φανταστικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα «ἐμπνεύστηκε» τὸ βιβλίον Ἑσθήρ, εἶναι περίπου τὰ ἑξῆς.

1. Διωγμὸς καὶ κατατρεγμὸς τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τοὺς Ἀμμανῖτες (Ἀμμάν - Ἀμάν) Ἀνὰ Βααλάτ καὶ Τωβίαν. κόντεψαν νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς Ἰουδαίους τῆς γῆς τοῦ Ἰσραήλ, οἱ ὁποῖοι καὶ ἦταν πολὺ λίγοι, 50.000 ὅλο κι ὅλο. τοὺς τσάκισε ὁ Νεεμίας, τὸν ὁποῖο πολὺ διέβαλλαν στὸν Πέρση βασιλέα καὶ πολὺ προσπάθησαν νὰ δολοφονήσουν. ὁ Νεεμίας διέσωσε τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ὅσο κι ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυή. αὐτὴ ἡ ὑπόθεσι εἶναι τὸ ἀνομολόγητο πρότυπο τῶν πέντε μυθιστορημάτων - κομμῶν τῆς νήσου Φάρου καὶ κυρίως τῆς Ἰουδῖθ καὶ τῆς Ἑσθήρ.

2. Κληροί. δυὸ μεγάλες κληρώσεις ἔγιναν στὴν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ· ὅταν μπῆκαν στὴν πολυπόθητη γῆ τῆς ἐπαγγελίας καὶ μοιράστηκαν μὲ κλήρους (πυριμι) τοὺς 12 ἢ 10 νομούς της οἱ δώδεκα φυλὲς τοῦ Ἰσραήλ ἢ τὰ δέκα δέκατα τῶν Ἰουδαίων· ἡ μία ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυή (Ἰη, 36-44), καὶ ἡ ἄλλη ἐπὶ Νεεμίου (Ἀν 47,1-2). ἐπὶ Νεε-

μίου κατὰ τὸν 12^ο μῆνα Ἀδάρ (Φεβρουάριο - Μάρτιο), γύρω στὶς 15 Μαρτίου, μισὸ μῆνα πρὶν ἀπὸ τὸ πάσχα. μετὰ τοὺς *κλήρους* ὥρυσαν τὸ 10% τοῦ πληθυσμοῦ νὰ κατοικήσῃ στὴν Ἱερουσαλήμ, ποὺ μόλις εἶχε ὀχυρωθῇ μετὰ τείχη, καὶ τὸ 90% στὴν ἐπαρχία κατὰ πόλεις. καὶ ἀφοῦ ἐγκαινίασαν τὸ τεῖχος (Ἀν 48-49) καὶ ἐώρτασαν τὸ πάσχα ὅλοι μαζί, ἔπειτα ἀποχωρίστηκαν, γιὰ νὰ πάῃ ὁ καθένας στὸν τόπο τῆς κατοικήσεώς του. οἱ ἐπὶ Νεεμίου αὐτοὶ κληροὶ ἀναφέρονται στὸ χρονικῶς τελευταῖο βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης Ἀνάβασις ὡς μέγα γεγονός, ἰσάξιο τῆς ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κληρώσεως τῶν νομῶν στὶς φυλές. αὐτὸ τὸ ἐπὶ Νεεμίου μέγα γεγονός ἐώρταζαν ἀρχικὰ οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὴν ἐορτὴ τῶν *κλήρων* (*πριμ, πυριμ, πουρίμ*), καὶ ὅχι τὶς μποῦρδες ποὺ φλυαροῦνται στὸ βιβλίο τῆς Ἑσθήρ. ἡ λέξι *πυρ-πυριμ* (ἐλληνιστικὴ προφορὰ *πούρ - πουρίμ, φούρ - φουρίμ, φουρί, φουρέ*, στὴν ἐλληνόγλωσση Β παραλλαγή τῆς Ἑσθήρ *φρουραί*, στὸν Ἰώσηπο *φρουραί*²²)· τὸ φαινόμενο σὰν ἐλληνικὸ *φρουραί*, τὸ ὁποῖο στὴν Ἑσθήρ ἀναγράφεται πέντε φορὲς (24,7''· 9' 10' 27,1), ἀλλ' εἶναι παραποιημένο ἐβραϊκὸ ἄκλιτο, γι' αὐτὸ τὶς τρεῖς φορὲς γράφεται σὲ γενικὴ τῶν *φρουραί*. στὴν Ἑσθήρ οἱ συντάκτες καὶ διασκευασταί, σὲ καιρὸ ποὺ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶχε ξεθωριάσει καὶ λησμονηθῇ, καὶ πρὸ πολλοῦ πλάθονταν ὁ μῦθος - ὑποκατάστατο, μυθολόγησαν ὅτι τοὺς *κλήρους* ἔρριξε ὁ *διάβολος Ἀμάν*, γιὰ νὰ κληρώσῃ τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἔσφαζε ὅλους τοὺς Ἰουδαίους (5,7), ἀλλὰ -τραγικὴ εἰρωνεία- ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν ἡμέρα σταυρώθηκε ὁ Ἀμάν καὶ πέθανε στὸ σταυρὸ, τὸν ὁποῖο εἶχε στήσει γιὰ τὸ Μαρδοχαῖο, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔσφαξαν 75.000 ἐχθρῶν τους. αὐτὴ ἡ σταύρωσις εἶναι ἴσως καὶ ἀπὸ πηχὸς τῆς πρὸ ὀχταετίας σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, «μεγάλου ἐχθροῦ τῶν Ἰουδαίων» ὅπως ἐνιωθάν ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἀντίχριστοι· καὶ οἱ 75.000 εὐχετικῶς σφαγμένοι ἐχθροὶ εἶναι ἴσως οἱ Χριστιανοί. οἱ σημερινοὶ «βιβλικοὶ ἐπιστήμονες», ὅλοι ἀνεξαιρέτως ὅλου τοῦ κόσμου, Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοί, αἵρετικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, ἤδη ἀπὸ τὸ Β' π.Χ. αἰῶνα, νομίζουν σφαλερῶς ὅτι εἶναι οἱ *κληροὶ* ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἐξωβιβλικὸ καὶ ἐθνικὸ μόνον κείμενο τῆς Ἑσθήρ (5,7· 24,5' 7''· 9' 10' 27,1), τὸ ὁποῖο ἀπαξάπαντες θεωροῦν βιβλικό. πρῶτος εἰσήγαγε αὐτὸ τὸ λάθος ὁ πρῶτος συντάκτης τῆς Ἑσθήρ ἢ τοῦ παρομοίου μυθιστορήματος, τοῦ ὁποῖου νεώτερη διασκευή - ἀνακατασκευή εἶναι ἡ Ἑσθήρ. ἀλλ' ἡ δική μου διαπίστωση - ἀνακάλυψις εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐξέθεσα. ὁ ὅχλος εὐκόλα καὶ συνηθέστατα διολισθαίνει σὲ τέτοιους μύθους. ἔτσι καὶ στὸν τόπο μου, καθὼς οἱ προσκυνηταί - πανηγυρισταί στὸν Τίμιο Πρόδρομο Σερρῶν προσκυνοῦσαν τὸ κρανίον τοῦ Βυζαντινοῦ μοναχοῦ καὶ ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς Ἰωάννου ἢ Ἰωαννικίου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κάποτε ἄρχισαν ὅλοι νὰ πι-

στεύουν ὅτι αὐτὸ εἶναι «ἡ χάρις τοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἡ ἀπο-
τιμηθεῖσα ἀπὸ τὸν Ἡρώδη γιὰ χάρι τῆς Ἡρωδιάδος». ἔτσι καὶ στὴν
Πάτμο δείχνουν «τὸ σπήλαιο ὅπου ὁ Ἰωάννης εἶδε καὶ ἔγραψε τὴν Ἀ-
ποκάλυψι», λὲς καὶ ἦταν ἄνθρωπος τῶν σπηλαίων, σπηλαιόβιος, ἢ
δὲν μπορούσε νὰ τὴ γράψῃ στὸ σπῖτι ποὺ φιλοξενούνταν. οἱ μυθο-
πλάστες, ὅπως δείχνει ὁ βαθμὸς καὶ τὸ εἶδος τῆς ψευτιᾶς των, εἶναι
πάντοτε φρενοβλαβεῖς.

3. Μιὰ ἀμφιβόλου ἱστορικότητος νίκη Ἰουδαίων καὶ Μακεδόνων
ἐναντίον τῶν Γαλατῶν στὴ Βαβυλωνία, ὅπου οἱ δύο σύμμαχοι κατέ-
σφαξαν τοὺς ἐχθροὺς των Γαλάτες. 4.000 Μακεδόνες, ἀντιμετωπιζο-
ντας 120.000 Γαλάτες καὶ εὐρισκόμενοι σὲ ἀδιέξοδο (*ἀπορούμενοι*), ἐ-
νισχύθηκαν ἀπὸ 8.000 Ἰουδαίους. ἀλλ' οἱ Μακεδόνες μπροστὰ στὸν
καὶ πάλι δεκαπλάσιο ἐχθρὸ ἐνιωθὰν ἀδιέξοδο. μετὰ τὴν *ἀπ' οὐρανοῦ*
βοήθειαν ὅμως οἱ σύμμαχοί τους Ἰουδαῖοι κατέσφαξαν ὅλους τοὺς
Γαλάτες *καὶ ἔλαβον πολλὴν ὠφέλειαν* (= πλούσια λάφυρα). αὐτὸ
γράφεται στὸ βιβλίον τοῦ 161 π.Χ. Τὰ κατὰ τὸν Ἰούδαν τὸν Μακκα-
βαῖον (18,2), τὸ ὁποῖο ὅμως, ὅπως προανέφερα, εἶναι φλύαρο καὶ
θαυματολογιούρικο. τὸ «γεγονὸς» ἀναφέρεται στὸ βιβλίον ὡς ἀρχαία
ἀνάμνησι ἐμπυχωτική. δὲν μοῦ φαίνεται πολὺ ἱστορικό.

4. Νίκη συντριπτικὴ τοῦ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου ἐναντίον τοῦ
ἀρχιστρατήγου τῶν Σελευκιδῶν Νικάνωρος, κατὰ τὴν ὁποία σφάχτη-
καν πολλὲς χιλιάδες Ἑλλήνων καὶ ὁ ἴδιος ὁ Νικάνωρ καὶ μετὰ τὴν ὁποία
ἐδραιώθηκε γιὰ πάντα ἡ ἀπελευθέρωσι τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τοὺς Ἑλ-
ληνες. μ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς κατακλείεται τὸ προειρημένον βιβλίον Τὰ κα-
τὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον (44,10), ὅπου ὁ Ἰούδας θεσπίζει κιόλας
ἡ ἡμέρα τῆς νίκης, 13 τοῦ Ἀδάρ, νὰ ἐορτάζεται, καὶ ὅταν εἰδοποιῇ γι'
αὐτὸ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Ἀλεξανδρείας, τοὺς λέει κιόλας ὅτι ἡ ἡμέ-
ρα αὕτη (οἱ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαῖοι πηγαινὰν μετὰ τὸ μακεδονικὸ ἡμε-
ρολόγιον - μηνολόγιον) εἶναι ἡ προηγούμενη τῆς *Μαρδοχαϊκῆς ἡμέρας*
14 τοῦ Ἀδάρ. 13 καὶ 14 τοῦ Ἀδάρ ὅμως λέγεται καὶ στὸ βιβλίον τῆς Ἑ-
σθήρ (23,1-3· 15) ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι κατέσφαξαν τοὺς ἐχθροὺς των,
15.000 ἢ 75.000, καὶ τὸν *ἐχθιστον Ἀμάν*, καὶ ὅτι θεσπίστηκε ἡ διήμε-
ρη ἐορτὴ ποὺ ἐορτάζεται (στὴ νῆσο Φάρον) μέχρι τῆ συντάξι τοῦ βι-
βλίου. καὶ ὁ ἥρωας λοιπὸν Ἰούδας Μακκαβαῖος καὶ ἡ σπουδαία ἐθνι-
κὴ ἐορτὴ τῆς νίκης του (σὰν τὴν ἐλληνικὴ ἐθνικὴ ἐορτὴ νὰ ποῦμε τῆς
25 Μαρτίου 1821) καὶ ἡ ἀρχαιότερη νίκη τοῦ Νεεμίου καὶ ὁ ἴδιος ὁ
Νεεμίας ἐπισκιάστηκαν σβήστηκαν καὶ ὑποκαταστάθηκαν ἀπὸ μιὰ
φανταστικὴ Ἑβραία παλλακίδα - κατάσκοπο τοῦ Πέρσου Ἀρταξέρ-
ξου καὶ τὴ φανταστικὴ «νίκη» της. νομίζω ὅτι καὶ οἱ Ἰσραηλίτες ἐπι-
στήμονες καὶ ῥαββῖνοι θὰ σιχαθοῦν τώρα αὐτὸ τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθήρ.

5. Ἀνάγκη στρατολογήσεως θηλέων κατασκόπων ἀνάμεσα στίς

Ἐβραιοποῦλες κοπέλλες, κι ἄρραβωνιασμένες καὶ παντρεμένες, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ πλησιάσουν καὶ κατασκοπεύσουν τοὺς στόχους ὡς παλλακίδες καὶ πόρνες «γιά τὸ καλὸ τοῦ ἔθνους». δὲν λέω ἄλλα γι' αὐτό, διότι θὰ ἐπανεέλθω. τὸ βιβλίο τῆς Ἑσθήρ εἶναι καὶ διαφημιστικό prospectus γιὰ τὴ βρόμικη αὐτὴ ἐπιχείρησι.

Χαρακτῆρες τοῦ βιβλίου θεωρῶ τὰ δυὸ Διατάγματα, ποὺ περιέχονται σ' αὐτό, τὰ ὑπαγορευμένα, ἃς τὸ πῶ ἔτσι, ἀπὸ τὰ δύο λόμπυ, τὸ ἀραβικὸ (*Ἀμάν*) ἢ δῆθεν μακεδονικὸ γιὰ τὴν ἐξόντωσι τῶν ἀπανταχοῦ Ἰουδαίων (6,1-7), καὶ τὸ ἰουδαϊκὸ (*Μαρδοχαῖος - Ἑσθήρ*) γιὰ τὴν ἀνάκλησι τοῦ προηγουμένου Διατάγματος καὶ τὴν ἄδεια στοὺς Ἰουδαίους νὰ ἐξοντώσουν ὅλους τοὺς Μακεδόνες «τοῦ Ἀμάν τοῦ Μακεδόνο», οἱ ὅποιοι συνωμοτοῦν γιὰ νὰ μεταβάλουν τὴν Περσικὴ αὐτοκρατορία σὲ Μακεδονική! (20,1-21,1), ἀλλ' «εὐτυχῶς» μετὰ τὴν ἰουδαϊκὴ «ἐνημέρωσί του» ὁ Ἀρταξέρξης μαθαίνει τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴν Ἑσθήρ καὶ τὸν Μαρδοχαῖο! τὰ δυὸ Διατάγματα εἶναι γραμμένα σὲ ἀκραιφνῇ καὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἑλληνικὴ καὶ μάλιστα ἀττικίζουσα γλῶσσα, σαφῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ γλῶσσα τοῦ ὑπολοίπου βιβλίου Ἑσθήρ. αὐτὰ τὰ δυὸ ἀλεξανδρινὰ ἰουδαϊκὰ σκευάσματα - Διατάγματα εἶναι ὁ οὐσιαστικὸς πυρήνας τοῦ βιβλίου, ἡ ἀφετηρία του, ὁ ἀρχικὸς στόχος του· ὅλα τ' ἄλλα, οἱ τέσσερες πρωταγωνισταὶ Ἑσθήρ Μαρδοχαῖος Ἀρταξέρξης Ἀμάν, καὶ ὅλοι οἱ κομπάρσοι, καὶ οἱ μυθιστορηματικὲς ἀνατροπὲς καὶ μεταπτώσεις, εἶναι φαντασιωτικὰ παραγεμίσματα. ἡ δὲ ἐορτὴ *πουρίμ - φουρίμ - φουρέ* εἶναι τὸ κυριώτερο «ἱστορικὸ» ψευδοτεκμήριο μουλιασμένο σὲ πολλὴ παρανόησι καὶ παρερμηνεία. τὸ ὅλο βιβλίο ὡς σκεύασμα εἶναι εἰδεχθές· ἐμετικό.

2,5-7· Ἄνθρωπος ἦν Ἰουδαῖος ἐν Σούσοις τῇ πόλει, καὶ ὄνομα αὐτοῦ Μαρδοχαῖος ὁ τοῦ Ἰαῖρου, τοῦ Σεμεΐου, τοῦ Κισαίου, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν, ὃς ἦν αἰχμάλωτος ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἣν ἠχμαλώτευσεν Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος. καὶ ἦν τούτῳ παῖς θρεπτή, θυγάτηρ Ἀμιναδάβ ἀδελφοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὄνομα αὐτῇ Ἑσθήρ· ἐν δὲ τῷ μεταλλάξαι αὐτῆς τοὺς γονεῖς ἐπαίδευσεν αὐτὴν ἑαυτῇ εἰς γυναῖκα· καὶ ἦν τὸ κοράσιον καλὸν τῷ εἶδει.

Μεταφράζω· Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος Ἰουδαῖος στὴν πόλι Σοῦσα, καὶ λεγόταν Μαρδοχαῖος· γιὸς τοῦ Ἰαῖρου, τοῦ Σεμεΐου, τοῦ Κισαίου, ἀπὸ τῆ φυλῆ Βενιαμίν. ἦταν αἰχμάλωτος ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποία αἰχμαλώτισε ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος Ναβουχοδονόσορ. καὶ εἶχε μιὰ κοπέλλα ποὺ τὴν μεγάλωσε αὐτός, θυγατέρα τοῦ Ἀμιναδάβ ἀδερφοῦ τοῦ πατέρα του, ἡ ὁποία λεγόταν Ἑσθήρ. κι ὅταν πέθαναν οἱ γονεῖς της, τὴν παιδαγωγῆσε, γιὰ νὰ γίνῃ γυναῖκα του. καὶ τὸ κορίτσι ἦταν ὁμορφο.

Μεταφράζω και τὸ ἐβραϊκόν· Ἦν ἀνὴρ Ἰουδαῖος ἐν τῇ μητροπόλει Σούση, καὶ ὄνομα αὐτῷ Μορδεχαί (*Μορδκι*), υἱὸς Ἰαῖρ υἱοῦ Σιμχὶ υἱοῦ Κίς (*Κις*), ἀνὴρ Ἰεμινί. ὃς μετηνέχθη ἀπὸ Ἱερουσαλήμ μετὰ τῆς μετοικεσίας τῆς μετενηνεγμένης μετὰ Ἰεχονίου τοῦ βασιλέως Ἰούδα, ἣν μετοικίσαι ἐποίησε Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς εἰς Βαβέλ. καὶ ἦν τρέφων τὴν Ἄδασά (*Εδδέ*) – αὕτη (ἐστὶν) Ἐσθήρ (*Αστρ*) –, θυγάτηρ τοῦ πατραδέλφου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ (ἦν) αὐτῇ πατήρ καὶ μήτηρ· ἡ δὲ κοραεὶς καλὴ τῇ ὄψει καὶ ἀγαθὴ τοῦ ἰδεῖν. ἐν δὲ τῷ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτῆς καὶ τὴν μητέρα ἔλαβεν αὐτὴν Μορδεχαί ἑαυτῷ εἰς θυγατέρα (*βτ*).

Ἑλληνόγλωσση καὶ ἐβραϊόγλωσση παραλλαγή τοῦ παραμυθιοῦ στά βασικὰ συμφωνοῦν. ἡ ἐβραϊόγλωσση ἔχει ἐπὶ πλεον ὅτι ὁ Μαρδοχαῖος πῆγε στὴ Βαβυλῶνα μὲ τὴν πρώτη ὁμηρεία, τὴν 11 χρόνια πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐγγυητικὴ ὁμηρεία τῶν ἐπιλέκτων, καὶ ὄχι τὴν κατὰ τὴν ἄλωσι γενικὴ λαϊκὴ αἰχμαλωσία· ὅτι πῆγε μαζὶ μὲ τὸ βασιλέα Ἰεχονία (Βα 125,1-11)· ἐνῶ παραλείπει τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τῆς Ἐσθήρ Ἀμιναδάβ· τῆς ἔχει παρακάτω ἄλλο πατρώνυμο· ἐπὶ πλεον, ὅπως ἀνέφερα, ἔχει ὅτι τὸ ἀρχικὸ καὶ ἐβραϊκὸ ὄνομα τῆς Ἐσθήρ ἦταν Ἄδασά (*Εδδέ*). ὅπως ἐπίσης εἶπα, τὸ βιβλίον Ἐσθήρ κατὰγεται ἀπὸ εἰδωλολατρικὸ *κοιμὸν* καὶ εἶναι ἐπανειλημμένη διασκευὴ προϋπάρχοντος τέτοιου, καὶ ὄχι ἀπομίμησι. μὲ τὸ χτύπημα τοῦ ταρμαῖ ὅμως βρέθηκαν τὰ πάνω κάτω, δηλαδὴ ὁ Μαρδοχαῖος νὰ εἶναι κηδεμόνας - μνηστήρας καὶ ἡ Ἐσθήρ νὰ εἶναι κηδεμονευόμενη - ἐρωμένη ἀντὺς μεγαλειτέρου της, σχεδὸν παιδεραστοῦ. ἀφήνω τὸ ὅτι αὐτὸ γινόταν στά Σοῦσα, πρωτεύουσα τῆς Περσίας, ὅπου γιὰ νὰ βρεθῇ ἓνας Ἐβραῖος τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας, ἔπρεπε νὰ περάσῃ πρῶτα 60 χρόνια στὴ Βαβυλωνία, καὶ ἔπειτα νὰ βρεθῇ στά Σοῦσα· γιὰ νὰ μὴ σκαλώσω σ' αὐτό, καὶ νυχτωθοῦμε μὲ τὸν ἐνενηντάρη. τὸ ὅτι ἡ συγκρητιστικὴ Ἄδασά - Ἐσθήρ ἀνατράφηκε καὶ ἐκπαιδεύτηκε ἀπὸ τὸ μεγαλειτέρό της ἐξάδερφό της Μαρδοχαῖο, γιὰ νὰ γίνῃ *θυγάτηρ* του κατὰ τὴν ἐβραϊκὴ ἢ *γυνή* του κατὰ τὴν ἑλληνόγλωσση παραλλαγή, δὲν εἶναι διαφωνία, διότι καὶ στὸ μασοριτικὸ ἡ *θυγάτηρ* ἐννοεῖται ὡς ἐρωμένη - μνηστὴ - γυναίκα. ἡ τέτοια σημασία τῆς βιβλικῆς ἐβραϊκῆς λέξεως *βτ*, ποὺ καὶ στοὺς Ο' σ' ὅλα τὰ κανονικὰ βιβλία μεταφράζεται *θυγάτηρ*, ἀνευρίσκεται συχνά. ἀνευρίσκεται δὲ συνολικῶς μὲ τέσσερες σημασίες, ποὺ ἡ κάθε ἐπομένη εἶναι ἐξελικτικὴ φάσι τῆς προηγουμένης. *θυγάτηρ* λέγεται πρῶτα ἡ θυγατέρα, ἔπειτα ἡ κοπέλλα ἀπλῶς καὶ γενικῶς, τρίτον ἡ κοπέλλα κάποιου ἀντὺς εἰδικῶς δηλαδὴ ἡ ἐρωμένη - μνηστὴ - γυναίκα του, καὶ τέτατον σὲ μεταφορικὴ σημασία τοῦ τρίτου ἢ ὁμορφὴ πόλι ποὺ εἶναι ἀγαπητὴ καὶ λαχταριστὴ σὲ πολλοὺς. λέγεται δὲ στὸν Ἡσαΐα καὶ ἄλ-

λοῦ ἀναλόγως καὶ τὸ *υἱὸς* μὲ τὴ σημασία τοῦ παλληκαριοῦ καὶ ἐραστοῦ καὶ μνηστήρος (Ήσ 5,9· 14). παραθέτω σχετικά χωρία γιὰ τὸ *θυγάτηρ*.

1. θυγατέρα (κόρη)· Γε 6,6· *Ἐγέννησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας.*
2. κοπέλλα· Ἀσ 4,5· *Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν
οὕτως ἡ πλησίον μου ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων.*
Πδ 6,20· *Πολλαὶ θυγατέρες ἐκτήσαντο πλοῦτον,
πολλὰ ἐποίησαν δύναμιν,
σύ δὲ ὑπέγκεισαι καὶ ὑπερῆρας πάσας.*
3. ἐρωμένη - μνηστή - γυναῖκα - νύφη τοῦ γαμπροῦ στοῦ γάμο·
Ψα 46,10· *Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε
καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου
καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου,
καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.*
Ἀσ 18,4· *Ὡραιώθησαν διαβήματά σου ἐν ὑποδήμασί σου,
θύγατερ ναδάβ (= ἐρωμένη τοῦ ἡγεμόνος).*
Ζα 9,1· *Χαίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών,
ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι.....*
4. πόλι λαχταριστὴ σὰν ἐρωμένη·
Ἀσ 18,10· *Οἱ ὀφθαλμοί σου ὥς λίμναι ἐν Ἑσεβών,
ἐν πύλαις θυγατρὸς πολλῶν.*

ἄλλωστε καὶ τὸ ἐβραϊζον ἐμπρόθετο κατηγορούμενο τοῦ σκοποῦ *εἰς θυγατέρα* δείχνει ἀκριβῶς τὴ σημασία «ἐρωμένη - μνηστή - γυναῖκα». διότι *θυγάτηρ* - κόρη θετὴ τοῦ Μαρδοχαίου θὰ μπορούσε ἡ Ἑσθήρ νὰ γίνῃ πάραυτα μὲ τὴν παραλαβὴ τῆς γιὰ ἐκτροφή - ἀνατροφή, ἐνῶ ὁ μελλοντικός σκοπὸς *εἰς θυγατέρα* (= γιὰ νὰ τὴν κάνῃ γυναῖκα του) δείχνει ὅτι αὐτὸ θὰ γίνῃ μόνον ὅταν τὸ κοριτσάκι θὰ μεγαλώσῃ καὶ θὰ γίνῃ γόνιμη γυναῖκα, ὥριμη γιὰ σεξουαλικὴ χρῆσι. ἄλλωστε τὸ ἐλληνόγλωσσο βιβλίον εἶναι πρωτότυπο, τὸ δὲ μασοριτικὸ μετάφρασι· καὶ τὸ πρωτότυπο ἔχει ῥητῶς *εἰς γυναῖκα*. σεμνότυφοι σύγχρονοί μας μεταφρασταὶ εἶναι ποὺ «καταλαβαίνουν» τὸ μασοριτικὸ *βτ* ὡς «κόρη».

Ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐπιτρέπει νὰ παντρεύεται κανεὶς τὴν πρώτη ἐξαδέρφη του, ὅπως ἔκαναν μετὰ τὴ θέσπισί του ὁ πρῶτος κριτὴς Γοθονιήλ καὶ ὁ βασιλεὺς Ῥοβοὰμ δύο φορές (Κρ 1,15· Βα 34,2· Πα 52,16-17).

Στὴν ἀρχὴ παντρεύονταν τ' ἀδέρφια (Γε 6,5-10). ἔπειτα ἐπὶ Ἀβραὰμ τὰ ἑτεροθαλῆ ἀδέρφια (Γε 32,16). ἔπειτα ὁ Μωϋσῆς νομοθέτησε νὰ παντρεύονται μόνον τὰ πρῶτα ἐξαδέρφια καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα (Νο 159,6-20). ἡ Κ. Διαθήκη στοῦ θέμα αὐτὸ ἄφησε σὲ ἰσχὺ τὸ μωσαϊκὸ νόμο. ἐν τούτοις ἐγὼ ἐρμηνεύω ὅτι ἡ νοοτροπία τῆς Βίβλου ὁ-

λης εἶναι ὅτι περίπου ἀνὰ χιλιετία πρέπει ὁ γάμος ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῆ συγγένεια κατὰ μία σειρὰ ἐξαδέρφων· τὸ 1000 μ.Χ. δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ παντρεύωνται μόνο τὰ δεύτερα ἐξαδέρφια κι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, ἀπὸ τὸ 2.000 μόνο τὰ τρίτα ἐξαδέρφια κι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, τὸ 3.000 μόνο τὰ τέταρτα ἐξαδέρφια καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. διότι τὰ γονίδια τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ ὅλο καὶ περισσότερο φορτίζονται μὲ κληρονομικὲς ἐπιβαρύνσεις λόγῳ τῶν καταχρήσεων ἢ καὶ τῶν κακουχιῶν. αὐτὸ γίνεται φανερώτερο στὶς βασιλικὲς οἰκογένειες, οἱ ὁποῖες, καθὼς παντρεύονται συνεχῶς στενοὶ συγγενεῖς, ἔχουν τὰ κακὰ φαινόμενα τῆς ἐνδογαμίας συχνά· ἔχουν δηλαδὴ ἐπιβαρυνθῇ κληρονομικῶς ὑπερβολικά κι ἔχουν καταντήσει μιὰ κατώτερη φυλὴ. πολὺ καλὰ ἔκαναν μερικοὶ βασιλεῖς τῶν ἡμερῶν μας ποὺ παντρεύτηκαν γυναῖκες ἄσχετες μ' ὁποιοδήποτε βασιλικὸ αἷμα· ἔτσι μόνο θὰ καθαρῶσι καὶ θὰ ἐξυγιανθῇ τὸ αἷμα τους καὶ θ' ἀνορθωθῇ ἡ ῥάτσα τους. διότι μὲ τοὺς συγγενικοὺς γάμους συσσωρεύονται μὲν οἱ περισυρίεις καὶ οἱ δυναστικὲς προνομίες, συσσωρεύονται ὅμως πολὺ ταχύτερα καὶ οἱ κληρονομικὲς ἐπιβαρύνσεις.

Ὁ φανταστικὸς Μαρδοχαῖος λοιπόν, ποὺ θὰ παντρευόταν τὴ φανταστικὴ Ἑσθήρ τοῦ φερωνύμου μυθιστορήματος, ἦταν ἔναντι τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου νόμιμος. φαίνεται ὅτι αὐτὸ ἦταν μιὰ πρακτικὴ συνηθισμένη στὸ στενὸ ἰουδαϊκὸ περιβάλλον τῆς Ἀλεξανδρινῆς παροικίας των κι ἀκόμη πιὸ πολὺ τῶν στενοτέρων ἰουδαϊκῶν παροικιῶν Ῥώμης, Ἀντιοχείας, Ἐφέσου, Θεσσαλονίκης, Βεροίας, Κορίνθου, κλπ.. εἰδικὰ ὅμως μιὰ περίπτωσι σὰν αὕτη τοῦ Μαρδοχαίου καὶ τῆς Ἑσθήρ, παρὰ τὴν τυπικὴ νομιμότητά της, μοῦ φαίνεται ὡς κάτι τὸ κτηνῶδες καὶ ψυχανώμαλο. ἄλλο εἶναι νὰ παντρευτῇ κανεὶς μιὰ ἐξαδέρφη του ποὺ μεγάλωσε σὲ ἄλλο σπίτι, κι ὅταν αὐτὸς τὴν ἐπιθύμησε γιὰ γυναῖκα του ὥριμη πιά (*ὥραία γάμου*, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι) τὴν εἶδε μετὰ πολλὰ χρόνια ἢ καὶ γιὰ πρώτη φορὰ, κι ἄλλο νὰ ἔχη μεγαλῶση μαζί του ἀπὸ νήπιο στὸ ἴδιο σπίτι, ἢ καὶ νὰ τὴν ἔχη μεγαλῶση αὐτὸς στὸ σπίτι του σὰ θετὸς πατέρας, κι ἔπειτα νὰ τὴν κάνη γυναῖκα του καὶ μάλιστα νὰ τὴν προορίζῃ ἐξ ἀρχῆς γιὰ γυναῖκα του ὡς δυνάμει παιδευραστὴς καὶ αἰμομίκτης. καὶ κοσμικοὶ ἀκόμη νόμοι ἀπαγορεύουν στὸν μὴ συγγενῇ ἐπίτροπο ἢ κηδεμόνα ἢ θετὸ πατέρα νὰ παντρευτοῦν τὴν ἐπιτροπευομένη ἢ κηδεμονευομένη ἢ υἱοθετημένη. κι ὁ ψυχικά ὁμαλὸς ἄντρας δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιθυμήσῃ σεξουαλικῶς μιὰ τέτοια κοπέλλα, δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κάνη γυναῖκα του ἢ καὶ νὰ τὴ σκεφτῇ μόνο σὰ γυναῖκα του. κι ἂν εἶναι αὐτὸς μεγαλείτερος καὶ τὴ μεγάλωσε ἀπὸ νήπιο στὰ χέρια του, εἶναι τερατῶδες μεγαλῶνοντάς τὴν νὰ τὴν προορίζῃ γιὰ τὸ κρεβάτι του· εἶναι πολὺ παιδευρα-

στικό κι αίμομικτικό. οί Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι εἶχαν πάρει πολὺ κακὸ παράδειγμα ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους Α΄ καὶ Β΄ καὶ Γ΄, ποὺ παντρεύονταν τὶς ἀδελφές των καὶ γι' αὐτὸ μετὰ τὸν Α΄ ἦταν ὅλοι παλαβοὶ καὶ βλάκες. ἓνα αὐτὸ εἶναι λοιπὸν ποὺ χτυπάει ἄσχημα σ' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχή του.

Καὶ δεύτερο ἀκόμη ἀσχημότερο, σαφῶς ἀμαρτωλὸ καὶ πολὺ ἀκάθαρτο, εἶναι ὅτι ὁ παιδεραστής - αίμομίκτης - κηδεμόνας Μαρδοχαῖος, ἀντὶ γιὰ σύζυγός της, γίνεται ἐν τέλει μαστροπὸς καὶ σωματέμπορός της καὶ τὴν ξεβγάζει στὸ κλαρί, σὲ εἶδος διαγωνισμοῦ καὶ πλειστηριασμοῦ μάλιστα (3,1-10), καὶ τὴν προωθεῖ στὸ χαρέμι ἐνὸς πολυγαμοτάτου βασιλέως, γιὰ πολιτικὸ του ὄφελος, ὥστε ἐκείνη νὰ τοῦ δίνεται καὶ συνάμα νὰ τὸν κατασκοπεύη, αὐτὸν δὲ ἐκτὸς ἀπὸ μαστροπὸ (νταβατζή), νὰ τὸν ἔχη καὶ κατασκοπικὸ προϊστάμενο - ἀφεντικό, στὸν ὁποῖο νὰ δίνει τὶς ἀναφορές της, ὥστε νὰ διενεργηθοῦν διάφορες πολιτικὲς μηχανορραφίες, παραγκωνίσεις, καὶ δολοφονίες. ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴν ἀπέναντι πλευρὰ ἂν δοῦμε τὴν ὑπόθεσι, βλέπουμε μιὰ κοπέλλα παρθένο, ἡ ὁποία δασκαλεύεται καὶ γίνεται καὶ παραμένει ἐνὸς μόνο ἀντρὸς γυναῖκα, τοῦ Ἀρταξέρξου, ποὺ τῆς εἶναι τρυφερὸς στὸν ἔρωτα καὶ στὰ σεξουαλικά καὶ δὲν τὴ λερώνει ἠθικά οὔτε τὴν ἀποκόβει ἀπὸ τὸ θεὸ της καὶ τὴν πίστι της καὶ τὴν ἀγνή ἠθική της, κι ὅμως αὐτὴ τὸν κατασκοπεύει καὶ τὸ κορμί της κυριολεκτικὰ τοῦ τὸ πουλάει κι ἔχει ἄγνωστα στὸν ἄντρα της σοβαρὰ μυστικά μὲ κάποιον ἄλλον ἄντρα καὶ χειριστὴ της καὶ τοῦ δίνει ἀναφορές γιὰ τ' ἀνακτορικά καὶ πολιτικὰ μυστικά τοῦ ἀντρός της, ποὺ ὑποκλέβει, καὶ καταστρώνει σχέδια μαζί του τόσο ἄλλα ὅσο καὶ γιὰ τὸ πῶς θὰ χειρίζεται μαζί μ' ἐκεῖνον τὸν νόμιμο καὶ παρθενικὸ ἄντρα της. αὐτὸ εἶναι μιὰ μοιχεία ἀπὸ τὶς πιὸ εἰδεχθεῖς κι ἀντιβιβλικές. ἡ Βίβλος ἀκόμη καὶ στὴ γυναῖκα, ποὺ ὁ πρῶτος ἄντρας της τὴ χώρισε, κι αὐτὴ ἔπειτα παντρεύτηκε ἕναν ἄλλο, ἀπαγορεύει αὐστηρῶς νὰ ἔχη ὅποιαδήποτε ἐπικοινωνία μὲ τὸν πρῶτο, καὶ μάλιστα ἄγνωστη στὸν δεύτερο. αὐτὸ, ποὺ διαπράττει ἡ ἡρωίδα τοῦ μυθιστορήματος Ἑσθήρ, εἶναι ἰδιαζόντως ἀντιβιβλικὸ καὶ ἀκάθαρτο. ὅμως οἱ ἀναγνώστες ἐθίζονται, ὅπως ἀπὸ τὴν τηλεόρασι, νὰ τὸ ἐκτιμοῦν αὐτὸ σὰ μιὰ ἐξαίρετη κι ἀξιέπαινη προᾶξι ὑπὲρ τοῦ ἁγίου ἔθνους των, τὸ ὁποῖο βέβαια ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ δέχεται τέτοιες πορνικὲς ὑπηρεσίες, παύει νὰ εἶναι ἅγιο. καὶ τὸ σχετικὸ βιβλίον εἶναι ψυχοφθόρο.

Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ καταλάβαινε, φαίνεται, κι ὁ συντάκτης τῆς Ἑσθήρ, ἔχει σὰν ἀντίβαρο - ἀπολογία του ὅτι ἡ βασίλισσα Ἑσθήρ, παντρεμένη πρὸ πολλοῦ μάλιστα μὲ τὸν Ἀρταξέρξη, δηλώνει ὅτι «δὲν θέλει καθόλου μὰ καθόλου, καὶ σιχαίνεται μάλιστα, τὴ συνουσία μὲ τὸν ἀπερίτμητο ἄντρα της, τὸ βασιλιᾶ». λέει στὴν προσευχή της· *Κύ-*

ριε, πάντων γνώσιν ἔχεις· καὶ οἶδας ὅτι ἐμίσησα δόξαν ἀνόμων (= ἀνθρώπων ποὺ δὲν τηροῦν τὸ μωσαϊκὸ Νόμο), καὶ βδελύσσομαι κοίτην (= τὴ συνουσία) ἀπεριτιμήτων καὶ παντὸς ἁλλοτρίου (10,10-11). κι ὁ συντάκτης τοῦ μυθιστορήματος αὐτοῦ νομίζει ὅτι μ' αὐτὴ τὴ δήλωσι τῆς Ἑσθῆρ παραμένουν ἄγνοι Ἰουδαῖοι κι αὐτὸς κι αὐτὴ ὡς δημιουργημά του.

Ὅπως ἡ Ἰουδιθ ἔτσι καὶ περισσότερο καὶ ἡ Ἑσθῆρ εἶναι βιβλίο καὶ διαφημιστικὸ στρατολογήσεως κοριτσιῶν ἀλλὰ καὶ ἀρραβωνιασμένων καὶ παντρεμένων γυναικῶν γιὰ πορνικὴ - κατασκοπευτικὴ χρῆσι. αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ κάνουν ὅλα τὰ κράτη, ἀλλ' ἐκεῖνα δὲν τὸ κάνουν ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ καὶ ἀποδέχονται ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὰ καὶ αὐτὰ καὶ οἱ μεθοδεῖες των. καὶ τὰ τέτοια προπαγανδιστικὰ γραπτὰ τους δὲν τὰ ἔχουν μέσα στὴν Ἀγία Γραφή τους καὶ ὡς μέρη της. οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι ὅμως ἔχουν τὴν Ἑσθῆρ ὡς ἰσότιμη μὲ τὰ κανονικὰ βιβλία· καὶ ὁ χαλίφης τῆς Ῥώμης ἐπίσης καὶ οἱ παπικοὶ του καὶ τ' ἀπόβλητα παιδιὰ του καὶ φορεῖς τῶν γονιδίων του, προτεστάντες ἀγγλικοὶ πεντηκοστιανοὶ χιλιασταὶ κλπ., τὴν ἔχουν στὸ βιβλικὸ Κανόνα τους. ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἡ ὀρθόδοξη δὲν τὴν ἔχει. οἱ ἀπόστολοι καὶ συντάκτες τῆς Κ. Διαθήκης τὴν ἀγνοοῦν, ὅπως καὶ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ παρείσακτα βιβλία, ὁ Μελίτων Σάρδεων γύρω στὸ 160 τὴν ἀπέκλεισε ἀπὸ τὸν Κανόνα, ὁ ἐντεταλμένος τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου γι' αὐτὸ τὸ ἔργο Ἀθανάσιος Α' Ἀλεξανδρείας ἐπίσης τὴν ἀπέκλεισε, καὶ κατὰ τὸν 6^{ον} αἰῶνα ὁ Λεόντιος Βυζάντιος, καὶ κατὰ τὸν 14^ο αἰῶνα ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, καὶ γύρω στὸ 1800 οἱ Εὐγένιος Βούλγαρις, Θεόφιλος Καμπανίας, καὶ Ἀθανάσιος Πάριος, ἐπαναλαμβάνοντας τὸν Μ. Ἀθανάσιο μετὰ ἀπὸ μακροαῖωνα ἀδιάκοπη συνέχεια φρονήματος, τὴν ἀπέκλεισαν. μόνον οἱ τυπογράφοι καὶ οἱ βιβλικοὶ καθηγηταὶ τῶν θεολογικῶν σχολῶν τὴν ἀποδέχτηκαν τόσο ἀπὸ ἄγνοια καὶ δουλικὴ - κομπλεξικὴ ὑπόκνυσι στοὺς ξένους κι αἰρετικούς «ἐπιστήμονες» - δασκάλους των, ὅσο κι ἀπὸ ἀσέβεια πρὸς τὴν ἐκκλησία.

Θὰ συνοψίσω.

Στὰ χρόνια τῆς ἐλληνικῆς κατοχῆς καὶ τῆς δουλείας των στοὺς Ἑλληνες (330-31 π.Χ.) οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας, ζώντας σὰ ῥαγιαῖδες τῶν Ἑλλήνων, ἔμφοβοι ἀλλὰ καὶ μὲ πολὺ ἀνεπτυγμένα τ' ἀνακλαστικὰ τῆς φυλετικῆς ἐπιβιώσεως, ἤθελαν –τοῦλάχιστο ἢ ἡγεσία τῆς μειονότητός των– νὰ εἶναι συνεχῶς ἐνήμεροι γιὰ τὸ τί σκέφτονται γι' αὐτοὺς οἱ Ἑλληνες κατακτηταὶ καὶ κυρίως ἂν σχεδιάζουν μιὰ ἐνδεχόμενη ἐξόντωσί τους (πογκρόμ), πρᾶγμα συνηθισμένο γιὰ τὸ ἔθνος αὐτὸ ἤδη ἀπὸ τὰ βρεφικὰ χρόνια τοῦ Μωϋσέως. γι' αὐτὸ οἱ Ἰουδαῖοι προεστοὶ ἐνθάρρυναν τὶς ὁμορφες καὶ λαχταριστὲς

Ἑβραιοπούλες νὰ προσφέρουν τὰ κάλλη τους τόσο ὡς δόλωμα (12,6· 16 Ἰουδίθ = *Ιευδιτ* = Ἰουδαία κοπέλλα, ἡ Ἑβραιοπούλα) ὅσο καὶ ὡς ἀντικείμενο ὠλοκληρωμένης σεξουαλικῆς χρήσεως (3,17· 26,3 Ἑσθήρ = *Αότρ* = Ἀστήρ - πανόμορφη στάρ), προκειμένου νὰ θολώ- νουν τὰ μυαλὰ τῶν ἡγεμόνων ἢ ἀξιωματούχων τοῦ κατακτητοῦ, νὰ ψαρεύουν διάφορα κρατικά μυστικά τους, καὶ νὰ τὰ μεταφέρουν στοὺς προύχοντες τῆς ὑποδουλωμένης τρομοκρατημένης καὶ φοβι- σμένης φυλῆς των, ἢ ἀκόμη καὶ νὰ διενεργοῦν διάφορες ἀνακτορι- κές μηχανορραφίες καὶ ῥαδιουργίες χαρεμιοῦ μὲ τὶς ὁποῖες ἢ νὰ ἐ- ξασφαλίζουν ὑψηλές θέσεις καὶ διακρίσεις σὲ Ἰουδαίους, πληρωμέ- νες μὲ τὰ κάλλη τους (Ἑσθήρ 8,1-2· 25,3), ἢ καὶ νὰ προχωροῦν σὲ ἔμ- μεσες (Ἑσθήρ 8,10) ἢ ἄμεσες (Ἰουδίθ 13,6-10) δολοφονίες τῶν ἀνεπι- θυμήτων ἀντιπάλων τῆς Ἰουδαϊκῆς φυλῆς²³. ἐνθάρρυνε ἡ Ἀλεξανδρι- νὴ Ἰουδαϊκὴ συναγωγὴ ἀκόμη καὶ τοὺς ἀρραβωνιαστικούς ἢ ἄντρες ὠραίων γυναικῶν, ὅπως ὁ Μαρδοχαῖος (Ἑσθήρ 3,7), νὰ προσφέρουν ἢ νὰ πλασάρουν στοὺς ἡγέτες τῶν κατακτητῶν τὶς ὁμορφες γυναῖκες των γιὰ ὠλοκληρωμένη σεξουαλικὴ χρῆσι (Ἑσθήρ 3,17· 26,3), γιὰ τοὺς προειρημένους «ἐθνικούς» σκοποὺς. ἐνθάρρυνε καὶ ὅλο τὸ λαό τους νὰ χαίρεται καὶ νὰ κορδώνεται γιὰ τὴν τέτοια τέχνη καὶ πρα- κτικὴ τους (ἀνέκαθεν φυσικὰ οἱ μυστικὲς ὑπηρεσίες κατασκοπείας κι ἀντικατασκοπείας κρατῶν καὶ φυλῶν χρησιμοποιοῦν ὁμορφες πόρ- νες γιὰ ἀπόσπασι μυστικῶν καὶ γιὰ δολοφονίες ξένων ἢ προωθήσεις «ἡμετέρων»), πλασάροντας σεμνοπρεπῶς καὶ ἱεροκρυφίως στὸ βι- βλίον τῆς Ἰουδίθ (10,19) τὸ κεντρικὸ καὶ διαβόητο σλόγκαν τοῦ βι- βλίου αὐτοῦ, ποὺ τὸ λένε τάχα οἱ Ἀσσύριοι ἡδονοβλεψίες, ὅταν ἀ- ντικρῦζουν καὶ θαυμάζουν ὡς λαχταριστὴ τὴν Ἰουδίθ, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα τὸ λέν οἱ Ἰουδαῖοι συντάκτες καὶ ἀναγνώστες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ μεταξύ τους· *Καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐ- τοῦ· Τίς καταφρονήσει τοῦ λαοῦ τούτου (τῶν Ἰουδαίων), ὃς ἔχει ἐν ἑαυτῷ γυναῖκας τοιαύτας!* τρέμε, κόσμε, ὅταν αἱ τοιαῦται πεντάμορ- φες Ἑβραιοπούλες προτάξουν τὰ στήθη τους! τὴ σχετικὴ ἐνθάρρυν- σι κι ἐξώθησι πρὸς τὶς Ἑβραιοπούλες καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς των καὶ πρὸς τοὺς ἄντρες των ἀκόμη ἢ Ἀλεξανδρινὴ Ἰουδαϊκὴ συναγωγὴ τὴν ἔκανε μὲ διάφορα μυθιστορηματικὰ ἀναγνώσματα ποὺ πλασάριζαν στὸ λαό τους, καὶ δύο τέτοια εἶναι τὰ κατινούλικα μυθιστορήματα Ἰουδίθ καὶ Ἑσθήρ. ἡ βρόμικη αὐτὴ ἀντίληψι καὶ πρακτικὴ, τελείως ἄγνωστη στὴν Π. Διαθήκη, εἶναι ἄκρως ἀντιβιβλικὴ καὶ φυσικὰ κα- κόδοξη καὶ βλάσφημη καὶ ψυχοφθόρος. στὴν Π. Διαθήκη τὸ παρα- πάνω σλόγκαν ἔχει· *Τίς καταφρονήσει τοῦ λαοῦ τούτου, ὃς ἔχει ἐν ἑ- αυτῷ τὸν Κύριον;*

Τὸ βιβλίο Ἑσθήρ, ὅπως ἐκτίθεται, εἶναι ἓνα τυπικὸ πολὺπλοκο μυθιστόρημα.

Τ' ἀρχικὰ κομμάτια τοῦ *κομμοῦ* τοῦ Μαρδοχαίου τῆς Ἑσθήρ καὶ τοῦ λαοῦ - χοροῦ διατηροῦνται στὰ χωρία 8,1· 3· 16· ὅταν τὰ βλέπη κανεὶς ἀπομονωμένα, βλέπει ἓναν ἀρχικὸ διθυραμβικὸ *κομμόν*, καὶ ὅχι τὸ ἐν τέλει μυθιστόρημα. τὰ παραθέτω παράλληλα τόσο ἀπὸ τὴν ἐλληνογλώσση παραλλαγή ὅσο κι ἀπὸ τὴν ἐβραϊογλώσση.

8,1 Ὁ Μαρδοχαῖος... διέρρηξε
τὰ ἱμάτια ἑαυτοῦ καὶ ἐνεδύ-
σατο σάκκον καὶ κατεπάσατο
σποδόν, καὶ ἐκπηδήσας διὰ
τῆς πλατείας τῆς πόλεως ἐ-
βόα φωνῇ μεγάλη.

8,3 Κραυγὴ καὶ κοπετὸς καὶ
πένθος μέγα τοῖς Ἰουδαίοις,
σάκκον καὶ σποδὸν ἔστρω-
σαν ἑαυτοῖς.

8,16 Νηστεύσατε ἐπ' ἐμοὶ καὶ
μὴ φάγητε μηδὲ πίνητε ἐπὶ ἡ-
μέρας τρεῖς νύκτα καὶ ἡμέ-
ραν· κἀγὼ δὲ καὶ αἱ ἄβραι
μου ἀσιτήσομεν...

4,1 Ὁ Μαρδοχαῖος ξέσχισε τὰ
ῥοῦχα του, φόρεσε σάκκο
καὶ στάχτη, βγήκε στὴν πλα-
τεῖα τῆς πόλεως, καὶ ὠλόλυ-
ξε μὲ ὠλολυγμὸ μεγάλο καὶ
πικρό.

4,3 (Κι ἔπεσε) στοὺς Ἰου-
δαίους πένθος μεγάλο καὶ
νηστεία καὶ θρήνος καὶ κοπε-
τὸς (μόπα = κομμός), καὶ
πολλοὶ φοροῦσαν σάκκο καὶ
στάχτη.

4,16 Νηστεύετε γιὰ μένα καὶ μὴ
φᾶτε καὶ μὴν πιῇτε τρεῖς ἡμέ-
ρες νύκτα καὶ ἡμέρα. θὰ νη-
στεύω κι ἐγὼ καὶ οἱ ἄβρες
μου...

ἡ νηστεία ποὺ ἀναφέρεται στὸ τρίτο κομμάτι, τὸν γόνον τῆς Ἑσθήρ, στὴ δραματικὴ πρᾶξι δὲν εἶναι βιβλικὴ νηστεία Κυρίου, ἀλλὰ μιὰ βρόμικη εἰδωλολατρικὴ νηστεία, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὸ Ζαχαρία κι ἐλέγχεται ἀπὸ τὸν προφήτη ὡς κάτι τὸ πολὺ ἁμαρτωλὸ καὶ πρόστυχο ἐνώπιον τοῦ Κυρίου (Ζα 4,5-8).

Τὰ ὕστερα κομμάτια τοῦ μυθιστορήματος μὲ τὴν ἀνατροπὴ τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ἄγρια καὶ πολυαίμακτη ἐκδίκησι ἀλὰ κόμη Μοντεχρίστο βρίσκονται κυρίως στὰ κεφάλαια 23-25· ἐκεῖ τὸ μυθιστόρημα γίνεται καὶ ψευδαιτιολογικὸ τῆς ἐορτῆς τῶν *κλήρων* (*πυριμ* - *φουρίμ*).

Ἡ συμπίλησι τῆς τελικῆς Ἑσθήρ ἀπὸ κομμάτια πολλῶν παραλλ-
λαγῶν *κομμοῦ* καὶ ἡ σύνδεσι καὶ ὑπαγωγὴ τῆς ἐορτῆς τῶν *κλήρων*
(*πυριμ* - *πουρίμ* - *φουρίμ* - *φρουρέ*) μ' αὐτὸ τὸ διάστροφο εἰδωλολα-
τρικὸ ὄργιο τοῦ *κομμοῦ* μνημονεύονται κιόλας μέσα σ' αὐτὸ τὸ βι-
βλίο, στὸ χωρίο τῆς ἐλληνογλώσσου παραλλαγῆς 24,4-10. ἡ ἐορτὴ αὐ-

τὴ ἐμβολιασμένη ἤδη μὲ τὸν ὀργιαστικὸν κομμὸν μνημονεύεται καὶ στὸ ταλμουδικὸ βιβλίον *Έορταὶ μικραὶ (Μωέδ Κατάν)*²⁴.

Ἀπὸ τὰ προϊστορικὰ χρόνια καὶ τὰ χρόνια τοῦ προφήτου Ἡλία (Βα 46,13-18) μέχρι καὶ τὶς μέρες μας μὲ τὴν αἱμορραγικὴ χάραξι τοῦ κορμιοῦ τῶν Πακιστανῶν μωαμεθανῶν τοῦ Χουσεΐν τους καὶ τὸν Σικελικὸ Ἐπιτάφιο Θρῆνο, ποὺ ἦρθε στὸ Ἅγιον Ὄρος τὸ 1864, τὸ ὄργιο αὐτὸ τοῦ κομμιοῦ γιὰ τὸν κίναιδο καὶ ἡ πομπή του *δρῶνται* σχεδὸν σ' ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἀκόμη καὶ στοὺς Χριστιανούς, παρ' ὅλο ποὺ κατὰ τὴ βάπτισί τους ὁμολογοῦν ὅτι *ἀπετάξαντο ἀπὸ τοῦ σατανᾶ καὶ πάσης τῆς πομπῆς αὐτοῦ*, κι ἐκφράζει τὸ προϊστορικὸ καὶ παντοτινὸ καὶ διεθνὲς κόμπλεξ τῶν διεστραμμένων καὶ ψυχανωμάτων καὶ τῶν ἀνεκτονώτων καημῶν τους, καημῶν φθόνου, πόνου, μίσους, ἐκδικητικότητος, λαγνείας σαρκικῆς καὶ διεστραμμένης. στὸ δὲ τέλος τοῦ κομμιοῦ κατὰ τὸν Ψευδαθανάσιο²⁵ *οἱ Ἰουδαῖοι καίουσιν τὸν Ἀμὰν τὸν Παλαιστίνον Ἀραβὰ, καὶ οἱ Ἕλληνες κατ' ἀπομίμησίν τους καΐνε μέχρι σήμερα «τὸν Ἰούδα» ἢ «τὸν Ἰουδαῖο», ἓνα πάνινο ὁμοίωμα ἀνθρώπου γεμισμένον μὲ ἄχυρο.*

Τὸ νὰ χωθῇ τὸ βρόμικο καὶ διεστραμμένον αὐτὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ μέσα στὴν Ἀγία Βίβλο καὶ νὰ *πλανήσῃ* ἀκόμη καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς Χριστιανοὺς εἶναι, νομίζω, ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ διακεκριμένα *ἔργα τοῦ διαβόλου*, τὰ ὅποια ἦρθε νὰ καταλύσῃ ὁ Χριστός.

15-16. ΒΙΒΛΙΑ «ΠΟΙΗΤΙΚΑ»

Τὰ «Ποιητικά» βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» εἶναι δύο, ἀλλὰ φαίνονται σὰν ἕξ.

15. ΨΑΛΜΟΙ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

Οἱ 18 κακότεχνοι *Ψαλμοὶ Σολομῶντος* συνολικῆς ἐκτάσεως 624 στίχων ἔγιναν γνωστοὶ καὶ πρωτοδημοσιεύτηκαν τὸ 1626. δὲν μαρτυροῦνται ἀπὸ ἀρχαίους, ἀλλὰ μόνο παραδίδονται σὲ 8 χειρόγραφα, δυὸ Ψαλτήρια (629 769) καὶ ἕξ τῶν λοιπῶν ποιητικῶν βιβλίων (149 253 260 336 471 606), χρονολογούμενα ἀπὸ τὸν 10^ο μέχρι τὸν 15^ο αἰῶνα. ὑπῆρχαν καὶ στὸ τέλος τοῦ ποιητικοῦ τόμου τοῦ ἀλεξανδρινοῦ χειρογράφου (Α) τῆς Βίβλου, διότι στὸν προτασσόμενο πίνακα περιεχομένων ἀναφέρονται τελευταῖοι καὶ αὐτοὶ ἔτσι ὡς *Ψαλμοὶ Σολομῶντος*. λέγονται *Ψαλμοὶ* μόνο στὸ 15,7. εἶναι περίεργο γιατί λέγονται τοῦ *Σολομῶντος*, ἀφοῦ ὁ ποιητὴς τῶν δὲν λέει πουθενά οὔτε προσποιεῖται ἢ ὑπαινίσσεται κάτι τέτοιο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λεγόμενά του τὸ ἀποκλείει. μεταγενέστερος τοῦ ποιητοῦ τοὺς ἐπέγραψε ὡς ...*Σολομῶντος*. καὶ ἐπὶ πλέον ἔβαλε σ' ὅλους τοὺς ψαλμοὺς πλὴν τοῦ πρώτου ἐπιγραφές, ὅπως ἔχουν οἱ βιβλικοὶ Ψαλμοί, καὶ στοὺς δυὸ τελευταίους 17 καὶ 18 τὴν ἀπὸ τοὺς βιβλικοὺς πάλι γνωστὴ παρεπιγραφὴ *Διάψαλμα* (17,66· 18,8). ἂν ἀφαιρεθοῦν αὐτὰ τὰ πρόσθετα, ὁ ποιητὴς δὲν φαίνεται νὰ κρύβῃ καθόλου ὅτι δὲν εἶναι ὁ Σολομών, ὅτι ζῆ σὲ χρόνια δύστυχα γεμάτα φόβους καὶ ταπεινώσεις γιὰ τὸ ἔθνος του, ὅταν ἡ Ἱερουσαλὴμ καταπατῆται καὶ στενάξῃ, ὁ ναὸς καὶ τὸ θυσιαστήριο βεβηλώνονται, οἱ κοπέλλες καὶ γε τ' ἀγόρια τοῦ Ἰσραὴλ βιάζονται (1,16· 2,6· 2,22-23). δὲν μπορῶ ὅμως ν' ἀποκλείσω καὶ τὸ ἐνδεχόμενο ὁ ποιητὴς αὐτὸς τοῦ Α' π.Χ. αἰῶνος νὰ λεγόταν συμπτωματικὰ *Σαλωμών* ἢ *Σολομών*.

Στὸ στίχο 1,6 ἡ γραφὴ σὲ δύο μόνο ἀπὸ τὰ ὀχτὼ χειρόγραφα *πολλὴν* ἀντὶ *πολὺν* δείχνει ὅτι πρόκειται γιὰ ποιήτρια γυναῖκα καὶ μάλιστα πολύτεκνη. ἐνισχύεται ὅμως ἡ γραφὴ τῶν περισσοτέρων χειρογράφων *πολὺν* ἀπὸ τὸ ὅτι στοὺς στίχους 16,1-4 καὶ 13-16 ὁ σαφῶς

άντρας ποιητής, εξομολογούμενος ένα παρά λίγο θανάσιμο ολίσθημά του, γράφει:

*Ἐν τῷ νυστάξει ψυχὴν μου ἀπὸ Κυρίου παρὰ μικρὸν ὠλίσθησα
ἐν καταφορᾷ ὑπνούντων μακρὰν ἀπὸ θεοῦ,
παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη ἡ ψυχὴ μου εἰς θάνατον
σύνεγγυς πυλῶν ἄδου μετὰ ἁμαρτωλοῦ.*

.....
*ἐπικράτησόν μου, ὁ θεός, ἀπὸ ἁμαρτίας πονηρᾶς
καὶ ἀπὸ πάσης γυναικὸς πονηρᾶς σκανδαλιζούσης ἄφρονα.
καὶ μὴ ἀπατησάτω με κάλλος γυναικὸς παρανομοῦσης
καὶ παντὸς ὑποκειμένου ἀπὸ ἁμαρτίας ἀνωφελοῦς.*

εἶναι ταπεινόφρων προσευχόμενος καὶ προσδοκῶν λύτρωσιν τῷ Ἰσραὴλ (Λκ 9,17· 35,2-3), προσδεχόμενος ἀπὸ τὸν Κύριο ἕναν υἱὸν Δαυὶδ ἀπελευθερωτὴ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆ δουλείας τὰ ἔθνη. ἔχει τὴ γνωστή ἐγκοσμιοκρατικὴ ἰουδαϊκὴ ἀντίληψιν γιὰ τὸν Μεσσία αὐτόν, ποὺ θὰ τσακίσῃ τοῦ Ῥωμαίου (17,47-54).

*Ἴδε, Κύριε, καὶ ἀνάστησον αὐτοῖς τὸν βασιλέα αὐτῶν υἱὸν Δαυὶδ
εἰς τὸν καιρὸν ὃν εἴλου σύ, ὁ θεός, τοῦ βασιλεῦσαι ἐπὶ Ἰσραὴλ παῖδά σου·
καὶ ὑπόζωσον αὐτὸν ἰσχὺν τοῦ θραῦσαι ἄρχοντας ἀδίκους,
καθαρίσαι Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ἐθνῶν καταπατούντων ἐν ἀπωλείᾳ,
ἐν σοφίᾳ δικαιοσύνης ἐξῶσαι ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ κληρονομίας,
ἐκτρίψαι ὑπερηφανίαν ἁμαρτωλοῦ ὡς σκεύη κεραμέως (Ψα 2,10).*

πηγαίνει τακτικὰ στὴ συναγωγὴ κι ἀκροάζεται τὸ λόγο τοῦ θεοῦ, μαθαίνει τίς καββαλιστικὲς ἐρμηνεῖες τῆς Βίβλου, ποὺ διδάσκουν οἱ ῥαββῖνοι, καὶ τίς ἐνστερνίζεται (14,6-9):

Ὁ παράδεισος τοῦ Κυρίου, τὰ ξύλα τῆς ζωῆς ὅσοι αὐτοῦ.

ἡ κραυγὴ τοῦ πολέμου τοῦ ἤρθε ξαφνικὴ καὶ ἀπρόβλεπτη (1,3 *ἐξάπινα ἠκούσθη κραυγὴ πολέμου ἐνώπιόν μου*). ἀποδίδει τίς συμφορὲς στὸ ὅτι ὁ Κύριος ἐγκατέλειψε τὸ λαὸ του, καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Κυρίου στὴν ἀποστασία καὶ στὶς πολλὲς καὶ βαρεῖες ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ· γράφει (8,18-20):

*Υἱὸς μετὰ τῆς μητρὸς καὶ πατὴρ μετὰ θυγατρὸς συνεφύροντο.
ἐμοιχῶντο ἕκαστος τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ (Ἰε 67,15).
συνέθεντο αὐτοῖς συνθήκας μετὰ ὄρκου περὶ τούτων!*

σὰ νὰ ἦταν καθαγιασμένος γάμος ἢ μοιχεία καὶ ἡ αἰμομιξία. οἱ 18 ψαλμοὶ του –ποὺ εἶναι ἀμφίβολο ἂν ὁ ἴδιος τοὺς ἐπέγραψε *Ψαλμοὺς*– φαίνονται σὰ νὰ εἶναι μετάφρασι ἀπὸ ἐβραϊκὸ πρωτότυπο.

ἴσως ὅμως ἐκεῖνο ποὺ τοὺς κάνει νὰ φαίνωνται ἔτσι εἶναι προῖον τῶν ἐβραϊκῶν γλωσσικῶν ἐθισμῶν του. ἔτσι κι ἄλλιῶς φαίνονται στίχοι πολὺ κακότεχνοι, γραπτὰ ἀταλάντου ἀνθρώπου. εἶναι δὲ καὶ ἀσαφεῖς, χωρὶς γιὰ τὴν ἀσάφεια νὰ φταίη μιὰ μετάφρασι ἢ κάποιος ἐλληνικὸς γλωσσικὸς ἐπιτηδευμένος ἀρχαϊσμός. σὲ κάποια δόσι τὰ κείμενά του εἶναι γραφόρροια ψυχῆς μὴ ἰσορροπημένης, γραφόρροια χωρὶς ἐπαρκῆ εἰρμό.

Στὸ τέλος τοῦ δευτέρου ψαλμοῦ (2,52-73) φαίνεται ὅτι ὁ ἐχθρὸς εἶναι ὁ Πομπήιος τῶν χρόνων 63-47 π.Χ., κι αὐτὸ δὲν εἶμαι ὁ μόνος ποὺ τὸ λέω. ἐπιτέθηκε στοὺς φίλους τῶν Ῥωμαίων Ἑβραίους αἰφνιδιαστικά, σὰ φίλος σὲ φίλο γιὰ νὰ τὸν δολοφονήσῃ, ὅπως ἐπιτέθηκε ὁ Χίτλερ στὸ σύμμαχό του Στάλιν. ἔδειξε πολλὴ ἀλαζονεία (*ὑβριν*): *Ἐγὼ κύριος γῆς καὶ θαλάσσης ἔσομαι*. πάλεψε μὲ τὸν τέως σύμμαχό του Ἰούλιο Καίσαρα, γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ στὴν οἰκουμένη καὶ νὰ κάνη τὴ Μεσόγειο *mare suum*. ἔσφαξε βίασε ῥήμαξε, ἔγινε μισητός. τρομαγμένος ὁ ποιητὴς προσευχήθηκε στὸν Κύριο γιὰ τὴν τιμωρία του. καὶ ἡ ἀπάντησι τοῦ Κυρίου ἦρθε· κάποτε τὸν βρῆκαν σφαγμένον κατακρεουργημένον ἄταφον καὶ πεταμένον στὰ βουνὰ τῆς Αἰγύπτου (ὅπου κατέφυγε δηλαδὴ κυνηγημένος ἀπὸ τὸν Καίσαρα μετὰ τὴ συντριπτικὴ ἥττα του στὰ Φάρσαλα· τὸν ἔσφαξαν οἱ δικοί του, γιὰ νὰ παύσουν νὰ εἶναι στόχοι τῶν κυνηγῶν τοῦ Καίσαρος). *καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων* λέει ὁ ποιητής. τὸν τιμώρησε ὁ Κύριος παραδειγματικά. ἄς πάρουν λοιπὸν τὸ μάθημα ὅλοι *οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς*.

Τὴν ἀλεξανδρινὴ καταγωγὴ τῶν Ψαλμῶν αὐτῶν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τὴ δείχνει γενικῶς καὶ ἡ γλῶσσα τους· ἐννοῶ τὴν πέραν τῆς ἐνδεχομένης μεταφράσεως. εἰδικῶς τὴ δείχνει ὁ κοπτισμὸς (ῥουθουνισμὸς) *ἀνάλημις* (4,38) ποὺ εἶναι στίγμα τῶν ἀλεξανδρινῶν κειμένων ἢ ἐκδόσεων. ὁ ποιητὴς γράφει, ὅταν εἶδε τὴν τιμωρία, ὅχι ὅταν εἶδε τὸ ἔγκλημα· ἀφοῦ στὸ μεταξὺ ἔφυγε προφανῶς ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴ χώρα του καταφεύγοντας στὴν Ἀλεξάνδρεια. τὸ σῶμα τῶν ψαλμῶν αὐτῶν μοῦ θυμίζει παπύρους τῆς Αἰγύπτου μὲ πακέτα ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων. αὐτοὶ ὅμως εἶναι εἶδος ἡμερολογίου· λόγων *Εἰς ἐαυτόν*. γράφει, νομίζω, κατὰ τὰ ἔτη 47-45 π.Χ.

Οἱ 18 «ψαλμοὶ» αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμμιά πνευματικὴ ἀξία πέρα ἀπὸ τὰ λαϊκὰ ποὺ συνήθως λέγονται «Ἀπὸ τὸ θεὸ νὰ τὸ βρῇ», «Ἀπὸ τὸ θεὸ τὸ βρῆκε», «Ἀμαρτίες πληρώνει», «Ὅλα ἐδῶ πληρώνονται». ἐπαναλαμβάνω, ἂν ἀφαιρεθῇ ἡ ὕστερη ἐκδοτικὴ ἐπίπλωσι (ὄνομα *Σολομώντος* σὲ κοινὴ ἐπιγραφὴ τῶν 18 ψαλμῶν, 17 φιγουράτες ἐπὶ μέρους ἐπιγραφές ψαλμῶν, 2 ἀνόητες παρεπιγραφές *διάψαλμα* (σὲ θέσι ποὺ στὴν πραγματικότητά ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐκτελῇται ἰντερμέδιο σό-

λο πεννιᾶς), πιθανῶς κι αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμὸς *Ψαλμοί*, καὶ καταχώρισι τοῦ corpus σὲ χειρόγραφο τῆς Βίβλου, ἰδιωτικὸ βέβαια), ὁ τρομαγμένος ποιητὴς πουθενὰ δὲν φαίνεται νὰ παριστάνῃ τὸ θεόπνευστο ψαλμῳδὸ ἢ νὰ γλίσχεται νὰ χῶσῃ τὰ κείμενά του στὴ Βίβλο ὡς παρείσακτα. αὐτὴ ἡ ζαβολιὰ εἶναι τῆς ἐκδοτικῆς μερίμνης κάποιου ἢ κάποιων μεταγενεστέρων Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων ἢ καὶ «Χριστιανῶν», πρᾶγμα ποὺ τὸ χρονολογῶ μετὰ τὸ 135 μ.Χ.

16. ΠΡΟΣΕΥΧΗΤΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑΙΟΥ

Τὸ *Προσευχητάριον τοῦ Ἰουδαίου* εἶναι ἓνα μικρὸ βιβλίον –μικρὸ *Εἰλητάριον* ἢ *Κοντάκιον*, παπύρινον ἢ, γιὰ ν' ἀντέχη στὴ συχνὴ χρῆσιν του στὴ λατρεία, περγαμηνό–, ποὺ ὑπῆρχε στὶς συναγωγὰς ἢ καὶ στὰ σπίτια τῶν εὐλαβεστέρων Ἰουδαίων, γραμμένο κατὰ τὰ ἔτη 47 π.Χ.-37 μ.Χ.· ὅπως μερικοὶ Χριστιανοὶ σήμερὰ ἔχουν στὸ σπίτι τους τὸ μοναχικὸ προσευχητάριον τὸ λεγόμενον *Ψρολόγιον*, ἢ τὶς ἐπιτομὲς του τὶς λεγόμενες *Συνέκδημος* ἢ *Σύνοψις*, γιὰ ν' ἀπαγγέλλουν ἀπ' αὐτὰ μαγικῶς πὼς τὶς προκατασκευασμένες προσευχὲς τῶν σὲ ἀτέρμονα ἀνακύκλῃσι, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὶς μουρμουρίζουν καὶ νυσταγμένοι. τὸ Προσευχητάριον τοῦ Ἰουδαίου περιεῖχε 5 βασικὰς προσευχὰς ὡς ἀκολούθως.

α'. Προσευχὴ	αἰτήματα	[προσευχὴ Ἀζαρίου]
β'. Ὑμνος	δοξολογία	[Ὑμνος τῶν τριῶν παιδῶν]
γ'. Προσευχὴ εἰς ἀγαλλίασιν	εὐχαριστία	[Προσευχὴ Τωβίτ]
δ'. Προσευχὴ μετανοίας	εἰδική	[Προσευχὴ βασιλέως Μανασσῆ]
ε'. Ὡδὴ νικητήριος	στὶς ἐπιτυχίαις	[Ὡδὴ θριάμβου τῆς Ἰουδίθ]

ὅπως σημειῶνω καὶ ὀβελίζω στὴν τρίτη στήλῃ, τὶς προσευχὰς αὐτὰς ἀργότερα, ὑπολογίζω μετὰ τὸ 135 μ.Χ., ὅταν ὁ Ἰσραὴλ διασκορπίστηκε σ' ὅλο τὸν παραμεσόγειο δακτύλιον, ἡ λατρεία χωρὶς ναὸ ἱερατεῖο θυσίαι καὶ χώρα ιδιόκτητη διαλύθηκε, ἀκόμη καὶ ἡ οἰκιακὴ λατρεία ἀποδιοργανώθηκε καὶ σχεδὸν ἔσβησε, τὶς προσευχὰς αὐτὰς ἐλάχιστοι καὶ ἀνεξέλεγκτοι τσαρλατάνοι ἀπατεῶνες καὶ πλαστογράφοι τὶς ἐπισυνῆψαν σὲ βιβλία τῆς Βίβλου ἢ σὲ μυθιστορήματα - κομμους· τὶς α' καὶ β' μαζί στὸ βιβλίον Αἰχμαλωσία στὸ κεφάλαιον τῆς ὁμολογίας τῶν τριῶν παιδῶν, τὴν γ' στὸ μυθιστόρημα Τωβίτ, τὴν δ' στὸ μυθιστόρημα Μανασσῆς (σὲ καιρὸ ποὺ ὁ ἄψογος Ἰουδαῖος ἥρωας τῆς Νινευὲ Μανασσῆς, ὁ σύζυγος τῆς Ἰουδίθ, τροποποιήθηκε σὲ μετανοήσαντα πρῶν ἀμαρτωλὸ βασιλέα Μανασσῆ), τὴ δὲ ε' στὸ μυθιστόρημα τῆς ἡρωίδος χήρας τοῦ Ἰουδίθ. ἡ ἐπισύναψις ἔγινε μὲ προσθήκη μικρῶν εἰσαγωγῶν - σχολίων καὶ λίγων στίχων σφηνωμένων στὰ κατάλληλα σημεία συρραφῆς καὶ προσαρμογῆς, ὅπου ὅμως φαίνονται τὰ μῦθα στὸ γάλα. στὴν ἔκδοσιν τῶν 5 κειμένων ὀβελίζω καὶ ὑποση-

μειώνω τις προσθήκες με μικρότερα γράμματα. θέλησα να μείνουν καθαρές οι 5 προσευχές, για να φανή σκέτο το αρχικό Προσευχητάριον. διότι, όταν αφαιρεθούν οι επίπλαστες σφήνες, οι 5 προσευχές του λίγο μόνο πρὸ Χριστοῦ Ἰουδαίου για τὰ παλαιοδιαθηκικά μέτρα του εἶναι σεμνές καὶ ὀρθόδοξες. καθαρισμένο τὸ κείμενο εἶναι ἓνα ἐνδιαφέρον Προσευχητάριον, καθότι μάλιστα ἦταν καὶ κοινόχρηστο καὶ μᾶλλον ἐπίσημο· ὅσο τὸ παρ' ἡμῖν Ὁρολόγιον, τὸ ὁποῖο ἄλλωστε καὶ κληρονόμησε τὴ μία προσευχή, τὴν δ' τῆς μετανοίας. μόνο ἡ ὑστερη ἐκδοτικὴ ζαβολιά ἔκανε αὐτὰ τὰ 5 κείμενα παρείσακτα στὴ Βίβλο. οἱ ἀρχικοὶ συντάκτες των δὲν φαίνεται νὰ εἶχαν τέτοια πρόθεσι ἢ φαντασίωσι θεοπνευστίας. οἱ 5 προσευχές, σὲ σύγκρισι με ὅλα τὰ κείμενα τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας, εἶναι γραμμένες στὴν καλλίτερη γι' ἀπλοϊκοὺς Ἰουδαίους ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Α'. ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Μετὰ τὰ Πτολεμαϊκὰ τὴν *Προσευχή* μαρτυροῦν οἱ Ὠριγένης, νεαρὸς ἀκόμη, ὁ ὁποῖος ὅμως κατὰ τὴν ὥριμη ἡλικία του στὰ Ἑξαπλὰ του δὲν συμπεριέλαβε στὴν Αἰχμαλωσία τὴν *Προσευχή* [*Ἀζαρίου*] καὶ τὸν *Ύμνον* [*τῶν τριῶν παιδῶν*], Κυπριανός, Εὐσέβιος Καισαρείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Καισάριος Ναζιανζηνός, Ἰερώνυμος, Ψευδιπλόλυτος, Θεόδωρος Στουδίτης, καὶ Γρηγόριος Παλαμᾶς¹.

Ἐξαιρουμένων τῶν προσαρμοστικῶν πεζῶν εἰσαγωγῶν (στίχ. 25' 46-50), τίποτε δὲν δείχνει ὅτι ἡ προσευχή αὐτὴ λέχθηκε ἀπὸ ἄνθρωπο ποὺ βρισκόταν μέσα σὲ καμίνι μαρτυρικῆς θανατικῆς του ἐκτελέσεως. μόνο οἱ προσθήκες τίτλου, καὶ εἰσαγωγῶν καὶ ἡ ἔνταξι τοῦ συνόλου στὸ βιβλικὸ κείμενο δημιουργοῦν τὴν ἀπατηλὴ ἐντύπωσι ὅτι πρόκειται γιὰ προσευχὴ τοῦ Ἀζαρίου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ· ὅπως ἀκριβῶς μιὰ κοιλότητα σ' ἓνα βράχο ἐρμηνεύεται ἀπὸ μοναχὸ ξεναγὸ σὲ ἡλιθίους χατζητουρίστες ὅτι εἶναι ἡ πατημασιὰ τῆς Παναγίας, ὅταν ἀνέβαινε στὸ Βατοπέδι, ἢ τῆς ὀπλῆς τοῦ ἀλόγου τοῦ Ἁι Γιώργη, λὲς κι ὁ βράχος τὴν ὥρα ποὺ ἔγινε ἡ πατημασιὰ ἦταν ἀπὸ ἀπαλὸ φρέσκο τυρί, κι ἀνεξαρετῆτως τοῦ ὅτι ἡ σχετικὴ εἰσπρακτικὴ κοιλότητα τοῦ βράχου χωράει μέσα 10 πέλματα ἢ 10 ὀπλὲς ἀλόγου· λὲς καὶ ἡ Παναγία ἦταν κύκλωπας ἢ τὸ ἅγιο ἄλογο ἀνάλογό της. με τέτοια ἀκριβῶς τεχνικὴ οἱ 5 αὐτὲς προσευχὲς γίνονται τοῦ Ἀζαρίου, τῶν τριῶν παιδῶν, τοῦ Τωβίτ, τοῦ Μανασσῆ, καὶ τῆς Ἰουδίθ. οἱ *ἐχθροὶ ἄνομοι ἐχθιστοὶ ἀποστάται* τῶν στίχων 18-23 εἶναι οἱ μετὰ

τὸ 37 μ.Χ. Ῥωμαῖοι κι ὁ *ἄδικος καὶ πονηρότατος βασιλεύς* των εἶναι κάποιος ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες Καλιγούλα, Κλαύδιο, Νέρωνα, Βεσπασιανό, Τίτο, Δομιτιανό, Τραϊανό, καὶ Ἀδριανό, ἢ συνεκδοχικῶς ὅλοι μαζί ὡς ἕνας. ἂν εἶναι μόνον ὁ ἕνας, εἶναι σίγουρα ὁ Καλιγούλας, ὁ πρῶτος Ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ (*imperator, dictator, princeps*) ποὺ φόρεσε *στέμμα* κι αὐτωνομάστηκε *βασιλεύς* (*rex*). οἱ στίχοι 36-37 καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ / ἄρχων καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος δείχνουν ὅτι μόνο στὸν καιρὸ τοῦ προφήτου καὶ πρωθυπουργοῦ τῆς αὐτοκρατορίας Δανιήλ δὲν ζῆ ὁ προσευχόμενος. τὰ αἰτήματα τῆς προσευχῆς εἶναι τὰ τυπικὰ αἰτήματα τοῦ μετὰ τὸ Ναβουχοδονόσορ πάντοτε ὑποταγμένου καὶ ταπεινωμένου Ἰσραήλ. οἱ στίχοι 36-46 πιθανῶς εἶναι προσθήκη νεώτερη τῆς ὀριστικῆς καταστροφῆς τοῦ 135 μ.Χ.

Β'. ΥΜΝΟΣ

Τὸν Ὑμνον μαρτυροῦν οἱ Εἰρηναῖος, Ὁριγένης, Εὐσέβιος Καισαρείας, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἀθανασίου, οἱ Kaisáριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Δίδυμος, Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων, Ἀμβρόσιος, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ῥουφῖνος, Ἰερώνυμος, Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Ψευδιπλόλυτος, Νεῖλος ἀσκητῆς, Ἀμμώνιος Ἀλεξανδρεὺς, Προκόπιος Γαζαῖος, Κοσμᾶς Ἰνδικοπλεύστης, Ἀντίοχος μοναχός, Μάξιμος ὁμολογητής, Λεόντιος Κύπρου, Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἀνδρέας Κρήτης, Ψευδευσέβιος, Ψευδαθανάσιος, καὶ Νεόφυτος ἔγκλειστος¹.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πεζὴν εἰσαγωγικὴ - προσαρμοστικὴ πρότασι *Τότε οἱ τρεῖς... ἐν τῇ καμίνῳ λέγοντες* καὶ τὴν πρὸ τῆς κατακλείδος σφῆνα τῶν πέντε ἐντελῶς διαφορετικῶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους στίχων *Εὐλογεῖτε, Ἀνανία, Ἀζαρία, Μισαήλ, τὸν Κύριον / ... / καὶ ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς ἐρρύσατο ὑμᾶς (ἡμᾶς)*, ὁ Ὑμνος εἶναι μιὰ τυπικὴ δοξολογία, στὴν ὁποία οἱ μὲν μονοὶ στίχοι εἶναι ἀπαρίθμησι ὅλων τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ φαινομένων ποὺ μποροῦν νὰ ὑμνήσουν τὸν Κύριο ἢ εἶναι ὕμνοι σ' αὐτόν, οἱ δὲ ζυγοὶ εἶναι ὅλοι ἐπαναλαμβανόμενη μονόστιχη *ἐπὶ δὸς* (ῥεφραίν). ἡ ἐπὶ δὸς τίς 6 πρῶτες φορὲς (στίχοι 1-12) ἔχει κάποια στερεοτυπία ἀλλὰ καὶ κάποια ποικιλία· ἔπειτα ὅμως 31 φορὲς ἀδιαλείπτως (στίχοι 13-74) εἶναι μόνο ἕνας ἀμετάβλητος στίχος· *ὕμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας*. ἐδῶ εἶναι προφανέστατα δύο· πρῶτον ὅτι τὸν πρῶτο μονὸ στίχο ἐκφωνοῦσε ὁ προεστὼς - κορυφαῖος τῆς δοξολογίας, ἐνῶ τὸν δεύτερο, τὴν ἐπὶ δὸς, ἀ-

ντιφωνούσε τὸ ἐκκλησίασμα σὰν τὸ *Ἀμήν* ἢ τὸ *Κύριε ἐλέησον*· καὶ δεύτερον ὅτι στὴν ἀρχὴ ἡ τυπικὴ αὐτὴ ἐπὶ ἐπιδόξας λεγόταν μόνο μία φορὰ (στίχ. 14), ἀλλὰ μετὰ τὰ χρόνια προστίθονταν καὶ ἄλλα ὁμοιότυπα ζεύγη μετὰ τὴν ἴδια ἐπιδόξας, ὅπως σήμερον σὸν ἡλεκτρονικὸν ὑπολογιστὴν μιὰ φράσι μετὰ μία μόνο πληξὶ ἐνὸς πλήκτρον ἐπαναλαμβάνεται ἐπ' ἀόριστον πέφτοντας στὴν ὁθόνη δυὸ φορές σὸ δευτερόλεπτον. θυμίζει ἔντονα Ἰνδουϊστικὴ - βουδδιστικὴ μονολόγιστη *μάντρα* ποὺ φλυαρεῖται *ἀδιαλείπτως* ὡς *μονολόγιστος εὐχὴ* μετὰ τὸ βουδδιστικὸν *κομποσχοῖνι* - κοντέρ, ποὺ ἤρθε καὶ στὴν Ἑλλάδα τὸν 17^ο αἰῶνα. στὰ χειρόγραφα τὰ δοξολογικὰ αὐτὰ δίστιχα εἶναι ἀπὸ 35 μέχρι 75. πολλὰ εἶναι «χριστιανικὲς» προσθήκες. φυσικὰ ὅλο αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀδέξια κακέκτυπη καὶ σπασμωδικὴ ἀπομίμησις καὶ παρατάνυσμα τῶν τριῶν περιφώνων δαυϊτικῶν ψαλμῶν 116 134 καὶ 148.

Ἡ ὕστερη προσθήκη τῶν 5 στίχων, ποὺ τὴ δοξολογία αὐτὴ τὴν κάνει *τῶν τριῶν παιδῶν*, εἶναι στραβοκαμωμένη καὶ στραβοβαλμένη. δὲν τὴ λέν οἱ τρεῖς παῖδες, ἀλλὰ σαφῶς ὁ ποιητὴς πρὸς τοὺς τρεῖς παῖδες. καὶ δὲν τὴ λέει *ἐν τῇ καμίνῳ*, ἀλλὰ καὶ πάλι σαφῶς μετὰ τὴν ἔξοδόν τοὺς ἀπὸ τὴν *κάμινον*. καὶ ἀφοῦ προηγήθηκε ἡ ἀπὸ κάποιον ἄλλο κλητικὴ προσφώνησι *Ἀνανία Ἀζαρία Μισαήλ*, ἡ τελευταία λέξι κανονικὰ εἶναι *ὕμῃς*, ἀλλὰ μιὰ σπασμωδικὴ προσαρμοστικὴ προσπάθεια τὴν κάνει *ἡμῶς* μετὰ πολὺ σόλοικο τρόπο. πολὺ ἀδέξιος ὁ πλαστογράφος αὐτῆς τῆς σφήνας.

Γ'. ΠΡΟΣΕΥΧΗ Εἰς ΑΓΑΛΛΙΑΣΙΝ

Ἡ *Προσευχὴ εἰς ἀγαλλίαςιν* δὲν μαρτυρεῖται ἰδιαιτέρως. μαρτυρεῖται μαζὶ μ' ὅλο τὸ βιβλίον Τωβίτ ὡς ἓνα κεφάλαιον ἐκείνου (13).

Εἶναι μιὰ προσευχὴ εὐχαριστίας τοῦ Ἰουδαίου τῶν ἐτῶν 47 π.Χ. - 37 μ.Χ. γιὰ ὅτιδήποτε αἰσθανόταν αὐτὸς εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Κύριον γενικῶς ἢ ἐπικαίρως. εἶναι γραμμένη σὲ ὕφος ψαλμοῦ. ἡ ἀρχικὴ κατακλείδα τῆς εἶναι ὁ στίχος 56.

καὶ εὐφρανθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

σὲ χρόνια μεταγενέστερα τοῦ 135 μ.Χ., τῆς ὀριστικῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ διασκορπίσεως τοῦ Ἰσραήλ, ἔγινε ἡ προσθήκη τῶν στίχων 57-66.

*Ἡ ψυχὴ μου εὐλογεῖτω τὸν θεόν,
τὸν βασιλέα τὸν μέγαν*

.....
καὶ εὐλογητὸς ὁ θεός,
ὃς ὑψωσεν <ἡμᾶς εἰς> πάντας τοὺς αἰῶνας.

αὐτὸ ποὺ περιγράφεται στοὺς 5 στίχους 58-62 γεμάτο πολύτιμα πετράδια, εἶναι κλεμμένο ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψι τοῦ Ἰωάννου (37,10-16), εἴτε ὁ ποιητὴς τῆς προσθήκης αὐτῆς ὑπῆρξε πρῶτον Χριστιανὸς ποὺ παλινδρόμησε στὸν ἰουδαϊσμό εἴτε καὶ ὄχι.

Τὸ ὅτι στὸ στίχο 34 λέγεται ὁ ἐλληνιστικὸς τύπος *Ἱεροσόλυμα*, καὶ ὄχι ὁ μόνος γνωστὸς στὴν Π. Διαθήκη καὶ κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα *Ἱερουσαλήμ*, δείχνει ὅτι ἡ προσευχή συντάχθηκε ἔξω ἀπὸ τὸν μητροπολιτικὸ Ἰσραὴλ στὴ διασπορά· πιὸ συγκεκριμένα στὴν Ἀλεξάνδρεια.

Δ'. ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

Ἡ *Προσευχὴ μετανοίας* δὲν μαρτυρεῖται, ἀλλὰ μόνο παραδίδεται ὡς IB' ὥδη στὸ ἀλεξανδρινὸ ἀρειανικὸ χειρόγραφο (A), ποὺ ὡς πρὸς τὴν Π. Διαθήκη καὶ τὰ παρείσακτα εἶναι ἀντίγραφο χειρογράφου ἰουδαϊκῆς παρασκευῆς καὶ χρήσεως, μαρτυρεῖται δὲ καὶ στὸ ἀρειανικὸ ἀλεξανδρινὸ πλαστογράφημα *Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων*, καὶ στὸ ἀλεξανδρινὸ μοναχικὸ προσευχητάριο *Ὡρολόγιον*· ἐκτὸς ἂν ἐκληφθῇ ὡς μαρτυρία καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο παραδίδεται στίς *Διαταγές*¹.

Ἡ ἐξειδικευμένη *Προσευχὴ μετανοίας* εἶναι περίπου ἓνα εἶδος ἐξωβιβλικοῦ ἰουδαϊκοῦ εὐχελαίου. ὅταν ἓνας Ἰουδαῖος τῆς Ἀλεξανδρείας, ποὺ ζοῦσε μέσα στὸν ἄλμυρὸ ὠκεανὸ τῆς εἰδωλολατρίας σὰ σταγὸνα γλυκοῦ νεροῦ, εἰδωλολατροῦσε, καὶ κάποτε μετανοοῦσε κι ἐπανερχόταν στὸν ἰουδαϊσμό, ἔλεγε τὴν προσευχή αὐτὴ ἢ ἅπαξ ἐνώπιον ἱερέων ἢ μόνος κατ' ἐξακολούθησιν, γιὰ νὰ ἐπανενταχθῇ στὴν πάτρια πίστι. αὐτὸ φαίνεται μέσα στὴν προσευχή κι αὐτὸ συμπεραίνω.

Τίποτε ἀπολύτως, οὔτε σφηνωμένος ὑπαινιγμὸς ἢ ἀναφορὰ οὔτε εἰσαγωγικὸ σχόλιο, δὲν δείχνει κάποια σχέσι τῆς προσευχῆς αὐτῆς μὲ τὸ Μανασσῆ, εἴτε τὸν ἄψογο μυθιστορηματικὸ Ἰουδαῖο ἥρωα τῆς Νινευῆ, τὸν ἄντρα τῆς Ἰουδίθ, εἴτε τὸν τέως ἀσεβῆ κι ἁμαρτωλὸ βασιλέα τῆς Ἰουδαίας. ἡ προσευχή παραδίδεται ὡς *Εὐχὴ Μανασσῆ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας* μόνο μὲ τὴν ἑνταξί της μετὰ τὴν τροποποίησι τοῦ ἥρωος Μανασσῆ σὲ βασιλέα Μανασσῆ. διότι ὁ ἥρωας δὲν εἶχε καμ-

μιὰ μετάνοια. ἀπὸ τὸ ἰουδαϊκὸ μυθιστόρημα πέρασε καὶ στὸ μοναχικὸ *Ωρολόγιον* στὴν ἀκολουθία τοῦ *Μεγάλου Ἀποδείπνου*, ποὺ εἶναι ἡ βραδινὴ προσευχὴ τῶν μοναχῶν. γιὰ τοὺς μοναχοὺς ἦταν ἀρχικὰ προσευχὴ ἐπανεντάξεως στὸ μοναστήρι λεγόμενη ἅπαξ ἐνώπιον τοῦ ἡγουμένου μετὰ ἀπὸ μιὰ πολὺ ἀμαρτωλὴ ἀπόδρασι καὶ ἀλητεία στὰ πορνεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας· ἀργότερα ὅμως γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ ἐγίνε ψωμοτύρι ὅλων τῶν μοναχῶν καὶ λεκτικὸ χαῖμαλὶ γιὰ τὴν προστασία τους ἀπὸ ἀντανισμό, κλινικὲς σεξουαλικὲς φαντασιώσεις τῆς νυχτερινῆς ἀπομονώσεως καὶ χαλαρώσεως, καὶ τὴν καθ' ὕπνον ῥεῦσι σπέρματος, ἡ ὁποία βασάνιζε τοὺς μοναχοὺς καθ' ὅλη τὴν ἐπόμενη ἡμέρα, τόσο ἐπειδὴ συνέβη, ὅσο κι ἐπειδὴ ἦταν μόνον ὄνειρο.

Ε'. ΩΔΗ ΝΙΚΗΤΗΡΙΟΣ

Ἡ *Νικητήριος* ᾠδὴ μαρτυρεῖται πενιχρῶς στὸ λάγνο μυθιστόρημα τῆς Ἰουδίθ, καὶ στὸν ἀσκητὴ Νεῖλο¹. ἐκτὸς ἂν ἐκληφθῇ ὡς μαρτυρία καὶ ἡ πολλὴ μαρτυρία ἢ ἀπλὴ χρῆσι τοῦ μυθιστορήματος, στὸ ὁποῖο κι ἐπισυνάπτεται.

Ἡδὴ στὸ πρῶτο δίστιχο τῆς ᾠδῆς ἀστράφτει τὸ ὅτι εἶναι ἀπομίμησι τῆς ᾠδῆς τοῦ Μωϋσέως (No 33,1-38) γιὰ τὴ διάβασι τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, ὅπως τὴν τραγούδησε καὶ τὴ χόρεψε *ἐν τυμπάνοις* (= μὲ ντέφια) ἡ ἀδερφή του Μαριάμ ὡς *ἐξάρχουσα* τῶν θυγατέρων Ἰσραὴλ (No 39,1-3), καὶ τῆς νικητήριος ᾠδῆς στὴ Δεβώρα (Kq 7,35-73). ἐδῶ σ' αὐτὴ τὴν ἀπομίμησι τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ἰουδαϊκοῦ προσευχηταρίου *ἄδονται* ὅλες οἱ νίκες τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του.

Τὰ προσαρμοστικὰ τῆς θριαμβολογικῆς αὐτῆς ᾠδῆς στὸ μυθιστόρημα τῆς Ἰουδίθ εἶναι ἡ ἔνταξι τῆς σ' αὐτό, ἡ αὐτονόητη προσθήκη «*Καὶ εἶπεν Ἰουδίθ*» στὸν τίτλο του, καὶ ἡ ἐνσφήνωσι 14 στίχων γιὰ τὴν Ἰουδίθ μετὰ τῶν στίχων 17 καὶ 18, ὅπου λέγεται ὅτι αὐτὸ τὸ θρίαμβο τὸν ἐπιτέλεσε ἡ *Ἰουδίθ θυγάτηρ Μεραρι* καὶ ὅτι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς καλλωπίστηκε καὶ λαμπροφόρεσε καὶ ἐρέθισε τὸν ἀρχιστράτηγο τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴν ξεσκέπαστη γάμπα τῆς (*τὸ σανδάλιον αὐτῆς ἤρπασε τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ*)², ὥστε νὰ τοῦ κόψη τὸ λαιμὸ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ σπαθὶ τὴ νύχτα στὴν κρεβατοκάμαρά του. ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς μεγάλῃς αὐτῆς προσθήκης ὑπάρχουν καὶ δυὸ μικρὲς δορυφορικὲς προσθήκες, μία ὡς πρῶτος στίχος τῆς προσθήκης [*ἐν χειρὶ θηλείας*] καὶ μία στοὺς στίχους 18-19 στὴν ἐπαναλαμβανόμενη ἀντωνυμία *...αὐτῶν ...αὐτῶν*, τὴν ὁποία ὁ ἐφαρμοστὴς μετέτρεψε σὲ *...αὐτῆς ...αὐτῆς*, ὥστε νὰ ἐννοηθῇ ἡ Ἰουδίθ, ἐνῶ ἀρχικὰ ἦταν, νομίζω, *αὐτῶν*

κι ἐννοοῦνταν οἱ Ἰουδαῖοι. μπορεῖ τὸ δεύτερο αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ παρανάγνωσι βραχυγραφικοῦ συμπλέγματος, ποὺ ἀντὶ -ῶν διαβάστηκε -ῆς. πάντως εἶναι δυὸ πλευρικὰ καρφιὰ στερεώσεως τῆς μεγάλης προσθήκης οἱ μικροπροσθήκες καὶ μικροτροποποιήσεις αὐτές. διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ Ἰουδιθ ἐπὶ 350 χρόνια νὰ συντρίβῃ *Ἀσσυρίους* (8), *Μήδους* (18), καὶ *Πέρσας* (19). τὰ ὀνόματα αὐτὰ δείχνουν ἓνα ἰουδαϊκὸ θριαμβολόγημα διαχρονικὸ στὴν ὕλη του, στὴ δὲ σύνταξί του ἔργο τῶν ἐτῶν 47 π.Χ. - 37 μ.Χ., καὶ στὴν ἐπισύναψί του στὸ μυθιστόρημα, δουλειὰ μεταγενέστερη τοῦ 135 μ.Χ..

17-19. ΒΙΒΛΙΑ «ΠΡΟΦΗΤΙΚΑ»

Τὰ «Προφητικά» Βιβλία τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας εἶναι τρία, καὶ τὸ τρίτο κι ὀψιμώτερο δὲν εἶναι ἀλεξανδρινό.

17. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕΡΕΜΙΟΥ

Ἡ ψευδεπίγραφη «Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου» μαρτυρεῖται γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα σ' ἓνα σχόλιο ποὺ ὑποσημειώθηκε ἢ παρασημειώθηκε στὴν Α' Μακκαβαϊκὴ Ἐπιστολὴ τοῦ 162 π.Χ. κι ἀργότερα παρεισέφρησε ὡς γλώσσημα μέσα στὸ κείμενό της. πότε γράφτηκε τὸ σχόλιο καὶ πότε παρεισέφρησε στὴν Ἐπιστολὴ τοῦ Μακκαβαίου Ἰούδα δὲν ἐξακριβώνεται, ἀλλ' ὑπολογίζω ὅτι μέσα στὸν Α' π.Χ. αἰῶνα, ἴσως πρὸς τὰ τέλη του. ἐκεῖ λοιπὸν ὁ ἄγνωστος σχολιαστὴς γράφει: *Εὕρισκεται δὲ ἐν ταῖς Ἀπογραφαῖς Ἱερεμίας ὁ προφήτης ὅτι ἐκέλευσε... καὶ ὡς ἐνετείλατο τοῖς μεταγενεστέροις ὁ προφήτης, δοὺς αὐτοῖς τὸν Νόμον, ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τῶν προσταγμάτων τοῦ Κυρίου καὶ ἵνα μὴ ἀποπλανηθῶσι ταῖς διανοίαις βλέποντες ἀγάλματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ τὸν περὶ αὐτὰ κόσμον· καὶ ἕτερα τοιαῦτα λέγων παρεκάλει μὴ ἀποστήσαι τὸν Νόμον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν.* (Α' Μακκαβαϊκὴ Ἐπιστολὴ, Σχόλιον β' 2,1-3). ὁ σχολιαστὴς δίνει τὸ περιεχόμενο τῆς ἐδῶ ἐξεταζομένης ψευδεπίγραφης «Ἐπιστολῆς Ἱερεμίου». καὶ νομίζω ὅτι ἤδη πρὸ αὐτοῦ εἶχε «ἐξαφανιστῇ» ἡ πραγματικὴ καὶ κανονικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἱερεμίου, τὴν ὁποία, ὅπως ἔγραψα, ἀνακάλυψε παραχωμένη μέσα στὸ κείμενο τοῦ βιβλίου τῶν Προφητειῶν του· στὰ χειρόγραφα καὶ στίς παλιές ἐντυπες ἐκδόσεις φέρεται ὡς Ἱερεμίου κεφάλαιο 36. συνέπεια τοῦ τέτοιου «ἀφανισμοῦ» τῆς γνησίας Ἐπιστολῆς ἦταν ὅτι κάποιος πλαστογράφος «συμπλήρωσε τὸ κενὸ» μὲ τὸν τρόπο τῶν πλαστογράφων, παρουσιάζοντας τὴν ἐξεταζόμενη ψευδεπίγραφη «Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου», τὴ μαρτυρούμενη ἤδη τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα στὸ προειρημένο σχόλιο. στὴ χριστιανικὴ ἐκκλησία τὴ μαρτυροῦν οἱ Τερτυλλιανός, Ὁριγένης, Κυπριανός, Εὐσέβιος Καισαρείας, Ὀλυμπιόδωρος, Ἡσύχιος πρεσβύτερος, Ψευδευσέβιος, καὶ Ψευδιερώνυμος¹, ἀλλὰ πάντοτε ὡς κεφάλαιο 36 τῶν προφητειῶν τοῦ Ἱερεμίου.

Ἄν ὅμως ἐξαιρεθοῦν ὁ τίτλος, ἡ ἀρχαία ἐκτενής «ἐπιγραφή», καὶ οἱ στίχοι 1-3, τὰ ὅποια ἐνδέχεται νὰ προστέθηκαν ἀπὸ τὸν πλαστογράφο σὲ χρόνον ὕστερο, τότε τὸ κείμενο ποὺ ἀπομένει εἶναι μιὰ πραγματεία ἐναντίον τῶν εἰδώλων καὶ τῆς εἰδωλολατρίας ἀντλημένη ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς 112 καὶ 133², τῶν ὁποίων εἶναι ἀνάλυσι καὶ ἐρμηνεία.

Ὁ πλαστογράφος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ψευτιά του δείχνει καὶ τὴ βλακεία του καὶ τὴν ἀμάθειά του, «προφητεύοντας» λαθεμένα –ἐκ τῶν ὑστέρων μάλιστα– ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι στὴ βαβυλώνιο αἰχμαλωσία θὰ μένουν *ἔτη πλείονα καὶ χρόνον μακρὸν ἕως γενεῶν ἑπτὰ* (2). κάτι εἶχε ἀκούσει γιὰ *ἑπτὰ* δεκαετίες τὸ τσόκαρο. ἡ Βίβλος ἐρεθίζει πολὺ τὰ τσόκαρα ποικιλοτρόπως. ἄλλα λ.χ. τσόκαρα, τῶν χρόνων μας, τὰ 70 χρόνια τῆς βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας τὰ θέλουν 24 (584-560 π.Χ.). νὰ μὴν παραπέμψω τώρα στὴ γραφόρροιά τους.

Μὲ μιὰ ἀναφορὰ αὐτοῦ τοῦ κειμένου (στίχοι 42-43), ἀνεπανάληπτη στὴν ἀλφαβητικὴ ἀρχαία γραμματεία, ἐρμήνευσα κάποτε μιὰ προϊστορικὴ συλλαβογραφικὴ ἀχαικὴ πινακίδα, στὴν ὁποία ἐμφανίζονται δυὸ ὀργιαστικὲς τελεστικὲς πράξεις, τὰ *θρυπτήρια κυπρίω ὄνω* (*κυ-πι-ρι-ιο τυ-ρυ-πτε-ρι-ια ο-νο...* = ἀννανιστήρια σεξουαλικῶς ἐρεθισμένου γαϊδάρου) καὶ τὰ *πορνοζωστήρια* (*πο-ρε-νο-ζο-τε-ρι-ια*) τὰ ὅποια περιγράφονται στὸ ἐδῶ ἐξεταζόμενο κείμενο³.

Τὸ κείμενο εἶναι γραμμένον πρωτοτύπως σὲ μιὰ ἄψογη καὶ ἀπλὴ ἐλληνικὴ χωρὶς ἐβραϊσμούς· εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι μετάφρασι.

18. ΣΙΒΥΛΛΙΚΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ

Οἱ *Σιβυλλικοὶ Χρησμοὶ* γράφτηκαν ἀπὸ Ἰουδαῖο τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ῥαββίνου Συμεὼν βέν Ἀκιβὰ καὶ τοῦ Βαρχωχεβὰ γύρω στὸ ἔτος 130 μ.Χ.. ἀποτελοῦνται ἀπὸ 14 ἐμμέτρους *λόγους* (= ῥαψωδίες) συνολικῆς ἐκτάσεως 4.300 δακτυλικῶν ἐξαμέτρων στίχων, ἓνα ἔπος δηλαδή λίγο μικρότερο ἀπὸ τὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν, ποὺ κάποτε ὅμως ἦταν ἴσο ἢ καὶ λίγο μεγαλύτερο. ἀπὸ τοὺς *λόγους* ἀκέραιοι φαίνονται ὀχτώ (1-3· 5· 8· 11· 12· 14), πολὺ φθαρμένοι τέσσερες (4· 6· 7· 13), καὶ τελείως χαμένοι δύο (9· 10). οἱ λόγοι 1 2 6 7 ἔχουν ὑποστῇ χριστιανικὴ διασκευή. καλλίτερη κριτικὴ ἔκδοσί τους εἶναι ἢ τοῦ J. Geffcken¹. τὸ ἀπόκρυφο αὐτὸ μαρτυροῦν πρῶτος ὁ κατὰ τὴ γνώμη μου παλινιουδαῖσας ἐξ Ἑβραίων Χριστιανὸς Ἑρμᾶς στὸν Ποιμένα του, καὶ ἔπειτα οἱ Ἰουστῖνος, Θεόφιλος Ἀντιοχείας, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὠριγένης, Λακτάντιος, Εὐσέβιος Καισαρείας, Μ. Κωνσταντῖνος, καὶ τὰ Σχόλια εἰς τὸν Πλάτωνος Φαῖδρον². ὅλοι αὐτοὶ θεωροῦν τοὺς Σιβυλλικοὺς Χρησμοὺς θεοπνεύστους, ὅπως ἀξιώνει καὶ ὁ Ἰουδαῖος ποιητὴς των. ἔγραψα γιὰ τοὺς Σιβυλλικοὺς Χρησμοὺς πολὺ περισσότερα ἄλλοτε³.

Πρόκειται γι' ἀπόκρυφο ποὺ μιμεῖται καὶ λεηλατεῖ τὶς ἀποκαλυπτικὰς προφητεῖες τῶν προφητῶν Ἡσαΐου, Ἰερεμίου, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, Ζαχαρίου, καὶ τὴν Ἀποκάλυψι τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. μιμεῖται δὲ καὶ ἐπίσης λεηλατεῖ τὸν Ὅμηρο πολὺ καὶ τὸν Ἡσίοδο λιγώτερο. οἱ Σιβυλλικοὶ Χρησμοὶ γράφτηκαν, γιὰ νὰ διεγείρουν καὶ ἐμψυχώσουν τοὺς Ἰουδαίους γιὰ τὴν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων καταστρεπτικὴ δευτέρα ἐπανάστασί τους τῶν ἐτῶν 132-135 μ.Χ.. γράφτηκαν δὲ στὴν Ἀλεξάνδρεια.

19. ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΕΣΔΡΑ

Ἡ Ἀποκάλυψις Ἑσδρα, δηλαδή κάποιου Ἰουδαίου Ψευδοέσδρα, δὲν εἶναι βιβλίο παρείσακτο στὴν Π. Διαθήκη· εἶναι ὅμως παρείσακτο στὴ χριστιανικὴ διανόησι καὶ πολὺ βαθιὰ μάλιστα. τὴν «Ἀποκάλυψιν Ἑσδρα», τὴν ἄλλως ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς λεγόμενη «Δ' Ἑσδρας»¹, μαρτυροῦν οἱ ἀρχαῖοι Ἰουστίνος, Ψευδοβαρνάβας, Εἰρηναῖος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Τερτυλλιανός, Κυπριανός, Λακτάντιος, Βασίλειος Καισαρείας, Ἀμβρόσιος Μεδιολάνου, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἱερώνυμος, Θεοδώρητος, Λεόντιος Βυζάντιος, Φώτιος, ἡ Σούμμα, ἡ αἰθιοπικὴ ἐκκλησία ποὺ ἔχει τὸ βιβλίο αὐτὸ στὴ Βίβλο της, καὶ ἡ ἰουδαϊκὴ Σπουδὴ (= Ταλμούδ)². εἶχε γραφῇ στὴν ἑλληνικὴ ἀπὸ ἑλληνογλωσσό Ἰουδαῖο κάτοικο τῆς Ῥώμης τὸ Β' αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ πρωτότυπό της σήμερα δὲν σώζεται. τὸ ἀπόκρυφο αὐτὸ σώζεται μόνο σὲ ἕξ ἀρχαῖες μεταφράσεις· λατινικὴ, συριακὴ, αἰθιοπικὴ, δυὸ ἀραβικῆς, καὶ ἀρμενικὴ. ὅλες ἔχουν μεταφραστῇ ἀπὸ χαμένο σήμερα ἑλληνικὸ πρωτότυπο. αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ πολλὰς ἄλλες ἐνδείξεις καὶ ἀπὸ τὶς ἑλληνικὰς λέξεις ποὺ διατηρήθηκαν στὶς μεταφράσεις καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι, ὅπως παρατήρησα, στὴ λατινικὴ μετάφρασι διατηρεῖται ἀκόμη καὶ ἡ ἀττικὴ σύνταξι, ἡ ὁποία δὲν ὑπάρχει οὔτε στὴ λατινικὴ γλῶσσα οὔτε σὲ καμμιά ἄλλη πλὴν τῆς ἑλληνικῆς· π.χ. ostendetur quae nunc subducitur terra, ποὺ στὸ πρωτότυπο θὰ ἦταν, νομίζω, *δειχθήσεται ὅσα νῦν ἀναφύει ἡ γῆ* (3,5,1).

Ἡ Ἀποκάλυψις Ἑσδρα εἶναι ἓνα ὀγκῶδες ἀπόκρυφο τοῦ Β' αἰῶνος γεμάτο ἀνοησιῆς νοσηροῦ ἐγκεφάλου. ἐδῶ ἐκδίδω μόνο ἓνα ἀπόσπασμά του καὶ μόνο ἐπειδὴ μ' αὐτὸ ὁ παράφρων συντάκτης του, ποὺ θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς παραπάνω Χριστιανοὺς θεόπνευστος, τοὺς ἔπεισε ὅτι κάποτε ἡ Π. Διαθήκη χάθηκε ὅλη, ἀλλ' αὐτὸς τὴν ξανάγραψε ὁλόκληρη ἀπὸ μνήμης θεοπνεύστου. καὶ ἡ ἀπατεωνικὴ αὐτὴ βλακεία τοῦ παλαβοῦ, μέσῳ τῶν ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων χώθηκε στὴ χριστιανικὴ διανόησι τόσο ἄγρια, ποὺ ἔγινε μέχρι σήμερα κοινὴ πεποίθησι τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Ψευδοέσδρας εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπιζησαντες νηπίους ἢ νεαροὺς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς δεύτερης ἰουδαϊκῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 132-135, καὶ ἄρα ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητὰς ἢ ὁπα-

δους τοῦ Ἀκιβά. τὴν «Ἀποκάλυψιν» του, στὴν ὁποία θρηνεῖ καὶ γιὰ τὴν ὀριστικὴ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τὸν δυτικὸ «ἀετὸ» καὶ τὴν ὁποία γράφει στὴ νέα Βαβυλῶνα (τῇ Ῥώμῃ, διότι ἡ παλαιὰ δὲν ὑπάρχει ἐδῶ καὶ 3,5 αἰῶνες), τὴν ἀρχίζει· *Ἐν ἔτει τριακοστῷ ἀπὸ καταστροφῆς τῆς Πόλεως ἤμην ἐν Βαβυλῶνι ἐγὼ Σαλαθιήλ ὁ καὶ Ἑσδρας, καὶ ἀνακείμενος ἐπὶ τὴν κλίνην μου ἐταράχθην, καὶ οἱ λογισμοί μου ἀνέβαινον ἐπὶ τὴν καρδίαν μου, ὅτι εἶδον τὴν ἐρήμωσιν τῆς Σιών...* (Αὐτόθι 1,1,1· ἐπαναφέρω τὸ λατινικὸ κείμενο στὴ γλῶσσα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ποὺ μιμεῖται τὴ γλῶσσα τῶν Ο΄). ὅπως διαπίστωσα, μιμεῖται στὸ ὕφος καὶ στὴ φρασεολογία τοὺς Ἱερεμία, Δανιήλ, Ἑσδρα καὶ Νεεμία κατὰ τοὺς Ο΄, καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου. τριάντα χρόνια μετὰ τὸ 135 βρισκόμαστε στὸ 165. ὁ Ἰουδαῖος πλαστογράφος ἦταν ἀκριβῶς σύγχρονος τοῦ Μελίτωνος Σάρδεων. γράφει λοιπὸν ὁ Εἰρηναῖος· *Καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν τὸν θεὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι, ὅς γε καὶ ἐν τῇ ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ, διαφθαρεισῶν τῶν Γραφῶν καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἑσδρα τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ τοὺς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι λόγους καὶ ἀποκαταστήσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωϋσέως Νομοθεσίαν.* καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, παραθέτοντας χωρία ἀπὸ τὸ πλαστογράφημα αὐτό, γράφει· *Ἑσδρας ὁ προφήτης λέγει· «Οὐδεὶς...».* καὶ ἄλλοι γράφει· *Ἐν τῇ ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ διαφθαρεισῶν τῶν Γραφῶν, κατὰ τοὺς Ἀρταξέρξου... χρόνους ἐπίπνους Ἑσδρας ὁ Λευίτης γενόμενος πάσας τὰς Παλαιὰς αὐθις ἀνανεούμενος προεφήτευσεν Γραφάς.* ὁ Βασίλειος Καισαρείας γράφει· *Ἐνταῦθα τὸ πεδίον ἐν ᾧ ἀναχωρήσας Ἑσδρας πάσας τὰς θεοπνεύστους βίβλους προστάγματι θεοῦ ἐξηρεύξατο.* ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει· *Ἐνέπνευσε τῷ μακαρίῳ Μωϋσῇ, ...μετὰ δὲ ταῦτα προφήτας ἔπεμψε... ἐπῆλθε πόλεμος, ἀνείλον πάντας, κατέκοψαν, ἐνεπρήσθησαν αἱ βίβλοι. ἑτέρῳ πάλιν ἀνδρὶ θαυμαστῷ ἐνέπνευσεν, ὥστε αὐτὰς ἐκθέσθαι, τῷ Ἑσδρα λέγω, καὶ ἀπὸ λειψάνων συντεθῆναι ἐποίησε.* μετὰ δὲ τοῦτο ὠκονόμησεν ἐρμηνευθῆναι ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα. καὶ ὁ Θεοδώρητος· *Πρὸ πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν τῆς ἐρμηνείας (τῶν Ο΄) ἐνιαυτῶν, θείας ἀναπλησθεὶς χάριτος ὁ θαυμάσιος Ἑσδρας, τὰς ἱερὰς ἀνέγραψε βίβλους, ὑπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀμελείας καὶ τῆς τῶν Βαβυλωνίων δυσσεβείας πάλαι διαφθαρείσας. εἰ δὲ κακείνος ὑπὸ τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν τοιαύτην ἀνενώσατο μνήμην...* ὁ Λεόντιος Βυζάντιος λέει· *Ὁ δὲ Ἑσδρας... ἐλθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εὗρων ὅτι πάντα τὰ βιβλία ἦσαν καυθέντα, ἡνίκα ἡχμαλωτίσθησαν, ἀπὸ μνήμης λέγεται συγγράψασθαι τὰ κβ' βιβλία.* ὁ Φώτιος γρά-

φει' *Ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἐμπρησθεῖσιν τῶν Βίβλων... ὕστερον ἐμπνευσθεῖς Ἔσδρας πασῶν ἐμνημόνευσε καὶ γραφὴν παρέδωκε. καὶ ἡ Σούμμα λέει' Ἔσδρας... τῶν μὴ εὐρεθέντων βιβλίων τὰς Γραφὰς ἀναμνημονεύσας παρέδωκε τοῖς <πρεσβυτέροις> τοῦ ἔθνους. καὶ ὁ Ἰουστίνος καὶ οἱ Λατῖνοι παραθέτουν τὰ χωρία του ὡς θεόπνευστα καὶ τὸν ἔχουν γιὰ προφήτη.*

Στὴν παράγραφο 2 τοῦ ἀποσπάσματος, ποὺ μετέφρασα καὶ ἐκδίδω στὸν τόμο τῶν κειμένων τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, *ἀλήθεια* λέει τὸν Ἰουδαϊσμὸ στὴν παραλλαγή ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Ἀκιβά, *ψεῦδος* λέει τὴ Χριστιανικὴ πίστι, καὶ *ἀετὸν* τὴ Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία καὶ δὲν εἶναι ἡ μόνη φορὰ ποὺ χρησιμοποιοῦνται αὐτοὶ οἱ ὄροι μ' αὐτὴ τὴ σημασία σ' αὐτὸ τὸ ἀπόκρυφο ἢ καὶ σ' ὅλη τὴν Ἰουδαϊκὴ «ἀποκαλυπτικὴ» παραφιλολογία. στὴν παράγραφο 4 ὁ Ψευδοέσδρας φέρεται νὰ νηστεύῃ *τεσσαράκοντα ἡμέρας* ὅπως καὶ ὁ Μωϋσῆς στὸ Σινά, ὅταν ἦταν νὰ παραλάβῃ τὶς δέκα ἐντολὰς καὶ τὸ Νόμο· τὰ *πυξία* ὅμως, ποὺ στὸ Μωϋσῆ (No 64,4) εἶναι *δύο* καὶ *λίθινα*, ἐδῶ εἶναι πολλὰ καὶ ἐννοοῦνται ὡς κύλινδροι παπύρου ἢ τετράδια περγαμηνῆς. στὴν παράγραφο 7 μὲ τὴ φράσι *γράμμασιν οἷς οὐκ ἐγίνωσκον* (ἐπειδὴ ἦταν σ' αὐτοὺς πρωτόγνωρα) ἐννοεῖ τὴν ἀλλαγὴ γραφῆς γιὰ τὸ κείμενο τῆς Π. Διαθήκης, τὴν ἀντικατάστασι δηλαδὴ τῆς ἀρχαίας ἐβραϊκῆς γραφῆς, τῆς πολὺ ὁμοίας πρὸς τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ, μὲ τὴν ἀραμαϊκὴ (=συριακὴ) γραφὴ, μὲ τὴν ὁποία εἶναι γραμμένο τὸ μασσοριτικὸ κείμενο μέχρι σήμερα. ἡ μεταγραφὴ αὐτὴ ἐγίνε σιωπηρῶς καὶ προδευτικὰ κατὰ τόπους, μέσα στὸν Α' π.Χ. αἰῶνα, ἀλλ' ἐδῶ ὁ ἀποκρυφογράφος νομίζει ὅτι τὴν ἔκανε τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα ὁ Ἔσδρας. θέλει νὰ δώσῃ ἀρχαιότητα καὶ θεόπνευστη ἱερότητα στὴν ἀραμαϊκὴ γραφὴ τῶν συγχρόνων του μετὰ Χριστὸν ῥαββίνων καὶ μασσοριτῶν. ὁ ἐδῶ μῦθος ὅτι ὁ Ἔσδρας ξανάγραψε ἀπὸ θεοπνεύστου μνήμης ὅλη τὴν Π. Διαθήκη, ποὺ εἶχε χαθῇ, στὸ βιβλίον τῆς Σπουδῆς (=Ταλμούδ) Συνέδριον³, καὶ μάλιστα στὴν ὀψιμώτατη Ἑρμηνεία (=Γεμαρά), δηλαδὴ στὰ σχόλια, ἀνευρίσκεται σὲ ἀρχαιότερη παραλλαγή του, ποὺ λέει ὅτι πρόκειται μόνον γιὰ μεταγραφὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐβραϊκὴ γραφὴ στὴ μετέπειτα ἀραμαϊκὴ. ἐκεῖ τὸ συγκριτικῶς «ἱερώτερον» τῆς ἀραμαϊκῆς γραφῆς αἰτιολογεῖται κατ' ἄλλον τρόπο. στίς παραγράφους 4, 7, καὶ 8 ὁ πλαστογράφος δίνει ἀδρομερῶς καὶ τὸν καινούργιο –τὸν Ἰάμνειον– Ἰουδαϊκὸ Κανόνα τῆς Π. Διαθήκης καὶ τῆς δευτερογενοῦς ῥαββινικῆς γραμματείας ἢ Δευτερώσεως (=Μισνά)· 24 εἶναι τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης καὶ 70 τὰ τῆς Μισνά. ἡ Π. Διαθήκη εἶναι γιὰ νὰ τὴ διαβάσουν *ἄξιοι καὶ ἀνάξιοι*, ὁ λαοτζίκος ὁ βέβηλος, ἐνῶ ἡ Μισνά εἶναι τὰ ἄκρως ἱερὰ βιβλία, ποὺ τὰ διαβάσουν μόνον οἱ σοφοὶ τοῦ Ἰσραήλ· διότι ἡ Μισνά δὲν εἶναι ὅ,τι καὶ ὅ,τι ὅπως ἡ Π. Διαθήκη,

ἀλλ' εἶναι ἡ φλέψ τῆς συνέσεως καὶ ἡ πηγὴ τῆς σοφίας καὶ ὁ ποταμὸς τῆς ἐπιστήμης· ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἠρπάγη ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἐνῶ ὁ (κακόδοξος μονοφυσίτης) ὁσῖος Βαρσανούφιος ἕως ἐβδόμου οὐρανοῦ. ἀκόμη καὶ στὸν Ἰουδαῖο Ἰώσηπο (θ. 106 μ.Χ.) καὶ στὸ Χριστιανὸ Μελίτων (160) ἡ Π. Διαθήκη φέρεται ὡς Κανὼν τῶν 22 βιβλίων. ὁ Κανὼν τῶν 24 βιβλίων ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ στὴν «Ἀποκάλυψι Ἑσδρα» καὶ δεύτερη στὸ βιβλίο τῆς Ταλμουδ Ἑσχάτη θύρα καὶ μάλιστα στὴ Γεμαρά του⁴. τὰ 22 βιβλία ἔγιναν 24 μὲ τὴν ἀποκόλλησι τῶν Θρήνων ἀπὸ τὸν Ἱερεμία καὶ τὴ διχοτόμησι τῆς Ἀναβάσεως σὲ Ἑσδρα καὶ Νεεμία. ἔπειτα ὁ Κανὼν αὐτὸς περάστηκε στὴ μασοριτικὴ καὶ ταλμουδικὴ παραφιλολογία. ὅσο γιὰ τὴ Μισνὰ, σήμερὰ ἀπαρτίζεται ἀπὸ 63 βιβλία, ἐνῶ ὁ ἀποκρυφογράφος τὴ θέλει μὲ 70· διότι μέχρι τότε (165) δὲν εἶχε γραφῇ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Μισνὰ καὶ τὶς Ταργούμ (= Παραφράσεις τῆς Βίβλου). τὰ λοιπὰ 7 βιβλία ἢ χάθηκαν ἢ εἶναι ταργούμ.

Ὁ ἀποκρυφογράφος τῆς Ἀποκαλύψεως Ἑσδρα γνωρίζει τὴν Α' Ἐπιστολὴ τοῦ Πέτρου, τῆς ὁποίας παρανοεῖ τὸν προτελευταῖο στίχο (15,4) μὲ τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς ἐν Βαβυλῶνι ἐκκλησίας, ὅπου ἐδρεύει ὁ Πέτρος. ὁ Πέτρος, χωρὶς κανέναν καββαλισμὸ, ἐννοεῖ τὴ Βαβυλῶνα τῆς Αἰγύπτου, τὴν πρώην Μέμφιν καὶ μετέπειτα Κάιρον, ἀλλ' ὁ ἀποκρυφογράφος, πρῶτος αὐτός, φαντάζεται ἀνοήτως καὶ καββαλιστικῶς ὡς Βαβυλῶνα τὴ Ῥώμη· κι ἀπ' αὐτὸν πῆραν καὶ συνέχισαν τὸν ἀνόητο καββαλισμὸ ὁ «ἀλάθης» χαλῖφης τῆς Ῥώμης καὶ ὅλοι οἱ παπικοί, γιὰ νὰ στηρίξουν τὸν ἰσχυρισμὸ τους ὅτι ὁ πρῶτος πάπας Ῥώμης ἦταν ὁ Πέτρος· καὶ γε οἱ προτεστάντες πιστεύουν ὅτι Βαβυλῶνα ὁ Πέτρος λέει τὴ Ῥώμη, κι αὐτὴ τὴ βλακεία τους τὴν ὀφείλουν στ' ἀναπάλλακτα παπικὰ γονίδια ποὺ κληρονόμησαν, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν. ἔχω κάνει εἰδικὴ ἐρευνα στ' ἀρχαῖα θύραθεν καὶ χριστιανικὰ κείμενα καὶ στὰ παπυρικὰ σπαράγματα γιὰ τὴν αἰγυπτιακὴ αὐτὴ πόλι Μέμφιν - Βαβυλῶνα - Κάιρον καὶ βρῆκα πλούσια τὴ μαρτυρία τῆς μέχρι τὸν Θ' αἰῶνα, τὴν ὁποία καὶ παραθέτω στίς σημειώσεις⁵.

Εἶναι ἐντυπωσιακὸ ὅτι ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους μόνο οἱ κριτικοὶ Ἰωάννης Χρυσόστομος καὶ Λεόντιος Βυζάντιος ἀντιμετωπίζουν τὴ μαρτυρία κριτικῶς. ὁ μὲν Λεόντιος λέει τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς δυσπιστίας του λέγεται, ὁ δὲ Χρυσόστομος σαφῶς πιστεύει ὅτι δὲν ἔγινε κάποιο «θαῦμα» θείας ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ πολλὴ φιλολογικὴ ἐργασία ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Ἑσδρα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἀποκαλεῖται γραμματεὺς (Ἀν 17,5· 18,1· 2· 15· 43,3· 7-8· 12· 44,1), δηλαδὴ γραμματικὸς, φιλόλογος. διότι λέει σαφῶς ὁ Χρυσόστομος ὅτι ὁ Ἑσδρας ἀπὸ λειψάνων συντεθῆναι ἐποίησε τὰ κείμενα, ὅτι δηλαδὴ ἐπι-

στάτησε σὲ ἀναζήτησι κι ἐξεύρεσι χειρογράφων κι ἀπ' αὐτὰ συνέθεσε πλήρη τὴ συλλογὴ τῶν βιβλίων μὲ ἀκέραια τὰ κείμενα καὶ ἔκανε ἀκριβῶς μιὰ κριτικὴ ἔκδοσι τῆς Π. Διαθήκης. ἀκριβῶς ὅπως τὰ ἴδια ἐκεῖνα χρόνια, στὴν Ἀθήνα ἐπὶ Πεισιστράτου, ἡ φιλολογικὴ ομάδα τοῦ Προναπίδου περισυνέλεξε τὶς σκόρπιες ὁμηρικὲς ῥαψωδίες κάνοντας τὴν πρώτη κριτικὴ ἔκδοσι τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν. ὁ ἀποκρυφोगράφος ὅμως προτιμᾷ, παριστάνοντας ὁ ἴδιος τὸν Ἑσδρα, νὰ πλάθῃ μύθους, γιὰ νὰ κορδωθῇ ὡς προφήτης. εἶναι δὲ τόσο ἀγράμματο τσόκαρο, ποὺ ἐμφανίζεται μὲ διπλὸ ὄνομα, *Σαλαθιήλ ὁ καὶ Ἑσδρας*, ἐπειδὴ ὁ βλάκας ἔχει ἀμυδρὴ καὶ συγκεχυμένη μνήμη τοῦ ὀνόματος *Σαλαθιήλ*, κι ἀγνοώντας ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πατέρας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπανόδου Ζοροβάβελ, ἡ ὁποία ἔγινε 120 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Ἑσδρα· δηλαδὴ ὁ Σαλαθιήλ ἔζησε 150 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Ἑσδρα καὶ 760 χρόνια πρὶν ἀπ' αὐτὸν τὸν Ψευδοέσδρα· βλάσφημο σαχλοκούδουνο.

Γ
ΑΛΛΑΙ ΙΟΥΔΑΪΚΑΙ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ

Μετά τὴν πρώτη προχριστιανικὴ ἰσραηλιτικὴ ἑλληνόγλωσση μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, ἡ ὁποία ἐπέχει θέσι πρωτοτύπου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐπειδὴ τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπο τὸν Β΄ μ.Χ. αἰῶνα χάθηκε, ἔγιναν καὶ 13 ἄλλες ἰουδαϊκὲς μεταφράσεις τῆς, 12 ἑλληνόγλωσσες καὶ 1 λατινόγλωσση, 4 πρὸ Χριστοῦ καὶ 9 μετὰ Χριστόν.

Πρὸ Χριστοῦ	Μετὰ Χριστόν	
1. Μετάφρασι Ἱστορικῶν βιβλίων (Β΄ π.Χ. αἰ.)	1. Μασσοριτικὸ σκεῦασμα Ἀκιβά	} Ἑξαπλιζὲς (Β΄ αἰ.)
2. Μετάφρασι Ψαλμῶν (Β΄ π.Χ. αἰ.)	2. Μετάφρασι Ἀκύλα	
3. «Μετάφρασι» Φίλωνος (Α΄ μ.Χ.)	3. » Θεοδοτίωνος	
4. «Μετάφρασι» Ἰωσήπου (Α΄ μ.Χ.)	4. » Συμμάχου	
Τὶς 3 καὶ 4 συμβατικῶς τὶς λέω προχριστιανικὲς, ἐπειδὴ οἱ μεταφρασταὶ τοὺς δὲν εἶχαν πάρεῖ εἶδησι ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ οἱ χρόνοι ἄλλαξαν· ζοῦσαν ἀκόμη σὲ προχριστιανικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς φαντασίας των.	5. » Πέμπτη	
	6. » Ἑκτη	
	7. » Ἑβδόμη	
	8. » Βαρανίνα (Δ΄ αἰ.)	
	9. » Μαρκιανή (ΙΔ΄ αἰ.)	

ὁλόκληρες σφύζονται μόνο δύο, τὸ μασσοριτικὸ σκεῦασμα σὲ γλῶσσα νεοεβραϊκῇ, καὶ ἡ vulgata τοῦ Βαρανίνα σὲ γλῶσσα λατινικῇ. καὶ οἱ 13 ἀνήκουν στὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ.

Οἱ Χριστιανικὲς μεταφράσεις σὲ ἀρχαῖες ἀσιατικὲς καὶ ἀφρικανικὲς γλῶσσες, ἀνεξαρτήτως τῆς ποιότητός των, εἶναι μεταφράσεις ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα.

Ὅσο γιὰ τὶς 5 εὐρωπαϊκὲς - προτεσταντικὲς μεταφράσεις τοῦ 16ου αἰῶνος (γερμανικῇ, γαλλικῇ, ἰσπανικῇ, ἰταλικῇ, ἀγγλικῇ), εἶναι καὶ αὐτὲς ἰουδαϊκὲς, καὶ ὅχι χριστιανικὲς, καὶ ἀνήκουν οὐσιαστικὰ στὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ, ἐπειδὴ ἔγιναν ἀπὸ τὸ μασσοριτικὸ σκεῦασμα καὶ ἐν μέρει ἀπὸ τὴ λατινικὴ vulgata τοῦ Ἰουδαίου ῥαββίνου Βαρανίνα. ὁ Ἱερώνυμος ὁμολογεῖ ὅτι ὁ ἴδιος ἐπιμελήθηκε μόνο τὴν ὀρθοέπεια (stylus), διότι τὰ λατινικὰ τοῦ Βαρανίνα ἦταν στραβολατινικὰ τσιάτρα πάτρα· ὁ Ἱερώνυμος δὲν ἤξερε ἑβραϊκὰ οὔτε γρῦ.

Μόνο τὴν Καινὴ Διαθήκη εἶχε «μεταφράσει» ὁ Ἱερώνυμος 20 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη. γιὰ τὴν ἀκρίβεια δὲν ἤξερε κι ἑλληνικά, ἀλλὰ τροποποίησε τὴν προϋπάρχουσα Itala, «βελτιώνοντάς» τὴν δῆθεν, καὶ στὴ συνέχεια ἡ Itala καταστράφηκε, ὅπως καὶ τὸ ἀρχαῖο ἑβραϊκὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπὸ τὸν Ἀκιβά. φυσικὰ ὅλες οἱ μεταφράσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ἄσχετες μὲ τὴν Ε.Π.Ι.ΓΡΑ. ὁ Ἱερώνυμος δηλαδή γιὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη λειτούργησε ὡς ἓνας ἐνδοχριστιανικὸς Ἀκιβά, μὲ τὸν ὁποῖο ἔμοιαζε πολὺ καὶ στὴν ξεροκεφαλιά καὶ στὴν ἀμάθεια καὶ στὸ γινᾶτι καὶ στὴ λῦσσα ἐναντίον τῶν Ἑβδομήκοντα. ἦταν ἐνεργούμενο τοῦ Ἰουδαίου Βαρανίνα, μακρινοῦ μαθητικοῦ ἀπογόνου τοῦ Ἀκιβά.

Στὶς τρεῖς (1· 3· 4) προχριστιανικὲς ἰουδαϊκὲς μεταφράσεις, ὅπως καὶ στὴν Ἐπιστολὴ τοῦ κρυφοῖουδαίου Ἀριστέου καὶ στὰ συγγράμματα καὶ ἀποσπάσματα τῶν ἑλληνογλώσσων Ἰουδαίων, οἱ συγγραφεῖς ἢ μεταφρασταί, ἐνῶ καυχῶνται γιὰ τὸ Νόμο τους, προσπαθοῦν ἐναγώνιοι ν' ἀποκρύψουν ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες τῶν ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν ἐπικρατειῶν τὸ περιεχόμενο τῆς Π. Διαθήκης ἢ ἔστω νὰ κατονομάσουν τὰ βιβλία καὶ ἰδίως τὴν ἀντιπορνικὴ καὶ ἀντικιναϊδικὴ διδασκαλία τους. τρέμουν νὰ μὴ χαλάσουν τὴ ζαχαρένια τῶν βρόμικων εἰδωλολατρῶν. ἀντίθετα στὶς 7 μεταχριστιανικὲς κι Ἑξαπλικὲς μεταφράσεις των, βλέποντας ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρες διώκονται ἄγρια, ὅτι οἱ εἰδωλολάτρες ἐκτονώνονται κυρίως στοὺς Χριστιανούς, συνεκτονώνουν κι αὐτοὶ τὸ πάθος τους σ' αὐτούς, καὶ δὲν φροντίζουν καὶ πολὺ νὰ κρύψουν τῆς Π. Διαθήκης τὸν ἀντειδωλολατρικὸ χαρακτήρα. ὁ Βαρανίνα τὸν Δ' αἰῶνα κι ὁ μεταφραστὴς τῆς μαρκιανῆς μεταφράσεως τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ποὺ ζοῦν σὲ αὐτοκρατορία χριστιανικὴ, ἢ ὁποία γνωρίζει καὶ ὅλα τὰ τῆς Π. Διαθήκης καὶ τὰ σέβεται, εἶναι μουλωχτοί. ὅλα αὐτὰ δείχνουν ποιᾶς ποιότητος ἄτομα ἦταν αὐτοὶ οἱ μεταφρασταί. ἄπιστα κατακάθια.

1. ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τὸ συμβατικῶς καὶ ἀνοήτως λεγόμενον βιβλίον «᾽Εσδρας Ἱερεὺς», ἢ στὰ χειρόγραφα τῶν Ἑβδομήκοντα, ὅπου παρεισέφρησε, Α' ᾽Εσδρας, ἢ στὴ βουλγάτα ᾽Εσδρας Γ' (ἐννοουμένων ἐκεῖ ὡς Α' μὲν τοῦ μεταξὺ τῶν Ο' λεγομένου Β' ᾽Εσδρας, ὡς Β' δὲ τοῦ μεταξὺ τῶν Ο' λεγομένου Νεεμίας, καὶ ὡς Δ' στοὺς σημερινοὺς τοῦ ἀποκρύφου Ἀποκάλυψις ᾽Εσδρα), δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἄλλη μετάφρασι τῆς Παραλειπομένης ἀκέφαλη καὶ τῆς Ἀναβάσεως κολοβή. εἶναι κολλημένες ἀσφυκτικὰ σὰν τὰ δυὸ ὀστράκινα περὺγια τοῦ μυδιοῦ, ἐπειδὴ, ὅπως ξέρονται οἱ ἔμπειροι τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, πολλὰ φορὲς καὶ στὰ σφζόμενα ἀρχαῖα χειρόγραφα, γιὰ λόγους μιᾶς φρικτῆς σπαγγορραμμένης οἰκονομίας ἀδιανόητης στὸ σημερινὸ ἀναγνώστη, ἀνάμεσα σὲ δυὸ διαδοχικὰ βιβλία δὲν μεσολαβεῖ κανένα κενό. μέχρι καὶ στὴν ἴδια σειρὰ κειμένων τελειώνει ἓνα βιβλίον καὶ ἀρχίζει ἄλλο, ἢ δὲ σειρὰ στὴν ἀρχὴ τῆς ἔχει τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου βιβλίου, στὸ μέσο τῆς τὸν τίτλον τοῦ ἐπομένου βιβλίου (εὐτυχῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ κόκκινη μελάνη), καὶ στὸ τέλος τῆς τὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου τοῦ ἐπομένου βιβλίου. καὶ αὐτὸ οἱ «κριτικοὶ» συλλήβδην ἀπαξάπαντες δὲν τὸ ἔχουν ἀντιληφθῆ κανεὶς ἀκόμη, καὶ γι' αὐτὸ γιὰ τὸ κείμενον αὐτὸ ἀπὸ τὸ 1441, ποὺ ἄρχισε ἡ τυπογραφία, ἐπὶ 620 χρόνια τώρα, λένε συνεχῶς ἀκατάσχετες καὶ χοντρὲς βλακείες ὅλοι τοὺς ἀνεξαιρέτως. τὰ εἶπα ὅλ' αὐτὰ διεξοδικώτερα στὴν Εἰσαγωγὴ μου στὴ Βίβλο. δίνω ἀναλυτικῶς τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν κειμένων κατὰ τοὺς Ο' καὶ κατὰ τὴν ἄλλην αὐτὴν μετάφρασι, ἢ ὅποια ἀνοήτως λέγεται «᾽Εσδρας Ἱερεὺς».

Ἑβδομήκοντα	᾽Εσδρας Ἱερεὺς
Παραλειπομένη 90 ¹⁷ -96	1
Ἀνάβασις 1-2· 9-11· *· 20· 12-27· 47· 43· 44	2-9
α'. Ζοροβάβελ 1-2· 9-11· *· 12-16	2· *· 5-7
β'. ᾽Εσδρας 17-27	8-9 ³⁶
γ'. Νεεμίας 47· 43· 44	9 ³⁷⁻⁵⁵

* Οἱ τρεῖς σωματοφύλακες (σφηνωμένο παρείσακτο)

᾽Ετσι καταλαβαίνει κανεὶς καὶ γιατί τὸ παρείσακτο παραμύθι τῆς

«Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας *Τρεῖς σωματοφύλακες*, πού ὀνομάζει τὸν πρωταγωνιστὴ τοῦ Ζοροβάβελ, σφηνώθηκε στὸ α' τμήμα τῆς Ἀναβάσεως *Ζοροβάβελ* στὸ σημεῖο πού ἐπισημαίνω (*). ἐκτόπισε βέβαια κατὰ τὴν ἐνσφήνωσί του πολὺ κανονικὸ κείμενο· κανονικὸ ἀλλὰ κακοποιημένο, δηλαδή κιβδηλο πλέον ὥς κακὴ μετάφρασι κι ὀπωσδήποτε ἀπόβλητο. στὴν ἔκδοσι τῶν κειμένων σημειώνω ἀριστερὰ τὴν ἀρίθμησι κεφαλαίων πού ἔχω στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, γιὰ νὰ παρακολουθῇ κανεὶς τόσο τὴν κάκωσι πού ὑπέστη τὸ κανονικὸ κείμενο μ' αὐτὴ τὴ «μετάφρασι» ὅσο καὶ τὴν ἀπόκρυψι πού ἔκανε ἕνας Ἰουδαῖος ἐλληνογλωσσος λόγιος τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος ἐνώπιον τῶν εἰδωλολάτρων τοῦ περιγύρου του. ὅπως εἶπα κατ' ἐπανάληψιν, ποτὲ δὲν ἔδιναν πλήρη καὶ ἀκριβῆ μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης στοὺς εἰδωλολάτρες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους φιγουράριζαν καὶ καυχῶνταν γιὰ τὸ «Νόμο τους» καὶ γιὰ τὰ «Ἱερὰ Βιβλία τους». δὲν συνεννοήθηκαν ὅμως νὰ ἔχουν ὅλοι τὸ ἴδιο φίλτρο ἀποκρύψεως κι ἐμφανίσεως. σ' αὐτὸ τοὺς ἔσπρωξε ὁ *ἐμπαίκτης* Κύριος, γιὰ νὰ δείξῃ σ' ὅλο τὸν κόσμον τί ψεῦτες καὶ παραχαράκτες καὶ κιβδηλοποιοὶ καὶ πλαστογράφοι ἦταν, καὶ πόσο κομπλεξικά *ἐπηρεχύνοντο* αὐτὸ πού ἦταν καὶ πού δῆθεν καυχῶνταν γι' αὐτό. ἦταν ἀκριβῶς σὰ νὰ κοκορεύονταν μὲ φαρισαϊκὸ τὸ στόμα τους καὶ νὰ ἔκρυβαν φοβισμένοι κι ἐπιμελῶς τὴν περιτομή τους στὸ βρακί τους. τὸ παράδειγμα τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ «μεταφραστοῦ» ἀκολούθησαν ὑπερθεματίζοντας κι ὁ Φίλων κι ὁ Ἰώσηπος, γινόμενοι χειρότεροί του. ὁ Φίλων γιὰ νὰ *πλατωνίσῃ*, λέει τὸ Δευτερονόμιον *Ἐπινομίδα*. τραβοῦσαν τὸ πετσάκι τους, γιὰ νὰ τὸ μεγαλώσουν κι ἐξελληνίσουν *ἐπισπώμενοι*, ὅπως λέει κι ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Α' Κο 17,3).

Πέρα ἀπὸ τὴν ἀκέφαλη καὶ κολοβὴ κατάστασι τοῦ κειμένου, δὲν νομίζω ὅτι τὸ ὅσο περισφύζεται ἔχει διαλείψεις φυσικῆς φθορᾶς. εἶναι ἀπλῶς ἐπιλογὴ τοῦ «μεταφραστοῦ» καὶ παιχνίδι τοῦ καυχᾶσθαι - ἀποκρύπτειν. καὶ τὰ κύρια ὀνόματα πολὺ παραποιημένα· γιὰ νὰ μὴ φαίνωνται στοὺς Ἕλληνες βάρβαρα. ἡ γλῶσσα τῆς «μεταφράσεως» εἶναι καλλίτερη ἐλληνικὴ ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν Ἑβδομήκοντα. εἶναι ὅμως καὶ πολὺ ἀπλούστερη καὶ δημοτικώτερη ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἀττικὴ τῶν λογίων Ἰουδαίων τῆς Ἀλεξανδρείας. εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν βιβλίων τῆς «Λαϊκῆς Βίβλου» τῆς Ἀλεξανδρείας, πού κι ἐκείνη εἶναι σαφῶς καλλίτερη ἐλληνικὴ ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶν Ο'.

Χρονολογῶ τὴ «μετάφρασι» αὐτὴ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα, πρὸς τὸ τέλος τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ., 150-145 π.Χ. περίπου.

Ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἦταν «μετάφρασι» τῶν ἱστορικῶν βιβλίων μόνο (Γένεσις - Ἀνάβασις), πού οἱ ἐλληνίζοντες λόγιοι, σὰν αὐτὸν τὸ δρᾶστη, μόνο αὐτὰ προέβαλλαν, φιλτράροντάς τα βέβαια, ὅπως αὐ-

τό, καὶ ὄχι τὰ ποιητικά, καὶ κυρίως ὄχι ποτὲ τὰ προφητικά. οἱ Προφῆτες ἦταν τὸ πιὸ ἀποκρύψιμο βιβλικὸ μέρος. αὐτὸ κάνουν καὶ οἱ Φίλων καὶ Ἰώσηπος.

Πρῶτος μαρτυρεῖ τὸ σκεῦσμα αὐτὸ ὁ Ἰώσηπος, ὁ ὁποῖος τὸ ἀπορροφάει ὁλόκληρο γιὰ τὸ φτιάξιμο 32 παραγράφων του, 2 στὸ δέκατο βιβλίον τῆς Ἀρχαιολογίας του καὶ 30 στὸ ἐνδέκατο¹. ἔπειτα τὸ μαρτυροῦν οἱ Χριστιανοί, ὁρθόδοξοι ἢ αἵρετικοί, Ἰουστῖνος, Τερτυλλιανός, Ὠριγένης, Εὐσέβιος, Μ. Ἀθανάσιος, Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων, Αὐγουστῖνος, Θεοδώρητος, Ἀδριανὸς Β' Ῥώμης, Ψευδιπλόυτος, καὶ ἄλλοι². μαρτυρεῖται καὶ σὲ λίγους καταλόγους τοῦ Κανόνος, ὅπως ἀνέφερα στὴν ἀρχὴ τῆς παρούσης Εἰσαγωγῆς.

Οἱ 4 προχριστιανικὲς μεταφράσεις δὲν γνωρίζουν τὸ μασοριτικὸ «κείμενο». τὸ μασοριτικὸ πρὸ τοῦ 128 εἶναι ἄγνωστο καὶ ἀνύπαρκτο. καὶ αὐτὴ ἡ ἀθέλητη ἀλλὰ καὶ ἀμάχητη μαρτυρία τοῦ σαχλοῦ αὐτοῦ σκεύασματος εἶναι πολὺ σπουδαία. καὶ νομίζω ὅτι γι' αὐτὸ τὸ λόγο κατ' ἀρχὴν τὸ διέσωσαν οἱ Χριστιανοί, ὅπως γιὰ τὸν ἴδιο λόγο διέσωσαν καὶ τὰ ἐπίσης σαχλὰ καὶ ἀντιχριστιανικά μάλιστα κείμενα τῶν Ἰουδαίων Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου.

2. ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΨΑΛΜΩΝ

Στὰ χειρόγραφα τῶν ἱστορικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης Δαυὶδ καὶ Παραλειπομένη κατὰ τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα ἀνευρίσκονται πολὺ ἄκομψα βάνουσα κι ἀπροσάρμοστα ἐνσφηνωμένοι μετὴν ἰδιαίτερη ἐπιγραφὴ *Ψδαι* πέντε ψαλμοί· ὁ 18, ἓνας ἀνάριθμος καὶ ἄγνωστος ἀπ' ἄλλου ἐπιγραφόμενος μόνον αὐτὸς *Λόγοι Δαυὶδ οἱ ἔσχατοι*, καὶ κομμάτια τῶν ψαλμῶν 95 104 105 συγκολλημένα σ' ἓναν ψαλμό¹. καὶ εἶναι οἱ 18 95 104 105 σὲ μιὰ ἄγνωστη μετάφρασι ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ἡ τῶν Ἑβδομήκοντα, οὔτε καμμιά ἀπὸ τὶς ἑξ ἑξαπλικές μεταφράσεις τοῦ Β' αἰῶνος (Ἀκύλα Θεοδοτίωνος Συμμάχου Πέμπτη Ἑκτη Ἑβδόμη), οὔτε ἡ τοῦ Λουκιανοῦ, οὔτε κανενὸς ἀπὸ τοὺς μεταφραστὰς τῶν Ἑβδομήκοντα ποὺ μετέφρασαν τὰ ἱστορικὰ βιβλία Δαυὶδ καὶ Παραλειπομένη. εἶναι μετάφρασι ἀγνώστου καμωμένη πιθανῶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἰουδαϊκοῦ «χρυσοῦ αἰῶνος» (150-145 π.Χ.). καὶ κάποτε τὸ μικρὸ αὐτὸ σῶμα ψαλμῶν, τὸ κατ' αὐτὴ τὴ μετάφρασι, παρεισέφρησε στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα πρῶτα κι ἔπειτα καὶ στὸ διαπλασσόμενο τότε μασσοριτικὸ μετὴν ἐπαναμετάφρασι. αὐτοῦ τοῦ ξένου σώματος μαρτυροῦν τὸν μὲν ψαλμὸ 18 οἱ Ὠριγένης, Εὐσέβιος Καισαρείας, Ἀστέριος σοφιστής, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννης Καρπάθιος, Μάξιμος ὁμολογητής, Φώτιος, καὶ Ψευδαναστάσιος Σιναΐτης²· τὸν δὲ ἄγνωστο καὶ ἀνάριθμο καὶ νόθο ψαλμὸ οἱ Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Νύσσης, Δίδυμος, Ἐπιφάνιος, καὶ Ψευδαθανάσιος³· καὶ τὸ συμπίλημα τῶν ψαλμῶν 95 104 105 οἱ Ἰουστίνος, Ὠριγένης, Ἀστέριος σοφιστής, Δίδυμος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, καὶ Προκόπιος Γαζαῖος⁴.

Πρῶτος ὁ Ὠριγένης μαρτυρεῖ τὸ κατὰ τὴ μετάφρασι αὐτὴ σῶμα τῶν πέντε ψαλμῶν ὡς μέρος τῶν δυὸ ἱστορικῶν βιβλίων⁵. καὶ νομίζω ὅτι κι ὅλοι οἱ μετέπειτα ἔτσι τὸ ἐννοοῦν. ἡ «ἄλλη μετάφρασι» φαίνεται βέβαια σ' ὅλους ἀπὸ τὰ παραθέματά τους, ἀλλ' ἡ ἔνθεσί της στὰ δυὸ ἱστορικὰ βιβλία ἐξυπακούεται μόνον. μόνο γιὰ τὸν ἀρχαιότερο τοῦ Ὠριγένους Ἰουστῖνο τὸ Σαμαρείτη καὶ φιλόσοφο δὲν εἶναι βέβαιο ἂν γνῶριζε καὶ τὴν ἔνθεσι, ἢ ἂν ἀπλῶς εἶχε ὑπ' ὄψι του μιὰ ἄλλη μετάφρασι τῶν Ψαλμῶν, ὅπως γνῶριζε καὶ τὴ μετάφρασι τοῦ Ἀκύλα, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐπίσης παραθέτει⁶. συνεπῶς ἡ ἔνθεσι τοῦ σώματος

στὰ δυὸ κανονικὰ ἱστορικὰ βιβλία ἔγινε ὅπωςδὴποτε πρὸ τοῦ Ὠριγένους, ἐνδεχομένως δὲ καὶ πρὸ τοῦ Ἰουστίνου· στὸ ἐλληνόγλωσσο ἰουδαϊκὸ ἀλεξανδρινὸ κλῖμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ προῆλθε ἡ μετάφρασι, ἢ ἔνθεσι ἴσως ἔγινε καὶ πρὸ Χριστοῦ.

3. ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ «ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ»

Ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἰουδαῖος Φίλων ὁ νεώτερος (20 π.Χ. - 50 μ.Χ.), πολὺ πλούσιος καὶ ἀδερφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡγεμόνος (*ἀλαβάρχου*) τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὅλης τῆς Αἰγύπτου, σύγχρονος καὶ 20 χρόνια πρεσβύτερος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων, ἔλαβε, νομίζω, γνῶσι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλ' ὄχι καὶ τῆς Κ. Διαθήκης ποὺ ἄρχισε νὰ γράφεται τὸ 49 μ.Χ., ὅταν περίπου αὐτὸς πέθανε. σῶζονται 29 ἔργα του συνολικῆς ἐκτάσεως ἴσης μὲ τὸ 88% τῆς Π. Διαθήκης ἢ 68% τῆς Βίβλου, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα μᾶλλον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 20-40 μ.Χ.· ὅταν δίδασκε ὁ Χριστός. ἡ χρονικὴ σειρὰ τους δὲν εἶναι γνωστὴ, γι' αὐτὸ στὶς ἐκδόσεις κατατάσσονται κατὰ σειρὰ θεματολογικὴ καὶ εἶναι:

1-19· Ἑρμηνευτικὸ ὑπόμνημα στὴ Γένεσι.

20-23· Ἑρμηνευτικὸ ὑπόμνημα στὸ Νόμο.

24· Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι (= Περὶ Ἑσσαιῶν).

25· Περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν (= Περὶ Θεραπευτῶν).

26· Περὶ ἀφθαρσίας κόσμου.

27· Εἰς Φλάκκον (= Ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τῶν Ἀλεξανδρέων Ἰουδαίων ἀνθυπάτου τῆς Αἰγύπτου Ἀβιλλίου Φλάκκου).

28· Πρεσβεία πρὸς Γάιον (= αὐτοκράτορα Καλιγούλα).

29· Ἀπολογία ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων (ἀποσπάσματα).

τὸ Φίλωνα τὴν καταγωγὴν του καὶ τὰ ἔργα του μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος¹. ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δυὸ ὑπομνηματιζόμενα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης χρησιμοποιοῖ καὶ τὰ βιβλία Δευτερονόμιον (*Ἐπινομίς*), Ἰησοῦς, Κριταί, Δαυῖδ, Βασιλεῖς, Ψαλμοί, Ἰώβ, Σοφία, Ὡσηέ, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ, καὶ Ζαχαρίας. χρησιμοποιοῖ πάντοτε καὶ πλουσίως τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ ἀγνοεῖ ὁποιαδήποτε ἄλλη μετάφρασι. καὶ ἐξυμνεῖ τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα². εἶναι σ' αὐτὸ σπουδαῖος μάρτυς, καὶ γι' αὐτό, νομίζω, τὰ κείμενά του διέσωσαν οἱ Χριστιανοί. ἀγνοεῖ τὸ ἑβραϊκὸ καὶ φυσικὰ καὶ τὸ μασοριτικὸ κείμενο· ἐννοῶ ὁποιαδήποτε γραφὴν του στὴν ὁποία τὸ μεταγενέστερό του μασοριτικὸ διαφωνεῖ μὲ τοὺς Ο'.

Ὡς ἐρμηνευτὴς ὁ Φίλων εἶναι ὁ αὐθαιρετώτερος καὶ παρανοϊκώ-

τερος καββαλιστής της ἀρχαιότητος, πολὺ χειρότερος τοῦ Ὡριγένους, τόσο πού ν' ἀπορῇ ὁ ἀναγνώστης πῶς εἶναι δυνατόν νά δημοσιεύεται τέτοια γραφόρροια ψυχασθενοῦς, σάν τῖς σαχλαμαρώδεις τσαρλατανιές καί μπαροῦφες τῶν μασόνων, ἢ νά συμπεραίνει ὅτι ὁ Φίλων ἦταν φρενοβλαβής, ἀλλὰ τὰ ἔργα του διατηρήθηκαν ἀκέραια καί ἀχτύπητα ἀπὸ θαυμαστάς του ὁμοίους του. ἐγὼ νομίζω καί αὐτὸ ἀλλὰ κι ἐκεῖνο πού εἶπα προηγουμένως, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὴν ἰσχυρότατη μαρτυρία του μὲ τὴν ἀποκλειστικὴ χρῆσι τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα καί μάλιστα καί τὴν καυχηματικὴ ἐξύμνησι τῆς μεταφράσεως αὐτῆς. καί τὸ θεωρῶ αὐτὸ μέριμνα τῆς θείας προνοίας. θαύμασαν τὸ Φίλωνα γιὰ τῖς μπαροῦφες του καί κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ὅπως οἱ Ὡριγένης Ἀλεξανδρεὺς, Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Ἀμβρόσιος, Αὐγουστίνος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Πseudo-διονύσιος «ἀρεοπαγίτης» πού ἦταν κι αὐτὸς Ἀλεξανδρεὺς, Μάξιμος ὁμολογητής, Ἀναστάσιος ὁ καββαλιστής συντάκτης τῆς Ἑξαήμερου τοῦ Θ' αἰῶνος (PG 89), Νικήτας Σιθηάτος, καί Γρηγόριος Παλαμᾶς, ὅλοι λίγο ἢ πολὺ καββαλισταί. οἱ δὲ Ὡριγένης, Βασίλειος, Ἀμβρόσιος, Κύριλλος, Ἀναστάσιος, καί Νικήτας τὸν μιμήθηκαν πολὺ καί στὴν καββαλιστικὴ ἐρμηνεία τῆς Βίβλου. τοὺς ἀρχαιότερους του ὅλους σφυροκοπεῖ ἀνηλεῶς, χωρὶς νά τοὺς κατονομάζει, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, κι αὐτὸς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνομολόγητους λόγους, πού ὁ Κύριλλος, ὡς πρόεδρος τῆς οἰκουμενικῆς δὴθεν συνόδου τῆς Δρυός, καθήρεσε ἀφώρισε, δίωξε, καί δολοφόνησε τὸ Χρυσόστομο. πίεσα πολὺ τὸν ἑαυτό μου κατὰ καιροὺς νά διαβάσω μεγάλα κομμάτια τοῦ Φίλωνος καί διαπίστωσα ὅτι ἦταν σεξουαλικῶς ἀνίκανος – ἴσως εὐνοῦχος – καί ὑπέρμετρα φθονερός καί ὄνειροπαρμένος ἀεροβάτης, σιχαινόταν δὲ τὴν πρᾶξι τῆς συνουσίας, τῆς νομίμου καί ἀγνῆς, ὡς κάτι τὸ πολὺ κτηνῶδες καί *παρὰ φύσιν*. καί ἀποκρουστικῶς βρόμικο, πού ἀποβλακώνει τὸν ἄνθρωπο³. καί δὲν σκέφτηκε ὁ βλάκας καί παλαβὸς ὅτι κι ὁ ἴδιος ἀπὸ μιὰ συνουσία προῆλθε. στὴ γλῶσσα εἶναι τέλειος ἑλληνιστής καί σκληρὸς ἀπτικιστής, ἀλλ' ὁ καββαλισμός του καί ἡ φρενοβλαβικὴ ὄνειρώδης γραφόρροιά του κάνουν τὸ κείμενό του σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ ἀκαταλαβίστικο καί στὸν πιὸ ἀρχαιομαθῆ φυσιολογικὸ ἄνθρωπο. ἦταν βαριά ψυχοπαθής. σ' ὅλη τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου του ὁ Φίλων ἐννοεῖ ὅτι αὐτὸς «μεταφράζει» καί παρουσιάζει στὸ εὐρὺ κοινὸ τὴν Π. Διαθήκη, παρ' ὅλο πού μαρτυρεῖ τὴ μετάφρασι τῶν Ο' καί παίρνει τὰ ἐκτεταμένα παραθέματά του ἀπ' αὐτήν.

Ἡ τελευταία καί καλλίτερη ἔκδοσι τῶν ἀπάντων τοῦ Φίλωνος εἶναι ἡ τοῦ L. Cohn⁴.

4. ΙΩΣΗΠΟΥ «ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ» (= ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ)

Όταν τὸ 66 μ.Χ. οἱ Ἰουδαῖοι ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων κι ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Βεσπασιανὸς πολιορκήσε σφιχτὰ τὴν Ἱερουσαλήμ, ποὺ ἀπὸ τὸ 69, μετὰ τὴν ἀναγόμενός του σὲ αὐτοκράτορα, συνέχισε νὰ τὴν πολιορκῇ καὶ τὴν κυρίευσεν καὶ τὴν κατέστρεψε τὸ 70 ὁ γιὸς του Τίτος, οἱ Ἰουδαῖοι ἐκδίωξαν ἀπὸ τὴν πόλιν ὅλους τοὺς Ἱεροσολυμίτες Χριστιανούς Ἑβραίους, «διότι», κατὰ τὴν καχυποψία τους, «ἂν ἔμεναν μέσα, θὰ ἦταν ἡ πέμπτη φάλαγγα τῶν προδοτῶν, ποὺ θὰ δούλευαν γιὰ τοὺς Ῥωμαίους». οἱ Χριστιανοὶ τότε βόγγηξαν ἀπὸ τὴν κακουχία. ὅμως αὐτὸ ἀκριβῶς τοὺς ἔσωσε ἀπὸ τὴ γενικὴ σφαγὴ τοῦ 70. οἱ Ἰουδαῖοι προδόθηκαν ἀπὸ κεῖ ποὺ δὲν τὸ περίμεναν οὔτε τὸ φαντάστηκαν· τοὺς πρόδωκε ὁ ἀρχιστράτηγός τους Ἰώσηπος (36-106 μ.Χ.) ποὺ ξαφνικὰ αὐτομόλησε στοὺς Ῥωμαίους. αὐτὸν τὸν Ἰώσηπο, γιὰ ν' ἀμείψῃ τὴν αὐτομόλησί του καὶ προδοσίαν του, ὁ αὐτοκράτωρ πιά Φλάβιος Βεσπασιανὸς τὸν ἔκανε Ῥωμαῖο πολίτη, τοῦ ἔδωκε καὶ τ' ὄνομά του *Φλάβιος* Ἰώσηπος, τοῦ χορήγησε μεγάλη σύνταξι, τοῦ χάρισε μεγάλη ἀκίνητη περιουσία στὴ Ῥώμη καὶ στὴν Παλαιστίνη, τὸν ἔβαλε νὰ κατοικῇ μέσα στ' ἀνάκτορα, τὸν τίμησε μὲ μεγάλες τιμές, κι ἔβαλαν τὰ συγγράμματά του τιμημένα στὴν αὐτοκρατορικὴ βιβλιοθήκη τῆς Ῥώμης αὐτὸς καὶ οἱ διάδοχοί του γιοί του. σ' ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ Ἰώσηπος ἦταν παράσιτος κι ἀλόκολακας τοῦ Βεσπασιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του Τίτου καὶ Δομιτιανοῦ. ἦταν δὲ καὶ γενικὸς πράκτορας τῶν πληροφοριῶν καὶ διαβολῶν καὶ συκοφαντιῶν τῶν Ἰουδαίων τῆς διασπορᾶς ἐναντίον τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ ἄλλων Χριστιανῶν.

Γιὰ τὴν ἀνεξάλειπτη καὶ μὴ ἀποκρύψιμη ἰουδαϊκὴ ιδιότητά του ὁ Ἰώσηπος, ἂν καὶ προδότης τῶν Ἰουδαίων, φρόντισε νὰ καυχᾶται ὅτι εἶναι Ἀσμωναῖος ἢ Ἀσαμωναῖος, ἀπὸ οἰκογένεια βασιλικὴ κι ἀρχιερατικὴ, καὶ Ἰουδαῖος, καὶ φαρισαῖος, καὶ συμπέθερος τῶν Ἡρώδων. στὰ βιβλία του εἶναι καὶ θαυμαστὴς τοῦ «μεγάλου ἡγέτου» Ἡρώδου Α', τοῦ σφαγέως τῶν νηπίων τῆς Βηθλεέμ, παρ' ὅλο ποὺ ἱστορεῖ καὶ τέσσερες ἄλλες μεγάλες θηριωδίες του. 1) ὁ Ἡρώδης σκότωσε τὴν πρώτη καὶ πιὸ ἀγαπημένη του γυναῖκα Μαριάμμη. 2) σκότωσε

τὸν πρῶτο γιό του καὶ διάδοχό του Ἀλέξανδρο ἀπὸ ἐρωτική ἀντιζηλία, ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέπτυξε σεξουαλικὲς σχέσεις μὲ δυὸ κιναιδικὰ ἀγόρια ποὺ χρησιμοποιοῦσε σεξουαλικῶς ὁ πατέρας του. 3) τέσσερες μέρες πρὶν πεθάνῃ ὁ Ἡρώδης ἔσφαξε ὡς σφετεριστὴ τοῦ θρόνου του τὸν ἐπόμενο γιό του καὶ διάδοχό του Ἀντίπατρο, ποὺ τὸν εἶχε ἀπὸ καιρὸ φυλακισμένο, ἐπειδὴ ὁ Ἀντίπατρος τὴν ἡμέρα ἐκείνη εἶχε μάθει τὴν ἀπόπειρα τοῦ ψυχορραγοῦντος πατέρα του ν' αὐτοκτονήσῃ καὶ θέλησε νὰ πείσῃ τοὺς δεσμοφύλακες του νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερο, μιὰ ποὺ ἔτσι κι ἄλλιῶς τὴν ἐπόμενη μέρα θὰ ἦταν βασιλεὺς αὐτός. 4) λίγο πρὶν πεθάνῃ ὁ Ἡρώδης, καθὼς σιγοπέθαινε μέσα σὲ ἀφόρητους πόνους, μισητὸς ἀπ' ὅλους, ξέροντας καὶ ὁμολογώντας ὅτι τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του δὲν θὰ κλάψῃ κανεὶς, ἀλλὰ θὰ χαίρωνται ὅλοι, συγκέντρωσε μέσα σ' ἓνα στάδιο ὅλη τὴν κυβερνησί του καὶ τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντες ὅλων τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῆς ἐπικρατείας του, χιλιάδες ἀξιωματούχους, καὶ διέταξε τοὺς δημίους του καὶ τοὺς σκότωσαν ὅλους, καὶ εἶπε· *Ἔτσι, γιὰ νὰ κλαίῃ ὁλος ὁ κόσμος τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου μου καὶ νὰ μὴ γελάῃ κανεὶς*¹. τέτοιοι ἦταν ὁ σφαγέας τῶν νηπίων, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Ἰώσηπος γράφει καὶ ὅτι ἦταν μεγάλος ἄντρας τῆς ἱστορίας καὶ μεγάλος ἡγέτης. γι' αὐτὸ τὸ κάθαγμα γράφει τοὺς πρὸ θαυμαστικοὺς ὕμνους. προφανῶς γιὰ νὰ κολακεύσῃ τοὺς τέτοιους εἰδωλολάτρες, ὅτι Μὴ φοβᾶστε, δὲν σᾶς κατακρίνω ἐγὼ ποὺ εἴστε τέτοιοι, οὔτε ἡ Βίβλος στὴν ὁποία πιστεύω μέχρι θανάτου. δὲν κάνετε κάτι ποὺ νὰ τὸ καταδικάζῃ ὁ μωσαϊκὸς νόμος μας. γι' αὐτὸ καὶ λέει ὅτι τὸ ἁμάρτημα τῶν κατοίκων τῶν Σοδόμων ἦταν ὅτι δὲν ἦταν φιλόξενοι λόγῳ φιλαργυρίας². ὁ Ἰώσηπος στὰ συγγράμματά του φαίνεται παμπόνηρος καὶ πολὺ διεφθαρμένος καὶ διεστραμμένος, κι ὡς ἱστορικὸς πολὺ μεγάλος ψεύτες καὶ παραμυθᾶς καὶ ἀδίστακτος ἀπατεώνας, κάνει δὲ τὴ μεγαλείτερη ἀπόκριψι τῆς ἠθικῆς τῆς Π. Διαθήκης τόσο στὰ ἄλλα ἔργα του ὅσο καὶ στὸ πελώριο σύγγραμμά του Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει ὡς ἀκριβῆ μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης. ἔγραψε 4 συγγράμματα σωζόμενα μέχρι σήμερα, τῶν ὁποίων ἡ συνολικὴ ἔκτασι εἶναι ἴση μὲ τὰ 98% τῆς Π. Διαθήκης ἢ 77% τῆς Βίβλου ὅλης. μόνο ἡ Ἀρχαιολογία του (= Ἱστορία τῶν Ἑβραίων) εἶναι ἴση μὲ τὰ 64% τῆς Π. Διαθήκης ἢ 50% τῆς Βίβλου. καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς.

1. Ἰουδαϊκὸς πόλεμος (= ἀπολογία τῆς στρατηγείας του κυρίως) γραμμένο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 71-92 μ.Χ.
2. Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία (95 μ.Χ.) (ἢ δῆθεν μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης).
3. Βίος (95 μ.Χ.) (αὐτοβιογραφία του ὡς ἐπίλογος τῆς Ἀρχαιολογίας του).

4. Κατ' Ἀπίωνος (96 μ.Χ.) (ἀπάντησι στὸν ἐχθρὸ τῶν Ἰουδαίων Ἀπίωνα). σ' αὐτὸ γράφει πόσα εἶναι τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, χωρὶς νὰ τὰ κατονομάζῃ, γιὰ νὰ μὴν τὰ βροῦν καὶ τὰ διαβάσουν οἱ εἰδωολάτρες φίλοι του.

χρησιμοποιεῖ δὲ ὁ Ἰώσηπος ἀποκλειστικῶς τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, γιὰ τὴν ὁποία ἱστορεῖ πῶς ἔγινε στήν Ἀλεξάνδρεια ἐπὶ Πτολεμαίου Β' παίρνοντας τὰ πάντα ἀπὸ τὸν Ἀριστεά, ποὺ τὸν λέει Ἀρισταῖον. καὶ δὲν διερωτᾶται τί θὰ σκεφτῇ ὁ ἀναγνώστης, ποὺ μετὰ τὴν ἑλληνικὴ μετάφρασι τῶν Ο' ἐκδίδει καὶ αὐτὸς τὴν Ἀρχαιολογία του ὡς ἀκριβῆ ἑλληνικὴ μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης, μὲ τὴν ὁποία «καλύπτει ὅλη τὴν Π. Διαθήκη». καὶ ἐξυμνεῖ τοὺς Ἑβδομήκοντα. ἤδη οἱ συνομήλικοί του ἱστορικοί, Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, τὸν χαρακτηρίσαν ὡς μεγάλο καὶ ἀδίστακτο ψεύτη.

Ὁ Ἰώσηπος, πεθαμένος τὸ 106 μ.Χ., ἀγνοεῖ τελείως τὸ μασοριτικὸ κείμενο, ὁποῖοσδήποτε δηλαδὴ γραφές του διαφωνοῦν μὲ τοὺς Ἑβδομήκοντα. καὶ φρονῶ ὅτι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς οἱ Χριστιανοὶ διέσωσαν τὰ συγγράμματά του. εἶναι μεγάλος μάρτυς τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα· ἀκούσιος μάρτυς καὶ γι' αὐτὸ ἀξιόπιστος· γνωρίζει τὴ χριστιανικὴ πίστι, κατονομάζει τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Ἰωάννη βαπτιστή, καὶ τὸν ἐξάδελφο τοῦ Κυρίου ἀπόστολο Ἰάκωβο. εἶναι ὁ ἀρχαιότερος μετὰ τὴν Κ. Διαθήκη ποὺ τοὺς κατονομάζει. καὶ γι' αὐτὸ διέσωσαν τὰ ἔργα του οἱ Χριστιανοί. τὸν μαρτυροῦν, αὐτὸν καὶ τὰ ἔργα του ἤδη οἱ Θεόφιλος Ἀντιοχείας, Εἰρηναῖος, Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς, Ὁριγένης, Εὐσέβιος Καισαρείας, καὶ πολλοὶ ἄλλοι³. ἡ καλλίτερη κριτικὴ ἔκδοσι τῶν Ἀπάντων του εἶναι ἡ τοῦ B. Niese⁴.

* * *

Ὁ Φίλων καὶ ὁ Ἰώσηπος ζοῦν καὶ δροῦν μετὰ Χριστόν, στὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ, καὶ γνωρίζουν καὶ αὐτὸν καὶ τὴ Χριστιανικὴ πίστι, ὁ μὲν Φίλων χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως ἀναφορὰ στὸ Χριστὸ καὶ σ' αὐτήν, οὔτε ὑπαινικτικὴ, ἀλλὰ μὲ μιὰ πολὺ φθονερὴ σιωπὴ καὶ μὲ ἀόριστες μπηχτές, ὁ δὲ Ἰώσηπος μὲ δυὸ ὀνομαστικὲς ἀναφορὰς ἐπιφυλακτικὲς καὶ ἀγέρωχα εἰρωνικὲς. μέχρι τὸ 106 μ.Χ., ποὺ πέθανε καὶ ὁ δεύτερος, οἱ Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς δὲν ἔχουν ἀντιληφθῇ τὴ δύναμι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ἀδιαφοροῦν γι' αὐτὸν καὶ αὐτήν. ὁλόκληρο τὸ ἔργο του ὁ Φίλων τὸ παρουσιάζει ὡς «μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης». καὶ ὁ Ἰώσηπος, μόνον τὸ μεγαλείτερον ἔργο του, τὴν Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία, τὸ θεωρεῖ «ἱστορία τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὸ 3.000 π.Χ. μέχρι τὸ 95 μ.Χ.» (*τρισκαίδεκάτου ἔτους τῆς Δομετιανοῦ Καίσαρος ἀρχῆς*)⁵ καὶ «μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης» ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν μεθρομηνευμένην Γραμμάτων, καθὼς αὐτὸς μεταφράζει

*τὰς Ἑβραίων Βίβλους εἰς τὴν ἐλλάδα γλῶτταν μήτε προστιθείς μήτ' ἀφαιρῶν τίποτε*⁶. καὶ οἱ δυὸ ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ ἔργα τους εἶναι «μετάφρασι τῆς Π. Διαθήκης», κι ὅτι αὐτοὶ εἶναι ὁ καθένας τους ὁ μοναδικὸς «μεταφραστής», ποὺ ἐνημερώνει ὅλο τὸν ἑλληνορωμαϊκὸ εἰδωλολατρικὸ κόσμο γιὰ τὸ περιεχόμενό της· λογοκρίνοντας κι ἀποκρύβοντας φυσικὰ ὅσα θὰ μπορούσαν νὰ ἐξοργίσουν τοὺς εἰδωλολάτρες ἐναντίον τῶν Ἑβραίων καὶ τῆς Βίβλου των, κι ἐπιδεικνύοντας ἀλαζονικὰ τὸ μεγαλεῖο τοῦ «ἰουδαϊκοῦ Νόμου». σ' αὐτὴ τὴ γραμμὴ κινούνται, ἡ ὁποία χαράχτηκε τὸ 185 π.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὸν Ἀριστόβουλο *τὸν διδάσκαλον Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως* (τοῦ F')⁷, ὅπως τὸν λέει στὴν Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς Ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος.

Ἀπὸ τὸ 106 περίπου ὅμως, ποὺ ἐμφανίζεται ὁ ἐλλείψει ἀρχιερέως καὶ λευϊτικοῦ ἱερατείου ἀρχηγὸς τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου καὶ βραχυβίου καὶ ἐκτὸς Ἱερουσαλήμ «συνεδρίου τῶν ἐβδομήκοντα δύο» τῆς Ἰαμνείας (70-135) ῥαββῖνος Συμεὼν βὲν Ἀκιβά, «ὁ μέγιστος τῶν ῥαββίνων ἀνὰ τοὺς αἰῶνες καὶ νέος Μωϋσῆς», ὁ πνευματικὸς πατέρας τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Β' ἰουδαϊκῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων (132-135) Βαρχωχεβά, τοῦ «πολιτικοῦ μεσσίου», ἐνῶ ὁ Ἀκιβά εἶναι ὁ «πνευματικὸς μεσσίας», ἡ γραμμὴ τῶν Ἰουδαίων ἀλλάζει. δὲν ἐνδιαφέρονται πιά γιὰ τὴν κομπλεξικὴ ἐνώπιον τῶν εἰδωλολατρῶν «προβολὴ - ἀπόκρυψι» τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ λυσσασμένη ἐπίθεσι ἐναντίον τοῦ ἀλματωδῶς καὶ ἐν δυνάμει (Μρ 35,15) προελαύνοντος Χριστιανισμοῦ· γιὰ τὴν ἀπόδειξι ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ὁ Χριστός, ἡ μητέρα του, ὅταν τὸν γέννησε, δὲν ἦταν παρθένος, καὶ ἡ Χριστιανικὴ πίστι δὲν προφητεύεται στὰ βιβλία τῶν Προφητῶν. καὶ οἱ ἀπὸ τὸν Ἀκιβά δρομολογημένες «μεταφράσεις» τῆς Π. Διαθήκης εἶναι πλέον μεταφράσεις τοῦ πρωτομασοριτικοῦ του σκευάσματος, ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸν λογοκριτικὸ καὶ τροποποιητικὸ κοφτογράφη τῆς πλαστογραφικῆς μανίας του, οἱ ὁποῖες συμπληρώνουν αὐτὸ τὸ ἔργο κι ἀπὸ τὴ μεταφραστικὴ πλευρὰ ἐνώπιον τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου, μὲ ἄμεσο σκοπὸ νὰ ὑποκαταστήσουν τὴν ἀρχαία κι ἀνύποπτη προχριστιανικὴ ἑλληνόγλωσση ἰσραηλιτικὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, ἡ ὁποία ὅμως βρισκόταν ὀριστικῶς ἀσφαλῆς στὰ χεῖρα τῶν Χριστιανῶν ὡς Βίβλος των.

Φίλων καὶ Ἰώσηπος, ἀρχαιότεροι ἀπὸ τοὺς ῥαββίνους τῆς Ἰαμνείας, εἶναι μὲν ἐχθροὶ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ δὲν καίγονται καὶ πολὺ, διότι δὲν ἔχουν κάνει ἀκόμη καλὴ ἐκτίμησι τῆς δυνάμεως τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. ἐν τούτοις ὁ Κύριος τοὺς χρησιμοποίησε σὰν τὸ Βαλαὰμ καὶ τὴν ἐγγαστρίμυθο τοῦ Σαούλ, ὡς ἀμάχητους μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν χρόνων τῆς παρουσίας του, τῶν ἀποστόλων,

καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα ὡς ἀκριβεστάτης Π. Διαθήκης. αὐτὸς εἶναι ὁ *ἐμπαίκτης Κύριος* (No 23,2), ὁ *θεὸς ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν* (Ἰβ 5,13· Α΄ Κο 3,19). τοὺς γράπωσε ἀπὸ τὸ σβέρκο καὶ τοὺς τέσσερες, τοὺς στούμπιξε τῇ μούρῃ στὴν πέτρα στὸ χῶμα καὶ στὰ σκατά τους, καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ ὁμολογήσουν τὴν ἀλήθεια σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. ἔκανε καὶ σ' ἄλλους ἔτσι. γι' αὐτὸ κι ἐνώπιόν του κάμπτω τὰ γόνατά μου.

5-10. ΕΞΑΠΛΙΚΕΣ ΑΝΤΙΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Οί ἑξ ἑξαπλικῆς ἑλληγόλωσσες ἰουδαϊκῆς μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης, ὅλες τοῦ Β' αἰῶνος (128-200), εἶναι μεταφράσεις τοῦ λογοκριμένου καὶ τροποποιημένου ἑβραϊκοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο μαγεύρεψε κατὰ τὰ ἔτη 100-128 ὁ χαλίφης τοῦ βραχυβίου συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας, πὺν κυβερνοῦσε τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν δυὸ ἀλώσεων 65 χρόνια (70-135), ὁ Συμεὼν βὲν Ἀκιβά, γιὰ νὰ διαψεύσῃ τοὺς Χριστιανούς. οἱ ἑξ μεταφράσεις ὅπως καὶ τὸ πρωτομασοριτικὸ σκεῦσμα ἔχουν κοινὸ σκοπὸ τὴν καταπολέμησι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. παραποιοῦν κυρίως τίς προφητεῖες γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησί του· ὁ Ἀκύλας προσπαθεῖ νὰ σαμποτάρῃ καὶ τὴν ἱερουργία τῆς θείας εὐχαριστίας. δὲν διασώθηκε καμμιά ἀπὸ τίς ἑξ αὐτῆς μεταφράσεις, πὺν εἶναι ἡ τοῦ Ἀκύλα, ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος, ἡ τοῦ Συμμάχου, καὶ οἱ ἀνώνυμες οἱ λεγόμενες Πέμπτη (Ε'), Ἑκτη (F'), καὶ Ἑβδόμη (Z'), ὠνομασμένες ἔτσι ἀπὸ τὴ στήλη τῶν Ἑξαπλῶν τοῦ Ὠριγένους στὴν ὁποία ἦταν ἐντεταγμένη ἡ κάθε μία.

Ἡ τοῦ Ἀκύλα ἐγίνε κατὰ τὰ ἔτη 128-129. ἦταν σὲ γλῶσσα πολὺ τεχνητὴ καὶ ἀλλόκοτη μὲ πλῆθος ἀνυπάρκτων «ἐλληνικῶν» λέξεων. ὁ Ἀκύλας ἦταν παράφρων. τὴ μετάφρασί του μαρτυρεῖ πρῶτος ὁ Ἰουστίνος μὲ παράθεμά του, στὸ ὁποῖο δὲν τὸν κατονομάζει, κι ὁ Εἰρηναῖος πὺν τὸν κατονομάζει¹. περισφύζονται μόνο πολλὰ καὶ μικρὰ ἀποσπάσματά της κι ἓνα κάπως ἐκτενέστερο.

Ὁ Θεοδοτίων ἐκανε τὴ μετάφρασί του κατὰ τὰ ἔτη 170-180. τὴ μαρτυρεῖ πρῶτος ὁ Εἰρηναῖος². ὁ Θεοδοτίων κυρίως «ἐξελληνίζει» τοὺς Ἑβδομήκοντα, ῥίχνοντας μόνο κάπου κάπου μιὰ ματιὰ καὶ στὸ πρωτομασοριτικὸ κείμενο τοῦ Ἀκιβά. συχνὰ ὅμως παρενείρει στὴ μετάφρασί του καὶ ἀπόκρυφο ὑλικό. καὶ κάποτε ἀττικίζει. ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ μικρὰ ἀποσπάσματα περισώθηκαν ἀπὸ τὴ μετάφρασί του καὶ ὁλόκληρα τὰ βιβλία Αἰχμαλωσία καὶ Δανιὴλ καὶ τὰ πέντε παρείσακτα Σουσάννα, –ἔτσι *Σουσάννα* τὴ γράφει ὁ Θεοδοτίων–, Προσευχὴ Ἀζαρίου, Ὑμνος τῶν τριῶν παιδῶν, Βήλ, καὶ Δράκων. ἀπὸ παρανόγνωσι τοῦ Ἱερωνύμου καὶ ἄλλων ἀρχαίων δημιουργήθηκε ἡ πλάνη ὅτι μετάφρασι τοῦ Θεοδοτίωνος εἶναι ἐκείνη ἀπὸ τὴν ὁποία διαβάζει

τὴν Αἰχμαλωσίᾳ καὶ τὸν Δανιὴλ ἡ ἑλληνόγλωσση ἐκκλησία, καὶ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα εἶναι μιὰ ἄλλη ποὺ διασώθηκε μόνο σὲ δυὸ ἐξαπλικά χειρόγραφα, ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο³. τὸ ἀποδεικνύω στὴν Εἰσαγωγή στὴ Βίβλο.

Ὁ Σύμμαχος ἔκανε τὴ μετάφρασί του γύρω στὸ 200. πρῶτος τὴ μαρτυρεῖ ὁ Ὠριγένης⁴. μεταφράζει τὸ πρωτομασοριτικὸ τοῦ Ἀκιβά καὶ μοιάζει μὲ τὴν τοῦ Ἀκύλα. περισφύζονται πολλὰ καὶ μικρὰ ἀποσπάσματα της.

Οἱ μεταφράσεις Πέμπτη Ἑκτη καὶ Ἑβδόμη ἔγιναν μέσα στὸ Β' αἰῶνα, ἴσως πρὶν ἀπὸ τὴ μετάφρασι τοῦ Θεοδοτίωνος, ἀλλ' ὅπωςδήποτε μετὰ τὴν τοῦ Ἀκύλα. ἦταν μερικὲς μόνο μεταφράσεις τῶν βιβλίων Ψαλμοί, Ἰώβ, Ἰσάια, καὶ Δώδεκα μικροὶ Προφῆται. ἀπ' αὐτὲς περισώθηκαν λίγα καὶ πολὺ μικρὰ ἀποσπάσματα. τίς μαρτυρεῖ πρῶτος ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας⁵.

Καὶ τὸ масоритикὸ εἶναι μετάφρασι. τὸ масоритикὸ σκεῦασμα τοῦ Ἀκιβά, τὸ ὁποῖο καὶ τροποποιοῦνταν συνεχῶς μέχρι τὸν 10^{ον} αἰῶνα –τότε εἶναι γραμμένο τὸ ἀρχαιότερο χειρόγραφο τοῦ σημερινοῦ масоритикου–, εἶναι μετάφρασι τοῦ ἀρχαίου ἐβραϊκοῦ μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἑβδομήκοντα· πρῶτον διότι ὁ Ἀκιβά δὲν ἤξερε ἐπαρκῶς τ' ἀρχαῖα ἐβραϊκά, καὶ δεύτερον διότι ἡ ἐβραϊκὴ τοῦ масоритикου εἶναι μόνο μιὰ ἀπὸ τὴ Γένεσι μέχρι τὴν Ἀνάβασι (1600-424 π.Χ., 12 αἰῶνες, Ὁμήρος - Χρυσόστομος), ἐνῶ εἶναι εὐνόητο ὅτι μέσα σὲ 12 αἰῶνες, μὲ τόσες ξενокρατίες κι αἰχμαλωσίες καὶ πλησιόγλωσσες γειτονίες καὶ μάλιστα μὲ τὴ σημεῖτικὴ βαβυλωνίῳ, ἡ γλῶσσα ἀλλοιωνόταν, ὅπως καὶ κάθε γλῶσσα, καὶ εἶχε πολλὰ ἐξελικτικὰ στάδια. αὐτὸ ὁμολογεῖται κιόλας σαφῶς στὴν Ἀνάβασι, ὅπου ὁ Ἑσδρας καὶ οἱ συνεργάτες του, ὅταν διαβάζουν στὸ λαὸ τὴ Βίβλο, τοῦ μεταφράζουν κιόλας (Αν 43,6· 10· 11· 12). εἶναι σὰ νὰ κάνης ἓνα ἀνθολόγιο μὲ κείμενα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Καλλίνου, τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἀρχιμήδους, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Πτωχοπροδρόμου, τοῦ Κορνάρου, τοῦ Παπασυναδινοῦ, καὶ τοῦ Κοσμᾶ, καὶ νὰ τὰ μεταφράσης στὴ σημερινὴ δημοτικὴ· φυσικὰ μιὰ μόνο γλῶσσα θὰ εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως, ἐνῶ ἡ τῶν κειμένων θὰ εἶναι πολλὰ ἐξελικτικὰ στάδια μιᾶς γλώσσης. ἡ ἐνιαία γλῶσσα τοῦ масоритикου δείχνει ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἀρχικὸ ἐβραϊκὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ μεταφράστηκε μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἑβδομήκοντα, ἔπειτα καταστράφηκε «μαζὶ καὶ μὲ τὸ ἰουδαϊκῆς παρασκευῆς ἰδιοκτησίας καὶ χρήσεως κείμενο τῶν Ἑβδομήκοντα». τὸ κείμενο ὅμως τῶν Ἑβδομήκοντα τὸ κρατοῦσαν πλέον καὶ οἱ νέοι θεματοφύλακες· οἱ Χριστιανοί. ὁ Ἀκιβά κι οἱ Ἰουδαῖοι πίστευαν ὅτι καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Ἑβδομήκοντα εἶναι ἀναλώσιμοι καὶ ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. ἀντ' αὐτῶν ἀφα-

νίστηκε τὸ πρωτότυπο ἀρχαῖο ἐβραϊκόν· τοὺς τὸ ἀφήρεσε ὁ Κύριος, αὐτὸς ὁ ἀκαταγώνιστος *ἐμπαίκτης* (No 23,2) ποὺ δὲν χάνει ποτέ. εἶναι λοιπὸν καὶ τὸ μασοριτικὸ μὲ ἀπὸ τὴς ἰουδαϊκῆς μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ πέμπτη, ἐνῶ τῇ θέσει τοῦ πρωτοτύπου ἐπέχουν οἱ Ἑβδομήκοντα. ὁ Κύριος ὡς πατέρας δὲν εἶναι ἀπὸ κείνους ποὺ τοὺς χειρίζονται καὶ ἐκβιάζουν τὰ κακομαθημένα παιδιὰ τους. κι ὅλους τοὺς ἀνθρώπους παιδιὰ τοὺς ἔχει ἄλλωστε. τ' ἀκοῦτε, Χριστιανοὶ κι ὀρθοδοξαράδες; αὐτὸς ὁ *ἐμπαίκτης* μοῦ φαίνεται ὅτι κάθε 2.000 χρόνια ἀλλάζει περιούσιο λαόν. καὶ τοὺς πεταμένους εἶναι ἔτοιμος νὰ τοὺς πάρῃ ὁ διάολος.

Τὶς ἑξ αὐτῆς ἰουδαϊκῆς μεταφράσεως μαζί με τὸ πρωτομασοριτικὸ ἐβραϊκὸ καὶ τὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα περιέλαβε ὁ Ὡριγένης στὰ Ἑξαπλᾶ - Ἑννεαπλᾶ του, τὰ ὁποῖα ἔγιναν γύρω στὸ 232, ὡς κριτήριο δῆθεν τῆς γνησιότητος καὶ ἀκεραιότητος τῶν Ἑβδομήκοντα.

11. ΒΑΡΑΝΙΝΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Εἶπα γι' αὐτὴ στὰ γενικά.

12. ΜΑΡΚΙΑΝΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Ἡ ἑλληνόγλωσση ἰουδαϊκὴ μετάφρασι τῶν βιβλίων Γε, Νο (= Ἑξ + Λε + Ἀρ), Δε, Ῥθ, Αἰ, Πμ, Ἑκ, Ἀσ, Θρ, Δα, καμωμένη τὸ 14^ο αἰῶνα καὶ διασωσμένη ἀκέραιη σὲ μαρκιανὸ χειρόγραφο τῆς Βενετίας, εἶναι σὲ μιὰ ἀλλόκοτη «ἐλληνικὴ» γλῶσσα μὲ λέξεις ἀνάμικτες ἰωνικῆς - ὁμηρικῆς, δωρικῆς, αἰολικῆς, ἄπτικῆς, γενικῶς ἀρχαῖες ποιητικῆς, βυζαντινῆς, νεοελληνικῆς, καὶ ἄφθονες ἀνύπαρκτες πεποιημένες ἀπὸ τὸ μεταφραστή, ἔγινε ἀπὸ παράφρονα, ἴσως κάποιον ῥαββῖνο Ἑλισαῖο. εἶναι μετάφρασι τοῦ τελικοῦ μασσοριτικοῦ, τὸ ὅποιο κυκλοφορεῖ καὶ σήμερα. στὴ μετάφρασι αὕτῃ δὲν φαίνεται καμμία πολεμικὴ ἐναντίον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. καὶ εἶναι τὸ χρονικῶς ἔσχατο κείμενο τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ., πολὺ ἐκτὸς καιροῦ¹.

Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ἀπὸ τοὺς 11 «μεταφραστὰς» τῶν ἄλλων καὶ μεταγενεστέρων ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα «μεταφράσεων» οἱ τρεῖς, Φίλων Ἀκύλας καὶ ὁ τῆς μαρκιανῆς, εἶναι εὐδιάγνωστοι ψυχοπαθεῖς· ἀλλὰ καὶ ὁ πλαστογράφος τοῦ πρωτομασσοριτικοῦ, ποὺ εἶναι ἐπαναμετάφρασι ἀπὸ τοὺς Ἑβδομήκοντα, ὁ ἐμπαθέστατος Ἀκιβά, εἶναι ἐπίσης σαλταρισμένος· οἱ δὲ ἄλλοι 7 εἶναι ἐμπαθέστατοι καὶ ἀδίστακτοι ψεῦτες καὶ πλαστογράφοι. πολὺς δαιμονισμός. σὰν τὸ δαιμονισμὸ τῆς προτεσταντικῆς ἀντιβιβλικῆς «κριτικῆς» τῶν τυπογραφικῶν αἰώνων, ποὺ στρέφεται ἰδιαιτέρως καὶ κατὰ τῶν Ἑβδομήκοντα· σὰν τὸν κατὰ τῶν Ἑβδομήκοντα δαιμονισμὸ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Βαράνινα καὶ τῶν παπῶν τῆς Ῥώμης. ὁ Κύριος καὶ ἡ Βίβλος τοῦ ἀναστατώνουν τὰ δαιμόνια.

Δ

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ

Σχόλια στὴ Βίβλο εἶναι ὅσα ὀβελίζω ἀπὸ τὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο παραδίδεται στ' ἀρχαῖα χειρόγραφα ὡς Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη. τὰ περισσότερα εἶναι γραμμένα ἀπὸ πολλοὺς ἀγνώστους ἀναγνώστες τῆς Βίβλου κατὰ τὰ ἔτη 180 π.Χ. - 200 μ.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια, σὲ γλῶσσα ἑλληνικὴ. τὰ χρονολογούμενα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 128-200 μ.Χ. προέρχονται κι ἀπὸ τὶς στήλες τῶν Ἑξαπλῶν, δηλαδὴ ἀπὸ τὶς ἑξαπλικὲς ἰουδαϊκὲς μεταφράσεις τοῦ Β' αἰῶνος καὶ κυρίως ἐκείνης τοῦ Θεοδοτίωνος. στὴν ἀρχὴ τὰ λήμματα αὐτὰ γράφονταν στὰ περιθώρια τῶν χειρογράφων τῆς Βίβλου ὡς ἰδιωτικὰ σχόλια, ἀλλὰ σὲ δεύτερο χρόνον καὶ σὲ εὐκαιρίαι ἀντιγραφῆς, ἐπειδὴ θεωρήθηκαν κομμάτια τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, ποὺ κατὰ τὴν προηγούμενη ἀντιγραφή παρωράθησαν δῆθεν ἀπὸ τὸν ἀντιγραφέα καὶ ἀμέσως προστέθηκαν στὸ περιθώριον ὡς ἐπανορθώσεις, περιλήφθηκαν καὶ παρεισέφευσαν ἔτσι μέσα στὸ βιβλικὸ κείμενο. ἀνέκαθεν ὁ κάθε ἀναγνώστης σημειώνει στὰ περιθώρια τοῦ βιβλίου του ὅ,τι θέλει· οἱ ἐπιμετέστεροι μόνον μὲ μολίβι. σήμερον βέβαια τὰ χειρόγραφα αὐτὰ σημειώματα εἶναι ἀδύνατον νὰ ταυτιστοῦν μὲ τὸ ἔντυπον κείμενον τοῦ βιβλίου· στὴν ἀρχαιότητα ὅμως, ποὺ ὅλα ἦσαν χειρόγραφα, αὐτὸ συνέβαινε πολλὰς φορὰς. ὑπάρχουν κι ἐλάχιστα «σχόλια» ποὺ εἶναι γνήσια βιβλικά κομμάτια, συνήθως μεγάλα, τὰ ὁποῖα εἶναι παρμένα ἀπὸ ἄλλα γνήσια βιβλία καὶ τοποθετημένα καὶ σ' ἄλλη θέσι γιὰ λόγους λειτουργικοὺς· φυσικὰ στὴν ἀρχικὴ τους θέσι ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι γνήσια κείμενα. τὰ ὀβελίζω μόνον ἀπὸ τὴν ὕστερη θέσι τους. ἄλλα, πάλι ἐλάχιστα, εἶναι μικρὲς λειτουργικὲς προσθήκες σὰν τὴν πασίγνωστη τῶν Εὐαγγελίων *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ*. καὶ τὰ ἐκδίδω ὅλα στὸν τόμον τῶν κειμένων τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ ὡς σχόλια, εἴτε φαίνονται κάπως χρήσιμα εἴτε καὶ τελείως ἀνόητα καὶ ἄχρηστα. κανεὶς δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ προβλέψῃ σὲ τί μπορεῖ νὰ εἶναι χρήσιμον καὶ τὸ πιὸ ἀνόητον σχόλιον τοῦ περιθωρίου.

Στὸν ἀριθμὸ τὰ σχόλια ποὺ βρῆκα εἶναι 2.107· τὰ 2.044 εἶναι τῆς Π. Διαθήκης καὶ τὰ 63 τῆς Κ. Διαθήκης. βρίσκονται σὲ διάφορες θέσεις 35 βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης καὶ 17 τῆς Κ. Διαθήκης. στὸ μέγεθος εἶναι ἀπὸ μιὰ λέξι, λ.χ. *Ἦσ 51,1 οὕτω λέγει Κύριος ὁ θεὸς τῷ χριστῷ*

μου [*Κύρω*], ἐρμήνευμα περιθωρίου στὸ *χριστῶ*, ἢ ἀπὸ μιᾶ μικρῇ ἐπεξηγηματικῇ φράσι τριῶν λέξεων, λ.χ. Γε 38,1 *Αὕτη ἐστὶ Χεβρών*, μέχρι 16 καὶ 14 σελίδες τὰ δυὸ μεγαλείτερα, τὸ *Υἱοὶ Σαδδούκ* τὸ προσκολλημένο στὸ τέλος τοῦ Ἰεζεκιήλ, καὶ ἡ *Ἀπέραντος Γενεαλογία* ἢ προσκολλημένη στὴν ἀρχὴ τῆς Παραλειπομένης. σπανίως σχόλια προέρχονται ἀπὸ χειρόγραφα αἰρετικῶν ὅπως ἀπὸ ἀρειανικὸ χειρόγραφο προέρχεται τὸ σχόλιο ποὺ ὀβελίζω μὲ ἀγκύλες στὸ Μρ 58,1 *...οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῶ, [οὐδὲ ὁ υἱός,] εἰ μὴ ὁ πατήρ*. ἡ συνολικὴ ἔκτασι τῶν σχολίων εἶναι περίπου 50 σελίδες, ὅσο τὸ 5% τῆς Π. Διαθήκης.

Τὰ σχόλια αὐτὰ στὴν ἀρχὴ παρεισέφεραν καὶ βρίσκονταν μόνο στὴ μετάφρασι τῶν Ἑβδομήκοντα, μόνο σὲ λίγα χειρόγραφα, καὶ μόνο στὴν Ἀλεξανδρεία καὶ στὸ ἑλληνόγλωσσο ἰουδαϊκὸ περιβάλλον της. ἔπειτα οἱ ῥαββῖνοι τοῦ συνεδρίου τῆς Ἰαμνείας μέσα στὰ 65 χρόνια τῆς διαρκείας του (70-135 μ.Χ.) τὰ πέρασαν ἐβραϊστὶ στὸ μασοριτικὸ κείμενο, νομίζοντας ὅτι ἦταν μέρη τοῦ ἀρχικοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου ποὺ ἐξέπεσαν ἀπ' αὐτὸ καὶ διασώθηκαν μόνο στοὺς Ἑβδομήκοντα' τὰ ἐπαναμετέφρασαν. κυριώτερος ἢ καὶ μοναδικὸς τῶν ῥαββίνων - μασοριτῶν ἐκείνων ἦταν ὁ Ἀκιβά. καὶ μέσῳ τοῦ μασοριτικοῦ πέρασαν καὶ στίς ἑξ νεώτερες ἑλληνόγλωσσες ἰουδαϊκὲς μεταφράσεις Ἀκύλα Θεοδοτίωνος Συμμάχου Πέμπτη Ἑκτη Ἑβδόμη. πέρασαν δὲ καὶ στὸ σαμαρειτικὸ κείμενο σὲ χρόνον μεταγενέστερο. 100 χρόνια μετὰ τὸν Ἀκύλα, κατὰ τὴν παρασκευὴ τῶν Ἑξαπλῶν τοῦ γύρω στὸ 232 ὁ Ὠριγένης, βλέποντάς τα στὸ πρωτομασοριτικὸ, τὰ πέρασε καὶ στοὺς ἑξαπλικοὺς Ἑβδομήκοντα. τὸ ἑλληνικὸ τους κείμενο τὸ ἔβρισκε βέβαια καὶ τὸ ἔπαινε ἀπὸ ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα' ἀπὸ τὸ μασοριτικὸ «βεβαιωνόταν μόνο γιὰ τὴ γνησιότητά τους». μετὰ ἄλλα 100-150 χρόνια καὶ παραπάνω (320-380) διεισέδυσαν στὰ περισσότερα χειρόγραφα τῶν Ἑβδομήκοντα, ἐνῶ τὰ ἄλλα τους χειρόγραφα, ὅσα δὲν περιεῖχαν αὐτὲς τίς περικοπὲς ἢ φράσεις (τὰ σχόλια), ἀπορρίφθηκαν ὡς ἐλλιπῆ καὶ ἐλαττωματικά, παρευδοκιμήθηκαν, καὶ ἐξαφανίστηκαν. πολὺ συνετέλεσαν σ' αὐτὸ οἱ θαυμασταὶ τοῦ Ὠριγένους Καππαδόκες Γρηγόριος «ὁ θαυματουργός», Βασίλειος Καισαρείας, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Γρηγόριος Νύσσης, Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου, καὶ ὁ Γεώργιος Καππαδόκης ὁ ἀρειανὸς ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ποὺ ὑποκαθιστοῦσε τὸν Μ. Ἀθανάσιο, ὅταν ἐκεῖνος βρισκόταν σ' ἐξορία.

Οἱ πληροφορίες, ποὺ τυχὸν ἀλιεύονται ἀπὸ τὰ σχόλια σήμερα, ἀφοῦ εἶναι νόθα καὶ ἀπόβλητα, δὲν ἔχουν φυσικὰ κανένα βιβλικὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἀφοροῦν στὴν ἐξωβιβλικὴ καὶ μεταβιβλικὴ ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ. τὰ Σχόλια στὸ σύνολό τους εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερο κείμενο τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ.

Τὰ μεγαλείτερα καὶ κυριώτερα 75 Σχόλια ἔχουν τὰ ἑξῆς θέματα.

- Γε
1. Οἱ πέντε ποταμοὶ τοῦ παραδείσου
 2. Τιμωρία ἱστορία καὶ γενεαλογία τοῦ Κάιν
 3. Ἄγγελοι μὲ γυναῖκες γεννοῦν γίγαντες
 4. Παγκόσμιος κατακλυσμὸς καὶ σωτηρία ὅλων τῶν ζώων τῆς γῆς
 5. Κόρακας καὶ περιστερὰ τοῦ Νῶε
 6. Οὐράνιο τόξο δοσμένο ὡς ὑπόσχεσι στὸ Νῶε
 7. Μέθη τοῦ Νῶε καὶ κατάρα τοῦ Χάμ
 8. Διασπορὰ τῶν ἐθνῶν
 9. Πύργος συγχύσεως τῶν γλωσσῶν
 10. Αἰμομικτικὴ τεκνογονία τοῦ Λῶτ
 11. Γεροντικὸς γάμος τοῦ Ἀβραάμ μὲ τὴ Χεττούρα
 12. Πέντε γενεαλογίαι τοῦ Ἡσαῦ
- No
13. Περιτομὴ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μωϋσέως καθ' ὁδόν
 14. Γενεαλογίαι τῶν δώδεκα υἱῶν Ἰακώβ
 15. Τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ (μαγικὴ ἄγνείας πεῖρα)
 16. Ἡ Αἰθιοπίσσα γυναῖκα τοῦ Μωϋσῆ
- Δε
17. Οἱ γιγαντόσωμοι Ὅμμιν, Ἐνακίμ, Ῥαφαῖν
 18. Ἀπόγονοι τοῦ Λῶτ καὶ τοῦ Ἡσαῦ
 19. Προσθήκη γιὰ ζῶα καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα
- Ἰη
20. Ἀνοικοδόμησι τῆς Ἱεριχοῦς
- Δδ
21. *Καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις* (Α)
 22. Ἄλλη ἱστορία Δαυῖδ - Γολιάθ - Μερόβ (= Μελχόλ)
 23. *Καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις* (Β)
 24. Ὁ Δαυῖδ στὴ Γέθ προσποιεῖται τὸν ἐπιληπτικόν
 25. Κυβέρνησι τοῦ Δαυῖδ
 26. Ἐξηλιασμὸς γόνων τοῦ Σαοὺλ
 27. Ἐξόντωσι γιγάντων
 28. *Ἰδὲ τοῦ Δαυῖδ* (Ψα 18)
 29. *Ἰδὲ τοῦ Δαυῖδ «Ἐσχατοὶ λόγοι»*
 30. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Δαυῖδ
 31. Ἀπογραφὴ τοῦ Δαυῖδ καὶ ἀλώνι τοῦ Ὅρνά
 32. Γεροντικὸς γάμος τοῦ Δαυῖδ
- Βα
33. Ἀνοικοδόμησι τοῦ ναοῦ τοῦ Σαλωμών

34. Ἐντολὲς Δαυὶδ στὸν Σαλωμών γιὰ τὸν Σεμεϊ
 35. Τράπεζα Σαλωμών
 36. Γάμος Σαλωμών καὶ θυγατρὸς φαράώ
 37. Κυβέρνησι τοῦ Σαλωμών
 38. Σαλωμών - προμήθεια θησαυρῶν
 39. Ἀνοικοδόμησι τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Σαλωμών
 40. Ἀνταρσία Ἰεροβοάμ (παραϊστορία)
 41. Χωρισμὸς τῶν δύο βασιλείων (παραϊστορία)
 42. Παραϊστορία θανάτου τοῦ Ἀβιά υἱοῦ Ἰεροβοάμ
 43. Ἰωσαφάτ - προμήθεια θησαυρῶν
 44. Παραϊστορία Ἰωσαφάτ
 45. Ὁ Ἀσά ἐξαλείφει τὸ *ἐνδιηλλαγμένον*
 46. Παραϊστορία Ἰωράμ καὶ Ἰωᾶς
 47. Παραϊστορία πτώσεως Ἰσραήλ
 48. Παραϊστορία πτώσεως Ἰούδα
- Πα
49. Ἡ μεγάλη διαχρονικὴ γενεαλογία (Α' Πα 1,1⁺)
 50. Ὁδὴ Δαυὶδ (Ψα 104 + 95 + 105)
 51. Ἱερατικὴ γενεαλογία ἐπὶ Δαυὶδ
 52. Σαλωμών - προμήθεια θησαυρῶν
 53. Μυθικὴ μετάνοια Μανασσῆ
 54. Παραϊστορία πτώσεως Ἱερουσαλήμ
- Ἀν
55. Ἱερατικὴ γενεαλογία ἐπὶ Ζοροβάβελ
 56. Τὸ ἀπόκρυφο *Βιβλίον τῆς συνόδου*
 57. Γενεαλογικὲς προσθήκας (= Liber Aureus = Libro d'Oro)
- Ψα
58. Ψαλμῶν ἐπιγραφές - ὑπογραφές - παρεπιγραφές
- Πμ
59. Ἐπιγραφή - πρόλογος Παροιμιῶν
- Ἰβ
60. *Λέξεις Ἐλιούς*
 61. Τὸ πυρίπνοον μετάλλινον θηρίον
 62. Τὰ μυθικὰ ὀνόματα τῶν θυγατέρων τοῦ Ἰώβ
 63. Γενεαλογία Ἰώβ («Ἐπίλογος»)
- Ἡσ
64. Μεγάλον τεμάχιο τῶν Βα στὸν Ἡσ
- Προφῆται
65. Ἐπιγραφές στὰ βιβλία τῶν Προφητῶν.
- Ἰε
66. Περιληπτικὴ προφητεία τοῦ Ἰερεμίου (85,12⁺)

- Ἰζ
 67. *Υἱοὶ Σαδδούκ ἢ Ἀποκάλυψις Ἰεζεκιήλ*
 Μθ
 68. Γενεαλογία Χριστοῦ ἀπὸ Ἀβραάμ
 Λκ
 69. Γενεαλογία Χριστοῦ ἀπὸ Ἀδάμ
 Ἰω
 70. Ἀμνήστευσι τῆς ἀμετανόητης μοιχαλίδος
 Ἰδ
 71. Παράθεμα ἀπὸ τὸ ἀπόκρυφο Ἐνώχ (τοῦ 132 μ.Χ.)
 Ἀπ
 72. Ψευδοπροοίμιο - Περίληψι τῆς Ἀποκαλύψεως
 73. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ θηρίου *XΞF* (= 666)
 74. Ἀρὰ ἐναντίον τῶν παραχαρακτῶν
 Πολλαχοῦ
 75. Κατάχρησι τοῦ *Ἀμὴν* ὡς κατακλειδός

Τὰ λίγα σχόλια τὰ σφηνωμένα στὴν Καινὴ Διαθήκη προέρχονται ἀπὸ ἰουδαῖζοντες «Χριστιανούς» τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων.

Μεγάλα σὲ ἑκτασι σχόλια εἶναι τ' ἀκόλουθα.

Σχόλια μεγάλα	σειρές
1. Διασπορὰ τῶν ἀνθρώπων (Γε 9,14 ⁺)	67
2. Πέντε γενεαλογίαι τοῦ Ἡσαΐ (Γε 83,3 ⁺)	57
3. Ὑδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ (μαγικὴ ἄγνείας πείρα) (Νο 183,3)	53
4. Ἀπόκρυφος ἱστορία Δαυῖδ καὶ Μερόβ (9 ἀποσπ.) (Δδ 24-30)	160
5. Ἀνθολόγιον περὶ Δαυῖδ (Δδ 107,18 ⁺)	319
6. Ἀπέραντος γενεαλογία (Πα 1,1 ⁺)	565
7. Βιβλίον τῆς συνοδίας τῶν ἐπαναπατριζομένων (Ἀν 43,2 ⁺)	72
8. Γενεαλογικὲς προσθήκαι (6 ἀποσπ.) (Ἀν 47-48) (Libro d'Oro)	87
9. Ἐπιγραφὲς ὑπογραφὲς καὶ παρεπιγραφὲς Ψαλμῶν (145+1+72)	218
10. <i>Λέξις Ἐλιούς</i> (Ἰβ 26,117 ⁺)	215
11. Τὸ πυρίπνοον μετάλλινον θηρίον (Ἰβ 28,5 ⁺)	56
12. Τὸ Βα 109-116 στὸν Ἡσ 38,21 ⁺	211
13. Τὸ Βα 126-127 στὸν Ἰε 53,34 ⁺	74
14. <i>Υἱοὶ Σαδδούκ ἢ Ἀποκάλυψις Ἰεζεκιήλ</i> (Ἰζ 52,81 ⁺)	727
15. Γενεαλογία ἀπὸ Ἀβραάμ (Μθ 1,1 ⁺)	30
16. Γενεαλογία ἀπὸ Ἀδάμ (Λκ 14,23 ⁺)	18
17. Ἀμνήστευσι ἀμετανόητης μοιχαλίδος (Ἰω 28,18 ⁺)	19
Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 εἶναι ἀπόπειρα ἐθνολογίας μὲ ὑποκρυπτόμενο ῥατσισμό.	

Τὰ 2 6 8 εἶναι ἔκφρασι τῆς ἰουδαϊκῆς μανίας τοῦ γενεαλογεῖν, τὴν ὁποία ἀπεχθάνεται ὁ ἀπόστολος Παῦλος. ἰδίως τὸ 6 εἶναι βιβλίον ὁλόκληρον μόνο μὲ ὀνόματα· σὰν τηλεφωνικὸς κατάλογος. εἶναι τὸ δεύτερον σὲ ἔκτασι. εἶναι δὲ ἀνόητο καὶ κατάφορτο ἀπὸ λάθη.

Πρῶτον σὲ ἔκτασι εἶναι τὸ 14, ποῦ γράφηκε, νομίζω, ὡς ἰδιαίτερον καὶ ἐσκεμμένα ψευδεπίγραφον βιβλίον ἀπὸ Σαδδουκαῖο μεταξὺ 70 καὶ 135 μ.Χ.. ὁ οἰηματίας συντάκτης του παριστάνει ὅτι εἶναι ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ. πρῶτος τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ἰώσηπος, ποῦ τὸ πιστεύει ὡς «δευτέρου βιβλίου» τοῦ Ἰεζεκιήλ. εἶναι δὲ πολὺ ναρκισσικὸ καὶ ἀντιχριστιανικόν.

Τὸ 3 εἶναι μικρὸ βιβλιδάριον - συνταγμάτιον (opusculum) μαγικόν.

Τὸ 4 προέρχεται ἀπὸ κάποιον ἑλληνιστικὸ ἐρωτικὸ μυθιστόρημα τοῦ τύπου «Ἐκεῖνος καὶ Ἐκεῖνη», ποῦ συνηθίζονταν στὴν ἑλληνιστικὴ Ἀλεξάνδρεια. ἐμφανίζεται σπασμένο σ' ἐννιά ἀποσπάσματα διεσπασμένα - τσονταρισμένα στὰ κεφάλαια 24-30 τοῦ βιβλίου Δαυὶδ, καὶ πρέπει νὰ εἶχε τὸν τίτλον «Δαυὶδ καὶ Μερόβ».

Τὸ 5 εἶναι ἓνα ἀνθολόγιον γιὰ τὸν «ἥρωα Δαυὶδ», τὸ ὁποῖον ἐρανίζεται ἀπὸ τὰ τρία βιβλία Δδ Βα Πα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄγνωστα ψευδεπίγραφα. καὶ κάποτε κόλλησε στὸ τέλος τοῦ βιβλίου Δδ σὰ παράρτημα, ὅπως ἡ Σοφία κόλλησε ἀπὸ μπροστὰ στὴν ἀρχὴ τῶν Παροιμιῶν. ἀργότερα συγκολλήθηκαν τὰ βιβλία Δδ καὶ Βα, καὶ τὸ ἀνθολόγιον βρέθηκε στὸ κέντρο τοῦ σώματος. ἀκόμη ἀργότερα τὸ σῶμα Δδ + Βα τεμαχίστηκε σὲ τέσσερα βιβλία Α' Βα + Β' Βα (= Δδ), καὶ Γ' Βα + Δ' Βα (= Βα) καὶ τότε ὁ ἀδέξιός διχοτομικὸς μπαλτᾶς ἔπεσε στὴ μεσαία κοπὴ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ κολλημένου - σφηνωμένου ἀνθολογίου, ὥστε ἡ οὐρά του (ὁ «γεροντικὸς γάμος τοῦ Δαυὶδ») νὰ μείνῃ στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου τεμαχίου Γ' Βα. κατόρθωμα τῆς ἀρχαίας ἰδιωτικῆς βιβλιοδεσίας - βιβλιοκοπτικῆς. [ἀνθολόγιον]. στίς πρὸ ἐμοῦ ἐκδόσεις μὲ τὴν παλιὰ στιχομετρίαν τὸ ἀνθολόγιον εἶναι ἀπὸ Β' Βα 20,23 μέχρι Γ' Βα 1, 4.

Τὸ 7 εἶναι ἓνα συνοπτικὸ συμπίλημα ἐρανισμένο ἀπὸ τὸ βιβλίον Ἀνάβασις καὶ σφηνωμένο μέσα σ' αὐτὸ σὲ θέσι ἀκατάλληλη.

Γιὰ τὰ σχόλια 9-14 παραπέμπω στὴν ταυτοχρόνως ἐκδιδόμενη Εἰσαγωγὴ μου στὴ Βίβλον· γιὰ νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνωμαι.

Τὰ τρία μεγαλειότερα σχόλια στὴν Κ. Διαθήκην 15-17 εἶναι πολὺ μικρότερα ἀπὸ τὰ 1-14 στὴν Π. Διαθήκην, ἀλλὰ γιὰ τὰ μέτρα τῶν σχολίων στὴν Κ. Διαθήκην εἶναι μεγάλα. γράφω γι' αὐτὰ στὴν Εἰσαγωγὴ μου στὴ Βίβλον (τ. 2).

Σχόλια μικρὰ ἢ μεγάλα –εἶναι ἀδιάφορο–, τὰ ὁποῖα συντάραξαν κλόνισαν καὶ νόθευσαν τὴν παρ' ὀλιγοπίστοις χριστιανικὴ ἀντίληψιν εἶναι τ' ἀκόλουθα 13.

Σχόλια πού συντάραξαν κλόνισαν καὶ νόθευσαν
τὴ χριστιανικὴ ἀντίληψι

1. Τὰ παραχαράσσοντα τὴν ἱστορίαν τοῦ κατακλυσμοῦ
2. Ἐπιγραφές ὑπογραφές καὶ παρεπιγραφές τῶν Ψαλμῶν
3. *Λέξις Ἑλίου*
4. Τὸ πυρίπνοον μετάλλινον θηρίον
5. *Υἱοὶ Σαδδούκ* ἢ *Ἀποκάλυψις Ἰεζεκιήλ*
6. Γενεαλογία ἀπὸ Ἀβραάμ
7. Γενεαλογία ἀπὸ Ἀδάμ
8. Ἀμνήστευσι ἀμετανόητης μοιχαλίδος
9. Τὸ γένος τῶν δαιμόνων· *ἐκπορεύεται ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ*
(Μθ 78,9· Μρ 37,20)
10. *Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὐκ οἶδεν [οὐδὲ ὁ υἱός]* (Μρ 58,1)
11. Παράθεμα τοῦ ἀποκρύφου Ἐνώχ στὸν Ἰούδα (Ἰδ 3,2)
12. Οἱ τρεῖς μαρτυροῦντες (Α' Ἰω 14,8)
13. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ θηρίου ΧΞΦ (= 666) (Ἀπ 24,8· 28,2).

Γιὰ τὸν κατακλυσμὸ ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει ἐκτεταμένο σχόλιο, ἀλλὰ τὰ πάνω ἀπὸ 40 μικροσχόλια (1), πού ἐνσφηνώθηκαν στὴν αὐθεντικὴ βιβλικὴ ἱστορίαν τοῦ κατακλυσμοῦ, τὴν ἐκτρέπουν καὶ τὴ μετατρέπουν σὲ βλακώδη μῦθο. ἡ χριστιανικὴ πίστι βόγγηξε κάτω ἀπὸ τὴν πίεσι αὐτοῦ τοῦ παραμυθιοῦ.

Ὁ ἐπιγραφὴς ὑπογραφὴς καὶ παρεπιγραφὴς στοὺς Ψαλμοὺς (2) ἀπασχόλησαν πολὺ πολλοὺς ἀρχαίους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, πού ἔγραψαν καὶ εἰδικὰ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα γι' αὐτὲς κατάφορτα μὲ καββαλιστικὲς καὶ μυστικιστικὲς ἀκροβασίαι καὶ μποῦρδες. κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἀντιλήφτηκε ὅτι πρόκειται γιὰ ὑπόθεσι ἀστεία. τὸ πάθημά τους μοῦ θυμίζει τὸ ὅτι κάποτε κάποιοι ἕναν ἠθοποιό, νομίζω Δανό, πού θαύμαζαν, τὸν παρακάλεσαν νὰ τοὺς ἀπαγγεῖλῃ κάτι στὴ γλῶσσα του· καὶ τοὺς ἀπήγγειλε, καὶ συγκλονίστηκαν. κι ὅταν τοῦ ζήτησαν νὰ τοὺς μεταφράσῃ τὰ συγκλονιστικὰ πού τοὺς ἀπήγγειλε, τοὺς εἶπε· «Μέτρησα στὴ δανικὴ ἀπὸ τὸ ἓνα μέχρι τὸ ἑκατό».

Ἡ *Λέξις Ἑλίου* (3) εἶναι ἓνα ῥητορικὸ γύμνασμα τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων, ἀπὸ κεῖνα πού ἦταν τότε ἐπίσης τῆς μόδας, καὶ ἀπασχόλησε πολὺ τοὺς «ἐπιστήμονες» τῶν τυπογραφικῶν χρόνων. πρόκειται γιὰ opusculum. ἔτσι μοῦ ἔρχεται νὰ πιστεύσω γιὰ τὰ καλὰ ὅτι ὁ θεὸς ἐπέτρεψε τὴ σύνταξι κι ἐνσφηνώσει αὐτοῦ τοῦ γελοίου κειμένου, πού εἶναι πεζὸ καὶ γραμμμένο πρωτοτύπως στὴν ἐλληνικὴ, γιὰ νὰ γελοιοποιήσῃ ἐν καιρῷ καὶ προκαταβολικῶς τοὺς «ἐπιστημόναρους» τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς, δείχνοντας τόσο τὴ φυσικὴ τους διανοητικὴ ἀ-

τροφία ὅσο καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ καὶ κατὰ συνέπειαν ἀμάθειά τους. μόνο τσόκαρα καὶ στειλιάρια προβληματίζονται φιλοσοφοῦν κι ἀεροβατοῦν μ' αὐτὸ τὸ γελοῖο συνταγμάτιο.

Τὸ πεζὸ καὶ ὄχι ποιητικὸ συνταγμάτιο (opusculum) μὲ «τὸ πυρίπνοον μετάλλινον θηρίον» (4) εἶναι μῦθος, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται στὸν Ὅμηρο, στὸν Ἡσίοδο, καὶ στὸ Προοίμιον εἰς Ἀπόλλωνα ὡς «μῦθος τοῦ Τυφώεως». ὅπως ἀνακάλυψα, πρόκειται γιὰ τὸ ἡφαίστειο τῆς Σαντορίνης. τὸ συνταγμάτιο σκανδαλίζει τοὺς μικρονοϊκοὺς, διότι εἶναι πολὺ μῦθος.

Γιὰ τὸ βιβλίον «Υἱοὶ Σαδδούκ» ἢ «Ἀποκάλυψιν Ἰεζεκιήλ» (5) ἔγραψα προηγουμένως καὶ περισσότερα στὴν Εἰσαγωγή στὴ Βίβλο, στὸν τόμο 2 γιὰ τὸ Κείμενον. αὐτὸ ἔσπασε πολλὰ «ἐπιστημονικὰ κεφάλια» ἀναδεικνύοντας τὴ φυσικὴ καὶ τὴν ἐπίκτητη βλακεία τους.

Οἱ δυὸ γενεαλογίαι τῆς Κ. Διαθήκης (6-7), ποὺ εἶναι πολὺ χοιντροκομμένα ἀσύμφωνες μεταξὺ τους καὶ κάθε μιὰ καθ' ἑαυτὴν ἀντιφατικὴ, καὶ γελοῖες, ἔφεραν τὸν ἀπερίσκεπτο χριστιανικὸ κόσμον σὲ δύσκολη θέσι· ἀκόμη καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομον, τὸν μόνο ποὺ κατάλαβε περὶ τίνος πρόκειται, ἀλλὰ δὲν θέλησε νὰ ἐξηγήσῃ, ἐπειδὴ ἔκρινε τὸν καιρὸ ἀκατάλληλον. δύο μόνο πράγματα, ποὺ τὰ κατάλαβε, ἀπέφυγε στὴ ζωὴ του ὁ μέγας αὐτὸς ἐρμηνευτής· ν' ἀπορρίψῃ τὴς γενεαλογίας αὐτὰς –ποὺ τὸ ἤθελε σαφῶς–, καὶ νὰ μνημονεύσῃ τὴν Ἀποκάλυψιν ἔστω καὶ μ' ἓναν ὑπαινιγμὸ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς κανονικότητός της. οἱ ἀρχαῖοι στὸ φανατισμὸ ἦταν θηρία ἀνήμερα.

Ἡ ἀμνήστευσι τῆς ἀμετανόητης καὶ θρασύτατης μοιχαλίδος (8), τῆς «πεποιημένης» ὅπως καὶ ἡ γυναῖκα τῶν Σαδδουκαίων μὲ τοὺς ἑφτά ἀδελφοὺς συζύγους (Μθ 100), βγάζει μάτι. ὑπόθεσι σκαρωμένη γελοία καὶ βρόμικη.

Ὅτι τὸ γένος τοῦτο (τῶν δαιμονίων) οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ (9) εἶναι τσόντα ἐγκρατιτῶν ἢ μοναχῶν - ἀσκητῶν - νηπτικῶν πολὺ νερκισσικῶν μὲ πολὺ διαφημιστικὰς ῥοπές.

Τὸ ὅτι τὴν ἡμέραν τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ υἱοῦ οὐκ οἶδεν οὐδὲ ὁ υἱός (10) εἶναι γελοία τσόντα ἰουδαϊζόντων ἢ ὠριγενιστῶν ἢ ἀρειανῶν τύπου Εὐσεβίου Καισαρείας. ἢ τσόντα σκανδαλίζει πολλοὺς Χριστιανοὺς μέχρι σήμερον.

Τὸ ἀπὸ τὸ ψυχασθενικὸ ἀπόκρυφο Ἐνὼχ παράθεμα στὴν Ἐπιστολὴ τοῦ Ἰούδα (11) πρέπει νὰ τσονταρίστηκε μεταξὺ 200 καὶ 300.

Οἱ *τρεῖς μαρτυροῦντες* (12) εἶναι βέβαια τὸ πνεῦμα (= τὸ πνευματικὸ χάρισμα τῶν Χριστιανῶν καὶ κυρίως ἡ γλωσσολαλία), τὸ ὕδωρ (= τὸ βάπτισμα), καὶ τὸ αἶμα (= ἡ θεία εὐχαριστία)· καὶ *μαρτυροῦντες* ἐδῶ σημαίνει *μαρτύρια*, δηλαδὴ *τεκμήρια*. ὅτι εἶναι ὁ Πατήρ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ὑπάρχει σὲ κανένα ἀπολύτως χειρό-

γραφο τῆς Κ. Διαθήκης καὶ σὲ κανέναν ἐκκλησιαστικὸν ἐρμηνευτὴ ἢ συγγραφέα.

Ὁ ἀριθμὸς τοῦ θηρίου 666, ποὺ μαρτυρεῖται ὡς τσόντα ἤδη τὸν Β' αἰῶνα, εἶναι, νομίζω, παλιοδουλειὰ τῶν ἐτῶν 100-150, ἀπὸ τὸν ἴδιο ἴσως ποὺ τσόνταρε καὶ τὸ ἀφήγημα μὲ τὴν ἀμνήστευσι τῆς ἀμετανόητης μοιχαλίδος, ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ ἐπίσης μυστηριῶδες γριφῶδες κι ἀεροβατικὸ ὅτι *ὁ Ἰησοῦς κάτω κύψας τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν... καὶ πάλιν κάτω κύψας ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν*. γελοῖος καὶ ὑστερικὸς μυστικισμὸς καὶ στίς δύο τσόντες. ἴδια ἀποτυπώματα, ἴδια πέννα, ἴδια ὑστερία, ἴδια χολερικότης. δὲν συνηθίζει τέτοια παραληρήματα ἡ Βίβλος.

Περισσότερες ἐξηγήσεις δίνω καὶ γι' αὐτὰ τὰ σχόλια καὶ γιὰ πολὺ περισσότερα στὸ δεύτερο τόμο τῆς Εἰσαγωγῆς στὴ Βίβλο, ὁ ὁποῖος ἀφορᾷ στὸ Κείμενόν της.

ΜΗ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κείμενα τῆς Ε.Π.Ι.ΓΡΑ., τὰ ὅποια δὲν ἐκδίδονται στὸν τόμο τους, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἐκτεταμένα καὶ κυκλοφοροῦν σὲ καλὲς καὶ πολὺτομες ἐκδόσεις, εἶναι τὰ ἀκόλουθα.

1. Ἰουδαῖκοι Πάπυροι	7. Μετάφρασις Ἀκύλα
2. Ἰουδαῖκαὶ Ἐπιγραφαί	8. Μετάφρασις Θεοδοτίωνος
3. Φίλων	9. Μετάφρασις Συμμάχου
4. Ἰώσηπος	10. Μετάφρασις Πέμπτη
5. Σιβυλλικοὶ χρησμοί	11. Μετάφρασις Ἑκτη
6. Ἀποκάλυψις Ψευδο-Ἑσδρα	12. Μετάφρασις Ἑβδόμη
	13. Μετάφρασις Μαρκιανή

Οἱ μεταφράσεις 7-12 εἶναι ἀποσπασματικές. ἡ 13 εἶναι μετάφρασι τῶν δέκα βιβλίων ποὺ ἀνέφερα ἴσως νὰ ᾔταν μετάφρασι ὅλης τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ διασώθηκε ἢ μέχρι στιγμῆς ἀνευρέθηκε μόνον ἡ τῶν δέκα βιβλίων.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΓΕΝΙΚΑ

1. Μ. Ἀθανάσιος, Ἑορτ. Ἐπιστ. ΛΘ', 29' 31.
2. Πλάτων, Φαίδ., 113-4. ὁ Πλάτων στό διάλογό του Φαίδων, ὅπου ὁ ἄρσενοκοίτης διδάσκαλός του Σωκράτης, διαλεγόμενος μέ τόν πιό λαχταριστό του κίναϊδό του Φαίδωνα, φλυαρεῖ σά θεόπνευστος ὅτι ὁ μεταθανάτιος κόσμος ἀποτελεῖται ἀπό ἕναν παράδεισο (*καλλίους οἰκήσεις*) μόνο γιά τοὺς *φιλοσόφους*, σάν αὐτόν νά ποῦμε, μία ὀριστική κόλασι (*Τάρταρον*) μόνο γιά τοὺς *ἀνιάτως ἁμαρτήσαντας*, καί τρία κλιμακούμενα *καθατήρια* γιά τοὺς ἐνδιαμέσους. τὰ τρία *καθατήρια* οἱ ἐκ Χριστιανῶν πλατωνικοὶ αἵρετικοὶ Ὡριγένης, Γρηγόριος Νύσσης, Αὐγουστίνος, καί Γρηγόριος Α' Ῥώμης τὰ συγχώνευσαν σέ ἕνα μέ μόνη διαφορὰ ὅτι ὁ πάπας Ῥώμης ἔχει τήν ἐξουσία νά μεταθέσῃ ἕναν κολασμένο ἀπό τήν κόλασι στό καθατήριο κι ἀπό τὸ καθατήριο στόν παράδεισο, καί κυρίως ὅταν εἰσπράξῃ χρήματα ἀπό τοὺς συγγενεῖς τοῦ κολασμένου. βελτιωμένος Πλάτων ὁ χαλίφης. Ὡριγένης Εἰς Ἱερ., ὁμ. 2,3 PG 13,280d-281a (ἐλληνιστί)· Εἰς Ψαλμ., ὁμ. 3,1 PG 12,1337c (λατινιστί). Γρηγόριος Νύσσης, Περὶ ψυχῆς καί ἀναστάσεως, PG 46,100c' 101a' Πρὸς Ἱέριον περὶ τῶν πρὸ ὥρας ἀρπαζομένων νηπίων, PG 46,148c' Πρὸς πενθοῦντας, PG 46,524d-525a. Augustinus, Enchiridion, 69 PL 40,265' Civ. Dei 21,13,1 PL 41,728' Sermo 172,2,2 PL 38,936. Gregorius I Romae, Dial. 4,39 PL 77,396abc. οἱ παρ' ἡμῖν μέ τὰ μνημόσυνα, ποὺ ἤρθαν ἐπὶ φραγκοκρατίας, βγάζουν μὲν κάπου κάπου μερικοὺς ἀπὸ τήν κόλασι, ἰδίως ἂν πείσουν καί τήν Παναγία νά τοὺς βοηθήσῃ λέγοντας κάπου ἕναν καλὸ λόγο, ἀλλὰ πρῶτον μὲν πληρώνονται σαφῶς λιγότερα, δεύτερον δὲ καί ταῦτα τὰ ὀλίγα εἶναι γιά τοὺς εἰσπράττοντας ἀξιόλογο εἰσόδημα. φασούλι φασούλι γεμίζει τὸ σακκούλι. ὅσο γιά κείνους ποὺ δὲν ἔχουν στόν μάταιον τοῦτον κόσμον κανέναν νά «τοὺς κάνῃ μνημόσυνο», ἀλίμονό τους' ἄς πρόσεχαν.
3. Φίλων, Περὶ φυγῆς καί εὐρέσεως, 144-5. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,194-5.
4. Φίλων, Ἐν μέρει διαταγμ. 3,37-42.
5. Φίλων, Ἐν μέρει διαταγμ. 1,104-107.
6. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 10,208-210.
7. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,331-4.
8. Rufinus, Apolog. in Hieronym. 2,33 PL 21,611d-612b.
9. Ἐρῦκιος, Ἀνθ. παλ. 6,234.

Α. ΛΟΓΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. ΑΡΙΣΤΕΑΣ

1. Φίλων, Βίος Μωϋσέως 2,25-44. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,10-13' 12,7-119' (ἰδιαίτερα' 12,7' 12' 20' 25' 35' 45' 47' 53' 60' 65' 70' 76' 85' 90' 98' 101' 102' 103' 108' 114' 119). Ἰου-

στίνος, Ἀπολ. Α', 31,1-5. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 3,21,2' καὶ στὸν Εὐσέβιο, Ἑκ. ἱστ. 5,8,11. Κλήμης, Στρ. 1,22,148-9 (ἔκδ. G. Dindorf). Ἀνατόλιος Λαοδ. (τῆς Συρίας), Κανὼν Πασχάλιος, ἀπόσπ. 3 PG 10,213a. Εὐσέβιος, Εὐ. πρ. 8,1-5. Κύριλλος Ἱεροσ., Κατηχ. 4,34. Ἐπιφάνιος, Μέτρ., 3' 6. Νικήτας Ἡρακλείας (Σερρών), Συναγ. εἰς τοὺς Ψαλμούς, εἰσαγωγή, στὸν Κύριλλο Ἀλεξ., Συναγ. εἰς τοὺς Ψαλμούς, εἰσαγωγή, PG 69,700bcd. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς Γέν., ὁμ. 4,4 PG 53,42-43' Εἰς Ματθ., ὁμ. 5,2 PG 57,57. Θεοδώρητος, Ἀπορ. Ψαλμ., προθεωρία, PG 80,861d-864b. Hieronymus, Adv. Rufin. 2,25 PL 23,469a' Comm. in Ezech. 2,5 PL 25,55cd. Ψ-Ἰουστίνος, Παραιν. Ἑλλ., 13. Πασχάλιον Χρονικόν, ὁλ. 123. Λέων Γραμματ., Χρον., CSHB, 49-50. Γεώργιος Σύγγελλος, Ἑκλ. Χρον. CSHB 1,516-8' ὁ Σύγγελλος λέει ὅτι παίρνει τὴ διήγησι ἀπὸ τὰ *Πτολεμαϊκά*. Γεώργιος Κεδρηνός, Σύνοψ. ἱστορ., CSHB 1,289-290.

2. Ἀριστέας, 1-3' 9-11' 15' 28-51' 121-7' 172-181' 302-322.

3. Ἀριστέας, 30.

4. Ἀριστέας, 47-50.

5. Ἀλέξανδρος Πολυῖστωρ, Περί Ἰουδαίων, στὸν Εὐσέβιο, Εὐ. πρ. 9,25,1-4.

2. ΨΑΛΜΟΣ ΕΙΣ ΔΑΥΪΔ

1. Ἀπολλινάριος Λαοδικ., Μετάφρ. εἰς τὸν Ψαλτῆρα, 151. Ψευδαθανάσιος, Ἐπιστ. πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἐρμην. τῶν Ψαλμῶν, § 15' 25' BEΠ 32,20' 25.

3. ΙΗΣΟΥ ΣΟΦΙΑ

1. Διδαχὴ 1,6 (=Σιραχ. 12,1)' 4,5 (=Σιραχ. 4,31)' 4,8 (=Σιραχ. 4,5).

2. Ψ-Βαρνάβας 19,9 (=Σιραχ. 4,31).

3. Κλήμης Ἀλ., Παιδ. 1,8,72 (*Σοφία*)' 2,8 (*γραφὴ*)' 2,10 (*παιδαγωγός*)' Στρ. 7,16 (*Σολομών*)' BEΠ 7,111-114' 161' 174' 8,296.

4. Ὠριγένης, Κέλσ. 8,50' Εἰς Ἰωάνν., τ. 6, κ. 37 BEΠ 62,45. Διονύσιος Ἀλεξ., Ἐπιστ. πρὸς Ἱέρ. Β', ἀπόσπ. BEΠ 17,820' Πρὸς ἐπικουρ. περὶ φύσεως, στὸν Εὐσέβιο, Εὐ. πρ. 14,25,14. Cyprianus, Test. 2,1 (*Ecclesiasticus*)' 3,1' 3,11' 3,35' 3,51' 3,86. Μεθόδιος Πατ., Π. ἀναστάσ. 1,26,2 GCS, 253-4' Π. γεννητ. 12,3 στὸ Φώτιο, Βιβλιοθ., 235 PG 103,1148c. Πάμφιλος, Apol. pro Orig., PG 17,572a. Πέτρος Α' Ἀλεξ., στὸ Πασχάλ. Χρονικόν, ἀπόσπ. 5 BEΠ 18,253' ἱστ. Ἰσραήλ, 5 PG 18,516c. Ἀλέξανδρος Ἀλεξ., Ἐπιστ. πρὸς Ἀλέξ. Κων/λεως, 5 BEΠ 18,264. Εὐστάθιος Ἀντιοχ., Π. ἐγγαστρ., 30 BEΠ 18,314. Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης, στὸν Μ. Ἀθανάσιον, Ἀπολ. πρὸς ἄρειαν. Β' 66,1 BEΠ 31,102. Εὐσέβιος Καισ., Χρον., 2 BEΠ 20,274. Μ. Ἀθανάσιος, Ἀπολογ. δεύτερος 21,26' 66,1' 90,3' BEΠ 31,99' 102' 123. Μαθητὴς τοῦ Μ. Ἀθανασίου, Κατ' ἀρειανῶν 2,79 BEΠ 30,246. Ἀφραάτης, Ἀπόδ. 23,19 PS 2,59. Κύριλλος Ἱεροσ., Κατήχ. 6,4 BEΠ 39,88' Κατήχ. μυσταγ. 5,17 BEΠ 39,261. Βασίλειος Καισ., Ἑξαήμε. 6,10,56 PG 29,144a' Λόγ. εἰς τὸ Ἰπρόσεχε σεαντῶ, 2 PG 31,201cd' Λόγ. εἰς ἀρχὴν Παροιμ., 5 PG 31,393d' Λόγ. περὶ τοῦ ἐμπροσημοῦ, 1 PG 31,541c' Λόγ. π. ἁγ. πνεύμ. 28,70 PG 32,200a. Ἐφραίμ Σύρ., Λόγ. Α' 97 CSCO 149,4' Ταπεινοφρ., 3' 5' ἔκδ. Assemani 1,300ab' e. Δίδυμος Ἀλ., Εἰς Ψαλμ. 33,2 BEΠ 46,146' Π. τριάδ. 3,3 PG 39,816a. Ἐπιφάνιος Κύπρου, Ἀγχυρ. 12,4 GCS 1,20' Ambrosius, In Psalm. 36,64' 36,66' 118,6 (vau), 22' PL 14,1048bc' 1049b' 1342c. «Διαταγαὶ ἀποστ.» 2,21,2' 4,6,2' 4,11,3' 6,14,4' 6,15,6' 8,9,4' 8,44,3' ἐπιτομή 4,26,3. Ἰωάν-

νης Χρυσόστομος, Εἰς Γέν. 39,2· Εἰς Ψαλμ. 9,10· 110,3· Εἰς Ἦσ 6,1 ὁμ. 3,1· Εἰς Ματθ. 17,2· Εἰς Πράξ. 10,4· 24,3· Εἰς Ἐφεσ. 19,2· Εἰς Β' Θε 2,3· Εἰς Ἐβρ. 9,4· Πρὸς Δημήτρ. μον. 1,5· Περί παρθ., 45· Πρὸς νεωτ. χήρ., 7· Ὅμ. ὅτε πρεσβύτ. προεχειρ., 1· Κατὰ ἀνομοίων 9,1· Κατὰ Ἰουδ. 8,6· Εἰς τοὺς ἀνδριάντας 15, ἐπιγραφή· 15,2· Περί διαβόλου 2,5· Εἰς Βαβύλαν, 9· Εἰς σκανδαλ. ἐπὶ δυσημερ., 4· Ἐπιστ. 139 πρὸς Οὐαλέριον· Ὅμ. περὶ Ἑλεάζ. καὶ ἑπτὰ παίδ., 1· PG 53,363· 55,137· 283· 56,113· 57,256· 60,91· 189· 62,129-130· 477· 63,81· 47,401· 48,568· 609· 695· 781· 936· 49,153· 156· 263· 50,547· 52,486· 745· 62,523. Rufinus, Comm. in Symbol. apostol., 38 PL 21,374b. Hieronymus, Praef. in libr. Samuelis et Malachim, PL 28,602a· Praef. in libr. Salomonis, PL 28,1307b-1308a. Augustinus, Retract. 2,4,2 PL 32,631· Civ. dei 17,20,1 PL 41,554-5· Natur. et grat. 19,33 PL 44,263· In Psalm. 37,8· CC 38,388· Quaest. ad Simplic. 1,2,20 CC 44,51. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 3,66 (Νεῖλω διακ.)· 4,228 (Παλλαδίῳ ἀναγ.)· PG 78,776a· 777a· 1324a. Ἐπιστολὴ Γ' οἰκουμ. συνόδου πρὸς σύνοδ. Παμφυλ., 5 Schwartz 1,5,356. Θεοδώρητος, Ἀπορα - Ψαλμ., προθεωρία PG 80,861d-864b· Εἰς Δαν. 1,9 PG 81,1277a· Θεραπ. ἑλλ. παθημ., 8 PG 83,1025b. Ψ-Ἰππόλυτος, Εἰς Ψαλμ.-Εἰσαγ., 7 BEΠ 6,163. Πασχάλιον Χρονικόν, ὁλ. 137 CSHB 1,331. Cassiodorus, Instit. Divin. Script., 14 PL 70,1125b. Προκόπιος Γαζ., Εἰς Γέν., προοίμ. PG 87,25d-28a. Ἀναστάσιος Β' Ἀντ. ὁ Σιναΐτης, Ζητήματα, 59 PG 89,628d. Μάξιμος ὁμ., Σχόλ. εἰς Ἐκκλ. ἱεραρχ. Διονυσ. ἀρεοπ. 2,7 PG 4,129a. Ἀνδρέας Κρήτ., Λόγ. ΙΖ' Ἐγκώμ. εἰς ἁγ. Γεώργ., 4 PG 97,1180b. Ψ-Ἀθανάσιος, Σύνοψ., 46 BEΠ 33,311-315. Θεοφύλακτος, Ἐξήγ. εἰς τὸν Ὡσηὲ 11,4 PG 126,761a. Μιχαήλ Γλυκᾶς, Ἀπορ. Θ. Γραφῆς 10,4· 37,29· ἔκδ. Σ. Εὐστρατιάδου 1,134· 456· Χρον., 2 PG 158,385a. Νεόφυτος ἔγκλ., Πεντηκοντ. 43,7· Κατηχ., πρόλογ., 4· ἔκδ. Μονῆς ἁγ. Νεοφύτου. Γρηγόριος Παλαμᾶς, Πρὸς Ἀκίνδ. ἀντιρρ. 7,11 ἔκδ. Π. Χρήστου 3,469. Ἀντώνιος Λαρίσσης, Λόγ. 2· Εἰς εἰσοδ. Θεοτ., 12 ἔκδ. Β. Ψευτογᾶ, σ. 100. Γεννάδιος Σχολάριος, Ἐκπορ. ἁγ. πνεύμ. 2,18 ἔκδ. L. Petit 2,358.

5. Ὁ ῥαββὶ Ἰωσήφ εἶπε· Ἀπαγορεύεται καὶ νὰ διαβάζουμε τὸ βιβλίον τοῦ Σιραχίδου (= *Ben Sira*) Βαβ. Ταλμούδ, Sanhedrin, 100a.

6. Διότι νὰ τί γράφει στὸ βιβλίον τοῦ Σιραχίδου (*Ben Sira*)· Ὑπερπώτερά σου μὴ ζήτηται... χρεῖα τῶν κρυπτῶν' (Σιραχ. 3,21-22) Βαβ. Ταλμούδ, Hagigah, 13a.

7. Μ. Ἀθανάσιος, Ἐορτ. Ἐπιστ. ΛΘ', 30.

8. Levi J., The Hebrew Text of the Book of Ecclesiasticus, Leiden 1904.

9. Αἰσχύλος, Ἀγ., 928-9. Σοφοκλῆς, Οἶδ. τ., 1193-96· 1528-30. Εὐριπίδης, Τρω., 509-510· Βάχχ., 907-911. Ἡρόδοτος 1,32,2-1,33,1 καὶ 1,86,3. ἀνευρίσκεται καὶ στὸν Ἀριστοτέλη, Ἠθ. νικ. 1,9 (1100a), τοῦ ὁποίου ὅμως τ' ἀδημοσίευτα ἅπαντα ἀνακαλύφθηκαν ἀπὸ τὸ Ῥωμαῖο Σύλλα τὸ 80 π.Χ., καὶ στὸν μεταγενέστερο Πλούταρχο, Σόλων, 27-28 (= Ἡρόδοτος).

10. Ἡσίοδος, Θεογ., 590-602· Ἔργ., 373-5. Περικλῆς, Ἐπιτάφιος (= Θουκυδίδης 2,45,2). Εὐριπίδης, Μῆδ., 230-1. Εὐπολις, ἄδηλ., ἀπόσπ. 2 Edmonds. Ἄγνωστος, στὸν Ἀθηναῖο 13,20· 13,79· (566e· 602de). Ξενοφῶν, Οἶκον. 7,5. Πλάτων, Φαίδων· Φαῖδρος· Κρίτων· ὅπου ὁ Σωκράτης στὴ φυλακὴ δὲν δέχεται οὔτε τίς δυὸ γυναῖκες τοῦ Μυρτώ καὶ Ξανθίππη οὔτε τὰ παιδιά του, ἀλλὰ μόνο τοὺς κιναιδούς τοῦ Φαίδωνα, Φαῖδρον, καὶ Κρίτωνα. ἀνευρίσκεται καὶ στὸν Πλούταρχο, Λυκ. 15,4-7, καὶ στοὺς λεξικογράφους Ἡσύχιον, Φώτιον, καὶ Σούμμαν, στὰ λήμματα Λακωνικὸς τρόπος, Κυσολάκων, περιβαίνειν.

11. Αἰσώπιον 329 Hausrath - Hunger.

12. Πλάτων, Φαῖδ., 81e· Φαῖδρ., 238ab· Τίμ., 73a· Πολ., 7 (519b)· 9 (579b).

5. ΤΑ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΝ ΤΟΝ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΝ

1. 'Εβ 14,40. Τὰ κατὰ 'Ιουδ. τὸν Μακκ. 6,18-19 *Ἐλεάζαρος τις τῶν πρωτευόντων γραμματέων... ἐπὶ τὸ τύμπανον προσῆγε*. γιὰ τὸ μαρτύριο τοῦ τυμπανισμοῦ ἐξηγῶ στὸ Λεξ. τῆς Κ.Δ., λ. *τυμπανίζομαι*. ὁ γραμματεὺς τῶν φαρισαίων Παῦλος διάβαξε αὐτὸ τὸ βιβλίο, πρὶν γίνῃ Χριστιανός, καὶ πάντα ἐκτιμοῦσε αὐτὸν τὸν Ἐλεάζαρον καὶ τὴ μητέρα μὲ τοὺς ἑπτὰ γιούς. 'Ιώσηπος, Ἀρχ., κεφ. 12-13 ὁλόκληρα καὶ 11,111' 14,490-1' 15,403' 16,687' 17,162' 20,190' 238' 247' 249' Πόλ. 1,19' 36' Βίος, 2' 4. Περὶ αὐτοκράτορος λογιζομένου, κεφ. 5-18' τὸ 76% τοῦ βιβλίου εἶναι ἀνάπτυγμα τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ('Ιουδ. Μακκ., κεφ. 6-7).

2. Κλήμης, Στρ. 5,14,97 (ἐκδ. Dindorf). Ὠριγένης, Εἰς 'Ιωάνν. 1,17 τ. 13, κεφ. 58' ΒΕΠ 11,262' 12,170-1. Cyprianus, Test. 3,4. Εὐσέβιος Καισ., Εὐ. πρ. 8,9,38 ΒΕΠ 25,298' Εἰς Ψαλμ. 78,10 ΒΕΠ 22,110-1' Χρον., 2 ΒΕΠ 20,270. Ἀφραάτης, Ἀπόδ. 5,20 PS 1,222-3. Βασίλειος Καισ., Ἐπιστ. 6 (Παραμυθ. πρὸς ὁμόζυγ. Νεκταρ.), 2 PG 32,244a. Γρηγόριος Ναζ., Λόγ. ΙΕ' Εἰς τοὺς Μακκαβαίους, PG 35,911-933. Ἐφραίμ Σύρ., Ὑμνοὶ κατὰ αἰρέσ. 55,11 CSCO 77,190. Ambrosius, Offic. ministr. 1,41,201-2 PL 16,89c-90b. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς τοὺς Μακκαβ., ὁμ. α'-γ' PG 50,617-628' Εἰς Ψαλμ. 43,1 PG 55,167. Διαταγαὶ ἀπ. 7,38,2. Φιλοστόργιος, Ἐκ. ἱστ. (Ἐπιτομὴ Φωτίου) 1,1 PG 65,461ab. Hieronymus, Div. Bibl., 2 Extra canon. hebr., PL 29. Augustinus, Contra Gaud. 1,36' 38 PL 43,728-9' Epist. 111 ad Victorian., 5 PL 33,425. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 3,4 (Εὐτονίῳ) PG 78,729d. Θεοδώρητος, Εἰς Δαν. 11,31' 11,37' PG 81,1521a' 1528b. Ψ-Ἰππόλυτος, Χριστ. καὶ ἀντίχρ., 49 ΒΕΠ 6,214' Εἰς Δαν. 2,20' 3,4' ΒΕΠ 6,45' 57. Προκόπιος Γαζ., Εἰς Γέν. 3,8 PG 87,197a' Εἰς Ἦσ. 9,8-13 PG 87,2016a. Πασχάλιον Χρονικόν, ὁλ. 138 CSHB 1,331. Gregorius I Romae, Moral. - Expos. in Iob 19,21 PL 76,119b. Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Χρον. 2 PG 158,385a. Νεόφυτος Ἑγκλ., Πεντηκοντ. 11,35' 13,4. Ἀντώνιος Λαρίσσι., Λόγ. 9 Εἰς Ὑπαπαντ., 5.

6. ΒΙΒΛΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Ἀλέξανδρος Πολυΐστωρ, στοὺς Ἰώσηπο καὶ Εὐσέβιο, ἔνθα κατωτέρω. Ἰώσηπος, Ἀρχ., βιβλία 12-13 ὁλόκληρα καὶ 1,241' 11,111' 14,490-1' 15,403' 16,187' 17,162' 20,190' 238' 247' 249' Πόλ. 1,19' 1,36' Βίος, 2' 4. Κλήμης, Στρ. 1,21,123. Tertullianus, Adv. Iud. 4,10. Ὠριγένης, Κέλσ. 8,46' Εἰς Ψαλμ., 1 στὸν Εὐσέβιο, Ἐκ. ἱστ. 6,25,2. Cyprianus, Test. 3,4. Ἀφραάτης, Ἀπόδ. 13,12' 21,22. Εὐσέβιος, Εὐ. ἀπ. 8,2' 10,1' Εἰς Ψαλμ. 78,1-4' Χρον. 1,77' 2, καν., ΒΕΠ 20,132' 262' 276' 277. Ambrosius, Offic. ministr. 1,40,195-6 PL 16,88ab. Διαταγαὶ 37,3-38,2. Ἐπιφάνιος Κύπρου, Πανάρ. 30,25,9. Ἰωάννης Χρυσ., Κατὰ Ἰουδ. 5,7 PG 48,894. Φιλοστόργιος, Ἐκ. ἱστ. (Ἐπιτομὴ Φωτίου) 1,1 PG 65,461ab. Hieronymus, Div. Bibl., pars II PL 29. Augustinus, Contra Gaud. 1,36' 38' PL 43,728' 729. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 3,4 (Εὐτονίῳ) PG 78,789d. Θεοδώρητος, Εἰς Δαν. 11,18' 11,25 PG 81,1513bc' 1517c. Ψ-Ἰππόλυτος, Εἰς Δαν. 4,42-47 ΒΕΠ 6,99-104. Προκόπιος Γαζ., Εἰς Ἦσ. 3,1-11 PG 87,1900d. Κοσμᾶς Ἰνδικ., Τοπογρ. Χρ., 2 PG 88,109c. Ἀνδρέας Κρήτ., Λόγ. 17: Ἐγκώμ. εἰς μεγ. Γεώργιον, 5 PG 97,132a. Ἰώσηπος, Ὑπομν., 126 PG 106,132a. Ταλμούδ, Σάββατον, 21b (σ. 92) Ἡμέρα (Yoma), 16a (σ. 70).

2. Βλ. Μελέτες μου, τ. 9, σ. 374-5.

3. Βίβλος τοῦ οἴκου τῶν βασιλέων..., 51-52.

4. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,238.

5. Πολυΐστωρ στοὺς Ἰώσηπο καὶ Εὐσέβιο, ἔνθα κατωτέρω. Ἰώσηπος Ἀρχ. 1,238-

241. Εὐσέβιος, Εὐ. πρ. 9,20,2-4. Στὸ ὠβελισμένο ἀπὸ μένα σχόλιο, ποὺ μὲ τὴν παλιὰ στιχομετρία στιχομετρεῖται Γε 25,1-4, ἔχουν τὴ γραφὴ Ἰαφειρ οἱ Swete, Rahlfs, Wevers, καὶ Αφειρ οἱ Walton, Ess, Tischendorf. τὸ μασοριτικὸ ἔχει Οπρ, ἡ vulgata Opher, ὁ Ἰώσηπος Ἰώφρην, καὶ ἡ μαρκιανὴ μετάφρασι Ἰαφαρος. οἱ Ἀφρικανοὶ λέγονται Λίβνες (Ἡρόδοτος 4,181,1. Θουκυδίδης 1,104,1).

7. ΠΤΟΛΕΜΑΪΚΑ

1. Εὐσέβιος, Χρον., 2 ΒΕΠ 20,274. Φιλοστόργιος, Ἐκ. ἱστ. - Ἐπιτομὴ Φωτίου 1,1 PG 65,461ab. Θεοδώρητος, Εἰς Δαν. 11,7 PG 81,1508bc. Γεώργιος Σύγγελλος, Χρον., CSHB, σ. 537. Ψ-Ἀθανάσιος, Σύνοψις, 74 ΒΕΠ 33,341.

2. Ἰώσηπος, Ἀπίων. 2,53-55.

3. Πξ 43,1' 53,5-11' 54,4-5' 57,1-7' 63,14-16. βλ. ἰδιαιτέρως τὸ 53,5-9' προσλαβόμενοι δὲ οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηροὺς καὶ ὀχλοποιήσαντες ἐθορύβουν τὴν πόλιν, ἐπιστάντες τε τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος ἐξήτουν αὐτοὺς (= τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν) ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον· μὴ εὐρόντες δὲ αὐτοὺς ἔσυρον τὸν Ἰάσονα καὶ τινὰς ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες ὅτι Οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεσιν, οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουν, βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι Ἰησοῦν. ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα.

4. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 18,257-309' Πόλ. 2,184-203.

5. Φίλων, Εἰς Φλάκκον, 1-191' Πρεσβεία πρὸς Γάιον (Καλιγούλαν), 1-373' Ὑπὲρ Ἰουδαίων ἀπολογία. Ἰώσηπος, ἐνθ' ἄνωτ.

6. Πίνδαρος, Πυ. 1,95-96 (χάλκεος ταῦρος καυτήρ)· καὶ Σχόλια. Ἀριστοτέλης, Πολ. 5,10 (1310β)· Ῥητ. 2,20 (1393β). Πολύβιος, 12,25 (χαλκοῦς ταῦρος ἐκπυρούμενος). Διόδωρος Σικ., 9,30,1' 13,90,4' (ταῦρος). Λουκιανός, Φάλαρις Α'-Β'. Σούμμα, λ. Φάλαρις.

7. Πτολεμαῖκα 12,11 τὴν ὠμότητα χεῖρονα Φαλάριδος ἐσχηκώς· 14,7 ὁ κατὰ πάντα Φάλαρις βασιλεὺς (Ἀντίοχος).

8. Ὅμηρος, Χ 33 (κόψατο). Αἰσχύλος, Πέρσ., 683 (κέκοπται)· Χο., 23 (κόπῳ)· 423 (ἔκοψα κομμόν). Εὐριπίδης, Τρω., 627 (ἀπεκοψάμην)· 794 (κόποντες). Ἀριστοφάνης, Λυσ., 396 (κόπτεισθ' Ἀδωνιν). Ἡρόδοτος 2,61,2 (κόπτονται)· 2,121,8,2 (κόπτεσθαι)· 6,58,3 (κόπτονται). Ἀριστοτέλης, Πουητ., 12 κομμός· κομμοί. Βίων, Ἐπιτάφ. Ἀδώνιδος, 197 (κομμῶν). Καλλικτῆρ, Ἀνθ. παλ. 11,122,4 (κοπετός). Πλούταρχος, Φάβ. 17,7 (κοπετούς). Πολυδεύκης 4,53 (...διθύραμβοι, ἰθυφαλλικά, ...θρηνοί, σίλλοι, κωμωδία, τραγωδία, ... κομματικά, ἔξοδος, ...)· 4,112 (τῆς μέντοι παραβάσεως τῆς κωμικῆς ἐπτά ἂν εἴη μέρη· κομμάτιον, παράβασις, μακρόν, στροφή, ἐπίρρημα, ἀντίστροφος, ἀντεπίρρημα· ὧν τὸ μὲν κομμάτιον καταβολὴ τίς ἐστι βραχέος μέλους, ...). Ἡσύχιος· κομμός· κρότος. Σούμμα· κομμός· Ἠγεῖτο γυναικῶν μυρία πληθὺς μετὰ κομμοῦ καὶ ὀλολυγῆς, τουτέστι γόον καὶ ὀδυρμοῦ (Νικόλαος Δαμασκηνός). Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Νεφ, 510 (518) (Εἶδη παραβάσεων ἐπτά, ἀπλὰ μὲν τρία, κατὰ δὲ σχέσιν τέσσαρα· τὰ μὲν οὖν ἀπλὰ ἐσσι ταῦτα· κομμάτιον, ...).

9. Ὅμηρος, Α 505· Ζ 357· Φ 133· Χ 280· Ω 85· α 166· λ 409· π 421.

10. Αἰσχύλος, Ἀγ., 121 Αἴλινον αἴλινον εἰπέ, τὸ δ' εὐ νικάτω. Σοφοκλῆς, Αἴας, 627-629 Αἴλινον αἴλινον... οἰκτρὰς γόον ὄρνιθος ἀηδοῦς ἦσει δύσμορος... Εὐριπίδης, Ἑλ., 164-174 ...Μεγάλων ἀχέων... μέγαν οἶκτον... ποῖον γόον; ...δάκρυσιν ἢ θρήνοις ἢ πένθεσιν; αἰαῖ... εἶθ' ἐμοῖς γόοις ...αἰλίνους κακοῖς... σύνοχα δάκρυα... μουσεῖα θρηνή-

ματα... Ὁρ., 1395-6 *Αἴλινον αἴλινον ἀρχὰν θανάτου ...αἰαῖ* βλ. καὶ Σχόλια. Μόσχος, Ἐπιτάφιος θρῆνος (= 3), 1 *Αἴλινά μοι στοναχεῖτε*. Παυσανίας 9,29,8 *Αἰ Λίνος - Αἴλινος = Οἰτόλινος...* κατὰ Σαπφῶ Ἀδωνις.

11. Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν φωτογραφίες καὶ τῶν δυὸ ἀγγείων στὴν Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους 2,185.

12. Βίων, Ἐπιτάφ. Ἀδώνιδος, 197-8.

13. Ἡρόδοτος 2,61,1-2.

14. Ἡσ 15,10-19 Ἱε 2,34-38 48 52-59 8,6-8 82,5-8 48-51. Ἰζ 6,13 15,22-25 23,9. βλ. καὶ Λε Νο 162,5 Δε 5,591.

15. Σφαλερῶς κάποιος, προφανῶς ὁ Ὠριγένης στὰ Ἐξαπλά του, συμμόρφωσε τὴ φράσι τῶν Ὁδὸν Ἀδωνίμ μετὰ τὸ μασοριτικὸ ἑβραϊκὸ καὶ τὴν ἔκανε στὸν μὲν Ἡσαΐα Ὁδὸν Ἀρωνίμ στὸν δὲ Ἱερεμία τρεῖς φορές Ὁδὸν Ὠρωναίμ καὶ Κλαυθμὸν κλαιόντων ἐν Ὠρωναίμ καὶ Φωνὴν κεκραγόντων ἐν Ὠρωναίμ. ξέροντες οἱ ἑβραϊσμοθεῖς ὅτι στὴν ἀραμαϊκὴ γραφὴ τοῦ μασοριτικοῦ τὰ γράμματα δ καὶ ρ μοιάζουν πολὺ καὶ συγχέονται. οἱ Ἱερεμίας καὶ Ἰεζεκιὴλ μιλοῦν καὶ γιὰ σφαγὴν τέκνων, θυσίαν τέκνων, καὶ ἀνάλωσιν (= καννιβαλικὴ καταβρόχθισι) θυσιασμένων τέκνων πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ *Τεθνηκότος* (= πεθαμένου), ἢ *Νεκροῦ* (= πενθουμένου *Πενθέως*, Ἀδωνιδος).

16. Δημήτριος Σκήψιος, Τρωϊκὸς διάκοσμος, 16 στὸν Ἀθήναιο 4,74.

17. Καλλιμάχος, Εἰς Δία, 8-9.

18. Σούμμα, λ. παρθένοι.

19. Ἀριστοφάνης, Λυσ., 392-6.

20. Θουκυδίδης 2,45,2. Ξενοφῶν, Οἶκον. 7,5.

21. Σαπφῶ, Ἀπόσπ. 244 Page (= 62 Bergk = 107 Diehl).

8. ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΟΓΙΣΜΟΥ

1. Εὐσέβιος, Ἐκ. ἱστ. 3,10,6. Hieronymus, Vir. ill., 13 PL 23,661b 662b ἢ κριτικὴ ἔκδοσι δική μου συνημμένη στὴ διδακτορικὴ διατριβή μου «Ἱερωνύμου De viris illustribus». Φιλοσόφιος, Ἐκ. ἱστ. - σύνοψις Φωτίου 1,1 PG 65,461a. Γεώργιος Σύγκελλος, Χρον. CSHB, σ. 530. Σούμμα, λ. Ἰώσηπος.

2. Ἀλεξανδρινὸ χφφ (A) τοῦ Ε΄ αἰῶνος Στιχισμὸς τῆς Π.Δ. καὶ τῆς Κ.Δ. καὶ Catalogus Latinus s. VIII.

3. Ἰουδ. Μακκ. 14,1. Ἐβ 14,40. Γρηγόριος Ναζ., Λόγ. ΙΕ΄ Εἰς τοὺς Μακκαβαίους, 1 3 5 6 7 PG 35,911-954. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς τοὺς ἀγίους Μακκαβαίους, λόγοι Α΄-Γ΄ PG 50,617-623 623-626 626-628.

9. ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

1. Ψευδο-Κλήμης Ῥώμης, Α΄ Κορινθ. 3,4 27,5. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 4,38,3 5,26,1. Κατάλογος τοῦ Muratori, 12. Κλήμης Ἀλ., Παιδαγ. 2,1,7 Στρ. 2,2,5 4,11,80 4,16,104 5,14,89 6,11,92 93 6,14,110 6,15,120. Tertullianus, Adv. Marc. 3,22,5 Scorp. 7,1-2. Ὠριγένης, Εἰς Ἱερεμ. 8,1 BEΠ 11,53 Εἰς Ματθ., ἀπόσπ. 140 BEΠ 14,275. Εἰς Ἰωάνν. 20,4 BEΠ 12,207. Cyprianus, Test. 2,14 3,16. Μεθόδιος Πατ., Συμπ. 1,3 2,7 Περί ἀναστ. 1,52,1 1,62,4-5 Εἰς Ἰώβ, ἀπόσπ. 10. Πάμφιλος, Apol. pro Origen., PG 17,581b. Εὐσέ-

βιος, Ἐκ. ἱστ. 5,26,1' Εὐ. πρ. 11,7,5' Ἐκλογ. Προφ. 4,2 ΒΕΠ 28,266-7. Εὐστάθιος Ἀντισοχ., Κατὰ Ὡριγ. περὶ ἐγγαστρ., 19 PG 18,652d. Μ. Ἀθανάσιος, Κατὰ Ἑλλ., 9' 11' 17' 44' Ἀπολογητ. δεύτ. 3,4 ΒΕΠ 31,52' Περὶ ἐνανθρ., 5 ΒΕΠ 30,78. Μαθηταὶ Μ. Ἀθανασίου, Κατ' ἀρειανῶν 2,45' 2,79' ΒΕΠ 30,217' 246. Ἀφραάτης, Ἀπόδ. 14,45. Κύριλλος Ἱερ., Κατήχ. 9,2. Βασίλειος Καισ., Εἰς Ψαλμ. 37,5' Λόγ. εἰς ἀρχ. Παροιμ., 4' Λόγ. κατὰ μεθύνοντ., 1' Περὶ ἀγ. πνεύμ. 23,54' Ἐπιστ. 8,10' ' PG 30,97a' 31,393b' 445a' 32,169a' 264a. Ἐφραίμ Σύρος, Ὑμν. 43,38 ΡΟ 30¹,201' Ἐλεγχος ἑαυτοῦ, 3 Assem. 1,128d' Εἰς τὸ Ἐπρόσεχε σεαυτῷ, κεφ. 8 Assem. 1,241-2. Ambrosius, De Iacob. 2,8,35' De Ioseph 3,11' PL 14,658c' 677a. Διαταγαὶ 2,21,7' 6,30,3' 7,18,2' 8,10,7' 8,41,4. Δίδυμος Ἀλ., Εἰς Ζαχ. 1,393' 2,254' 2,290' 3,43' 4,245' SC 83,400-402' 546' 566' 638' 928' Περὶ ἀγ. τριάδ. 2,3' 2,6' 2,26' PG 39,468b' 536a' 752b. Ἐπιφάνιος, Πανάρ. 67,4,6-7. Ἰωάννης Χρυσ., Πρὸς Σταγίρ. 1,4' Εἰς Καλάνδ., 1' Εἰς ἀνδριάντ. 9,2' Περὶ διαβόλ. 2,3' Ἐπιστ. 125 (Πρὸς Κυριακόν) Εἰς Γέν. 1,2' 11,1' Εἰς Ψαλμ. 143,2' Περὶ τελ. ἀγάπης, 7' PG 47,434' 48,953' 49,105' 260' 52,684' 53,24' 92' 55,459' 56,288. Hieronymus, Praef. in libr. Salom., PL 28,1307b-1308a' In Isaiam, 15 (57,10-12) PL 24,565d. Rufinus, Benedict. patriarch., ben. Iudae 1,6 PL 21,307b' Comm. in Symbol. apost., 38 PL 21,374. Augustinus, In Psalm. 2,4' 63,3' PL 36,70' 762' Retract. 2,4,2 PL 32,631' Epist. 131 (ad Probam) PL 33,507-8' 164 (ad Evod.), 3-6 PL 33,711' De symbol. ad catech. I, 4 (9) PL 40,641' De praedest. sanct., 14 (26) PL 44,979' Civ. dei 17,20,1 PL 41,554-5. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 4,146 (Ἰσιδώρῳ) PG 78,1229b. Θεοδώρητος, Ἐπιστ. 14 PG 83,1188c' Εἰς Ἄσμα, πρὸλ., 2 PG 81,32c' Θεραπ. ἑλλ., 8 PG 83,1025b. Δ' οἰκ. σύνοδος, πρῶξ. Α' 415 Schwartz 2,1,1,130. Ψευδ-Ἰππόλυτος, Πρὸς Ἰουδ., 9-10 ΒΕΠ 6,225-6. Ἀναστάσιος Α' Ἀντ., Δογμ. ἔκθ., λόγ. 1,7' 2,11' (ἔκθ. Κ. Σιαμάκη, σ. 19' 45). Gregorius I Romae, Expos. in Iob 5,45 PG 75,723d. Ψευδ-Ἀθανάσιος, Σύνοψ., 45 ΒΕΠ 33,310-1. Σούμμα, λ. Σολομών. Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Ἀπορ. Θ. Γραφ. 4,1 ἔκθ. Σ. Εὐστρατιάδου, τ. 1, σ. 11' Χρονικόν, 2 PG 158,349cd. Νεόφυτος ἔγκλ., Πεντηκοντακέφαλον 28,7. Γρηγόριος Παλαμᾶς, Πρὸς Ἀκινδ. ἀντιρρ. 5,120 (ἔκθ. Π. Χρήστου 3,378) Ὁμιλ. ΜΘ' Εἰς ἀγ. Δημ., 2 (ἔκθ. Σ. Οἰκονόμου, σ. 85) Ὁμιλ. Ν' Εἰς τὸ τῆς F' Κυρ. Εὐαγγ. τοῦ Λουκᾶ, 9 (Οἰκον., σ. 106). Ἀντώνιος Λαρίσσης, Λόγ. 2: Εἰς εἴσοδ. Θεοτ., 5.

2. Πλάτων, Συμπ., 209ab' Φαίδ., 68cd' Πρωτ., 330b' 349b' Λάχ., 199d' Πολ., 4 (433bc) 6 (504a) Νόμ., 12 (964b). πρβλ. καὶ Κλήμεντα, Στρ. 6,11,95.

3. Σοφ. Σολ. 12,37-38 = Πλάτων, Τίμ., 34c' Φαίδ., 64de' 87d' Φαῖδρ., 246de. Σοφ. Σολ. 14,34 = Πλάτων, Τίμ., 69a' Κριτίας, 114e. Σοφ. Σολ. 18,1-20 = Πλάτων, Τίμ., 50e-51b' Φαῖδρ., 246a' Πολ. 2 (380b) 6 (246a).

4. Πλάτων, Φαίδ., 78c-80b.

5. Σοφ. Σολ. 10' 11' 12' = Διογένης Λαέρτ. (Ζήνων).

6. Φίλων, Ἀβελ καὶ Κάιν, 32.

Β. «ΛΑΪΚΗ ΒΙΒΛΟΣ»

1. ΚΤΙΣΙΣ ἢ ΛΕΠΤΗ ΓΕΝΕΣΙΣ

1. Ἀμφιλόχιος Ἰκον., Πρὸς Σέλευκον, PG 37,1594a.

2. Γεώργιος Σύγγελλος, Χρον., CSHB, σ. 14. Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Χρον. 1 PG 128,209c.

3. Ἀριστοτέλης, Ποιητ., 23. Ψ-Ἡροδότειος Βίος Ὀμήρου, 16.
4. Ἔκδ. T.W. Allen, *Homeri Opera*, t. 5, p. 127-136, SCBO.

2. ΜΩΨΣΗΣ

1. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 2,238-257.

4. ΣΟΛΟΜΩΝ

1. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21,130.

6. ΤΡΕΙΣ ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

1. Βα 127,1-2· Πα 96,10-11. Ἰώσηπος, Πόλ. 6,250-287.
2. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,33-67. Ἰουστίνος, Διάλ. 72,1. Κλήμης, Στρ. 1,21,124. Ὠριγένους, Εἰς Ἰωάνν., τ. 6, κ. 1. Cyprianus, Epist. 74,9. Διονύσιος Ἀλεξ., Ἑλ. καὶ ἀπολογ., ἀπόσπ. 15 BEΠ 17,246. Εὐσέβιος Καισ., Εἰς Ψαλμ. 76,17-19 BEΠ 22,83· Ἑκλ. Προφ. 1,25 BEΠ 28,198. Μ. Ἀθανάσιος, Πρὸς Κωνστ. ἀπολογ., 11· 18· BEΠ 31,17· 21. Μαθηταὶ Ἀθανασίου, Κατ' ἀρειανῶν 2,20 BEΠ 30,196. Γρηγόριος Ναζ., Λόγ. 23: Εἰρηγ., 4 PG 35,1156b. Δίδυμος Ἀλ., Τριάδ. 2,23 BEΠ 39, 744c. Μάξιμος ὁμολ., Κεφ. θεολ. 3,28 PG 90,1272a· Πρὸς Θαλάσσιον, 54 PG 90,508cd. Ὀλυμπιόδωρος, Εἰς Ἑκκλησι. 1,5 PG 93,481d. Μιχαήλ Γλυκάς, Χρον., 2 PG 158,377ab. Γρηγόριος Παλ., Πρὸς Ἀκίνδ. ἀντιρρ. 1,2 τ. 3, σ. 40· Πρὸς Ἀκίνδ. Ἐπιστ. Α', 13 τ. 1, σ. 218.

7-8. ΒΗΛ καὶ ΔΡΑΚΩΝ

1. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 4,5,2 (Βήλ + Δράκ.). Κλήμης, Στρ. 1,21,123 (Δράκ.). Ἰούλιος Ἀφροδι., Περί Σωσάννης, 2 BEΠ 17,167. Ὠριγένους, Προτρ. εἰς μαρτ. 33,1 BEΠ 9,54 (Βήλ + Δράκ.)· Εἰς Ἰωάνν., ἀπόσπ. 59 BEΠ 12,371 (Βήλ + Δράκ.). Cyprianus, Epist. 58,5 (Βήλ). Μαθηταὶ Ἀθανασίου, Κατ' ἀρειαν. 3,30 BEΠ 30,275-6 (Βήλ). Κύριλλος Ἱεροσ., Κατηχ. 14,25 (Βήλ + Δράκ.). Βασίλειος Καισ., Ἐπιστ. 42,5 (Χίλωνι) PG 32,357d (Δράκ.) Γρηγόριος Ναζ., Λόγ. ΙΗ': Ἐπιτάφ. εἰς τὸν πατέρα, 30 PG 35,1024a (Δράκ.). Ambrosius, epist. 43,20 PL 16,1184c (Δράκ.). Δίδυμος, Εἰς Ψαλμ. 43,24 BEΠ 46,345 (Βήλ)· Εἰς Ζαχ. 5,5 SC 85,968 (Βήλ + Δράκ.)· Εἰς Πράξ. 8,36 PG 39,1669b (Δράκ.). Ἀστέριος Ἀμασειάς, Ὁμ. Γ': Κατὰ πλεονεξίας, 17 PG 40,213d (Δράκ.). Διαταγαὶ 8,1,16 (Ἐπιτομή) (Δράκ.). Ἰωάννης Χρυσ. Εἰς Δαν. 13,1 PG 56,244 (Βήλ)· Εἰς Φιλήμ. 2,3 PG 62,712 (Δράκ.)· Εἰς Ἑβρ. 26,4 PG 63,183 (Δράκ.). Hieronymus, Praef. In Dan., PL 28,1359a (Βήλ + Δράκ.)· Apolog. in Rufin. 2,33 PL 23,476a (Βήλ + Δράκ.). Ἀλύπιος, Ἐπιστ. πρὸς Κύρ. Ἀλεξ., PG 77,145d (Βήλ + Δράκ.). Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 1,68· 1,69· PG 78,229a (Βήλ). Νεῖλος, Ἐπιστ. 2,60 PG 79,228bc (Δράκ.). Θεοδώρητος, Εἰς

Δαν. 10,1' 12,13-14' PG 81,1488c' 1541d-45a (Βήλ). Ψευδιπλόλυτος, Εἰς Δαν. 2,26 ΒΕΠ 6,47 (Βήλ + Δράκ.). Προκόπιος Γαζ., Εἰς Γέν. 4,1 PG 87,233a (Βήλ). Δωρόθεος ἀββᾶς, Διδάσκ., 2: Περὶ ταπεινοφρ., 6 PG 88,1648b (Δράκ.). Ἡσύχιος πρεσβ. Ἱεροσολ., Εἰς Δώδ. προφ., προσοίμ. PG 93,1341d (Δράκ.). Ἰωάννης Δαμ., Ὅμ. εἰς τὸ ἅγ. Σάββ., 31 PG 96,633b (Δράκ.). Ἀνδρέας Κρήτης, Λόγ. ΙΑ': Εἰς τὴν ὕψ. σταυρ. Β', 6 PG 97,1041b (Δράκ.). Θεόδωρος Στουδ., Λόγ. 6: Εἰς σὺναξ. οὐραν. ταγμ., 7 PG 99,140b (Δράκ.). Γεώργ. Νικομηδ., Λόγ. 6: Εἰσόδ. Θεοτ., 6 PG 100,1432c (Δράκ.). Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Ἀπορ. Θ. Γραφ. 21,6 ἔκδ. Σ. Εὐστρ. 1,254 (Δράκ.) Χρον., 2 PG 158,381cd (Βήλ + Δράκ.). Ψ-Ἀθανάσιος, Σύνοψ., 41 ΒΕΠ 33,306 (Βήλ + Δράκ.). Νεόφυτος ἐγκλειστος, Κατηχ. 53,3 (Βήλ + Δράκ.). Ψ-Εὐσέβιος, Βίοι προφ., Δαν. ΒΕΠ 28,308 (Βήλ + Δράκ.).

ΣΩΣΑΝΝΑ

1. Κλήμης, Στρ. 4,19,119. Ἰούλιος Ἀφρ., Περὶ Σωσάννης, ΒΕΠ 17,167-8. Ὠριγένης, Ἐπιστ. πρὸς Ἰούλ. Ἀφρ., ΒΕΠ 16,350-362' Εἰς Γέν., τόμ. 3 ΒΕΠ 15,111' Εἰς Ἰωάνν., τ. 28, κεφ. 5 ΒΕΠ 12,261. Cyprianus, Epist. 43,4. Μεθόδιος Πατ., Συμπ., ὕμνος, στροφὴ 8, ΒΕΠ 18,88. Εὐσέβιος Καισ., Ἐκ. ἱστ. 6,31,1' Εἰς Ψαλμ. 15,3-4' 34,11' ΒΕΠ 21,61' 140. Μαθηταὶ Ἀθανασίου, Κατ' ἀρειανῶν 1,12' 1,13' ΒΕΠ 30,132' 134. Κύριλλος Ἱεροσ., Κατηχ. 16,30' 31' ΒΕΠ 39,213-4. Βασίλειος Καισ., Λόγ. εἰς παροιμ., 13 PG 31,413a. Γρηγόριος Ναζ., Λόγ. Β': Ἀπολ. Πόντ. φυγ., 64 PG 35,473c' Λόγ. ΚΔ: Εἰς ἁγ. Κυπρ., 10 PG 35,1180d. Γρηγόριος Νύσσ., Ἀπολογ. περὶ Ἑξαημ., προσοίμ., 5 PG 44,72b. Ἀστέριος Ἀμασ., Λόγ. 6: Εἰς Δαν. καὶ Σωσ., 1 PG 40,240c. Διαταγαὶ 2,37,3' 2,49,3' 2,51,2. Δίδυμος Ἀλ., Εἰς Ζαχ. 5,5 SC 85,968' Τριάδ. 1,20' 2,11' PG 39,373a' 652cd. Ambrosius, Fug. saec. 9,53 PL 14, 623a. Ἐπιφάνιος, Ἀγκυρ. 25,2 GCS 1,33. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς τὸ Ἦσ 6,1, ὁμ. 4,3 PG 56,124. Ἱερώνυμος, Apol. cont. Rufin. 2,33 PL 23,476a' Praef. in Dan., PL 28,1359a. Rufinus, Apol. in Hieron. 2,33 PL 21,612a. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 1,87' 4,45' 4,146' PG 78,244a' 1096c' 1232b. Νεῖλος ἀσκ., Πρὸς Ἀγάθιον 11,1 PG 79,901c. [Θεοδώρητος, Ἐπιστ. 110 PG 83,1304d (ἀγνοεῖ τὴ Σωσάννα)]. Ψευδιπλόλυτος, Εἰς Δαν. 1,4-6 ΒΕΠ 6,27. Ἰωάννης Καρπάθιος, Κεφ. παραιν. 2,39 PG 85,817c. Ἀμμώνιος Ἀλ., Εἰς Δανιήλ (ἐρμηνεύει καὶ τὴ Σωσάννα, στὴν ἀρχή, PG 85,1364-69). Γρηγόριος Τεφρῶν, Διάλ. μετὰ Ἑρβάν Ἰουδαίου, 4 PG 86,752b. Λεόντιος Βυζ., Ὅμ. εἰς Μεσοπεντ., 6 PG 86,1985b. Προκόπιος Γαζ., Εἰς Δευτερ. 19,15 PG 87,921a' Εἰς Ἦσ. 3,1-11 PG 87,1900c. Μάξιμος ὁμολ., Κεφ. περὶ ἀγάπης 4,88 PG 90,1069b. Ὀλυμπιόδωρος, Εἰς Ἐκκλ. 6,10-11 PG 93,557b. Ἰωάννης Δαμ., Περὶ αἵρέσ., 80 PG 94,737b. Ψευδαθανάσιος, Σύνοψ., 41 ΒΕΠ 33,306. Ψευδευσέβιος, Βίοι προφ., Δανιήλ ΒΕΠ 28,308. Θεόδωρος Στουδ., Ἐπιστ. 1,5 PG 99,924c. Νικηφόρος Α' Κων/λεως, Λόγ. ὑπὲρ Χριστ. πίστ., 17 PG 100,577c. Στέφανος διάκ., Βίος ἁγ. Στεφ., PG 100,1121b. Γρηγόριος πρεσβύτερ., Βίος Γρηγ. Ναζ., 29 PG 35,276a. Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Ἀπορ. Θ. Γραφ. 4,3 ἔκδ. Σ. Εὐστρατ., τ. 1, σ. 15. Νεόφυτος ἐγκλ., Κατηχ. 25,2. Γρηγόριος Παλαμάς, Ὑπὲρ ἱερ. ἥσυχ. 2,3,12' Πρὸς Ἀκίνδ. ἀντιρρ. 2,32.

2. Ὅμηρος, Α 105-110. Σοφοκλῆς, Οἶδ. τύρ., 987-9. Θεόδωρος Πτωχοπρόδρομος (ἔκδ. D.C. Hesselung - H. Pernot, München 1910/1968), Ποίημα 3 (ἀνεπίγραφο, ἀκέραιο, σκωπτικό, ἀντιπαλαδικό), στίχοι 1-447, σελ. 48-71.

10-14. ΤΑ ΠΕΝΤΕ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΦΑΡΟΥ

1. Όμηρος, δ 355· *Φάρον δὲ ἐ κικλήσκουσι*. Θουκυδίδης 1,104,1· *τῆς ὑπὲρ Φάρον πόλεως*.
2. Στράβων 17,1,6. Λουκιανός, Πῶς δεῖ ἵστορ. συγγρ., 62· *τὸν ἐπὶ τῇ Φάρῳ πύργον, μέγιστον καὶ κάλλιστον ἔργον ἀπάντων, ὡς πυρσεύοιτο ἀπ' αὐτοῦ τοῖς ναυτιλλομένοις*. Plinius 2,201· 5,128· 13,70· 11,89· 36,83. Ίώσηπος, Πόλ. 4,613-4· 5,169. Στέφανος Βυζάντιος, λ. Φάρος. Ἀχιλλεὺς Τάτιος, 5,3,2· 5,4,1· 5,6,1-3.
3. Φίλων, Βίος Μωϋσ. 2,41-42.
4. Ψ-Αθανάσιος, Σύνοψ., 42 ΒΕΠ 33,306-8.

10. ΑΧΙΑΧΑΡΟΣ

1. Τωβίτ 1,21-22· 11,17-18· 14,10-11. Κλήμης, Στρ. 1,15,69. Ώριγένης, Πρὸς Ἰούλ. Ἀφρικ. π. Σωσάννης, 13 PG 16,360.
2. *Ναβουχοδονόσορ* (Βα 124,4· Αἰ 1,1)· *Βαλτάσαρ* (Αἰ 1,8· 5,1· Δα 1,1)· *Ἀδρααζάρ* (Δδ 76,4· Πα 17,3)· *Σαλαμανασάρ* (Βα 105,3). ἡ βαβυλωνιακὴ - συριακὴ - σημιτικὴ κατάληξι -ρ εἶναι βέβαιη.
3. Ἀκακος (Παυσανίας 8,3,2· 8,36,10). Ἀκάδημος (Εὐπολῖς, Ἀστροάτευτοι, ἀπόσπ. 32 Edmonds. Πλούταρχος, Θησ. 32,3. Διογένης Λαέρτ. 3,7). ἀκκίζομαι (Πίνδαρος, ἀπόσπ. 203 Snell. Φιλιππίδης, Ἀνανέουσα, ἀπόσπ. 5 Edmonds. Πλάτων, Γοργίας, 497a. Λουκιανός, Ἑρωτες, 4). ἀγανακτῶ (Ἀριστοφάνης, Σφ., 287). Ἀρχίλοχος, ἀπόσπ. 96 Crusius (*ἀχνυμένη σκυτάλη* = λυπητερό γράμμα· μεταφορικῶς). Πλούταρχος, Συμπ. ἐπτὰ σοφ., 8 (152e) (*ἀχν. σκυτ.*). Ἀθήναιος 3,31 (*ἀχν. σκυτ.*). Σχόλια εἰς Πινδάρου, ὀλ. 6,154 (=91) (*ἀχν. σκυτ.*).
4. R. Harris - F.I. Conybeare - A. Smith Lewis, The Story of Ahikar, from the Syriac, Arabic, Armenian, Ethiopic, Grec, and Slavonic versions, London 1908¹· 1913².
5. Ἀν 32,1· 34,3-4· 35,1· 39,1· 40,5· 40,7· 41,4· 41,6-7· 50,1-2· 52,1-2.
6. Ἡ λέξι *ἐξάδελφος* (= ἀνεψιός, γιὸς τοῦ ἀδερφοῦ) ἐμφανίζεται ἐδῶ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐλληνικὴ καὶ ἐλληνόγλωσση γραμματεία, ἐνῶ στὴν Κ. Διαθήκῃ εἶναι ἀκόμη ἄγνωστη. πολὺ ἀργότερα θὰ πάρῃ καὶ τὴ σημερινὴ σημασίαν. στὴν Κ. Διαθήκῃ, ὅπως καὶ στὴν Παλαιά, ὁ ἐξάδερφος λέγεται *ἀδελφός* (Μθ 52,1-4· 63,3· Λκ 40,1-3· Μρ 15,12-16· 24,4-5· Ἰω 8,1· 20,3-5· 20,11· Πξ 2,4· Α' Κο 22,5. Βλ. καὶ Κ. Σιαμάκη, Μελέτες 5,422-3).
7. Πρβλ. τὸ *δεύτερος* στοὺς Τρεῖς σωματοφύλακες (2,4)· πρβλ. καὶ τὸν Ἰωσήφ (Γε 101,4-8), καὶ τὸν Δανιὴλ (Αἰ 2,48), καὶ τὸ ῥόλο τοῦ Ἰουδαίου Ἀριστοβούλου στὴ βασιλείαν τοῦ Πτολεμαίου F' τοῦ Φιλομήτορος.
8. Ψ-Αθανάσιος, Σύνοψ., 42 ΒΕΠ 33,306-8.
9. Διογένης Λαέρτιος 9,46-49.

11. ΜΑΝΑΣΣΗΣ

1. Τωβίτ 14,10-11. Ἰουδῖθ 8,1-4· 7-8· 10,3· 16,21-24.
2. Πα 85,14-18. ὅτι τὸ σχόλιο - γλώσσημα σφηνωνόταν καὶ στὸ βιβλίον Βασιλεῖς φαίνεται στίς Διαταγὰς τῶν ἀποστόλων 2,22,4· καὶ σ' ἄλλα σημεία τους. στὸ βιβλικό

κείμενο όμως τὸ γλῶσσημα ἐν τέλει δὲν κάθισε στοὺς Βασιλεῖς (κεφ. 117)· κάθισε μόνο στὴν Παραλειπομένη (κεφ. 85) καὶ σ' ἐλάχιστα χειρόγραφα ἀλεξανδρινά. δυστυχῶς περάστηκε στὶς ἔντυπες ἐκδόσεις, πάντοτε ἐξωεκκλησιαστικὲς (προτεσταντικὲς), ποὺ στηρίζονται μόνο στὰ προειρημένα χειρόγραφα.

3. Διαταγαὶ τῶν ἀποστόλων 2,22,3-18· 7,37,2. (ὅτι οἱ Διαταγὲς εἶναι ἀρειανικὸ βιβλίον, καὶ ἀνόητο, καὶ ἐξυβριστικὸ ἐναντίον τοῦ Δευτερονομίου, τὸ ἀπέδειξε ὁ Φώτιος, Βιβλ., 113 PG 103,388c). Ὁρολόγιον, Ἀπόδειπνον, Εὐχὴ Μανασσῆ. Ἐφραίμ Σύρος, Λόγ. εἰς τὴν Β' παρουσίαν, 3 ἔκδ. Assemani, τ. 2,199c. Σούμμα, λ. Μανασσῆς. Ψευδο-Χρυσόστομος, *Opus imperfectum in Matthaei Evangelium*, 1 ἔκδ. B. Montfaucon, τ. 6,751abc. Νεόφυτος ἔγκλειστος, Κατηχ. 53,3-4.

4. Ἐπιφάνιος, Πανάρ. 59,7,7. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς Ματθ. 6,28 ὁμ. 22,4 PG 57,305· καὶ ΜΘ 21,12-13 ὁμ. 67,4 PG 58,637· Πρὸς Θεόδ. ἐκπεσ. 1,6 PG 47,284.

5. Διαταγαὶ ἀποστ. 2,22,12-14. Ὁρολόγιον, ἐνθ' ἄνωτ.. Ὡδὴ IB' στὴν ἐκκλησίᾳ δὲν ὑπάρχει· ὑπάρχουν μόνο ἐννέα (Α'-Θ'). χρησιμοποιοῦντο ὅμως ἀπὸ αἱρετικῶν μέχρι δεκατρεῖς ᾠδαί.

6. Πίνδαρος, Πυ. 1-95-96· καὶ Σχόλια. Πολύβιος 12,25.

12. ΤΩΒΙΤ

1. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 1,30,11. Κλήμης, Στρ. 1,21,123· 2,23,139· καὶ στὸν Μάξιμο ὁμολ., Σχόλια εἰς Διον. ἀρεοπ., PG 4,225 ἢ BEΠ 8,376. Ὁριγένης, Πρὸς Ἰούλ. Ἀφρικ. π. Σωσ., 13· Περί εὐχῆς 14,4. Διονύσιος Ἀλεξ., Ἐπιστ. πρὸς Γερμανόν, στὸν Εὐσέβιο, Ἑκ. ἱστ. 7,11,2. Cyprianus, Test. 1,20· 3,1. Σύνοδος Αἰγυπτίων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, στὸν Ἀθανάσιο, Ἀπολογ. κατ' ἀρειανῶν Β' 11,2 BEΠ 31,59. Ἀφραάτης, Ἀπόδ. 20,4· 23,62. Ἐφραίμ, Ὑμνοὶ CSCO 141,31. Δίδυμος, Τριάδ. 2,27· 3,15. Διαταγαὶ ἀποστ. 1,1,7· 3,15,3. Ambrosius, De Tobia, PL 14,797-832. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς ἀνδριάντ. 13,3 PG 49,140· Εἰς Ἐβρ. 9,4 PG 63,81. Rufinus, Comment. in Symb. apost., 38. Hieronymus, Praef. in Tobian, PL 29,23a· In Ionam, prolog. PL 25,1119a. Augustinus, Epist. 237: Ad Ceretium, 8 PL 33,1038· Sermo 8: De decem plagis Aegypt., 17 CC 41,95· In Psalm. 70,14 CC 39,952· Doctr. christ. 3,18,27 CC 32,94. Νεῖλος ἀσκ., Ἐπιστ. 2,149 PG 79,269b. Προκόπιος Γαζ., Εἰς Ἑξ. 20,13-14 PG 87,613a. Ἀντίοχος μον., κεφάλαια, 83 PG 89,1685a. Ἀνδρέας Κρήτης, Λόγ. ΙΖ· Ἐγκώμ. εἰς μεγαλομάρτ., 4. Λέων Σοφός, Λόγ. 18: Εἰς Ἰωάνν. Χρυσόστομον, 8 PG 107,240b. Ψευδαθανάσιος, Σύνοψ., 44 BEΠ 33,309 πλανῶμαι. Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Χρον., 2 PG 158,328b. Νεόφυτος ἔγκλ., Κατηχ., πρόλογ., 2. μιὰ δὴθεν μαρτυρία τοῦ Τωβίτ στὸν Πολύκαρπο (10,2) προέκυψε ἀπὸ μεταφραστικὸ λάθος τῆς ἀρχαίας λατινικῆς μεταφράσεως τῆς Ἐπιστολῆς του, ὀφειλόμενο προφανῶς σὲ παρανόησι ((ἐλεμ)οσύνη ἀντὶ (δικαι)οσύνη Πμ 10,2· 11,4).

2. Hieronymus, Epist. 84,3 (ad Pamm. et Ocean.) PL 22, 745· Comment. in Eccles., 3 PL 23,1102b· Adv. Rufin 1,13 PL 23,426a.

3. Πα 26,5· *Ῥαφαήλ*, Λευΐτης θυρωρὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ Δαυΐδ.

13-14. ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΤΑΣΙ

1. Εἰς νεκρὸν Ἀδωνιν, 18-39 (A.S.F. Gow, *Bucolici Graeci*).

13. ΙΟΥΔΙΘ

1. Ἰουστῖνος, Διάλ. 72,1. Ψ-Κλήμης Ῥώμης, Α΄ Κορινθ. 55,4. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 2,7,35΄ 4,19,118. Tertullianus, Monogam. 17,1. Ὠριγένης, Εὐχ. 13,2΄ Ὁμ. εἰς Ἱερεμ. 20,7 ΒΕΠ 11,148΄ Πρὸς Ἰούλ. Ἀφρ. π. Σωσ., 13 ΒΕΠ 16,360. Μεθόδιος Πατ., Συμπ., ὕμν., στρ. Ξ ΒΕΠ 18,88. Εὐσέβιος Καισ., Χρον., 2 ΒΕΠ 20,257. Τίτος Βόστρων, Κατὰ μανιχ., 10 ΒΕΠ 19,95. Βασίλειος Καισ., Π. ἁγ. πν. 8,19 PG 32,101c. Γρηγόριος Ναζ., Λόγ 45: Εἰς πάσχα, 15 PG 36,644b. Διαταγαὶ ἀποστ. 3,7,6΄ 5,20,16΄ 7,38,2΄ 8,2,9΄ 8,25,2΄ ΒΕΠ 2,63΄ 93΄ 132΄ 142΄ 162. Δίδυμος, Εἰς Ζαχ. 2,265 SC 84,552-4. Ambrosius, Epist. 63,29 PL 16,1248c-1249a. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς Ἰωάνν., ὁμ. 61,4 PG 59,341. Hieronymus, Praef. in Iudith PL 29,39b-41a. Rufinus, Comm. in Symbol. apost., 38 PL 21,374b. Augustinus, Civ. Dei 18,26,1 PL 41,583. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 1,87 PG 78,244a. Νεῖλος ἄσκ., Διαφ. ἡσυχάζ., 22 PG 79,1088a. Πασχάλιον Χρον., ὁλ. 59 CSHB, 1,270. Ἀνδρέας Κρήτης, Λόγ. 11: Ὑψ. σταυρ. 2,6 PG 97,1041b. Ψευδαθανάσιος, Σύνοψ., 43 ΒΕΠ 33,308-9΄ Ἀπόσπ. εἰς Ματθ., 3 ΒΕΠ 33,198΄ Ἀπόσπ. π. ὑπομον., 7 ΒΕΠ 33,206. Μιχαὴλ Γλυκάς, Χρον., 2 PG 158,384a. Νεόφυτος ἐγκλ., Πεντηκοντ. 14,4΄ Ἐρμ. κανόν. δεσποτ. ἐορτ. 6,42. Σούμμα, λ. Ἰουδήθ. Ἀντώνιος Λαζ., Λόγ. 1: Εἰς γεν. Θεοτ., 5.
2. Βλ. «Μ. Ἀθανασίου», Κατ' ἀρειανῶν 2,35 PG 26,221b΄ ΒΕΠ 30,209.
3. Ἡρόδοτος 3,70,2.
4. Ἡρόδοτος 6,94,2. Θουκυδίδης 4,50,1.
5. Θουκυδίδης 8,5,1΄ 8,6,1΄ 2. Ξενοφῶν, Ἑλλ. 1,1,9.
6. Πολύβιος 32,10,4΄ 33,6,2.
7. Ὅμηρος, Γ 154-160.
8. Διόδωρος Σικ. 16,47,3-4΄ 16,50,6΄ 8. Στράβων 15,3,24. Ἀρριανός, Ἀλεξ. ἄν. 2,14,5. Plinius 13,41. Λουκιανός, Εὐνοῦχος, 13. Ψ-Δικαίαρχος, στὸν Ἀθήναιο 13,80. Sulpicius Severus, Hist. sacra 2,4. πρβλ. καὶ Ἰώσηπον, Ἀρχ. 11,297-301 (*Βαγώσης*).
9. Ὅμηρος, Β 354-6.
10. Ὅμηρος, Β 686-693.
11. Ὅμηρος, Α 365-9΄ 392΄ Ι 128-134. Ἰλιάς μικρά, ἀπόσπ. 19 Allen. Αἰσχύλος, Ἄγ., 1070-1330. Πανσανίας 10,25,9. Σχόλια εἰς Λυκόφρ. Ἀλεξ., 1268.
12. Διογένης Λαέρτιος 1,19΄ 2,31΄ 2,105.
13. Ἀριστοφάνης, Ἀχ., 524-534.
14. Ξενοφῶν, Κύρ. ἄν. 4,6,3 7,4,7-8.
15. Horatius, Epodí 9,16. καὶ τρίτη φορὰ τὸ 600 μ.Χ. περίπου σὲ τρία ποιήματα τοῦ Παύλου Σιλεντιαρίου, Ἀνθ. παλ. 9,764΄ 765΄ 766΄ (*Εἰς κωνωπεῶνα*).

14. ΕΣΘΗΡ

1. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,184-293΄ βλ. καὶ Κατ' Ἀπίων., 1,38-42. ἡ παραλλαγή τὴν ὁποία ἐκθέτει ὁ Ἰώσηπος στὴν Ἀρχαιολογία του μοιάζει μὲ τὴν ἐλληνόγλωσση.
2. Ταλμούδ, Κύλινδρος (= Μεγίλα), 7a.
3. Ἐπιφάνιος, Μέτρα, 4 PG 43,244bc.
4. Σπουδὴ, Ποινικά, Ἐσχάτη θύρα (= Ταλμούδ, Νετζικίν, Βαβὰ Βαθρά), 14b-15a.
5. Εὐσέβιος, Ἐκ. ἱστ. 6,25,2.
6. Hieronymus, PL 28,600a.

7. Ψ-Κλήμης 'Ρώμης, Α' Κορινθ. 55,6. Κλήμης 'Αλ., Παιδ. 3,2,12' Στρ. 1,21,123' 4,19,119. Ωριγένης, Πρὸς 'Ιούλ. 'Αφρ. π. Σωσ., 3' Π. εὐχῆς 13,2' Εἰς 'Ιωάνν. 2,13 ΒΕΠ 11,300-1. Εὐσέβιος Καισ., Χρον., 2 ΒΕΠ 20,260' 264' Ἐκλογ. προφ. 1,25 ΒΕΠ 28,188. Ἀφραάτης Σύρ., Ἀποδ. 21,22. Βασίλειος Καισ., Εὐνόμ. 2,19 PG 29,612b. Γρηγόριος Ναζ., Ἔπη 1,2,29: Κατὰ γυναικ. καλλωπιζ., 291-2. Ambrosius, Epist. 63,29. Ἐφραίμ Σύρ., Ὑμν. κατὰ αἵρεσ. 19,9. Δίδυμος, Εἰς Ψαλμ. 16,13. Διαταγαὶ ἀποστ. 5,20,16' 7,38,2. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς ἀνδριάντ. 3,2 PG 49,50. Hieronymus, In Osee, 2 PL 25,882a' Div. Biblioth., III Hagiographa, Esther PG 28. Augustinus, Doctr. christ. 4,30,63 PL 34,120. Ψευδιπτόλυτος, Εἰς Δαν. 3,30 ΒΕΠ 6,73. Νεῖλος ἄσκ., Ἐπιστ. 2,220 PG 79,313d-316a. Πασχάλιον Χρονικόν, ὅλ. 77 CSHB 1,305. Ψευδαθανάσιος, Σύνοψ., 42 ΒΕΠ 33,306-8. Μιχαὴλ Γλυκάς, Χρον., 2 PG 158,325b.

8. Θουκυδίδης, 2,67,1. Ξενοφῶν, Ἑλλ. 1,1,6.

9. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 10,229' 281 (Ἀβιλμαραδάχος) Κατ' Ἀπίων. 1,146 (Εὐίλμαρα-δοῦχος).

10. Τὰ κατὰ Ἰούδαν τὸν Μακκαβαῖον 15,36.

11. Ἀπολλόδωρος 1,2,2 (Ἀστραῖος, Ἀστερία) 1,2,4 (Ἀστραία) 1,9,9 (Ἀστέριος).

12. Ὅταν οἱ εἰδωλολατρεῦντες Ἰουδαῖοι ἀπήγαγαν τὸν Ἱερεμία στὴν Αἴγυπτο, ἐκεῖ οἱ γυναικες τὸν ἔλεγον πεισματικά καὶ προκλητικά στὸν προφήτη ὅτι «Στὴ Βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ θὰ θυμῶσι καὶ σ' αὐτὴ θὰ προσφέρουν φανουρόπιτες (χανῶνας)» Ἰε 53,16-26. ἐκεῖνη ἡ Βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ ἦταν ἡ Ἑσθήρ.

13. Σαπφώ, Ἀποσπ. 244 Page.

14. Ἡσίοδος, Θε., 195-8. Πλάτων, Κρατῦλ., 406c.

15. Εὐριπίδης, Τρω., 989-990. Ἀριστοτέλης, Ῥητ. 2,23 (1400β).

16. Ἀριστοφάνης, Ὀρν., 160' 1100' (μύρτα) Λυσ., 1004 (μύρτον). Πανσανίας 8,14,12 (τὸ Μυρτῶν πέλαγος ἀπὸ γυναικὸς Μυρτοῦς) ἔτσι νομίζει ὁ Πανσανίας· ὠνομάστηκε ὅμως ἔτσι ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη - Μυρτώ. Πολυδεύκης 2,174 (τὸ δὲ ἐν τῷ μέσῳ σκαῖρον σαρκίον νύμφη ἢ μύρτον... ἢ κλειτορίς. ...τὰ δ' ἐκατέρωθεν σαρκώδη μυρτοχειλίδες). Ἡσύχιος, λ. ἄφρις· μύρτον· λ. μύρτος· ἢ μυρσίνη· καὶ τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον· οἱ δὲ τὸ σχίσμα τῆς γυναικὸς. Φώτιος, λ. μύρτον· τὸ σχίσμα τοῦ γυναικεῖου αἰδοίου, οὗ τὸ μεταξὺ κλειτορίς· ...τὸ δὲ σύμπτωμα μυρτοχειλίδς. Σούμμα, λ. μύρτον· τὸ σχίσμα τοῦ γυναικεῖου αἰδοίου, οὗ τὸ μεταξὺ κλειτορίς.

17. Ἀνὰ Βααλάτ (Σὺβλθ) Ἀν 30,1' 32,1' 34,1' 35,1' 39,1' 40,5' 7' 52,28' Τωβίας (Θυβιε) Ἀν 30,1' 32,1' 34,1' 35,1' 39,1' 40,5' 7' 41,4-7' 50,5.

18. Ἀμμῶν - υἱοὶ Ἀμμῶν - Ἀμμωνι - Ἀμμωνῖται - Ἀμμωνῖτις· Δδ 22,14' 79,1' 3' 4' 9' 11' 14' 15' 18' 26' Βα 33,1' Πα 19,9' 11' 13' 17' 20' 27' 20,1' Ἀν 23,3' (Ἀμμωνι Μωαβί). Ἀμμάν - Ἀμμανῖται· Δδ 23,2' 4' (ἀλλὰ Δδ 23,14 υἱοὶ Ἀμμῶν) Ἀν 50-2 Ἀμμανῖται καὶ Μωαβῖται.

19. Ἑσθήρ - παραλλαγή Ἑλληνόγλωσση Β 5,1.

20. Δδ 25,11' 26,13' Τὸν Ἀγάγ βασιλέα Ἀμαλήκ. Ἑσθήρ - παραλλαγή ἑβραϊόγλωσση 3,1 Ἀμάν υἱὸν Ἀμαδάθου τοῦ Ἀγαγίτου (Αγγι). Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,209' Ἀμάνην δὲ Ἀμαδάθου μὲν υἱὸν τὸ γένος δὲ Ἀμαληκίτην.... 11,277' Ἀμάνης Ἀμαδάθου μὲν παῖς Ἀμαληκίτης δὲ τὸ γένος.... (τὸν τελευταῖο Ἀμαληκίτη σκότωσε ὁ Δαυὶδ· στὰ ἑλληνιστικά χρόνια δὲν ὑπῆρχαν Ἀμαληκῖτες· εἶχε λησμονηθῇ καὶ τ' ὄνομά τους ἔξω ἀπὸ τὴ Βίβλο). ἡ μασοριτικὴ βραχυγραφία Αγγι (= Ἀγαγίτης) μὲ τὸ τελευταῖο -ι- ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κατάληξι -ίτης (Ἀγαγίτης) δείχνει, μαζὶ καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα τεκμήρια, ὅτι ἡ ἑβραϊόγλωσση παραλλαγή τῆς Ἑσθήρ, ποὺ δημοσιεύεται μέσα στὴ μασοριτικὴ Π. Διαθήκη, εἶναι μετάφρασι κάποιας προϋπαρχούσης ἑλληνογλώσσου παραλλαγῆς, ποὺ σήμερα δὲν σώζεται.

21. Ἑσθήρ - παραλλαγή Ἑλληνόγλωσση Β 20,10.

22. Ἑσθήρ - παραλλαγή Ἑλληνόγλωσση B 5,7' 24,5' 10' 27,1. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 11,295 *ἡμέρας ἐορτάζουσι προσαγορεύοντες αὐτὰς φρουρέας*.

23. Κι ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς (Παιδ. 3,2,12) παρατηρεῖ *Τὸ κάλλος τῆς Ἑσθήρ λύτρον εὐρίσκεται φονευομένου λαοῦ*.

24. Ταλμούδ, Ἑορταὶ μικραὶ (= Μωεδ Κατάν), 27b.

25. Ψευδαθανάσιος, Σύνοψ., 42 ΒΕΠ 33,308.

16^A. ΠΡΟΣΕΥΧΗ [Ἀζαρίου]

1. Πτολεμαῖα 6,3 (= τὸ μεταξὺ Προσευχῆς Ἀζαρίου καὶ Ὑμνου τριῶν παίδων νόθο πεζὸ κείμενο, στίχ. 24). Ὠριγένης, Ἐπιστ. πρὸς Ἰούλ. Ἀφρικ., ΒΕΠ 16,350-1. Cyprianus, Laps., 31. Εὐσέβιος, Εἰς Ψαλμ. 39,10-16 ΒΕΠ 21,171. Κύριλλος Ἱεροσ., Κατηχ. 2,16 ΒΕΠ 39,58. Γρηγόριος Νάζ., Λόγ. 14: Π. φιλοπτωχ., 40 PG 35,909c. Καισάριος Νάζ., Διάλ. 1,50 PG 38,921d. Hieronymus, Praef. in Daniel., PL 28,1359a. Ψ-Ἰππόλυτος, Εἰς Δαν. 2,29-31 ΒΕΠ 6,49-51. Θεόδωρος Στουδ., Ἐπιστ. 2,14 (ἢ 204) PG 99,1160ab. Γρηγόριος Παλαμᾶς, Ὁμιλ. 51,7 (ἐκδ. Σοφ. Οἰκονόμου, Ἀθήναι 1861, σ. 117).

16^B. ΥΜΝΟΣ [Τριῶν παίδων]

1. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 4,19,2. Ὠριγένης, Ἐπιστ. πρὸς Ἰούλ. Ἀφρ., ΒΕΠ 16,350-1. Εἰς Ματθ. 13,2 ΒΕΠ 13,167. Εὐσέβιος Καισ., Εἰς Ψαλμ. 39,10-16. Μαθηταὶ Ἀθανασίου, Κατ' ἀρειαν. 2,71 ΒΕΠ 30,240. Καισάριος Νάζ., Διάλ. 1,50 PG 38,921d. Γρηγόριος Νύσσ., Ἀντιρρ. πρὸς Ἀπολλιν., 46 PG 45,1233c. Δίδυμος, Τριάδ. 1,32 PG 39,429c-432a. Διαταγαὶ ἀποστ. 8,12,29. Ambrosius, Hexaem. 2,4,15 PL 14,164d. Ἰωάννης Χρυσ., Ἀνομ. καὶ ἀκαταλ. 5,7 PG 48,746. Κατὰ Ἰουδ. 4,5 PG 48,878. Εἰς Ψαλμ. 43,7' 122, ἀδιαίρ., PG 55,178' 352. Rufinus, Apolog. in Hieron., PL 21,612a. Hieronymus, Praef. in Daniel., PL 28,1359a. Apolog. cont. Rufinum 2,33 PL 23,476a. Πρόκλος Κων/λεως, Λόγ. Ε: Ἐγκώμ. εἰς Παρθ. Μαρ., 1 PG 65,716c. Ἰσίδωρος Πηλ., Ἐπιστ. 3,51' 4,9' 4,151' PG 78,765b' 1056d-1057a' 1236d. Ψ-Ἰππόλυτος, Εἰς Δαν. 2,29-31 ΒΕΠ 6,49-51. Νεῖλος ἀσκητῆς, Ἐπιστ. 4,1 PG 79,549b. Ἀμμώνιος Ἀλεξ. Ἐξήγ. εἰς Δαν., PG 85,1372-73. Προκόπιος Γάζ., Εἰς Γέν. 1,28 PG 87,136b. Κοσμᾶς Ἰνδικοπλ., Τοπογρ. χριστ., 2 PG 88,77c. Ἀντίοχος μον., κερ. 45 PG 89,1576c. Μάξιμος ὁμολ., Λόγ. ἀσκητ., 37 PG 90,944d. Λεόντιος Κύπρου, Κατὰ Ἰουδ., ἀπόσπ. PG 93,1609c. Ἰωάννης Δαμασκ., Ἑκδ. ὁρθ. πίστ. 2,6 PG 94,884bc. Ἀνδρέας Κρήτης, Κανὼν εἰς Λάζαρον 8,1 PG 97,1396c. Ψ-Εὐσέβιος, Βίοι προφ., Δανιήλ, ΒΕΠ 28,308. Ψ-Ἀθανάσιος, Σύνοψ., 41 ΒΕΠ 33, 306. Νεόφυτος ἔγκλ., Πανηγυρ. Α' 25,48.

16^Δ. ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ [τοῦ βασιλέως Μανασσῆ]

1. Ἀλεξανδρινὸ χειρόγραφο (A) Ὡδαὶ (συνημμένες στοὺς Ψαλμούς), Ὡδὴ IB'. Διαταγαὶ ἀποστ. 2,22, 12-14. Ὁρολόγιον, Ἀπόδειπνον τὸ μέγα, Προσευχὴ Μανασσῆ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας. Βλ. καὶ σελ. 261 (σημείωσιν 3 στὸ κεφάλαιο «Μανασσῆς»).

16^E. ΩΔΗ ΝΙΚΗΤΗΡΙΟΣ [τῆς Ἰουδίθ]

1. Διαταγαὶ ἀποστ. 8,2,9 BEΠ 2,142' καὶ Ἐπιτομή 2,184. Νεῖλος ἀσκητ., Περὶ διαφορᾶς ἡσυχάζόντων, 22 PG 79,1088a. Βλ. καὶ σελ. 263 (σημείωσιν 1 στὸ κεφάλαιο «Ἰουδίθ»).

2. Τὸ ἀρχαῖο *σανθάλιον* δενόταν μὲ ἱμάντα ποὺ περιτύλισσε τὴν κνήμη μέχρι ψηλὰ στὸ γόνατο.

17. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕΡΕΜΙΟΥ

1. Tertullianus, Scorp. 8,5. Ὡριγένης, Εἰς Ψαλμ., 1 στὸν Εὐσέβιο, Ἐκ. ἱστ. 6,25,2. Ψευδευσέβιος, Βίοι προφητ., Ἰερεμίας, BEΠ 28,307. Cyprianus, Orat. de dominica, 5. Ὁλυμπιόδορος Ἀλεξ., Ἐρμ. εἰς τὴν Ἐπιστ. Ἰερεμ. (ἀπόσπ.), PG 93,773-780. Ἡσύχιος πρεσβ., Εἰς Λευίτ. 3,6-17 PG 93,818d. Εὐσέβιος Καισ., Βίοι προφητῶν, Ἰερεμίας, 4 BEΠ 28, 3-7. Ps-Hieronymus, Prol. in Epist. canonicas, PL 29,833 ἐ.

2. Ἀκριβέστερα Ψα 112,11-17' 133,15-22.

3. Κ. Σιαμάκη, Οἱ ἔκφυλοι 2,34-36 (Ἀρχαϊκὴ πινακὶς ΠΥ Un 443).

18. ΣΙΒΥΛΛΙΚΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ

1. J.G.J. Geffcken, Oracula Sibyllina, GCS, Leipzig 1902.

2. Ἐρμᾶ Ποιμὴν 1,2,4,1. Ἰουστίνος, Ἀπολ. Α' 20,1' 44,12. Θεόφιλος Ἀντ., Αὐτόλ. 2,31' 2,36. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21,108' 5,14,115' ὁ Κλήμης ἀναφέρει τὴ Σίβυλλα αὐτὴ 6 φορὲς στὸν Προτρεπτικόν, 2 φορὲς στὸν Παιδαγωγόν, καὶ 7 φορὲς στοὺς Στρωματεῖς ὅσο κανεῖς ἄλλος. Ὡριγένης, Κέλσ. 5,61' 7,53' 7,56. Lactantius, Div. inst. 1,6. Εὐσέβιος, Εὐ. πρ. 9,15,1' Χρον., 2 BEΠ 20,247' 250' Τοπ. ὀνόμ., Β, Γένεσις, Βαβέλ BEΠ 24,24. Μ. Κωνσταντίνος, Λόγος τῶν ἁγίων συλλόγω 18-21 BEΠ 24,223-7' παραθέτει τὴ «χριστιανικὴ» προσθήκη τοῦ λόγου 8 μὲ τὴν ἀκροστιχίδα *ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΕΙΣΤΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ - ΣΤΑΥΡΟΣ* (8,217-250), τῆς ὁποίας ἀκροστιχίδα πάλι εἶναι τὸ *ΙΧΘΥΣ* *ΧΘΥΣ*. Σχόλια εἰς Πλάτωνος Φαῖδρον, 244β. Μιχαὴλ Γλυκᾶς, Εἰς τὰς ἀπορίας τῆς Θείας Γραφῆς 40,5 (ἐκδ. Σ. Εὐστρατιάδου 1,481-2).

3. Κ. Σιαμάκη, Ἑρμηνεῖα στὴν Ἀποκάλυψιν, Εἰσαγωγή, περιοδικὸ Συμβολή, 8 (2005), 71-75. καὶ Ἀρχαία ἐλληνικὴ μετάφρασι τοῦ Βεργιλίου, Μελέτες 5,387-402.

19. ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΕΣΔΡΑ

1. Violet B., Die Esra Apokalypse (Esra IV), I: Die Überlieferung, GCS, Leipzig 1920. αὕτὴ εἶναι ἡ καλλίτερη ἔκδοσις.

2. Ἰουστίνος, Διάλ., 72. Ψευδοβαρνάβας 12,1. Εἰρηναῖος, Ἑλ. 3,21,2 (= ἀπόσπ. 37' καὶ στὸν Εὐσέβιο, Ἐκ. ἱστ. 5,18,15). Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21,126' 1,23,152' 3,16,100. Tertullianus, Praescr. haer. 3,7' Cult. femin. 1,3,2. Cyprianus, Ad Demetr., 11' 24. Lactan-

tius, Inst. div. 4,18,22 PL 6,507ab. Βασίλειος Καισ., Ἐπιστ. 42 (πρὸς Χίλωνα), 5 PG 32,357b. Ambrosius, Bon. mort., 10 (45-46) 11 (48-50) PL 14,588a c' 589cd 590ab 591ab Spir. sanct. 2,49 PL 16,753b Epist. 34,2 PL 16,1074b. Ἰωάννης Χρυσ., Εἰς Ἑβρ., ὁμ. 8,5 PG 63,74. Hieronymus, Cont. Vigil., 6 PL 23,360b. Θεοδώρητος, Ἀπορα, Ψαλμοί, προθεωρία PG 80,864a. Λεόντιος Βυζ., Σχόλια 2,8 PG 86,1212b. Φώτιος, Ἀμφιλ., 152 PG 101,816c. Σούμμα, λ. Ἑσδρας. A. Baumstark, Der äthiop. Bibelkanon, Oriens Christianus 5,166. Σπουδὴ (= Ταλμούδ), Συνέδριον (= Σανεδρίν), 21b-22a (Γεμαρά).

3. Σπουδὴ (= Ταλμούδ), Συνέδριον (= Σανεδρίν), 21b-22a. Ὁ Μὰρ Ζουτρά ἦ, ὅπως λέν μερικοί, ὁ Μὰρ Οὐκβά εἶπε. Στὴν ἀρχὴ ὁ Νόμος δόθηκε στὸν Ἰσραὴλ σ' ἑβραϊκοὺς χαρακτηῖρες καὶ στὴν ἁγία γλῶσσα, ἐνῶ ἀρχικὰ, στὰ χρόνια τοῦ Ἑσδρα (Ἀν 43,3) δόθηκε σὲ γραφὴ ἄσσυριακὴ καὶ σὲ γλῶσσα ἀραμαϊκὴ, διάλεξαν γιὰ τὸν Ἰσραὴλ γραφὴ ἄσσυριακὴ καὶ γλῶσσα ἑβραϊκὴ, ἀφήνοντας τοὺς ἑβραϊκοὺς χαρακτηῖρες καὶ τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσα γιὰ τοὺς Ἑδουτώθ. ποιοὶ ἐννοοῦνται μὲ τὸ Ἑδουτώθ; ὁ ῥαββὶ Ἰσδὰ ἀπαντᾷ. Οἱ Κουθαῖοι (= Σαμαρεῖτες), καὶ τί ἐννοεῖται μὲ τὸ ἑβραϊκοὶ χαρακτηῖρες; ὁ ῥαββὶ Ἰσδὰ λέει. Ἡ γραφὴ λιβουναὰ (= ἡ τοῦ Λιβάνου), ἔχει διδαχθῇ. Ὁ ῥαββὶ Ἰωσή εἶπε. Ἀν δὲν εἶχε προηγηθῇ ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἄξιος νὰ παραλάβῃ γιὰ τὸν Ἰσραὴλ τὸ Νόμο, θὰ ἦταν ὁ Ἑσδρας. γιὰ τὸ Μωϋσῆ εἶναι γραμμένο. Καὶ Μωϋσῆς ἀνέβη πρὸς τὸν θεόν (No 47,3) καὶ γιὰ τὸν Ἑσδρα εἶναι γραμμένο. Αὐτὸς Ἑσδρας ἀνέβη ἐκ Βαβυλῶνος (Ἀν 17,5). ὅπως τὸ ἀνέβη τοῦ πρώτου ἀναφέρεται στὸ Νόμο, ἔτσι καὶ τὸ ἀνέβη τοῦ δευτέρου. σχετικὰ μὲ τὸ Μωϋσῆ λέγεται. Καὶ ἐμοὶ ἐνετείλατο Κύριος ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διδάξαι ὑμᾶς δικαιώματα καὶ κρίσεις (Δε 2,121). καὶ σχετικὰ μὲ τὸν Ἑσδρα λέγεται. Ὅτι Ἑσδρας ἔδωκεν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ ἐρμηνεύσαι τὸν Νόμον Κυρίου καὶ ποιεῖν καὶ διδάσκειν ἐν Ἰσραὴλ προστάγματα καὶ κρίματα (Ἀν 17,10). ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Νόμος δὲν δόθηκε μ' αὐτόν, ἡ γραφὴ του ἄλλαξε μ' αὐτόν, καθὼς εἶναι γραμμένο. Καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἦταν γραμμένη μὲ χαρακτηῖρες ἀραμαϊκοὺς καὶ ἐρμηνευμένη στὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσα (Ἀν 9,1-2). καὶ πάλι εἶναι γραμμένο. Καὶ οὐκ ἠδύναντο τὴν γραφὴν ἀναγνῶναι, οὐδὲ τὴν σύγκρισιν γνωρίσαι τῶ βασιλεῖ (Αἰ 5,11). καὶ ἄλλοι εἶναι γραμμένο. Καὶ γράφει τὸ ἀντίγραφον τοῦ Νόμου αὐτοῦ (Δε 5,352) σὲ γραφὴ πού ἦταν προωρισμένη ν' ἀντικατασταθῇ. γιὰτὶ ὀνομάζεται ἄσσυριακὴ; ἐπειδὴ ἦρθε μαζί τους ἀπὸ τὴν Ἀσσυρία. ἔχει διδαχθῇ. Ὁ ῥαββὶ εἶπε. Ὁ Νόμος ἀρχικὰ δόθηκε στὸν Ἰσραὴλ σ' αὐτὴ τὴ γραφὴ (δηλ. τὴν ἄσσυριακὴν) ὅταν αὐτοὶ ἁμαρτήσαν, ἄλλαξε ἡ γραφὴ σὲ κυρτὴ ὅταν ὁμοῦς μετανόησαν, ξαναεἰσῆχθησαν (οἱ ἄσσυριοὶ χαρακτηῖρες), καθὼς εἶναι γραμμένο. Ἐπιστρέψτε στὸ ὄχυρῶμα, δέσμιοι τῆς ἐλπίδος καὶ σήμερα δηλώνω ὅτι θὰ σᾶς ξαναφέρω τὸ ἀντίγραφο (Ζα 9,7). καὶ γιὰτὶ ὀνομάσθηκε ἄσσυριθ (= ἄσσυριακὴ); ἐπειδὴ τὸ γράψιμό της ἦταν ὄρθιο (με' οὐσσάρ).

4. Σπουδὴ, Ἑσχάτη θύρα (Βαβὰ βαθρά), 14b-15a.

5. Διόδωρος Σικ. 1,56,3. Στράβων 17,1,30 40. Πέτρος ἀπόστολος στὴν Α' Ἐπιστολὴ του 15,4. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 2,315. Κλαύδιος Πτολεμαῖος, Γεωγρ. 4,5,24. Μ. Ἀθανάσιος, Ἐπιστ. πρὸς μον. 72 PG 25,780b. Ζώσιμος, Ἰστ. 1,44 CSHB, 41. Παλλάδιος Ἐλενοπόλεως, Λαυσ. Ἰστ. (Ἀρσένιος, 42) Δανιήλ, 3) PG 65,108a 153c. Στέφανος Βυζ., λ. Βαβυλών. Πρακτικὰ τῆς Η' Οἰκουμ. συνόδου (τοῦ 880) ἐν Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, Ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Ἀλεξανδρείας πρὸς Φώτιον Κωνσταντινουπόλεως, 94 ἔκδ. Κ. Σιαμάκη, Δοσιθεοῦ Ἱεροσ. Τόμος Χαράς, σ. 307, σημ. 59 (ὅπου ὑπογράφει καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἰάκωβος Βαβυλωνός). καὶ οἱ ἑξῆς δεκαπέντε πάπυροι: Ὁξυρύνχου 895,13-14 (τοῦ ἔτους 305 μ.Χ.) 1190,5-6 (τοῦ 347 μ.Χ.) 1261,7-8 (τοῦ 325) 1406, ὅλος (τοῦ 212). Hibeh 220, ὅλος (τοῦ 335) Rylands 627, ὅλος 633,525-8. SGUA 5639,10-12 (τοῦ 7^{ου} αἰῶνος) 5661,10-12 (τοῦ 7^{ου} αἰῶνος) 7520,16-18 (τοῦ 710) 9545,32 (τῆς 2-9-112) ὁ ἀρχαιότερος σχετικὸς πάπυρος 9749,1 (τοῦ 642). PSI 873,7-9 (τοῦ 299) 1266,5-6 (τοῦ 8^{ου} αἰῶνος). Ἀμβούργου 2 = Πάπυρος Ἰουδαϊκὸς 417, ὅλος. ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης μαρτυρεῖ τὴν

Βαβυλώνα τῆς Αἰγύπτου στήν Ἀποκάλυψι (26,3· 29,18· 30,6· 31,2· 13· 27), ὅπου λέγοντας *Βαβυλώνα Μεγάλην* ἐκείνην τοῦ Εὐφράτου, ἡ ὁποία σὰ χρόνια του δὲν ὑπάρχει πιά, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖται μόνον ὡς σύμβολο διαφθορᾶς παρακμῆς καὶ ἀφανισμοῦ, μὲ τὸ *Μεγάλη* τὴν ἀντιδιαστέλλει πρὸς τὴν αἰγυπτιακὴν *Βαβυλώνα τὴν Μικράν* τοῦ Νείλου. ἔτσι *Βαβυλώνα Μεγάλη* ἔλεγαν τὴν τοῦ Εὐφράτου, ὅταν ἤθελαν νὰ τὴν ἀναφέρουν οἱ κάτοικοι τῆς *Βαβυλώνας τῆς Μικρᾶς*. καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅταν γράφῃ τὴν Ἀποκάλυψι του, ἔχει λίγες μόνο ἡμέρες πρὶν ἔφυγε ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν *Βαβυλώνα*, ὅπου κατοικοῦσε μαζί μὲ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰούδα καὶ ἄλλους ἴσως ἀποστόλους τῆς περιτομῆς. κάθε Ἑβραῖος κυνηγημένος ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην κατέφευγε στὴν Αἴγυπτο· καὶ ἂν ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴ μεγάλη ἰουδαϊκὴ παροικία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀφανέστερος σὲ μιὰ ἀρκετὰ μεγάλη πόλι, θὰ πήγαινε στὴ *Βαβυλώνα*. οἱ παπικοὶ καββαλισμοί, πρὶν πέρασαν ἀπὸ πλῆσι ἐγκεφάλου ὅλο τὸ Χριστιανικὸ κόσμος, εἶναι μόνο φλυαρίες «ἀλαθῆτων» βλακῶν καὶ ἀπατεῶνων.

Γ. ΑΛΛΑΙ ΙΟΥΔΑΪΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

1. ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

1. Ἰώσηπος, Ἀρχαιολογία 10,70· 76· 11,1· 8· 10· 21· 25· 33· 36· 42· 47· 53· 57· 61· 67· 72· 77· 79· 81· 89· 92· 98· 101· 106· 119· 121· 127· 134· 137· 142· 148· 151.

2. Ἰουστίνος, Διάλ. 72,1. Tertullianus, Coron. 9,3. Μ. Ἀθανάσιος, Πρὸς Κωνστ. ἀπολογ., 18 ΒΕΠ 31,21. Διαταγαὶ ἀποστ. 7,37,2-3. Augustinus, Cont. duas Epist. pelagianorum 4,6,14 PL 44,618. Θεοδώρητος, Ἀπορα, Δ' Βασιλ., 57 PG 80,800bc· Εἰς Δανιὴλ 9,2. Hadrianus II Romae, Contra obiectiones quorundam 23,7, στὸν Ivo Carnot., Decreta 4,225 PL 161,313b.

2. ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΨΑΛΜΩΝ

1. Δδ 107,18 καὶ ἐξῆς οἱ Ψαλμοὶ 18 καὶ ἀνάριθμος. Πα 14,11 καὶ ἐξῆς τὸ συμπλήρωμα τῶν Ψα 104· 95· 105.

2. Ὠριγένης, Κέλσ., παπυρ. ἀπόσπ., ΒΕΠ 17,53· Ἑρμ. εἰς Λουκ., ἀπόσπ. 34 ΒΕΠ 15,75. Εὐσέβιος Καισ., Ἑκλογ. προφητ., 21 ΒΕΠ 28, 195-6. Ἀστέριος σοφιστ., Εἰς Ψαλμ. 9,15 ΒΕΠ 37,248. Κύριλλος Ἀλεξ., Ἐνανθρωπ., 23 PG 75,1460bc. Ἰωάννης Καρπάθιος, Capita hortatoria, 4 PG 85,792c. Μάξιμος ὁμολογ., Κεφ. θεολογ. 4,78 PG 90,1337d. Φώτιος, Ἀμφιλ., 34 PG 101,246d. Ψευδαναστάσιος Σιναΐτης, Κατὰ Ἰουδ. 3,6 PG 89,1245c.

3. Κύριλλος Ἱεροσ., Κατήχ. 16,28 PG 33,957b. Γρηγόριος Νύσσ., Λόγ. εἰς γένν. Χριστοῦ, 4 PG 46,1136c. Δίδυμος, Τριάδ. 2,10· 3,33 PG 39,649b· 960a. Ἐπιφάνιος, Πανάρ. 74,5· PG 42, 484c· Ἀγκυρ., 68 PG 43,141c. Ψευδαθανάσιος, Κοιν. πατρὸς υἱοῦ ἁγ. πν., 39 ΒΕΠ 35,278.

4. Ἰουστίνος, Ἀπολ. Α' 41,1-4 (μεγάλον χασματῶδες ἀπόσπασμα). Ὠριγένης, Ἐπιστ. πρὸς Ἰούλ. Ἀφρικ., 15 ΒΕΠ 16,362. Ἀστέριος σοφιστ., Εἰς Ψαλμ. 11,21 ΒΕΠ

38,34. Δίδυμος, Εἰς Ψαλμ. 49,1 PG 39,1388d. Κύριλλος Ἀλεξ., Εἰς Ἀββακ., 55 PG 71,932c. Προκόπιος Γαζ., Εἰς Ἡσαΐαν 1,21-23 PG 87,1857a.

5. Ὡριγένης, Ἐπιστ. πρὸς Ἰούλ. Ἀφρικ., 15 BEΠ 16,362.
6. Ἰουστίνος, Ἀπολ. Α' 41,1-4· Διάλ. 43,8.

3. ΦΙΛΩΝ ΙΟΥΔΑΙΟΣ

1. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 18,259-260· βλ. καὶ 20,147.
2. Φίλων, Βίος Μωϋσέως 2,25-44.
3. Φίλων, Εἰδ. νόμ. 3,34-36.
4. L. Cohn, Philonis Alexandrini Opera, vol. 1-6, Berolini 1886-1915.

4. ΙΩΣΗΠΟΣ

1. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 15,236-7· 17,44· 175-9· Πόλ. 1,443-4· 488-490· 659-660.
2. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,194.
3. Θεόφιλος Ἀντ., Αὐτ. 3,23. Εἰρηναῖος, Ἀπόσπ. 32 BEΠ 5,180. Κλήμης Ἀλ., Στρ. 1,21 BEΠ 7,293. Ὡριγένης, Κέλσ. 4,11. Εὐσέβιος Καισ., Ἐκ. ἱστ. 2,10,2· Εὐ. πρ. 8,7,21.
4. B. Niese, Flavii Iosephi Opera, vol. 1-7, Berolini 1887¹.
5. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 20,268 (κατακλείς).
6. Ἰώσηπος, Ἀρχ. 1,5 (προοίμιον)· 10,208.
7. Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαὶ 1,1.

5-10. ΕΞΑΠΛΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

1. Ἰουστίνος, Διάλ. 43,8. Εἰρηναῖος, Ἔλ. 3,21,1· καὶ στὸν Εὐσέβιο, Ἐκ. ἱστ. 5,8,10.
2. Εἰρηναῖος, ἔνθ' ἄνωτ.
3. Vaticanum chisianum graecum 36, f. 135-170· 189-226. Συροεξαπλικὸ χειρόγραφο, ἔκδ. A. Ceriani, Monumenta sacra et profana, t. VII, Mediolanum 1874, f. 143^v-151^v.
4. Στὰ Ἐξαπλᾶ.
5. Εὐσέβιος Καισ., Ἐκ. ἱστ. 6,16,1.

13. ΜΑΡΚΙΑΝΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

1. O. Gebhardt, Graecus Venetus... versio graeca (Πρόλογος τοῦ F. Delitzsch, Προλεγόμενα τοῦ Gebhardt), Lipsiae 1875, σ. LXXII+592. ἡ γνώμη ὅτι ὁ μεταφραστὴς εἶναι ὁ Ἐλισαῖος εἶναι τοῦ Delitzsch (σ. XI-XII).

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Ἀαρών 69' 102' 134	Ἀθανάσιος Μ. 5' 13' 47' 48' 106' 108-110'
Ἀαρωνίδης 148	142' 144' 146' 169' 171' 172' 180' 187'
Ἀβαταζά 201	198' 220' 230' 247' 262
Ἀββακούμ 144' 145' 171	Ἀθανάσιος Πάριος 220
Ἀβδηρα 162	Ἀθῆναι 93' 96' 123' 125' 242
Ἀβδηρίτης 162	Ἀθηναϊκή δημοκρατία 123
Ἀβιά 264	Ἀθηναῖοι 123' 189
Ἀβίλλιος Φλάκκος 23' 87' 250	Ἀθήνη 98' 211
Ἀβιλμαραδάχος 204	Ἀθωνίτισσα 206
Ἀβιμέλεχ 181	Ἄι Γιώργης 229
Ἀβιχαΐλ 203	Αἰγύπτιοι 65' 92' 94' 120' 134' 151' 170'
Ἀβραάμ 31' 46' 69' 77-81' 102' 120' 132'	179' 186
176' 182' 186' 263' 265' 267	Αἴγυπτος 19' 22' 23' 33' 40' 41' 53' 55' 84'
Ἀγαγίτης 210	87' 93' 121' 124' 134' 135' 138' 160'
Ἀγαθάγγελος 195	162' 170' 171' 175' 176' 209' 226' 241'
Ἀγαμέμνων 92' 181' 189' 207	250' 287
Ἀγάπιος ἐπίσκ. Μανμπίτζ 16	Ἄι - Δημήτρης 73
Ἀγαρ 81	Αἰθίοπες 134
Ἀγαύη 94	Αἰθιοπίσσα 134' 263
Ἀγγλοι 93' 182	Αἰγαῖο 125
Ἄγιον Ὅρος 93' 223	Αἰλιανός 103
Ἄγιο - Κοσμᾶς 73	Αἴλινος 92
Ἀγιορείτες 95	Αἰνεῖας 211
«Ἄγιος Πέτρος» Παποστάσιο Ῥώμης 176	Αἰσχύλος 60' 92' 258
Ἄγνων 60	Ἄιχμαν 212
Ἀγρεοφῶν 122	Ἀκάδημος 90' 159
Ἀγχούς 136	Ἄκακος 159
Ἀδάμ 113' 265' 267	Ἀκιβά 113' 194' 237' 239' 240' 244' 255'
Ἀδάρ 202	257' 258' 260' 262
Ἀδασά 205' 206' 208' 216	Ἀκικάρος 158
Ἄδης 207	Ἀκικάρος 159-162
Ἀδραμέλεχ 205	Ἀκράγας 87
Ἀδριανός 113' 209' 250	Ἀκύλας 23-25' 86' 133' 139' 243' 248' 257'
Ἀδριανὸς Β' Ῥώμης 247	258' 260' 262' 270
Ἀδριανούπολις 16	Ἀλάχ 116
Ἄδων 205' Ἀδών 205	Ἀλεξάνδρεια 5' 16' 19' 20' 22-24' 28' 31'
Ἄδωνις 90-92' 94-96' 153' 162' 174' 176'	33' 35' 42-44' 46' 47' 55' 62' 69' 71' 73'
178' 179' 204' 205' 207' 276	75' 84-87' 99' 104' 111' 113' 121' 124'
Ἀξαρίας 167' 228-231	127' 130' 144' 145' 149' 151' 152' 169'

- 171' 175-177' 180' 185' 194' 206' 214'
220' 229' 232' 233' 235' 237' 246' 250'
254' 255' 261' 262' 266
Ἀλεξανδρεῖς 11' 35' 42' 43' 47' 71' 75' 80'
87' 106' 116' 120' 146' 156' 158' 187'
214' 250' 251' 255
Ἀλεξανδρινοὶ 25' 51' 62' 107' 118' 133'
134' 159-161' 166-170' 192' 219' 220'
227
Ἀλεξανδρινή 151' 178' 218
Ἀλεξανδρινά 81
Ἀλέξανδρος Μ. 120' 141' 145' 150' 179'
181' 183' 210' 250' 253
Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας 47
Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης 47
Ἀλέξανδρος Πολυῆστωρ 45' 76' 80' 119'
138
Ἀλέξιος Ἀριστηνός 14
Ἀλὴ Μπαμπᾶς 181
Ἀλκαῖος 258
Ἀλκίφρων 103
Ἀλύπιος 144
Ἀμαζόνιος 183
Ἀμαζών 178
Ἀμαλήκ 209
Ἀμαληζῖται 201' 202' 210
Ἀμάν 156' 160-162' 165' 166' 201-203'
208-215
Ἀμάνης 200' 201
Ἀμβρόσιος Μεδολάνου 47' 49' 50' 72'
76' 106' 108' 144' 146' 171' 180' 198'
230' 238' 251
Ἀμέλιος 115
Ἀμερική 185
Ἀμὴν Νταντά 182
Ἀμιναδάβ 201' 203' 215' 216
Ἀμμάν 209' 212
Ἀμμανῖται 208' 209' 212
Ἀμμανῖτις 122
Ἀμμών 209
Ἀμμώνιος Ἀλεξανδρεὺς 146' 230
Ἀμμωνῖται 160' 171' 202' 208
Ἀμύκλας 96
Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου 13' 133' 262
Ἀμών 167
Ἀνὰ Βααλάτ 209' 212
Ἀναήλ 174
Ἀνανίας 122' 167' 174' 230' 231
Ἀνανιήλ 174
Ἀναστάσιος Α' Ἀντιοχείας 106
Ἀναστάσιος Β' Ἀντιοχείας 47' 49' 109
Ἀναστάσιος καρβαλιστής 251
Ἀνατολή 182' 184
Ἀνατολικὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος 33
Ἀνατόλιος Λαοδικείας 11' 12' 39
Ἀνδρέας Κρήτης 47' 76' 144' 171' 180'
230
Ἀνδρομάχη 189
Ἀνδρούτσος Ὀδυσσεύς 141' 183
Ἀνημέλεχ 90' 91' 174' 204' 205
Ἀνταῖος 79
Ἀντενάουερ 85
Ἀντιόχεια 19' 20' 28' 70' 85' 106' 108' 118
Ἀντίοχος Δ' ὁ Ἐπιφανής 20' 54' 85' 102'
105' 152' 209
Ἀντίοχος μοναχός 171' 230
Ἀντίπατρος 253
Ἀντώνιος (Μάρκος Ἀντ.) 22' 86' 128
Ἀντώνιος Λαρίσης 47' 106' 109' 180
Ἀπάμη 142
Ἄπις 90' 91
Ἀπίων 30' 254
Ἀπολλινάριος Λαοδικείας 11' 12' 46
Ἀπόλλων 193' 154' 196' 207' 268
Ἀπολλώνιος 122
Ἀραβα λίμνη (= Νεκρά Θάλασσα) 208
Ἀραβες 13' 22' 69' 75' 122' 142' 171' 208'
209' 223
Ἀράβισσες 209
Ἀραβικὸς λαός 160
Ἀραβική χειρσόνησος 208
Ἀραράτ 160
Ἀργεῖοι 98' Ἀργεῖη 207
Ἄργος 207
Ἄρειος (βασιλεὺς Σπαρτιατῶν) 77-81
Ἄρης 207
Ἀρισταίνετος 103
Ἀρίσταρχος Σαμόθραξ 62
Ἀριστέας 17' 25' 39-45' 57' 244' 254' 271'
καὶ Ἀρισταῖος 254
Ἀριστόβουλος 19-21' 44' 59' 75' 118-120'
255
Ἀριστόβουλοι (διάφοροι) 31
Ἀριστοτέλης 27' 77' 132' 206
Ἀριστοφάνης 95' 189
Ἀριστοφάνης Βυζάντιος 62
Ἀριώχ 182
Ἀρχεσαῖος 201

- Ἀρμενία 160
 Ἀρσαῖος 202
 Ἀρσινόη 90
 Ἄρτα 174
 Ἀρταξέρξης Α΄ 141' 161' 199' 201' 203' 209' 210' 214' 215' 219' 239
 Ἀρταξέρξης (ἀόριστος φανταστικός) 140
 Ἀρταφέρνης 180' 181
 Ἀρταφρένης 181
 ἄρτεμις (= παρθένος) 208
 Ἄρτεμις 206' 207
 Ἀρφαξιάδ (φανταστικός) 182-184
 Ἀρχιμήδης 258
 Ἀρχων (= Μλκ) 29' 90' 91
 Ἀσά 139' 264
 Ἀσμών 69
 Ἀσμωναῖοι (ἢ καὶ Ἀσάμωναῖοι) 19' 22' 69' 70' 75' 78' 103' 252
 Ἀσαρχαδδών 159
 Ἀσία 175' Μ. Ἀσία 16' 20' 122' 123' 190
 Ἀσιδαῖοι (= Χασιδίμ) 68' 69' 103
 Ἀσιήλ 174
 Ἀσμοδαῖος 173-175
 Ἀσμωναῖος Ἰωάννης Ὑγκανός 22
 Ἀσορδάν 158-162' 176
 Ἀσουήρος 203' 210
 Ἀσσυρία 175
 Ἀσσύριοι 158' 160' 161' 176' 182-185' 212' 221' 234
 Ἀστάρτη 204' 205
 Ἀστερία 204' 205' 208
 Ἀστέριος (θεότης) 205
 Ἀστέριος Ἀμασείας 144' 146
 Ἀστέριος σοφιστής 248
 Ἀστίν 201
 Ἀστραία 204' 205' 208
 Ἀστράιος 205
 Ἀττική 194
 Ἀττικός (Πέρσης βασιλεύς!) 168
 Ἄττις 90' 91' 206
 Αὐγερινός 91
 Αὐγουστίνος 47' 49' 59' 72' 106' 108' 110' 171' 180' 199' 247' 251' 271
 Αὐγουστος (Καῖσαρ) 22' 86' 118' 119' 128' 171' 180
 Ἄφερ (Afer = Ἀφρικανός) 79' 81' (καὶ Ἄφειρ)
 Ἀφραάτης ὁ Σύρος 47' 72' 76' 106' 171' 198
 Ἀφράνος 81
 Ἀφρिका (Africa) 81' Ἀφρική 80
 Ἀφρικανός -οί 79' 80
 ἄφροδίτη 208
 Ἀφροδίτη 96' 154' 179' 185' 196' 204-207' 211
 Ἀχαιοί 188' 189
 Ἀχελῷος 77
 Ἀχερδών 159' 161
 Ἀχιάαρ 160
 Ἀχιάχαρος 128-130' 149' 157-163' 165' 166' 174' 177' 209' 280
 Ἀχιλλεύς 92' 102' 103' 189' 207' 211
 Ἀχιλεύς Τάτιος 130' 149
 Ἀχραθαῖος 202
 Ἀχράθεος 202
 Βάαλ 28' 204
 Βααλάθ 204
 Βαβέλ 216
 Βαβυλών 144' 147' 148' 162' 165' 167' 170' 182' 199' 204' 215' 216' 239' 241' 287 (Β. μεγάλη).
 Βαβυλών μικρά (Μέμφις - Κάιρον) 286-7
 Βαβυλωνία 145' 148' 163' 192' 214' 216
 Βαβυλώνιοι 65' 95' 182' 184' 204' 205' 239
 Βαγαθῶς 201
 Βαγώας 186
 Βαζάν 201
 Βαιτυλούα 185' 192
 Βάκχος 90-92' 159' 162' 174' 179' 204
 Βάμβας 203
 Βαράζι 201
 Βαρανίνα 172' 195' 243' 244' 260
 Βαρεά 201
 Βαρνάβαζος 202' 203
 Βαρούχ 68' 194' 211
 Βαρσανούφιος 241
 Βαρτάκης 142
 Βαρχωχεβά 113' 237' 255
 Βασίλειος Καισαρείας 47' 49' 72' 106' 133' 144' 146' 180' 198' 238' 239' 251' 262
 Βασίλειος Α΄ (αὐτοκράτωρ) 35
 Ἰ. Βασιλεύς (θεότης) 90' 91
 Βασίλισσα τοῦ οὐρανοῦ (θεότης αἰγυπτιακή) 205' 208
 Βατικανόν 121
 Βατοπέδι 229
 βάχ 91

Βεθήλ 185
 Βέλλας 119
 Βενετία 260
 Βενιαμίν 28' 215
 Βεργίλιος 119
 Βέροια 87' 98' 218
 Βερολίνον 121' 124' 182
 Βεσπασιανός 29' 87' 209' 230' 252
 Βηθλεέμ 252
 Βήλ 129' 130' 144' 157' 167' 204' 257' 278
 Βήλος 204
 Βήρυλλος 119
 Βιέννη 121
 Βίρκα 122
 Βίων 92' 154
 Βόλος 174
 Βόστρα 119
 Βουγαθάν 200' 202
 Βουγαῖος 201' 210
 Βούλγαροι 208' 212
 Βουλγαροκτόνος 212
 Βρισηῖς 189
 Βυζαντινοί 145' 161' 213
 Βυζαντινό 115
 Βυζάντιο 33' 146' 174
 Γαβαθά 201
 Γαβαταῖος 201
 Γαβιήλ 174
 Γαβαήλ 174
 Γαβριήλ 174
 Γάζασα 201
 Γαλάται 214
 Γαλλίων 86
 Γάλλοι 91' 143' 206
 Γανυμήδης 90' 91
 Γεννάδιος Σχολάριος 47
 Γερμανός 209
 Γεωργία (ἡ χώρα τῶν Γεωργιανῶν) 123
 Γεώργιος 90' 91' 262
 Γεώργιος Κεδρηνός 94
 Γεώργιος Νικομηδείας 144
 Γεώργιος Σύγκελλος 39' 83' 101
 Γεώργιος Α' Γλύξμπουργκ 93
 Γιαννακόπουλος 137
 Γκούραινα 166
 Γλυζέριον 102
 Γοθονιήλ 183
 Γολιάθ 181' 136' 263
 Γόμορρα 28

Γρηγέντιος Τεφρῶν 146
 Γρηγόριος Ἀβουλφαράγιος 16
 Γρηγόριος Θαυματουργός 262
 Γρηγόριος Ναζιανζηνός 72' 104' 142' 144' 146' 180' 198' 229' 251' 262
 Γρηγόριος Νεοκαισαρείας 133
 Γρηγόριος Νύσσης 133' 146' 230' 248' 251' 262' 271
 Γρηγόριος Παλαμᾶς 47' 106' 109' 142' 146' 229' 251
 Γρηγόριος πρεσβύτερος 146
 Γρηγόριος Α' Ῥώμης 72' 106' 271
 Δάμαλις 94' 96
 Δάμασος Ῥώμης 48' 51' 100' 171' 172
 Δαμιανός 90' 91
 Δανιήλ 68' 102' 139-141' 144' 145-148' 160' 162' 167' 171' 230' 237' 239' 257' 258
 Δανός (=Γεώργιος Γλύξμπουργκ) 93' Δανός ἡθοποιός 267
 Δαρεῖος ὁ Μῆδος 145
 Δαρεῖος Α' ὁ Πέρσης 141
 Δαρεῖος (μυθικός) 140' 142' 171
 Δαρεῖος (διορθωτέον) Ὁρρεῖος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης 78' 79' 81
 Δάκις 44' Δανῖδ 12' 17' 21' 28' 31' 46' 56-58' 69' 102' 110' 128' 129' 131' 132' 136' 181' 186' 225' 248' 250' 263-266' 272
 Δανυδῖς 200
 Δαχιάχαρος (=ὁ δ' Ἀχιάχαρος) 158
 Δεβώρα 186' 233
 Δελφοί 201
 Δεσπότης 205
 Δέσπω τοῦ Τζαβέλλα 166
 Δῆλος 125
 Δημήτηρ 91' 153' 154' 179' 196
 Δημήτριος 21' 90' 91' 119' 153
 Δημόκριτος 160' 162
 Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς 47' 49' 51' 106' 108' 142' 144' 146' 171' 180' 199' 230' 248
 Διομήδης 211
 Δίνα 187
 Διόδωρος 79
 Διόνυσος 88-92' 154' 174' 204
 Διονύσιος Ἀλεξανδρείας 47' 142' 171' 204
 Διονύσιος Θρᾷξ 62

- Ζεύς - Διός 43' 116' Διούλης 91
 Δομιτιανός 230' 259
 Δοσίθεος 44
 Δοσπότα (ὁ) 90' 91
 Δουμάς Ἀλέξανδρος 143
 Δράκων 129' 130' 144' 149' 157' 167' 257' 278
 Δρυς 251
 Δύσις 50' 172
 Δωριεῖς 79' 80
 Δωρόθεος ἀββάς 144
 Ἑβδομήκοντα 5' 17
 Ἑβὲδ Ἰησοῦς 16
 Ἑβλιγιά Τσελεμπή 123
 Ἑβραῖοι 22' 42' 59' 78' 85-87' 104' 119' 121' 122' 134' 147' 149-151' 154' 161' 177' 182' 188' 194' 208' 209' 216' 226' 237' 252' 255' 287
 Ἑβραῖοι = Σύροι 120' Ἑβραῖαι 192' 214' Ἑβραιοποῦλες 187' 215' 221
 Ἑδωμίται 208
 Ἑζεκίας 160' 165' 167' 168' 204
 Ἑζεκιήλος 21' 119' 120
 Εἰρηναῖος 11-13' 39' 106' 107' 144' 171' 230' 238' 239' 254' 257
 Εἰρήνη αὐτοκράτειρα 34
 Ἑκβάτανα 175' 182' 183
 Ἑκεχάρ 162
 Ἑκτωρ 102' 103
 Ἑλεάζαρος ἀρχιερεὺς (Ἀριστέας) 42
 Ἑλεάζαρος (ὁ μάρτυς) 69' 72' 85' 102' 104
 Ἑλένη (ἡ ὥραία τῆς Ἰλιάδος) 166' 185
 Ἑλευσίς 94' 162
 Ἑλιάβ (ἀδερφὸς τοῦ Δαυὶδ) 136
 Ἑλιάβ (μυθικὸς πρόγονος τῆς Ἰουδίθ) 187
 Ἑλιασοῦβ (ἀρχιερεὺς) 209
 Ἑλιούς (ἡ ἐν Ἰωβ σφήνα) 264-267
 Ἑλισαῖος (ὁ μεταφραστὴς τῆς μαρκιανῆς μεταφράσεως) 260' 288
 Ἑλκίας (μυθικὸς πρόγονος τῆς Ἰουδίθ) 187
 Ἑλλάς 20' 22' 33' 77' 78' 93' 94' 101' 146' 152' 154' 174' 186' 188' 190' 205' 206' 231
 Ἑλληνες 18' 20' 23' 24' 26' 42' 43' 45' 55' 60' 62' 65' 68' 69' 73' 76-78' 84' 86' 87' 98' 99' 113' 122-124' 127' 149' 150' 154' 159-161' 179' 185' 187' 196' 200' 209' 210-212' 214' 220' 223' 246' 254' Ἑλλη-
 νίδες 95' 189' Ἑλληναμερικανοὶ 42
 Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία 54
 Ἑνακίμ 263
 Ἑνώχ 265' 267' 268
 Ἑξάπλᾱ 17' 197
 Ἐπίκτητος 24' 30' 69' 103' 113' 115' 116
 Ἐπισθένης 190
 Ἐπιφάνιος Κύπρου 13' 39' 7' 76' 106' 108' 146' 164' 194-195' 197' 248
 Ἐπτάνησα 93
 Ἐρατοσθένης Κυρηναῖος 62' 73
 Ἐρμᾶς (συντάκτης τοῦ Ποιμένου) 237
 Ἐρμῆς 154' 196' 207
 Ἐρυθρὰ Θάλασσα 112' 151' 186' 233
 Ἑσδρας 24' 69' 128' 142' 143' 171' 172' 176' 195' 199' 238-242' 245' 258' 286
 Ἑσθήρ 128-130' 149' 155-157' 160-163' 171' 177' 178' 192' 194-223' 282' Ἑσθή-
 ρα 200' 201
 Εὐαῖοι 187
 Εὐγένιος Βούλγαρις 220
 Εὐδοξος Κνίδιος 120
 Εὐὶλ Μαρωδάχ 204' Εὐιλμαραδοῦχος 204
 Εὐπόλεμος 21' 119' 120
 Εὐπόλις 60
 Εὐριπίδης 60' 206
 Εὐρώπη 121
 Εὐσέβιος Καισαρείας 11' 12' 39' 47' 49' 51' 72' 76' 81' 83' 101' 106' 108' 119' 138' 142' 146' 180' 182' 198' 229' 230' 235' 237' 247' 248' 254' 268
 Εὐστάθιος Ἀντιοχείας 47' 106' 108
 Εὐτύχιος Ἀλεξανδρείας 16
 Εὐφράτης 183' 287
 Ἑφesus 28' 87' 218
 Ἑφραΐμ ὁ Σύρος 47' 72' 106' 108' 164' 171' 199
 Ἑώφρην 81
 Φάκινθος 91
 Ζάν ντ' Ἀρτ 178' 182' 211
 Ζαχαρίας 222' 237' 250
 Ζαβουθοῦς 202
 Ζαθολθά 206
 Ζεύς 43' 97' 116' 207
 Ζηνόδοτος Ἐφέσιος 62
 Ζήνων 30' 116' 121-123
 Ζοροβάβελ 130' 140' 175' 176' 204' 242' 245' 246' 264

- «Ζωή» (ἀδελφότης) 101
 Ζωσάρα 201
 Ἡδόνιον 102
 Ἡλεία 123
 Ἡλιόδωρος 130' 172
 Ἡλεις 189
 Ἡλιος (ὡς μυθικός θεός) 205' 207' 208
 Ἡλίας 28' 93' 94' 223' Ἡλιού 187
 ἦρα 208
 Ἡρα 97' 207
 Ἡρακλείδης 124
 Ἡρακλῆς 76' 77' 79-81
 Ἡρόδοτος 60' 92
 Ἡρώδαι 19' 22' 69' 75' 78' 252' Ἡρώδης
 Α' 22' 76' 252' 253' Ἡρώδης Β' 214' Ἡ-
 ρωδιάς 214
 Ἡσαΐας 26' 94' 147' 160' 165' 172' 183'
 237' 250' 276
 Ἡσαῦ 132' 208' 265
 Ἡσίοδος 60' 96' 206' 237' 268
 Ἡσύχιος πρεσβύτερος 91' 144' 235' 273
 Θαμμούζ 90' 91' 95' 155' 174' 204
 Θάρα 200' 201
 Θαραβά 201
 Θάρβις 131' 134
 Θέογνις 54' 60
 Θεοδέστης 201
 Θεοδόσιος 44
 Θεοδόσιος Α' 172
 Θεοδοσίτης 200' 201
 Θεοδοτίων 13' 21' 24' 29' 44' 119' 127'
 139' 243' 248' 257' 261' 262' 270
 Θεοδώρα 34
 Θεοδώρητος 34' 47' 49' 72' 76' 83' 106'
 109' 144' 146' 238' 239' 247
 Θεόδωρος (ὁ ἄλλοτε Τίρων = νεοσύλλε-
 κτος καὶ ἄλλοτε στρατηλάτης) 91
 Θεόδωρος Στουδίτης 35' 144' 146' 229
 Θεόκλητος Πολυεΐδης 199
 Θεόκριτος 92' 93' 154
 Θεοτόκος 207
 Θεόφιλος (μεταφραστὴς τῶν Ο') 44
 Θεόφιλος 21' 119
 Θεόφιλος Ἀντιοχείας 237' 254
 Θεόφιλος Καμπανίας 220
 Θεοφύλακτος 47
 Θεσσαλονίκη 73' 87' 90' 103' 124' 228
 Θέτις 92
 Θῆβαι 96
 Θηβαῖς 175' 190
 Θουκυδίδης 27' 77' 149' 258
 Θωμᾶς Κεμπήσιος 111
 Ἰαήλ 181
 Ἰάιρος 215
 Ἰάκινθος 90' 91
 ἰάκχα 91
 Ἰακχος 90-92' 159' 162' 174' 179' 204
 Ἰακώβ 102' 176' 181' 187' 263
 Ἰάκωβος 254
 Ἰάμβλιχος Βαβυλώνιος 130
 Ἰαμβρῆς 120
 Ἰάμνεια 16' 24' 113' 127' 143' 166' 194'
 195' 255' 257' 262
 Ἰάμνιος Κανὼν τῆς Π.Δ. 240
 Ἰαννῆς 120
 Ἰάσων (μεταφρ. Ο') 44
 Ἰάσων (ἀρχιερεὺς) 69
 Ἰάσων Κυρηναῖος 21' 72' 73' 118' 119
 Ἰάσων Θεσσαλονικεὺς 275
 Ἰάφεθ 183
 Ἰαφέρας 81
 Ἰγνάτιος 35
 Ἰδουμαῖοι 142' 202' 208' 210
 Ἰεζεκιήλ 13' 69' 94' 95' 144' 147' 148' 171'
 237' 250' 262' 265-268' 276
 Ἰεμνί 216
 Ἰερεμίας 21' 68' 69' 96' 128' 138' 150' 165'
 171' 204' 235' 237' 239' 241' 250' 264'
 276' 285
 Ἰεριχώ 263
 Ἰεροβοάμ 264
 Ἰεροσόλυμα 16' 29' 31' 40' 41' 47' 62' 73'
 75' 84' 85' 106' 128' 173' 176' 232' 239
 Ἰεροσολυμίτες 41' 44' 51' 61' 62' 252
 Ἰερουσαλήμ 17' 19' 20' 22' 41' 42' 68' 69'
 71' 77' 95' 99' 113' 141' 142' 145' 155'
 160' 167' 182' 184' 191' 209' 215' 216'
 226' 231' 232' 239' 252' 255' 264
 Ἰερώνυμος 39' 47' 49-51' 72' 76' 94' 102'
 106' 108' 110' 144' 146' 172' 180' 195'
 197-199' 229' 238' 243' 244' 257' 260
 Ἰεχονίας 167' 216
 Ἰκόνιον 87
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 28' 212' 213' 250
 Ἰησοῦς ὁ ἀρχιερεὺς τῆς παλιννοστήσεως
 209
 Ἰησοῦς Σιραχίδης 12' 272
 Ἰησοῦς Χριστός 46' 254' 257' 275

- Ἰουδαία (χώρα) 20' 22' 68' 71-73' 78' 113' 183-185' 192' 232
- Ἰουδαία (γυνή· μήτηρ Πτολεμαίου 6^{ου}) 19
- Ἰουδαία (= ἡ Ἰουδίθ) 180' 181' 221
- Ἰουδαῖαι 99' 192
- Ἰουδαϊκὸς Κανὼν Π.Δ. 240
- Ἰουδαῖοι 17-23' 25' 27-31' 37' 39' 40' 42-44' 45' 46' 62' 65' 68' 69' 71-73' 75-78' 80' 84-88' 95' 97-100' 104' 113' 114' 116' 120-122' 124' 127' 136' 141' 142' 144' 146' 148' 151' 152' 154' 156' 157' 159-163' 165-167' 172' 173' 176' 178' 179' 181' 182' 184' 185' 187' 190-192' 195' 196' 198' 202-205' 209-214' 216' 219-221' 223' 227-229' 231' 232' 234' 236' 237' 239' 241' 243' 244' 246' 250' 254' 255' 257' 258' 275
- Ἰούδας (υἱὸς Ἰακώβ, ὁ πατριάρχης) 181
- Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος 19-21' 36' 54' 68-75' 77' 78' 85' 103' 104' 118' 152' 204' 214' 255' 274
- Ἰούδας (ὁ ἀπόστολος καὶ ἀποστολεὺς τῆς Ἐπιστολῆς) 267' 268' 287
- Ἰούδα (φυλὴ) 200
- Ἰούδα (τὸ νότιο βασίλειο) 139' 166' 216' 264
- «Ἰούδας» (ὃν καίουσιν) 161' 223
- Ἰουδίθ 128-130' 149' 157' 160' 163' 164' 166' 177' 178' 180-193' 209' 211' 220' 221' 228' 229' 232' 233' 282' 285
- Ἰμαλαία 175
- Ἰμπν Ἀτ Ταγίπ 16
- Ἰμπν Χαλντοῦμ
- Ἰνταφέρνης 180' 181
- Ἰνταφρένης 181
- Ἰνδία 183
- Ἰουδαϊκὸ κράτος 209
- Ἰουδαϊσμός 39' 194
- Ἰοθὼρ 134' 135
- Ἰορδάνης 40
- Ἰορδανία 122
- Ἰού 28
- Ἰούλιος Καῖσαρ 22' 86' 128' 141' 144' 226
- Ἰούλιος Ἀφρικανός 144' 146-148
- Ἰουστινιανὸς Α' 17' 145
- Ἰουστινιανὸς Β' 34
- Ἰουστῖνος 11-13' 39' 142' 180' 237' 238' 240' 247-249' 257
- Ἰσαάκ 80' 102' 176
- Ἰσαβέλλα 209
- Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης 47' 49' 72' 76' 106' 108' 144' 146' 180' 230
- Ἰσμαήλ 208
- Ἰσμαηλῖται 208
- Ἰσοκράτης 112
- Ἰσπανίς 209
- Ἰσραήλ 26' 28' 29' 31' 42' 54' 55' 59' 62' 66' 67' 72' 77' 102' 104' 116' 127' 129' 134' 139' 146' 151' 155' 161' 165' 183-185' 187' 212' 224' 225' 230-233' 262' 264' 286
- Ἰσραηλῖται 31' 77' 136' 165' 176' 189' 190' 196' 214
- Ἰστάρ 204' 205
- Ἰταλοί 73' 98' 185
- Ἰωακίμ (ἀρχιερεὺς υἱὸς Ἰησοῦ τῆς παλιννοστήσεως) 209
- Ἰωακίμ (μυθικὸς σύζυγος τῆς Σωσάννης) 147
- Ἰωάννης Ἀσμωναῖος Ὑρκανός 20' 22' 71' 75' 76
- Ἰωάννης βαπτιστής 69' 214' 254
- Ἰωάννης εὐαγγελιστής 31' 68' 168' 170' 172' 214' 232' 237' 239' 286' 287
- Ἰωάννης Καρπάθιος 146' 248
- Ἰωάννης Χρυσόστομος 39' 47' 48' 72' 76' 104' 106' 108' 110' 144' 146' 164' 167' 171' 172' 180' 187' 198' 230' 238' 239' 241' 251' 258' 268
- Ἰωάννης Μανσοῦρ Δαμασκηνός 14' 19' 144' 146' 230
- Ἰωάννης Βέκκος 35
- Ἰωάννης ἡ Ἰωαννίκιος τοῦ 13^{ου} αἰῶνος 213
- Ἰωάννινα 151
- Ἰωαρίβ ἡ Ἰωαρίμ (γενάρχης τῶν Ἀσμωναίων) 69
- Ἰωάς 264
- Ἰώβ 24' 45' 59' 250' 258' 264
- Ἰωνάθαν (υἱὸς Σαούλ) 186
- Ἰωνάθαν Ἀσμωναίων 20' 69' 75' 78
- Ἰωνᾶς 179
- Ἰωράμ 139' 264
- Ἰωσαφάτ 139' 264
- Ἰώσηπος 11-13' 23' 24' 27-31' 39' 44' 72' 76' 78-81' 84' 87' 101' 102' 130' 134' 142' 145' 149' 194' 199' 200' 202-204' 213' 241' 243' 246' 247' 250' 252-256' 266' 270' 288

- Ἰώσηπος Χριστιανός 14' 76
 Ἰωσήφ (υἱὸς Ἰακώβ) 31' 102' 110' 147' 186' 187
 Ἰωσίας 165' 167
 Κάιν 132' 263
 Κάιρον 241
 Καισάρεια 106' 108' 138
 Καῖσαρ Τιβέριος 86
 Καῖσαρ Καλιγούλας 210
 Καῖσαρ Κλαύδιος 275
 Καισάριος Ναζιανζηνός 229' 230
 Καλιγούλας 23' 86-88' 98' 100' 194' 209' 210' 212' 230
 Καλλιγόνη (γυνὴ βασιλέως Ἑζεκίου!) 167' 168
 Καλλίμαχος Κυρηναῖος 62' 73
 Καλλίνος (ποιητῆς) 258' Καμβύσης 182' 210
 Κανάρης 183
 Καππαδόκαι 133' 262
 Καππαδοκία 181
 Κάπροι (ὄργιασταί) 153
 Καραϊσκάκης 181' 183
 Καραῖται (Ἰουδαῖοι) 195
 Κᾶρες 93
 Καρλομάγνος 34' 181
 Κασσάνδρα (τῆς Τροίας) 189
 Κασσιόδωρος 47' 49' 50
 Κατούρα (= Χεττούρα) 80
 Καύκασος 175
 Καῦνος 122
 Κιλιμάντζαρον 175
 Κιουταχῆς 212
 Κίς (μυθικὸς πρόγονος τοῦ μυθικοῦ Μαρδοχαίου στὴν Ἑσθήρ) 216
 Κισαῖος (μυθικὸς πρόγονος τοῦ μυθικοῦ Μαρδοχαίου στὴν Ἑσθήρ· πιθανῶς ἐξελληνισμὸς τοῦ Κίς) 215
 Κλαύδιος Καῖσαρ 23' 86' 87' 98' 230
 Κλεοπάτρα (μήτηρ Πτολεμαίου Ζ') 21' 22
 Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς 11-13' 39' 47' 48' 50' 72' 76' 106' 107' 118' 119' 133' 138' 142' 144' 146' 158-161' 171' 172' 180' 198' 237-239' 254
 Κνίδος 122
 Κολοκοτρώνης 183
 Κομβάβος 90' 91
 Κόρη (θεὰ Κόρη Δήμητρος) 179
 Κόρινθος 78' 86' 87' 124' 218
 Κορνάρος Βικέντιος 258
 Κορύβαντες 206
 Κοσμᾶς (Αἰτωλός) 144' 258
 Κοσμᾶς Ἰνδικοπλεῦστης 76' 230
 Κουμράν (Νεκρὰ Θάλασσα) 46
 Κρήτη 94' 96
 Κρίτων 123' 189' 273
 Κρόνος 98' 159
 Κυβέλη 36' 206
 Κυθήρεια 92' 94' 206' Κυθήρη 96' Κυθήρη 206
 Κυκλάδες 206
 Κυπριανός 47' 49' 50' 72' 76' 106' 107' 142' 144' 146' 171' 229' 235' 238
 Κύπρις 206
 Κύπριος 167
 Κύπρος 106' 108
 Κυρήνη 79
 Κύριλλος Ἱεροσολύμων 39' 47' 106' 108' 144' 146' 229' 248
 Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 39' 248' 251
 Κῦρος ὁ Πέρσης 120' 123' 129' 140' 141' 144' 145' 262
 Κωνσταντῖνος Μ. 141' 237
 Κωνσταντινούπολις 33-35
 Λακτάντιος 237' 238
 Λάρισα 106
 Λατῖνοι 240
 Λεόντιος Βυζάντιος 146' 220' 238' 239' 241
 Λεόντιος Κύπρου 230
 Λεσβῶναξ 103
 Λευῖ 181' 187' 239
 Λευῖται 141' 239
 Λεύκιος Μόμμιος 78
 Λέων Γραμματικὸς 39
 Λέων 6^{ος} ὁ Σοφός 35' 171
 Λίβανος 141
 Λίβνες 80
 Λιβύη 79-81
 Λίνος 90-92
 Λόγγος Λέσβιος 130
 Λονδῖνον 121
 Λούθηρος 158
 Λουκάς 31
 Λουκιανὸς ὁ θύραθεν 103' 149
 Λουκιανὸς ὁ ἐξαρχαῖστος τῆς Βίβλου 248
 Λυαῖος 153
 Λυσιστράτη 95

- Λώτ 29' 132' 208' 263
Μᾶ (ἡ θεὰ Μαμά - Μήτηρ) 153
 Μαμά (θεά) 91' 92' 94' 97' 157' 179' 204-208
 Μάμας (ὁ μαμάκας θεὸς κίναιδος) 90' 91
 Μαδιάμ 80' 134
 Μαδιανίτισσα 134
 Μακεδών -ες 201' 202' 210' 214' 215
 Μακεδονία 77
 Μακεδονικὴ αὐτοκρατορία 99' 215
 Μακκαβαῖος -οι 68' 69' 83' 103' 104' 235'
 Μακκαβαϊκαὶ Ἐπιστολαὶ 71' Μακκαβαϊκὰ βιβλία 68-70' 74' 194
 Μακρυγιάννης 73
 Μ. Ἀσία· βλ. Ἀσία Μ. (ικρά).
 Μανασσῆς (ὁ ἥρως καὶ σύζυγος τῆς Ἰουδίθ 128-130' 149' 157' 160' 161' 163-170' 177' 186' 191' 209' 232
 Μανασσῆς (ὁ βασιλεὺς) 88' 165-168' 170' 228' 229' 232' 264' 280' 284
 Μαντὰμ (θεὰ πορνῶν) 206' 207
 Μαντζαρίδης Γ. 192
 Μάξιμος «ὁμολογητῆς» 35' 47' 142' 146' 172' 230' 248' 251
 Μαρία (μήτηρ Χριστοῦ) 207
 Μαρία Ἀρτάνεθ (φανταστικὸ ὄνομα) 140
 Μαριάμ (ἀδερφή τοῦ Μωϋσῆ) 134' 186' 233
 Μαριάμμη (γυνὴ τοῦ Ἡρώδου Α') 252
 Μάρκος Ἀντώνιος 144' βλ. καὶ Ἀντώνιος
 Μάρκος Αὐρήλιος 30
 Μαρμασίμα 201
 Μαρδοχαῖος 161' 162' 165' 171' 174' 199-205' 208-210' 213' 215-222. Μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα 214' Μορδεχαί 216' Μαρωδάχ 204' 205' Μαρωδάχ Βαλαδάν 204' Μαρδούχ - Μαρδούκ 174' 204' 205' 208
 Μάτα Χάρι 178' 211
 Ματθαῖος 31' 168
 Ματθαίας Ἀσμωναῖος 68' 75
 Μεγαλόχαρη 207
 Μεδιόλανον 106' 108
 Μεθόδιος Πατάρων 47' 106' 107' 146' 180
 Μελησεάρ 201
 Μελικέρτης 90' 91' 179
 Μελίτων Σάρδεων 5' 107' 109' 148' 220' 239' 241
 Μελχόλ 134' 136' 263
 Μέμφις 241
 Μερόβ 131' 136' 263' 265' 266
 Μεραρί 181' 187' 233
 Μεσογαία 192
 Μεσόγειος 91' 125' 184' 226
 Μεσοποταμία 184
 Μεσσίας 225
 Μῆδοι 145' 182' 183' 186' 234
 Μίδρας 91
 Μίλητος 189
 Μισαήλ 102' 167' 230' 231
 Μῆτις 116
 Μιχαήλ ὁ ἀρχάγγελος 174
 Μιχαήλ Γ' ὁ οἰνόφυλξ 145
 Μιχαήλ Γλυκᾶς 47' 49' 106' 109' 110' 142' 144' 146' 171' 180' 182' 199
 Μιχαήλ Ἀγγελος Μπουοναρρότι (ὁ ἀποτέτοιος τοῦ χαλίφη καὶ πάπα Ῥώμης Λέοντος 10^{ου} τοῦ κολομπαρᾶ Μεδίκου) 176
 Μόδεστος 91
 Μολόχ 29' 90' 91' 94' 174' 204' 205' 222
 Μόσχος (ἀρχαῖος στιχουργός) 92-94' 96' 154
 Μουσαῖος 130
 Μουχαῖος 201
 Μπαλογιάννης Σταῦρος 192
 Μπρατσιώτης Π. 52' 79' 101' 137' 183
 Μπροῦκλιν 151
 Μπουμπουλίνα Α. 166
 Μυκάλη 94
 Μυκῆνη 94' 96
 Μύκονος 94
 μυρτίς 208' Μυρτίς 208
 μυρτώ 208' Μυρτώ 206' 273
 Μυρτώφον Πέλαγος 206
 Μωαβίται 208
 Μωαβίτισσα 181
 Μωϋσῆς 12' 20' 21' 24' 28' 29' 31' 41' 46' 64' 110' 116' 120' 128' 129' 131' 132' 134' 135' 160' 186' 187' 208' 212' 220' 233' 239' 240' 263' 278' 286
 «Μωϋσῆς νέος» (= ὁ Ἀκιβά) 255
 Ναβουζαρδάν 142' 182
 Ναβουχοδονόσορ 29' 85' 138' 140' 142' 147' 150' 167' 180' 182-186' 191' 215' 216' 230' 239
 Ναθαναήλ 187
 Ναδίν 162

Ναούμ 171	207' 237' 258' 268' Όμηρικὸς στίχος
Ναπολέον Βοναπάρτης 112' 183	120
Νάρκισσος (μυθολογικός) 90' 91' 174' 176' 178' 179	Όμμίν 263
Νέα Ύδρα 151' 182	Όνίας ἀρχιερεὺς 77' 78
Νεεμίας 69' 77' 140' 141' 160' 176' 195' 199' 209-214' 239' 241' 245	Όξύρρυγχος 121
Νεῖλος ἀσκητῆς 12' 40' 144' 146' 171' 175' 176' 180' 199' 205' 209' 233' 287	Όξφόρδη 121
Νεκρά Θάλασσα 40' 46' 53' 208	Όράτιος 192
Νεκρός 90-92' 276	Όρλώφ 183
Νεοπτόλεμος 189	Όρνά 263
Νεόφυτος ἔγγλειστος 47' 106' 109' 144' 146' 164' 167' 171' 172' 180' 230	Όροφέρνης 181
Νέρων 23' 87' 230	Όρτυγία 80
Νέστος 162	Όρχομενός 94' 162
Νέστωρ 189	Όσάραπς 90
Νησί (Μικρῆς Πρέσπας) 151	Όσιρις 90-93' 178
Νῆσος Φάρος 280	Όπιβά (ἢ Ἐπιβά) 164
Νικήτας Ἡρακλείας 39	Οὐάσιγκτων 183
Νικήτας Στηθάτος 251	Οὐαφρῆ (φαραά) 138
Νικηταρᾶς 183	Όφερ ἢ Όφερ 81
Νικηφόρος Α΄ Κωνσταντινουπόλεως 14' 146	Παῖσιος Ἐξνεπίδης 177
Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος 220	Πακιστανοὶ μωαμεθανοὶ 93' 94' 223
Νικηφόρος Φωκᾶς 182	Παλαιολόγοι 34
Νικόδημος Ἀγιορείτης 97	Παλαιστίνη 16' 17' 22' 31' 40' 62' 72' 84' 120' 122' 123' 170' 204' 252' 287
Νινευή 158' 160' 165' 173' 175' 176' 182' 184' 228' 232	Παλαιστινοὶ 35' 95' 122' 142' 160' 208' 209' 223
Νικάνωρ 72' 122' 156' 157' 214	Πάμφιλος 47' 106' 107
Νουμήνιος 24' 118	Παμφυλία 47
Ντὲ Γκώλ 103	Παναγία 186' 187' 207' 211' 229' 271
Νῶε 113' 183' 184' 263	Παναγία - Μαντόνα (Μα Ντόνα) 73' 98
Ξανθίππη 273	Παναγία ἡ σκέπη 73' 98' 185
Ξενοκλῆς 122	Παναγίες 211
Ξενοφῶν 60' 123' 129' 190' 258	Παντάνασσα 205
Ξενοφῶν Ἐφέσιος 130	Παντελεήμων 90' 91
Ξέρξης Α΄ 210	Παπασυναδινός 258
Ξέρθης (ὑποθετικός) 182	Πάρις 185' 211
Όβάβ 120	Πάταρα 107
Όδυσσεὺς 61' 207' 211	Πάτμος 214
Όδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος 141' 183	Παῦλα 195
Όξίας 183	Παῦλος 11' 31' 46' 72' 81' 86' 87' 104' 110' 113' 115' 116' 150' 151' 168' 170' 241' 246' 266' 275
Όζιήλ 187	Πάτροκλος 92
Όθων (βασιλεὺς Ἑλλάδος) 93	Πεισίστρατος 242
Όλοφέρνης 180-191' 212	Πεκίνο 181
Όλυμπιόδωρος 142' 146' 235	Πελασγοὶ 98' 205
Όμέρ 212	Πελοποννήσιοι 78
Όμηρος 61' 80' 92' 96' 99' 149' 189' 190' 207' 237' 258' 268' Όμηρικὸς στίχος	Πελοπόννησος 123' 206
	Πέλοψ 90' 91
	Πενθεὺς 90' 91' 92' 94' 276

Πεντάπολις 112	Ῥέα 206
Περικλῆς 60' 95' 123' 189	Ῥεμφάν 90' 91' 174' 176
Περσεφώνη 179	Ῥήγας (!) 183
Πέρσαι 29' 65' 129' 144' 161' 167' 182' 186' 203' 209' 210' 212' 214' 234' 239	Ῥήνεια 125
Περσία 140' 175' 216	Ῥιχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος 141
Περσική αὐτοκρατορία 162' 215	Ῥόβινσον Κροῦσος 122
Πετεφρῆς 186	Ῥοντρίγκες 140
Πέτρος 31' 33' 34' 36' 51' 168' 241' 287	Ῥούθ 155' 181
Πέτρος Α' Ἀλεξανδρείας 47' 49' 50	Ῥουφαῖος 202
Πηνελόπη 166	Ῥουφῖνος 33' 47' 49' 50' 51' 106' 108' 146' 171' 180' 230
Πιλάτος 86	Ῥοῦφος 212
Πιλιστιίμ 209	Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία 22' 23' 96' 240'
Πίνδαρος 167	Ῥωμαϊκὸ κράτος 29' 34' 35
Πλάτων 20' 24' 30' 60' 61' 103' 107' 113' 115' 116' 120' 123' 206' 237' 271	Ῥωμαῖοι 20' 22' 23' 29' 75-78' 80' 86' 87' 113' 128' 142' 150' 154' 200' 209' 210' 212' 225' 226' 230' 237' 252' 255
Πλεισθένης 190	Ῥώμη 16-18' 22-24' 27' 28' 33-36' 44' 48' 50' 51' 66' 86' 87' 100' 106' 107' 151' 157' 176' 180' 196' 198' 199' 218' 220' 238' 239' 241' 247' 252' 271
Πλίνιος 149	Ῥωσία 137' 185
Πλούταρχος 273	Ῥῶσοι 182
Πλωτῖνος 115	Σαβουζάνης 202
Πολύβιος 167' 181	Σαβουχάδας 200' 202
Πολυδεύκης 91	Σαδδουκ αἰεῖ 262' 265' 267' 268' Σαδδουκαῖοι 69' 266' 268
Πολυίστωρ 81	Σαλαθιήλ 239' 242
Πομπήιος 22' 78' 209' 226	Σαλαμιήλ 187
Πόρκιος 212	Σαλωμών 263' 264
Πορφύριος 31' 119' 145	Σαμαρείται 61' 63' 65' 67' 286
Πρέσπα Μικρὴ 151	Σαμουήλ 170
Πρίσκιλλα 86	Σαντορίνη 268
Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως 230	Σαούλ 136' 186' 255' 263
Προκόπιος Γαζαῖος 47' 72' 76' 144' 146' 171' 230' 248	Σαπφίρα (= Σφραγίς) 122
Προναπίδης 242	Σαπφώ 92' 96' 205
Πτολεμαῖα 69	Σεραπίων 124
Πτολεμαῖοι 53' 84' 100' 122	Σαρσασαδαῖ 187
Πτολεμαῖος Α' 149	Σαρβακά 201
Πτολεμαῖοι Α', Β', Γ' 219	Σάρδεις 107' 109
Πτολεμαῖος Β' ὁ Φιλάδελφος 28' 40' 41' 42-44' 122' 254	Σάρρα 81
Πτολεμαῖος Γ' 53	Σαρσαθαῖος 201
Πτολεμαῖος 6 ^{ος} Φιλομήτωρ 19' 21' 44' 53' 85' 118	Σαχάρα 208
Πτολεμαῖος 7 ^{ος} Νέος Φιλοπάτωρ 21' 85	Σαχερδονός 158' 161
Πτολεμαῖος 8 ^{ος} ὁ Φύσκων 21' 22' 53' 84' 98' 206	Σεβήρος Ἀλ Μουκαφά 16
Πτωχοπρόδρομος 258	Σέλενκος Δ' 85
Ῥαγαῦ 182' 183	Σελευκίδαι 19' 20' 54' 70' 77' 128' 152' 156' 214
Ῥαγουήλ (σφαλερὴ γραφή) 120' 174	Σελήνη 205' 207' 208
Ῥαφαήλ 172-176	
Ῥαφαῖν 263	

- Σεμεῖ 264
 Σεμεΐας 219
 Σεμέλη 153
 Σενναχηρίμ 160' 176
 Σεπφώρα 134
 Σέραπις 90
 Σέρραι 213
 Σήμ 132' 182
 Σημίται 209
 Σημητική φυλή 129
 Σῆξτος (ἀπὸ τῆ Σιέννα) 18
 Σιαμάκης K. 280
 Σιδωνία 122
 Σικελία 93
 Σίκιμα 65
 Σίλας 275
 Σιμχί (μυθικός πρόγονος τοῦ μυθικοῦ
 Μαρδοχαίου στὴν Ἑσθήρ) 216
 Σίμων (ὄνομα τριῶν μυθολογουμένων με-
 ταφραστῶν κατὰ τὴ μετάφρασι τῶν
 O') 44
 Σίμων Ὀνίου Α' καὶ Β' ἀρχιερεῖς 53
 Σίμων Ἀσμωναῖος 20' 75
 Σινά 135' 151
 Σιραχίδης Ἰησοῦς 16' 17' 21' 24' 31' 44'
 47-67' 77' 106' 107' 109' 114' 116' 197
 Σισάρα 181' 186
 Σιών (ἡ) 239
 Σιών Ἀρμένιος 16
 Σκέπη 211
 Σκῦθαι 89
 Σοβιετία 33
 Σόδομα 28' 112
 Σοδομίται 28
 Σολομών 12' 21' 48' 55-59' 62' 109' 112'
 114' 116' 128' 129' 131' 132' 138' 224'
 226' 276' 278
 Σουρής 27
 Σούρων 138
 Σούσα (τά) 215' Σούσα (τῇ Σούση) 216
 Σουσάννα 146' 257
 Σοφοκλῆς 60
 Σπάρτη 77' 79' 96
 Σπαρτιάται 77-81' 120
 Σπερχειός 77
 Σπυρίδων 90' 91
 Στάλιν 33' 123' 226
 Στάρ (= Ἰστάρ) 204' 205
 Στέφανος ὁ διάκονος 146
 Στέφανος Βυζάντιος 149
 Στράβων 149' 183
 Στρασβοῦργον 121
 Στρυμών 183
 Συμεὼν υἱὸς Ἰακώβ 181' 187
 Συμεὼν ὁ πρεσβύτερος 43' 51
 Συμεὼν βέν Ἀκιβά 113' 166' βλ. καὶ Ἀκιβά
 Σύμμαχος 17' 24' 25' 127' 243' 248' 257'
 258' 262' 270
 Συρία 72' 120
 Σύρος (ὁ Ἑφραΐμ) 106' 108
 Συχέμ 187
 Σφραγίς (ἀνήλικη δοῦλη) 122
 Σωκράτης 60' 95' 116' 123' 189' 190' 271'
 273
 Σωσάννα 33' 128-130' 144' 146-149' 197'
 279
 «Σωτήρ» (ἀδελφότης) 101
 Τάρατος 271
 Ταῦρος 96
 Τευτῆνις 121
 Τεθνηκώς 90
 Τερτυλλιανός 11' 76' 106' 107' 180' 235'
 238' 247
 Τζαβέλλας 166
 Τζέκης 192
 Τιβέριος 22' 86' 128' 171' 180' 194' 210
 Τίγρης 173' 176' 183
 Τίμιος Προδόρομος (μονή) Σερρών 213
 Τιμόθεος 81
 Τίτος (αὐτοκράτωρ) 30' 87' 209' 230' 252
 Τίτος Βόστρων 180
 Τισσαφέρνης 180' 181' 212
 Τίτος (ἀπόστολος) 81
 Τουβίας (Ἰουδαῖος συνταγματάρχης) 122
 Τοῦρκοι 13' 35' 123' 208
 Τραϊανός 230
 Τραπεζοῦς 16
 Τριπτόλεμος 90' 91
 Τροία 98' 188
 Τρύφων (θεότης) 90' 91
 Τρῶες 185' 189
 Τσιμισκῆς (αὐτοκράτωρ) 181
 Τσουγκασβίλι (= ὁ Στάλιν) 123
 Τύρος 149
 Τυφωεύς 268
 Τωβίας (Ἰσραηλίτης Ἄν 3,49) 17
 Τωβίας (πρωθυπουργὸς τῶν Ἀμμωνιτῶν
 ἐπὶ Νεεμίου) 122' 171' 209' 212

- Τωβίας (μυθικός πρωταγωνιστής τοῦ μυθιστορήματος Τωβίτ) 171' 175' 176
 Τωβιήλ (μυθιστορικό πρόσωπο) 174
 Τωβίτ (μυθικό πρόσωπο τοῦ φερωνύμου μυθιστορήματος) 37' 122' 128-130' 149' 157' 158' 160' 161' 163-166' 171-177' 209' 228' 229' 231' 281
 Ὑάκινθος 90-92' 153' 159' 162' 174' 176' 178' 179' 204
 Ὑδάσπης 183
 Ὑψηλάντης 183
 Φαέθων 207
 Φαῖδρος 237' 273
 Φαίδων 116' 123' 189' 271' 273
 Φάλαρις 87' 167
 Φαραδαθά 201
 Φαρνάβαζος 203' 212
 Φάρος (νῆσος) 42' 149-157' 194' 214
 Φάρσαλα 226
 Φαρσαννές 201
 Φασγά (μυθικό πρόσωπο) 201
 Φέρεια 98
 Φιλαδέλφεια 121
 Φιλισταῖοι 136' 209' Φιλιστίμ 65' 209
 Φιλιστίων 147
 Φιλοκράτης 39-45
 Φιλοπάτωρ Β' 84' 85
 Φιλοστόργιος 72' 76' 83' 101' 102
 Φιλόστρατος 103
 Φίλων πρεσβύτερος 21' 119
 Φίλων (νεώτερος) 11-13' 22' 23' 29-31' 39' 44' 55' 59' 87' 113' 116' 124' 156' 243' 245' 247' 250' 251' 254' 255' 260' 270' 288
 Φινεές 102
 Φοίνικες 205
 Φοινίκη 138
 Φοινίκισσα 122
 Φρειδερίκος 79
 Φρουρέαι - Φρουραί (= πυρίμ, πουρίμ, κλήροι) 202
 Φύσκων 84' 85' 209
 Φώτιος 34' 35' 83' 101' 102' 238' 239' 248' 273
 Χαλδαῖοι 142
 Χάμ 132' 209' 263
 Χαμίται 205' 209
 Χαμουραμί 162
 Χαναναῖοι 65
 Χαρίτων Λαμψακηνός 130
 Χασιδίμ (= Ἀσιδίμ = Ἀσιδαῖοι) 68
 Χατζηνικολάου Νικόλαος 192
 Χεβρών 262
 Χελκίας 187
 Χεττούρα 79-81' 120' 263
 Χίμλερ 212
 Χιράμ 138
 Χίτλερ 85' 212' 226
 Χουσεῖν 91' 93' 223
 Χοντρός καὶ Λιγνός 166
 Χριστιανική πίστις 240' 254' 255' 260
 Χριστιανισμός 23' 113' 182' 255' 257
 Χριστιανοί 11' 13' 17' 18' 32' 39' 41' 43' 45' 47' 68' 69' 74' 76' 87' 93' 100' 115' 116' 152' 156' 157' 168' 169' 170' 186' 194' 195' 198' 211' 213' 223' 227' 228' 232' 237' 238' 241' 244' 247' 251' 252' 254' 255' 257-259' 265' 268' 271
 Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης (ἀρχιεπίσκοπος) 192
 Χριστός 12' 22' 26' 31' 43' 45' 51' 69-71' 81' 119' 121' 166' 167' 185' 211' 213' 220' 229' 240' 243' 249' 250' 255' 260' 265' 285
 Χρόνος 98
 Χρύσης 207
 Χρυσοβαλάντου 174
 Χρυσόστομος· βλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος
 Χρωμάτις 172
 Ψ-Ἀθανάσιος (= Ψευδαθανάσιος) 11' 12' 14' 46' 47' 83' 106' 109' 144' 146' 161' 171' 180' 182' 199' 223' 230' 248
 Ψ-Ἀναστάσιος Σιναΐτης 248
 Ψ-Ἀριστέας 21' 25' 31' 41' 43' 44' 45' 55' 159
 Ψ-Ἀρτάπανος 21' 119' 120
 Ψ-Βαρνάβας 38' 47
 Ψ-Διονύσιος 251
 Ψ-Ἐκαταῖος Ἀβδηρίτης 21' 119
 Ψ-Ἐσδρας 128' 238' 240' 242' 270' 285
 Ψ-Εὐσέβιος Καισαρείας 144' 146' 230' 235
 Ψ-Ἡρόδοτος 132
 Ψ-Ἰερώνυμος 235
 Ψ-Ἰουστίνος 39
 Ψ-Ἰππόλυτος 47' 72' 76' 106' 109' 144' 146' 199' 229' 230' 247
 Ψ-Κλέαρχος Σολεύς 21' 119' 159

Ψ-Κλήμης 'Ρώμης 11' 12' 106' 180' 198' 200	Ωριγένης 11-13' 47' 49' 51' 70' 72' 76' 106' 107' 133' 139' 142' 144' 146' 148'
Ψ-Νουμάς 'Ρωμαῖος 118' 119	158' 166' 171' 172' 180' 182' 186' 187'
Ψ-Νουμήνιος 118' 119' 120' 127	197' 229' 230' 235' 237' 247-249' 251'
Ψ-Σίβυλλα 118	254' 258' 259' 262' 271' 276
Ψ-Σολομών 109' 114' 115' 116	Ωσηέ 250
Ψ-Χρυσόστομος 14' 164	

Achior 158	Ioannes Saresberiensis 15
Aland K. 158	Ioannes Belethus 15
Avillius Flaccus 87	Ivo Carnotensis 15
Afer 79-81	Ivo Augustodunensis 15
Africa 80' 81	Iunilius 14
Alcuinus 15	Innocentius I Romae 14
Augustinus 14	Niese B. 254
Cassiodorus 14	Nestle E.-E. 136' 158
Cohn L. 251	Nicolaus de Lyra 15
Delitzch F. 288	Notker Balbulus 15
Deissmann A. 125	Perler 107
Diana 91	Petavius D. 18
Dama 91	Petrus Blesensis 15
Damasus Romae 14	Petrus de Riga 15
Eugenius Toletanus 15	Ps-Alcuinus 15
Ess L. 52' 78' 183	Petrus Comestor 15
Fuks A. 121	Rahlf's A. 52' 79' 136' 183
Geffcken J. 237	Rabanus Maurus 15
Gelasius Romae 14	Richardus a. s. Victore 15
Hibeh 121	Radulphus Flaviacensis 15
Hildefonsus Toletanus 15	Rufinus 14
Hugo de s. Caro 15	Soden H.F. 158
Hugo a s. Victore 15	Swete H.B. 52' 79' 136' 183
Hilarius Pictaviensis 14	Tasker R.V.G. 158
Hormisdas Romae 14	Tchericover V.A. 121
Hieronymus 14	Tertulianus 12
Iezatha 203	Tischendorf C. 52' 79' 136' 183
Isidors Hispalensis 15	Walton B. 136

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἐκτυπώθηκε στὶς 21 - 12 - 2020

«ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΙΚΗ» ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ - ΤΣΟΛΕΡΙΔΗ Ο.Ε

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΟΦΘΣΕΤ

ΑΧΕΛΩΟΥ 6 - ΤΗΛ.: (2310) 542 940, 522 503 - FAX: 542 940 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΛΕΥΚΗ